Воля

Тиченко.

Віденъ.

Зареєстровано Дирекцією Поліції у Відні ч. 918/19.
Registriert bei der Polizei-Dir. in Wien Nr. 918/19.

Відповідальний редактор Лев Шопак. Друкарня Вальдгайм-Еберле

Воля

тижневик.

Квітень 1920.

Том II. Число 1.

Рік видання другий.

ЗМІСТ:

CONTENU:

Т. 2. Ч. 1. Відень, 3. квітня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Александер Ковалевський.

Слабі нерви.

„Коли я на самоті стежу за розвитком українства, то проти своєї волі мушу спиниться на одному зявищі, що з фатальною непохитністю й неминучістю розвивається над усе. Рух шириться — шириться й його пошлость“.

М. Сріблянський.

Протягом останнього часу відбуваються на українському ґрунті нечувані річі.

Надійшла катастрофа, сталося велике національне нещастя, й всі, особливо ті, хто бив себе руками в груди й доводив, що немає кращого місця на світі, як подільска ґуберня з Директорією на чолі й більшого національного героя, як С. В. Петлюра, — розлізлися по ріжних кутках і . . . засичали.

Й все стало поганим: і С. Петлюра, й правительство, й військо . . . „Ґлядіятор“, „паршивці“, „банда“ — ось що несеться з сторінок деяких орґанів української преси. Лайка, найогідливійша лайка, що принижує в першу чергу тих, хто допускається неї. Але вона — разом з цим — і шкодить. Її беруть наші вороги, як за факти — нашої нікчемности й . . . шантажування в справі української державности.

Цікаво, що не тільки у нас є незадоволені. Є вони й по инших країнах. Не тільки у нас мається „Нова Доба“. В томуж Відні виходить орґан польської комуністичної партії „Swit“. Однак, там ніхто не знайде тих річей, що можна знайти в кожному числі „комуністичної“ „Нової Доби“.

Комуністичні ідеї — я признаю це — є ідеї, є принціпи, з якими треба рахуватися, як з ідеями й принціпами. Але лайка — навіть сутокомуністична — є завжди лайкою й доводить лише, що у тих, хто лається, бракує принціпів.

На це є й докази . . .

В. Винниченко, ідейний й фактичний принціпал „Нової Доби“, більш, ніж хтонебудь инший, страждає на слабі нерви. Йому завжди бракувало провідної ідеї. Й вся його політична діяльність — це зиґзаги думки й діла. Переглядаючи старі числа „Української Хати“, я надибав на надзвичайно інтересний документ — отвертий лист томських студентів в приводу звертання В. Винниченка до російських „братів“ і одповіді на це пана Патрашкина.

Ось зміст цього листа. „Студенти-Українці томських вищих шкіл висловлюють велику подяку пану Патрашкину, що показав належне місце рабові загально-російської культури, Винниченкові. Коли раб та ще з хамською псіхикою (хохлацький елємент на „Вѣсах жизни“) відважиться благати якоїсь мизерненької панської ласки з метою, шоб пан звернув на нього свою увагу, то пан може тільки призирливо поглузувати з нього. Бо раб (звичайно по натурі) повинен бути тільки рабом. І не лізти у вічі панові, щоб своїм хамським виглядом не викликати у нього огидливости. А коли ти людина з самоповагою й почуттям власної гідности, то перш за все не лізь у ту компанію, де тебе можуть у вічі вилаяти, поглузувати і, взагалі, образити.“ („Українська Хата“, 1913. р., ч. 11.)

В свій час навколо цього листа повстала ціла полєміка, а пан С. Єфремов навіть просто затаврував молодих томчаків, як „фарбовані душі“. Справді сильно й недопустимо лаються томчаки, але цікаво те в наведеному листі, що був мент, коли В. Винниченко робив реверанси російським братам, як нині він реверансує „братові“ Раковському.

Підчас революції ніхто так красномовно не доводив, що „Самостійна Україна“ є міщанською вигадкою, контрреволюційною забаганкою, як В. Винниченко; трохи пізніш той же В. Винниченко з тоюж красномовністю зазначив, що інтереси пролетаріяту потрібують саме Незалежної України. Підчас навали большевицької В. Винниченко чудесно доводив конечність боротьби з ними до кінця, а нині той же Винниченко наводить низку арґументів, що в імя інтересів пролетаріяту цю боротьбу необхідно негайно припинити, а хто її проводить далі — той є „паршивець“, „сволота“, „ворог нації“, „контрреволюціонер“ і т. и.

Мушу сказати, що нерви часто зраджують В. Винниченка. Але дорого це коштує українській справі. В. Винниченко роспочав нині компанію проти С. В. Петлюри й його правительства. Немає того болота, якогоб він не вилляв на їхні голови. Я не прихильник ні першого, ні другого, як орґанів верховної влади, про що й зазначав отверто не один раз і навіть мусів за це заплатити рівенською каторжною вязницею. Але ні раніш, ні — тим більше — нині я не поділяв і не поділяю таких методів боротьби. Хтоб не був С. В. Петлюра, або І. П. Мазепа, вони є перш усього репрезентанти української державної справи, й цього досить для того, щоб, критикуючи їхню державну діяльність, не переходити певних меж, певних кордонів. До тогож, всі знають добре, що автором всеї цеї невдалої системи

Директорії був не С. В. Петлюра, а В. Винниченко, що цей останній дав певний напрямок всьому політичному курсу Директорії. С. Петлюра лише продовжував цей курс, і безбожна лайка В. Винниченка є звалюванням всеї провини з хворої голови на здорову. Вся українська громадська опінія знає справжню ціну страшних слів п. Винниченка, як і всеї його комуністично-революційної фразеолоґії, як знає й те, що в той час, коли В. Винниченко жив в спокійній обстановці в европейському центрі, С. В. Петлюра тримався української землі до останнього моменту, поневіряючись і виносячи до кінця удари долі.

Чимало помилок наробив С. Петлюра, але поміж них ми не знайдемо одної: він не рахує увесь пережитий стан нашої державности за помилку, як це робить В. Винниченко. І за це йому багацько проститься. „Ґлядіятор“, „паршивці“ й „банди“ — виявляють більше здорових нервів і витримки, любови й віри, ніж цей „баловень судьби“, пан В. Винниченко, — комфортабельне життя якого забезпечено кровю й стражданнями тих, кого він нині так дико ганьбить і нищить.

Я не люблю страшних слів, але мущу сказати, що те, що робить В. Винниченко й увесь „Радянський бльок“ — це є, дійсно, ніж в спину української революції ... Це є удар не тільки по Петлюрі, не тільки по Мазепі, але й по всій національній справі, по справі будуччини нашого покаліченого й пограбованого народу. Навіть для комуніста — того, що він нині робить, забагато!

Боротьба — це боротьба, але й, борючись, необхідно лишатися джентельменом. Другі орґани преси (особливо галицької) також бють в ту саму точку. Нещастя дезорієнтувало людей, й всі звертають свої удари на особи, не бачучи чогось більшого — системи, в якій повинні не тільки ті, кого бють, але й ті, хто бє. Шукають винних, коли винні всі. Всі несуть відповідальність за те, що сталося — одні фактичну, другі — моральну. Думають, що коли разпнуть С. Петлюру й його нинішних помічників — вирятують справу. В цьому виявляється брак віри в нашу будуччину. А це вже кінець, це вже нечуваний розклад, бо без віри жити неможливо. А в той же час — катастрофа й все, що по ній сталося — це лише епізод в нашій дальнійшій визвольній боротьбі, яка ще далеко не припинилася. Успіх боротьби залежить від наших нервів. Чим більше покажемо витревалости й такту — тим скоріше осягнемо конечних результатів.

„Люде уміраають, ідеї — вічні“... Ідея незалежности не похована ані в Камянці, ані в Варшаві. Вона живе в народі нашому, який протягом трьох років — посередньо чи безпоседньо — пише її своєю кровю, стверджує своїми жертвами. А крові і жертви вимагають одного — віри в національну справу й витревалости в її конечному осягненні.

Не всі розпоряджають міцними нервами; в такім разі — най вони мають хоч такт мовчати там, де не можуть робити.

Проф. Станислав Дністрянський.

Реформа правничих і суспільних наук.

I.

Декому моглоб здаватися, що не пора займатися питанням про метод правничих чи суспільних наук, доки правні та суспільні відносини теперішньої доби ще неясні й нескристалізовані. Крім цього й такий заміт можливий, що не наше діло саме тепер тим займатися, коли державна думка є в небезпеці і коли всяку нашу енергію ми повинні звернути в тому напрямку, щоби її зберігти, а не в тому, щоби обмірковувати наперед питання, які вимагають, щоби держава вже істнувала та мала забезпеку свого істнування на будуче.

Якщо придивимося ближче цім замітам, то мусимо прийти до погляду, що вони нестійні. Правда, що живемо в часі нових правних та соціяльних течій; правда навіть, що є й змагання звести ідею права ad minimum, а ідею держави заступити якимсь соціяльним новотвором безтериторіяльної спільноти (большевизм), — то всеж таки після всякої бурі мусить прийти супокій, а суспільне життя мусить увійти на мирний шлях доцільної праці одиниць і загалу та піддатись нормам суспільного ладу й порядку. Тоді мусять скристалізуватися правні й суспільні відносини, — а до цього мусять бути з одного боку люде, що зрозуміють провідні ідеї суспільних мас, та, зібравши їх у правну систему, придбають для них загальне признання народу, а з другого боку люде, які станут на сторожі цього суспільного ладу, що його усанкціонує нарід силою свого народнього авторітету. Одно й друге завдання мусить припасти п р а в н и к а м, не в тому розумінні, що вони малиб знати більшу чи меншу скількість якихсь правних приписів, але в тому, що вони малиб бути правдивими творцями суспільного ладу й порядку, так як славні римські юристи були разом творцями й сторожами цілого правного апарату в державі. Це велике суспільне завдання потрєбує глибокого знання людських потреб і суспільних змагань, воно потребує великої науки, яку треба заздалегідь здобути, щоб могти свому народові віддати правдиву прислугу.

Будівництво нашої держави мусить оператися на свідомо до цього підготовлених кадрах українських інтелектуальних сил; тому ті круги, які під теперішню невідрадну пору вважають своїм обовязком станути на чолі державної думки на Україні, мусять і про те подбати, щоби майбутнім будівникам держави вказати шлях, по якому вони зможуть здобути цю науку, котрої потребують для поставлення і піддержання правного порядку в будучій українській державі.

З цього й слідує, що питання, як треба повести правничі та суспільні студії, належить до дуже важних, можна сказати: основних питань нашого державного будівництва.

Арістотель називає чоловіка ζῶον πολιτικόν. Це правда стара як світ, та на полі права вона має найбільше значіння. Право є нормою

людського співжиття, є тому соціяльною інституцією par excellence; для чоловіка цілком ізолюваного від світа нема права. Остільки суть права була завсіди однакова, хоча правний устрій був у ріжних часах ріжний; признавали це Римляне в своїх загально відомих правних принціпах: „neminem laedere", „suum cuique tribuere", хоча римське право мало визначно-індивідуалістичну закраску; та основа права не змінилася, хоч від приняття Христової віри ціла увага етичного світа звернулася виключно до одиниці; вона виступила дуже різко на верх в течіях реформації, та вкінці найшла загальне й повне признання у французькій революції. Те саме потверджує й історія культури. Право появляється щойно там, де істнують соціяльні звязки. Але зі соціяльними моментами виступають також економічні чинники. У самого почину людства лучиться одиниця в соціяльні звязки з економічних причин для забезпеки та сталого заспокоєння життєвих потреб. Економічні мотиви стають й на будуче головною основою всіх соціяльних звязків, почавши від родини, роду, племени аж до звязків найвищого ступня, до народу й держави, а за тим іде, що вони мають рішаючий вплив і на розвиток права.

Уже з того бачимо, що наука права вяжеться нерозривно з економічними та суспільними науками. Хто розділює ці науки як н. пр. в деяких німецьких університетах, той розриває природну сполуку, без якої право не може як слід розвиватися. Економія, соціольоґія й право є від самого почину так звязані, що тільки у взаїмній сполуці дають вони повний образ суспільного життя. Вони є щоправда в новій науковій системі осібними розділами духових наук про людське співжиття, але обусловлюють себе взаїмно так, що годі їх якнебудь розмежувати. Економіка розвивається на підставі суспільного й правного ладу; соціольоґія без економічних основ та без правно утвердженого порядку є безвартним абстрактом; а правна система, якаб не оглядалася на підстави економічного життя або на сили й потреби суспільности, булаб мертвою теорією або противорічністю сама в собі.

Одначе, серед тих наук право здобуло собі наслідком свого нормативного характеру значіння порядкуючого елєменту, та за тим обявилася препондеранція права в уладжуванні економічних і соціяльних питань даної доби. Тому що в суспільности мусить бути хтось, що стане на чолі суспільного ладу, то витворюється влада, яка переймає керму економічних та суспільних відносин дотичного соціяльного звязку. Це провідна ідея державности. Держава служить економічним та суспільним цілям своїх громадян — але формою стає державна влада з державним правним апаратом; тому наслідком того витворюється в дійсности підпорядкування згаданих економічних і суспільних цілей під державну владу. Тому там, де державна влада зуміє відповісти економічним та суспільним цілям усіх своїх громадян, де вона — коротко кажучи — остає в повній гармонії з правдивими економічними та соціяльними потребами своєї суспільности, там вона є дуже трівка, там і право находиться в гармонії з економікою

і соціольоґією даного часу і даної теріторії. Де однак ця гармонія неповна, там справжні економічні та соціяльні зманання, які малаб нормувати держава, мусять станути в противности до влади, та ця боротьба мусить доти трівати, доки державна влада, що станула на чолі правної системи, не відповість усім економічним і соціяльним вимогам сучасної доби, або доки вона саме не уступить місця иншій владі, чи иншій правній системі. Історія дає богато прикладного матеріялу про це питання.

В першому ряді мусимо згадати про римське право. Не було в світі так знаменито зорґанізованої правно держави, як римська держава старих віків. Вона витворила поняття римського „горожанина“ (civis Romanus) від „города“ Риму, обмежуючи первісно civitas на Рим, та ставляючи з самого почину ius civile у противність до ius gentium. Але зі зростом римської держави затирається та основна ріжниця, а горожанами стають усі вольні мешканці римської держави. Правна концепція суспільного ладу основується на приватно-правному принціпі, та приватне (с. т. цивільне) право дає головну основу державної ідеї Римлян. Щоправда істнує ріжниця між вольними „горожанами“ а невольниками, і лише перші можуть бути субєктами права, міжтим коли невольники в сути річи можуть бути лише обєктами права; але приватна сфера вольного „горожанина“ зберігається всякими законами, та на індивідуальній почві римського „горожанина“ розцвітається римська держава до небувалих розмірів. Пошана права одиниці — це найвище право Римлянина. Та якраз до означення цього права покликала римська держава як найширші круги. Цей устрій належить до найкращих і найтрівкіших у цілій історії людства. Не місце тут розбирати подробиці цього устрою, але вистане сказати, що найважнійші основи приватного римського права поставлено за часів римської республіки, що всі народні чинники, від leges і plebiscita почавши, а на senatus consulta і edicta magistratuum скінчивши, причинилися до того, щоб витворити й скріпити приватно-правну свободу римського „горожанина“. Найважніше однак підчеркнути притім те особливе становище, яке припало при будівництві римського права римським юристам, с. т. вченим горожанам-правникам, котрі в своїх наукових міркуваннях розробили і дефінітивно скристалізували поодинокі засади приватного права, даючи йому силою глибокого знання відносин приватного життя та силою високої наукової ерудиції ту форму, якою воно здобуло собі не лише римських „горожан“, але й після довших століть широкі верстви гуманітарного суспільства чужих народів. Поклонився перед тим значінням римський імператор Юстініян, та казав списати найважніші вискази (фрагменти) римських юристів в одному великому збірнику законів. Римські правні постанови не мали, як сьогодні, форми абстрактних правних приписів, чи правних приказів, а тільки форму наукових міркувань на основі практичних життєвих випадків; вони були не мертвою буквою закона, але живим словом вчених горожан про спосіб нормування приватного життя.

У тому їхня велика сила — сила знання правних життєвих основ, та сила правничого абстракту на підставі конкретного випадку. Ось й уся тайна правничої науки. Вона мусить опертися на глибокому знанні суспільних та економічних відносин життя і просліджувати незалежно від якогонебудь етичного чи фізичного примусу провідні основи всіх життєвих потреб суспільности.

Цілком инакша картина представиться нам, коли згадаємо про правні відносини з часів церковної єрархії середніх віків. Церковна власть підпорядкувала всіх вірних, не лиш одиниці але й держави, під свої цілі. Покорилися їй наймогутніші держави сучасної доби. Вона звернула цілу увагу на етичну сторону одиниці, приучуючи її сторонити від всяких забаганок „міра сего“. Таким чином вона старалася у всіх вірних відвернути увагу економічних чи соціяльних проблем, та сама й не гадала приступити до розвязки дотичних питань державного життя. З другого боку, церковна власть вдоволялася впливом на тодішні державні круги, підпираючи їх у нехтуванню економічних та соціяльних питань широких верств населення. Абсолютистичний режім був у найкращім розвитку, а вірні під впливом церкви зносили його бігом століть з великою терпеливістю. Право було тоді лише для вибраних — а широкі маси терпіли, не могучи ніде найти свого права. Наука права зниділа цілком — тільки деяким особам з церковної єрархії було можливо займатися правом на основі папських буль чи инших канонічних роспорядків. Ці відносини змінилися щойно через реформацію, яка виборола релігійну свободу одиниці, а релігійні війни поклали кінець володінню церковної єрархії в справах державного життя.

Так і право мусіло в новітних віках прийти знова до значіння. Рецепція римського права була зновленням ідеї свободи одиниці в приватно-правному житті. Та на жаль, римське право не могло запоручити усім одиницям повної правної рівности. З часів церковної влади полишився устрій упривілейованих станів супроти широких мас, а римське право не знесло, як відомо, ніколи ріжниці між вольними „горожанами“, а невольниками. Так настала тепер влада упривілейованих станів, що підчинила свої меґоістичним цілям широкі маси населення. У февдальній державі числилася правна система тільки з інтересами станів, усім другим лишалися тільки мінімальні правні основи для їхньої екзистенції; право нормувало їхню зависимість, а не рівність супроти других.

Тому брак гармонії між економічними і соціяльними відносинами а правною владою мусів привести до катастрофи. Приготовили її вчені правники, що проголосили т. зв. право натури. Гуґо Ґроціюс був перший; за ним пішли другі. Невдоволені з несправедливости, яка слідувала з присвоювання собі осібних правних привілеїв деякими станами, вони винесли ідею незмінного, немов у серцях усіх людей вродженого, права, яке споконвіка є те саме, та прислугує всім людям, як таким, без огляду на стан, до якого вони належать. На цій критичній почві виросли два великі французькі вільнодумці Мон-

теске і Руссо. Монтеске піддав в своїм головнім творі: „L'esprit des lois“ основній критиці правну систему й правні інституції ріжних держав, виказуючи, як далеко вони ріжняться від того, чого потребує суспільність, та заявився за республіканською формою правління. Руссо пішов у свому творі: „Le contrat social“ ще дальше, даючи наукову концепцію республіканізму в соціяльному договорі, репрезентованому через волю цілого народу, так як лише цілому народові, як такому, має прислугувати без огляду на стани державно-правна суверенність.

Оба ті фільософи — правники були предтечами французької революції, яка зажадала зрівнання станів та рівности всіх супроти права. Станові ріжниці перестали істнувати, а на їх місце видвигнула французька революція „права людини“ (les droits de l'homme). З тим моментом починається для права нова ера; правна система починає обіймати потреби й змагання цілої суспільности. Колиж має бути повна гармонія поміж правом а всіми членами суспільности, то всі члени суспільности повинні бути заступлені в цій державній владі, яка витворює правну систему. Це — ідея демократії а її форма парляментаризм.

Під тим кличем стоїть в 19. віці ціла Европа, з виїмком Росії і Турції. Росія лишилася деспотичною, та не завела в себе гармонії між правною системою а вимогами економічного чи суспільного життя широких мас. Тому в Росії не повернуло право до своїх природних основ, бо державна влада лише собі признавала авторитативний вплив на правну систему, не покликуючи до цього суспільности, ні не оглядаючися на неї; державна влада накидала з гори суспільности свою волю, вимагаючи сліпого послуху. Не диво, значить, що при такій системі правдива правна ідея не могла свобідно розвиватися, та Росія не могла видати такого вольного правничого стану, як другі держави цивілізованого світа. Право мало форму катеґоричного імперативу, воно мішалося в найінтимнійші приватні та чисто-етичні справи одиниці, а законозбори росли раз у раз до нечуваних розмірів, обіймаючи непроглядне число приписів, між якими ніякий правник не міг собі дати ради. Правники стали мертвими машинами до зберігання правних приписів, без волі, без значіння, без впливу на правну систему. Так і наука права мусіла обмежитися трохи-не виключно до мнемотехнічного присвоювання собі відповідної скількости законних приписів, не поглублюючи їх духа, ні основ, бо їх основа була завше одна: катеґоричний імператив деспотичної влади. Тому на землях колишньої російської імперії годі шукати якихнебудь задатків на піддержання правдивої ідеї права та на утворення вольного стану правників.

Але що суспільність почувалася вже вольною, то піднесла вона проти цього грімкий протест, та витворилася політична боротьба між чинниками, які зуміли станути при кермі держави, а тими, що мали право in abstracto признане, але in concreto не могли його виконувати. Це борба за правдиву демократичну ідею в праві, за

повну гармонію між правною системою, а економічними та соціяльними потребами найширших суспільних мас.

Ця боротьба дістала невдовзі широкий політичний підклад. Найширші народні маси зголосилися до безпосередної управи державою. Та коли чинники, які були у керми, не схотіли свого фактичного впливу перенести на загальні громадянські круги, само громадянство стануло в конфлікт до держави, жадаючи її перестрою на справжніх всенародніх основах. Народ і держава станули своїми суперечниками, а національне питання стало найважнійшим питанням нової доби — та на основі цього питання прийшло з початком 20. віку до всесвітної війни.

Шляхами цього відношення державної влади до широких суспільних мас пішла й наука права в 19. і в початку 20. віку. Зараз після французької революції запанували визвольні ідеї теоретиків права натури над умами всіх правників, та вольна наука права поширилася на всіх областях правничого знання, обіймаючи не лише приватне, але й публичне право. Теорія приватного права поглубила його знання дослідом історичних основ (історична школа Савінія і Унґера), та приступила опісля дальше до розсліду духа права й фільософічних провідних проблемів правничої науки (Ієрінґ); вкінці вона вступила на шлях зависимости ідеї права від економічних та суспільних умовин життя (Штайнбах, Офнер). А наука публичного права пішла шляхами „pouvoir municipal“ французької конституанти (1789) та ідей Монтеске й Руссо і підготовила основні конституційні закони на демократичних основах.

Але цей розвиток вольної правничої науки припинився через нові державні чинники, які стануди у керми держави та в бюрократичному апараті добули собі безпосередний вплив на переведення правної системи в державі. Так прогомоніли скоро ідеї правдивої народньої волі, а парляментаризм дійшов мало-помалу до ролі прислужника пануючих кляс. Правнича наука, що почала щойно свобідно розвиватися, стануда згодом на службу бюрократії, яка завернула назад до системи мертвої букви закона, а намість зрозуміння змагань і потреб широких мас виходила в дійсности з погляду, що не вона для населення, але населення для неї.

Система приватного права задержала щоправда історичний метод, але не на те, щоби зрозуміти провідні ідеї та шляхи римської юриспруденції, але щоби з перестарілими приписами римського права і з поглублюванням пустої правничої діялектики впровадити науковий квієтизм, та примкнути очі на все те, що сучасна доба з собою приносить. За тим пішло переладування правничих факультетів історично-правничими студіями. Практичні правники відчужилися від життя, а судова практика стануда здебільшого на службу порожної, схолястичної діялектики, без реальної основи в суспільному житті. Буква закона стала альфою і омеґою правної системи у її практичному переведенні. Лише між ученими правниками викликав цей поворот до давної правної системи протест, та вони зажадали знова безпосередньої та

взаїмної залежности правної системи від економічного й суспільного положення широких мас (на пр. А. Менґер).

Таксамо теорія й практика публичного права вступила невдовзі на той шлях, на якому хотіли її мати пануючі круги. Правда, що новітна держава мала бути правовою державою, але це не було в дійсности запоручене основними законами зрівнання права для всіх, тільки правна система, спрепарована по рецепті бюрократичної влади пануючих кляс і пануючих народів. Навіть теорія державного права не бралася розбирати, чи державна влада, яка стояла на чолі правної системи, відповідала справді тим завданням, що її поставила конституція, тільки вона стояла трівко на принціпі безумовного примусового володіння держави, не торкаючися ні етичних, ні соціяльних підстав. З теорії про „pouvoir municipal“ не лишилось майже нічого, натомість правна система почала губитися в непроглядному числі вельми скомплікованих приписів державної бюрократії, які убивали не лише громадянську свободу, але загалом якунебуть провідну думку здорового співжиття цілого громадянства. Таксамо затихли голоси про теорію суверенности народу (Руссо) та про національні права, які прислугуватимуть кожному народові від держави (Блюнчлі), а заінкамерована теорія державного права приходила над народами до денного порядку, вважаючи його за поняття, яке годі здефініювати, та якому ніяк не можна признати осібних прав чи прероґатив у державі чи супроти неї. В університетах обмежено науку державного права та й другі економічні чи суспільні науки до дуже малих розмірів, хоч науковий та практичний матеріял постійно ріс, немовби правлячим кругам на тім залежало, щоби як найменше вольних думок діставалося цим шляхом до публичного відома, а в богатьох університетах відділено економічні і суспільні науки від правничих факультетів, розриваючи природний звязок цих наук між собою.

Тому не диво, що проти цього почали підноситися голосні протести, а й серед правничих кругів проявилося загальне змагання до реформи правничих і суспільних наук. Воно виступило дуже різко вже перед війною, тому мусимо йому ближче придивитися, щоби опісля вказати шлях, на який повинні вступити ті науки під теперішню пору.

Таких задатків можна шукати лише в инших европейських державах, які, принявши провідні ідеї французької революції, старалися завести гармонію між правом а економічними та соціяльними змаганнями суспільности. Першим наслідком цього старання було те, що широкі народні маси почали грати важливу ролю в публичноправному житті. Римське право поставило основу особистої правної свободи в приватній сфері одиниці; натомість новітне право відкрило суспільности свобідний шлях публичного життя — та широкі народні маси прийшли до впливу на безпосередний розвиток публичних прав кожного громадянина. Можна сказати: на місце римського „горожанина“ станув новітний „громадянин“. Право, яке ранійше

було доменою тих, що жили по „городам“, має тепер обняти всю „громаду“, де вона-б і не була. А громада — великий чоловік!

Та, на жаль, пореволюційні часи викривили помалу ці великі ідеї, що її людству принесла французька революція. Правда, що признано права людини; та правда, що через зрівнання всіх станів піднеслися занедбані круги суспільности, а торгівля й промисл дійшли до небувалого розцвіту — але полишилося ще богато останків давної ери, так що справжня демократична ідея не могла осягнути повної побіди. Знова „городи“ та їхнє населення взяли в дійсности в свої руки керму державної влади, та почали виконувати її односторонно, нехтуючи інтереси широких громадянських мас. Так звана буржуазія станула на чолі державно-правного ладу, ставляючи намість демократії — плютократію та бюрократію. (Далі буде.)

В. Оренчук.

Фінансова кріза.

Що послідня всесвітна війна була головно економічною війною, свідчать наглядно її наслідки. Крім зміненої карти Европи, принесла вона нам також корінну переоцінку економічних засад, на котрих — здавалось людству, як на ґранітніх підставах збудовано господарство світу. Переоцінку цю зауважували вже й в часі війни. Ріжні її сімптоми були й тоді замітні для критичного дослідувача, котрого ціллю були не сістеми, крітерії та теорії, як такі, але замкнена в них, більш або менш зручно підхоплена дійсність. Яким дивним вказався нам погляд кількох американських економістів, котрі на конференції в грудні 1916. року посміли сумніватись в тому, чи зможе утриматися золота валюта і після війни. Переважаюча більшість останніх учасників конференції була очевидно проти, і оскільки би життя стосувалось до виголошених тез, а не навпаки, золота валюта панувала-б фактично і понині.

Кожна переоцінка є рівночасно і перебудовою; це послідне явище незвичайно відрадне, завжди богате новими ідеями та реальною вартістю. Постійний процес перебудови зовемо навіть загально поступом. Можна-б цьому всьому тільки радуватись, колиб цей процес не нищив рівночасно старих цінностей, набутих вже вартостей. До якого степеня може дійти згадана сила знищення, видко найкраще зі стану нинішнього грошевого господарства держав обох ворожих колись, та на жаль ще й тепер, коаліцій. У всіх їх помічаємо одну і ту саму черту, а іменно страшне надужиття громадянського довіря, поповнене друкарським станком. Це надужиття перейшло всяку міру. Можна сміло сказати, що перед війною не було певно ані одного теоретика, ані одного практика в справах державного кредиту, котрий бувби вірив, що воюючі держави зможуть таким відносно легким способом, та ще й на протязі цілих чотирьох літ добути такі великі суми. Неправдоподібність, майже неможливість сталися фактом,

потрібні суми були надруковані. Оптимістам здавалось навіть, що у війні цій найдуть підтвердження мрії декотрих фінансових фантастів 17. і 18. віку про можливість штучного утворення національного богацтва. На самому ділі одначе явище це — будучи штучним а тим самим і переходовим — закінчилось, як і мусіло закінчитись, повною катастрофою пануючої фінансової сістеми, а то зі слідуючих причин:

Гіперпродукція папірових грошей сама по собі противиться суті і цілі гроша, як посередника у виміні вартостей. Вона просто унеможливлює грошеві сповняти його головне, есенціональне завдання, котре Джон Стюарт Мілль так влучно прирівняв до задачі машини. Як кожна машина ускладнює просту роботу чоловіка, так і гріш робить більш складною, а власне — ділить просту функцію натурального виміну зайвої вартости на два ріжні акти продажі і купівлі. Але рівночасно з цим, так як кожна машина улекшує спосіб продукції, так і гріш улекшує можність позбуття непотрібної і прибуття бажаної вартости. Свою прикмету вимінної машини зоховує одначе гріш тільки тоді, коли він знаходиться в певній нормальній залежности від кількости реальних вартостей, себто краму. Це останнє особливо тоді, коли законом зазначена зовнішня вартість гроша не стоїть у відношенню до фактичної внутрішньої вартости с. т. находячогося в ньому металлю. Очевидно, що відноситься це в першій мірі до всіх папірових грошей, цих, практичним змислом людства введених в оборот, фіктивних вимінних вартостей. Фіктивних тому, що нігде в ніякій державі і перед війною не було абсолютного покриття для папірових грошей. Очевидно, коли не заруховувати сюди морального покриття, себ то, довіря громадянства до певного папірового знака. Це довіря, котре не повинно спиратись виключно на висоті так званого „золотого покриття“, але на загальному стані добробуту даної країни та її господарської життездатності. Це довіря як раз і було тим джерелом, з котрого велитенські суми черпались урядами на ведення війни. Але коли струну перетягнуто, широкі кола громадянства почали принимати міри до самозахисту, котрий проявився в інстинктивному недовірю до виданих урядами грошей. Оце недовіря і було причиною порушення цеї штучної рівноваги між фіктивними вартостями — папіровими грішми — і вартістями реальними — товарами та спричинило безпосередньо нинішню фінансову крізу.

Зазначена тут психольогічна сторона фінансового питання дає нам відразу і відповідь, чому старання деяких держав коло поправи їхньої валюти не мають успіху. Чому навіть безперечно корисні для цілости економічного життя даної нації менти не беруться на увагу при оцінці вартости даної валюти. Одним словом, чому, раз позбавленна підстав, валюта безупинно котиться вниз. Все це очевидно від недовіря громадянства до папірового знака. Загально відомо, як тяжко переконати обдурену раз людину, а оскільки тяжче направити зневіру цілого громадянства, котре до того ще може не розбирається

як слід в справах, і врешті не можна тому і дивуватись, що широкі кола громядянства — стільки раз обдурені — накінець доволі обережно починають відноситися до всіх запевнень та обіцянок своїх урядів. Доводжені ще до того постійно у помилки спекуляціями ріжного роду домових та міжнародніх спекулянтів, котрі, використовуючи ситуацію для власних цілей, тільки те і роблять, що підривають рештки довіря до даного папірового знака.

Бачучи слушно в недовірі до валюти корінь всього лиха, вживають уряди всіх держав старань, щоб привернути віру в економічну життездатність папірців. Статись це може шляхом довгого історичного розвою або зразу тоді, коли кожний грошевий знак відразу буде забезпечений реальними цінностями. Що о д н а держава не в силі дати такого забезпечення, є очевидним. Тільки с п і л ь н а акція кількох держав може увінчатись успіхом. Але, яким же способом може це статися? До війни головними забезпеченнями папірових грошей були так звані „золоті покриття" в емісійніх банках, і валюти, себто, вартости грошевих знаків часто-густо ставились в залежність від кількости золота в дотичному державному банкові. Навіть інтернаціональна валютна політика держалась до недавна ще міцно золотого фетиша і означувала вартість валюти згідно з запасами золота, хоч життя давно вже доказало, що інтернаціональна торговля і слідуючі з неї інтернаціональні виплати робляться г о л о в н о товарами. Консеквентно отже належалоб вартість валюти оцінювати по продукційній — в найширшому того слова значінні — здібности краю, а не ставити в залежність її від — своєї, немаючої ніякої вартості, кількості золота. Про добробут якогось краю не може рішати — золота валюта, а тільки витворені громадянами даного краю реальні вартости. Погляд цей чим раз більше поширюється в даний мент. В Анґлії, приміром, немає вже такого певного переконання, що до вартости золотої валюти, яке панувало там ще до війни. Указати вистарчить хочби на той факт, що Анґлія — відступаючи від тої аксіоми — потрапила збити собі капітал зі страху у других країнах перед самою можливістю знесення золотої валюти. Коли в 1916. році Америка не захотіла уділяти дальших позик Анґлії, ця послідня повідомила міродатні американські кола про те, що в випадкові незадовольнення її потреб у грошах, вона буде приневолена знести у себе золоту валюту. Погроза зразу зробила своє, доляри були дані. Не бракує також в Німеччині, котру, як відомо, пхнули до заведення золотої валюти міліярди французької контрібуції, голосів, котрі критично, коли не неґативно, ставляться до „аксіоми" золотої валюти. От яка думка про цю справу Кнаппа, котру находимо в його „Державній теорії гроша": „Правдивою причиною до заведення золотої валюти було бажання примкнути до анґлійського взірця. А коли вже ми перейшли на бік Анґлії, то для наших сусідів подібний перехід був зразу бажаний, а вкінці просто таки к о н е ч н и й. Але це все не тому, що золото є золотом, лишень тому, що Анґлія є Анґлією". Лишаючи вже на боці сам принціп золотої ва-

люти, належить тут зазначити, що навіть примінення його в періоді до війни було дуже часто переведено на шкоду поодиноким країнам. А саме: в практиці мало звертається уваги на те, яку роль грає в інтернаціональному господарстві кількість золота, котру законом приписується монетній одиниці якоїсь валюти. В більшості всі задовольняються самим фактом виразного зазначення ріжниці вартости поміж окремими одиницями ріжних валют.

Рідко хто ставить собі питання, чому іменно ріжним монетним одиницям надані ріжні кількости золота. На перший погляд здавалось-би, що справа ця малого значіння, на самому ділі одначе криється в ній незвичайно реальний і, для більшости держав, шкодливий принціп. У внутрішньому житті кожної держави його майже не видко. Особливо в мирних часах можна, скажемо, за певне число французьких франків купити у Франції стількиж товарів, скільки за таке саме число долярів купити можна товарів в Америці. Але ситуація раптово міняється з ментом, коли доляр перейде кордон держави, котра означила свою монетну одиницю номінально гірше, ніж Америка. Зразу тоді доляр набирає переваги, котрої в свойому краю він не має, або дуже мало має. А це тільки тому, що він номінально означений більшою кількістю золота, номінально, бож в мирних часах Америка на покриття всіх своїх долярів з більшою кількістю золота не має певно більше золота, як Франція на покриття всіх своїх франків з меньшою кількістю золота. Але те, що доляр представляє собою символічно $^1/_{664}$-ту часть кільограма золота, а, приміром, німецька марка тільки $^1/_{2790}$-ту, дає йому змогу тягнути величезні зиски в Німеччині. На ділі одначе обі держави покористуються в даному випадкові тільки кредітом своїх і закордонних громадян. Як видко вже з зазначеного, золоте покриття і перед війною не забезпечувало вповні даної валюти. Тим менше це може мати місце зараз, коли майже всі банки зменшили свої золоті резерви. А коли так, то чимже крім золота забезпечити папірові гроші, яким способом відвернути катастрофу, та хто може цього досягнути.

Як це вже вище зазначено, тільки загальна кількість істнуючих в державі реальних вартостей с. т. товарів, знарядь промисловости, недвижимостей і т. д. та дані, що до будучого їх розвитку-себто дані, що до можливости і здібности дальнішого творення, є достаточною ґарантією, котра може заспокоїти домагання широких кол громадянства. Певність у світлу економічну будучність якоїсь держави є ніщо инше, як довіря до написаного на кредітному папері запевнення, що дійсно за якийсь там папірець буде заплачено вартостями. І зараз, коли диспропорціональним збільшенням вимінних знаків до загальної кількости і вартости істнуючих реальних вартостей порушено рівновагу господарського життя, очевидно, що згаданої певности що до платоздібности якоїсь країни немає і, що саме головне, одною державою даним бути не може. Навіть інтензивна праця даного громадянства і визваний нею загальний зріст продукції, з одного,

і обмеження консумції до самих необходимих предметів з повним виключенням всякої розкоші, з другого боку, негайно не можуть помогти, хоч би мали вони місце і серед найкращих умов і сприяючих обставин. Міри ці можуть увінчатись успіхом тільки з часом. Зараз же немає надії, щоб баляст папірових грошей дав змогу даному державному пароплавові піднятись на поверх води. Тимбільше, що хоч гроші по суті своїй нічого иншого не представляють, як тільки звичайні вимінні знаки, є всетаки чимсь більше, чим завдання, ради сповнення котрого їх введено в життя. Булоб невсестороннім обмежити роль папірових грошей тільки до факту виміни. Папірові знаки володіючи прикметою, котра дає їм змогу набувати реальні вартости, всетаки, згодом починають набувати вартости і ніби то ради їх самих. Громадянська думка починає придавати їм, на ділі лишень заступникам дійсних вартостей, саму вартість, головно тому, що в мирні часи поняття ці вповні покриваються. З оцим переконанням, котре, належить признати, ввійшло вже в кров і кість сучасного чоловіка, належить безумовно рахуватись при спробах санації нинішньої фінансової нерозберихи. І коли одні, спираючись „stricte“ на характер гроша як вимінного знака, жадають більш меньш вірного повороту до натуральної виміни товарів без помочі гроша, а іменно дорогою переписів в жиробанках — другі, вважаючи гріш не чистим репрезентантом дійсної вартости, але і частинно самою вартістю, та оцінюючи як слід зрештою чудотворну роль його в економічному розвиткові, стараються вилікувати господарське життя з папірової водянки при помочі нових знаків, але маючих вже довіря у населення. До першого погляду склоняються держави з цілковито обезціненою валютою, очевидно, що покищо тільки в примінені до міжнародньої торговлі, тому що примінення іменно там не носилоби характеру революційного, а тільки булоб певною модіфікацією істнуючого вже фактичного стану річей. Одні тільки большевики, котрі в обезціненні грошей бачуть здійснення своєї проґрами, стоять за повну ліквідацію цієї установи. Усі країни, котрі нині стоять перед державним банкроцтвом, безумовно будуть згодні з одним, що за всяку ціну треба позбутись удушливого для них папірового балясту. Переконання це чим раз більше починає назрівати, і можна надіятись, що чи скорше, чи пізніще доведе воно до конечних тут спільних кроків всіх заінтересованих. Бо тільки гроші, ґарантовані комплєксом, держав можуть ще числити на довіря громадянства. Можна навіть сказати, що витворений війною sui generis „державний пролєтаріят“ лучить силою факту розбіжні політичні орґанізми Европи, та укріпляє переконання, що тільки спільними силами можна буде вийти з цього тяжкого положення. Гадка шведського національного економіста Касселя про потребу скликання загально европейської конференції для вирішення всіх видвигнутих війною економічних проблєм має зараз більше як коли вигляди на здійснення. І треба признати, що справа загальної санації перейшла вже стадію чисто теоретичних міркувань і вступила на дорогу практичних проєктів. Одною із цікавіщих пропозіцій, які

виринули в послідні часи, можна вважати доволі влучну гадку Німця А. Ленера, котрий намаґається вирішити питання валютне створенням німецько-інтернаціонального жиробанку, виходячи із цілком слушного висновку, а саме, що оздоровлення фінансової кризи це ніщо инше, як збудження довіря до даного папірового знака. Раз це послідне матиме місце, Німці зразу стануть нацією кредітоспособною. Але придбати довіря можна по думці автора тільки реальними ґарантіями, котрі моглиби дати закордонному вірителеві нагороду на випадок банкроту і то в висоті цілої претенсії. Через те що лише товари, средства продукції та недвижимости можуть бути такою ґарантією, то не зістається нічого иншого, як тільки дати їх закордонному вірителеві в залог за сирівці та товари. Коли така акція буде вестись поодинокими людьми, то може повстати поважна небезпека переходу тих цінностей на власність закордону. Щоб до цього не допустити, належить створити орґанізацію, котра обхвачувалаб всі приватні реальні цінности з метою використати їх як одноцільну масу, на котрій можнаби було збудувати величезний будинок т о в а р о в о г о к р е д и т у. На практиці можнаб це перевести от яким способом: банки, торговельні і промислові підприємства покликалиб до життя центральний німецько-інтернаціональний жиробанк, за обовязання котрого вони і відповідалиби всім своїм маєтком. Банк цей виєднувавби кредіти в виді товарів і сирівців, доставляв би їх приватним фірмам, переводив міжнародні виплати, одним словом бувби звеном, котре лучилоби німецький торговельний світ з закордоном. Факт істнування такого жиробанку, за трансакцію котрого відповідалиби всі його члени в висоті цілого їх майна, заслугувавби на довіря та викликавби потребу створення у всіх других державах анальоґічних інституцій, але характеру вже звичайного жиробанку, котрі разом з німецьким банком малиб задачу посередничити у виплатах, самим переводити їх через законтовування взаімних претенсій дорогою загально звісною в кожній державі, належно вже розвиненого способу переписування обовязань без н а л и ч н и х в и п л а т з котрогоби то не було боку. Суми, які обтяжувалиб німецьке конто (пасивне сальдо), становилиб довгострочну німецьку позику, котру Німеччина сплачувалаб в міру розвиття своєї продукції. Автор цього проєкту не вважає тих, так далеко йдучих, зобовязань, за шкідливі для німецького народнього господарства, навпаки він бачить в них важку, але заразом і конечну спробу відсунення від Німеччини загального переходу всіх реальних цінностей за кордон, в виді акцій, облігацій та гіпотек, будьто in natura дорогою від місяців вже істнуючої „випродажі“ Німеччини. Гадка Ленера ще тим замітна, що бачить вона одинокий порятунок німецької валюти в зорґанізованому п р и в а т н о м у кредиті.

Потреба с п і л ь н о ї акції чим раз то більше поширює собі дорогу. Навіть країни, у котрих упадок валюти не набрав ще характеру катастрофи, поважно застановляються над способами, котрі моглиб принести так побажане всесвітне оздоровлення, і то не тільки

в їх самих, але навіть і у їх бувших ворогів. Робиться це очевидно не з гуманности, але просто з власного вирахування. Не підлягає ніякому сумнівові, що банкроцтво одної держави втягне також вірителів других держав в неприємний фінансовий вир. Світове господарство так взаємно сплелося, що навіть найбогатші і найміцніщі економічні країни при нинішньому інтернаціональному кредитному господарстві, мимо найліпшоі волі, не в силі відмежуватись від других держав, не виключаючи і обанкротованих. Коли приміром інфляція папірових грошей доведе до обезцінення грошей внутрі якоїсь держави, то вона спричинить рівночасно і шкоду закордонові, переповненому тимиж самими безвартісними папірцями. З точки погляду отже власної охорони подаються деякими фінансистами пропозіції відновити інтернаціональну торговлю при помочі інтернаціональних бонів, примінених до сістеми золотої валюти і виданих під спільною ґарантією всіх воюючих держав. „The Financier“ від 15-го січня 1920. року розвиває цю гадку як слідує: На підставі спеціяльної умови всіх країв випущенοби таких рівновартних золоту бонів около 1000 міліярдів франків або шилінґів. З тої величезної суми припалоби на кожну більшу державу коло $18^1/_2$ %, отже приміром на Німеччину 185 міліярдів золотих бонів, котрими вона моглаб сплатити відшкодовання, вирівняти свої борги у невтральних, а навіть частину вжити до поправи своїх фінансів внутрі. Небезпеки, що ці бони не будуть прийматись, нема. Невтральні від них не відкажуться перше тому, що ноти ці будуть ґарантовані більшостю держав, а що важніще тому, що евентуальне неприняття булоб на самому ділі нічим иншим, як тільки добровільною бльокадою їх експорту. Якаж дальша доля ціх бонів? Сума, котра припаде на кожну державу, буде очевидно національним боргом цієї держави, і само собою розуміється, що кожна держава доложить всіх старань, щоб як найскорше його позбутися т. є покрити золотом або товарами. Але так як держави цієї конвенції будуть в постійних торговельних зносинах, більшість ціх сум скомпензується між собою. Очевидно, що вдатись може цей проєкт загальної санації фінансів світу тільки при повній гармонії між поодинокими членами конвенції що до цілей і що до самого способу виконання.

Оба проєкти характеристичні не своїм змістом, але тенденцією. Вони свідчать наглядно, як швидко поступає зараз, в час великої світової руіни, переоцінка економічних понять. Недвозначно виходить з них, що національні господарства в свойому дотеперішньому вигляді доживають посліднього віку, переобразовуючись чим раз то більше в інтернаціональні. Першим етапом на цьому шляху буде, як це вже зараз ясно зарисовується, введення інтернаціональної валюти, хочби тільки що в вигляді несовершенних бонів, або, як пропонують инші, в виді европейської монетарної унії на взірець істнуючої вже унії латинської. Ближчою до здійснення, якби то здавалось, є рівнож могуча ідея господарської ліги, як бази для відбудовання економічного життя народів. Тільки того роду

широкі міри можуть вратувати національно-господарські організми від руїни, тільки з розмахом проведені реформи зможуть отворити нову еру економічного розвитку цілого світу.

І. Шафаренко.

З Анґлії.

Недавно закрився промисловий ярмарок в Анґлії. Цей ярмарок, котрий відбувся одночасно в трьох великих центрах Анґлії — Льондоні, Бірмінґамі і Ґлазґові, продовжувався від 23. лютого до 5. марта.

В Анґлії такі ярмарки почались недавно. Перед війною, а особливо з початку війни, анґлійська преса кілька разів указувала на те, що з ворогами треба боротись не тільки пушками та бомбами, а й поліпшенням виробів індустрії, улаштуванням вистав, ярмарків, які уже кілька століть відбуваються в Німеччині. (Відомий Лейпціґський ярмарок в Німеччині істнує 600 літ); закордонні купці могли би мати більше знайомства з анґлійськими виробами і стали би купувати товари замість в Ґерманії — в Анґлії.

В 1915. році Міністерство Торгу (Board of Trade) улаштувало перший ярмарок в Льондоні. Ярмарок мав успіх, і тому рішено було, аби він відбувався щорічно.

В слідуючі роки ярмарок хоча і відбувався, але мав невеликий успіх: не було відповідних помешкань, позаяк все було занято для військових цілей; фабрики працювали також головним чином на військові цілі; вироби богатьох галузів промисловости були тимчасово зовсім припинені.

В цьому році ярмарок був устроений в великому масштабі. В Льондоні він відбувся в кристальному двірці (Christal Palace). Приходиться сказати кільки слів про цей величезний будинок.

Знаходиться він в 7 милях від центра Льондона; збудований він тільки з заліза і шкла і уходить за найбільший в світі виставочний будинок. Самий будинок займає площу в 20 акрів (7·4 десят.), а разом з другими будинками і парком — 25 акрів (9·25 десят.).

Довжина фронта всіх виставлених бараків в будинку займала 5 миль ($7^1/_2$ верст), котрі треба було пройти, аби бачити все, що там було виставлено. Площа, котра була занята цими бараками, займала $2^1/_2$ міліон. кубіч. футів.

Вхід на ярмарок був дозволений тільки купцям, з деякими винятками. Розіслано було до 200 тисяч зопросин до анґлійських і закордонних фірм і купців, і дійсно з'їзд був великий.

В льондонській части того ярмарку були виставлені такі вироби:

Стальні вироби, срібні річі, електричні приладдя, ювелійні річі, шкляні і фаянсові вироби, канцелярійні і друкарські приладдя, шкіряні вироби, щітки, іграшки, деревяні вироби, спортові річі, оптичні і фотографичні приладдя, музичні струменти, меблі, годинники, ручні вироби (кружева, шиття) і т. и.

Звертала на себе увагу велика кількість виставлених іграшок. Треба сказати, що до війни іграшки виroблялись в Анґлії дуже мало, а одержувались з Німеччини. Підчас війни, як привіз з Німеччини припинився, ця галузь промисловости дуже розвинулась в Анґлії. З других галузів — богато було виставлено шкіряних виробів (чемодани, ріжні дорожні річі).

В Бірмінґамі булі виставлені мідні, бронзові, алюмійні річі, залізні вироби, ґальванізовані, емалійні і лудовані річі, всякого рода струменти, невеликі машини і мотори, велосіпеди, автомобілі, ціклонети і т. и.

В Ґлазґові головне місто серед виставлених товарів займала текстільно-прядільна промисловість. Далі — хемічно-фармацевтичні товари, ріжного рода краски, одежа, футряні річі, шапки, чоботи і т. и.

Не лічачи послідних кілька років від 1915. р., коли ярмарок цей відбувався в відносно невеликому розмірі, можна сказати, що це в перший раз в Анґлії устроений був великий ярмарок одночасно в трьох великих містах.

Не опубліковані цифри оборотів, але можна сказати, що вони великі.

Що торкається цін на товари, то вони значно високі. В середньому ціни в Анґлії в порівнанню з довійськовими часами тепер вище на 300 відсотків. Ціни на текстільні товари вище довійськових в середньому на 350—400 відсотків. Взагалі ціни на все не думають понижатись, а все підвищуються. Як приняти середні ціни на товари в Анґлії перед самою війною за 100, то в середині 1915. р. вони були 133, в середні 1916. р. — 177; в середині 1917 р. — 226; в середні 1918. р. — 251; в середині 1919. р. — 267; в грудні 1919. р. — 320; в січні 1920. р. — 339; в лютому 356.

Надії на те, аби ціни падали з близькому часі, майже немає. Навпаки з балачок з представниками ріжних фірм переконуються, що ціни на текстільні і шкіряні товари ще довго будуть йти в гору. Велика потреба текстільних товарів на контіненти все збільшує спрос на них в Анґлії і Америці, а в скорому часі ожидається ще більшій спрос для Росії і держав виникших на місті бувшої Росії. Продукція ж збільшується не в великому розмірі, ціни на сирівці і на робочі руки ростуть, і тому фабріканти текстільних товарів не дуже зацікавлені, аби скорше продати свої товари, бо — як самі признаються — чим пізніще продадуть, тим дорожне візьмуть.

Для більшого знайомства других держав з виробами анґлійської індустрії і для збільшення експорту Board of Trade робить ріжні заходи. Крім устройства ярмарку улаштовується зараз передвижна вистава анґлійських виробів. Ця вистава має бути на короткій час весною цього року в самій Анґлії, а потім перевозиться до Канади, Австралії, Нової Зеляндії. Індії, до Північної Америки, в держави південної Америки, Японію, Китай і др. Робляться всякі инші заходи для збільшення експорту Анґлії, котрий значно нижчий імпорту.

А. П.

Лебединий спів демократії.

Видавець часопису „Oesterreichische Rundschau“, др. Франц Опенгеймер, виголосив на днях у Відні інтересну лекцію про демократію. З уваги на це, що у нас так багато говориться і пишеться про демократію і притім ніколи докладніще не означується її суті, подаємо зміст цеї лекції. „Нехай Німець скаже“:

Передовсім треба відріжняти поняття „демократії“ як суспільного ладу і політичне поняття демократії як державної форми. Бо можна бути горячим приклонником першого поняття і рівночасно завзятим противником другого поняття демократії (як це було з такими мислителями як Карляйль і Ґете). Можна мати горяче почування того, що розмірно незначними являються ріжниці між людьми національні, релігійні й клясові в порівнанню з тим, що людей робить рівними собі і що всім їх загрожує — і рівночасно можна мати дуже погану думку про здібність народніх мас самим добре завідувати публичними справами.

Правдиві приятелі демократії, то значить такі, які не укривають перед нею неприятної правди, закидають особенно молодим демократіям м. и. такі блуди: 1. апатію, 2. малограмотність, 3. розтратність, 4. легкодушний нахил до експеріментів, 5. дурну легковірність, 6. недостачу почуття відповідальности, 7. недостачу історичного змислу, 8. вічне хитання, 9. страшну корупцію, і може найгіршу з тих усіх помилок — 10. нахил класти разураз на місце самою демократією установлених влад — себе саму, себто властиво товпу.

Наслідком тих помилок являється слабість правительственного апарату й загальний розвал адміністрації. Поодинокі слої й групи надуживають адміністрації тим більше, чим менше мають зрозуміння, що і їх власні інтереси можуть бути трівало забезпечені тільки тоді, коли вони ті свої інтереси підпорядкують під інтереси загалу, держави. Такому станові справи може зарадити тільки одно: довголітне й поважне політичне виховування народніх мас, яке видає згодом державних мужів, що мають відвагу ставати непопулярними й говорити правду. Тільки такі державні мужі можуть управляти як слід державою.

Позатим це питання другорядне, чи демократія в політичнім розумінню цього слова подобається нам, чи ні. Бо рішаючим являється факт, що в будуччині муситимемо числитися тільки з нею, як з політично-державним ладом. Одначе вона

сповнить своє завдання тільки тоді, коли навчиться штуки відповідного самообмеження і дасть вислів своїй суверенности лише на відповідних полях, себто 1. у виборі своїх представників і 2. при означуванні принціпових політичних ліній. І коли демократія покажеться досить трівка, то не зійде на бездоріжжа.

Бездоріжжам уважає прелеґент — соціялізм. Він признає йому заслуги, стверджуючи, що соціялізм являєсь живою силою, яка перепровадила багато добрих соціяльних реформ. Але цей добрий бік соціялізму не рівноважить по його думці злих наслідків діяльности соціялізму, а саме підсичування клясової боротьби при допомозі хибних економічних наук. Суґестивна міць його гасла про використовування робітника, якого капіталізм обманює о частину його заробітку — викликала ті безмірні домагання, які роблять неможливим взагалі всякий вислід праці і ставлять консументів (до яких належать і робітники) перед проблеми, яких годі розвязати, вносить розклад в господарку всіх публичних господарств, нищать кредити і доведуть до того, що взагалі не буде виходу з того становища. Але соціялізм навіть свої розумні гасла заперечує в практичнім життю. Бо що значать такі гасла, як „всім рівні можливости“, або „свобідний шлях доброму працьовникові!“, коли в практиці цього не виконується?! Все, що соціялдемократія так критикувала за попередних правительств — робить тепер сама і то робить в іще більшій мірі: закриває правдивий стан справ перед народом (доказує це ярко її фінансова господарка), нерівно трактує рівні слої й править при допомозі підхлібств — тільки, що ті підхлібства звертає в инший бік, до мас. Таким чином соціялізм являєтся не сповненням, тільки запереченням правдивої демократії.

Бесідник перейшов опісля досить коротко ріжні прояви демократії, до яких зачисляє також синдикалізм, комунізм і нігілізм (або анархію), Всі вони по його думці заперечують державу ізза примусу, який вона виконує, всі вони відкидають принціпово волю більшости. Але на місце дотеперішньої влади кладуть тиранію, гіршу від усякого відомого деспотизму. Цього фактичного стану річей не зміняє факт, що між провідниками нових течій являються люде чистих рук й ідеальних настроїв. Бо товпа перекладає собі їх чисті теорії на свою бесіду і все так робитиме. Демократія, що зійшла на такі бездоріжжа, являється пропащою.

Лектор виступив в кінці з таким планом: Всі слої населення, які мають добру волю до відбудови, повинні разом взятися до діла, причім одна одну повинна визнати в повнім її значінню, а особливо слід визнати верству духових працьовників, себто інтеліґенцію. Ця мобілізація „сил відбудови“ може відбутися тільки під охороною міцних народних партій і в разі порозуміння між ними. Таке порозуміння може по його думці наступити між соціялдемократією й християнськими соціялами (це дрібнобуржуазна, клерикальна партія в Австрії). Одначе це порозуміння мусить наступити дуже скоро, коли взагалі хочемо думати про можливість ратунку нашої духової й матеріяльної культури.

Цю будь що будь інтересну лекцію буржуазного теоретика можна уважати лебединим співом перед остаточним розвалом.

Старий журналіст.

З хвиль життя.

24. березня.

Одною з найбільш яскравих прояв життя наших миродайних кол з готелю Meisel und Schaden було призначення ревізії віденського посольства. В склад її війшли дуже поважні люде, як на примір В. Кушнір і ще скілька „дядей“. Оклади їм було призначено не то в 400 кор., не то в 500 кор. щоденної платні. Було то досить давненько. З того часу багато води втекло. А з нею втік і не один член ревізійної комісії. Зник кудись, як камфора від перцю, В. Кушнір, котрий і сам потрібував чималої ревізії. Прокрався ще один український дипльомат. Макаренко вернувся „в первобитное состояніе“ і з комуніста зробився звичайним залізнодорожним „шмаровозом“. Винниченко став червоніщим від печеного рака. На віденському обрії появився й

ще один миродайний Швець. А комісія все ревізує та ревізує... Кажуть, що Полетика показав їй, як „ляґушки прыгають“, себ то фигуру з трьох пальців, а головою її призначено буде не то Трохимовича, не то Вебера. А комісія все ревізує та отримує голодну дієту в 500 кор. щоденної платні. А чи не пораб уже саму комісію обревізувати?...

— —

25. березня.

Памятаєте читачу дитячі роки в Лаврі? Ось картинка з натури. Гурток придуркуватих побожних бабок і серед них хитрий кацапчук-„слимак“ в підряснику торгує „благодатю“:

— Десять копѣекъ! Десять копѣекъ всего!...

Коло нього цілий арсенал всяких „атрібутів“. Ось „тьма египетская“ в пляшичці. Ось тріски „съ лѣсницы, юже Іаковъ видѣ во снѣ“. Ось перо Архангела Михайла. Ось „сльози Божої Матері...“ І всього тільки по десять копійок. „По цѣнам пареной рѣпы“, як каже десь Горкій. А ось слимак демонструє на пальцях „волос Пресвятой Богородицы“.

— А де-ж той волос?... пришкулюють підсліповаті бабки свої старечі очі.

— Ех, ты, старая дура! Я пять лѣтъ здѣсь торгую. Да не видалъ. А ты хочешь сразу увидѣть...

Мені пригадались ці картинки з натури, коли я читав про переговори Літвінова з Анґлією, та иншими аліянтами. Хитрий большевицький навіть не слимак, а одесит по дешевій ціні пропонував і „тьму египетську“, і „тріски з Іакової драбини“, і „піря Міхаїла Архангела“. І всьо тільки за аліянтські товари. І навіть волося Пресвятої Діви... Чи то пак — хліб селянський. Антанта покищо розглядає. А коли придивиться своїми старечими очима та запитає большевицького мішуриса:

— А де-ж той хліб?...

Ми певні в тому, почує відповідь:

— Ех, ты, старая дура! Я третій годъ торгую в Россіи комунизмом. А хлѣба не видалъ! А ты хочешь сразу его увидѣть!...

25. березня.

Як иноді крайності сходяться!

Святкували в Камянці день Шевченка. І на святі в театрі співали український гімн — „Ще не вмерла Україна“. Підчас співу всі встали... крім представника польської влади. Ясновельможний пан демонстративно просидів увесь гімн. Бо для нього українського народа не істнує...

Святкували день великої памяти Шевченка в київському „Молодому Театрі“. І співали національний український гімн. Знов всі встали... крім комуністів. Але у польського пана не стало нахабства підняти гвалт протесту. А у московських комуністів нахабства більше було. Мало того. На другий день в офіціяльному орґані київської радянської влади „Большевикъ“ було написано з приводу українського свята:

— Нужно разъ навсегда покончить съ выступленіями сине-желтой сволочи!...

Панове з комуністичного бльоку! До якоїж Ви „сволочи“, вибачайте за Ваш вираз, себе прираховуєте — до „синьо-жовтої“, чи до червоної?...

27. березня.

В наш вік загального занепаду і духовної контрреволюції ґеніяльні думки так рідко попадаються, що мусимо їх ловити і визбірувати як манну небесну. Ось одна з них:

— Україні необхідно тепер зблькувати Західню Европу, так само, як Европа блькувала нас!...

So sprach... „На переломі...“

Чим же не ґеніяльна ідея?

28. березня.

В тім же самім орґані я надибав чудесного вірша новонародженного поета Колесси:

По дорозі клякли на батьківськім гробі:
— Знаєш наше горе,
Наш татунцю рідний?
Забери нас усіх д' собі!...

Колись на дреднауті у мене був мічман. Після третьої чарки він любив деклямувати свої поезії:

На горѣ стоить аптека,
Любовь сушить человѣка!...
На горѣ стоить корова,
Моя мама нездорова!...

Вірші нового поета, навіть під редакцією Олеся, звучать не більше поетично. Але папір, та ще казьонний, все терпить...

29. березня.

Люде здичавіли. Як ті коти, що розбіглись по кущам і просиділи там місяць — другий, наїжились, драпаються, кусаються. Деякі з перепою. Деякі з заздрощів. А деякі просто з жиру казяться... Чи не найшлобся у Відні скілька благородних матрон, щоб відчинили українське „прибѣжище заяцам...“ Можеб люде зійшлися, побалакали, поговорили, музику, спів послухали. Кажуть же, що гарна музика і звірів втихомирює. При вечірньому світлі навіть нумізмати моглиб показатись. Бо очий у Сірка не приходилось би позичати...

30. березня.

Цими днями один із великих комерсантів Відня після довгої ділової розмови зненацька запитав мене:

— Скажіть, будь ласка? І що то у Вас за диво? Українська народня сугубодемократична Республіка, здається — а князь послом, граф секретаром, а барон атташе!

— !?!?... Хто такі?!?!...

— А Полетика, Трохимович і Гороховський!... Хотів відповісти — „тю на твою голову“... Але згадав про двох членів директорії і одного фінансового диктатора і враз прикусив язика...

31. березня.

Кажуть, галицькі війська взяли Одесу. Чудесне військо. Чудесний народ. Вони можуть зрадити кому угодно, аби була Самостійна Україна. А їх Панейки здається навпаки — зрадять чому угодно, аби її не було...

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

З солідного хаосу солідних Німців. — Як не вдержиш того, що годі удержати. — Як виглядає менше солідний хаос у Югославії. — Взаємини між Західною й Східною Югославією подібні до взаємин між Західною й Східною Україною. — Як Барту й Пуанкаре лають Антанту. — Чим ріжняться правдиві державні мужі від харцизяк? — На що Америка має гроші, а на що не має? — І що на це каже барон фон Ріхтгофен? — Куди й по що їде одна анґлійська місія і чим кожна анґлійська місія ріжниться від української? — Американці самі сваряться і самі судяться. — Як скінчилося панування Турків в Европі. — Большевизм в Портуґалії. — Повстання в Китаю й Японії та нове королівство в Месопотамії.

Не минуло 14 днів від початку перевороту, який потряс і окрівавив цілу Німеччину, — а вона здобулася на новий коаліційний уряд! Він тривав тільки — оден день бо було в нім тільки 4 нових міністрів, але це зовсім не змінює факту, що Німці, які мають понад два десятки держав і правительств так скоро договорилися між собою, коли на пр. ми через пів року не могли й досі не можемо погодити тільки двох урядів: галицького й наддніпрянського!

В центральне правительство Німеччини увійшли були отсі міністри: 1. Державний канцлер Бавер, 2. його товариш і міністр юстіції Шіффер, 3. оборони — др. Ґеслер, демократ (новий, на місце Носке, за яким до кінця обстоювали „соціялісти більшости“), 4. фінансів — Куно, директор лінії Гамбурґ-Америка (новий), 5. державного скарбу, — Вірт (новий; баденський міністр фінансів), 6. відбудови — Лідеман (новий соціяліст більшости, член пруського сойму), 7. внутрішних справ — Кох, 8. комунікації — Бель, 9. пошти — Ґісбертс, 10. заграничних справ — Міллер, 11. господарки — Шмідт, 12. праці — Шліке і 13. без портфелю — др. Давід.

Розуміється, по такій бурі (яка ще й не зовсім затихла) — такі малі зміни в правительстві нікого не задоволили. Німці потішали зразу цим, що в червні відбудуться нові вибори, значить — це правительство переходове й житиме мало що більше чим 2 місяці. З уложенням нового правительства хаос далеко не скінчився. Навіть буржуазна преса почала жалуватися на те, що в армії дальше правлять монархісти, які прогнали зі служби всіх офіцерів, що не пішли за покликом ґен. Літвіца. А коли вони тепер знов просять о приняття, кажучи, що вони обстоювали інтереси законного правительства, — відповідають їм: „Але те, що ви не послухали свого ґенерала, називається зломанням дисціпліни. Таких старшин армія не потребує!“... Наслідком загального невдоволення цілий кабінет подався до дімісії — вже на другий день.

Німецька преса інтересується словянськими справами більше, чим — словянська. „Гамбурґер-Нахріхтен“ помістила таку оглядову статтю свого віденського кореспондента про Югославію: В політично-публичнім життю згадується про державу Сербів, Хорватів і Словінців майже виключно — тільки в звязку з питанням про пристань Фюме й побережжа Адрії. Про внутрішні відносини тої держави говориться мало. Полудневі Словяни мають причину ховатися з тим перед очима чужинців. Бо їх держава являється всім иншим, тільки не державним твором, який змагає до одної мети. Через територію Югославії йде лінія, яка колись ділила Рим від Византії. Всі спроби знищити цю лінію не мали жадних наслідків. Вже при оснуванню цеї держави західні краї (Хорватія, Славонія і Дальматія) поставилися супроти східних (Сербії та її земель) на становище рівноправних. І були два рівно-

рядні правительства: в Аґрамі Національна Рада, а в Білгороді сербське правительство. Щойно коли Антанта звернула увагу на неясність цих державно-правних відносин і загрозила, що з тої причини не уділить визнання такому творові, наступило насильне „порозуміння“ між президентом Національної Ради Корошецом та представником Сербії Пашічем. І з того насильного „порозуміння“, яке дало верх сербському імперіялізмові над федералістичною ідеєю західних земель — походять тепер всі трудности й внутрішні хвороби нової держави. Коли Корошец побачив, до чого дійшло, виступив остентативно з табора сербських централістів і вернув у федералістичний табор.

Доказом тяжких внутрішних відносин Югославії може послужити факт, що парлямент („собраніє“) від довгого часу не може працювати. Він просто не сходиться — від 15. вересня 1918. р. Кабінет Давидовіча в Білгороді рішив був скликати його в лютім. Але нема надії, що він буде спосібний до праці. Супроти того буде він розвязаний й будуть розписані нові вибори на основі сербського виборного закона, який відмовляє виборчого права жінкам. Доси парлямент не міг працювати, бо в нім майже рівні сили мав правительственний бльок, зложений з демократів і соціялістів — та федералістична опозиція, зложена з хорватської партії Старцевича й словінських клерикалів, яку піддержували сербські радикали. Та опозиція звернулася до народа з маніфестом, у якім вичислила правительственому бльокові цілий реєстр гріхів, зажадала скликання конституанти й закинула правительству страх перед відповідальністю. Принц-реґент, до якого опозиція звертається з довірям, робить, що може, щоб особистими впливами розмотати цей клубок противенств. Він виєднав в Парижі ріжні полекші для держави, м. и. воєнне відшкодування в готівці (коли зразу антанта потішувала Сербію участю в претензіях до країв б. Австро-Угорщини). Супроти того обурення на Антанту уляглося. Але мимо цього істнує струя, яка знаходить свій вислів навіть у правительственій пресі, а яка домагається як найскоршого навязання господарських взаємин з Австрією й Німеччиною. Противна цій струя звертає свої очі на схід з огляду на зубожіння Австрії. Ліберальний орґан „Slovenski Narod“ в Любляні виразно домагається звороту на схід, щоб могти лекше „обчислитися з північчю“.

Крім внутрішнього важкого становища має ще Югославія непорозуміння з Італією ізза Адрійського Моря. Це питання буде мабуть вирішене на користь Югославії мимо всіх ультімативних нот антанти. Свого часу домагався Тіттоні іменем Італії, Істрії в тіснім звязку з (проєктованим Вільсоном) вільним містом Фюме, крім островів Лісси й Буссіну: Зара мала бути незалежною; дальматинське побережжа військово і економічно невтральне; Вальона мала припасти Італії, адміністрація Альбанії теж.

Одначе Італія не могла переперти цих своїх домагань. Передовсім признано Югославії воєнний порт Каттаро й Себеніко, а тим самим полуднева часть Адрії стала фактичним й правним простором Югославії. Але вона цим не задоволилася й зажадала пристані Вольоска (між Фюмою й італійською територією), хочби як вільного міста, щоб ізолювати це важне місто від Італії. Дальше домагається Югославія розброєння далматинських островів крім Лісси (яка до неї належить) і незалежности Альбанії. Супроти того Італія грозить, що обстоюватиме постанови лондонського договору, який мореплавство Югославії засуджував на знидіння.

Як не закінчиться цей спір, то оден висновок певний: що збалканізування Европи посунулося аж до трієстського заливу.

(Слід підчеркнути, що з нечислених Українців, висланих за кордон ка державний кошт, оден одинокий п. Г. М., висланий у Югославію, прислав Українській пресі ряд фейлєтонів про тамошні відносини).

Між Антантою рветься. В французькім парляменті виступив Люіз Барту з острою бесідою проти анґлійського премієра Льойда-Джорджа, закидаючи йому прямо фарисейство в справі спільного поведення проти Німеччини. Барту, це бувший премієр Франції, який від 20 літ належить до її перворядних державних мужів. Він знає всі таємниці й настрої французького державного життя, й коли він так отверто говорить, то це знак, що непорозуміння між Анґлією й Францією сягають глибоко й далеко.

Як глибоко і як далеко, про це пише не хто менший, як Пуанкаре в „Revue de deux Mondes“. Він договорився ні менше ні більше, тільки до висказання

вже зовсім незакриваної погорди так званій Найвищій Раді Антанти, яка з найвищою зарозумілістю поводиться супроти менших народів, особливо коли ці народи держаться Франції. Так пише Пуанкаре, бувший премієр Франції, і додає: Найлучше булоб знести цілу ту Найвищу Раду і скінчити вже раз те „пусте волокитство“ державних мужів, а спірні справи знов дати в руки — дипльоматам“ . . . Що воно, здається, так і мусить скінчитися, видно з причин, які наводить Пуанкаре. Він говорить про справи Царгорода, Німеччини, Югославії, Італії і инше. Але діло не в тій масі спірних справ, з яких кожна уявляє собою знов цілий комплекс спірних питань. Суть глибокого непорозуміння в недовірю й способі вислову того недовіря, яке запанувало між Антантою. Цього не усунеш навіть т. зв. „полагодженням“ одної чи другої, чи хочби всіх тих справ.

Практичний розум державних мужів Анґлії, а за нею й Франції знов складає новий доказ: обі держави обмежують до мінімум число урядовців, яке — по словам „Temps“-у — стало вже публичною небезпекою. Франція установила „комісію ощадности“, зложену нарочно тільки з пяти членів, щоб вона робила без балаканини. На чолі її стоїть ґенеральний прокуратор найвищої рахункової палати. Щоб комісія мала як найбільшу повагу, підписали дотичний декрет не тільки Мілеранд і Марсаль (міністр фінансів), але й сам президент республики.

А в Анґлії в часі цілої буджетної дебати тільки про це й говорилося, як зменшити державні видатки й число урядовців. Навіть анґлійські жінки на вічах домагаються рішучо ощадности. Жінка міністра праці Асквіта сказала: „Жінки мусять ужити всього свого впливу, щоби зменшити розтратність урядовців, яка робить дорожнечу, проганяє людей з рідного краю, робить нещасливими наших чоловіків і не дає можности забезпечити будуччини дітям!“ Такий розум проявляє анґлійська леді. Наші „державні мужі“ виплачують всяким „послам“ по 60.000 грошевих одиниць закордонної валюти в місяць (!). А на днях лучився такий випадок: З Варшави приїхав до Відня один Галичанин, що є тепер в службі петлюрівського уряду. Він на цю поїздку одержав папери вартости 700.000 корон! Вимінявши їх, відіслав частину грошей назад, бо був совісний чоловік. А кілько злодіїв не відішле?

І це дїється в часі, коли навіть калікам не дається ніяких запомог!

Ех, колиб так замість, на примір, Мартоса якась анґлійська леді згодилася стати „державним мужем“ України!

Перший льорд анґлійської адміраліції сер Вальтер Льонґ виголосив бесіду про будуччину анґлійського флота. Він заявив, що вже в цім році кошти зменшені будуть на половину, що продасться багато ще зовсім добрих кораблів, щоб обнизити кошти удержання флота і що нових кораблів не будується. Чи дійсно?

Рівночасно палата репрезентантів Сполучених Держав північної Америки відкинула предложення правительства в справі підвищення кредиту на воздушний флот з 15,000.000 на 20,000.000 долярів. Принято тільки кредит 4,000.000 долярів на будову пристаней здовж Спокійного Океану, більшу часть того кредиту на пристань в Сан Дієґо. Крім того ухвалено 250.000 долярів на вступні праці в цілі будови спеціяльної пристані для підводних лодок в ґирлі ріки Колюмбії, 1,000.000 на таку саму ціль в пристані Перль (крім 80.000 долярів на будову маґазину муніції в тій самій пристані), 175.000 долярів для Mare-Island-у й 320.000 для Bugetsound-у.

Як ми згадували в наших оглядах, відбуваються приготовання до великої війни за Спокійний Океан.

З Вашінґтону доносять: „Sun“ оповіщує таку важну інформацію, інспіровану з правительственних кол: Хибно думають, що Америка може допомогти Европі. Америка має самого военного довгу понад 50 міліярдів долярів. Крім того переходить вона тепер залізничу крізу, яка теж пожере міліярди. Ощадностей держава не має ніяких. Справа допомоги Европі це не справа серця, тільки завдання аритметики: головний прихід має Америка з доходового податку, який налягає на 76% всіх податників. Від цього важного податку вільні державні і міські позички та гіпотеки на малих сільських господарствах. По закону мусить американський міліонер заплатити найменьше 18%, коли купує чужі (в данім випадку европейські) позичкові папери, що рівнялисяб 4%-ам позичкових своїх американських паперів. Супроти того лучше йому купити $4^1/_2$%-ові американські папери, чим навіть 20%-ові европейські. Як довго істнує в Америці цей закон (а він може бути змінений тільки

разом з констітуцією!), так довго европейські народи не можуть майже нічого одержати від американського приватного капіталу. Це одиноко можливе жерело допомоги Европі на більшу міру — замкнене американським законом.

Чому Америка „пригадала“ собі тепер, що має такі гострі закони, які „не дозволяють“ її капіталістам тягнути зиски з Европи (а покищо допомогти Европі), пояснює влучно німецький леґаційний радник барон фон Ріхтгофен, котрого, яко знавця міжнародньої політики, свого часу запитував німецький уряд, чи підписувати версальський договір). Він каже: Вістре політики европейських держав Антанти звертається тепер виразно проти Америки, бо тільки вона (крім далекого Япану) вийшла дійсним побідником з цеї війни. На цім тлі повстає їх „европейська солідарність“, якої не видно було до війни. Фінал цеї війни — версальський договір, уложений так, що не має нічого спільного з европейськими інтересами. Той договір знищив найважнішого члена европейського господарського орґанізму — Німеччину. Щоби віджити, потребує вона тільки сирівців, даних на довгий кредит. І більше нічого. Але тих сирівців не може їй дати ні Франція, ні Італія (якби навіть хотіли), Анґлія моглаб дати, одначе мало. Одинока Америка моглаб дати стілько, скілько треба, особливо фосфатів і паші для відбудови рільного господарства. Також кредит моглаб Америка дати і то в такій мірі, в якій инша держава абсолютно дати не в силі.

Але Америка пригадала собі якраз тепер, що вона не може цього зробити. Бо має гострі закони, і требаб їх щойно зміняти. А це клопіт. Цікаво знати, де були ті закони в часі, як Америка кидала величезні міліярди на війну, щоби спустошити Европу і залити її кровю в імя гарної ідеї „самоозначення народів“. Американський народ вірив в цю ідею і для її здійснення дав свої гроші і кров своїх синів. Але його уряд з облудним Вільзоном во главі надужив ідеї й крови американського народу, та згодився на поневолення межи иншими й українського народу. А тепер ці фарисеї голосять світові, що мають — острі закони, які не дозволяють їм нагодувати голодних. І то не даром, тільки за добрий процент, за лихву! Ось яку Содому зробив Вільзон з Білого Дому в Вашінґтоні...!

Та американські капіталісти не багато собі роблять зі своїх „острих законів“, „які можна змінити тільки разом з констітуцією“. На днях постановила одна їх група побудувати в Австрії, а саме в Зальцкамерґуті, в Ішлі й Зальцбурґу величні готелі, купелі й модерні санаторії (межи иншими на горі Шафберґ), завести там вітрильні й зимові спорти, електричні залізниці й правильний рух автами. Так ухвалила, бо — те саме хотіла там робити голяндська консорція капіталістів.

В Румунії теж новий кабінет: Премієр — ґенерал Авереску, заграничні справи — Замфіреску, військо — ґенерал Рашкано, публичні роботи — ґенерал Валеяно, фінанси і юстиція — Арґентояно, освіта — Реґулеску, земельні справи — Кудальбу.

(Можеб так хтось з українського посольства в Букарешті, яке коштує більше чим анґлійське й американське, поінформував нашу суспільність про політичні відносини в Румунії, про її визначних діячів і т. д.)

Міжнародний Робітничий Уряд висилає з Льондону в Росію комісію з дванадцятьох членів, між ними буде двох представників анґлійського правительства, пять представників робітництва і пять працьодавців. Комісія та має розслідити в большевицькій Росії такі справи: 1. роди праці, 2. час праці, 3. обезпечення проти випадків і хоріб, 4. свободу орґанізацій робітництва, 5. становище промислового робітництва, 6. охорону жінок і дітей. — Кождий член комісії має право взяти з собою двох спеціялістів. — Звідомлення цеї делеґації будуть очевидно незвичайно інтересні. Бо, як відомо, всі анґлійські делеґації мають звичай подавати докладні звідомлення до відома тим, що їх висилають як також свому народові. Історія анґлійських делеґацій за кордоном не занотувала досі такої делеґації, яка цього не зробилаб. У инших народів буває инакше.

З Буеонос Айрес доносить радіо, що в Полудневій Америці грозить війна між державами Перу й Болівія. На зазив Зєдинених Держав Північної Америки згодилася Бразилія приняти роль мирового судї між тими державами.

Тихо й без гомону відбулося заняття Царгорода військами антанти ще в половині марта. Щойно тепер прийшли докладніщі вісти про це. Турки ставили тільки слабий опір і то в однім місці. Трьох Анґлійців убито і трьох ранено. Антантські війська обсадили пристань і державні будинки, м. и. турецьке міністерство

війни, маринарки, почт і телеґрафів. Султана повідомлено, що окупація тріватиме так довго, поки не будуть виконані услівя мира. А що ті услівя не можуть бути виконані, це кождий розуміє . . . Так скінчилося панування Турків в Европі — ранком дня 16. марта 1920. р.

„Philadelphia Loeger“, який уважають офіціяльним орґаном Вільсона, у своїй відповіді Антанті в справі мирового договору домагається, щоб Царгород признано Росії.

„Chicago Tribune“ описує повстання комуністів в Портуґалії: Почалося ґенеральним страйком в Лісабоні. Робітництво вийшло демонстративно на вулиці столиці й кричало: „Нехай живе большевицька революція!“ „Нехай живе большевицька Росія!“ Правительственні війська кинулася на робітництво, але їх розігнано бомбами й стрілами з вікон. Щойно при допомозі танків удалося правительственним військам побідити робітництво по завзятій уличній боротьбі.

Німецька преса доносить, що в українських землях занятих Польщею, лютує страшна пошесть тифу. Хорих є коло $^1/_4$ міліона людей! Смертю кінчить 25% хорих. Вимирають цілі сем'ї.

З Китаю доносять про великі повстання. Над Амуром крілаві битви між Японцями й большевиками.

В Японії теж повстання. Бунтується також військо.

Конґрес Месопотамії проголосив її незалежність і вибрав королем еміра Абдула, брата Файзал'а, не самого Файзала, як донесла зразу преса.

Україна.

— Визнання України Латвією. Латвія визнала de facto незалежність Укр. Нар. Республіки й директоріят Петлюри, як її тимчасовий уряд.

Сучасне становище на Україні. Звістки про непевне становище большевицької влади на Україні підтверджуються з большевицьких джерел. Член київського большевицького уряду Затонський стверджує, що селянські повстання в Чернигівщині та Полтавщині справді мають місто. Проти них послали большевики артилерію і кавалерію. Затонський має надію, що серіозними гарнізонами по містах при допомозі міцного кулака — большевицький уряд задушить повстання. Фактичний стан річей не дає міста такому оптимізму. Селянські повстання керуються не анархістами, як запевняє Затонський, а офіцерами української армії. Вибухають вони несподівано для большевиків, які на селах не мають сили і бояться туди показатись, без більших військових відділів. Українські повстанці неждано нападають на большевиків і нищать їх. Залізниця між Київом та Полтавою попсована. Так само між Київом і Бахмачом. В даний мент особливо сильні розрухи, вчинені селянами в кролевецькому, ніжинському, остерському та сосницькому повітах Чернигівщини та переяславському, прилуцькому і пирятинському повітах Полтавщини. Большевицькі потяги можуть ходити тільки під ескортою панцерників, через те, що їх часто чекають несподівані обстріли і катастрофи. Селяне большевицьким реквізіційним комісіям хліба не дають, і пояснення комісара большевиків Гуковського, голови торговельної комісії большевицької, що хліба московський уряд не може доставити Европі через лихий транспорт в Росії, треба розуміти так, що цей транспорт лихий не тільки через технічне безладдя, але і через те, що хліба в Росії нема: є він на Україні, а українські селяне його не дають большевикам, чекаючи прихода свого правительства, якому одному тільки і вірять. Большевицькі гроші українські селяне не приймають, вимагаючи українських гривень. Під впливом такої ситуації большевицькі великоруські дивізії, прибувши на Україну після офензиви на Колчака і Денікіна, починають деморалізуватись і не виявляють особливого бажання битись з українськими повстанцями, бо бачуть, що це не контрреволюціонери, як їх обманюють большевицькі комісари, а такіж селяне і робітники, як і вони, тільки бажаючі свого національного порядку і своєї демократичної влади. В кожному разі дезертирство в великоруських дивізіях збільшується. На Україні неспокійно — і весна, як і торік, може принести большевикам великі утруднення та несподіванки, які в силі захитати досить серіозно їхній стан на Україні, тим більше, що большевики. як і торік, творять насильства над україн-

ськими політичними громадськими, діячами, розстрілюють їх, а спробою реквізиції селянського хліба викликають велике озлоблення українських селян, котре може виявитись в новому стихійному повстанню проти узурпаторів і насильників.

— **Нові дані про становище України.** 1. Українська місія в Букарешті повідомляє: „На 24. березня армія Омеляновича Павленка, зміцнена ґрупою Тютюника, посідала район Терновка—Умань—Звенигородка—Черкаси—Знаменка—Елизавет. Большевики утримуються від всякої ворожої акції проти нашої армії й переводять поміж неї лише безкутечну пропаґанду. Павленко порозумівся з Галичанами, які мають в свойому распорядженні район Балта—Роздільна—Одеса. В Одесі пробуває 4. дівізія галицька й 1. чорноморсько-галицький полк. Боротьбісти й инші крайні ліві партії, розійшовшися з національним большевицьким советом в Київі, оце орґанізованому, енерґійно працюють в згоді з селянством, яке ставиться ворожо до влади Затонського. Один впливовий член ревкому робив заходи, щоб примирити українських й російських большевиків, але надаремне. Антибольшевицька революція на передодні свойого вибуху. Лишається висловити сумніви, що до претензій правительства Раковського в подібних умовах називатися українським“.

2. Один з визначнійших діячів пише слідуюче: „Становище на Україні зараз таке, що виключає всяку можливість такої орієнтації, яку, приміром, засвоїли ес-ери й частина ес-де. Богацько народу зараз приїздить з України й всі в один голос стверджують ту думку, якої тримаємося ми відносно большевиків. Поміркованість, поправіння, парляментаризм — ось гасло сучасного менту для нашої державности“.

— **Румунія й Україна.** Нове румунське правительство радикально змінює позіцію відносно України, бажаючи провадити переговори безпосередньо з Росією в цілях забезпечення за собою Бесарабії.

— **„Братній союз.“** Большевики повідомляють: зусиллями української трудової армії здобування вугля в донецькім басейні помітно збільшилося. Замість 100 ваґонів денно, які могли вивозити в кінці лютого, в протязі першого тиждня березня щодня вивозили 350 ваґонів.

— **Окупанти.** Київський „Голос“ описує становище, що утворено польською шляхтою в місцевостях, які заняті Поляками на Україні. До місточка Любар прибув карний відділ 5. уланського полку і зажадав від селян видачі зброї. Селяне сказали, що зброї у них нема, після чого почалася екзекуція. Селян було бито всіх поголовно. Деяким повідтинали бороди, двох розстріляли. Селяне підняли повстання, яке було сурово здавлено. Поляки спалили село. От таке роблять Поляки у всіх окупованих ними місцевостях.

— **Україна для Росії.** Рада української трудової армії постановила передати робітникам донецького басейну з запасів омундурування червоної армії 75.000 пар черевиків, 6000 шинелів. 35.000 лаптів і багато инших предметів першої необхідности.

Багацтво України. Херсонський совнархоз здобув на кардашинських баґнах 200.000 пудів торфу.

— **Підготовча праця збудовання червоної „єдиної неділимої.“** Всеукраїнська конференція большевиків в справі взаємовідносин між українською совітською республікою і Р. С. Ф. Р. приняла тези Ц. К. Р. К. П. Серед тих тез між иншим є теза про необхідність одного господарсько-економічного апарату для обох республік.

— **Троцький депутат Харковської Ради.** Перший караульний полк при Ґубвоєнкомі вибрав до Харковської Ради робочих депутатів своїм представником Троцького.

— **Данець про Україну.** Коли Антанта на кінець покинула свої воєнні авантури проти большевиків, почала переговори з російськими кооперативами. Справа почала наладнуватися. Але тоді зголосився „малий“ народ, про який Антанта цілком забула і про який навіть мала мало поняття, а саме Українці, яких налічується 40 міл. „Ця дрібниця“ зі своїми 200.000 кооперативом, прекрасно орґанізована в районні союзи, з одною ґрандіозною централею. Дотепер на них не звернено уваги. Але саме якраз представники тої великої орґанізації виступили за кордоном з великим меморандумом, в котрім звертають увагу, що наколи Европа бажає вести торгівлю з Україною, то до цього дорога веде не через Леніна і Троцького, але в цій справі

треба порозумітись з самими Українцями. З огляду на те, що Україна має неперeглядний запас всякого сирівця, якого так потрібує західна Европа, а з другого боку краї Антанти мають багато товару на експорт, — не остає нічого иншого, як вибрати цю безпосередню дорогу порозуміння з Україною. Українські кооперативи відограють кольосальну ролю в визвольній українській борбі. Антанта, примушена Леніном і Троцьким до більш поміркованої політики, взглядом Росії, як оправдання для свойого зближення вибрала торгівлю з кооперативами. А що українські кооперативи мають зараз рішучий вплив на політику України, не остає нічого инакшого Антанті, як признати самостійність цього, до тепер пригніченого народа. Тільки тоді можна рахувати на успіх торговлі з Україною." („Остеланд фолксблад".)

— **Як Поляки атестують українську армію?** „Gaz. Wecz." пише, що укр. армія кількістю в 6000 чол. бореться проти большевиків на подільському фронті. До атаки вона йде в перших шерегах; бється досконало, коли чує за собою попертя польських військ.

— **Українське військо знов зміцняється,** як про те повідомляє член Укр, Місії в Румунії, який повернув з подорожі по Україні. Епідемії серед війська також зменьшились. Партізанська війна проти большевиків приняла великі розміри на Полтавщині і Чернигівщині.

— **Селяне на Україні скрізь домагаються наших грошей — гривень.** За грівні можна все дістати по 28% дешевше, ніж за всякі инші гроші.

Польща.

— **Офензива большевиків.** Протягом 22, 23, 24 й 25. березня большевики роспочали великий наступ проти польських військ на Полісю й Волині, але були одбити, й їхні місцеві успіхи цілком льокалізовані.

— **Склад мирової делеґації.** Патек відбув наради з президентом міністрів, начальником держави й представниками всіх сеймових фракцій в справі складу мирової делеґації, що має вести переговори з Совітською Росією.

— **Плян большевицького наступу.** Большевики мали нанести головний удар між Емельчином й Середами. Дивізія мала ударити на Новоград Волинській, а в прорив кинути кінноту, яка мала перетяти залізнчий шлях між Рівним і Шепетівкою. На півдні війська большевицькі мали захопити Камянець Подільський. Але, як відомо, плян цей не дав ніяких результатів.

— **Залізничий страйк.** Протестуючи проти закона мілітарізації залізниць в Польщі, 28. березня союз залізничників проголосив трьохгодиний залізничий страйк в Варшаві.

— **Наслідки військового успіху.** Перемоги Поляків над большевиками викликали в колах Антанти надзвичайне враження. Там гадають, що Польща нині має право на осягнення всіх своїх жадань, що до східних своїх кордонів.

— **На Тішині.** Цей плебісцитовий округ продовжує бути ареною боротьби між Поляками й Чехами. Аґітаційні відозви, мітінґи, страйки, погрози, бійки — ось те пекло, що створилося на „самовизначаємій" землі.

— **Ферії сеймові.** Великодневні ферії польські сейму мають тягнутися до 20. квітня.

— **Одповідь Польщі Чічеріну.** Патек в ноті, висланій Чічеріну, повідомляє, що правительство польське готове приступити до мирових переговорів 10. квітня б. р. в Бориславі.

— **Поразка ендеції.** Варшавська преса домагається димісії голови міжнародньої сеймової комісії, посла Грабського, який стоїть в опозіції до політика п. Скульського.

— **Орґанізація кадрів.** Польське правительство орґанізує кадри для майбутньої своєї фльоти — торговельної й військової.

Росія.

— **Переговори між Анґлією й советською Росією.** Дотеперішна комісія советської Росії, яка вела переговори в справі виміни военних бранців між Росією й другими країнами має сьогодня виплинути на анґлійськім пароході з Лібави до Копенгаґи. Большевицька комісія має задержатись тут тільки кілька день і має дальше відплисти до Анґлії. Можна з певністю сказати, що переговори будуть стосуваться не тільки виміни товарів, але й заключення мирового договору. Условя, яке поставив Льойд Джордж, щоб большевики, приступаючи до мирових переговорів, придержувались дипльоматичних прийомів, — кажеться, зістало большевиками виповнене. Так то зміняються часи . . . російський уряд заявив, що комісія ця репрезентує виключно центральну орґанізацію російських кооперативів, але названі до тепер її члени, по правді, не мали ніколи нічого спільного з кооперацією, а навпаки являються визначними провідниками большевизму.

— **Литовці за мир з Росією.** Литовський селянський союз постановив домагатися від свого уряду, аби він негайно розпочав мирові переговори з советською Росією і почав боротьбу з Поляками за визволення Вильна і Гродна.

— **Діяльність Чічеріна.** Чічерін звернувся з мировими пропозіціями до Анґлії й Франції.

— **Капитуляція Денікіна.** Денікін звернувся до советської Росії з пропозіцією ведення мирових переговорів, на що перша й згодилася.

— **Незмінність урядової системи.** Чічерін заявив, що про зміну системи советів в Росії не може бути жадної мови.

— **Ленін мобілізує всю торговельну фльоту** для широкої торговлі з иншими державами.

— **Погроми Жидів в Росії** осягають нечуваних розмірів, як протест проти комисародержавія. В одному Томбові вирізано 500 дітей.

— **Савинков про поразку Денікіна.** Одною з причин поразки Денікіна Савинков вважає те, що ні одно з антибольшевицьких правительств не робило заходів що до порозуміння з народами, які увіходили в склад Росії на ґрунті договора про автономію чи федерацію в цілях спільної боротьби з большевиками.

* **У Ростові.** Большевики розстріляли чотирьох визначних кооператорів: Репинча, Маракуева, Нікітіна і Моргунова.

— **Фронтова большевицька армія** лічить 450—500 тис. чоловік, на чолі якої стоять Еверт, Гутор, Клембовський, Селиванов, Незнамов і инші царські ґенерали.

— **Відізд Літвінова до Христіянії.** Літвінов в найближчій будучности відіздить до Христіянії, як представник російських кооперативів. Він там задержиться кілька тижнів і доложить всіх зусиль для навязання ближчих торгових зносин.

— **Ціни харчів.** Наркомпрод призначив нові тверді ціни на яйця від 3600 рублів до 1500 рублів за 1000 штук і на коровяче масло від 2400 рублів до 650 за пуд.

— **Джордж Ляндсбері про Росію.** Редактор „Дайлі Геральд“ п. Ляндсбері, гість советського уряду, зараз повертає назад до Анґлії. В бесіді з співробітником тижневика висловив він слідуючу гадку про Росію: „В Москві я задержався 3. неділі і там мав змогу свобідно приглянутись всьому, що тільки мене інтересувало. Вулиці представляють собою сумний вид, тому що більшість склепів є закрита, зато стан здоровля населення є досить добрий, і діти мають далеко ліпший вигляд, чим це я міг запримітити рік тому назад в Кельні. Можна розказувати про большевиків, що хочеться, але вони є великими приятелями дітвори і дбають про неї в першу чергу. Балакали ви з Леніном? Так, по 14. деннім побуті в Москві я накінець був допущений до Кремлю, мав двогодинну конференцію з Леніном, якого уважаю зараз за найбільшого державного мужа в Европі. Він був хорий і, зрозуміло, втомлений величезною роботою, яка на ньому тяжить, але він дививсь з довірям в будучність. На прикінці я йому поставив цілу низку питань, які він собі записав, і на які дасть відповідь в „Дайлі Геральд“. Чи Москва є цілковито від Европи відрізана? Не так, як думають. Постійно там приїздять подорожні, представники

Червоного Хреста, журналісти, купці і т. п. В часі мого побуту в Москві було там 12 закордонних кореспондетів. Яке становище займе Ленін взглядом комісії, делеґованої до Росії Ліґою Народів? Коли ця комісія прибуде туди, щоб вести реальні переговори, буде прийнята добре; але коли забажає вмішуватись у внутрішні відносини країни, не буде толерованою. Бачили ви Крапоткіна? Так, бачив, він живе з дочкою Сашею всього 60 верств від Москви. Він не дуже захоплюється большевизмом, бо комуністичні теорії прямо скеровані против його анархістичних доктрин. Впрочім він став консерватистом, висказався, що ця революція доказала, що ні одна революція не може принести користи. Були ви під поліційним доглядом? Ні, я міг робити, що хотів, але в однім напрямі я був безпомічним, а саме я не знаю мови. То що бачиться — це тільки частка. Я бачив богато великих фабрик, постійно переповнені театри і концертові залі і пильно студіював російські кооперативи. За великі гроші можна всьо купити, але це мене не стосувалось, бо я був гостем уряду. Які є умовини примусових робіт, які завели большевики? Західна Европа представляє собі неправильно, що робочі на фабриках примушені працювати 12—14 годин місто 8. По розгромі Колчака, Юденіча і Денікіна осталась Троцькому часть армії свобідною. Він її не здемобілізував, але створив цивільні ґрупи робітничі, які мусять виконувати всі державні роботи. Вони мусять тяжко працювати, але все таки почувають себе ліпше, чим на фронті. Чи серед селян панує невдоволення? Так, серед кулаків, але не серед більшости сільського населення. В Росії кождий чоловік може дістати стільки землі, скільки сам з родиною зможе обробити. Як чинш за цю землю — мусить бути відступлена часть продукції. В певних частях країни є великі запаси хліба, але на використання їх не дозволяють злі умови транспорту. Як, на вашу гадку розвинуться випадки в будучности? Я думаю, що мир між Анґлією і Росією буде заключений до 3 місяців. Перші кроки до того зробить аполітична комісія, яку вислали за кордон кооперативи. Сталась дурниця, що Анґлія не впустила Літвінова до Льондону, але з цього слідує, що всі переговори будуть вестись з Копенгазі. З цього повинна Данія витягнути для себе велику користь. Ви тепер більш радикальні, ніж перед своєю поїздкою? Так, сказав п. Ляндсбері, щиро сміючись: це стається з кождим, хто підпада під маґічний вплив Леніна."

Міжнароднє життя.

— **Оборона Фінляндії.** В той час, коли Данія, Швеція і Норвегія щойно приступають до реорганізації своїх армій, Фінляндія перша зі скандинавських держав здужала поставити армію згідно з новими вимогами. Фінляндська армія складається з трьох дивізій, в Гельзінґфорсі, Виборгу і Святім Михаїлі, одної бригади стрільців в Вазі, одного полку тяжкої артилерії. В склад армії входять: прибережна артилерія, інжинерні части, відділи аеропланів і один полк танків. Крім цього в кождому більшому місті є баталіони публичного безпеченства і т. з. „скідскар", т. є. добровольчі корпуси, яких призначення є стежити за порядком в країні, так в часі війни як і миру. — В воєнних частинах служба триває 18 місяців, а саме від першого мая до першого падолиста слідуючого року. Стан армії в час миру виносить від 10 до 30 тисяч людей. Стан добровольчих корпусів доходить до 100.000, які діляться на піхотинців, кавалеристів і артилеристів.

— **Революція в Китаю.** Ходять чутки про революцію в Китаї.

— **Латвійсько-російські переговори** мають роспочатися в Москві.

— **Арменія.** Найвища Рада вирішила дати Арменію під заряд Ліґи Народів.

— **Румунія й Росія.** Румунський премер-міністр одповів на мирову пропозіцію Чічеріна в той спосіб, що Румунія хоче жити в мирі з усіма своїми сусідами в цілях поліпшення свойого економічного стану й розвитку політичного на началах демократизму. Пропозіція Чічеріна одповідає стремлінням румунського правительства.

— **Асквіт і Лойдж Джордж.** Асквіт заявив, що надії Льойда Джорджа, покладані на ліберальну партію в боротьбі з анґлійськими соціялістами, безпідставні, бо немає між цими двома ґрупами таких ріжниць, яких вони не полагодили-б шляхом взаємного порозуміння.

— **Вільсон розвиває акцію.** Вільсон має звернутися з апеляцією до цілого американського народу в справі версальського договору. Рівночасно він має обстоювати передачу Константинополя демократичній Росії, яка на його думку повстане не пізніше осени б. р.

— **Льойд Джордж про Німців.** Одповідаючи на промову Асквіта в нижчій палаті, Лойд Джордж заявив, що для ревизії версальського трактату немає підстав, бо Німці самі мають право зазначити суму одшкодовання, яку мають заплатити. Потрібно відбудувати промислову Німеччину, бо це лежить в загальних інтересах, але допомогти в цьому Німеччині не можна раніш, і доки там не запанує лад і порядок.

— **Фінляндія** також має роспочати мирові переговори з Сов. Росією, яка обіцяє їй де-які користні територіяльні уступки.

— **Турція протестує** проти окупації Костантинополя коаліційними військами.

— **Францувьке військо** на окупованих теренах виносить 12.970 офіцерів і 409.816 солдатів.

— **Заворушення в Португалії** цілком ліквідовані урядовими військами.

— **Американський Червоний Хрест** має утворити єдиний санітарний фронт проти тифа й инших хороб від Балтики до Чорного моря.

— **Новий німецький кабінет міністрів.** Президент міністрів і міністр зовн. справ — Мюллер (соц.-дем.); міністр внутр. справ — Кох (демократ); міністр справедливости — Блюнк (демокр.); міністр народнього господ. — Шмідт (соц.-демокр.); міністр фінансів — Вірт (центр.) і ин. Новий кабінет — коаліційний, в який увіходять представники трьох партій — соц.-демокр., демокр. і центра.

— **Магометане подають свій голос.** Ємир-паша звернувся до Франції з вимогою, аби вона забрала свої війська з Сірії до 6-го квітня. Араби також бажають, щоб Анґлійці забрали свої військові відділи з Єгипту.

— **Промова Барту.** Голова міжнародньої комісії французького парляменту, п. Барту, виступив з різкою промовою, в якій критикував відношення Анґлії до німецької й російської справи.

— **Безробітних у Відні** є 52.000. Державні кошти їх удержування виносять досі майже ½ міліярда корон (447 міліонів).

За прилученням до Німеччини шириться аґітація у всіх краях Австрії.

Францувькі й італійські девізи сильно впали в курсі.

Про 16.000 замерзлих у степах солдатів доносить московське радіо,

Відень буде центром штуки середної Европи. На цю тему приносить „Journal des Debats“ інтересну статтю в формі листа.

Парменські князі, з яких походить б. цісарева Зита, опускають Віден ь і Австрію

Дневник Ґрільпарцера, який по його останній волі мав бути оповіщений через 40 літ по його смерти, подарувала одна його приятелька громаді Відень. Він буде оповіщений.

Анґлійський книгарський рух знов починає розвиватися. В р. 1919. появилося 8.622 творів, з того 1299 передруків старих книжок, 1712 белетристики (в тім 83 перекладів). Ціна книжок в порівнанні з передвоєнною тільки подвоїлася.

Літературний журнал для німецьких університетів виходитиме у Відні. Програма: Історія, суть, завдання, устрій і адміністрація ріжних шкіл. При кінці — наукова бібліоґрафія. Журнал виходитиме академічним накладом, Wien, IV., Reinerplatz 9.

Економічна хроніка.

Аґрарні реформи в балканських державах. Соціяльна революція, що наслідком довгих балканських заверух захопила широкі маси населення, поступає сильно вперед. В Румунії провадиться живо акція вивласнення і розпреділення великої посілости. В старих межах краю розділено досі поверх 2 міліонів гектарів (1 десят. = 1·09 ha) землі поміж беземельних селян. В Греції видано закон, на

підставі якого в нових (здобутих війною) провінціях має наступити вивласнення турецьких феодальних власностей і розпарцельовання їх в користь дотеперішних арендаторів. В полудневій Славії виготовляються кабінетом Давидовича закон про розвязку аґрарного питання. Всі латифундії поставлені будуть під контролю держави, безземельники дістануть землю і користуватимуться ще й фіскальними. Настрої серед мас не дозволяють і там проволікання справи.

Румунський національний банк. Нотовий оборот виносив 7. лютого 1920. 4481 міліонів лей. Він виносив 1. січня 1920.: 4427 міліонів лей, в лютім р. 1919.: 2512 міліонів лей, з кінцем р. 1914.: 578 міліоів лей, метальний скарб: в лютім 1920.: 1500 міліонів лей, в січні 1920.: 1481 міліонів лей, в лютім 1919.: 842½ міліонів лей, з кінцем 1914,: 302 міліонів лей.

Добуток петролею в Мексіці. Добуток петролею в Мексіці виносив за р. 1919.: 92,402 тисяч Barrel, це значить в 27,497 тисяч більше як в попереднім році. З цього припадають на Sauthfields 72,657.000 Barrels.

З українського життя на чужині.

Закінчилась організаційна робота в Національному союзі. Почали працювати комісії. Найбільш солідно представлена військова. До неі має ввійти до 15ти чоловік, з котрих майже половина старих офіцерів ген. штабу. Не менш солідно представлена буде і міжнародня комісія.

—.—

Після організації Національного союзу наша редакція передає всі секретні документи, що поступили в її розпорядження і мають відношення до зловживань наших урядовців за кордоном, до прибічної комісії союзу. Редакція буде приватними листами повідомляти тих людей, на котрих поступили скарги, про передачу їх діл союзові. Колиб хто небудь не захотів бі підлягти цій пропозіції — його справа буде цілком надрукована на сторінках „Волі“, а редакція з себе здіймає відповідальність наслідків тої публікації. В засіданнях комісії при розборі переданої справи буде і представник нашої редакції.

— —

Партія хліборобів-державників почала недавно організовуватись за кордоном. Ініціяторами її являються — Дмитро Дорошенко, Вячеслав Ліпінський, Олександр Скоропис-Йолтуховський, Сергій Шемет. Орґанізаційний комітет випустив свою відозву до українських хліборобів.

— —

Обєднались кооперативи України, Дону і Кубані. Завдання обєднання — спільна торговельна робота в звязку з заявою Антанти. Ініціяторами об'єднання були українські кооператори на чолі з Хр. Барановським.

— —

Серед віденської кольонії ходить чутка, що загальний громадський розклад не минув і наших кооператорів. Частина їх орієнтується на большевиків і навіть готова вступити під їх „покровительство“, а частина тримається старої позіції — самостійної незалежної України і разом з тим незалежної від московських впливів української кооперації.

— —

Добровольці реквірували в Севастополі капітали Дніпросоюза.

— —

Не вважаючи на скасовання Антантою бльокади, всі морські шляхи на Чорному морі заблькoвані антантськими кораблями.

— —

З Царгороду повідомляють, що там зараз зібралась сила біженців з України.

— —

До Царгороду прибуло дуже богато антантських військ. Як нас повідомляють, ті війська призначені не для Турції.

— —

Добровольці гуртуються в Варні і в Югославії. Болгарія дала їм багато майна, а Антанта недавно ще передала добровольчому командованню 100,000.000 ф. стерлінгів. З весною добровольці не тратять надії почати офензиву на Україну.

— —

Зїзд центральних орґанізацій европейських кооперативів має відбутись 12., 13. і 14. квітня в Швайцарії в звязку з знесенням бльокади України і Росії. На з'їзді має обмірковуватись питання надзвичайної ваги. Українські кооперативи делегували туди своїх представників.

— —

Наше посольство в Болгарії переживає надзвичайно критичний момент По виїзді до Парижу п. Шульгіна його заступав п. Шульга — радник посольства. Але недавно Шульга цілком перейшов на сторону добровольців і почав організувати добровольчі відділи в Юго-Славії, цілком закинувши посольство. Його заступник п. Драгомирецький веде русофільску політику, на зразок Суковкіна в Константінополі. В звязку з цим ми чули, що послом до Софії буде призначено сенатора С. П. Шелухіна — старого українського діяча і кол. міністра.

— —

В Новоросійську команди всіх пароплавів військових броненосців, крейсерів і міноносок повстали і підняли на щоглах українські прапорі.

— —

А. М. Сербиненко і Хр. Барановський виїхали з Відня — перший до Парижу і Льондону, другий до Берліну.

— —

Готується видання двох творів О. Даскалюка під заголовками: „Інтенсіфікація української аґрарної продукції" і „Відбудування українського дрібного промислу". В цих творах намічає автор завдання нової аґрарної і промислової чинности на Україні і подає в науково обоснованій формі засоби, які до осягнення найкориснішого ефекту зиску треба ужити як з боку приватної, так і державної ініціятиви. Головну вагу кладе він на інтенсіфіковання й раціоналізовання творчого апарату, щоби таким чином утворити правильне відношення між працею й зиском, і даними природними обставинами продукції. Зараз манускрипти в друку.

— —

Загальне-українське товариство економістів.

Дня 18. ц. м. відбулися у Відні при участи поважного числа наших економістів установчі збори загально-українського товариства Економістів. Збори відкрив іменем ініціятивного комітету, в склад якого уходили пани М. Кривецький, О. Даскалюк, М. Тімофіїв, М. Гаврисевич, В. Гаврисевич, В. Струк і І. Білопольский, — пан О. Даскалюк, з'ясовуючи завдання і орґанізацію товариства по головнішим його моментам.

Метою товариства являється:

а) Згромадження всіх українських економістів для сконсолідування творчих економічних змагань;

б) ведення суцільної економічної пропаґанди закордоном зладженням фахових праць про питання української торговельної, промислової і аґрарної політики, проголошенням прилюдних викладів, навязанням взаїмин зі закордонними економічними інституціями і т. д.;

в) всесторонння економічна інформація українського суспільства й уряду оснуванням поважного інформаційного апарату, упорядкованням економічного матеріялу про Україну, публікованням рефератів про пороблені студії на полі національної економії західних країв і т. д.

По одноголосній одобренню статута вибрано управу товариства, в склад якої ввійшли: Хр. А. Барановський, М. Кривецький, О. Даскалюк, А. Степаненко, М. Гаврисевич і А. Сіроїчковський. Головою товариства вибрано Хр. А. Барановського.

Після вибору управи обговорено найближчий плян діяльности між тим — про видавання періодичного орґану товариства, при чім управі припоручено занятись енерґічно всіми справами, відносячимися до відбудовання і обновлення економічного життя України.

На засіданнях управи, що відбуваються кожного тижня, роспреділено функції членів управи: і як товариша голови — А. Степаненка, як секретаря — П. Даскалюка, як скарбника — М. Гаврисевича. Намічено далі ряд робіт, переведення яких наступить негайно і буде в недовзі подане до загального відома.

В справах товариства звертатися листовно до секретаря О. Даскалюка, Wien, XVII., Andergasse 48.

— —

Нові матеріяли з української старовини.

Під заголовком: Ucrainica — Памятники Української Старовини в Італії, Франції, Швайцарії, граф Михайло Тишкевич приготовлює нове видання історичних памяток України, які він зібрав за час свого перебування за кордоном. Там буде вміщено слідуючі знаходи: портрет київського митрополита Ісідора з фрески Беноццо Гоццолі в каплиці Ріккарді (Медічі) у Флоренції, портрет Роксоляни, дружини Солімана І. з галерії Уфіцці у Флоренції, костюми українські з цікавої книги венеціянця Цезара Вечеліо (з Ватиканської Бібліотеки), де Русини (Russiani) яскраво відокремлені від Московитів (Moscoviti); бронзовий барелєф битви під Берестечком в церкві Сен-Жермен в Парижі; дуже артистичні гравюри Ж. Б. Лепренса (з років 1764—1780) його перебування на Україні, в яких він малює життя козацької аристократії Задніпровщини; його надзвичайно гарні гобелени в життя українського люду, сільські танці забави з циклю, який знаходиться в Екс (Aix) в Прованції, а один гобелен в салоні президента в Бурбонській Палаті в Парижі; гравюри українських людових типів Норблека (кабінет гравюр Національної Бібліотеки в Парижі); портрет Дідерота архитвір Левіцького (мійська галерія в Женеві); Мазепа-Гораса Верне (Палата Депутатів в Парижі) і три картини з життя Мазепи: „Катування Мазепи“, „Мазепа в лісі“. „Скін коня Мазепи“. Люї Буланже і які були виставлені в 1827. р. в Парижськім салоні і зараз знаходяться в музеї в Руані (репродукції знайдені п. Борщаком в Національній Бібл. в Парижі); перелсідування Холмщан —Еліаша (музей в Раперсвілії) і т. и. Окремо вийдуть знимки з стародавних ґеоґрафічних карт, найдені графом Тишкевичем у Ватиканській Бібліотеці на стінах ватиканської палати і в галерії Корсіні. Римські карти відносяться до XVI. століття, і скрізь в них Україна називається Сарматією і ясно відокремлена від Моковщини і Польщі. Є численні карти, знайдені в Парижі в Національній Бібл. трохи пізнійші, і в них всюди назва Україна виразно зазначена. З доручення Гр. Тишкевича і по його вказівкам п. Галяфре зібрав в архиві Міністерства Закорд. Справ надзвичайно богаті і цікаві матеріяли про Мазепу. Відшукується тепер парижські газети з часів Мазепи, повні відомостей про нього. На підставі вищезгаданих документів французьке Історичне Дипльоматичне Товариство, в склад якого входять визначні історики, дипльомати та політики і яке запрохало ґр. Тишкевича на свого члена, при чому „хресними батьками“ п. Тишкевича був граф де Ноїаль і п. Жюль Камбон, бувший посол в Берлині, а зараз представник Франції на мировій конференції, видав брошуру про Мазепу. Ширшу працю про те саме обіцяв написати історик Ернест Доде, який помістив вже в місячнику „Le Correspondent“ статтю про переслідування Галичан в 1914—1915 рр. та увязнення митрополита Шептицького і видав з цього приводу кореспонденцію гр. Тишкевича з княгинею Вітгенштейн.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Польська преса про відносини на Вкраїні.

„Ґазета Варшавська“ від 14. березня містить замітку Котовича під заголовком: „Про відношення до Укрїни,“ в якій автор відповідає на деякі твердження вже відомої з попередніх комунікатів статті Гавронського в „Курері Варшавському“ „Русь і ми.“

З приводу слів Гавронського, що на Україні замешкує 2773 властителів маєтків і міліон инших Поляків, для врятування яких не можна наражати на небезпеку війни 19 міліоновий нарід поль-

ський. Котович відповідає, що по перше на Україні немає жадного реґулярного війська, а є тільки банди, які розбігаються при кожному спітканню з реґулярним військом, так що як тільки може бути мова про війну, то тільки з совітською армією, яка нічого спільного з ситуацією на Україні не має. Ця совітська армія разом з бандами українськими гнобить майно і життя всіх Поляків, які не мали змоги виїхати до Польщі. Беручи на увагу велике цивілізаційне і економічне значіння цього елементу, а також всіх польських посілостей, не можна на погляд Котовича порівнювати війну на тереніУкраїни з пробою урятовання образу прабабки з пилаючого дому. Виступає п. Котович також проти твердження, що оборону польськости на Україні можна забезпечити „трактатами.“ Неможна про це поважно говорити, бо ні з ким трактувати, не має на терені України ні одної політичної орґанізації, яка-б могла дати ґарантії дотримання своїх зобовязань. З другого боку тільки в тому разі, коли Польща своїми власними засобами зуміє установити порядок на Україні, тільки тоді можна сподіватися на визнання для неї через Европу всіх її економічних і цівілізаційних інтересів. Польща-б мала тоді факт доконаний, а з фактами доконаними лічаться в політиці чинники навіть найбільш еґоїстичні.

„Робітник“ від 16. березня містить копії з цікавих документів, які кидають яскраве світло, на поводження польської влади в занятих польськими військами місцевостях Волині:

Експозитура польської жандармерії в Острові.

Протокол, списаний дня 27. листопаду 1919. р. з пор. Любинським Мечиславом в Острові. Пор. 5. полку уланів Любинській показав: „Дня 16. б. м. вирушив під командою пор. Долінського на карну експедіцію до місцевости Мякоти, Борисів, Плужно, Гнойдиця Велика, Больчин і Добринь, де нашим завданням було розброїти людність, сильно озброєну; і примусити її до послуху цівільній владі, а нічого нам не згадувано про екзекуцію грошей для уряду маєтків графа Тишкевича в Плужному. Коли ми приїхали до поданих місцевостей, то переконались, що ці села були вже розброєні. Підчас виконання з наказу п. Тончевського репресій над людністю виявилось, що донесення п. Тончевського були містіфіковані, і правдоподібно ходило йому не про розброєння, але о стероризування згаданих місцевостей, де знаходяться маєтки гр. Тишкевича, в цілі вимушення заплати від хлопів для заряду маєтків гр. Тишкевича в Плужному, про що згадує мені після впровадження акції. Підчас пробування в Острові п. Т. сказав мені, що тепер вже хлопи самі зносять гроші галопом. Підпис: пор. Любинський

Другий документ гласить:

Експозитура жандармерії в Острові.

Протокол, списаний дня 28. листопаду 1919. р. в гмині Плужне; карна військова експедіція з підписом старостою Адамом Тончевським.

Наказано мені було зібрати сход з мешканців села Плужна, при чому заявлено мені. що в разі хлопи не заплатять на протязі двох годин наложених зарядом маєтків гр. Тинкевича в Плужному контрибуції в кількости 50.000 царських рублів, то ціле село буде спалене. Коли сход був зібраний, то комісар Канйовський наказав заплатити 50. тисяч царських рублів на заряд маєтків в Плужному, а крім того офіцери наказали доплатити 20 проц. до назначеної суми за те, що перед цим днем та експедиція була в Мякотах, де страшно знущалась над людністю; це було також відомо всім мешканцям. З огляду на це, бажаючи уникнути биття і спалення села, мусіли селяне примусово. платити потрібну суму під батогами. Хто-ж не міг заплатити жаданої суми, того бито і забірано корови, коні і свині — забрано також коло 3-х тисяч пудів збіжжа, чим не лишили можливости обсіяти на весну поле, знищили також пасіки і забрали на селі одежу.

Підпис: Староста села Плужно.

Українське питання і мир з Росією.

Під таким заголовком „Газета Варшавська“ в числах від 11. і 12. березня містить цікаву статтю Зіґмунта Березовського.

В початку своєї статті п. Березовський підкреслює „дивну романтичність“ польських політиків. Прямуючи до утворення української держави, вони сподіваються цим зробити нешкідливою для Польщі

Росію, яка з давних часів прагне не тілько Чорного моря, але не перестає мріяти навіть про Константинопіль. Польша, на погляд цих „романтиків“ унією з Україною моглаб відопхнути Росію від моря і добути для себе нове море, забезпечити себе від войовничого російського імперіялізму і нарешті придбати для збутку продуктів своїй промисловости величезний ринок. Але це, на погляд автора, є помилка, бо панукраїнський рух учить, що Українці не тілько не мають найменьшого інтересу і охоти федеруватись з Польщею, не тілько не хотять стати тим клином, який має розбити Росію, але від певного часу всіма силами прагнуть до обєднання всіх земель українських аж по Сян в федерації з Росією. Утворена кровю польських жовнірів Україна може легко стати знарядом в боротьбі Росії проти Польщі. Тим більше це може статись, що власне єдиної української нації в правно-державному значінню цього слова не має. Було кілька проб утворення єдиної нації, але під впливом тих або инших обставин ці проби не дали бажаних наслідків.

Перший раз це було зроблено ще в 10. віці, коли князі Рюриковичі зробили спробу з ріжних словянських племен, за допомогою церкви і ґрецької цивілізації, утворити єдиний український нарід. Ця спроба не дала бажаних наслідків, бо напад Монголів був в тому перешкодою. Обєднання цих земель під владою Польщі і Литви несло за собою другу спробу обєднання земель і племен українських в одній цивілізації і державности польській. Але вибухли війни козацькі і селянські повстання Богдана Хмельницького, які і цю спробу зруйновали. Далі обєднання українських земель під владою московського царя. Цей третій етап в розвою українського народа скінчився тілько на користь Московщини. Тепер, коли український нарід по довгих роках зусиль над утворенням спільного національного тіла в сучасному значінню цього слова роспався на окремі політичні і цивілізаційні орґанізми, як: Східня Галичина, Буковина, Русь Закарпатська, Україна Надніпрянська з поділом на право- і лівобережну, Кубань, в Галичині народжується під вливом аспірацій з Берліну і Відня нова вже четверта спроба обєднання всіх земель в одно державне тіло від Кубаня аж по Сян.

Ця Велика Україна мала обєднати 40 міл. людности і опертись з одного боку о Кавказ, з другого о Карпати. Але процес створення Великої України не міг черпати своїх сил з внутрішнього прагнення нації до обєднання в єдиному державному орґанізмові, навпаки це була спроба сформовання на етнографічній підставі державного тіла в цілі витворення єдиного нового українського народу. Маючи з боку центральних держав допомогу фінансову й мілітарну, розпочали Українці боротьбу за досягнення цієї мети з Росією і Польщею. Боротьба ця однак почата в найсприятливійших обставинах для України, коли Польща мала дуже малу армію і примушена була боротись на чотирьох фронтах, коли Росія тонула в домовій війні і була огорнута анархією, коли місцева українська інтеліґенція задніпрянська, давня прихильниця Росії, з огляду на панування там большевиків примушена була поперати самостійницький рух — закінчилась однак цілковитим банкроцтвом.

Виявилось з очевидністю, що тепер ця незалежна українська держава не може повстати, бо нема для цього найголовнішої умовини, національної свідомости.

Маючи 40 міл. населення, Україна за три роки ніколи не могла утворити армії більше як в 50 тисяч багнетів, в той час як Польща, вдвсє меньша, виставила армію в 20 разів більшу. За всі три роки свого істнування українська армія не зуміла зробити належний опір ні большевикам, ні Денікінові, ні Полякам. Велике підприємство державнотворне рухнуло в прирву, примушуючи панукраїнське сторонництво до шукання нових шляхів.

Панукраїнські кола Галичини починають розуміти, що тілько в зеднанні з Росією можна сподіватись на обєднання всіх українських земель в одно ціле, з якого може потім повстати українська держава. В Росії знаходиться дві третини української території, господарчо і цівілізаційно вони тісно з нею звязані, в той час як державний утвір над Дністром або Дніпром без можливости створення власного промислу, без моря, без натуральних ґраниць і господарчої незалежности не мав би сильних підстав до державного зросту, про який мріють Панукраїнці. Ще один мотив, який примушує Панукраїнців прагнути до сполучення з Росією, це припущення, що в Росії ще довго буде панувати анархія, серед якої можна до великих розмірів збільшити вплив і значіння в російській державі автономної України. Не те з Польщею, котра, зміцнюючись з

кожним днем, не допустить до вмішування в свою державну політику. Те, що зараз твориться в ріжних центрах Европи, тільки підтверджує цей перелом в настроях українських керуючих кол. На принціпі федерації з Росією стоїть Український Народовий Комітет в Парижу на чолі з Панейком з участю Моркотуна, Вишневського, Томашівського і инш., Народовий Комітет в Сполученних Штатах, українські діячі в Льондоні, Празі. Видатні члени Українського Директоріяту, як Винниченко, Ткаченко, Порш провадять переговори в Київі з Раковським. Вірною старим засадам антиросійським залишається тільки Українська Народова Рада в Відню, та Петлюра з Мазепою і Лівицьким, які проголошені своїми давними товаришами зрадниками справи Великої України. Дуже характерним є також і те, що російська преса за кордоном раніш дуже неприхильна до українського духу, тепер починає відноситься до нього з цілковитою симпатією з огляду на цю кардинальну зміну в поглядах українських проводирів. Не меньш характерною є також і зміна політики большевицької на користь Українців.

Які-ж висновки робить автор з усього зазначенного вище?

Панукраїнський рух є однаково небезпечний як для Польщі, так і для Росії. Бо, дивлячись на зєднання з Росією шляхом одірвання земель від Польщі, тільки як на етап до створення незалежної української держави шляхом зєднання всіх українських земель в межах ослабленої революцією Росії, панукраїнські діячі потім всією силою своєї зброї звернуться проти неї.

Через те необхідно запобігти цій спільній небезпеці і поділити українські землі між Польщею а Росією відповідно тим цівілізаційним і господарчим тенденціям, які спостерігаються в тих або инших частинах української тереторії.

Ті землі, які відійдуть згідно цьому плянові до Польщі, повинні заправлятись згідно військовій окупації, аж до часу цілковитого їх замирення, коли можна вже буде балакати про широкий проґрам зарядження тих земель.

Інтервю з С. В. Петлюрою.

L'Idea Nazionale 10. березня 1920. „Боротьба за незалежність України“ — такий заголовок нової статті італійського журналіста Антоніоପ Пескаруолі, змістом якої є інтервю з отаманом Петлюрою у Варшаві.

„Волів би Вас прийняти на Україні, на вільній Україні. Щоб не говорили про мій побут тут у Варшаві, він має чисто політичні мотиви: показати цілому світові живучість української ідеї, довести Антанті, які вигоди вона матиме з економічного боку від незалежної України. Я радий, що Італія за останій час виявляє зацікавлення Україною“.

Далі перелічуються вигоди, які були-б результатом зближення цих двох країн, розповідається про сучасне становище на Україні з санітарного й військового боку. Цілий уступ присвячено хазяйнуванню большевизму й царизму на Україні. „З початку Антанта підтримувала реакціонерів Денікіна й Колчака, тепер вона кокетує з большевиками. А правдивий шлях як раз по середині: визнати незалежність України, бо без цього східне питання ніколи не буде розвязане“, закінчив отаман Петлюра.

Інтервю з Безпалком.

Італійський журналіст Антоніо Пескаруолі подає інтервю з українським міністром Безпалком.

Факти вже занадто відомі й дуже болючі для свідомого українського громадянства. Ця полоса в українській історії справді має право бути названою так, як вона названа в італійській часописі: Голгофа українського народу. І дійсно страшно тепер перечитувати, що діялося на Україні підчас „галицької зради“ з ген. Тарнавським на чолі. Стаття з цього власне починається. Далі малюється запекла боротьба військ, котрі залишились при Петлюрі, з большевиками й денікінцями, умови, серед яких велась ця героїчна боротьба серед страшенних пошестей тифу, холери і т. д. Повна відсутність медикаментів, одежі, навіть набоїв, так, що в атаку йшли з холодною зброєю в руках. Але наприкінці все-ж таки висловлюється тверда віра, що большевики будуть прогнані геть, бо проти них скрізь повстають озброєні селяне, котрі визнають лише свій національний демократичний уряд.

Марні надії.

L'Epoca 10. березня 1920. подає інтервю з редактором „La Voce dell'Ukraina" Християном.

Найцікавішим в цім інтервю, поминувши розділи про військове й політичне становище України та її природні багацтва, є так званий лист бувшого міністра гетьмана Скоропадського. Деякі найважніші уступи цього листа, подаємо буквально: істнує повна можливість реставрувати Росію і Україну за допомогою Німеччини, або Антанти. Не виключено, що Німці могли-б битися разом з Антантою проти большевиків під умовою перегляду версальського миру. Для території, увільненої від большевиків, був би настановлений комітет з шости членів (три Росіяне й три Українці, але всі праві). Це шість членів вибрали-б собі сьомого, яко президента. Цей комітет мав би задачею сформувати військо й завести лад на підлеглій йому території. Німеччина мала-б дати для цієї цілі сто тисяч війська; дальших стопятьдесять тисяч були-б зорґанізовані з українських полонених в Німеччині, сербських добровольців, Литовців, Поляків і солдат Юденіча. Під охороною такої армії можна було-б постачати для населення необхідні товари. Земля передасться селянам за викуп через державу на протязі 25 літ. Головою цього російсько-українського війська був би Росіянин. В найближчім часі в Берліні має на зібранні бути обговорений фінансовий бік цієї справи, при чому рахують на 400 міліонів українських грошей, котрі лежать в берлінських банках. Такі головні пункти цього листа. Але автор статті, зневірившись в Колчакові й Денікінові, скептично ставиться й до цього пляну відновлення „единої, неділимої" і радить італійському урядові визнати незалежність України, як це зробила Венеція під час Богдана Хмельницького.

Великоросія не має нічого до вивозу.

У статті в „Даґенс Нюгедер" Др. Левицький пише, що ціла надпродукція Росії походила з України, а з цього краю, каже він, совітський уряд нічого не зможе дістати.

З того часу, як Найвища Рада знесла бльокаду Росії і намітила принціпи торговельних зносин з російськими кооперативами, ціла світова преса дуже пильно займається цею справою. Питання полягає в тім, чи торговельні зносини мають політичний підґрунт, бо відомо, що в Росії кооперативи істнують не самостійно, а тільки як частина державної машинерії, одже з ними не можливо вступати в зносини, не визнавши совітського уряду.

Ще більше, ніж політичний бік справи, для світу має значіння питання, в якій мірі можна взагалі дістати з Росії товари, особливо харчові продукти та сировину. Тямущі люди давно переконані, що без торговлі з колишньою Росією західна Европа не може піднести своєї промисловости та своїх фінансів до належної висоти. Загально відомо, який великий вплив мав російський вивіз на европейські ринки перед війною, отже сподіваються, бо хотять сподіватись, що зруйновані війною промисловість та фінанси моментально покращають, як тільки почнеться спільна праця з російськими кооперативами, і тому ціла світова преса так пильно нотує всі заходи коло цього.

Всі ці великі надії будуть швидко розвіяні.

Коли уважнійши переглянути ті росмови, які пан Літвінов веде, то можна побачити, що він дуже богато говорить про те, чого російські кооперативи — одже власне совітський уряд — потрібують, але дуже мало про те, що вони можуть за те дати. Річ в тім, що російський совітський уряд і російський нарід не мають не тільки ніяких продуктів промисловости, але також ніяких харчових продуктів та сировини, і вони можуть дати до закордону тільки дерево і хиба трохи шкір та плятину. Більше в тім біднім краю нема нічого такого, про що варто булоб говорити.

Це становище не є лише наслідком війни або того, що в останніх часах там мало продукувалося, але головним чином того, що так звана Росія, себ—то власне Великоросія, посідає взагалі дуже мало для експорту. Великоросійські губернії були завше дуже бідні, і за виїмком тих, що лежали понад Волгою, ні одна з них не була в силі сама себе прохарчувати. Величезні кількости продуктів, котрі Росія вивозила в мирних часах, походили з Сибіру та України, і саме продуктами з циx країн совітський уряд не може розпоряджати. Продукти з Сибіру від-

падають, бо там нема ніяких транспортових засобів, і товари не можуть бути доставлені через довгу дорогу до моря, а продукти з України відпадають, бо українська людність нічого не дасть ні совітському урядові, ані великоросійським кооперативам.

Перед війною Росія діставала цілу українську надпродукцію або для власних потреб, або для вивозу. Україна є така велика, що її людність становить $^1/_4$ цілої людности Росії, а коли взяти за основу рік 1909, коли переведено загальну статистику, то побачимо, що сама Україна дала 500 міл. пудів пшениці з загального російського урожаю пшениці в 899 міл. пудів. Україна давала $^4/_5$ цілої продукції цукру і $^2/_3$ продукції тютюну. Також багато в де в чім иншім Україна займала перше місце: залізної руди вона давала 70%, плавленого заліза понад 63%, вугілля 49% і т. д.

З наведених чисел видно, що всі продукти, потрібні для західних країн, знаходяться в великих кількостях на Україні, і Росія мусіла їх сама ввозити. Україна набуває ще більшого значіння, коли пригадати, скільки вона що року вивозила харчових продуктів. Так, в роках 1909.—10. та 11. муки, 96 м. п. вівса, 144 м. п. ячменю, 21 м. п. насіння, 43 м. п. цукру. Ввозилися переважно кольоніяльні продукти, мануфактура, дерево та сільсько-господарські машини.

Що Україна має значіння також для Данії, се показують слідуючі числа. Року 1913. з Росії було ввезено до Данії товарів на суму 36 міл. карб. а з Данії до Росії вивезено майже на 13 міл. карб. Мало не всі товари, які йшли з Росії до Данії—хліб, спірт, макухи, то все приходило з України.

Хоча совітський уряд зайняв часть України, проте він не може мати ніякого впливу на господарське життя краю. Не зважаючи на переслідування з боку царського уряду, українська кооперація ще перед війною розвинулась дуже високо, але вона тоді мусіла працювати спільно з російською кооперацією. Серед народу кооперація була дуже популярна, бо найкращі і національно найбільш свідомі люди, не маючи доступу до державної служби, працювали натомість в кооперативах. Після вибуху революції українські кооперативи відокремилися від російських і зробились самостійними. На протязі останніх двох років вони досягли надзвичайного розвитку. З початком року 1914. на Україні було 6510 кооперативів, а з кінцем року їх вже було понад 15 тисяч. Ці кооперативи являються єдиним поважним фактором народнього господарства України і лише вони розпоряджають вивозом та ввозом, і тому совітські війська і війська Денікіна, котрі в останніх часах панували на Україні, робили все можливе, щоб знищити це серце українського життя. Але їм те не пощастило. Ніхто на Україні не може жити без того, щоб не належати до кооперативів, бо селяне нікому не віддають своїх продуктів, на які в останнім році був особливо добрий урожай: вони віддають їх тільки власним кооперативам. На військові реквізиції вони відповідали повстаннями, і це є причиною, котра примусила большевиків та Денікіна податися з України. Вони могли заховати владу лише по містах, але не по селах.

Поки західні держави не визнають України, як самостійної республіки, поки вони не вступлять в безпосередні зносини з українскими кооперативами, доти не буде ніякого ладу в східній Европі і доти західна Европа пе дістане тих харчових продуктів та сирих матеріялів, яких вони потрібують.

Український нарід дивиться з надією в будучність, не зважаючи на боротьбу, яку він мусить провадити. Він знає, що його визволення ще буде коштувати багато крови, але він також знає, що поки його визволення не прийшло, доти не настане заспокоєння і в цілій Европі, бо світ не може кинути на поталу націю 40 міл. душ.

З приводу цеї статті в „Даґенс Нюгедер“ від $^1/_3$ була вміщена вступна стаття, в якій, між иншим, сказано:

„На сторінках нашої часописи висловилося вже богато компетентних осіб про відновлення торгових зносин з Росією. Найбільш інтересними безперечно являються ті міркування, які тут висловив український посол Д—р Левицький про продукційну безсилість Росії. З цих міркувань, опертих на офіціяльній статистиці, можна бачити, що майже ціла надпродукція, яку Росія мала перед війною, властиво походила з України; самаж Великоросія не могла забезпечити навіть сама себе. Др. Левицький певно не пересаджує, коли приходить до висновку, що

становище Великоросії ще погіршало після війни і по двох з половиною роках большевицького панування. Він зазначає, — і колишній данський консул в Київі, від котрого ми дістали відомости, каже те саме, — що, практично кажучи, нині не можна знайти в Росії нічого для вивозу. І як запаси України, так і запаси Сібіру не стоять під владою большевиків.

Ми нічого не будемо радити, алеж ми віримо, що можна навязати спеціяльні зносини між західною Европою та Україною так—щоби надпродукція могла бути вивезена звідти або через совітську Росію, або помимо неї.“

Ще про арештування українських міністрів і данську пресу.

У числі 29. данського пресового бюлетеня від 28. сього лютого було зазначено, як живо відгукнулась данська преса на факт арештування українських міністрів Поляками і які неприхильні для Поляків уваги данські часописи додали від себе з цього приводу.

На протязі останніх днів надійшло ще 6 данських часописів з передруками телеґрами про арештування міністрів, при чім одна з тих часописей — „Оденсе Авіз“ — додала до телеґрами ті самі уваги, які вже були занотовані в попереднім бюлетені. Всього отже телеграму про арештування міністрів видрукували 42 часописи.

Разом з тим данська преса ще в другий спосіб, далеко більш красномовний, закреслила свої симпатії до Українців і неприхильність до Поляків. 26. і 27. лютого 24 часописи вмістили з власного почину статтю під титулом: „Пекло на землі. Українські полонені в польських таборах.“ Стаття починається цими словами:

„Поляки тільки що видали совітській Росії низку українських провідників, які піддалися під їх оборону.

Українці по всіх часах були для Поляків предметом ненависти і переслідування.

Кілька часу тому польська часопись „Роботнік“ принесла страшні подробиці про страждання, які терплять українські полонені в польських концентраційних таборах Модліні і Бересті.“

Навівши весь текст цеї відомої статті за числом 18. данського бюлетеня нашого пресового бюра, часописи від себе закінчують:

„Так пише отже польська часопись про нелюдське поводження з Українцями. Чи будуть і тепер польські оборонці називати все, що в цій справі пишеться, вигадками ворогів Польщі?“

Треба зазначити, що те число бюлетеня, з якого стаття передрукована, вийшло 1. падолиста минулого року, отже чотирі місяці тому. Але зміст статті не забувся і при нагоді данські часописи, використали його.

Нова мапа Европи.

Одне з найбільших скандинавських видавництв — „Нют Нордіск Форляґ“ (Копенгага—Хрістіянія) — випустило щойно мапу нової Европи по світовій війні. На мапі означені нові границі старих европейських держав, а також границі нових держав, що повстали після війни. Україна означена на цій мапі, як найбільша з усіх нових держав. Границі України на півночи, сході і півдні визначені досить точно, лише на заході границя між Польщею та Україною проведена на користь Польщі.

Олесьові.

Пише співробітник Олесів по „Напереломy“: „прочитав 1 ч. „Сміху“ — плакати хочеться!“

А ось і друге. Пів номера присвячено гнусностям по адресу „Волі“: в 1-му ч. обіцяли „ребра поличити“, в другому до зубів діло дійшло. „Ґопки витинають...“ Гасенки, Олесі, Валентіни, знов Гасенки... недостає барона Горіхівського. Надрукували ми, що після наказу Директорії про відїзд української інтеліґенції з закордону, першим мабуть поїде Макаренко...

Олесь, тяжко ображений в найкращих джентельменських почуттях своїх, лається... Але це зрозуміло. Бо і в писанії сказано:

„Праздний хліба да не яст!..“
І паки: „Знаєт вол і осел яслі господіна своєго . . .“

Але ось що не зовсім зрозуміло: трапилась в звістці про відїзд української большевицької делеґації з Києва до Москви цілком зрозуміла друкарська помилка, котру ми спростували зараз же; (надруковано було замість Ткаченко — Винниченко). Олесь і тут чогось старається „лоба розбити:

„Просимо вибачення у великошановного В. К. Винниченка“ (себ. то за пропущену брехливу звістку про нього. Ред. „Сміх“).

„Воля“, ч. 10, ст. 488.

Олесю-дипльомате: пожаліли би Ви Олеся поета. Дійсно:

...схаменіться, образ божий багном не скверніте...

Критика і бібліоґрафія.

Іларіон Свєнціцький Про музеї і музейництво. Нариси і замітки. Львів. 1920. Ст. 79.

Книга д. Свєнціцького склалася з лекцій, читаних в 1917—1918. роках у Київі й у Львові. Це єсть, як каже автор, „перша спроба в области музеольоґії, цієї мало обробленої на Україні дисціпліни“, і він хотів би, щоб вона „дала привід до створення основ українського музейництва“. Власне кажучи, автор більше говорить про музейну справу взагалі, про вагу та значіння музеїв для культури, про розвиток музейної справи в цивілізованому світі. Про українське й російське музейництво він говорить так мов для ілюстрації, хоч і зазначає, що музейна справа на Україні цікава для нього й по самій своїй суті. Коли так, то варто булоб, на нашу думку, і спинитися трохи докладніще на характеристиці музеїв на Україні (особливо наддніпрянській, бо за галицькі говориться доволі широко, як на загальний масштаб книжки). Те, що подає д. Свєнціцький, занадто вже скупе: так, наприклад, розповівши на цілій сторінці історію заснування Мистецько-Промислового Музею в Київі — тепер Національного Українського Музею — автор не говорить нічого про його зміст; він тільки називає відділи музея, а цього мало, щоб оцінити характер і богацтво колекцій київського музею. Так само мало говорить д. Свєнціцький про инші важніщі музеї на Україні, а про деякі провінціяльні навіть не згадує (херсонський, волинський — Т-ва дослідників Волині, глухівський та ин.). Не згадує і про приватні музеї, з котрих деякі (на приклад, бар. Ф. Штейнгеля в Городку на Волині, або Скаржинської в Лубнях) мали певне наукове й культурне значіння і взагалі характеризували стан музейної справи на Україні до недавна. Говорячи про збірки українського матеріялу по чужих музеях, варто булоб докладніще зазначити те, що єсть українського по музеях на Московщині, а також і про українські колекції в мадярському Національному Музеєві в Будапешті.

Ми не хочемо цими увагами зменшити вагу цікавої книги д. Свєнціцького; нам здається, що її значіння й інтерес ще виграли б, як би шановний автор поширив би свій огляд музейної справи на Україні наддніпрянській. А матеріялу для цього не далеко шукати: доволі переглянути хочаб хроніку київської „України“ 1914. року (видання Наукового Товариства), щоб знайти докладні відомости майже про всі музейні збірки на Україні.

До кожного розділу своєї книги д. Свєнціцький подає літературу. Знов мусимо зазначити, що чомусь найскупіший показчик — саме до відділу про музеї на Україні, хоч література, друкована про їх, далеко вже не така бідна. Що стосується, на приклад, музею В. Тарновського в Чернігові, як найбільш цінного з національного погляду, не позначено двох видань каталогу: до шевченківського відділу 1893. року і загального (ілюстрованого) 1893. року, статті Немирича в Літ. Н. Вістнику за 1900. рік та ин. Я вже не згадую про цілий ряд статтів у київській та львівській пресі передвоєнного часу.

Д. Дорошенко.

Д-р Василь Щурат. На досвіту нової доби. Статті й замітки до історії відродження галицької України. У Львові. 1919. Ст. 178.

Книжка д. Щурата склалась з ріжних його статтів та заміток, друкованих за останні роки по часописях та журналах. Автор дуже добре зробив, що повитягав їх звідти і надрукував осібною книгою: тим дав він змогу не тільки спеціялістові-бібліографові, але й ширшому кругові читачів ознайомитись з його статтями, котрі торкаються богатьох цікавих або характерних моментів з історії галицько-українського громадянства в першій половині XIX. ст. Моменти ці справді цікаві і до того дуже мало знані у нас, на приклад, відгуки наполеонщини на галицькій Україні, участь українського громадянства Галичини в польських повстаннях і польських конспіраціях, ідея самостійної України в поглядах галицьких діячів 1848. року і т. д. Мають певну історично-літературну стійність кілька статтів і заміток автора до біографії й характеристики творчости й громадської діяльности Маркіяна Шашкевича, та найінтереснійша остання (і найбільша) стаття в книзі „Речник незалежної України в 1848. році о. Василь Подолинський“. Священник Василь Подолинський (1815—1876) видрукував р. 1848., в розгар революційного руху в Австрії, дуже цікаву брошуру польською мовою „Słowo przestrogi“, в якій виступив горячим прихильником ідеї політичної незалежности обєднаної України, як демократичної республіки, самостійної або в федерації з Славянщиною. Він виступив також против думки будувати Україну за допомогою Австрії або при Австрії, і цю свою думку підпер ділом, узявши активну участь в повстанні проти австрійського уряду. Ідейних однодумців мав о. Подолинський певно дуже небагато, та й сама його брошура не знайшла собі розповсюдження і залишилось майже нікому невідомою навіть серед бібліографів, проте не можна сказати, що думки і погляди о. Подолинського були без органічного звязку з ідеями, які прокинулись були за часів „весни народів“ 1848. року серед українського громадянства Галичини: це докладно зясовує в своїй розвідці д. Щурат. Взагалі, як ця стаття збірки, так і всі инші, варті уваги ширшого круга читачів. З зовнішнього боку книга представляєтся дуже добре, хоч би й не на теперішні часи.

Д. Дорошенко.

Українська старовина. Орган комісії для охорони памяток старовини і мистецтва при головнім управлінні мистецтв і національної культури. Ч. 1. Камінець, 1. листопада 1919. Ст. 10 in. 4°.

Невеликий зшиток, зложений з коротеньких статтів і заміток про справу української старовини й її береження. Цікавіщі з поміж них — статейка Л. Биковського: „Українська Національна Бібліотека в Київі“, яка дає інтересний фактичний матеріял про розвиток цієї інституції, і стаття „Про знищені памятки старовини й мистецтва на Україні“, яка подає відомости про знищення на Волині й на Поділлі; цей глибоко-сумний мартиролог можна булоб дуже і дуже поширити, якби мати звістки й про инші місцевости України, усі обхоплені сучасною руїною. Дуже поверхові й неточні статті д. Благодіра „З мартирологїї української старовини“ й непідписана „Український уряд а справа національної культури й мистецтва“. Авторам обох статтів чомусь ніяково просто зазначити, що все, що дійсно зроблено було урядово в справі розвитку українскої культури, було зроблено за часів гетьманства; отже д. Благодір твердить, що про цей період „не можна сказати багато доброго“ і для доказу наводить один, і то зовсім неправдивий факт, а поруч же, в слідуючій статті наводяться факти, з яких слідує, що дійсно все, що, на думку автора, причинилось до розвитку національної культури, було зроблено в одіозний гетьманський період; на карб Директорії ставиться тільки заснування Республіканської Капелі, що також невірно, бо Капелю засновано ще за гетьманства, а за Директорії тільки названо її „Республіканською“ й вислано за — кордон. Говорю все це зовсім не для того, щоб комусь докорити, а комусь казати компліменти; я вважаю, що для наукового видання, яким має бути „Українська Старовина“, правда повинна стояти на першому пляні і, в усякому разі, вище від усяких політичних симпатій або антипатій.

Д. Дорошенко.

Листи до редакції.

Шановний Пане Редакторе!

Прошу не одмовити вмістити на сторінках Вашого поважного орґану нижче поданий лист до Редакції:

В томі І. ч. 2, 1920. р. „Волі" на сторінці 88, вміщено таке повідомлення: „Нас сповіщають, що швайцарська Місія, отримавши за останніх кілька місяців біля міліон франків в швайцарській та инших валютах, зараз знову нуждається в коштах..."

Позаяк дописувач подав неточні відомости і тим ввів у помилку редакцію, то я вважаю своїм обов'язком подати до відома читачів „Волі" слідуючі дані про стан каси Місії.

Каса Місії, коли її я і п. посол Василько переймали від нашого попередника, а саме 15. липня 1919. р. мала такий вигляд:

1. Готівки в швайцарських франках	фр.	1.551·64
Готівки в рублях керенках	р.	512·12
2. Незаплачених рахунків, які були заразже поквітовані на	фр.	11.355·20
3. Недоданих урядовцям за попередні місяці грошей разом на суму	„	72.106·66
(Ці гроші одержала Місія 18. серпня від фінансового аґента п. Супруна.)		
4. Боргу італійській Місії швайц. франків (який місія ще не поквітувала)	„	20.000·—

Таким чином від попередника ми перейняли в решті тільки борги.

Одержано було Місією на удержання:

1. В липні відп. Міністра Справ Закордонних на видатки по Місії корон австрійських .	кор.	1,200.000·—
які тодіж були переведені на швайцарську валюту, що дало	фр.	110.000·—
2. Від фінансового аґента п. Супруна було одержано 19. вересня 1919. р. швайцарських франків	„	141.127·—
Таким чином Місія за пів року від липня по 31. грудня 1919. р. одержала не міліон, а лише	„	251.127·—

Належало Місії за цей час від державної скарбниці 351.000 франків; таким чином Місія змушена була зробити борг, який треба зараз поквітувати і за яким поквітованням їздив п. посол Василько до Берліну.

Прийміть Пане Редакторе запевнення в пошані до Вас

Берн, 16-го лютого 1920. р. М. Левітський,

Заступник голови Надзвичайної Дипльоматичної Місії до Швайцарії.

Відповідь редакції. В заяві п. Василька, зробленій чогось через заступника голови М. Левітського, є деякі не зовсім зрозумілі для нас, делікатно кажучи, місця:

1. Літом від п. Міністра закордонних справ Темницького посол Василько одержав не 1,200.000 кор., а 2,640.137·50 кор. (накази — від 30. червня, ч. 68, від 3. липня, ч. 126 і від 12. липня, ч. 28). Можливо, що ті 1,440.137·50 кор., про котрі замовчує посол, видані йому на якінебудь секретні цілі і через касу не перейшли. Але в документах вони зазначені.

2. При переводі навіть 1,200.000 кор. на швайцарську валюту якийсь спекулянт покористувався видно наівністю п. Василько і його непоінформованістю в фінансових операціях і просто на просто ограбив нещасного посла, схòвавши

до власної кишені майже 80.000—90.000 швайц. франк. Бо швайцарський франк в кінці червня і в початку липня м. р. коштував не 10·90, по якому курсу розміняли гроші пану послу, а трошки менше 6—6·5—7 кор. Чи може і тут якась дипльоматична таємниця є?

3. Від фінансового аґента пана Супруна у вересні пан посол знов же одержав 500.000 марок, що в переводі по тодішньому курсу на швайцарську валюту . . . і т. далі . . .

4. Лист писаний 16. лютого ц. р., себто тоді, коли в касі посольства вже мабуть знали, що пан посол одержав від фінансового аґента до 31. грудня 1919. р. йще 25.000 гульденів. Чи може це знов є дипльоматична тайна?

5. Таким чином Місія за пів року одержала коли не міліон, то щось приблизно коло того. Бо вже один совістний розмін грошей, одержаних від старого Васильківського наємника Темницького, виносить суму коло 400.000 швайц. франків . . . Виходить, що не держава в довгу у бернського посольства. А навпаки.

6. Ми би дуже раді булиб, колиб і на цей раз ми остоточно помилились, і п. Василько дав би нам докладніші відомости, що зняли б завісу дипльоматичної таємниці з тих темних для нас місць в його зпростованню.

7. В своїм повідомленню ми напирали на те, що абсолютно нікчемні зараз українські інституції отримують величезні кошти. А така користна інституція, як Капеля, сидить иноді без гроша. Цеї думки пан посол, ми думаємо, не заперечить?

8. Ми не сподіваємось того, що п. Василько, заразиться прикладом ненависних нам російських дипльоматів, як ось Ґірс в Римі, котрий скілька років підряд утримував російське посольство на власний кошт і вів ще й до того велику аґітаційну роботу. Але ми певні в тому, що пан посол вживе всіх своїх впливів для скорочення штатів не лиш своєї, а й инших наших богоугодних інституцій.

9. Просимо вибачити пан посла, що затримали на деякий час друк його спростовання. Але це не від нас залежало.

Вельмиповажаний Пане Редактор!

З огляду на те, що в львівськім орґані „Громадська Думка“, ч. 36. з дня 12. лютого 1920. р. появилась замітка під заголовком „В справі повороту до краю полонених з Італії“, яка противорічить деяким фактам, — прошу дозволити мені подати через Ваш тижневик до відома українського громадянства ось що:

Немило вдарила кождого із нас Славянів італійського полоненого вістка, яка появилась дня 18. липня 1919. р., що Німців мається стягати з робіт та концентрувати в таборах в ціли відставки домів.

Повторяю — в ціли відставки домів — цих „barbar-ів“, як їх називали Італійці, котрим — недавно ще було, в жовтня 1918. р., відділивши їх разом з Мадярами від Славянів, зменшили хліб з 400 на 250 ґрамів (400 ґр. лишили робітникам), мясо до двох разів на тиждень (в инші дні завели оселедці), а нам Славянам, нації, мовляли, поневоленій, тиранізованій підступили до 600 ґр., мясо (або консерву мясну) давали кождого дня — за душевний корм тоже не забули, бо позволили читати їхні часописи, що до тепер гостро було заборонене — одним словом заповідали рай на землі. Число Українців в очах росло, як що Жиди, раніше — Поляки, з моментом наміру творення леґії польської — Німці, занюхавши стерво, натягали маску Українця і ставали грізнішими ворогами Поляків, чим правдиві Українці з одної, а з другої сторони кермувавшись загальним переконанням, що Німці та Мадяри останні поїдуть домів.

І . . . О, диво . . .

Ще день завішення оружжя (6. падолиста 1918. р.) не прогомонів в вухах — з'явивсь обіжник міністеріяльний, анулюючий причину лучшого трактовання Славянів, як инші нації. — Чому? Відповідь, здається, ясна.

Транспорти Німців в серпні відїздили домів, а поневолений народ із невтишимим жальом дивився за відходячими, переповнений ненавистю до справників їхнього горя.

За якийсь час і Мадярн відїхали домів. Ми, Українці, зовсім майже стратили надію на швидке визволення з полону. Знали ми, що наші сусіди проголосили нас большевиками, що дістали від Антанти власть обсадити всю Сх. Галичину та вигнати проч „українські банди“.

Тому чимало враження викликав циркуляр міністеріяльний з дня 5. вересня 1919. р., наказуючий — збірку Українців, розміщених на роботі, та концентровання в таборах — в ціли відставки домів.

Я не вірив, діставши до рук циркуляр — дійсність це, чи сон?... (Від 1917. р. я працював в начальній команді табору і мав доступ до актів). Читаю між иншим: „Полонених Українців мається повідомити, що Східна Галичина єсть на часі під зарядом Польщі. Польща з'обовязується відставити домів полонених вище згаданих. Одначовож уряд італійський лишає полоненим повну свободу в виборі повороту, і вони можуть зголошуватись як до Галичини, так Румунії, або Росії Колчака. Полонений власноручним підписом мусить ствердити, куди хоче їхати.“

Овва... біда! Нечайно найшлися ми між молотом, а ковадлом. Про Колчака ніхто не думав — сама гадка булаб непростимим злочином. Вибиратись до Румунії, це непевне. Мусілось з дощу лізти під ринву. Часописи ми одержували завдяки ввічливости кількох редакторів, отже докладні мали інформації про ситуацію політичну та режім заведений Польщею у Східній Галичині. Майже всі заявили охоту їзди на Україну до головного отамана Петлюри, а тут годі. Звернулись ми до нашої української місії для справ полонених в Римі, чи нема якого рятунку.

Дня 25. вересня вийшов циркуляр, наказуючий зробити лісту полонених Українців, котрі не хочуть вертати до жадної з трьох згаданих держав. На запити, чи не можби зголоситись до головного отамана Петлюри, команда відповіла неґативно.

Доперва початок жовтня приніс нам розпорядок, якого ми так горячо бажали, уповноважнюючий переписатись з лісти Галичан на Україну. Із 1100 Українців в нашім таборі зголосилось біля 1000 на Україну, прочі припали Галичині, Румунії (Буковинці).

З цим моментом наш психічний стан покращав. Думки виривались із цього буденного горя і линули ген-там... в синяві далечини... безкраї степи... де повівали синьо-жовті прапори... Ось-ось... нині — завтра... ще тиждень — та покінчиться це життя — таке бліде, таке нудне, таке звіряче...

Тим часом негайно з початком листопада зявивсь новий циркуляр — команди таборів з незвичайною скрупулятністю і безпартійністю мали ще раз перевести останні, рішаючі списи та зладити лісти з підписами власноручними полонених — як що дійшло було до відома міністеріюм італійського, що раніше велись по таборах всякого рода аґітації. Польща зобовязалась повертаючих до Галичини відставити з полону прямо домів, звільнити від служби військової і надати повну свободу.

Слабші духом залишались і відірвались; навпаки прочі з тим більшою завзятістю, непорушимо як скала, обстояли при свойому. Одначовож всі ці операції, які переводили на наших і так вже довголітним полоном втомлених нервах, обезсилювали душу й сильнішої одиниці. На дні її, в найтайніших її закутинах розпросторилась зневіра й безнадійність добитись до мети. Все це подобало на якусь комедію ad infinitum. Два місяці минули було від першого авіза — а справа ні на цаль не поступила вперед. Замість відставити, куди ми спрямували наші кроки — мучили безнастанно нас новими списками, лістами, підписами.

Ще раз послідний закпила собі з нас лиха доля. Дня 25. листопада надійшла дивізії відомість, що з острова „Азінари“, на якім находилось біля 1800 полонених Петлюрівців, корабель на днях забере та відставить на Схід. По виповненню свойого припоручення, вернувши, возьме нас, з острова Сицилії...

Рівночасно навістила Україну страшна у своїх наслідках катастрофа, яка голосним відгуком відбилась по всьому світу!

Яка іронія судьби!...

Першого січня б. р. вийшов ще циркуляр, наказуючий приготовити Галичан до відїзду, тай на цім покінчилось.

. . . .

Ось така то наша свобода, про яку інформує „Громадська Думка“. Наводжу текст: „Збіркою полонених Українців в Італії займається польська місія, якої начальство перебуває в Римі... Ця збірка поступає тяжко ізза цеї причини, що фактичну свободу призернув італійський уряд згаданим полонникам вже в вересні 1919. В наслідок того велика частина цих наших горожан розсипалася по Італії так що місце їх побуту на часі не все звісне.“

Як інтересований та компетентний, подаю до відома, що ніякої свободи уряд італійський офіціяльно не привертав нам Українцям. Усі ми замкнені в таборах під баґнетами, як в часі війни. У нашому таборі пр. ще нині рахують два рази денно, рано та вечер, чи хто із нас не втік. Дальше — що збіркою полонених Українців займається не польська місія, а сам уряд італійський, котрий перевів це діло вже пять місяців тому взад.

Їдучих домів полонених відставляє уряд італійський під конвоєм аж до границі дотичної держави. Свободу відзискує полонений доперва в рідному краю. Це послідне відноситься до всіх націй з виїмком Українців. Вкінці — що італійське міністерство війни має в себе з кождого табору листу Українців, записаних як до Галичини так на Україну й инших держав; опріч цего відходить до дивізії періодично звідомлення про всякі зміни ситуації; отже думаю, що безпредметове та безцільне єсть зі сторони польської місії шукати за „розсипаними по Італії о незнанім місці побуту“.

Тому нехай не жахаються батьки, мами, жінки, наречені, взагалі всі, котрим залежить на чесноті та моральности їхніх членів родини, находячихся тут — бо полон італійський це чистилище.

Також нехай знають, що лиш записаних до Галичини забере Польща — зголошених на Україну відставить уряд італійський на Україну тоді, коли прийде слушний час. З глибоким поважанням

Вітторія, дня 28. лютого 1920. Юліян Галька.

До Вельмишановної Редакції „Волі“ у Відні:

З приводу поданого до Української Санітарної Місії для справ військово-полонених у Відні звідомлення підхорунжого Осипа Меркуна і опублікованого у Вашому тижневику т. І. ч. 8 з р. 1920 п. з. „Наші полонені в Італії“, прошу не відмовити помістити у Вашому часописі кілька моїх заміток.

Що до загальної частини сього звідомлення, то знаходжу в ньому зі співчуттям щирі признання п. Меркуна, а саме, що для нього є незбагнутими загадками питання, „чому італійське правительство не згодилося орґанізувати української національної армії з українських полонених в Італії, чому не вислало цих полонених до армії Петлюри в часі, коли це було можливе“, Натомість дивним є тільки це, що Військово-Санітарна Місія не вміла розвязати цеї загадки п. Меркунові, хоч могла дістати вичерпуючі інформації від українського уряду або української місії для справ військово-полонених в Італії, а через своє незнання ще раз дала причину, щоби хвилювати і так занепокоєну долею українських полонених в Італії українську суспільність.

А дальше дивним є, чому п. Меркун, який зачитувався в італійскій пресі так докладно, що почувається на силах подавати її характеристику, який довідавсь з неї про приїзд до Риму ґр. Тишкевича і п. Сербиненка, не міг тільки чомусь довідатися з неї про істновання дипльоматичної і нашої місії (не згадую вже про „Ля Воче дель Україна“).

Ще більш дивним видається, чому п. Меркун вдаряє в високопатріотичні струни аж по приїзді до Відня. Бо будучи в канцелярії табору „Касале д. Альтамура“ він ні разу не потурбувався написати до нашої місії (хоч инші менш освічені полонені до нас писали), не подав нам точних відомостей про цей табор і його потреби, а навпаки з легким серцем, користаючи з найближчої нагоди, покинув 1572 українських селян і робітників (полонених), яких міг в неоднім освідомити, піддержати і принести поміч.

В частині, скажім, специяльній свого звідомлення підносить п. Меркун давню справу признання італійським правительством для наших полонених права заявитись до повороту на Україну до правительства головного отмана С. Петлюри і евентуально вже на італійській територіЇ зголошуватися до українського війська.

Але всім відомо, що цей розпорядок італійського міністерства війни (з дня 18. вересня 1919. р. Ч. 41046—42297), яким Італія признала вищезгадане право нашим полоненим і цим фактично визнала український уряд, є результатом заходів місії для справ українських полонених в Італії, здобутим нею проти всяких перепон і інтриг і лише при піддержці патріотичних та національно-свідомих елементів українських полонених козаків і старшин в Італії.

Рівнож мусить бути всім відомим, через що наша місія, яка навіть одержала в свій час від італійського уряду для відправки полонених оден корабель (Паляцьяно) нині єсть паралізована в своїй діяльности і не може відповісти ні італійському міністерству, ні самим полоненим, коли, куди і як вона їх вивезе з Італії.

Що наша місія не могла добитися дозволу відвідувати табори і тому їх не обїздила, про це були повідомлені полонені, як також тепер знають полонені, що з рамени нашої місії об'їздить табори від грудня о. Лев Сембратович.

Відносно закиду п. Меркуна, що моя орієнтація є в бік італійських соціялістів (м. и. я чув цю тезу у Відні давно ще перед приїздом п. Меркуна до Відня), то не знаю, чому треба би легковажити соціялістів. При тім всякому, хто має відвагу писати про історію української справи в Італії, повинно бути відомим, яка італійська політична партія найенерґічнійше виступала в українській справі перед італійським правительством і в парляменті, як до цього прийшло.

Дякуючи з гори за поміщення цих заміток, остаю з поважанням:

Олександер Севрюк.

Останні вісти.

Військові акції української армії.

Особа, що довший час перебувала в районі Вапнярки й повернулась сьогодня через Нову-Ушицю до Камянця, дає такі відомости про останні військові акції армії Омельяновича Павленка.

В початку лютого до української армії приєднався й підлягає загальному командуванню корпус армії Махна в кількости приблизно 25.000 душ; чутки, що розповсюджувалися про перехід Шепеля до большевиків, цілком не відповідають правді. Навпаки Шепель увесь час вів уперту боротьбу з большевиками, і був час, коли він мусів роспустити свої загони наказом зібратися в призначеному місці. Зараз Шепель знову згуртовує свої відділи і веде спільні акції з Омельяновичем Павленком. Був час, коли большевики доходили до станції Богданівці, а на південь майже до Вапнярки, причому скупчили в районі Жмеринки значні сили. Вони розповсюджували чутки, а може мали і в дійсности намір, почати серьозний наступ далі в напрямку зазначених вище пунктів. Але після, з невідомих причин, вони зробили переґрупировку військ в жмеринському районі, де сили в наслідок переґрупировки значно зменшились. Це з одного боку використала проскурівська ґрупа польських військ, які почали наступ і відсунули большевиків до станції Деражня. І тепер ведуть бої по лінії Деражня—Нова Ушиця. З другого боку Вапнярки і Гайсинщини заняв своїми відділами Жмеринку. Таким чином большевицькі війська жмеринського району здавлені з двох боків, і коли своєчасно не відступлять, то опиняться в кільці, бо після взяття Жмеринки українські війська продовжують наступ в напрямку Винниці, а в той час загони Шепеля закрипляють простір на північний захід від Жмеринки. Большевики все-ж таки тримаются і уперто борються. Йдуть піхотні і гарматні бої, вибухи гармат добре чути. Що до чуток про заняття большевиками Могилева, то вони зовсім не відповідають правді. Дійсно большевики надсилали з Жмеринки бронепотяги в напрямі на Моглів, але вони до Могильова не дійшли і повернули назад.

Т. 2. Ч. 2. Відень, 17. квітня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Остап Грицай.

Христос воскрес.

1. Ягве.

Притвори Соломонової святині в Єрусалимі відчинено. Найвеличавіший храм Іудеї, царський дар наймогутнішого володаря Ізраїля — жде на своїх вірних. Необоримим теремом Бога здіймається він на верховіттях Моряг. Немає п дібного йому ні в Персів, ні в Індів, ні в Китаю, ні в Япані, ні в Гелляді, ні навіть у цих весь світ завойовуючих Римлян: єрусалимська святиня одна в світі, як один є народ Ізраїля, як єдиносвятий є Бог Юдеїв — Ягве.

Невмолимий у своїй владі, невидимий і недоступний, необчислений і незбагнений, незрівнаний і всемогучий: Володар світа і людей.

Тому його єрусалимська святиня не сяє промінистою красою, лишень дивує своєю могутньою велич'ю. Все в ній дуже і могутне, незрівнане і непорушне, мов цей Іудейський Бог Ягве: її основи і високі мури, крицеві і бронзові колюмни, великий жертвенник і басейн коло нього, що його названо „крицевим морем", — кедрові стіни і двадцять пять семираменних золотих свічників, та пурпурноблакитна завіса, якою два золоті Херувими від віків Святая Святих закривають:

Непроглядна для ока заслона вгортає вартуючих Херувимів і найбільшу святість єрусалимського храму його Святая Святих. Півтемрява царює тут, коли погасне світло двадцятьпяти семираменних свічників. Бо вікна здіймаються щойно у висоті двадцяти стін над землею.

Але хибаж не личило так цьому невидимому незбагненому Ягве?

Душа Ізраїля стає, правда, мовчазна і наче стрівожена та пригноблена велич'ю невидимого Бога, коли почуває святі сумерки єрусалимського храма. Протягом цілого земного життя дрожить вона перед всемогутнім Ягве. Бо сотворив він людину на те, щоб почитала та жертвами обожала його. І мусить людина навіть й ціною життя

берегтися перед гріхом проти Ягве та ненавидіти гріх яко найтяжчий злочин.

О — народ Ізраіля знає тай розуміє таємну мову понурих мурів і понурих сумерків великого храма в Єрусалимі.

Народ Ізраіля й сам стає у бездоних глибинах своєї віри в Ягве недоступний і невмолимий, жорстоко незворушимий та пів-темрявою відвідчних заповітів окутаний, мов його величавий храм на верхівях Моряг. Все наново відчинають йому жреці Іудеї єрусалимську святиню, а народ Ізраіля потапає в його пів-темряві і надихується тут віковим столітним духом даних Богом заповітів:

— Так велів Ягве!

Його волю треба почитати, як святощі, а хто її не чинить, той є злочинець, і треба і слід того злочинника ненавидіти і обминати, як заразу, а коли його гріх надто великий, — убити камінням його, як хижого звіря.

Так навчають в єрусалимськім соборі найсвятіші жреці книжники. І слухає їх повний трівожного мовчання народ Іудеї і ті, що приходять із Самарії, і діти Ізраіля з Петрії, і слухає їх Галилеї народ. А найглибше між цими Галилеянами слухає один, що приходить в Єрусалим з Назарету, а приходить все з матір'ю своєю. Він чує жреців і книжників, фарисеїв і садукеїв, єссеїв і учителів, слухає їх слова і бачить їх діла, іде між люд і чує, що каже люд, і заходить в храм і молиться там на самоті, та повен задуми вертає в Назарет.

Він розбирає відвічні заповіти і слова жреців, і думає і помишляє про них, але не почуває в собі жадної трівоги перед Ягве, лишень відчуває одно:

— Тугу за Богом, що прощає.

І обдумує він слова жреців про ненависть до упавших і грішників, але не почуває в собі жадної погорди, жадної до них ненависти, лишень відчуває одно:

— Милосердя.

І думає він про Іудею і край Галилеї, про Тир і Сідон, і про землі, що поза Сідоном і ген поза Дамаском, та не почуває він у душі своїй ворожнечі до тих людей, яких Іудеї зовуть гордовито поганами, а відчуває він лишень одно:

— Любов.

А коли син Назарета, думами безконечними голублений, великою тугою Бога захоплений, теплом милосердя і жаром любови надиханий, ступає самотний тихими левадами долини Кідрон, ходить стежками зеленого Гіммон'а понад озеро Сільоє у лагідних тінях пальм і кипарисів, міртів і оливок, смоковиць і олеандрових дерев, та повен святого смутку дивиться на мріючий на обрію Єрусалим, — то два золоті Херувими у темнім соборі відкидають блакитно-пурпурну завісу геть аж під кедрове склепління, і відвигають Святая Святих високо по над храм і по над три найвищі верхівя Оливної гори і линуть над цілою Іудеєю і співають вперве:

— Христос воскрес!

2. Син Божий.

Херувими неба тішилися, бо Ягве, єдиносвятий бог Іудеїв, не вщасливлював тих, що служили йому.

Ні Ягве не вщасливлював людей, ні боги, яких почитали ті, що не покланялися богові Ізраїля.

Ні Ваал, ні Астарте, ні Камош Моабітів, ні Аммонітів Мільком, ні Зухот-Бенот Вавилону, ні Нерґаль Кути, ні Азіма краю Гамат, ні Нібегас в Ава, ні той жорстокий бог огня Адрамелех, якому люд Зефгарфайм'у над Айфратом приносив в жертву малих дітей: жаден з цих богів не думав не помишляв над тим, аби людина не трівожилась, а лишень була щаслива радістю в душі своїй. Ці боги правили народами тільки на те, щоб приймати великі жертви, і знали тільки гніватися та карати людей, як що смертні не чинили по волі богів.

І була в світі велика темрява, від сходу до заходу, і від півночі до полудня. Темрява була в світі і велике ожидання було, бо де тільки люде жили на землі, там душі чекали визволення від трівоги, повіривши словам патріярхів і пророків, Якова і Даніїла, Валаама і мудреців Риму. І у святих сибільських книгах Александрії написано було, що прийде могутній Володар, який принесе мир людським душам, та що навіть блеск богині Астреї, тої защитниці поганської Правди, погасне на віки.

Весь світ довгими століттями ждав на нього.

Тільки іудейські жреці і вчителі, садукеї та фарисеї, єссеї та поклонники і слуги єдиносвятого Ягве та його храму в Єрусалимі — не ждали на нього, на того Могутнього, Володаря доброго. Вони покланялися тілько свойому богові у холодних сумерках його святині і навчали люд, що треба трівожитися силою Ягве і, боячися гріха проти нього, ненавидіти всіх, що не служать йому, і голосити день і ніч:

— Адонай, Адонай!

Але згодом стало діятися щось таке нечуване, чого не бачили ще поколіня Ізраїля: ні за Якова, ні за Даніїла, ні за Йосифа, ні за Єруббаля, ні за Давида, ні за всемудрого Соломона: той Назарянин, убогий син бідної Марії, став провіщати прилюдно, що він Син Божий.

Він повстав проти жреців і фарисеїв, старців і садукеїв, і казав, що він післаний небом прощати людям гріхи і вщасливлювати душі їх.

Вчив цей Назарянин і проповідував, що не треба відвічному Богові ні жертв, ні храмів, ні жреців, ні фарисеїв, ні людської трівоги, ні рабського почитання, а треба Богові одного:

— Щасливих святою радістю людських душ.

— Не Бога треба було вщасливлювати, а людей — провіщав Назарянин. І перш за все немічних і бездольних, самотних і бідних, нещасливих судьбою і всіми покинених, і треба — проголошував голосом великим син Галилеї — ратувати грішників і злочинців; треба

служити їм і вщаслювати святою радістю бідні душі їх, — бо Милосердя, це найвищий заповіт єсть: ...

— Не погорда — а милосердя...

— Не трівога — а спокій...

— Не темрява — а свята радість!

— Бо богом всепрощаючої любови є відвічний Бог, навчав Син Божий.

А нарід Іудеї і Самарії, Галилеї і Петреї слухав його та йшов за ним, ішов через міста і села, полями і левадами, над озера і моря, і днював і ночував з ним, і зносив до нього недужих і калік, і всіх покинутих і нещасних — і слухали його повні святої туги жінки, і горнулися до нього діти і немовлята; а він приймав їх всіх, і не гордував ніким, і вздоровлював і вщасливлював всіх, і насичував пяти хлібами тисячі людей, і воскресав мертвих, — і визволював, де тільки ступив.

Не було такого грішника, ні грішниці такої не було, розпуки яких не всмирилоб цілюще слово його. Ні не було людини такої, ні сотворіння, над немічю яких він не змилосердивсяби. Ради одного заблуділого ягнятка стадо ціле покидав, і ноги свої тернами кровавив, а про лелії на полі говорив, що краса їх рівна красі царських Соломонових риз.

Могутня була душа цього сина неба своїм визволюючим тихомирряям мов погідне плесо Ґенесаретського озера, коли на сході сонце стає золотити тихі верхи Оливної гори та будить троянди Кідрона зі сну.

А хто слухав його та йшов за ним, тих звав він братами і сестрами своїми, і зза них він покинув братів своїх і Матір свою.

І чули про те і бачили горді жреці таємногрізного Ягве, а з ними бачили вщасливлення убогих і немічних, жінок і дітей, грішників і злочинців все мудрі фарисеї та садукеї, усі книжники та вчителі Іудеї, і почали вони темними громадами шептати та радити в пів-сумерках опустілого храму і стали люто ненавидіти Сина Божого, так як злющі сови і пугачі ненавидять божий промінистий день.

І задумали жреці і фарисеї — принести Сина Божого свойому Ягве в жертву.

Але ще заки злочинні їх руки діткнулися шат його, усі трави і квіти на Кідроновій і Гімонновій долині, усі кипариси і мірти, оливки і смокви на Оливній горі, і на горі Тавор, усі хвилі на озері Ґенесарет і всі срібні облаки на синьому небу Іудеї — всі вони прогомоніли тихо і радісно:

— Христос воскрес!

3. Христос.

Жреці день і ніч стежили.

Вони надихувалися освяченою пів-темінню понурого храма на вершинах Моряг, палили на жертвеннику великі жертви та голосними мольбами благали свойого Ягве благословення, а коли Ягве просві-

тив їх душі блискавкою своєї волі, — гадали та радили, як найшвидче проляти кров Назарянина на жертівнику Ягве.

Його крови треба їм було за те, що він не велів побивати камінням грішників, та забороняв палити дітей на жертівнику Адрамелеха, не велів лишати без помочи прокажених та знущатися з немічних, і не велів Назарянин покидати заблудшого ягняти.

І винуватили його за те, що він не став ні жрецем Ягве, ні фарисеєм, ні садукеєм, ні єсеєєм, — тільки казав, що він Син Божий.

І сказали ще про нього, що він не вдовольнявся величчю єрусалимського храму ні могутністю Ягве і жреців та фарисеїв, тільки чекав у гордости духа свойого Божого царства, а в тому царстві мав правити такий Бог, що одному грішникові радувався більше, ніж цілому гуртові жреців і фарисеїв, садукеїв та ессеїв.

І ще обвинувачували його за те, що він не любив сумерків іудейської святині, тільки блукав з грішниками по долинах і левадах, по горах і верховіттях, — по озерах і морях, а дикі польові лелії смів рівняти з царськими шатами всемудрого Соломона.

Все те казали вони перед цілим світом, благаючи Понтійського Пилата, який тоді в Іудеї заступав всемогучого Ягве і Адрамелєха, о поміч.

І Пилат їх послухав, хоч жаль йому було польових лелій і загубленого ягняти:

Сина Божого віддано в руки жреців і воїнів, — і заридали усі долини і левади, усі поля і всі верховіття, усі гори і озера, і море заридало і небо, тільки фарисеї не ридали, ні книжники не ридали, а збігалися глядіти на муку Христа і були всі тоді як други і браття.

І бичували вони Христа і глумилися з нього, плювали на його лице і люто радувалися, як смертельна втома находила на нього, але найбільшою радістю стали шаліти їх душі, як вони між двома розбійниками Сина Божого на Хресті розпяли. Земля тоді з тяжкого болю дрігнулася, і небо з безмежного смутку захмарилося, тільки Ягве і Адрамелех, Синедріон і Жреці, Фаризеї та Садукеї радувалися і були щасливі.

Так вони раділи три дні.

Але третього дня після смерти Христа — Ягве у пітьмі святині затремтів.

Де тільки світило сонце і синіло небо, де простягалася земля і росли дерева, плило усюди:

— Христос воскрес!

Де лишень мешкали бідні і немічні, хорі і покинені, де були діти і жінки, і працюючі мужі, там гомоніло скрізь:

— Христос воскрес!

Де тільки були люде, які не любили сумерків темної святині і холодного мовчання жреців, де жили ті, що тужили за милосердям і любовю, за Богом і царством його, там радісно лунав клич:

— Христос воскрес!

Ол. Неприцький-Ґрановський.

Прапор України.

Гей, погляньте, рідні браття, —
Синьо-жовтий прапор має
Над широкими ланами,
Й слави гідними синами!...
Де лилася кров завзяття —
Пісня волі вже лунає...
Куй же зброю! Нумо в бій —
Боронити прапор свій!...

Довго сльози, царські пута,
Голод, стогін та руїна
Людську долю катували,
Довго злидні панували...
Але воля вже здобута —
Й самостійна Україна!...
Куй же зброю! Живо в бій —
Боронити прапор свій!...

Синя барва — блакить неба —
Наша світла чиста мрія,
Наша віра в людську волю
І надія в кращу долю.
Най же ясна барва неба
В наших грудях серце гріє...
Куй же зброю! Стань у бій —
Боронити прапор свій!...

Жовта барва — барва жита
Над дородними полями,
Наші браття у могили
Буйні голови зложили
На землі, що кров'ю злита
Довговічними боями...
Куй же зброю! Гей, у бій —
Боронити прапор свій!...

Прапор наш повстав із бою,
Прапор наш — це гасло волі!
Йдуть з півночі, йдуть з-заходу
Йдуть з полудня та зі сходу
Вороги на нас гурбою!...
Ми-ж за волю — ляжем в полі!...
Куй же зброю!... Марш у бій —
Боронити прапор свій!...

Mancos, Colo. U. S. A.

Степан Рудницький.

Чому це так?

Передімною лежить меморіял, що його запрезентувала українська мирова делеґація в Парижі мировій конференції. (Mémoire sur l'indepéndance de l'Ukraine, présenté a la Conférence de la Paix par la délégation de la Republique Ukrainienne. Paris 1919. 125, ст. 40, 1 карта 1 : 4,000.000). Я прочитав його уважно й бажаю поділитися з шановним читачем моїми враженнями.

Вони несказано прикрі, так прикрі, що навіть „висушена" науковою роботою за четвертину століття чуттєва сторона душі болюче терпить.

Усі поневолені дотепер народи, що сподівалися на всесвітньому мировому конґресі здійснення своїх політичних змагань і надій, напружили свої сили, щоби перед світовим „forum“ виказати справедливість своїх стремлінь до самостійного державного життя. В меморіялах, нотах, відзивах їх делеґацій, в виданих ними книжках, брошурах, часописних артикулах зібрано до останнього все, що научне знання й політична второпність могли дати для підпертя рідної національно-державної ідеї. Чехи й Поляки є тут просто недостижимим взором. Приготовані, доставлені й подані ними матеріяли числяться на десятки грубезних томів; скількість матеріялів, нот, книжок, брошур, атлясів, мап і т. п. і т. п. величезна, їх якість здебільшого знаменита. Навіть такі малі народці як Литовці, Латиші, Ести (неодна з українських ґуберній має більше населення як кожний з цих народів душ!) виступили з поважною сумою пропаґандової роботи.

А ми? Сорок чотирі міліонний народ? Що займає цілу одну десяту пайку (і то не найгіршу) всеї старої Европи?

Киньмо краще який пригрубий „серпанок“ на цю (розмірно) смішно малу кількість друкованих матеріялів, що на них спромоглася наша вся пропаґанда за кордоном. Є між ними дещо гарного, багато негарного, а найбільше сміття, яке тільки зашкодить нашій справі. Обговорювати цілу нашу дотеперішню пропаґанду за кордоном покищо шкода часу й паперу. Колись це мабуть хтось зробить і, розділивши пшеницю від полови, покличе всіляких хуторянських Норскліфів перед всенародній Страшний Суд.

Ми маємо перед собою книжку, що повинна бути вицвітом нашої політичної мудрости, доказом нашої політичної доспілости. Коли вже наш уряд, по термінольоґії наших комуністів, поверх року „лиже стопи“ Антанті, повинна ця пропамятна „книга“, вручена найбільш міродатним представникам Антанти, бути свого роду архитвором дипльоматичної мудрости й проворности. Коли пізнаємо цей меморіял, що повинен бути найліпшим з усього, що Українці зробили для своєї державної ідеї за кордоном, зможемо собі легко виробити поняття, що вартні инші продукти ума наших дипльоматів.

Парижський меморіял розділений на пять ріжної величини глав і кінцеве слово. Ось титули цих глав: І. Ґеоґрафія, II. Історія, III. Українська культура, IV. Економічне життя, V. Відбудовання української республіки, VI. Межі української республіки.

Почнемо від першої глави.

Я сам ґеоґраф і професор ґеоґрафії. Як кожний „фаховець“ я склонний всюди випихати наперед свою улюблену науку. Та тут мушу виступити як противник ґеоґрафії. Прошу не сміятися! В такому меморіялі не має місця для 23 квартових сторінок ґеоґрафії. Хочби й найкраще написаної! Коли наші дипльомати хотіли конче блиснути перед мировим конґресом своїм ґеоґрафічним знанням, то вистарчало це зробити на 1 чи 2 сторінках. Але, до речі сказать: модерним, дійсно ґеоґрафічним нарисом, а не такою мізерною тара-

барщиною, як її бачимо на ст. 8—16. Без сліду провідної гадки, з передпотопними методами, з безліччю річевих похибок, що булиб дуже смішні, якби не були такі сумні! Чому ґеоґрафічне положення України фальшиво подане? Чому наші дипльомати увірвали Україні від півночі і півдня рівно по одному ступіневі ширини (по 111 км.), від заходу, не знати по що, додали один, на сході вирвали два ступіні довжини (приблизно $1^0=79$ км.)? І яким способом вийшли для розмірів України такі безглузді числа як 1000 і 600 кільометрів? Це нечуваний ґеоґрафічний анальфабетизм, що за його дають лиху ноту ученикові першої ґімназійної кляси! Або що значить таке речення: Україна є иншої формації як Росія і Польща через своє ґеольоґічне походження і вульканічні вибухи (sic!). Що це? Кпини з науки, чи з тієї публіки, для якої меморіял призначений? Чи наші парижські дипльомати думають, що великі держави не мають при мировім конґресі своїх ґеоґрафічних знавців?! Що собі ці знавці подумають про українську культуру взагалі, коли в такому поважному акті, як меморіял про самостійність України, зустрінуть такі речі? І що зреферують своїм дипльоматам?

Та йдім дальше! Те, що показую шановному читачеві, це тільки деякі мимоходом вирвані цвіточки безмежного безглуздя, накопичаного з систематичністю, гідною ліпшої справи, в оцім меморіялі, що міг бути так важний для нашої справи. Чи шановні дипльомати не знають, що Pidguirria (це має бути Підгірря) є не „plateau“ (плоска височина), а pays de collines (горбовина)? Чи „чорноморські височини творять те, що називається „чорноземом“? (Дослівний перевід!) Чи шановні дипльомати не знають, що низ зоветься по французькому plaine або terrain bas? Вони думають, що... vallée із того вийшло в тексті одно місце, що може заступити ґеоґрафові добрий дотеп з „Journal amusant“, „Punch“ або „Fliegende Blätter“. Можу запевнити шановних дипльоматів, що Случ не впадає до Припяти, Ворона не впадає до Дністра, що в Карпатах нема озер до 40 км. довгих і 10 км. широких, не має теж ні кедрів, ні ґазель на Україні і т. п. і т. п.

Та доволі цього. Перейдімо до другого уступу ґеоґрафічної глави, де мова йде про населення. Рівночасно обговоримо тут і VI. главу й мапу, бо це все разом до себе належить.

В уступі „Population“ нема сливе ні одної дати (з виїмком деяких, виписаних просто з офіціяльних статистик), яка булаб добра. Терріторія етноґрафічної України обчислена на 850.000 км², значить така сама як та, що я обчислив 1910 р. Дуже я зрадів, побачивши це число, бо звичайно всі наші „інформатори“ заграниці є великі в зменшуванню української терріторії. Та моя радість була дуже коротка. Дипльоматичний автор дбав тільки, аби загальна цифра була згідна з моєю цифрою з 1910. року. Його табеля зісумована дає тільки 779.000 км.², при визначуванню-ж поодиноких просторів він кпить собі не тільки з мене (що йому від щирого серця прощаю), але й із Чубинського, Величка, Русова, Кошового, Кордуби. Цього вже ніяк не можу простити. „Швець знай своє шевство і в кравецтво не мі-

шайсь!“ сказав маляр Кузьма Трохимович. Коли наш „учений“ дипльомат сам нічого не тямить по ґеоґрафії, то нехай би був або держався одного автора, або на основі критичного зіставлення ріжних авторів нехайби зробив щось путнього! Бо це йде справа за суцільну етноґрафічну терріторію, яка є головною основою нашої державної думки.

Вчений дипльомат ні одного ні другого не зробив а поступив собі просто зі злочинною іґноранцією й легкодушністю. Справедливість цього страшного закиду зараз докажу.

Кожна нація старається — особливо в нинішній рішаючій хвилі — розширити як найбільше свою терріторію, коли не в дійсности, то бодай на папері. Звичайно робить і одно й друге. Чуємо це добре й ми самі на власній шкурі. Для Москалів уся Україна це частина „единої, неділимої“, для Поляків усе Правобережа — польська земля, для Румунів бодай ціла Буковина й Бессарабія це румунські землі. З якою загребучістю, до неможливости сумлінною „вилапують“, пр. хочби Поляки кожний нікчемний процентик „паперових“ Поляків, щоби на ньому оперти свої претензії до дотичного кусня української, білоруської чи иншої землі!

І з загально людського і з наукового становища я не вважаю такого способу поступовання добрим чи похвальним. Инша річ, чи він корисний. Поки що виглядає, що так. Саме нашим дипльоматичним авторам меморіялу можнаб простити, колиб вони при нагоді дещо „поширили“ межі етноґрафічної України.

Тимчасом, що вони зробили? Так в тексті як на мапі попросту відрізали від суцільної етноґрафічної терріторії України ні менше ні більше як 200.000 км.^{2} з 5 міліонами переважно українського населення! Цю ампутацію рідної терріторії зробили наші „учені“ дипльомати головно на українському Підкавказзі, так що Україна, яку хоче мати від парижської конференції уряд директорії, не сягає по Каспій. (Власні слова меморіялу; що ця ампутація України зроблена свідомо, це знаю з власних уст д. Сидоренка, колишнього голови парижської місії.)

Пусте! скаже 99 відсотків наших політиків і дипльоматів. „Коби нам тільки терріторія з пару ґуберній, то все якось то буде!“ Як громадянин я цілком не погоджуюся з цим висловом, як ґеоґраф мушу заявити, що національна терріторія, основа нашої державної будуччини, мусить бути для всякого Українця, будь він дипльомат чи ні, нерушимою святістю. Кожний український громадянин мусить її з усіх сил оберігати не тільки перед зовнішними ворожими, але й перед ріжними „своїми“ недоуками.

А до того чиж не знають наші парижські дипльомати, що пр. для Анґлії майже тільки така Україна має взагалі вартість, яка дійсно сягає по Каспій? Чи не знають вони про величезну ролю, яку відграває саме кавказький істм у великій світовій грі між Анґлією та Росією? Чи не знають вони, що зараз за Кавказом лежить цей пре-

важний простір — це серце Евразії, кудою проходили й проходитимуть головні сухопутні шляхи світової експанзії, торговлі й лучби? Чи не знають вони, що ось тут Анґлія хоче скувати останнє звено ланцюха кольоній і протекторатів, що має окружити цілий індійський океан, що тудою вона хоче провести продовження шляху Кеп—Каіро на Месопотамію й південну Персію до Індії й Ян—Тсе—Кіяну, що німецький плян Берлін—Баґдад був одною з головних причин світової війни і т. п. і т. п.

Колиб ще хоч українськість Підкавказзя була сумнівна! Можна-б тоді подумати: Ось Українці — взір праведників межи народами світу. Всі инші загребучі, вони-ж віддають самохіть сумнівну теріторію! Які-ж вони скромні й справедливі! Які принціпіяльні!

Коли-ж бо вже старий Чубинський, за ним Русов, Кошовий, Рудницький доказали, що Підкавказзя є дійсно українське й сягає суцільною теріторією по Каспій! Супроти такого безпримірного неуцтва, бліднуть усі инші похибки. Наведу з богатьох деякі: Північна Чернигівщина в супереч капітальному трудові нашого знаменитого статистика Русова, виразно признана етноґрафічно московською. Скількість Українців по цілому світу виносить тепер не 41 або 42, але мінімально 44 міліони, максімально 48 міліонів, скількість українців Латинників у Галичині є не 200.000 а до 500.000, числа для густоти населення просто наівні, звязані з ними міркування ще більше, числа для скількости населення по містах в загалі й з окрема фантастичні (Львів виріс на 400.000 населення!), Москалів причислено до вислянської раси(!) і т. д. і т. д.

Слава Богу! Ось кінець цій дипльоматичній ґеоґрафії. Яке враження вона викличе серед антантських знавців, не хочу й міркувати. Та легко всякому зрозуміти, що вони дуже здивуються, покінчивши читання „ґеоґрафічної“ глави українського меморіялу. Раз тому, що найшли так багато зайвого, нонсенсового базікання, другий раз тому, що не найшли саме того, чого потрібно з ґеоґрафії дипльоматам, а саме: політичної ґеоґрафії чи так ґеополітики. Та-ж у цілому меморіялі нема ні стрічки про (в дійсности величезне) значіння України для політичної експанзії великих західньоевропейських держав на Сході, про значіння істнування чи не істнування української держави для перських і індійсько-океанських плянів Анґлії, сирійських — Франції, левантійських — Італії, а хочби й баґдадських — Німеччині! Чому це так?

Та перейдімо тепер до инших глав. Вони дещо краще зложені як ґеоґрафічна, але так само грішать несистематичністю й недоцільністю і так само кишать помилками. Що до історичного „фаху“, завважу велике научне відкриття учених дипльоматів з Парижа. „В давній уже добі (IX.—XII. століття), панували в Києві українські ґрафи.“ (comtes, ст. 12.) Друге відкриття: „IX.—XII. віку морські дороги не могли бути вживані тому, що непевність панувала на середземному морі“ (sic! ст. 30). Третє відкриття: „за Данила Галичина сягала аж до Сяну“ (ст. 32) і т. п. Повстання козаччини представлене

так: „Люде, що найсміліщі, творили оружні гурти, йшли в степи й побивали Татарів. Це були українські Козаки.“ Гарна теорія, нема що й казать. Добра була може 100 років тому назад! „Дипльоматія Сагайдачного довела до дійсної відбудови української держави“ (ст. 35). Четверте відкриття: „Ярослав Мудрий (Jaroslav le Sage) — друга половина XII. століття“ і т. п. до не схочу.

В главі про культуру, дуже куценькій, є теж декілька пахучих квіток ученої дипльоматії. Перед усього, що другий український культурний діяч минувшини чи теперішности надрукований у такій транскрипції, що його не пізнасть хибань знавець — Українець. Хто це: Ліпкій, Лозінкій, Ніченекі? Мішальшук? Лондкевиш? Чи Росія при кінці XVIII-го століття дійсно „сконстатувала“ істнування трьох східно-славянських народів? Чому серед музиків пропущено Бортнянського, Веделя, Чайковського, Стеценка? і т. п.

Та це все пусте! І цеї глави моглоб не бути в меморіялі. Він не стративби на цім нічого. І похибки, що тут є, не такі то вже шкідливі. Чужинцеві бач трудно їх сконтролювати.

За те дуже важна, коли не найважніща справа, це те, щоби четверта глава: про економічне життя — була добра. Коли-б так було, то всі наші хиби меморіялу були-б до дарования. Теперішні часи будують держави головно на економічних основах. Коли-б меморіял зміг навести поважні економічні арґументи за збудуванням української держави, він попри свої всі хиби сповнив би прегарно своє завдання.

Що-ж одначе бачим?

Перш за все: усі статистичні дані що до продукції України є фальшиві й всюди за малі. Учені дипльомати не завдали собі труду, щоби обчислити продукцію для цілої, навіть ампутованої по їхньому, України. Старий „шлендріян,“ такий шкідливий для нашої справи на економічному полі, з його „девятьма ґуберніями,“ без дочислення межових областей України, герцює собі любенько по всіх статистичних датах меморіялу, правдивим „блудом“ — маною чіпається чужинця й водить його на манівці. Чи ще й дотепер наші економічні дипльомати не зрозуміли, що всякі економічні дані для всякої території треба все й усюди подавати для цілости тієї території, а не тільки для двох третин її? Чи ці панове не розуміють, що білянс України виходитиме на кожному полі неправдивим, коли так поступатимуть, як поступають? Чи вони не знають, що в наукових і економічних кругах Европи поволі починають уважати всі українські „економічні інформації“ гумбуґом? І головно тому, що кожний „дипльомат подає инші дані (бо один бере 8 ґуберній, другий 9, третій тільки 7, чи 6, чи ще як.) Це-ж прецінь невелика річ засісти одному чоловікозі на пару тижнів і обчислити з офіціяльних статистичних даних приблизні дані для продукції України. Тут же не ходить о можливу при такому обчисленню похибку яких кількох міліонів пудів чи навіть сотнарів. Вона лежить поміж хитаннями продукції ріжних років. А такою методою, якої вжи-

вають наші економічні дипльомати, навіть у цім так важнім меморіялі дійшли вони до такого висліду: після їх обчислення українська продукція цереаліїв вийшла на 230 міліонів метричних сотнарів. (Мої тимчасові обчислення для дійсно цілої України дали натомість суму 420 міліонів м. с.) Чи автори економічної глави меморіялу думають, що поданим ними хибним числом 230 міліонів дійсно переконають західню Европу, що Україна буде її житницею, коли стане самостійною державою? Прецінь Анґлієць, Француз чи Італієць візьме олівець у руку і вичислить собі без труду, що при такій продукції Україна не то що не зможе вивезти такої кількости хліба, якої потрібно голодній Европі, а ще й сама потрібуватиме збіжевого привозу.

Та це тільки одна цифра. Таких фатально хибних цифр є в економічній главі дуже багато. Ось кілька вирваних з початкових пару сторінок тексту; дійсні числа покладені в скобки. Україна має після меморіялу 15% міського населення (ледви 10%), 75—80% населення України живе з хліборобства (87%), 9—10% з промислу (5%), Україна має 10% лісу (обчімхана на меморіялові межі 13%), Франція 18% (15·8%), Катеринослав, Полтава, Таврія, Херсон мають тільки 5% лісу (мають по черзі: 2·4%, 4·7%, 5·7%, 1·4% і т. п.

Та доволі вже цього реєстру похибок, нонсенсів, безглуздя. Одна система і при хліборобстві і при скотарстві, промислі, торговлі . . . Вже й самому надоїло, думаю, що шановному читачеві теж. Покиньмо те, що єсть в економічній главі й розгляньмо чого нема.

Нема двох дуже важних річей. Обі вони в цім саме меморіялі доконче потрібні, та мабуть наші вчені дипльомати й тут теж зайвий раз за поодинокими деревами не добачили . . . лісу.

Перша річ ось яка. Кожний, що, знаючи відносини на Вкраїні, оцінює їх з безпристрасного природнописно-наукового погляду, мусить признати, що коли не розвяжеться земельного питання цілком радикально ділом, не словом тільки, на користь українського селянства, а промислу не віддасться в руки робітницьких кооперативів — української державности не буде. Цього вимагає не тільки біольоґічна суть цеї підпороди Homo sapiens, яка зоветься в буденному житті українським народом, але й сама природа тієї закутини земної кулі, що зоветься „Україна.“ Парижський меморіял мав цей — можно сказати „собачий“ обовязок вияснити цю справу західньо-европейським політикам, дипльоматам, фінансістам і т. п. Він повинен був їм доказати правдивість цього позірного парадоксу, що тільки по таких реформах зможе Україна давати на довгі часи Західній Европі потрібні засоби поживи й сирівців в обмін за промислові продукти. Про індустріялізацію України говорити (ст. 79) і не політично і безглуздо. Неполітично — думаю — тому, що при загальній іґноранції в українських справах західньо-европейські міродатні круги моглиб серіозно поміркувати: як що Українці, діставши самостійну державність, розівють у себе промисл, то які ціни вони нам заспівають за свій хліб, яку вони нам зроблять конкуренцію на Близькому Сході при свойому вигідному

ґеоґрафічному положенні?! Безглуздо тому, що Україна ніколи не зможе бути промисловим краєм навіть у такому розмірі як Франція, про Анґлію, Німеччину, Бельґію нема чого й згадувати. Вугля на Вкраїні багато менче, чим у Франції (що двічі менча,) менче навіть як у Бельґії (що поверх 30 разів менча.) Водяні сили при рівниннім характері краю (середня висота України тільки 200 м, текстура слаба!) дуже нікчемні, вітрові більші, та таки не до порівнання з такими-ж силами західньо-европейських країв Припливу й відпливу Чорне море не має, Каспій — теж. Де-ж мотори для зроблення України промисловою країною?! Чи тому, що всякі наші соціялдемократичні доктринери товкмачуть сливе у кожній брошурці, що Україна мусить перейти питому всім краям землі (sic!) еволюцію від аґрарного стану до індустріяльного, це має дійсно бути правдою? Цілком ні! Кожна природописна систематика отже й ґеоґрафічна знає, що ніякого універсалізму в ціх справах немає. Як розвиток дуба инакший як розвиток вже не пальми, а липи, таксамо розвиток України мусить по природним конечностям піти инакшими шляхами як розвиток Бельґії, чи навіть Німеччини. Промисловою par exellence державою Україна ніколи не буде; як український громадянин скажу: Дай Боже, аби ми змогли колись бодай так розвинути наш промисл, аби нам самим вистарчав!

Треба було в парижському меморіялі про хліборобство, промисл і торгівлю України говорити тільки правду (але „солідну" правду), щоби доказати західній Европі, яку користь вона моглаб мати з утворення української держави. Преціпь про завзяті з'усилля західньоевропейських держав: визволитись від диктату Америки в справах поживи й сирівців уже горобці по дахах цвірінькають . . .

Друга важна річ, якої в своїй легкодушности не порушили наші вчені дипльомати в парижському меморіялі, це справа тісних відносин української справи до великих шляхів світової лучби. Буття чи не буття української держави мусить дуже сильно заважити на цілому цьому велитенському жмутові світових шляхів лучби, морських і сухопутних, що проходять східною частиною Середземного моря й там розходяться по Передній Азії. Сухопутня найближча сполука Анґлії з Індією (ортодромне коло Лондон—Дельґі) проходить саме здовж усеї України (Берестя — устя Куми), залізничні пляни Берлін—Багдад, Перські залізниці, забезпечення для Анґлії суеського каналу і т. и. все те дуже тісно звязане з українською справою. Проблєми світової лучби (це майже те саме що й торговлі) вже здавна так тісно сплетені зі світовою політикою. Щож доперва під цю пору . . .

Та наш меморіял про це все нічичирк! Можеж це було, або буде зроблене в „тайних нотах" . . .

Кінчу. Я не політик ні дипльомат, тому ні пятої глави, ні куценьких „Conclusions" обговорювати не буду. Та на закінчення таки тиснеться під перо кілька гірких слів.

Мирова конференція дотепер не визнала України як самостійної держави. Усі свідомі громадяне України ждуть цього визнання і дивуються, що воно не йде. І я ждав і дивувався. По прочитанню паризького меморіялу я перестав дивуватися. Бо чиж можуть великі держави світу, колишні аліянти Росії, визнати самостійність такої держави, якої урядові репрезентанти в Парижі (а кожний західний европеєць думає, що вони сіль української землі) подають такі меморіяли? Певне! Самими меморіялами не збудується держави. Колиб наш уряд зумів був з'орґанівувати адміністрацію, колиб не був занапастив своєї геройської армії, то навіть у десятеро гірший меморіял зробивби своє діло й то світло!

Але . . . От: Сан-Сальвадор, Ондурас, Нікараґуа, Аіті, Сан-Домінго, Ліберія . . . Тільки що в Европі, тільки що в цеї „забавної" держави має бути до міліона квадратних кільометрів і до 55 міліонів населення!

„Пани бавляться, а на хлопі шкура тріщить!"

Чому це так? Бігме не знаю!

Прецінь у нас є доволі гарних спеціялістів по ґеоґрафії, статистиці, історії, етноґрафії, мові, літературі, ріжним галузям господарства і т. и. Переважно вони за кордоном; скомунікуватись із ними легко. Тягнути їх до Парижу навіть не було треба. Є прецінь в Европі пошти, маємо-ж дипльоматичних курієрів. Річ дуже проста. Паризька делеґація пише лист до спеціяліста імярек: „Дай нам огляд территорії на 80 стрічок", до другого: „напиши про український театр на 20 стрічок" до третього: „напиши 120 стрічок про земельну справу на Україні" і т. и. і т. и. Потім малий редакційний комітет складає ці матеріяли в одну цілість. Тим родом мігби був повстати дійсно гарний і доцільний меморіял.

Замість цього зробилось таке, що з непереможною силою тисне під перо важкі слова Івана Франка:

„Від сорому, який нащадків пізних
Палитиме, заснути я не можу!"

Відень, 1920. 6. квітня.

Василь Вишиваний.

Сектанти.

Хто на кого орієнтується?

Всі ріжноманітно. Один на особу. Другий на партію. Третій на форму влади. Четвертий на чужі держави. І з останніх один на Польщу, другий на Німеччину, третій на Антанту; і т. д.

Це сектанство!

Колись в Росії люди гинули, в вогонь лізли із за того, чи молитись двома чи трьома пальцями? Чи казати „Госпoди помилуий" чи „Господи помилуй".

Це далека від народа інтеліґенщина!

Кожний має свою проґраму, гасло, тактику. Але всі ми збираємось будувати одну Велику, Єдину, Неділиму Україну. Кожний тягне в свою сторону!... Розкол сил, розпад, катастрофа! Сварки, наради, лайки — це інтеліґентська спеціяльність, із якої ми не виліземо до дійсної будови України.

Як можна опиратись на меншости, дуже маленькі, нікчемні і слабі? А хіба не меншість ті окремі особи, партії, побірники форми влади? Нікчемна меншість?

Наша орієнтація — одна: нарід, нарід і ще нарід. Він є сила, титан. В його руках вся влада. Без народу сектанти жити не можуть. Але без сектантів — інтеліґентів — ділєтантів народ прожиє!...

Катастрофа дуже далеко зайшла. Але ще не пізно, щоб урятувати справу. Покиньмо всі „гасла", „проґрами", „секти", „орієнтації" і злучаймось з народом. Ми — інтеліґенція мусимо бути тільки першими робітниками на службі народній. Але не навпаки, як досі було, де народ нам служив. Час панування меншости над більшістю вже минув. Народ нам все дає. А що ми йому дали? Сором нам і дітям нашим, коли згадаємо про нашу роботу. Повний розвал — це дарунок сектантів народові. „Після мене хоч потоп" — каже французька приказка. Це гасло наших сектантів! Хто не орієнтується на народ, на самостійну Україну — той зрадник батьківщині. Тільки тоді наш народ прийме свою інтеліґенцію, коли вона зречеться свого партійного сектанства і разом з ним стане в одну міцну лаву до будови вільної незалежної України.

В. П.

Перший крок.

Так! Ми є дійсно сектанти! Чужій людині, що недавно прийшла до нас, як прийшли колись Поляки — Антонович, Рильський і Ліпінський, як пристали до нас Шведка Ліндфорсе-Русова і Великорос — костроміч Русов, як приходили до нас десятки-сотні чужої інтеліґенції, починаючи від Костомарова і Беренштама і кінчаючи Вязловим — і Марголіним — ріжної величини і ріжного розмаху і хисту до творчої енерґії, тій чужій, але перенятій нашими болями людині — з боку видніші наші слабости. Ми є дійсно сектанти! Діаґноз цілком вірний...

В далекому північному Каргополі, осередкові „старої російської віри", є дивне з'явище: на 3—4 тисячі мешканців — сорок церков. Річ дивна для чужинця, але цілком зрозуміла для знавця історії російської культури. Здавних давен Росіяне страждали не тілько на обрядовіря, але і на сектанство. Каргополь стояв на великім торговім шляху на північ. Кожен купець, що добре заробив або просто обдурив свого „ближнього", мав в першій в каргопольській церкві власний образ і молився тілько до нього. „Ближній" не смів навіть подивитись на його святого!

— А чего ти смотришь, чортова образина, на моєго бога!... почув би він у відповідь.

Згодом, як розвивалась торговля, богатіли купці — замісць окремих „богів“, замісць образів з пудовими свічками „воску ярого“, росли, як гриби після дощу, і окремі церковки.

Багато води з того часу утекло. Старий торговий шлях завмер. Але живий памятник московської культури ще й досі залишився.

Теж непрохідне, безнадійне сектанство панувало завсігди і в російських політичних партіях. І як кара Божа за сукупне трьохсотлітне співжиття прийшло і до нас. Ми є страшні сектанти в політичнім життю. Навіть відірвані від далекого многострадального краю, наші партійні інтеліґенти не завсігди можуть принести в жертву нації свої маленькі партійні інтересі.

Петро Великий, ґеніальний творець Великої Росії; любив казати:

— Промедленіе времени смерти подобно есть!...

Ніколи здається для нас ця істина не звучала так зловісно, як зараз. Іде весна. Селянство знов береться до зброї. А наша закордонна інтеліґенція, на протязі скількох місяців, не може сконсолідуватись, не може побороти серед себе самої сектанських настроїв; не може задушити дезорґанізуючі елементи.

Винниченко з Калиновичами тягнуть в один бік. Порш з Васильком в другий бік. Галичане в третій, і т. далі...

Державний Союз зробив перший крок до об'єднання — випустив свою декляpацію. В ній він вивів за скобки те, що мусить об'єднати зараз всі українські державнотворчі елементи. В скобках залишились партійні інтереси, деталі партійних проґрам. Ми не будемо розбирати детально ту декляpацію. Бо не в ній сила. За минулий рік ми стілько гарних відозв та декляpацій написали, що з них можно було би скласти, як колись проповідники робили. добрий збірник зразків „на всякий випадок.“ Суть в тій чорній роботі, до котрої союз мусів давно вже приступити. І не приступив досі тілько із за того-ж таки партійного сектанства. Тілько воно одно виправдує допущене союзом „промедленіе времени“.

Негайна координація закордонної нашої роботи — економічної і дипльоматичної — ось ті головні завдання, до розвязання котрих мусів би зараз же підійти національний союз. Очистка авгієвих конюшень нашого життя — це тілько робота à propos. Ми мусимо не тілько зберегти і реконструвати владу, очистивши її від нікчемних лушпинок — це буде моральна підтримка для неї; ми мусимо дати їй фінанси, зброю, людей для роботи в армії і в державнім апараті.

Але для цього треба в комісії союзу притягти негайно найбільш працездатний елемент.

Ми більш, ніж певні в тому, що в енерґійній державній роботі згладяться і ті сектанські тенденції, котрим страждає наддніпрянська інтеліґенція; і те дрібне партійне політиканство та інтріґанство, на котре слабують наші галицькі брати.

Як фізична праця на чистім повітрі освіжає иноді заниділий в сидячій кабінетній роботі орґанізм, так здорова політична праця може освіжити зачучвірілу в кавярняній політиці і партійних сварах нашу еміґрантську публіку.

Побажаємо успіху Державному Союзові в його чорній тяжкій, але вдячній роботі. Тоді і його перший крок буде найкращою великодною крашанкою для многострадального українського народу.

Александер Ковалевський.

Нігілісти.

В „Отцах і дѣтях“ Ів. Тургенева ми знаходимо такий діяльоґ.

— Ми робимо в силу того, що ми визнаємо користним — промовив Базаров. — Під нинішній час найкориснтніше всього неґування — ми неґуємо.!

— Все?

— Все.

— Як? не тільки мистецтво, поезію . . . але й . . . страшно вимовити . . .

— Все, — з надзвичайним спокоєм ще раз сказав Базаров.

Коли звернутися до українських відносин, до того, що відбувалося й відбувається в нетрах української державности, спостерігаємо типову Базаровщину. Неґується все: ідеї, прінціпи, засади, честь, навіть здоровий сенс. Минуле й майбутне . . . Неґується з дивовижним завзяттям, з протележних боків, в імя цілком протилежних цілей.

Правительство неґує опозицію, опозиція — правительство. В складі самого правительства, як і в складі опозиції, одна частина неґує другу. Тому не маємо ні спільної мови, ні спільної акції. Не маємо спільних шляхів. В грізний мент нашої історії, коли рішається доля нації й її майбутнього, українські політичні ґрупи всю силу своєї внутрішньої переконаности кладуть на неґування. Не кажучи вже про соціялістичні бюрократичні кола, що взагалі, завдячують своє істнування лише неґуванню.

А ось і необхідні ілюстрації. Не згадуватиму сумного минулого, що все полягає в неґуванню. Беру лише приклади сьогодняшнього дня.

Недавно читали ми прекрасні резолюції лівих українських політичних партій, в яких згадувалося про необхідність скликання передпарляменту, якомуб Верховна Влада, як і саме правительство, склалиб свої уповноваження й відповідне справоздання за свою діяльність. В ноті представника Верховної Влади, С. В. Петлюри, від 4. березня ц. р., розісланій всім послам і головам надзвичайних дипльоматичних місій, ясно зазначається те саме: „керуючи боротьбою нашого народу, несучи моральну й історичну відповідальність за неї, я і міністерство глибоко певні, що перемога в цій боротьбі врешті буде на стороні нашого народу, а ті ідеї і гасла, які є імпульсом боротьби, народ через своїх представників в парлямент з установчими функціями зайвий раз урочисто тільки санкціонує й затвердить. До скликання цього парляменту треба готуватися, й я з правительством дбати будемо, щоб праця такого всенародного зібрання могла роспочатися як мога скорше.“ Не менш ясно висловлений цей принціп і в Основних Законах, вироблених правительством І. П. Мазепи й затверджених вже — здається — С. В. Петлюрою.

Попереднє неґується отверто й недвозначне. Декляруються принціпи, особливо цінні громадській опінії й надто опозіції, яка в імя цих гасел боролася протягом всього часу. Проте — вислідів з цього жадних не робиться, а вони повинні бути зроблені. Раз знайшовся ґрунт для обєднання — його негайно повинно створити. Раз знайшлася спільна мова — нею неґайно повинно промовити. Треба справу посунути з мертвого місця. А цього можна осягти, коли сама влада піде на зустріч опозіції, коли вона скаже слова примирення й згоди, коли вона всіх притягне до державної робити. Так повинна зробити всяка влада за всякі обставини — тим більше наша влада за наші так тяжкі, так заплутані обставини. Вимагати від опозіції, від громадської опінії всього, не даючи в замін того нічого — вимагати

неможливого. Влада не є господарь, а опозіція — не є його холопом. Вони є сторони, що можуть заключити певну угоду, установити певний modus vivendi. Й влада, що вірить і, дійсно, щиро прагне того, що вона декляруе — вона сама мусить йти на зустріч порозумінню опозіції, вона сама мусить шукати всіх способів, щоб таке порозуміння осягнути, бо вміти осянути певної рівноваги в громадському життю, певної консолідації громадських сил навколо проґраму правительства — в цьому залог успіху внутрішньої політики, успіху в середині й, навіть, зовні держави.

На мою думку, влада мусіла зараз же після катастрофи звернутися за вказівками й підтримкою до громадської опінії. Посилатися на те, що останньої не було, не можна вже через те, що раз її не було — необхідно було її створити. Необхідно було скликати національний конґрес за кордоном — дістати підтримку й моральне виправдання собі й принести заспокоення українській громадськости. Досі не зроблено ні того, ні другого . . . Досі чуємо лише деклярації, але не бачимо діла: як раніш — розпорошене правительство; як раніш — відбуваються скандалістичні річи на українському дипльоматичному ґрунті; як раніш — йде безконтрольна й нерозумна витрача державних грошей; як раніш — палає ненависть і недовіря до влади. Це недовіря остільки глибоке, остільки непереможне, що штовхає таку поміркувану орґанізацію, як Камянецька Національна Рада в бік переговорів з дуже крайніми елементами, а Український Національний Союз в Відні приводить до розбиття.

Деякі політичні ґрупи продовжують нести жертви в імя загальнодержавної справи. Але є межі всьому. Мусить наступити момент, коли навіть у лояльних державних елементів повстане питання: „чи це, дійсно, влада? Чи не є це самомана самовтішення? Чи не є це приватна ґрупа приватних людей, що робить якесь своє приватне діло?“

Бо, коли це влада — вона не боїться голосу критики, вона не боїться дати відчит і вислухати думку орґанізованої громадської опінії. Вона не боїться за владу, як таку, бо вона живе й працює не в імя голого принціпа влади.

Безумним кроком я рахував-би створення зараз нової влади поза межами нашої території; але не менш безумним я вважаю те становище, яке допускає влада: люде, що їй служили, люди, що служили ідеї українській державности, роскидані, дезорієнтовані, озлоблені, загнані в тупик — вони потрібують не тільки неґування, не тільки самокаяття влади, але й певних ґ а р а н т і й, що вихід знайдено й що все наше державне життя піде раз наміченою, правдивою дорогою.

Не говорю про сильних, але слабих. Не говорю про Базарових, але Кирсанових. Базарови або переживуть безчасність або з честю умруть, навіть неґуючи. Але Кирсанови потонуть в намулі раніш, ніж наша нігілістична влада знайде вихід. Українське життя — не багате на культурні сили. Два роки державности — а скільки за цей короткий час витворила вона своєю невдалою системою правдивих злодіїв, марнотратців, неуків і паразітів! Не про них іде річ, а про тих, хто зберіг в собі, не дивлячись на всі нещастя, і честь, і любов, і віру в національну справу. Їх повинна охоронити й зберегити для майбутнього українська влада.

Нігілізм нашої влади — це нігілізм не Базарових, а Сітнікових, несміливий й нещирий. Й доля її — доля Сітнікова, а не Базарова.

Нігілісти з табору опозіції — теж не мають позитивних рис свойого прототипа. Вони ще не дійшли до Базарського переконання, що „болтать, все только болтать о наших язвах не стоит труда, что это ведет только к пошлости и доктринерству.“ Зразки пошлости нам дали новорождені комуністи; зразки доктриньорства — деякі,

так звані, демократичні партії. Необхідно засвоїти собі той принціп, що осягнути своїх задань можна, йдучи не від влади, а до неї; не неґуючи, а стверджуючи. Деяким опозіційним партіям хотілосяб, щоб відразу змінилася вся урядова система й так основно, щоб про попереднє не було жадних натяків. Aut Cesar, aut nihil . . . Вони забувають, що всяка система має таку низку нервів, яку порвати не можна без ушкодження здорового орґанізму, не говорячи вже про слабкий й кволий український державний орґанізм. Aut Cesar — і йдуть до Раковського, обороняючи фікцію української федеративної совєтської республіки, aut nihil — ні Петлюри, ні Раковського; ні демократичної, ні совєтської України, а лише . . . розбиті дореволюційні вагання неістнуючого українського питання.

Базаров був найліпшим виразником нігілізму, але й він, наробивши дурниць, погано скінчив. Наші нігілісти — урядові і опозіційні — скінчать ще гірше, бо жити одним неґуванням неможливо. Треба колись сказати замість „ні“ ще й „так“ Проте, навіть прекрасне слово, сказане пізно, не має жадної вартости. І взагалі, в політиці маленьке діло коштовнійш від великих слів . . .

Нігілісти урядові дали вже одну ґарантію — недвозначно визнали принціп парляментаризму. Гадаю, що вони зроблять і другий крок — орґанізують те репрезентаційне тіло, яке обєднає, зміцнить, удержавнить розбиту громадську опінію (предпарлямент або національний конґрес). Що торкається нігілістів опозіційних, то вони, як каже Базаров, „болтают, все болтают,“ неґують владу й навіть саму державність, не даючи в замін нічого. Вони хитаються по надзвичайно великій амплітуді від большевизму („Радянський бльок“) до монархизму („Союз хліборобів-державників“). А центр — Українська Національна Рада“ в Камянці й „Національно-Державний Союз“ в Відні розбивається в силу внутрішніх протиріч, в силу дезорієнтації й переваги особистого чи партійного над державним.

Можна сказати, що опозіція одмовилася від впливів над владу й на її політику. Це не позбавляє, однак, влади від обовязків що до громадської опінії, від тих необхідних кроків, які вона повинна зробити в імя консолідації й оздоровлення всіх українських громадських кол. Вона повинна усунути й — як мога негайніш — все те, що розєднує українські політичні ґрупи й штовхає їх на сепаратні, шкідливі й для влади й до державности нашої вчинки.

Нігілізм державний й партійний — з ним необхідно рішучо порвати й стати на шлях дійсно творчої державної праці, як би не були тяжкі й несприятливі обставини, в яких ми пробуваємо.

А. Метлинський.

В Велику Ніч.

(Нарис з студенського життя.)

Василь Петренко несподівано прокинувся. Не було для цього жадних причин — ніхто його не турбував, і снів страшних ніяких не бачив А в той же час він почував, що щось його ніби штовхнуло, що це „щось“ лежить в глибині його підсвідомости й що зараз, коли він ось дивиться розчиненими очима в ночну темряву своєї невеличкої обідраної кімнатки, це „щось“ не дає йому спокою, ніби заважає, ніби мулить. Власне кажучи, він добре знав причини свого неприємного почування, яке його охоплювало чим раз сильнійш, але одганяв всякі думки про них і в жадний

спосіб не хтів на них зупинятися. Для того він сьогодня і ліг раніше до ліжка, ще о 10. год. вечора.

Петренко, не запалюючи світла, намацав на столі папіроси й з надзвичайною лютістю закурив одну з них. Раптом він здрігнувся . . До його вуха ясно долетіли розмірені й урочисті звуки мягкого дзвону.

Бум-бом, бум-бом , . .

Не було сумніву, що це був дзвін в церкві, яка стояла на-супроти того будинку, в якому він мешкав.

Мусів нині мимоволі зупинятися на причинах своєї нудьги й порушеної душевної рівноваги.

Петренко не належав до романтиків. Життьова школа, яку він досі проходів, не сприяла тому, щоб в душі його зростали ніжні почування. Противно, вона дощенту розбила всі його дитинячі вірування, як і юнацькі мрії. В ньому, не дивлячись на всю його молодість, виробився завзятий скептицізм, наслідок тяжкої боротьби за істнування. Більше того — він почував, як вся його істота поволі охоплювалася почуттям ненависти до всього того, що ставало на шляхові його боротьби за своє місце на проклятій, скрівавленій, виплаканій землі.

І не дивлячись на все це, він ще вдень відчув, що його охоплює якась безпредметова журба, що з памяти повстають давно забуті образи, що кудись зникає його — вигартована роками — сила волі.

Люде, які з заклопотаним виглядом поспішалися по вулицях, переповнені ними крамниці, клуночки, що вони несли в своїх руках — уся ця прелюдія великого свята невимовно дратувала Петренка. Сама погода — соняшноласкава й ніжнотепла — така незвичайна для гнилої російської столиці — й та не давала втіхи молодому студентові.

Але терпець його остаточно урвався, коли він, повернувшися після свойого звичайного скромного обіду в студенській їдальні, побачив, що його конурка була прибрана в святочний спосіб, а в кутку, біля образів, чомусь світилася лямпада.

„Дурна голова“ — лаявся він по адресі своєї старої господині, перекидаючи безпредметово роскидані на столі книжки. „Захотілося тобі світити — світи в ночі; але якого біса світиш її в день“.

Невдоволений сів Петренко за свої лекції, однак з студій нічого не виходило. Лямпада так і лізла в очі й викликала инші думки, „романтичні“, які нічого спільного не мали з прозаїчними й сухими математичними теоремами.

Після короткої боротьби — він одним духом загасив лямпаду, що ніби-то його заспокоїло на один мент. За хвилину — знов виникли гадки, які тягли нещасного Петренка в просторінь широкого степу, його весняної краси й безмежної сили. В розкидане по обох сторонах веселої річки село, з його біленькими хатками й зеленими садками. Туди, що дало йому життя, безтурботні й щасливі дитячі рокі, перші поняття й почування. Й що одійшло, заховалося, зникло навіки . . .

Петренко напружував всю свою волю, навіть мочив голову холодною водою — ніщо не допомогало: диференціяли стояли перед очима, але їх не було в памяти.

Ах, ми не вільні від спогадів минулого. Як не боїмося їх, як не уникаємо їх — вони приходять несподівано в душу, полонять її всю — безборонну — й розчиняються й болять, і мучать старі рани.

Петренко бачив, що він поконанний образами минулого. Відчував, що їх викликали свідомість наступаючого великого свята й своєї самотности. Був певним,

що в ночі, в мірі наближення тої години, яка звязана у нього з найліпшими хвилинами в його бідному, нужденному, одинокому життю, — це невдоволення, котре його огорнуло, перейде в страдання, в „романтизм“, чого він був безоглядним і переконаним ворогом.

Тому він вирішив ліквідувати всі сумніви універсальними ліками — сном. Але й ця його „військова хитрість“ не дала добрих наслідків, бо „ворог“ був сильнійшим від його . . .

І ось мусить він лежати й одгоняти ріжні думки, перемогати самого себе . . .

„Бум-бом, бум-бом!“ — неслося з натвіря.

Й був це вже не дзвін сусідньої маленької церкви, а величний, безмежно-широкий дзвін всього торжествуючого міста, цілої розбурканої землі, веселий, ясний, радісний, закликаючий. Ніс він надію, віру, любов . . . Обіцяв заспокоєння й підтримку . . .

„Бум-бом, бум-бом . . . !“

„Е, дурниці, бабійство“, злісно прошепотів Петренко. „Нерви розгулялися, як у якоїсь панночки. Раз, два, три, чотирі, пять . . .“

Однак це не допомогало. Поперше, збивався увесь час з рахунку; по-друге, з усіх боків виникали пофарбовані яйця, смашні „паски“, ковбаси, шинка, сир, пляшки доброго вина . . .

Це було для виголоднілого Петренка найгірше від усього. До мук моральних, додалися ще муки физичні.

„Дурниці, дурниці“, продовжував твердити він . . .

А сон не приходив. Зник . . .

* * *

На вулицях було людяно й галасливо . . ,

Юрба, одягнена й святочно-весела йшла й йшла по асфальтових тротуарах, витягнених, безконечно-довгих лініях Василевського Острова.

Тягнулися шнурком фіякри.

Попереджаючи ревіли самоходи.

Все злилося в один живий й ґіґантський клубок, який все розгортався в напрямку Ісакієвського Собору й не мав ні початку, ні кінця.

Столиця святкувала.

Віруючі й скептики; чесні й авантурники; працюючі й ледачі; бідні й богаті . . .

Якесь надзвичайне сильне переживання кинуло міліоновий натовп на вулицю.

Чому — хто скаже?!

Може реліґія; може — атавізм . . .

В натовпі йшов і Василь Петренко. Похмурений, злий . . . Не міг лежати в ліжку, не міг сидіти. Дзвони вдиралися в його кімнатку, всю наповнювали її своїми урочистими звуками, кликали й ворушили.

Перейшовши дворцовий міст, Петренко звернув по набережній й, зрештою, дістався до Храма Воскресення.

Вживши всіх зусиль і своєї зручности, він, зрештою, опинився біля одної з колюмн, і його відразу охопили ніжні, мельодійні, чаруючі, святочні співи. Скільки разів він їх чув, коли, будучи ґімназіястом. приїздив підчас ферій на село, до своїх батьків, що учителювали там в земській школі!

Пригадув він, що мати, звичайно, лишалася вдома, бо її слабке здоровля не виносило сильної духоти маленької церкви. До неї йшли він та батько, вистоюючи

всю церковну службу, яку любовно й урочисто провадив старий священник, отець Петро. Як тремтів його голос, як натхненно горіли його очі й з якою силою промовляв він, звертаючись до селянської юрби, ці два хвилюючих ласкаючих, згучних слова:

„Христос воскресе!“

Знов він чує ці слова.

Але немає вже ні батька, ні о. Петра, ні селян, ні маленької церкви.

Не чекає на нього з батьком мати.

Немає й не буде вже ніколи світлиці, чистої, вбраної, освітленої мягким світом запалених лямпад.

Є лише він, Василь Петренко, студент-математик, який в нужді й бідноті вибивається на той „ліпший“ шлях, котрий для нього готували батьки-небіжчики.

Є лише він та його самотність.

Вдвох живуть вони роками поміж сухих жорстоких людей. Вдвох вони й зараз, в цьому освітленому, богатому храмі, поміж тисячі молящихся.

І пісні любови, примирення, втіхи не відносяться до нього й не можуть позбавити його самотного істнування й тяжкої журби.

Так, роздумуючи й згадуючи, він і не помітив, як дався захопити себе людській хвилі, що одірвала його від колюмни й винесла на подвіря. Напівсвідомо він йшов навколо кільця парохіян, які принесли клунки з яйцями, куличами, ковбасами, медом на посвяту. Не помітив він і того, як зупинився навколо одної ґрупи, дивлячись на неї й нічого не бачучи.

Але ця ґрупа помітила й його самого одягненого в порване студенське пальто й його незвичайний душевний стан. Ці люде відразу зрозуміли, що діється в душі молодого студента, бо й самі гаразд пересвідчилися в силі соціяльних контрастів. Були це, здебільшого робітники, які добре розуміли, що й під студенською шинелею бється таке-ж серце, як і у них, де ховаються такі-ж болі, які й вони переживають.

— Чого такий сумний, барин? Чи не весело?

— Невесело — промимрив Петренко.

— А що немає родичів, чи-що?

— Вмерли . . .

— Так — протягнув робітник. — А ось що, барин. Бери собі кулич, яєць, що самі маємо. Їсти-ж хочеш?

Петренко, червоніючи, почав дякувати й потроху уступатися.

— Ну, ні — сердито вигукнув робітник. — Нема чого одмовлятися. Барин, ти, барин, але й ми люде.

Й не встиг ще Петренко оговтатися, як всі його кишені й руки були повні всякою провізією, й це так вплинуло на инших, що кожний старався всунути йому щонебудь від себе.

Чи казати, що не йшов, навіть не біг, а летів Петренко до дому й тільки час од часу дивився на клуночки, щоб переконатися, що все це не сон, не фантазія його розпалених нервів.

* * *

На слідуючий день веселий соняшний промінь заскочив в невеличку конурку, освітив декілька червоних яєць, шматок кулича й кавалок ковбаси, що лежали на столі, пробіг по обличчю сплячого мертвим сном господаря, на устах якого грала

радісна усмішка й, ніби-то зрозумівши все — й бідність, і страдання, і несподіване щастя самотнього студента, — полохливо пробіг по обшарпаній стінці й заховався за низьким вікном, а може й просто втік на широку вулицю . . .

Андрій Горленко.

Скандалісти.

Ой як тяжко та ще й в Великодному числі „Волі“ братися за цю тему. Але мусимо кричати на ґвалт, бо останні події з нашого закордонного життя добивають не тілько наші матеріяльні сили: вони вкінець дискредитують довіря чужинців до нас. Тим більш мушу кричати я, щоб спокутувати і свій гріх в цій справі, хоч і невеличкий.

В кінці літа, коли наша дипльоматія під впливом Темницьких і Поршів остаточно скомпромітувала себе, а наші торговельні місії і комісії зліквідували вкінець остатки нашої кредитоздатности, я поїхав до Камянця і в окремих докладах урядові і партійним орґанізаціям намалював картину нашої закордонної безпомічности. Порятунок від неї я бачив в одному — в орґанізації в одному з центральних міст Европи невеличкого колеґіяльного орґана на чолі з фаховим, заслужившим громадське довіря не лише у нас, але і закордоном, дипльоматом і з таким же заступником його — економістом. А завдання такого орґану булиб надзвичайно широкі. Покиб не відновились нормальні зносини Европи з Україною, він мусів би координувати всю нашу закордонну політичну роботу — як економічну, так і дипльоматичну: мусів би подбати про відновлення торговельних зносин Европи з Україною, про налагодження транспорту, доставку амуніції, підготовку торговельних договорів, піднесення нашої валюти, визнання нашої самостійности. і т. д. і т. п. Ту роботу, котра була непосильною для окремих людей, мусілаб переняти ця колеґія з 5—7 фаховців, за допомогою скількох комісій по фахам, котріб мали тільки дорадчий голос. Колеґія мала працювати в повнім контакті з урядом республіки. Головою колеґії, з правами товариша міністра закордонних справ, мав би бути кол. посол у Відні п. Ліпінський, його заступником — економістом був би Христофор Барановський. По моїм тодішнім інформаціям і та і друга кандидатура зустріла би симпатії в найбільш заінтересованих в істнуванню самостійної України колах закордоном.

Так гадалося, та не так склалося!... Проєкт багатьом прийшовся дуже до вподоби. Особливо тоді, коли Мартосам, Ковалевським Миколам, Макаренкам та Швецям довелось „накивати пятами“. „Колеґія“ дійсно склалася! Але колеґія не фаховців, а скандалістів!

Позбавлені всяких уповноважень, а головне громадського довіря тут і там, без всякого знаття закордонних відносин, з підмоченою репутацією прогорівших адміністраторів і бувших людців, з необмеженим запасом нахабства, з очима більшими за животи, виплили ці джентльмени на европейському горізонті, щоб остаточно доконати наше реноме за кордоном. І почалася вакханалія.

Відносно фінансового ґенія Мартоса немає двох думок ні у одного громадянина української республіки. Більше продуктивно може ведмідь менует танцювати або бжіл ловити, ніж Мартос правити фінансами, та ще й в таких надзвичайно тяжких умовах. Там на Україні не було глупості, котроїб цей твердолобий тип не сотворив би. А тут за кордоном і подавно ...

Макаренко... Приказчик київського „союзника“ — Демченка, залізнодорожний шмаровоз, діловод в залізнодорожній канцелярії — ось дипльоматичний стаж для европейської роботи теперішнього фактичного голови колеґії. Франція мала Клемансо з простого лікаря-журналіста. Анґлія має Льойд-Джорджа з сімії робітника. Германія має міністрів з наборщиків і робочих. Але всі вони пройшли довгий житьовий шлях підготовчої роботи.

Ковалевський Микола... фаховець по дипльоматичним справам. Людина, котру власна партія навіть на партійні зїзди боялась в остатні часи випускати. Політичний вундеркінд з ріжнобарвним минулим, з сумною дійсністю, повний анальфабет у всіх питаннях...

Ми не будемо збавляти паперу і чорнил на Шевця: хай йому Господь Бог взвидить та заплатить...

Ось і вся „колеґія“. Який толк міг вийте з її роботи? Що нового вона могла внести в нашу закордонну політику в порівнанню зі старими місіями і комісіями? Результати за чотирі майже місяці є перед очима.

Кудись ділась частина військового фонду. Бо з неї пажерливі „директори“ з прихвостнями підживлювали свої утроби. На них з нікчемною канцелярією витрачається не меньше 200.000—300.000 корон в місяць. Роздано силу грошей ріжним прихвостням а la Крушельницький за їх собачу службу. Підірвано остаточно всілякими безтолковими „переговорами“ нашу кредитоздатність... Скомпромітовано остаточно фікцію нашої влади навіть в маленькій Австрії. В еміґрантські кола внесено нечувану ще деморалізацію. Зкоротила ця колеґія за чотирі місяці хоч одну дипльоматичну місію? Придбала хоч один міліон або хоч пару чобіт та штиків для українського війська? Придбала хоч одно визнання нашій республиці? Поінформувала як слід хоч одну державу про безмежні страждання українського народу?

Цілі ночі просижувала „колеґія“ над питанням — дати урядовцеві 3000 чи 4000 корон. Цілі ночі балакали мудрі голови про те, як здобути з рук людини мізерну для держави суму грошей. Поки не укоськали її на той світ. Поки не зпровоцірували колосального скандалу, нечуваного в анналах европейської дипльоматії; скандалу, що буде коштувати нещасній державі багатьох міліонів долярів. Цілі ночі просиджували „шмаровози“, щоб здобути у Американців 100,000.000 кор. під... дніпровські пороги. Аж поки не пригадали про лист голови Директорії, котрим вони цілком були позбавлені прав на розпродажу України — „оптом і в розницю“. Цілі дні ганяли Ковалевський Микола з Мартосом з Відня до Берліну і з Берліну до Відня, визбируючи крішки державного майна. Більше ні на що крім крохоборства вони не здатні були. Та й хтож захотів би з ними балакати, хто дав би їм чуже народне добро на поталу, коли вони свого не могли зберегти.

Останні скандали переповнюють чашу терпіння і чужого і нашого громадянства. І навіть тої поліції, котрій панове з „Meissl und Schadn“ обіцяли „великія й богатыя милости“ за допомогу в визбіруванню крішок. Скоро соромно буде признаватись, що належиш до одної нації з цими професіональними скандалістами. Але ще з більшою енерґією ми мусимо боротися з цими убогими нікчемностями, боротися до останніх сил, щоб спасти від останньої компромітації добре імя України.

П. Чижевський.

„Відродження Нації“.

Прочитав я першу частину отого нового твору п. Винниченка, прочитав з захопленням, проковтнув, можна сказати, — бо написана вона з великим талантом й високим мистецьким хистом.

Але, на великий жаль, враження від неї псується тією манією величности, яку надає автор своїй партії (а почасти й самому собі), принижуючи инші партії, — а також — і деякими помилками, які дискредитують взагалі фактичний зміст книжки.

Зазначу ті з них, які торкаються радикально-демократичної партії, яка потім перемінила назву й стала іменуватися соціялістично-федералістичною, — й відомої орґанізації „Товариства Українських Поступовців“.

Почну з цього останнього.

На сторінці 249. п. Винниченко запевня, що ніби то назване товариство складалося з найпоміркованійшої частини українського громадянства „дрібно-буржуазного походження“ й що в тім товаристві не приймали участі ні СД ні СР.

Дивна помилка (кажучи словами самого п. Винниченка), дивна, бо п. Винниченко не помітив, пишучи історію відродження нації, тієї орґанізації, яка була власне національним українським союзом подібним тому, що підняв потім повстання проти німецько-гетьманської влади, подібною, але більш широкою й далеко краще орґанізованою.

Товариство українських поступовців, чи ТУП, не виявляло з себе партії того чи иншого соціяльно-економічного світогляду. Воно було союзом ріжних ґруп, партій і орґанізацій, воно було федеративним, так мовити, союзом „громад“, який мав на меті збудовати автономну Україну в федеративній Росії. Кожна громада, що входила в склад ТУПА, була цілковито автономною; вона сама й особи, які в неї входили, могли належати до ріжних напрямків соціяльно-економічної думки від анархістів і большевиків до кадетів, аби тільки вони ставили собі метою:

а) яко проґрама максімум — добиватися широкої автономії України й федеративного ладу в російській державі,

б) яко проґрама мінімум — добиватися вживання української мови в школі, в церкві, в суді і в ріжних урядових і громадянських інституціях на Україні, добиватися вільного розвитку української культури взагалі.

Культурно- просвітна й політична діяльність ТУПА була надзвичайно широкою й ріжноманітною навіть у найстрашнійші часи реакції, коли більшости сучасних українських партій не істнувало, а ті, що по назві мов і жили, перебували в дійсности в стані летарґічного сну.

„Украинская Жизнь“, „Рада“, „Літературно-Науковий Вісник“ й більша частина инших видань на Україні належало до ТУПА, і варт було би п. Винниченку трохи вище підняти вгору свою голову, так він би углядів, що ті сторінки, де він друкував більшу частину своїх творів, були приготовлені для його ТУПОМ. Книгарня на Безаківській, книгарня „Час“, книгарні у Полтаві, у Кременчузі й деякі инші належали до ТУПА. Невелике число українських клюбів, а також і Просвіт, які тоді істнували, були засновані, або були під керовництвом ТУПА. Сотні, тисячі українських книжок що-року розсилалися почасти дурно, почасти за пів або третину ціни окремим особам і орґанізаціям сільським, середнешкільним, робітничим і иншим. З книжок тих складались невеличкі бібліотечки ріжних типів. З боку здавалося, що все те робиться само собі, стіхійно . . . отже ні! Все те робилося планомірно по виробленим зарані планам; все те обраховувалось й санкціонувалось Центральною Радою ТУПА у Київі і загальними делеґатськими зборами представників громад. А громад тих було не мало. У самому Київі їх було коло десятка, на Полтавщині коло десяти теж. Були вони й у Москві, й у Петербурзі, були вони майже по всіх великих і деяких малих (як от Гадяч, Лохвиця, Констянтиноград, Умань і инші) містах України. А коло тих громад, які юридично належали до ТУПА, купчилося значне число инших громад і орґанізацій, заснованих ТУПОМ, хоч деякі з них навіть не знали про істнування ТУПА. У самій Полтаві, наприклад, крім великої туповської громади, істнувала видавнича громада, будівниче товариство, кооперативне товариство, комітет полтавського товариства взаїмн. кредіту, товариство Боян. Всі

ті товариства й орґанізації (в які вже входили необмежено ріжноманітні елементи), були засновані тупівською полтавською громадою й находилися під її необмеженим впливом. Наприклад, через комітет полтавського товариста взаїмного кредиту тупівська громада мала майже рішучий вплив на саме товариство взаїмного кредиту, яке обертало мілонами й у якому було більш чотирьох тисяч членів.

Всі виступи в російській Державній Думі депутатів лівих партій на українські теми робилися під впливом і по проґрамі тупівської орґанізації.

ТУП зорґанізував всеросійський союз автономістів-федералістів, в склад якого увійшли представники більшої частини народів, з яких повстали потім, на руїнах російської імперії, молоді республіки.

Орґаном того союзу був (коли память мені не змилила) „Народи и области Росіи".

ТУП приймав діяльну участь у деяких закордонних виданнях.

І все те робилося пляномірно. ТУП працював, як добре улаштована машина. Щорічно обовязково відбувалися двічі загальні збори представників громад — одні переваж о бюджетові, другі-для обміркування ріжних справ.

І от п. Винниченко нічого з того майже не помітив. На сторінці 249 (й деяких инших місцях) він кинув на ту орґанізацію призирливий погляд, запевнивши, що в ТУПІ не брали участі ні СД, ні СР; і дивно справді, як він не помітив, що в ТУПІ брали участь його найбільш знамениті однопартійці С. Петлюра і Б. Мартос, не кажучи вже про менш відомі імена?!

І коли справді у 1917. році український рух набрав такої надзвичайної сили, так не мала в цьому заслуга отого ТУПА: це він підготовляв ті стежки й шляхи, по яким так велично покотився потім українській рух...

Тепер, про радикально-демократичну партію, про яку ще з більшим призирством висловлюється п. Винниченко (ст. 250), з огляду на те, що вона змінила свою назву на соціялістів-федералістів.

Правда, на мою думку, не варто було міняти назви. Алеж коли те зроблене, так я можу запевнити п. Винниченка, що й нова назва не тільки відповідала світогляду партії, а навіть відповідала далеко краще, ніж стара. Та це помітив би й сам п. Винниченко, як би він зі своеї письменницької височини трошки уважнійше глянув на факти.

РД партія бере свій початок з семидесятих років, від Драгоманова, коли ріжним соціялістичним орґанізаціям надавалося імя „радикальних". І от таких „радикальних", а по змісту соціялістичних, українських орґанізацій в кінці 70-х і початку 80-х років, було кілька. Від тих орґанізацій і бере, як сказано, свій початок партія РД. І мені, власне, дуже жалко тієї старої назви, бо й мені доводилося за неї, чи за її принціпи, годувати блощиць у московських тюрмах, гризти мерзле оленяче мясо у сібірських тундрах...

Треба було п. Винниченкові глянути тільки в її проґраму й де про що роспитаться, дещо прочитати...

Пан Винниченко гадає, що то все кабінетні інтеліґентські білоручки, що не мали й не могли мати ніякого впливу на широкі робітничі та селянські маси.

Не нам би слухати, не п. Винниченку казати...

У „радикальній" другій Державній Думі 35 українських селян одноголосно ухвалили проґраму партії РД. й кругом неї згуртовались, покинувши трудовиків, СД і СР, до яких вони належали раннійш, — ухвалили після того, як багато з них зїздило до дому й порадилося з своїми виборцями...

Порахуйте, пане Винниченку, скільки це буде?

Щож до впливу на селянські й робітничі маси підчас останної революції, так українські СД. не дуже то втекли від СФ. На виборах до російських установчих зборів на Полтавщині, на півтора майже мілiона голосів, СД одержали 20 тисяч, а СФ 10 тисяч.

І колиб я, йдучи шляхом п. Винниченка, захотів образити партію СД, так я мав би право сказати:

— Так, п. Винниченку, партія СФ складається переважно з інтелеґентів, алеж коли це правда, так і про партію СД можна було би сказати, що вона також складається з інтелеґентів, тільки... другого сорту...

Але — це не моя думка. І коли я дозволив собі написати оту образливу фразу, так тільки, щоб краще підкреслити, як необережно ставиться п. Винниченко, оцінюючи вартість инших партій. Прошу вибачення у СД. — співробітників по відродженню України . . .

Осип Назарук.

Штука убогих.

На Великдень, на соломі,
Проти сонця — діти
Грались собі крашанками
Тай стали хвалитись
Обновами . . .
„А я в попа обідала!“
Сирітка сказала.
Шевченко.

I.

Чудовий, зворушуючий стих Тараса про великодні настрої між дітьми — може бути для неодного українського скитальця одинокою розрадою в сумний Великдень на чужині, коли душа прагне „обнови“, як у кожде свято. Це бажання „обнови“ в свято, бажання чогось, щоденних турбот і гризні, — представив Тарас у своїм малесенькім стиху неймовірно просто й дуже сильно. Психіка дітей дуже подібна до психіки мас всіх часів і народів. І вони також прагнуть духової обнови в свято, — особливо сильно в свято весни. І цьому треба завдячувати, що в те свято всякі святині переповнені народніми масами: їх тягне туди бажання духової обнови: бажання вражінь красок, тонів і думок. Так було від непамятних часів, так є й тепер.

Але в останніх часах наступає якийсь перелом. Струї народніх мас, особливо по великих містах, — вже вагаються, куди плисти за цею „обновою“ в свято. Читач може про це сам переконатися, коли перейде в свята великоміські святині ріжних конфесій і — кіна. Де живіщий рух? Де більше заінтересування? Мабуть у кінах. Церков ще репрезентує „штуку убогих“, але й кіно вже репрезентує її. Підіть у святочні дні в робітничі дільниці по кінах, а побачите, з яким захопленням сидять там робітничі маси. Особенно жіноцтво, яке все і скрізь горнулося до нових ідей і нових появ скорше і пристрасніще чим мужчини. Послухайте, яким тоном говорить бідна дівчина з народа до товаришки:

— „А я в кіні була!“

Тоді може признаєте, що на наших очах відбувається не менше не більше, тільки — перебудова психічного змісту народніх мас під впливом — кіна. Покищо по великих містах, опісля наступить це по місточках, вкінці розіллється по цілім краю. Зрештою воно вже розливається, бо й сільська молодь, що була в місті, виносить свої найміцніші вражіння вже не з церкви і не з театру (він передовсім за дорогий для неї і — за мало зрозумілий), — тільки з кіна.

Це зрозуміли вже культурні народи й витворили цілу літературу про кіно, його суть і значіння та його вплив на народ. Час і нам подумати про цю важну справу.

II.

Що є суть кіна?

Вона пригадує баляду, пригадує роман, пригадує й театр. Але не є ні одним, ні другим, ні третім. Щож це є? Лірика? Епіка? Драма? Казка? Бо й фантастика в кіні має можність виступити в більшій мірі, чим в иншій штуці. Може це „жива

фотоґрафія"? „Рами театру — це куліси. Рами кіна — це дійсність." „Якраз ним ріжниться кіно від театру, що кіно має сценерію свобідну, безконечну, як само життя, або як роман" . . .

Найповажніщі німецькі журнали й часописі як „Kunstwart", „Oesterreichische Rundschau", „Frankfurter Zeitung" і багато и. — присвячують всім питанням кіна багато місця. Цими питаннями займаються поважні письменники. Появляються окремі студії про кіно. Недавно появилася про кіно більша студія др-а В. Пордеса п. з. „Das Lichtspiel" (його суть, драматурґія й уладнання). Зі змістом цеї студії запізнаємо й українських читачів.

Естетична суть кіна — пише він — полягає на руху, а саме на психольоґічно умотивованім руху ділаючих осіб. З цього послідовно виходить, що натура нової штуки — драматична. Тільки в цій драмі слово заступлене „живою" картиною, образом. Ця картина мусить сама „висказувати" ситуацію й настрій. Значить це в першій мірі драма ситуаційна. Німі картини дають видцеві змогу самому брати участь в співтворенню драми, причім не перешкоджує йому слово, яке часто буває „прокрустовим ложем" для змісту. І ця особиста співучасть видця — вона сильніща чим в театрі — разом з необмеженим „міліє" фільми викликає інтензивність настрою, якої не дає театр. Кіно без порівнання більше зближене до дійсности, чим театр. І тому в кіні мається почування якоїсь свободи.

Це необмежене „міліє", в якім може діятися, що хочете (на театральній сцені це неможливе), маємо в кіні вирване з дійсного життя, коли в романі воно тільки описане. І тому публика, що читає романи, звертається до кіна. Але тільки та публика, що любить романи драматичні: з назріванням конфліктів і напруженням, яке це викликує.

В кіні рівноважаться два противенства: 1. великанське побільшення сцени драматичного ділання, його приноровлення до змін, обсягу й богатства та 2. упрощення змісту думок через те, що картини німі. Оба ці моменти характеристичні для кіна й відріжняють його від театру. Теорій і поглядів кіно не дає, тільки ділання пристрастей і жадоб. Це книга казок — дійсности, увільнених від куліс, що можуть свобідно віддихати в природі.

Порівнувати вартість кіна з вартістю штуки иншого рода таксамо пуста робота, як суперечка про „вищість" оливних картин над акварелями, поезії над музикою і т. д. Бо кождий рід штуки істнує для себе й підлягає власним законам, які випливають з його суті. Кіно стоїть на середині між театральною драмою (яка має живе слово, але немає безмежного міліє) й конфліктовим романом (який має одно й друге, але обоє тільки уявно, не безпосередно).

III.

Первісна суть кіна (das Primäre) це його чисто драматичний принціп. Вже з самого поняття драми слідує постулят одностайної, заокругленої й послідовної акції. Наше співчуття для героя драми становить мірило її сили й напруження. Щоби це співчуття викликати й розвивати до кульмінаційної точки, треба відповідного уложення акції. В тій цілі треба уникати всего епізодичного. Бо драма це не епос: в ній кождий мент і кожда подія мусить конечно випливати з попередного і змагати до одної мети: розвязки. На примір, припадок, хоч сам у собі може бути

дуже траґічний — не належить до траґічних засобів. В драмі ділае тільки те, чого або сподіваемося, або боїмося, або що мусить наступити.

Кіно як твір штуки, як культурний чинник починаеться там, де його форма відповідае цим вимогам. Надписі в кінових картинах повинні приходити тілько там, де не представляють доконче потрібної акції. На примір: „По довгій подорожі в степу прийшов Іван до одного хутора.“ Цю подорож не конче треба було представити й тому можна її збути надписою. Діялоґ у надписях — противний самій суті кіна. Бо вона полягае на акції. Якість і довгота надписів це мабуть найкраще мірило вартости кінових штук.

В кіні годі представити внутрішніх конфліктів, на примір траґічної нерішучости Гамлета, хиба одною мімікою. Бо кіно представляе діла, рухи. Але воно може представити також тугу і спомин і очікування.

Розуміеться, багато кінових „штук“ це звичайний продукт індустрії, яка зі штукою не мае нічого спільного. Тут належать особливо всякі буцімто „комічні штуки“. Отож і про них можна сказати те саме, що й про траґічні: дійсно комічні ситуації не можуть бути припадкові: вони мусять льоґічно випливати з цілої акції та з вдачі тих, що беруть у ній участь.

Взагалі кінові штуки треба оцінювати зі становища драматурґа. Для того, на примір, в кіні так провалився „Тунель“ Келермана, бо ті, що переробили його для кіна, не звернули уваги на це, що „Тунель“ це роман епічний, не драматичний.

Кіно — це модерна книга образками дійсности. Все одно, чи теперішньої, чи минувшої. Найгірший блуд кінової режісерії полягае на тім, коли видці в чімнебудь (на примір в обстановці) можуть зауважати, що це не представлення дійсности. Штучна маска в кіні ділае так само неприемно як на примір, парик або наклеена борода, по якій пізнати, що вона наклеена. Для того особенно трудно представити в кіні історичні драми, які з фільмів як раз найсильніще моглиб ділати на народ. До цього не вистарчить навіть докладне знання даної епохи, аж до подробиць (в одязі, обстановці і т. д.). Бо до цього треба ще мати „здібність поринати в давні часи“, заглибитися, вжитися в них — потрібна інтуіція pro praeterito.

Не будемо тут розводитися про фільми фантастичного й казкового змісту, про фотоґрафічні знимки з природи, про кримінальні й детективні романи і т. д.

Бо ми мали на меті цею короткою заміткою під свято звернути увагу інтеліґентного українського обсерватора на нову штуку убогих і на становище, з якого слід на неї дивитися, щоб колись при відповідних обставинах використати обсервацію для творення української кінової штуки. З цього обсягу маемо один, зовсім модерний кусник: „Вїзд Директорії в Київ“. Цей фільм був представлюваний в нашій столиці. Він не належить до злих, хоч мае на примір одну значну хибу: за мало картин представляе похід українських військ, які тоді представлялися дійсно гарно. Взагалі цей фільм не належить до драматичних — це просто памяткова збірка картин дійсности,

Хто інтересуеться цею новою штукою, яку так занечищено індустрією, того відсилаемо до згаданого вище твору, в якім знайде й літературу до цеї „святочної теми убогих“.

І. О. Бочковський.*)

Т. Г. Масарик.**)

„Шукай правду, слухай правди, учись правді, люби правду, говори правду, перестерегай правди, борони правди аж до смерти!“

Ян Гус.

Отці слова, що були провідним життьовим гаслом одного з найбільших велетнів чеського народу, є також керовничою думкою життя та діяльности найвизначнішого Чеха нового часу — давнішого професора, а нині першого президента Чехословацької Республіки — Т. Г. Масарика.

Тяжко хиба знайти точнішу а заразом відповіднішу характеристику наскрізь своєрідної індивідуальности ідейного проводиря новочасної Чехії від тої, що зясована є у вище наведеному афоризмі Івана Гуса.

Бо і справді під прапором п р а в д и в постійному шуканню та прямуванню до неї, в непримиримій боротьбі зі всім та всіма, що і хто стояв на перешкоді до її побіди, або що спокушався її загасити. чи принаймні на час хочби припинити щораз

---

*) По незалежним від нас умовам, стаття значно спізнилась. Друкуємо, вважаючи на її великий інтерес. (Ред.)

**) Масарик походить з убогої словацької сім'ї. Уродився 7. березня 1850. року в Годоніні на Мораві. Після скінчення двох кляс реальної школи в Густопечу, мав стати народним учителем. З огляду однак на свій дуже молодий вік, він не міг відразу дістати шкільної посади, і тому батьки, не покладаючи великих надій в його педаґоґічну карієру, рішили зробити з нього ремісника. Задля цього вони післали його на науку до одного слюсаря до Відня, а коли молодий Масарик, не маючи жадного нахилу до слюсарської штуки, втік з наддунайської столиці до дому, батьки послали його знову на вивчення до одного місцевого коваля. Однак і тут Масарик більше цікавився книжками, ніж наукою підковування коней, так, що врешті, послухавши ради одного з бувших його учителів, що в молодому хлопці відчув неабиякий хист та здібність до дальшої освіти і науки взагалі, батьки послали його до ґімназії в моравському Берні, де він студював тільки до шестої кляси, а відтак мусів покинути цю школу з причини конфлікту з директором на ґрунті свого послідовного правдолюбія. (Масарик, від дитячих літ дуже релігійна людина, в ґімназії зневірився в церковно-релігійній формалізації і відмовився від дальшої участи в церковних обрядах, обовязкових для школярів. З огляду на те, що він був добрим учеником, його з початку намовляли до залишення цеї демонстрації всілякими єзуїтськими софізмами. Одного разу закликав його до себе директор й почав красномовно переконувати, шо поки Масарик в ґімназії, то для загального спокою мусить, як решта учеників, ходити до церкви, сповідатися й т. д., але, що очевидно все це тільки дурниці: серьозно прецінь цих церковних справ не може брати жадна інтеліґентна людина, що й він сам не вірить в оці всі церковні фокуси, але формально з огляду на службові обовязки мусить їх робити... Масарик все це дуже уважно вислухав, а коли директор скінчив, він спокійно завважив: „Х т о п о с т у п а є п р о т и с в о г о п е р е к о н а н н я, є — ш а х р а й!“ Можемо собі уявити ефект цих слів. Пан директор наразі остовпів, відтак позеленів, а потім опамятався й з кулаками кинувся на Масарика. Але цей не дармо був словацького роду. Він вмить вхопив з під печі коцюбу й замахнувся на директора з вигуком: „Не займайте!“ Очевидно, що після цього інциденту йому довелося шукати собі захисту в иншій ґімназії, й він перевівся задля докінчення середньої освіти до Відня.) Після зложення матури у Відню, Масарик від року 1872 до 1876 студіовав у віденському університеті з початку клясичну фільольоґію, а відтак фільософію, узискавши в року 1876 степень доктора фільософії за розправу про „Істоту душі у Плятона“. Задля дальшої вищої освіти він працював потім в липському університеті. В часі свого побуту в Липську він запізнався зі своєю майбутньою дружиною (міс Гарриґ), з якою одружився після габі-

більше дужчання життєтворчих її промінів — зформувалася та дозріла виразно своєрідна, під кожним оглядом гармонічна, залізно одноцільна особа чеського вченого, політика, національного і суспільного діяча, а врешті після повстання самостійної чехословацької держави (головно його заходами та заслугою) першого та довічного її президента — Т. Г. Масарика.

Однак ця правда не була для нього лише абстрактною ідеєю або якоюсь теоретичною проблемою. Йому ніколи не розходилося тільки про виключно наукову правду, отже якусь правду in abstracto, або, як що можна так висловитися — правду задля правди. Для батька чеського реалізму немає слів, засад, кличів — без діла. Чин і праця взагалі — це, на його думку, найкращий критерій гасел і прінціпів. „Любов“ — каже він — „це праця, ділання, енерґія“. Однак не праця задля спорту або механічного заповнення часу, чи задля знищення нудьги. Навпаки, це має бути систематична і доцільна праця — здебільшого навіть дрібна щоденна робота, якої завданням є перемога найпоширеніших і найвизначніших „мікробів зла та біди так само моральних як і фізичних“.

„Праця“ — пояснює Масарик — „не є ідеалом, не є останньою метою. Є засобом... Праця, це дрібна, неприємна робота. Праця є те, чого ніхто не хоче робити...“

літації при віденському університеті на доцента фільософії. В року 1882 Масарика покликали на надзвичайного професора фільософії до новозаснованого чеського університету. З огляду на свою громадську й політичну діяльність — в урядових сферах слідкуваної з очевидною ворожнечею — Масарик доперва після 18 років стався звичайним професором, ані одного разу не бувши вибраним на ректора, або бодай декана якогось факультету чеської Alma mater. Пару разів йому пропонована була професура за кордоном (в Америці, Німеччині, Анґлії). Ці пропозиції він однак завше відкидував, позаяк уважав своїм обовязком, працювати для Чехів і поміж Чехами. — Масарик написав чималу низку наукових й публіцистичних робот з фільософії, соціольоґії, чеської історіософії та політики. Ми наводимо тут спис головніших з них: „Самогубство як масова поява модерної цивілізації“, 1871 (габілітаційна праця, видана відтак книжно в чеському перекладі), — „Теорія конкретної льоґіки“ (клясифікація і система наук), 1875 (по німецьки і по чеськи). — Чеське питання: „Прямування та ідеали національного відродження“, 1795. — „Карль Гавлічек, прямування та ідеали політичного відродження“, 1896. — Соціяльне питання: „Відома критична його моноґрафія про марксизм“, 1898 — „Ідеали гуманости“, 1902. (Знаменитий популярний виклад основ світогляду Масарика. Ця брошура переложена на кілька мов, в тім числі теж на українську.) — „Ян Гус, наше відродження та наша реформація“, 1903 (III. вид.). — „В боротьбі за релігію“, 1904. — „Національна фільософія новітнього часу“, 1905. — „Американські виклади“, 1908. — „Наука і релігія“, 1908. — „Австрійська закордонна політика і дипльоматія“, 1911. — Перед війною вийшли два томи монументальної праці Масарика: „Европа і Росія“, безперечно найкращого твору у світовій літературі про російську проблему. Нещо давно вийшов перший том цеї праці по чеськи й по анґлійськи. До друку підготовляється витяг з неї на мадярській мові. Варто булоб деякі її частини видати також в українському перекладі. А загалом слід булоби влаштувати на українській мові систематичний вибір з писань Масарика зі спеціяльною увагою до того, що відноситься до національного відродження, бо це моглоб мати неабияке виховуюче значіння для майбутньої теорії та практики українського відродження. — В часі війни Масарик видав проґрамову політичну річ: „Нова Европа“ (по французькі та анґлійські), отже працю, що заслуговує як на найсерьознішу увагу з боку політиків і фахових дипльоматів. — Про Масарика істнує вже величезна література, передовсім чеська. Повний її огляд можна знайти в дуже гарній популярній новітній праці д-ра Я. Долежала: „Масарика життєвий шлях“, Брно 1920.

Власне цеї молекулярної щоденної праці, а не якихсь надзвичайних вчинків та героїчного мучеництва вимагає від нас, передовсім на думку Масарика — „людство, нарід, сімя, партія, товариші..."

„Працювати" — підчеркує він далі — „це значить, відпирати зло й то послідовно. Скрізь все і насамперед зло у зародку. Це не значить бути радикальним, але витревалим. Я сказавби: не боятись. Зі страху люде допускаються насильства, з ляку брешуть. Тиран і брехун лякаються, а кріпак є той, хто робить насильства".

Була вже звернена увага на те, що одноцільність є майже найхарактеристичніша прикмета вдачі Масарика. Саме в цьому стійному прямуванню його до згоди між словом та ділом, теорією і життям — до всестороннього розвитку всіх елементів людської індивідуальности — найяскравіше проявляється ця його риса.

Тому він у своїх працях спеціяльно підчеркує потребу такої одноцільности в життю людини, формулуючи її змисл таким чином: „Гармонійно розвинена людина потребує науки, мистецтва, літератури, фільозофії, політики, етики і релїґії. Релїґія, це концентраційна сила духа: має зосередкувати все внутрішнє життя і поодинокі його складові елементи".

„О скільки можливо" — каже він в иншому місці — „всі наші сили і здібности треба плекати гармонічно. Отже не лише духа, але і тіла..."

Дуже влучно охарактеризував тому Масарика визначний чеський есеїст і критик проф. Шальда, яко великого гармонізатора та орґанізатора. Масарик бо дійсно є невтомимим пророком та каменярем творчого життя. Вся його теоретична і практична діяльність завжди проводилася під знаком життя. Сам він одного разу зазначив, що в його писаннях немає ані одного рядка, не викликаного потребами реального життя.

Відповідно до цього, його фільософічний реалізм є власне синтетичним світоглядом людського життя во всій ріжноманітности і ріжнобарвности цього останнього. Свій реалізм він зясовував сам такими словами: „Реалізм є спробою злюдовлення науки та фільософії, однак без обниження наукової точности; реалізм хоче науку зробить доступною для всіх шарів народа. Реалізм є протест проти монополії освіти; реалізм хоче наукову і фільософічну освіту зсоціялізувати".

Зрозуміло відтак, чому Масарик присвятив спеціяльну увагу суспільній справі і чому сам був одним з перших працьовників з інтеліґентських кол в повстаючому чеському соціялістично-робітничому рухові. Він був одним з закладувачів чеської соціялдемократичної преси і з перших її співробітників. Задля руху працював просвітно і політично. З початку помагав і фінансово, хоч його грошевий фонд завжди був дуже обмежений.

Соціяльну проблему, як і все в життю, розумів Масарик по своєму, себто синтетично та гармонійно. Тому він не міг ніколи погодиться з клясовою концепцією суспільного питання в марксизмі і взагалі з занадто альґебраїчно-систематичним характером цеї соціялістичної доктрини.

„Соціяльна справа" — каже він в своїй відомій праці „Sociální otázka" — не є питанням одного клясу та касти, але справою всіх. Уступити перед наступом робітництва через признання загального виборчого права булоб лише частковим і неґативним вирішенням цеї справи; це питання однак треба полагодити вповні і позитивно. А це значить, що треба просвітлити та зігріти голови і серця всіх; це значить, що треба конче перемогти еґоїзм. Соціяльна проблема є питання моралі і неморальности, є питання про насильство та активний гуманітаризм".

Фільозофія гуманности творить центральну точку світогляду Масарика. В нюю вкладені найзаповітніші його думки та погляди про істоту людського поступу та головні двигуни людського розвитку. „Модерна людина“ — починає Масарик свою цитовану вище брошуру „Ideály humánitní“ — „має чарівне гасло „гуманности“, „людяности“, „людскости“ й цим гаслом вона висловлює всі свої туги певно так, як середньовічна людина всі свої бажання зясовувала словом „Христіянин“. Масарик показує далі, як ці гуманітарні прямування нового часу передовсім проявлюються у сфері сучасних національних та соціяльних стремлінь.

Як він дивиться на істоту соціяльної проблеми, ми бачили вже вище. Як він розуміє основу новочасної національної проблеми, видко з цих його слів: „В міру зросту тенденцій національного розвитку держави ународовлюються. Нація є державотворча або иншими словами: кожен нарід прямує до політичної самобутности, якої потребує і мала нація... Бажаємо політичної самостійности, щоб не бути під чужою курателю. Так само, як поодинока людина хоче бути своїм власним паном, так і нарід. Підвалиною цих змагань має бути усвідомлення народу“.

Згідно з цею своєю національно-самостійницькою фільософією Масарик в часі війни на еміґрації став на чолі чеської революційно-визвольної акції, що увінчалася повнішим успіхом, головно дякуючи його майже ґеніяльному передбаченню ходу та висліду всесвітньої війни й відповідно до цього пристосованої політичної та дипльоматичної чеської акції за кордоном. *)

Н...р.

Концерти Української Республиканської Капелі в Бельґії.

З Льондону Капеля переїхала дня 1. березня ц. р. вдруге до Бельґії, де ще живо в памяти були недавні тріюмфи української пісні. Бельґійці незвичайно симпатично ставляться до українських ідей і стремлінь, і концерти Української Республиканської Капелі знаходять тут дуже щире і тепле приняття і кожен раз викликують захоплення і зворушення. Українська пісня завоювала в Бельґії буквально всіх, починаючи від королівських палат, а кінчаючи на бідних робітниках. Вже сам розклад концертів мусів до цього привести. Дня 4. березня і 14. березня Українська Республиканска Капеля концертувала в Брюсселю перед широкою публикою, один концерт дала в Ліежі, відтак почалась низка концертів так сказать спеціяльних, а саме 20. березня в міскій думі St.-Gilles les Bruxelles на користь бідних учнів, — один концерт в приватному кружку визначних поклонників мистецтва, — 27 березня в „Cercle Artistique“ для артистів, письменників, композіторів, журналістів — словом для мистецького світа, ювілей 100-нього концерту Капелі 27. березня в консерваторії, і врешті 30. березня в „Робітничому Домі“ для робітників. — Не треба хиба писать про надзвичайні успіхи; про це свідчать найкраще голоси преси, яка не знаходить просто слів, щоб дати вираз свойому захопленню і одушевленню. Та один факт не можна поминути мовчанкою. Це свято в міській думі St.-Gilles 20. березня ц. р., на якому була присутньою бельґійська королева. Правда, королівська Бельґія це країна наскрізь демократична, як багацько деяких республік давніщої формації, — але все таки являтись

---

*) Дуже цікаві щодо цього слова анґлійського відомого публіциста Сетона Уатсона, характеризуючі Масарика яко політика підчас війни: „Проґрама, яку мені дав Масарик під розвагу підчас тайної зустрічі в одному ротердамському готелі в жовтні 1914. року“ — каже він — „була здійснена майже до останньої букви у жовтні 1917. року... не буде підлещуванням, але чистою правдою, коли я скажу, що нема в Европі другої людини з такою відвічальністю, що так широко та ясно окреслила не лише чеську, але й европейську політику...“

коронованим особам на концерти невизнаної ще держави і стояти при співі національного гимну цьої держави, — це річ досить ризиковна і смілива. Але і тим гарніша вона, що смілива ризиковна. Свято пройшло дуже велично. Українська Республиканська Капеля при вході королеви в концертову залю відспівала „Брабансону“ (бельґійський національ. гимн,) — відтак український гимн. Оба гимни королева, а з нею весь штат міністрів, придворних і запрошених гостей вислухали стоячи і нагородили рясними оплесками. Після того хор, якому призначена була перша частина проґрами свята, — відспівав кілька кантів, колядок і народніх пісень як: „Почаївську“, „Щедрика“ „Гей я козак з України“ і инші і закінчив „Марселезою“.

По концерті головний розпорядчик свята, член комунальної управи і голова товариства брюссельських журналістів п. Ferdinand Bernier подякував хор промовою, на яку відповів диріґент Кошиць. В Золотій (памятній) книжці Української Республиканської Капелі“ — на прохання головного диріґента п. Кошиця розписалася бельгійська королева Єлисавета, а за нею всі присутні на святі міністри, члени комунальної управи, преставники журналістичного світа і т. д. як: міністр закордонних справ Paul Hymans, віцепрезідент палати ministre d'Etat Carton de Viart, бургомистр Брюсселя і ministre d'Etat Max, бургомистр St. Gilles п. Bréart, échevins (члени управи) Bernier, Lemonnier, Jacqmain і инші.

Захоплення Бельґійців небавом перенеслось з концертової залі на політичну арену, і вся преса бельґійська заговорила широко про Україну на політичні теми. Під сильним ударом української пісні почали врешті теж орієнтуватись, цим разом в правильний бік. Побажатиб тільки, щоб запал не остиг.

Концертом для робітників 30. березня Капеля кінчить своє перебування в Бельґії і 31. березня виїздить в Берлін.

Василь Савин

Тумани.

Дужими лавами, синіми і безкраєми пливуть тумани. Гірські шпилі вже вдихають вохке їх повітря. Скоро тумани спустяться вниз, вкриють синіми вельонами долини й потоки, поле і степ. Мовчазно пливуть вони; без форми, без матерії. Все полонять, заливають. Так ніби якусь таємницю хотять заховати; щоб ніхто її не бачив; щоб ніхто про нюю не чув ... Тихо та синьо кругом. Ніхто нічого не знає — потік від потока, людина від людини, хата від хати, гора від гори сховались в туманах і бережуть свою тайну ...

Тиша та синій туман панує над усім! ...

Здається, як на сцені в театрі, природа міняє свій вигляд: погасло світло; шум і гомін зникли в далечині.

— —

Німі прийшли вони. Німії геть ідуть. Вище та вище здіймаються! ... Краще чути стало. А перед очима нова сцена: чарівна красуня природа умилась та в нові шати убралась. Квітка до квітки, листок до листочка сміється сльозами радости в проміннях сонця. І хата до хати, людина до людини, гора до гори промовляють чулим, теплим словом.

Тумани піднеслись і розвіялись в веснянім повітрі ...

— —

Нічого не чути з Вітчини. Не чуємо, не бачимо її ... Бо над нею тануть весняні тумани. Німії обіймають її гори, степи та поля. Які таємниці вкривають вони? Що від світу ховають тумани? Може мати природа не хоче, щоб світ наше горе побачив, наш біль не почув? Може Україні сором за синів її лукавих, дітей недобитків? Може той сором ховають тумани від ворога лютого? Не знати ... Німі вони, таємні, незрозумілі ... Тяжким сумом вповили вони Батьківщину! ...

Німі йдуть тумани і все покривають великою таємницею. Немов би води з Лети випили ми — все забуто, нічого не знаємо, ні про що не відаємо!...

— —

Зриваються тумани ... В гору підносяться! В широких просторах вони розпливаються ...

Весняне сонце промінням надії золотить Україну. Нова чарівна сцена ... Очі в себе вбирає!... Здається — золотий корабель пливе над буйними хвилями промінястих степів. А при кермі стоїть сам народ. І веде його геть з туманів до великої славної будуччини ...

Михайло Рудницький.

Партійники.

В останнім часі намножилось українських часописей, як грибів по дощі, а ще більше „синтетичних" статей про нашу внутрішну та закордонну політику. На жаль, ці статі пахнуть здебільше грибами у трухлявім домі. Ніколі, здається, не було більшої ріжниці між політиками, як у цей час: вони нагадують казку про лебідя, рака та щуку. А проте всі згоджуються в одному: в нестерпному тоні своїх осудів.

Редактори і дописувачі мають приємність — як великі пани, що їздять каретами... коли обкидують своїх противників болотом. В люті звичайно кожний кидає тим, що має під рукою. Найсильнішим арґументом стають закиди, що противник є плаченим аґентом на службі ворогів. Кожний з таких критиків сповнює, мовляв, патріотичний обовязок: „здирає маску з фальшивих патріотів".

Сила не в тому, якого погляду є наші політики про мораль своїх противників. Багато цікавійшим є те, як вони уявляють собі патріотичну працю.

Передімною лежить 6. число „Боротьби", яке дає мені привід до кількох рефлексій дописею з Парижа, звідкіля один український діяч робить ревеляції à la Бурцев. „Боротьба" має дифирамбічний підзаголовок: „Часопис робучого люду України". А видається вона в . . . Відні. Бач, як далеко сягає наш робучий люд! Навіть редактор часописи має привабливе імення: Пиріг. Цікаво якими пирогами годують наші партійники робучий люд. Поруч політичної кримінольоґії часопис є начинена такими загальнозрозумілими для рубочого люду термінами: „самовизначення", „епохальний", „феодальний", „імперіялістичний", „гістеричний", „іґнорувати", „трудові принціпи", „диктовані компліменти", „підлесливі радія", „хвилевий відплив сил". Ось послухайте таку символістичну поему в прозі: „Виливщася одначе усіми барвами вогню революція на Україні буде й довгі літа, як палаюче сонце, жаріти на земськім овиді і жаром розлитої революційної ляви палитиме усе темне і гниле, що накидатись буде на жар'ючі лучі повставшого як сфінкс з попелу 40 мілінового народа".

Щасливий робучий люд, коли він це розуміє.

Ось-що цікаве в дописі парижського діяча: ніякий парижський земляк не може не знати про те, до якої партії і до якого комітету належать инші, а проте вважає чомусь потрібним причисляти мене до політичного комітету, який, по його словам... „здається", є фінансований денікінськими аґентами. Яку вагу можуть мати спростування супроти таких суто-провокаційних „здається", які, силою Ксантипових помий ллються на неполітичні голови? Дописувачі і редактори, які стежать за приватним життям великих і малих діячів і бездільників, тратять зовсім рівновагу, коли впадають в апостольський патос з приводу нечесности своїх противників. Вони не мають ніякого сумніву в проблемах: який лік є найкращий для спасення людства; та коли згадати їм про мораль їх однопартійників — вони находять як стій проблеми і сумніваються . . .

Поняття обєктивности моралі супроти инших є для них таке просте, що коли вислухати їх всіх разом, то нема для них иншого місця, як у вязниці. А проте можна би мати зрозуміння для ролі субєктивних поглядів у світі навіть без фільософії. Робучий люд має оце зрозуміння. Досить важко найти непохитні докази, який шлях для державного життя є найкращий: монархічний, соціялдемо-

кратичний, чи большевицький. При доказуванню їх вартости ніхто не може обійтися без фільозофії. І дивне диво: в доказах наших політиків є все крім фільозофії. За те, коли треба відповісти на простіське питання: чи члени їхньої партії та їх співробітники є чесними людьми, вони притьмом прикидаються фільософами, себто починають доказувати, що члени инших партій є нечесні. Хоча, здається, нема нічого лекшого, як перевести доказ чесности в такій суспільности як наша, де приватне життя кожнього лежить, як на тарілці.

Наши озіріси переплутують вартість своєї ідеольоґії з нечистотою чужої кишені. Згідно з їх політичною моралею їх противником є не той, хто одержує нечисті гроші; а нечисті гроші одержує той, хто є їх противником. Погляньте: як довго члени редакції „Боротьби" працювали спільно в партії з своїми товаришами, ми нічого не чули від них про мораль десятка діячів, яких бруди перуть вони нині на своїй новій білосніжній програмі. Та в тих обвинуваченнях є завсіди деяка частина правди: в кожній партії є люде брудні. Найцікавійше те, що ніхто не знає про це краще як самі товариші партії. А проте, замість вичистити власну Авґієву стайню, вони люблять пхати ніс в пахощі чужої. Вони в своїм обуренню стають апостолами незвичайної християнської моралі. Дбають про те, щоб їх вороги були безгрішні.

Можу дуже поважати Винниченка; одначе коли чую, що він називає „наймерзотнійшою постаттю в історії визвольного руху України" — людину, якої чистота життя і пересвідчень не викликає ні в кого ніяких сумнівів на протязі 20 років, тоді приходить охота порадити Винниченкові прочитати „Чесність з собою", в якій проповідувана мораль викликує більше сумнівів, ніж чесність політичних ідей всім відомого діяча.

Для партійників їх політичне „вірую" є настільки очевидною, єдиною можливою правдою, що всіх инших, які не приймають її, вони вважають підлими або дурнями. В наслідок цього вони відкидають заздалегідь першу умовину індивідуального духового розвитку: симпатію для психольоґічних процесів чужих нам і на перший погляд незрозумілих. Вони нагадують вісімнадцятьлітних поетів, які, читаючи голосно власні вірші, є пересвідчені, що кращих нема в світі.

А одночасно слова: „поступ", „еволюція", „реакція" є в нас в такій моді, як призвища головних держаних скарбників, і ніхто з такою рішучістю не вживає понять „поступу", як ті, що ніколи не добачували їх незвичайної проблєматичности. Поняття моралі, як це любив доказувати Винниченко, є дуже темряве і хитке. Одначе в проблємах політичної моралі, яка зводиться до перевірення джерел чужого доходу, нема великої метафізики. Коли бачу на чужині земляка-діяча, який одержує кілька тисячів франків, місячної платні, а живе, як князь, купує для своєї жінки пальто за 25.000 франків, або навіть віллю над морем, то одинокі сумніви, що до його чесности виринають з ось-якими запитами: чим він заробляє на решту, коли нічого не робить, або чи встиг на чужині найти і поховати пребагату тітку або американського дядька?

Таких добродіїв не треба питати, до якої належать партії і які гроші належать до них. Ніяка революція не може змінити таких школярських правд. Те саме торкається еволюції пересвідчень у політичних діячів. Ніхто не має наміру робити закидів нечесности Грушівському, ні Винниченкові за те, що в метушні війни і революції вони змінили свою орієнтацію. Та за те і вони не повинні бути обурені на других, що тамті своєї орієнтації не змінили. Мабуть теперішні комуністи вибачать їм новонаверненим ті всі жертви комуністів, розстріляних колись за їх протибольшевицької влади.

Ціла партійна критика наших партійників має на меті доказати нам, що все було би прегарно, колиб їх партія одержала монополь на керму національної політики. Є такі великі люде, що не можуть працювати на меншій посаді, як міністра і то з необмеженими уповноваженнями. Вони дуже ориґінально зрозуміли гадку Наполеона, що поганний той жовнір, який не хоче стати маршалом.

Парижський діяч закінчує свою статю ось-яким патетичним оклнком; „Шість Держав старої Росії визнано, не дивлячись на соціялістичну політику, крайнішу за нашу . . ."

Перш усього — фактичне спростування: соціялістичність і крайність політики цих держав є відома хіба нашому діячеві. В Парижі всі ці держави вели політику виключно національно-державну. Кладучи три настроєві крапки, наш політик поринає в роздумування про незбагнені нетри політичної метафізики. Причина ясна. Наші земляки в Парижі мало ставили собі питань про свої конкретні завдання на парижському ґрунті. Вони люблять прінціпіяльно-загальні питання. Коли партійним метафізикам доказують, що їх партійний товариш є голодранець або дурень, то вони не перевіряють джерел його кишені або освіти, а приймають сократову позу: — а чи Ви знаєте, що таке чеснота або мудрість? І все таки вони мають бодай одну річ спільну з Сократом: помиї, які ллються на їх голову, не роблять на них ніякого враження.

Проблема правильних шляхів моралі. А проте не треба бути аж політиком, щоб розуміти деякі школярські правила політичної граматики. Ось кілька з них:

1. Політичний діяч, який приїзжає у Францію як до казкової країни, без знання мови, а що більше: без ніякого зрозуміння французької психольоґії, не може корисно впливати ні словом ні письмом на людей чужої складної культури. До цього висновку мусів дійти навіть Ґрушівський по останн м своїм побуті в Парижі.

2. Коли українські політики воліють на чужині працювати для тої самої справи відокремлені, а не разом, то не диво, що чужі держави не бачуть великого гріху в своїй політиці, коли працюють для відокремлення поодиноких частин України.

3. Політична і диплдьоматична діяльність за кордоном повинна мати на першому місці загально-національні домагання, а не партійні інтереси. Діячі, які цього не розуміли, повинні були взяти собі до науки політичної мови вчителя так само, як брали собі вчителя до науки французької мови.

З таких принціпів можна би скласти цілий катехізм . . . гумористичний.

Чи не бачимо цього незвичайного гумористичного факту, що найзавзятійші наші партійники, коли лишень дірвуться міністерських портфелів, чхають на партію і входять в порозуміння з такими партіями ворожих національностей, з якими їх партійні товариші з чужої національности не хотять навіть розмовляти?

Клавдія Ягненко.

Куций.

(Ескіз олівцем).

Сьогодня Великдень. А в домі сум. Бо Куций пропав! Плаче Марійка — моя донька маленька. Сумуємо всі ми. Бо Куцого „большевики“ вкрали . . . Так каже нянька. Большевики все крадуть. Вкрали дядька. Вкрали раз батька. Потім повернули. А зараз і Куцого забрали. Нянька потішає Марійку:

— Не плач, моя ясочка! Ось батька вкрали були, а потім повернули. Вернуть і Куцого!

Але Марійці здається, що большевикам він більш потрібний ніж - батько. Тому вони його вже не вернуть. І дрібні сльози котяться з її блакитних оченят.

Коли Марійці подарували Куцого, він весь уміщався на долоні. Налили у мисочку молока. Але Куций перевернув її лапками. Тоді нянька почала годувати його з соски, як колись Марійку, навіть з марійчиної соски. Куций ссав і фиркав. А Марійка сміялась. Зникало молоко з пляшечки, а Куций ставав як барилочка! Весь день він спав, а вночі жалісно плакав, як Марійка колись. Коли спав, дуже не любив, щоб з ним гралися.

Куций швидко виріс . . . Стрункі ніжки, розумна мордочка, веселі як вогники оченята і куценький жвавий хвостик.

Весь Куций був срібно-білий. Тільки чорну головку мав та дві чорненьких плямки на спині. Він любив ходити з Марійкою на прогульку. Коли Марійка вбиралася і йшла до дверей, Куций радісно стрибав, аж до клямки.

В дома він гавкав на всіх чужих. Навіть на тих, кому батько лагідно усміхався, а мати запрошувала до чаю. Тільки Куций і Марійка добре знали людей.

Куций був дуже гордий. Його не можна було бити. Коли хто небудь сердито гукав на нього, Куций морщив ніс і грізно відповідав: — гр . . . р . . . р . . .

Ніхто не смів його зачепити. Він перший кидався у бій і ніколи не тікав. Чи то кінь, чи то пес був — Куций настовбурчував шерсть, підгинав хвіст і рвався у бій. Від люті й образи він весь здригався.

Його беззлобне собаче серце не знало людської злоби. Варто було лагідним голосом кликнути: Куций, іди сюди! . . .

І Куций, пригнувши вуха, з одвертою душею, летів миритись. Підстрибував так високо, щоб поцілувати аж в лице.

А на Марійку він і не сердився. Хоч вона з нього найбільш знущалася.

У Куцого видно зуби свербіли. Всі стільці в кімнатах пообгризав він. А скільки Куций Марійчиних рукавичок, хусточок, олівців погриз. Марійка теж іноді шкодила, але з Куцим вона не зрівнялась би. Раз Куций виліз до батька на бюрко, перекинув каламар, погриз політурки якихось товстих дуже книжок. А потім ще й порвав мамине футро.

От тоді йому від батька дісталось . . . Ая . . . я . . . яй! . . . Цілий вечір сидів він після того, уткнувши ніс під піч. Зневажав і батька і няню і навіть Марійку. Навіть цукру від неї не взяв.

За те на другий день Куцому зробили свято. Нянька подарувала йому подушку. Він міг її гризти досхочу. А батько дав йому скілька дерев'яних брусків. Та й міцна же була та подушка! Цілий день бувало гасає Куций з лютим ревом, рвучи її з хати у хату. А Марійка за ним . . . З брусків він зробив трісочки.

Страх не любив Куций купатись

Тільки нянька починала готовити купіль, Куций зникав десь. Зникав безслідно. Ніякі заклики, прохання, навіть цукор — нічого не помогало. Куцого не було! . . . Довго нянька шукала, а Марійка помогала їй. І врешті таки знаходили.

Тоді вже Куций не гарчав. Хоч нянька зневажливо тягла його за задню лапу аж до купелі. Тоді у нього був такий нещасний вигляд, як у Марійки, коли її сонну вранці умивали холодною як лід водою.

Куций знав, що йому можна робити, а що зась . . .

Бувало ввійде хто небудь раптово до покою. А зпід фотелі тільки біленький задок з чорною плямкою мигне. А через хвилину виглядає звідти наморщений ніс і двоє сердитих оченят . . . Значить шукай — вже Куций нашкодив!

Куций любив поспати не аби як: на фотелях, та ще й на білому покривалі. А нянька наказувала йому спати на брудній його подушці під дверима. Бувало в ночі, як всі заснуть, Куций тихенько іде у витальню і лягає на фотель. А вранці батько перший вставав після довгого гудка на сусідній фабриці. Тоді Куций прожогом тікав на своє місце. По дорозі він обережно заглядав до батькової кімнати — чи він вже встав? На чому і спіймався був.

А раз нянька зловила його. Прийшла пізно до дому. А Куцого на подушці не має. Повернулась у кухню — теж нема. Коли зирк знову до дверей, а Куций вже солодко спить на подушці, аж лапи порозкидав. Попробувала фотель у вітальні: ще тепла!

— Куций, де ти був? . . .

— Гррр! . . . Прокинувся враз Куций.

Куций любив музику. Коли мати грала, Куций сідав коло неї перед роялем і співав. Співав він тоненько та жалібно — і тоді задирав вверх свою гостру мордочку. Мати сердилась на нього і гнала геть. А нянька тоді зачиняла його у кухню або в комору. Але Куций і там співав. Правда — потихеньку... Раз його побили навіть за спів.

Куцого лишили одного дома. На подвірю пяний Опанас заграв щось на гармонії. Куций вискочив на балькон і так голосно начав співати, що на нього весь дім потім скаржився. Опанаса лаяли, а Куцому таки попало.

Тепер Опанас сміється, що Куцого забрали.

—Буржуй, каже, був! На подушці спав. Буржуйського роду! Його дід у Парижу на виставці якусь медаль собачу получив... Через те його й большевики забрали... Мого Вовчка не заберуть. Бо він пролетарій!,,,

А кому його Вовчок потрібен? Гавкає на всіх без розбору. Ніколи не вмивається, не чешеться. А хвіст такий, немов навмисне він всі репяхи на нього збірає!... Ще й злодій до того. Покрав та поїв у Мурки всіх дітей. Куций би цього ніколи не зробив!...

І Марійка сидить коло няньки і вмивається сльозами. А з нею плаче і нянька. Весь дім сумує. Вечір. Звонять на велику пасхальну вечерню. Марійка любить її. Але сум обгорнув маленьку душу. Марійці не до вечерні, не до крашанок.

Відчиняються двері. Прийшов Кіндрат — кум няньки. А за ним щось на мотузкові тягнеться і гарчить.

— Христос оскресе!...

— Воістину оскресе! відповідаємо разом. А Марійка кидається до дверей. Куций вернувся! Пошарпаний, з надірваним вухом, стоїть винувато коло одвірка. І в той час, коли Кіндрат витається з кумою, він винуватими очима дивиться на Марійку. І десь глибоко світиться в них думка: чи будуть бити, чи ні?

Ще вранці втік він за компанією далеко, далеко. Бо в нього теж весна, теж своє собаче свято. Але погуляти довго не вдалось. Кіндрат зловив його і приволік до дому, замісць писанки своїй кумі.

І в його маленькій собачій душі бориться туга по волі, по весняному сонцю з радістю повороту до дому, зі страхом кари за злочин.

Але Марійка рада бачити його навіть брудним покаліченим. В її душі знов розцвіло велике свято. Як срібний дзвіночок лунає дитячий сміх у хаті. І всі ми веселі.

Бо Куций знайшовся!,,.

Ціпківець.

Інтеґрал.

Чи знаєте Ви, Високоповажні Панове, що таке інтеґрал? Коли Ви не скінчили математичного факультету, або якої вищої техничної школи, так напевне не знаєте, хоч, може про його й чували.

А я оце, готуючись до іспитів у цюріхській політехніці, добре його висмакував

Хитра й зоколішнього вигляду кумедна штука!

Та й справді, знак її не нагадує ні плюса, ні мінуса, ні скобки, ні корня, а — хиба людину, яка дуже помилилася, чи пробрехалася і через те дуже стурбована, навіть стеряна:

Ноги їй підогнулися, голова схилилася, спина трохи скарлючилась, подібно французькому б, тільки дуже витягнутому.

Подібно постаті п. Винниченка тоді, як він довідався, що треба було орієнтуватися на большевиків, коли він орієнтувався на меншевиків; — коли він побачив,

що пошився (скидаю свого жовто-блакітно-колірового студентського кашкета, низько кланяюсь й прошу вибачення) у дурні . . . і сам себе почав стьобати, як відома гоголівська удовиця . . .

Подібно його-ж постаті, коли він піймався на тому, що у свойому „Відродженню Нації“ трохи (скидаю свого жовто-блакітно-колірового і т. д.) пробрехався.

Математичний зміст інтеґрала ще більш цікавий, навіть чудодійний!

Візьмімо, наприклад, рівномірно прискоренний рух. Швидкість руху дуже легко можна взнати в кожний відповідний мент: треба тільки прискоренність помножити на число ментів, чи секунд, і ви одразу знайдете її — gt. Коли-ж ви запитаетесь обчислити, який саме шлях пробігла річ від початку руху в — t ментів, так зустрінетесь з великими труднощами й звичайними математичними способами не досягнете мети.

Алеж варто вам поставити перед формулою швидкості оту інтеґральну карлючку, як одразу вискочить з неї довжина шляху, що ви шукали, $\frac{gt^2}{2}$ — мов фенікс з попілу!

Примітьте тепер, любі читачі, що в формулі швидкості — t було у першому вимірі, а після інтеґрування опинилося у другому. Це загальне правило: інтеґрування підвищує відповідну величінь на один вимір.

І ще примітьте, що у математиці є постійні величини й перемінні, так саме, як і в життю! І коли ви почнете інтеґрувати суму постійної величини й перемінної, так перша не робить ніякого впливу на наслідки інтеґрування, мов її й не було.

Запитаємося тепер прикласти ці висновки інтеґрального обрахунку до українського політично-громадянського життя.

Візьмемо, наприклад, Супруна, Мартоса, Порша, Ковалевського, які суть величини більш-менш постійні, — і п. Винниченка, який є величина (скидаю свого студентського жовто-блакітно-колірового і т. д.) перемінна; беремо їх суму — маємо темп українського політичного життя. Інтеґруємо, щоб зясувати наслідки.

Ці останні виявляються на причуд дивні!

Супрун, Порш, Мартос, Ковалевський — зникли . . . Зостався тільки самий п. Винниченко! Тільки не в третьому вимірі, де звичайно живуть люде, а в четвертому . . .

В четвертому! В вимірі астральних істот, — позажитьових, повитих туманом мрій, — абстрактиних формул і теорій . . .

Туди вам, і дорога пане Винниченку!

Там ви зустрінетись, може, з Бухариним, Троцьким, Пятаковим (яких наші „старші“ брати москалі напевне теж у близькому часі „інтеґрують“).

Там ви, після безнаслідних суперечок з тими стовпами большевизму, у друге може покаєтесь (чи в третє?). Тоді ми заведемо, може, вас знову у формулу, диферентуємо вас і переведемо, таким чином, знову у третій вимір, це-б то у реальне життя . . .

Скидаю свого жовто-блакітно-колірового студентського кашкета, низько кланяюсь і прошу вибачення, бажаючи як найшвидшої еволюції . . .

А Україні дайте спокій: тоді вона може, швидше, здихається панів з лівого і з правого боку і сама собі дасть раду!

До побачення . . .

Старий журналіст

З хвиль життя.

3. квітня 1920. р.

Остатня „сногшибательная“ новина з польської преси про Україну:

„— Славетний український композітор і дипльомований професор співу Микола Лисенко, через військову завірюху, мусів втікти з України до Львова разом з родиною. В найближчім часі має урядити концерт з власних композіцій спеціяльно для львівської публіки!...“

Так пише „Gazeta Poranna“ в числі від... 1. квітня. Але „Gazecie Porannej“ і Бог простить, та ще й 1-го квітня!...

Але ось що втяло Бриндзанове інформаційне бюро, правда теж... 1-го квітня, коли по штату всім брехати положено:

...„Вістки з Правобережної України:

Київ, 29. квітня 1920. р. З Винниці повідомляють, що у багатьох місцевостях селяне збирають дарунки Червоній армії. Ограбовані рѣжними бандітами підчас відсутности совітської влади, селяне дуже радо підтримують робітничо-селянську владу, чим можуть; і дають хліб...“

Ви думаете — це „рябої коняки сон“, або байки з совітських комунікатів про електрифікацію Москви енергією з Уралу, або, боронь Боже, цітата з „Нової Доби“? О, ні! Це офіціяльний комунікат офіціяльного українського бюра, що істнуе за народні українські гроші для прокормленія галицьких безробітних бичків-„дохторів“.

Вторік один з них питав мене:

— І скажіть, будь ласка, що то за проклята Жмеринка, що так часто про нюю пишеться?... Колиб большевицька радіо подала, що Жмеринка переїхала на південний бігун, Бриндзан би надрукував, не задумуючись ні на одну хвилину.

А може це нова оріентація на чужі пяти?

5. квітня.

А „впрочім“ — хто його знае, де правда?

— Що таке істина? — питав Пилат Христа, умиваючи руки.

— Що таке інформація? — питаемо ми з неумитими руками.

Надрукуеш иноді звістку. Голяндське інформаційне бюро передрукуе. А за ним через місяць після виходу „Волі“ і віденське... Надрукували статтю у „Волі“ про становище на східному фронті. Через два дні передрукував її (з деякими коректорськими помилками) „Der Neue Tag“. А за ним віденське інформаційне бюро — з тимиж помилками... не згадуючи про джерело.

Хто з них винуватий? Де „істина?“

Колись депутат австрійського рейхсрату антисеміт Белоглявек „зарапортувався“: договоривсь аж до нікуди. Якійсь наївний колеґа зауважив йому:

— Таж це не згожуеться з наукою!...

Белоглявек відповів:

— А що таке наука? Це, коли один Жид передрукуе у другого, та прочитае третьому!...

— А що таке українська інформація? — запитаемо й ми.

— Це, коли який небудь гофшмаровоз передрукуе з „Громадської Думки“ в „Напроломі“, а Бриндзан подасть в своїх бюлетенах... не зазначаючи автора.

6. квітня.

Знов лист з Берліну, але на другу вже тему. Перший звучав так:

„В звязку з поданими в „Волі“ (том I., ч. 2) відомостями про життя Української Республиканської Капелі, які не відповідають дійсности, дирекція Капелі мае честь просити Вас...“ і т. д.

Наші відомости, що не відповідали дійсности, гласили одно: „Капеля без грошей залишилась... завдяки ріжним фінансовим йолопам!“

Другий звучить трохи по иншому:

„Капеля переживае, здаеться, останні дні своеї аґонії і взагалі свого життя. Божією волею і волею ради Капелі ми до Америки не поїдемо. Бо бачите, п. адміні-

стратор (професор математики) не хотів (особисто) їхати до Америки, а тому цілих три місяці не відповідав на листи та телеґрами з Америки. А там був обраний особливий комітет спеціяльно для приїзду Капелі до Америки. Той комітет, обраний на національному зїзді в Америці, зібрав потрібні гроші для Капелі і приготовив в вісьмох містах Америки концерти, але на телеграми наш пан адміністратор просто — не відповідав. Ну, а ґеніяльний диріґент є дуже поганий „шеф". Через це все Капеля опинилась в неможливому становищу. Тепер на Капелю ніхто не хоче „з власть і гроші імущих" звертати увагу. Нас визвали концертувати в Берліні. Це було зроблено по наказу п. Макаренка і по бажанню п. Порша, який обіцяв фінансувати Капелю. А тепер... За пять день перебуття Капелі в Берліні ми одержали 200 марок. А що далі — невідомо. Пан Микола Ковалевський обіцяє дати, але Мартос „не дозволяє", а Порш зовсім одмовляється фінансувати. Уявіть собі таке становище капелян. Не буде грошей заплатити за готель і не буде грошей куди небудь їхати. Багато з нас є таких, що мають тільки гроші на сьогодняшній день. А завтра...

Наближається Великдень. А у нас ані гроша. Пишу Вам для того, щоби громадянство почуло про наше „життя"...

Так є!...

А в спростованню в першому листі було написано не без діктовки Мартоса і Макаренка:

„...На продовження концертової подорожі в Анґлії і Італії членом директорії Української Народньої Республіки п. Макаренком призначені нові кошти, які дирекція сподівається в скорім часі одержати. Що до відношення до Української Республиканської Капелі Мартоса, то є правдою, що в березні п. Мартос закрив кредити для Капелі, але мотивовано це було тогдішними військовими подіями на Україні. Підчас перебування Капелі у Відні п. Мартосом була прислана на імя уповноваженого Капелі асиґновка на суму 649.600 корон; при міністерстві Мартоса пройшов і новий закон про продовження на чотирі місяці подорожі Капелі, на підставі якого Капелі будуть асиґновані потрібні кошти..."

Між першим і другим листом минуло тільки два місяці. І життя показало, хто прав — редакція „Волі", чи Мартоси і Макаренки!...

„Казав пан: кожух дам — тепле його слово!..."

Декларація Українського Національно-Державного Союза.

Волею українського народу, зорґанізованого в Українську Центральну Раду, була відновлена після кількох століть національного поневолення Українська Держава — Українська Народня Республика. Повставши в часі нескінченої ще тоді світової війни, на початку російської революції, вона зустріла на шляху свого відродження великі труднощі, з окрема з боку імперіялістичних своїх сусідів — Росії і Польщі.

Московські большевики, вірні традиціям старого московського великодержавства, споконвіку ворожого Україні, вступили в війну проти українського народу, бажаючи тим надужити його волю.

Не діставши ні від кого допомоги в цій тяжкій боротьбі і не з'орґанізувавши ще власних військових сил, український уряд ввійшов в мирові переговори з німець-

ким правительством, щоби забезпечити собі необхідну поміч. В наслідок цього ввійшло на Вкраїну німецьке військо. Та вище німецьке командування, не розглянувшись в політичних відносинах молодої демократичної держави, зробило нерозважний крок, допомігши утворити державний переворот в супереч волі українського народу.

Утворена в перевороті гетьманська влада — національно-українська зовні і антинаціональна і антинароднядя по суті — не могла здобути симпатій української демократії та й не хотіла зближення з нею. Противно, значна частина української інтеліґенції терпіла в тюрмах і концентраційних лаґерях, зїзди українського селянства заборонялись, скрізь по Україні вертались до панування над землею і селянами великі земельні власники, а до влади приходила стара російська адміністрація. Найбільше свідомі частини українського війська, які протягом короткого часу були уже орґанізовані українською владою, розформовувались, а натомість формувалися російські добровольчі частини.

В цей тяжкий поріод свойого життя український народ сконсолідував свої національні сили у Всеукраїнський національно-державний Союз — орґанізацію, в яку ввійшли представники всіх українських партій і громадянських ґруп. Спроби Національно-державного Союза ввійти в порозуміння з гетьманською владою в цілях уникнення заворушень, що в катастрофічний спосіб могли-б відбитися на незміцненому ще державному орґанізмі України, не дали позитивних наслідків, бо гетьманська влада схилялася все більше і більше на бік російських орґанізацій. Акт про федерацію з Росією остаточно порвав слабі звязки між владою і українською демократією. Український національно-державний Союз, перетворений в Український національний Союз, мусів стати на чолі народнього руху проти гетьмана і утворити верховну владу України — Директорію, яка на чолі українських республиканських військ увільнила Україну від гетьманських військових сил і ввійшла в Київ.

Скоро після цього, у відповідь на успіх українського національно-державного руху висловив свою волю до зєдинення з Великою Україною український народ Галичини і Буковини.

Знову для України наступав час творчої державної роботи. Але московські большевики, скориставши з неорґанізованости і ослаблення українського народу в боротьбі з гетьманом, вдруге прийшли на Україну. Разом з цим продовжувалась офензива Поляків, що раніше була розпочата проти Галичини.

Грізний мент вимагав надзвичайного хисту і енерґії від Верховної Влади. Проте Директорія не знайшла в собі ні здібности, ні волі — згуртувати навколо себе і використати всі творчі сили країни. Одержавши владу од Національного Союза, вона пішла в розріз з принціпами, положеними в основу Українського Національного Союза, віддаючи інтереси державні в жертву інтересам партійним і не допускаючи виявлення корисної громадської ініціативи.

В таких невідрадних умовах розпочалася смертельна боротьба з ворогами української державности. Вона проходила тяжкими щаблями, але в ній скристалізувалася непохитна воля українського народу на незалежне життя, на сполучення розірваних його земель в одно неподільне державне тіло, і виявилися чини надзвичайного героїзма і віданности.

Ця боротьба ще не скінчена.

Вона продовжується і нині на скрівавлених степах України. Та вона проходить поза впливами орґанізованої громадськости, як і поза впливами самої Верховної Влади, розбитої, розкиданої і дезорієнтованої.

Обставини вимагають громадської ініціативи і творчости, і в наслідок цього відновляють свою діяльність Національна Рада у Камінці, перетворена з бувшого перед тим Національно-державного Союза, і Національно-державний Союз у Відні.

Спіраючись на завойоване трьохлітньою крівавою боротьбою право українського народу — бути державним господарем на своїй землі і в переконанні, що він до останнього не зложить зброї і не допустить панування окупантів, — Український національно-державний Союз буде йти до своєї мети шляхом і способами Національно-державного Союза, заснованою в подібний тяжкий момент у Київі, обєднуючи всі національні сили і використавши увесь досвід найновішого періоду велитенської боротьби України за свою незалежність.

Мета Союза.

Український національно-державний Союз поставив своєю метою:

а) змагання до сполучення усіх українських земель в одній самостійній та суверенній українській державі. Стоячи на цім принціпі, Союз поборюватиме всякі спроби анексій українських земель;

б) створення в українській державі конституційно-республиканського ладу, форму якого вирішить перший український парлямент, вибраний на підставі загального голосування пятичленної демократичної формули.

Що до внутрішньої політики — Український Національно-Державний Союз буде стреміти до відбудови української національної держави, забезпечуючи внутрішній спокій і правний лад і кладучи в основу діяльности уряду справедливе й рішуче, але людяне відношення до всіх громадян держави, рівночасно признаючи неукраїнським національним меншостям належні їм права. Союз буде обстоювати переведення поступових і справедливих реформ соціяльних, виключаючи диктатуру якого небудь стану чи соціяльної кляси.

Не порушуючи суспільної рівноправности усіх станів і кляс на Україні, Союз має на меті спертися на найбільше численнім соціяльнім елементі українського народа — на селянстві і тому обстоюватиме здійснення земельної реформи в розумінню забезпечення землею безземельного і малоземельного селянства, як основи української державности.

Робітничій клясі хоче Союз забезпечити соціяльну самодіяльність і охорону праці перед визиском, як і належний вплив на устрій державного життя.

Українсько-польські відносини.

У навязаних українсько-польських зносинах виявляв польський уряд свою волю підпомогти українському народові при творенню української держави, але правдивости цього заперечили події, що наступили в останнім часі:

а) занятою польськими військами українською територією управляє сам польський уряд, наче окупованою землею, не допускаючи там українського уряду до ведення державної роботи;

б) на українських землях польської окупації не істнує умов горожанського життя, бо, остаючись під безнастанним польським терором, українське населення не тільки не певне свого майна, але й свого життя;

в) все це явно свідчить, що польський уряд не має доброї волі до справедливого розвязання українсько-польських міждержавних відносин і що він хоче відбудувати колишню історичну Польщу.

Український національно-державний Союз стоїть на принціпі добросусідських відносин України з Польщею, але вважає, що доки з боку польського уряду ведеться імперіялістично-заборча політика супроти української території, то всякі зносини української влади з польською є неможливі.

Варшавська декляpація з 2. грудня 1919. р. про Східню Галичину

Український національно-державний Союз стверджує, що український народ Східньої Галичини і української части Буковини на підставі права самоозначення через своїх легальних заступників, зібраних в Українській національній Раді у Львові 14. листопада 1918. р., а потім в Станиславові 3. січня 1919. р. заявив рішуче бажання своеї самостійної держави та прилучення його національних областей до Придніпрянської Української Народньої Републіки. З другого боку Найвища Рада держав Антанти рішенням з 11. липня 1919. р. постановила уповноважити польське правительство упорядкувати цивільну владу в Східній Галичині, під умовою, що польське правительство заключить договор з державами Антанти на умовах територіяльної автономії та права самоозначення населення Східньої Галичини,

Тому Український національно-державний Союз узнає Варшавську декляpацію з 2. грудня 1919. р. неважною та позбавленою всякої обовязуючої сили для українського народа.

Українсько-російські відносини.

Численні спроби ліво-соціялістичних українських кол, ідейно близьких до московських большевиків, порозумітися з останніми в справі української державности привели до нічого, рівно як і анальоґічні спроби право-консервативних українських кол порозумітись з російськими ліберальними і консервативними колами не дали ніяких позитивних наслідків. І червона армія Леніна і консервативна влада Денікіна в справі українській думають і чинять однаково: усі російські партії від крайних лівих до крайніх правих пересякнені імперіялізмом, ідеєю „единої неділимої Росії' в старих межах, і погодяться з фактом незалежної української держави тільки тоді, коли всі їх зусилля в протилежнім напрямі окажуться даремними перед непереможною волею і силою українського народа, перед непереможним ходом історії і льоґики подій.

Відношення до сучасної Соціялістичної Совітської Української Республики під протекторатом Росії.

На українській території, окупованій російсько-большевицькими військами, є уряд, що називає себе урядом Української Незалежної Совітської Соціялістичної Республики і намагається перед закордонним світом репрезентувати себе як правний уряд українського народа і його землі.

Український національно-державний Союз заявляє, що цей Совітський Уряд на Україні не є правним урядом українського народа, а тільки адміністративним орґаном правительства московського на Україні, що не має жадного права говорити в імени українського народа.

Державна незалежність сучасної Української Совітської Соціялістичної Републіки, що проклямується московськими большевиками, є фікція. Україна під московсько-большевицькою окупацією є нині безправною провінцією, яка безможно

визискується, а всякі найменші вияви протесту задавлюються чрезвичайками й військовими експедиціями й иншими випробованими способами большевицько-московського управління.

Орієнтація на власні сили.

Розважуючи сучасне міжнародне положення, в якому находиться Україна, Союз вважає за доцільне — покласти питому провідну лінію, аби сполучити усі наші сили та одностайно стати до оборони української території перед всяким посяганням наших ворогів. А коли необхідно шукати союзників для здійснення нашого державного права, то належить негайно зробити міждержавні заходи там, де є запорука зреалізування нашої головної мети: сполучення усіх українських земель в одній самостійній українській державі.

Військо.

Для забезпечення нашої державности необхідно зібрати розкинені нині частини українського війська; поставити їх як одноцілу боєву формацію під умілим і одвічальним проводом та обєднати їх однодушним стягом: добувати волю України. Завданням армії — здобувати українську землю і піддержувати своє правительство у виконуванню державної влади, полишаючи ведення політики в руках покликаних чинників: правительства і народнього представництва. Коли наше військо так сповните обовязок для себе і батьківщини, то доконає найвищого геройського діла!

Верховна влада і правительство.

Український національно-державний Союз рішучо підносить свій голос за потребу негайної реорґанізації влади, що має бути переведена зараз і за порозумінням з орґанізаціями українських політичних партій, з осібна з Українською національною Радою і Українським національно-державним Союзом, так аби нове правительство було виразником волі українського народа та представником сконсолідованої влади, яка ставитиме вказані національно-державні завдання та непохитним ділом доведе до їх здійснення.

Так зложене українське правительство мало би право до часу зібрання народнього представництва (парляменту або передпарляменту) залагоджувати найконечніші державні справи, стараючися в першу чергу перевести орієнтацію на єдину державну політику як на Україні, так і поза її межами.

На таких умовах Український національно-державний Союз готовий допомогати до сконсолідування української влади та прийняти участь в державнім будівництві самостійної і суверенної Української Народньої Республики на основах дійсного народовладства і при обєднанню усіх українських земель в одну державну цілість.

Отже, в імя будучности і життя українського народа Український національно-державний Союз кличе усі українські політичні партії, ґрупи і орґанізації до створення всеукраїнського національного фронту! Пора, яку переживаємо — це велика загроза долі всього українського народа. Тому прийшов час залишити всякі партійні роздори, бо українська нація кличе всіх до обєднання, праці і розважного проводу, коли маємо стати дійсними правними господарями на своїй землі — у своїй державі!

Українська Народня Республиканська Партія.

Українська Партія Самостійників-соціялістів (У. Н. П.).

Українська Народня Трудова (національно-демократична) Буковинська Партія.

Українська Народня Трудова (національно-демократична) Галицька Партія.

Українська Партія Соціялістів-федералістів.

Партія Хліборобів-демократів.

Відень, 10. квітня 1920. року.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

„Бо що тая рука розвалить, це вже більше не встане . . .“ Як працюють Німці в політиці. Що буде 1. мая у Франції. Новий король Угорщини? Отруйні ґази на большевицкім фронті? Білий Інтернаціонал. Переворот в Данії. Гомеруль для Ірляндії, а статут для Галичини. Ще одно наукове пророцтво. Кілька цифр про це, як працює світ, а з'окрема Німці. Проґноз виборів у Чехо-Словаччині.

Інтересні вісти прийшли під свято воскресення сина Марії — з його рідного краю: Анґлія серіозно береться до відбудови еврейської держави. Анґлійський знавець сходу сер Герберт Samuel оглянув вже Палестину і їде в Льондон. По дорозі заявив представникам преси ось що: 1. фінансове становище нової держави буде вдоволяюче. 2. Господарський розвиток її залежатиме від розвязки двох проблемів: а) устрою будучої держави, б) праці ріжних слоїв населення. Можливости цього розвитку дуже великі.*) Тепер Свята Земля це країна некультурна й слабо заселена. Але там можна помістити й накормити міліони людей. Тільки вони мусять так працювати, як уже працюють основані досі жидівські кольонії хліборобів: пильно й витрівало. Сіонізм мусить погодитися з тим, що християне й магометане є й будуть трівалими чинниками в Святій Землі. Тепер відношення до сіонізму вороже там. Одначе воно полягає на непорозуміннях.

Преса доносить, що жидівські діячі Вейцман й Усішкін видали маніфест, в якім домагаються, щоб до виборів Національної Ради Палестини допустити всіх без виїмку. Цікаво, як це виглядатиме, бо Жиди в Палестині мимо скріпленої іміґрації становлять около десяту часть населення. Правда, Анґлія з усіх усюдів сприяє довозові їх населення. І він безперервно відбувається. Жидівська молодь їде туди й береться працювати на ріллі. Гебрейська мова буде урядова. Гебрейські школи функціонують добре й асимілюють навіть Арабів. Словом — переживаємо преінтересний мент відбудови Еврейського царства на землі значно меншій, чим наша Галичина. Може ще за памяти відбудовані будуть мури єрусалимського храму, який зруйнували залізні леґіони Риму, заорали чорними волами й посіяли сіллю та піском на знак, що там не сміє бути віднова й відбудова. За 50 літ припадає двотисячелітня річниця цеї катастрофи жидівського народа. І до того часу можуть Жиди обходити торжество посвяти — нового храму! І можуть не справдитися страшні слова: „Бо що тая**) рука розвалить — це вже більше не встане.“ І може

*) Само прокляте Еговою Мертве Море може стати богацтвом Палестини.

**) римська.

до того часу матиме власну, упорядковану державу народець, який дав Европі двох реформаторів тої сили, що Христос і Маркс.

А який інтерес має в тім Анґлія. Чи це будиться в ній один з проявів її біблійного пуританізму? Певно. Але властивою пружиною цього її діла: вбити клин у магометанський світ і мати прихильну їй державу там, де є пристані . . .

Скоро працюють — розуміється не Українці, тільки Німці. Коли правительство Бавера показалось неможливим, поставили до 24 годин нове. Воно таке: Канцлер — дотеперішній міністр закордонних справ Герман Міллер, літ понад 40. Товариш канцлера Кох, сивіючий вже чоловік. Міністр скарбу — дотеперішній канцлер Бавер. Міністр оборони — Ґеслер, син вахмайстра, бувший бурмістр у Нірнберґу. Цікавий народ ті Німці: коли дух часу не дозволяє їм зробити військовим міністром чоловіка зі старого лицарського роду, то виберуть сина вахмайстра. Але з військом він мусить мати щось спільного — від дитинства. А як прийшлось вибирати головного отамана військ, то таки не видержали, щоб не вибрати дійсного ґенерала й то зі старого шляхотського роду: фон Зеекта (Seekt). Бо соціялізм соціялізмом, а військом повинен командувати такий, що розуміється на війську. (Те саме зрештою бачимо й у большевиків.)

Ґенерал фон Зеект представився парляментові в полевім ґенеральськім мундирі разом зі своїм адютантом майором фон Ґільза. Наступником Ерцберґера став Вірт, баденський міністр фінансів.

Проґрамова бесіда нового канцлера трівала $^3/_4$ години. Німецька преса пише що вона була добра і ясна, але — за довга. У нас як міністр говорить 3 години і то говорить чорт зна що, то не зустрінеться з закидом, що за довго. Міллер почав так: нове правительство побудоване на коаліції партій, як одиноко може бути підвалиною німецької політики (українські „державні мужі“ твердять звичайно, що „не можуть працювати“ в коаліції). Дальше виступив Міллер і проти монархістів і проти большевиків, бо в Німеччині нема місця на диктатуру ні зправа, ні зліва. В заграничних справах мусить бути виконаний мировий договір і знайдена спільна платформа господарської праці разом з Францією.

В перших днях квітня заключило нове правительство Німеччини ряд договорів з провідниками робітництва в зревольтованій области Рур, яку обхопила радянська влада. Одначе — як признався Міллер прилюдно — це до нічого не доводить. Бо з хвилею заключення тих договорів згадані провідники — перестають бути провідниками: робітництво перестає їх слухати. Вправді тут і там ґенеральний страйк притихає, але бої з червоною армією не устають. Вона реквірує каси в поодиноких містах й озброює населення. Проти неї йде „Reichswehr“ (державна охорона — правительственне військо). Що там діялося, годі напевно сказати, бо преса подає тільки правительственні вістки, пише про „дикі банди“ і т. и. Цікаве те, що в переговорах з правительством брали участь представники робітництва від комуністичних до клерикальних орґанізацій — разом. У нас це неможливе. Чому? Дальше фактом є, що німецька демократія в дійсности вже програла в опінії мас — мимо всіх сукцесів. Розвиток їде в напрямі радянської влади, хоч іще в не комуністичнім (подібно як на Україні). Це стверджує навіть буржуазна преса.

„Червона Рада“ Вестфалії від двохтижнів має безпосереднє полученння радіом з Москвою і з головною командою большевицьких військ, що йдуть на Польщу. Та „Рада“ виготовила списки заложників, які будуть увязнені на випадок, колиб німецький уряд переводив задавлення робітничого руху в Вестфалії.“

Французькі залізничники приготовляються до ґенерального страйку, який має початися 1. мая. Власна партія Вільсона (демократична) заявила, що не допустить більше його кандидатури на президента Америка. Добре так облудникові, який деклямує про справедливість, а годиться на поневолення Галичини.

По донесенням польської преси большевики вживають на польськім фронті отруйних ґазів.

Парижське видання часопису „Chicago Tribune“ доносить: другий син бельґійського короля принц Charles, що має літ 17, буде покликаний на угорський престол.

З Риму доносять, що тамошня „католицька народня партія“ постановила дати ініціятиву до оснування політичного „білого інтернаціоналу“ для сотворення противаги супроти червоного інтернаціоналу. Вже в літі будуть скликані збори представників всіх католицьких партій ріжних країв для завязання міжнародньої орґанізації.

В спокійній Данії закипіло. З ось якого приводу: Антанта постановила звернути Данії Шлєзвіґ, забраний їй Німеччиною в 1864 р.*). Про це мав рішити сам Шлєзвіґ плебісцитом. В цілі переведення плебісциту поділено його на три части. Третя часть була в великій більшости німецька. Супроти того данське правительство (воно від літ коаліційне, зложене з с.-д. і радикалів, на чолі його стоїть радикал Цале) заявило, що не тільки не має жадних претензій до цеї третьої частини Шлєзвіґу, але виразно противиться прилученню її до Данії (порівнаймо з цим становищем Данії, становище Польщі в справі Галичини!). Супроти того Антанта зарядила голосування тільки в двох частинах Шлєзвіґу. Тоді північна частина заявилася за прилученням до Данії, а південна за цим, щоб оставити її при Німеччині, що й сталося. На це праві данські шовіністи й військові підняли крик проти лівого правительства: якби воно, мовляв, обстоювало було за плебісцитом у трьох частинах Шлєзвіґу, тоді Німці булиб усю форсу звернули на ратування третьої частини, а дві перші булиб дісталися Данії. До цеї думки прихилився й данський король Хрістіян X., що панує щойно 8 літ. Тай постановив усунути дотеперішнє правительство. В тій цілі виждав, аж парлямент роз'їдеться на великодні свята, і вислав зі столиці всю свою сем'ю тай сам виїхав. А тоді зажадав від правительста, щоб подалося в відставку. Данія, хоч монархічна, але в дійсности більше демократична, чим республиканська Франція. Отож правительство, чуючи за собою опінію народа — відмовило. Тоді король сам дав йому димісію, себто прямо прогнав. І доручив утворення нового кабінету юрістові Лібе. Він зложив його так: сам взяв президію й теку юстіції, освіту — ректор унів. Rovsing, внутрішні й земельні справи камергер Oxholm, оборону й заграничні справи ґенерал Konow, публичні роботи інжінір Монберґ, фінанси директор банку Hjerl-Hansen, конфесії ректор Haas, торговлю директор корабельного товариства Svenson.

Це ліві назвали замахом стану й зажадали уступлення короля з престола. Він відповів, що має право усунути правительство, бо воно мало в парляменті всего на всего більшість двох голосів, а якраз тепер 2 послів перейшло в опозіцію. Тоді ліві загрозили ґенеральним страйком. І переводять його. Тай отверто домагаються республики. Король наказав оповістити стан облоги над цілою державою. Поліція сконфіскувала 2 таємні друкарні з відозвами про потребу радянської влади (від 6. квітня). Нові вибори в Данії відбудуться 22. квітня. Ці події важні не тільки для Данії: вони симптоматичні для настрою умів цілої земної кулі.

---

*) Там поплила тоді й українська кров (Галичан), бо Німеччина воювала проти Данії разом з Австрією.

Законопроєкт самоуправи Ірляндії, якого зміст ми вже подавали, принятий в льондонськім парляменті великою більшістю голосів, але проти голосів всіх ірляндських послів. Льойд Джордж заявив, що цим законом хоче Анґлія направити кривду, яку через 700 літ робила ірляндському народові, не допускаючи його до участи у владі на його власній землі. 700 літ доходить також від часу, як українську Галичину заняли Поляки. Але між ними не видно серіозної охоти віддати керму влади цеї землі її правному хазяїнові — навіть про статут Поляки серіозно не думають.

На основі студій, переведених великими орґанізаціями фінансістів Ню-Йорку й Чікаґо оповістила американська господарська ґазета „Society“ статтю про крізу, яка грозить Америці. Зміст: Америка помиляється, коли думає, що господарський під'йом, який видно від 2 літ, тріватиме дальше. Правда, Америка дала великі позички за кордон. Але з них не матиме зисків навіть тоді, коли ці позички будуть її повернені золотом. Бо вартість золота в порівнанні з товарами разураз паде і дальше падатиме. Крім того в самій Америці накопичилося так багато товарів, що вони вже починають псуватися. А вивозити їх не оплачується, бо курс грошей европейських держав нічтожний і непевний. Супроти того американські продуценти хліба, консерв і т. д. вже тепер обмежують свою продукцію — значить, обмежують заможність Америки. З того всего вийдуть комплікації, які викличуть сильну крізу.

Та поки здійсняться пророцтва про загальну катастрофу, світ працює.

Табелі бюра: „Veritas“, котре становить немов нотаріяльний архів будівельного руху фльота, подають до відома, що поємність торговельного фльота цивілізованих держав виносила в вересні 1919 р. $45^3/_4$ міл. тон реєстр, бруто. Перед війною мала вона $43^1/_2$ міл. тон бруто. А що Німці знищили коло 13 міл. тон, отож з того видно, як живо працюють корабельні варстати! Одначе їх жива праця не вистарчає. Бо морські обороти по війні зросли надмірно: требаж надробляти це, що знищила війна,

Давні пропорції торговельного фльота дуже змінилися. Передовсім майже зник ґарний і солідний німецький фльот, одинокий колись суперник анґлійського. Німецький торговельний фльот займав 12% світового. Тепер місце його заняв американський фльот, для Анґлії двічі грізніщий чим німецький. В р. 1914. анґлійський народний фльот мав $20^1/_2$ міл. реєстр. тон і становив 47% світового. Тепер має він $18^1/_2$ міл, реєстр. тон і становить лиш 41% світового. А за те торговельний фльот Спол. Держав півн. Америки, який займав перед війною всего $5^1/_2$% світового й був головно фльотом прибережним та річним, займає тепер 22% світового і розпоряжає океанічними кораблями. Здорово будували Американці!

Майже дорівняли їм у праці Японці. Вони за час війни піднесли свій торговельний фльот з шостого місця на третє, вибудувавши міліон реєстр. тон.

В тім самім часі Бразилія подвоїла свій фльот, а Портуґалія навіть тричі збільшила!

Сильно упав фльот грецький: з 800.000 тон на 350.000. Дуже сильно упав фльот Норвеґії: вона зійшла з третього місця в світі на сьоме!

Давний німецький фльот, що мав 5 міл. тон, упав на 750.000 малих суден (поємности до 1.000 тон бруто). Австрійський фльот з понад міліона тон, упав аж до 40.000 тон бруто! Зменшився також фльот Еспанії, Швеції, Росії, Данії, Бельґії та Франції. Зріс фльот Італії й Голяндії.

Торговельний фльот це одно з головних джерел багацтва й могутности держав. Нпр. Анґлія мала з нього перед війною за перевіз річно $2^1/_2$ міліярда корон доходу в золоті. Це особливо добре розуміють Німці.

Працьовитість і орґанізованість Німців дійсно заслугує на подив. Хоч по погромі наложили їм такі важкі умови мира, яких від часів пунійських воєн не знає історія, — то зараз по тім почали Німці мирну боротьбу, щоб таки виборoти собі місце на світовім ринку торговлі. В січні ц. р. в однім Гамбурґу занотовано 466 виїзджаючих і 424 прибувших кораблів, себто 15 + 14 що дня. Між тими кораблями 369 + 341 мало німецький флаґ, а з чужих було: голяндських 14 (13), норвежських 12 (15), анґлійських 22 (21), З'єдин. Держав Півн. Америки 21 (28). Правда — це слабий рух в порівнанні з січнем 1914. Але він світлий в порівнанні з тим, чого боялись самі Німці.

Та є й темний бік цеї світлої медалі. Ось що пише про цей другий бік медалі діссельдорфський професор др. R. Hennig: Німецьке мореплавство пішло би в гору ширше, як можна було надіятися, якби не темна глибока тінь, що зараз упала на нього: спричинений війною упадок моралі. Німецькі мореплавці в безсоромний спосіб крадуть доручені їм до перевозу товари! Супроти того чужинці починають тратити довіря до німецької солідности. Тут проф. наводить безоглядно лісту крадіжей повіреного добра і пише: аж так низько упали ми — Німці! Це може нам коштувати не тільки престіжу й доброї слави, але ще чогось більше, коли залізною рукою й драконськими карами не знищимо злодійства між собою. Хто занедбає виконати цей обовязок, той також заслугує на кару, як державний зрадник. Бо инакше неможливе оздоровлення відносин!

Так кричить поважний німецький професор, хоч німецькі злодійства приватних може й голодних людей на купецьких кораблях не можуть рівнятися нпр. зі злодійствами, доконуваними офіціяльними особами на скарбі У. Н. Р. Але у нас на каждий голос критики підноситься сичіння по кутках і всякі викрути, хоч у нас крадені гроші йдуть переважно не на заспокоєння голоду, тільки на шансонеток і пиятику. Робім так дальше, а будемо мати фльот — у Камінці на Смотричі.

Дня 18. і 25. ц. м. відбудуться вибори в обі палати чехо-словацького парляменту. Преса живо ними інтересується. Прогнози роблять всілякі. Останні цифри, на яких можна будувати прогнози, були такі: при громадських виборах в 1919. р. здобули опозиційні партії міліон голосів (нац.-дем., клерикали й и. менші партії), а два міліони голосів партії правительственні (соц.-дем., аґрарії й часть Словаків). Якби це повторилося й тепер, то правительство моглоб далі мати досить сильну підставу. Але тепер треба буде дочислити до опозиційних голосів мабуть около $1^1/_2$ міліона голосів німецьких виборців. Можливо, що тоді всі чеські партії перейдуть в правительственний табор зі страху перед розвалом держави — крім одних лівих с.-д. Докладніще про ці інтересні відносини напишемо в однім зі слідуючих чисел „Волі“.

Україна.

Положення на Україні. Від одного з видатніших українських політичних діячів дістаємо такі інформації. Большевики, хоч ніби-то й мають в своїх руках всю Україну, алеж становище їх дуже непевне. Їхні військові залоги купчаться тільки по містах та по залізничим коліям. Щож торкається села, то воно не визнає большевиків. Кожне село живе своїм окремим життям, нікому не підлягає, большевиків не пускає й всяким реквізиціям рішучо противиться. Большевицьких (совітських) грошей не визнає зовсім. Ходять царські рублі та гривні. Курс гривень дуже високий. За 1 карб. в гривнях можна купити 6—7 совітських рублів. Селянство скучило за порядком і бажає твердої влади. На Полтавщині, Херсонщині, Київщині, взагалі, в місцевостях, які лежать далі від польського фронту, найбільше популяр-

ною є влада українська або, як там кажуть, петлюрівська. Про самого Петлюру ходять фантастичні леґенди. Кажуть, що ось-ось він прийде на Україну з великим військом і, нарешті, зробить порядок. Другі кажуть, що він „бідненький“ сидить в полоні у Поляків, які йому дуже мало дають грошей на харчі, так що він голодує, нудиться за Україною й пише листи, щоб повставали та йшли його визволяти й т. п. На західних Волинщині та Поділлю настрої инші: тут вже симпатії до большевиків, і чим ближче до польського фронту, тим вони стають яскравійшими. Селяне визнають лише приватну власність на землю й до кожного, хто приходить до них з гаслом, що земля „народня“, становляться ворожо, заявляючи, що вона тоді буде народня, коли вони матимуть „від нотаря папірець з печаткою“ та коли вони заплатять за неї „що полагається“. „Ми хочемо — кажуть селяне — щоб вона була навіки нашою“. Такий настрій остільки викристалізувався, що навіть боротьбисти приходять до того переконання, що український селянин ніколи не піде на те, щоб позбавитися права власности на землю. Одним словом, село вимагає і визнання принципу власности й твердої демократичної української влади. Відносно Омеляновича-Павленка певних відомостей немає. Його військо ходить між Дніпром та Бугом. Зараз перебуває в околицях на півдні від Умані, народу він має до 30.000 тисяч, але бракує одягу й зброї. Багацько до нього зголошується охочекомонних, але він їх не бере, а залишає по селах до часу. Панує таке переконання, що колиб була амуніція, протягом 1½—2 місяців на Херсонщині може бути орґанізована велика армія. Біля Одеси стоять анґлійські пароплави, на яких мається чимало всякого знаряддя. То все було призначено для Денікіна, а коли він провалився — Анґлійці шукали Українців, давали зброю всяким українським отаманам, що мали виступати проти большевиків. Велику кількість зброї Анґлійці роздали німецьким колоністам, що нині орґанізувалися в досить солідну військову силу й большевиків до себе не пустять. Ґрупа Вдовиченка кількістю біля 5000 чоловік оперує досить успішно проти большевиків в районі Нова Ушиця — Могилів Подільський. В останніх боях вона здобула собі зброї й особливо гармат. В Київі досить спокійно. Багацько російського війська. Культурно-просвітна українська робота не забороняється; політична — жорстоко переслідується. Боротьбисти й незалежники зневажаються й їхня роля дуже фальшива. Вони сильно нарікають на большевиків і теж виглядають на „своїх,“ хоч би й не червоних. Взагалі, інтеліґенція цілком дезорієнтована й потрібує гасла. Сподівається вона його дістати з закордону, де перебувають визначніші члени українських політичних партій. В Харкові Раковський. Це місто, як і вся округа, живуть цілком в московському оточенні, й можна сказати, що анексія цеї української провінції переведена повна. Українського життя немає, бо все потяглося до Київа — поодиноке місто на всій Україні, де відчуваються сякі-такі українські впливи. На Катеринославщині — почасти й Таврії — анархія. Там гуляє „батько Махно,“ який виступає під гаслом: „геть всяку владу.“ Всі його відозви пересякнені анархістичним духом. Катеринослав переходить з рук в руки, так що мешканець, який міг спати при большевицькій владі, не знає, при якій прокинеться. Висновки такі: єдиної (хоч би й совітської) влади немає на Україні. Вона є хиба лише на одній Харківщині. В инших округах — є фікція большевицької влади лише по містах. На правобережжі — ріжні влади, але найпопулярніша — демократично-українська.

— **Визнання України Естонією.** Слідом за Латвією визнала Україну й Естонія.

— **Св. папа й Україна.** 30. березня о 10½ год. дня члени української дипльоматичної місії П. Карманський й О. Бон були приняті св. папою на авдієнції, що продовжувалася протягом ½ години.

— **Румунія й укр. питання.** На засіданні Ради Міністрів під головуванням Авереску вирішено, що міністр закордонних справ в своюму експозе до парляменту підкреслить безумовну необхідність визнання Незалежної України.

Україна в світлі французьких настроїв. Кореспондент „Gaz. Warsz.“ пан Smogorzewski повідомляє, що в політиці французькій відносно Росії, принаймні в її колах парляментарних, можна зауважити певний, дуже важливий, зворот: все частійше чутно голоси, які домагаються визнання держав, повсталих на терені бувшої царської Росії й які від неї одірвалися. Між иншим, всюди говорять отверто, про

визнання України. 6. лютого посол Banacel домагався в парляменті при загальному співчутті визнання незалежности України; трохи згодом ґенерал Massenet, роблячи доклад в комісії закордонних справ, висловився за визнання України. 26. березня пан Monzie це саме зробив в засіданні Сената; за останні дні це питання порушив знов в парляменті пан Banacel. Взагалі. можна сказати, що праві й центр висловлюються за визнання незалежної України. Проти виступають лише соціялісти, прихильники єдиної неподільної совєтської Росії.

* **Армія Удовиченка.** Ґрупа кількістю в 6000 чоловіка під командою полковника Удовиченка з значним успіхом бється проти большевиків на подільському фронті. Її бойову акцію відзначує комунікат польського ґенерального штабу від 1. квітня бр.

* **Сполучення українських військ.** В цілях координації військової акції проти большевиків ґрупа Омеляновича-Павленка йде на сполучення з ґрупою полковника Удовиченка.

* **Поширення території, занятої українськими військами.** „Gazeta Wiecz.“ подає: Після непотверджених поголосок українська армія під проводом ґен. Павленка постійно поширає свій стан посідання. Мужва виеквіповано дуже добре тому, що розділено між неї мундури, здобуті на денікінівцях. Карність у війську знаменита, відношення до населення дуже приязне. Селяне зголошуються масово до війська. Поза фронтом большевицько-польським нема на Україні майже зовсім червоних військ. Совітська влада є тільки в міських центрах і деяких перехрестних стаціях, Прилапано прикази головної команди червоної армії, поручаючі московським відділам відступити на лівий беріг Дніпра. („Вперед“.)

— **Нове громадське обєднання.** В Київі повстала нова громадська орґанізація, ворожа большевизмові, Українська Національна Рада.

Становище у Винниці. „Наш Шлях“ з 1. квітня подає: Від осіб, що залишили Винницю в середині березня, пощастило нам дістати ряд певних інформацій про стан річей у Винниці і почасти на всій Україні. З ліквідацією денікінської авантури радянські установи Винниці і її району опинилися здебільшого в руках боротьбістів. Але це тревало недовго. Помалу всі відвічальні становиша заміщалися прибуваючими з Московщини російськими комуністами, а також по части і місцевими елементами, які нічого спільного з Україною не мали і мати не можуть. Тепер адміністрація району Винниці, як прифронтового, в значній мірі залежить від „політкомів“ тих большевицьких (сибірських) військ, які розташовані в цьому районі. Галичане давно вже опустили Винницю, подаючись на Херсонщину, головний осередок концентрації галицьких військ. Формування галицької армії продовжується. Всі відомости про український характер Винниці рішуче не відповідають дійсности. Ґазет українських немає. Виходить лише дві російські ґазети, одна комуністична, друга лівих російських с. р. меншости (боротьбістів), в котрих українського нема нічого крім назви. Двічі тричі — на тиждень відбуваються театральні вистави у міському театрі, иноді на українській мові. Перед виставою обовязково відбувається „мітинґ“, на котрому виступають комуністи, головним чином „політкоми“, які завше роспинаються про „братній“ союз України з Московщиною. Становище боротьбістів в звязку з неприняттям до III. Інтернаціоналу морально досить тяжке. До Винниці приїздив відомий діяч цеї партії Любченко, котрий закликав до продовження праці і боровся з занепадом духа у своїх партійних товаришів. Проте певна кількість боротьбістів переходить до „комуністів“ України. Наприкінці лютого був у Винниці Затонський, котрий звернув увагу на відсутність чрезвичайки. Починаючи з 1. березня, діяльність цеї інституції була відновлена. Переведено багато арештів, кількість розстріляних встановити неможливо. Иноді випадково стає відомим, що тої або другої ночі було розстріляно 8 чи 10 душ, але хто саме здебільшого не знають. Досі відомо, що з Українців розстріляний Голуб (бувший співробітник ґазети „Україна“), та Шкидченко. В звязку з терором панує надзвичайно пригнічений настрій, бо ніхто, навіть ідучи по улиці, не може бути певний, що його не заарештують аґенти чрезвичайки. Настрій населення особливо селянства рішуче анти-большевицький. Поводження большевицьких військ з селянством та з селянським майном доводить селян до розпуки. Залізничий транспорт фактично не істнує. Війська посуваються пішки. Лише двічі чи тричі проходять потяги з Київа до Жмеринки: до того ці

потяги складаються всього з трьох чи чотирьох ваґонів. Відношення до кооперації можна зрозуміти хоч би й з того факту, що в перші дні большевицької окупації Винниці всі кооперативні запаси були большевиками закуплені по твердим цінам, дуже невигідним для кооперативів. В той самий час большевики зовсім не чіпали спекулянтів, і лише вичерпавши кооперативи, через два чи три тижні взялися за спекулянтів, коли ті вже встигли добре заховати свої товари. Що до дорожнечі життя, то тоді (середина березня) обід у Винниці коштував 150 карб. на совітські гроші, фунт хліба 40—50 карб. Гривні ціняться в 8—9 разів дорожче від совітських. У Винниці, оскільки це можливо, большевики примушують брати совітські гроші нарівні з иншими, але по селах ніхто совітських грошей не приймає. Ходять лише українські, царські та думські. Повстання проти большевиків охопило значні простори головним чином у середній течії Дніпра. Повстанці тримають у своїх руках Золотоношу, Черкаси, Канів, Сквиру і Білу Церкву. Крім того Гайсин, Бершадь, Ольвіополь також захоплені повстанцями. Тактика большевицької преси що до повстаня цілком змінена. Торік при найменших вибухах повстань підіймався страшенний галас, тепер, в звязку з переговорами большевиків з західною Европою, вони зацікавлені в тім, щоби запевнити, що у них, а особливо на Україні населення „мовчить, бо благоденствує", отже тепер ані само Роста, ані орґани провінціяльної большевицької преси, ані єдиним словом не згадують про повстання. Населення цілком орієнтується на українську владу, чекає її приходу і, не вважаючи ні на що, надзвичайно оптимістично уявляє собі стан українського війська, про котре всі з великою упевністю кажуть, що воно вже сягає 300 тисяч, сформованих з українських полонених з Італії, Німеччини і т. и. Тимчасом всі стогнуть від сваволі все збільшуючихся у числі большевицьких військ, котрими переповнені всі села і місточка прифронтової смуги, а також навіть досить глибокого тилу.

* **В Київі.** Як інформують нас особи, що приїхали з Київа, наша столиця сильно зруйнована підчас денікінсько-большевицької боротьби. Багацько будинків зруйновано; немає майже ні одного будинку, в якому не були-б побиті вікна. По вступі большевиків до Київа, „чрезвичайка" роспочала була крiваву роботу. Зараз терор вгамувався, а коли й йдуть розстріли, то лише злодіїв і спекулянтів. Большевики зробили з Київа військову базу всього південного фронту. Багацько війська, але воно виглядає дуже зле. Загальний характер життя цілком російський. Є українські школи — нижчі й середні, університет. Добре працює „Дніпросоюз". Українська інтеліґенція, не знаючи нічого про Петлюру й його правительство, починає йти на службу до радянської влади. Між иншим, в Київі циркулювали слухи, що Петлюра забитий в Польщі й що все роспалося. С. Єфремов і инші українські діячі, які залишилися в Київі, живуть нині спокійно, але позбавлені всякої можливости проводити будь-яку діяльність. Українські театри всі функціонують. Книгарні функціонують, але бракує цілком книжок, на які попит величезний. Дорожнеча кольосальна. Приміром, фунт білого хліба коштує 180 карб., фунт чорного — 95 карб., фунт мяса — 300 карб., фунт масла — 1800 карб. і т. д. Проте, ресторації повні й, взагалі, нині не спостерігається того „опрощенія", як в попередні рази: можна ходити в білому комірцеві й чистому убранню без перспективи опинитися за це в „чрезвичайці". Також і пані ходять вільно в елеґантних убраннях. Бракує лікарів, ліків — тому надзвичайно великий процент смертности. А взагалі почувається, що большевики непевні свойого положення на Україні, й Раковський вважає за найліпше не переносити туди з Харкова свій уряду.

— **Вибори до рад.** Згідно ст. 18, 19, 20 й 21 конституції Укр. Радянської Соціяліст. Республ. призначені вибори до рад робітничих, селянських та червоноармейських депутатів.

— **Радянське правительство на Україні.** Голова Центрального виконавчого комітету п. Петровський; Голова Ради Народніх комісарів й комісар зовнішних справ п. Раковський і комісар земельних справ — п. Мануільський; комісар освіти — Грінколя; комісар харчових справ — Володимирів; комісар судівництва — п. Телецький; комісар народнього господарства — Чубор; комісар суспільної опіки — п. Падеріне; комісар здоровля — п. Коста; комісар безпеки — п. Замінський.

— **Де галицьке військо?** Ціла галицька армія переорґанізувалася на червоне українське галицьке військо, на чолі якої станув підполк. Вітошинський. Військо посідає пляцдарм Берлівка—Вапнярка—Балта.

* **Большевицько-українські переговори.** В Київі відбуваються якісь переговори між большевиками й українськими большевиками на ґрунті федеративному. Але українське правительство мало би окреме власне військо й фінанси.

* **Українсько-польські переговори.** Дня 10. березня ц. р. відновлено переговори між польською комісією міністерства заграничних справ і українською місією. Після довгої виміни думок дійшли обі сторони до порозуміння в загальних рисах. В найближчих днях польський уряд а з ним і румунський мають визнати самостійність і незалежність української республіки в певних межах а також теперішний український уряд. Поляки вимагають точного означення кордонів по ріках Збруч і Горині, але певно погодяться на ріку Стир. Буде заключена також військова та економічна конвенція, і в склад українського уряду ввійде міністр для польських справ і ще один міністр польської народности. У відповіді московському совітському урядові Поляки зазначують, що не визнають уряду Раковського за український уряд, вважаючи його окупантом і узурпатором. Передумовою мирових переговорів з совітською Росією Поляки поставлять кордон з 1772 р., але окремим договором з нами приймають зобовязання передати нам, як частину території української республики, всі простори між Дніпром, Дністром, Збручом і Стиром (або иншою рікою, бо це ще невідомо). Головним домаганням Поляків в економічній области є вільний транзіт з Польщі до Одеси. Військовою конвенцією передбачується допомога Поляків всіма засобами, а також живою військовою силою до звільнення від большевиків і опанування нашим військом всієї правобережної України, далі союзні зобовязання продовжуються, але Поляки не пішлють свойого війська на лівий беріг Дніпра. На перше домагання українського уряду Поляки мусять забрати своє військо з тих теренів, які можуть бути обсаджені нашою армією. Польський уряд бажає якнайшвидше закінчити переговори та проголосити акт визнання України. Дня 29. березня керуючий міністерство закордонних справ А. Лівицький був принятий премієром Скульським на довшій авдієнції; мав він також довшу конференцію з референтом міністерства закордонних справ Залєвським. („Вперед“.)

Чи є договір з Польщею? По відомостям, що ми дістали з певних джерел, ніякого договору з Польщею в Варшаві не підписано й всі відомости про це, подані галицькими часописами, не одповідають дійсности. Йде лише обговорення в самих польських партійних колах всяких проєктів, дотичних України, в звязку з мировими переговорами з Росією.

* **Поляки про Україну.** Зїзд польської демократії, який відбувся недавно в Варшаві, ухвалив таку резолюцію про Україну: „Відродженню й розвиткові Незалежної України демократія польська готова в міру своєї можности дати попертя й допомогу. При взаємній добрій волі, в порозумінні демократичних ґруп обох народів, при взаємному забезпеченню прав національних меншостей справа українська може бути розвязана успішно й уложиться сусідське співжиття“.

Українське військо. Варшавський „Narod“ в довшій статті про українське військо, а — головно — повстанців пише: польське громадянство не орієнтується в умовах українського життя й призвичаїлося уважати всіх українських повстанців за бандитів. Але треба розділяти поміж них дві катеґорії: ґрупу бандицьку, анархістичну, гайдамацьку, нікому не підпорядковану й ґрупу національно-українську, підлеглу владі отамана Петлюри, яка безнастанно бориться з ворогами за незалежну Україну.

Граф М. Тишкевич про польсько-українські відносини. В бесіді з кореспондентом „Газети Варш.“ п. Тишкевич висловився в такий спосіб про польсько-українські відносини: „наше положіння внутрішнє є надзвичайно тяжке. В політиці українській можна зауважити дві орієнтації. Одна орієнтація німецька, одночасно російська. До неї належать праві, як гетьман Скоропадській, й ліві, як обольшевичені соціялісти. Другу орієнтацію я назвав би польсько-румунською; до неї належить С. Петлюра, К. Мацієвич і я. Мушу признатися, що орієнтація за останні дні багацько потерпіла завдяки непомірній заборчости Польщі. Поляки зле роблять, коли становлять непомірні вимоги, бо не можуть виграти стільки, колиб попирали Україну. Вони мусять знати, що на унію ніхто на Україні не згодиться, бо вона булаб тільки замаскованою анексією. Але союз незалежної України з незалежною Польщею й на часі й необхідний, приймаючи на увагу спільні інтереси на союзі.

* **Василько про польсько-українські відносини.** „Ми шукаємо з Поляками порозуміння, але вони мають дві душі. З одного боку, вони хтять як-мога більше здобути від України; з другого — визнають користь в істнуванню сильної України, як клин поміж Польщею й Росією. У всякім разі, коли-б Польща змінила відношення до України, моглоб настати компромісове розвязання трудної квестії Східньої Галичини.“

* **Польські війська заняли Бар.** ПАТ. подає, що польські війська в наступах на большевиків заняли Бар. („Вперед“.)

***Які є партії на прикарпатській Україні?** Москвофильська, українська й дві венгерські; соціялдемократична й християнсько-соціялістична.

Польща.

***Провал большевицького наступу.** Генеральний наступ большевицької армії проти Поляків, що тягнувся протягом майже цілого останнього тижня, скінчився на нічому: Поляки одбили всі аттаки червоних військ.

***Нота Чічеріна до Патека.** Чічерін запропонував припинити військові операції на фронті, а переговори провадити на якомусь невтральному ґрунті — напр. Естонії.

***Одповідь Патека.** Патек одповів, що перемиря неможливе й що польське правительство стоїть на свойому попередньому рішенні — провадити мирові переговори в Борисові.

***Склад польської делеґації.** Зараз провадяться ріжні переговори в справі орґанізації складу польської мирової делеґації. На чолі її має стояти сам п. Патек; його-заступати — п. Василевський. До делеґації мають увійти представники сеймових фракцій, а також необхідні спеціялісти.

***Хитання.** Польська преса продовжує обговорювати справу східних кордонів, причому сталої думки не зарисовується: частина стоїть на ґрунті анексійному, частина на ґрунті федераційному.

***Шкандал, як звичайно.** Кривошеїн, бувший міністр хліборобства за царські часи, улаштував шкандал в одній варшавській реставрації, причому був сильно побитий й після того заарештований.

***Те саме, але в Кракові.** Як повідомляють краківські часописи, російські старшини з ґрупи Бредова, підчас пробуваня в Кракові, міняли лише гроші (яких у них надзвичайно багацько) й піячили.

***Страйк урядовців.** Урядовці познанських залізниць німецької національности цілою громадою залишають службу й тікають з Польщі до Німеччини.

***Польські демократи** відбули щойно свій партійний зїзд, на якому ухвалили цілий шерег резолюцій, дотичних біжучого менту.

***В Данціґу.** Як повідомляє „Gaz. Warsz“, ціла людність Данціґу без ріжниці національної приналежности ворожо успособлена до Поляків.

***Новий віце-міністр.** Пана Домбровського призначено товаришем міністра закордонних справ.

Росія.

* **Погроми.** За останній час відбуваються страшні жидівські погроми в Росії. Приміром, в Тамбові вирізано до 500 жидівських дітей.

* **Своєрідна оцінка.** Оцінюючи переворот Канна в Німеччині, большевики висловлювалися так: 1. Нахамкес — „Корнилов дав торжество большевикам, Лютвиц—спартаковцям“; 2. Радек — „Доки буде істнувати уряд Лютвиця—житемемо з ним в згоді“; 3. „Правда“ — „Диктатура війська чи диктатура пролетаріята — це однаково перемога пролетаріята“.

* **Склад советської мирової делеґації.** До неї мають цвійти Чічерін, Мархлевський, Раковський, Йоффе, Радек, Бои-Бруєвич, Лещинський.

* **Порада Леніна анґлійським соціялістам.** Ленін через Лансбері звертається з такими словами до анґлійських соціялістів: „Коли вам пощастить провести в Анґлії

революцію мирним шляхом, ніхто з цього не буде так радний, як ми в Росії. Не робить передчасних страйків, уникайте непотрібного роскладу. Тримайтесь гуртом і не вживайте насильства".

* **Красін і Анґлія.** Комисар народнього господарства, п. Красін виїхав до Анґлії. По дорозі він зупиниться в Штокгольмі, щоб заключити відповідний торговий договір між Швецією й Росією.

* **Розстріл кооператорів.** В Ростові на Дону розтріляно відомих кооператорів: С. Маракуєва, Никитина, Рекнича й Моргунова.

* **Смерть Євг. Трубецького.** Помер визначний російський вчений, князь Є. Трубецький.

* **Соціял-революціонери й большевики.** Централн. Комитет російських ес-ерів помістив в парижських ґазетах листа, в якому заявляють, що правительство Леніна — це правительство диктатури одної ґрупи, що тримається насильством, анархію допровадить країну до загибелі. Примирення з ним демократії — неможтиве. Законним правительством Росії може бути лише те, яке буде призначене установчими зборами.

* **Признання А. Керенського.** Редакція „Pour la Russie" орґанізувала в Парижі шерег публічних лекцій А. Ф. Керенського. В одній з них він зробив заяву, в якій підкреслює, що Франція вже підчас революцій визнало право Росії на анексію цілої Польщі, що було одповідю на порушене про це царським правительством питання. На це тимчасове правительство одновіло визнанням незалежности Польщі. „Хай знає польський нарід, сказав Керенський, що не перемога союзників, а російська революція спасли його".

* **Денікінська авантура.** Черчіль в парляменті давав відповідь на запитання в справі анґлійських місій, які були коло Денікіна. Він закінчив свою відповідь словами, що становище армії Денікіна дуже скрутне і не дозволяє сподіватися, аби в найближчім часі можна було повернути гроші, які витрачено на анґлійські місії біля Денікіна.

* **Не навчився!** Не дивлячись на всі тяжки уроки, Бурцев в своєму „Общем Дѣлѣ" робить „останнє попередження" союзникам, прохає їх переглянути Версальський договір в частині, дотичній Росії, негайно перепинити всякі переговори з большевиками й оповістити себе прихильниками єдиної неподільної Росії.

* **Рештки Денікіна.** Рештки „славної" денікіновської армії, грабіжницької енерґії якої подивлялися навіть самі большевики, переступили на грузинську територію, де й були розброєні.

* **Хто взяв Одесу?** Як повідомляє „Г. Р." Одесу, яку обороняв 40000-ий отряд добровольців, взяли самі місцеві большевики, від яких ця грабижницька банда тікала в паничному жасі.

* **Де Раковський?** Як повідомляють останні відомости, Раковський, дійсно, перебуває в Берліні, залишивши на Україні свойого заступника, п. Затонського.

* **Мілітарізація копалень.** Советська Росія переводить мілітарізацію копалень.

Міжнароднє життя.

* **Ґенерал інфантерії фон Куль** (Kuhl) написав книжку „Німецький ґенеральний Штаб", яка відкриває перед нами нутро пружини колись наймогутніщої армії Европи і становить інтересний документ до історії великої війни. Радимо цю книжку перечитати кождому українському старшині, особливож старшинам, які були при штабах обох українських армій. Може бодай один з них спроможеться описати ті штаби — для науки дальшим поколінням.

* **Перебудова суспільности в німецькій Австрії.** Як відомо і як писав вже наш Драгоманов, фах, практичне заняття це суть пожиточности людини в суспільстві. Без опанування фаху чоловік мусить стати також на орґанізмі своєї нації. Розуміють це здавна Німці й мають цілу літературу про це. Тепер австрійські Німці звертають інтеліґентну молодь до ремесла, бо — як пишуть, Австрія змаліла й не потребуватиме стілько урядовців, що перше, а ремесло все було, є і буде найпевніщим жерелом прожитку.

* **Такса телефонічної розмови** з Відня до Будапешту піднесена з 5 кор. 50 сот. на 7 кор. 50 сот., в инших телефонатах на 22 кор. 50 сот.

* **В Росії** увязнили большевики в р. 1919 — 128.010 осіб, з цього повісили 9.641 по суду, а 28.000 без суду розстріляли, головно шляхти (дворян) і т. п. („Svenska Dagbladet.“)

* **Французькі окупанти** на домагання Анґлії, Америки й Італії опустять заняті міста Німеччини. Показується, що також в справі Галичини заважив би рішучий голос Анґлії — якби він був. **Данціґові** буде тяжко жити в звязку з Польщею, заявив комісар союза народів сер Reginald Tower. А Галичині булоб легко?

* **Турецький парлямент** розвязано.

* **На Кавказі.** В Тифлісі числені демонстрації. Ходять з червоними прапорами з написами „хай живе всесвітна революція“. Положення трьох кавказьких республік дуже не трівале. Досить легкого напору з півночі, щоб вони зробилися большевицькими.

* **Мир з Латвією.** Представники Латвії заїзджають до Москви на мирні переговори 10. квітня.

* **Новий румунський кабінет.** Ґенерал Авереску з доручіння короля склав новий кабінет, який діяльно провадить російсько-румунські переговори й вже заключив російсько-румунське замирення.

* **„В человѣцѣх благоволеніє“.** Один Француз зробив винахід, що дає можливість стріляти на 240 кільометрів. Примір, з Відня до Праги...

* **Новий фронт.** Американський червоний хрест гадає створити єдиний санітарний фронт від Балтика до Чорного Моря в цілях охорони Европи від всяких пошестей.

Черчіль про Labour Party. Соціялістична партія — страшна угроза, бо загрожує анґлійській цівілізації...

* **Блукає...** Клемансо зараз пробуває в Каїрі, звідки виїздить до Палестини.

* **Окупація.** Плебісцитовий терен Опави зайняли французькі війська.

* **Льойд Джордж і опозіція.** „Мене хтять виключити з ліберальної партії. Але цього я не дозволю зробити: занадто довго я був її членом. Я атакований з двох боків: ґрупою Асквіта й соціялістами. Що торкається першого, то я його просто прошу зясувати ту позіцію, яку він посідає. Що торкається соціялістів — я хочу їм одповісти. Я знаю дуже добре Томаса, Гиндерсона, Клине. Вони пропонують своїм виборцям замінити капіталізм соціялізмом. Але в таких умовах — чи не ризикуємо ми нашою торговлею, нашою промисловістю й всім життям нашої нації?“

* **Заворушення в Данії.** В супереч конституційним традиціям данський король звільнив в одставку цілий кабінет. В відповідь на це вибухнув страйк, Нове правительство концентрує в Копенгазі війська. Положіння поважне. Король відбуває наради з опозіцією.

* **В Німеччині спокій.** Все державне життя в Німеччині, за винятком рурського району, цілком устаткувалося й прийшло до норми. Нове правительство Мюллера представилося Національному Зібранню, причому п. Мюллер підкреслив, що він рішучо боротиметься з анархією, з якогоб боку вона не йшла — з правого чи лівого. Нове правительство суворо переслідує всіх співділачів перевороту, які арештовуються, а майно їхнє конфіскується. Кап і Лютвиць заховалися. В звязку з переворотом переводяться чисельні арешти Росіян, яких налічується в Берліні не в один десяток тисяч людей.

* **Невиправдані претензії.** Греки готуються до окупації Фракії й Адріянополя.

* **Думка Вільсона про Туреччину.** Вільсон гадає, що Константінополь потрібно віддати Росії, Адріанополь і Киркалісу — Болгарії, Фракію — Греції.

* **Новий парлямент в Болгарії.** Вибори до парляменту дали такі вислідки: 112 аграр., 49 комуністів, 23 демокр., 14 нар., 7 радик., 8 соціял., 4 поступ., 4 лібер., 2 генадієвця.

* **Чесність в політиці...** Як виявляється, Черчіль підписав в квітні місяці 1919. р. умову з Туреччиною, зглядно з якого вона мусіла позостатися в Европі. Нині, як відомо, той же Черчіль посилав війська, щоб виперти остаточно Турків з Европи.

* **Хистка більшість.** Нітті має більшість в парляменті 250 чол. проти 195 чол.

* **Поразка соціялістів.** Labour Party на виборах до парляменту достає поразку за поразкою.

* **Доля Вільгельма II.** Коаліція згодилася на інтернування Вільгельма II. в Голяндії під відповідальністю голяндського правительства.

* **Hoover — президентом.** Гоовер заявив, що він тоді лише згодиться виставити свою кандидатуру від демокр. партії, коли вона безоглядно попиратиме Версальський договір.

* **Нарешті!** Куций гомруль для Ірляндії ухвалено в другому читанні.

* **Загальна перепись в Чехії.** Перша загальна перепись населення в Чехії має відбутися від 1. листопада 1920. року до 31. березня 1921. року.

* **Посол Чехії в Німеччині.** Послом призвачено д-ра Карнера.

* **„Добросусідські“ відносини.** Італійці забрали Скутарі, а Серби — в відповідь на це — гору Тарабош, командну висоту біля Скутарі.

* **Пропозіція сенатора Кінга.** Сенатор Кінг запропонував американському сенатові таку резолюцію: „Сенат пропонує, щоб правительство Сполучених Держав визнало незалежне істнуванпя Естонії, Латвії, Литви й України до того часу, коли будуть уреґулювані відносини цих земель до Росії всеросійськими установчими зборами або федеративним республиканським правительством, спільним для цілої Росії“.

* **Боротьба з комунізмом в Болгарії.** Стамбулінський провадить безоглядну боротьбу з комуністами, які будуть надалі інтернуватися й надсилатися на всякі примусові праці.

Економічна хроніка.

Американська загранична торгівля. Американська загранична торгівля виносить в міліонах долярів:

	1913/14	1914/15	1915/16	1916/17	1917	1918	1919
Експорт	2330	2769	4345	6490	6233	6149	7922
Імпорт	1894	1674	2130	2660	2952	3031	3904
Надвишка в вивозі .	436	1095	2215	3830	3281	3118	4018

Після цеї картини зростала надвишка в вивозі з року на рік і досягнула остаточно в останнім році висоти, яка навіть зі згляду Америки являється нездоровою. Вивіз сконцентрувався головно до Европи, при чім він до полудневої Америки й Азії значно зменшився. Розвиток торгівлі з Европою підчас останних 3-ох років представляється в слідуючому:

	1913	1917	1918	1919
Експорт Сп. Держав до Европи (в міл. дол.) . .	1409·6	4061·7	3858·7	5086·0
Імпорт „ „ з „ „ „ . .	864·7	551·1	318·1	750·6
Надвишка в користь Америки	544·9	3510·6	3540·6	4335·4

По головнішим краям Европи ділиться загранична торгівля Америки за рік 1919. ось як:

	Анґлія	Франція	Італія	Бельґія
Експорт Сп. Держав до	2979·2	893·4	442·7	377·9
Імпорт „ „ з	309·2	123·9	59·0	7·7
Надвишка в користь Америки . .	2670·0	769·5	383·7	370·2

Державний борг Бельґії. Стан державних довгів Бельґії з 1. січня 1920.: в краю 5361 міл. фр., в закраю 318·45 міл. фр. Короткострокові борги: в краю 6416·41 міл. в закраю 76 міл. Зачити з боку Антанти від часів завішення оружа 1247·44 міл., посередний довг в краю 314·23 міл. Зачити національного банку за ви-

куп маркових нотів 5800 міл. Разом: 17·89 міліярдів внутрішних і 1·64 міліярдів зовнішних боргів, себто 19·53 міліярдів загальних боргів.

Урожай в Арґентині. По тимчасовим обчисленням підвишилися урожайні цифри за рік 1919/20, головно на пшениці, вівсі і льону:

В тисячах тон	1915/16	1916/17	1917/18	1918/19	1919/20
Пшениця	4700	1900	4200	5015	7828
Овес	?	?	500	640	829
Льон	?	?	410	705	1069

Також і урожай кукурудзи многонадійний. Зачисливши для місцевого споживку пшениці круглих 1·80 міл. тон, для засіву 500.000 тон, остається як вільна рештка для вивозу 3·50 міл. тон.

Арґентина займає чим раз то більше значіння як доставниця збіжжа на світових ринках:

В тисячах тон	1917	1918	1919
Пшениці	898	2929	3234
Кукурудзи . . .	896	648	2370
Льону	140	391	835

Російсько-італійський товарообмін. Недавно приплили до Ґенуї під проводом представника народнього банку в Одесі, Есаулова, перші кораблі навантажені українськими сирівцями. Привезений товар оддається в обміну за італійські мануфактури й машини.

З українського життя на чужині.

Нас сповіщають з певних джерел, що славнозвісні „нумізмати“ — Василько і Порш, по наказу Мартоса і Макаренка, повели рішучий наступ на рештки українських державних скарбів за кордоном. Згідно з наказом Директорії незначні суми з тих кош́тів одержали деякі місії. Найбільщу суму заполучив Василько. Великі запаси зведені до minimum'а. Фінанси цілком зруйновані і предбачається позний крах. Зараз Порш і Василько виїхали до Голяндії з метою захопити в свої руки не зруйновані ще рештки державних скарбів. Український Національно Державний Союз вислав рішучий протест проти дезорґанізуючої і руйнуючої роботи аґентів Макаренка.

— —

Покінчивший рахунки з життям пан Михайло Біленький залишив такого листа:

„До Громадяньства української кольонії у Відні. Про мене, в звязку з затриманням долярів, зложилися у Відні цілі леґенди; але через те, що я не хотів їх дати так званій „Директорії“. Я сміливо йшов до своєї мети, не дивлячися на брудні інсинуації. Сьогодня я був близький до побіди, але сьогодня, на жаль, я довідався, що мій банкир, котрому я передав доляри, ховаючи їх од віденської Директорії, оказався не банкиром, а дрібним спекулянтом. Через свою помилку я мушу вмерти, але рішучо заявляю, що ховаючи доляри, не мав свого власного інтересу, і чоловіку, котрий через кілька годин мусить покінчити своє життя, можна повірити; бо він вже не потребує людської слави.

Прохаю призначити громадську ревізію, вільну від впливів Директорії і . . . Сидоренка, котра мусить зазначити, що я нічого не зробив злого і на шкоду Державі Українській, котра незабаром зацвіте пишним квітом і розцвіту котрої на великий жаль я вже не побачу.

Відень, 7. квітня 1920. (12 год. ночи).

Михайло Біленький, перший секретар посольства.“

— —

В звязку з смерт'ю п. Біленького лідер хліборобів-демократів Шемет подав заяву до посольства з проханням допустити в слідчу комісію по ділу з долярами і предтавника хліборобської орґанізації, до котрої, здається, належав колись Біленький.

— —

Як ми чули з незовсім певних джерел найближчим наслідком ревізії віденського українського посольства буде притягнення до суду п. Полетіки, колишнього заступника українського посла у Відні. Зараз Полетіка екстренно виїхав до Берліну.

— —

На Віденському горізонті зявився досить відомий по своїй праці в Руминії український „дипльомат“ Чоботоренко.

— —

Дипльоматичні документи на імя замішаного в відомім уголовнім ділі п. Горохівського були видані йому, як виявилось на слідстві, в Одесі представником українського уряду ще за часів добровольців. В тих документах він називався дипльоматичним курером. По приїзді в Відень п. Горохівський отримав від п. Трохимовича з посольства документ, котрий з курерів підвищив Горіхівського до аташе.

— —

Як нам пишуть з Варшави, цими днями тимчасовий президент української республики С. В. Петлюра має виїхати на Україну. Чутки про його приїзд до Праги не відповідають дійсности.

— —

Замість гол. ревізора всіх українських військових місій закордоном Жуковського призначено п. полковника січ. стрільців Мельника. Він же буде виконувати і обовязки військового атгаше при Пражській Українській Місії.

— —

Козаками, повернувшими з італійського полону з форту Люґняно коло Верони, подані до нашої редакції такі відомости. Попали вони в італійський полон дня 3. листопада 1918. р. коло Трієнту. Якийсь час перебували в таборі Кастель ді Ліцано, а потім пішли на роботу на Мте. Ґраіна і Панте де Пяве, де заняті були збиранням амуниції, розбиранням дротяних перешкод та засипуванням старих окопів. Праця ця була дуже тяжка, а харч лихий. По якімсь часі перенесли їх до Меґлярія, де Італійці будували шлях зелізничий. Коли з італійського Міністерства Війни вийшло розпорядження (цірк. 40.046) 42.297, септембре 1919,, щоб всіх Українців стягнути на осібні концентраційні табори, звідки осібними транспортами будуть відіслані до Галичини під Польщу, на Буковину під Румунію, до Росії під Колчака і на Україну до Отамана Петлюри, стягнено було до Верони до форту Прокольо коло 8000 Українців, що спали на голій мокрій землі під цельтами; бо на приказ італійської команди від них італійські жовніри забрали все, оставляючи по одній парі біля, по 1 накривалі і подертім одягу. Всякі прохання полонених Українців у італійських властей о накривала, одіж і солому, оставали без успіху. Доперва на допись в італійських часописях про положення полонених в форті Прокольо, команда італійська почала видавати все потрібне. По двох місяцях поділено їх на сотні та приміщено по фортах Верони. В форті Люґнано було 18 сотень. З нашими полоненими обходилися Італійці дуже строго; часто били. В тюрмі спали полонені на голій землі і без накривал. Приневолені такими відносинами, почали полонені одинцем і по кількох на раз утікати. З кінцем січня втікало ночею о 1-ій год. 5-ох козаків, з котрих двох іт. стійкові убили, одного тяжко ранили, а двох тяжко побитих кинули на 30 днів до тюрми. Над утікаючими італійські стійкові в варварській спосіб знущалися. На прохання полонених, щоб до них не стріляти, приложив італійский стійковий одному з них кріса до чола і вистрілив; потім другому і третьому. Тяжко ранених колов штиком і стріляв так, що на однім трупі знайшли товариші аж 12 перестрілів і много уколень штиком. Инший мав знова розбиті щоки від ударів крісів і ногами, та цілий покалічений штиками. Брат одного убитого, що знаходився в тім самім таборі, одержав від італійського капітана, команданта того форту, 22 лірі здається на те, щоб о тім злочині мовчав. Подібні факти діялися також і по инших фортах.

— —

В суботу 3. квітня ц. р. в помешканню „Оцукса“ відбулося орґанізаційне зібрання всеукраїнського споживчого товариства у Відні.

Після докладу секретаря зібрання п. Плевако про історію цього питання й найближчих перспектив і після відповідних дискусій, заснований названого товариства було одноголосно визнано безумовно потрібним і можливим,

П. К. Голіцінським був реферований проєкт статуту, для доскональної редакції якого обрана була редакційна комісія. В склад комісії війшли п. Сціборський, п. Христюк, п. Лев Левицький, п. Струк і п. Ковальський.

Зібрання дуже уважно поставилось до орґанізації фінансів товариства. В дискусії крім вище зазначених осіб взяли участь також п. Сероїчковський і п. Степаненко.

Найближчі загальні збори (в середу 14. с. квітня в 6. год. вечера в помешкані „Оцукса", I. Friedrichstrasse 6), мають ухвалити статут, товариства намітити склад членів Ради і инші питання.

Більш детальні відомости можно одержати від торговельного аґента У. Н. Р. у Відні п. П. Ганіцького.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Пророкування.

Такий заголовок має невеличка стаття Мінора, надрукована в „Pour la Russie". З огляду на цікавий зміст, подаємо її до відома наших читачів.

Ми тільки що перегорнули, — пише Мінор, — ще одну сторінку сумної російської історії. Ця сторінка заповнена боротьбою реакціонерів та монархістів за владу. Прикриваючися з початку гаслом демократичних ідей, ці сили врешті отверто заявили про свою прихильність до монархії. Всі засоби урядовання, котрих вживала раніш монархія, знову проводяться в життя ґенералами-диктаторами в країнах відвойованих у большевиків. Наслідки ясні — реакційні спроби не мали жадного успіху.

I. коли в початку своєї боротьби проти большевиків сили, зконцентровані під владою ґенералів-диктаторів, мали деякі симпатії і подавали надії; коли народні кола зустрічали добровольчі відділи ледве не навколюшках, з дзвонами, то тепер вже не лишилося ніякої ілюзії. Нарід вже давно одвернувся від большевиків, але, зазнавши влади тих, що хотіли вратувати його від перших, одвернувся і від них.

Російський народ не хоче, ні большевиків, ні повороту до старого. Йому потрібне право самостійно вирішити свою долю, йому потрібен мир: орґанізована праця, вільний звязок з зовнішнім світом. Ні одно з тих благ не дано йому ні Лєніним, ні Колчаком, ні Денікіним. Всі вони принесли російському народу тілько страждання, втягли його у братоубийчу війну. Гіркий досвід научив народ розуміти і звикнути до думки, що сили минулого на чолі з диктаторами, дадуть йому лише той режім, проти якого він з такими жертвами боровся. Але ні одна, ні друга влада не може дати народові життя в спокійній орґанізованій праці. Через те нас не турбує перемога большевиків над Денікіним, бо ця перемога не над народом і не над демократією. Народ не іде за реакцією, у нього нема бажання рятувати її, а це ще не означає, що він згоден на диктатуру з ліва.

I коли большевики перемогли, винні в сьому цілком реакціонери і їх лідери, Струве, Трубецький, Шульґін, Сазонов та инші, тому що вони, руйнуючи демократію, допомогали большевикам. Відповідальність за це лягає разом і на Антанту, котра, даючи допомогу російській реакції, сприяла розвитку большевизму не тільки в Росії, але в цілім світі. Перемога большевиків не є перемога большевизму. Перемога большевиків в нашім глибокім переконанню є Пірова перемога, бо вона риє їм могилу.

Большевики можуть утриматися у владі тільки підчас громадянської війни. Їх перемогою намічається з одного боку кінець, знищення самого большевизму, з другого збільшення демократиних сил. За два останні роки большевизм на нещастя зміцнив тільки інстинкт власности, розігрів стремління до спекуляції і нахил до жорстокости в частині людности, не говорячи вже про загальну втому, апанію і повну байдужість в політиці. Все це, розвинувшися широко, обертає большевицькі перемоги в пораження як то було з німецькими перемогами підчас світової війни. I цей розвал прийде з низів; народ сам скине владу большевиків, як невідповідну його інтересам. Чи означає це, що ми предрікаємо капітуляцію перед большевизмом. Ні, ні в якім разі.

„Le Matin“ про Петлюру.

„Le Matin“ в числі за 11. березня подає цікаве інтервю власного кореспондента з головним атаманом Петлюрою з портретом пана атамана. Стаття подається під заголовком: „Петлюра, атаман України, розсказує нам про свої наміри і надії.“

Запитанням „А Україна?“ починається замітка. Автор запитує: „щож буде з цією Україною „житницею Европи“, „найбагатшою в світі країною“? Далі коротно історичні факти: „У 1917 вона обявила незалежність; у 1918 підписала мир з Бошами у Берестю, чим викликала величезну радість у Германії: „Brotfriede“; Вільгельм, щоб полегчити грабування цього краю, сажає на трон атамана Скоропадського; Скоропадського виганяє з краю нова людина атаман Петлюра, який займає його місце у царськім дворці, стає диктатором України і формує значну національну армію. Петлюру большевики виганяють з Київа. Петлюра бере реванш і вертається у Київ. Його знов бють цей раз денікінці, які займають Київ. Але і це не кінець, бо Денікіна в свою чергу бють большевики і знову зохоплюють Київ і майже всю країну.“

Далі цікаво привести деякі міркування автора, які показують, що Україна таки є. „Правда, у неї територія дуже мала, щось подібне до Монте-Карло між Дністром і польським фронтом, але ця територія має збільшитись. У неї є свої фінанси, „гривні“, які певно варті тепер пів сантіма, але всеж таки щось варті. У неї є армія, хоч ніхто з певністю не знає, де вона. Нарешті вона має свого короля, свого головного атамана, свого леґендарного Петлюру.“

Отже з цим леґендарним Петлюрою добивається побачення автор замітки на Алеї Роз. „Петлюра маленький чоловік з тонкою і цінічною усмішкою: „Це хитрець!“ скажеш собі з першої хвилі. Але зараз же помічаєш, що у нього є також велике серце. Мабудь його переривчата нервова мова має силу переконування, бо, побачавши його сидячим за золоченим столом, як біліард завбільшки, я сказав собі: „Вся ця Україна тхне опереткою.“ Але виходячи, я став роздумувати.“

Далі іде саме інтервю і слова гол. отамана, з яких підкреслено слідуючі: „Прийшов слушний час, щоб об'явити нову війну, бо сьогодня ми можемо один на один помірятися з большевиками“, — і „Большевицька Росія не дасть нічого Антанті. Хліб і цукор знаходяться на Україні . . .“

Листи до редакції.

Вельмишановний пане Редактор!

Прохаю Вас, в інтересах встановлення істини, дати місце слідуючому спростуванню:

У Вашому щиро поважаємому мною часописі (ч. 9 за біжучий рік), в артикулі пана д-ра Назарука (стор. 418—419), зроблено кілька закидів Букарештській Місії. Ці закиди можно зрозуміти так, що і ця Місія винна в марнотратстві державних грошей.

Пункт перший каже, що Місія має помешкання краще посольств других держав. Читач повинен зрозуміти це так, що на винайммлення цього помешкання Українська Держава витрачає даремно величезні гроші. На ділі виходить зовсім инакше. Місія щомісяця платить за весь будинок посольства в Букарешті 4200 леїв, між тим за одні приватні помешкання в будинку Місії вона дістає щомісячно 5700 леїв. Таким чином Українська Держава на офіціяльні установи в Букарешті не тільки нічого не витрача, але ще і заробляє щомісячно деяку суму.

Сучасний штат Місії, починаючи з грудня місяця, себто після Камінецької катастрофи складається з 5 осіб, включаючи Голову Місії і його помішника. Цей штат був більший, коли на Букарештську Місію були накладені обов'язки бути головним звязком з західною Европою і провадити особливі технічні військові завдання. Але і тоді в складі Місії будо всього 16 осіб, рахуючи в тому числі і військову Місію в складі шести чоловік, а не 30 душ, як то вирахував пан др. Назарук.

Коли-ж пригадати, що за період з І. серпня по І. грудня Місією було закуплено і переправлено на Україну на суму до ста міліонів гривень самих необхідних річей, а окрім того: закуплено товарів, які Місія не встигла переправити на Україну, більше як на двіста міліонів гривень і підготовлено ґрунт (конвенції з місцевими банками і торгово-промисловими орґанізаціями) по дорученню Мініс-

терств: Народнього Господарства, Фінансів і Військового: 1) для транзіту товарів, закуплених українськими орґанізаціями за кордоном через Румунію; 2) для продажу українського цукру (на 200 вагонів) і збіжжа; 3) для закупки інтендантського майна (на суму 25 міліонів леїв) і других річей, необхідних для армії, то мабуть ці 16 чоловік працювали не даром.

Всі ці відомости можуть бути доказані точними документальними даними.

На ці неправдиві відомости я не звернув би уваги, якби вони не були уміщені у Вашому вельми мною поважаємому часописі.

Прийміть мої запевнення в повній до Вас пошані К. Маціевич.

Примітка. До листа букарештенського п. посла маю запримітити ось що: 1. У своїх статтях звертав я увагу передовсім на це, що платні наших послів у місяць виносять менше більше стілько, а з додатками мабуть більше, чим платні послів найбогатших держав у рік. Про це п. посол благорозумно мовчить. 2. Тридцять урядовців, занятих в нашім посольстві в Букарешті, не нарахував я, тільки нарахував мені один урядовець того посольства (по принятім там звичаю — не представився мені), і то в присутности галицького старшини, з яким я був в тім посольстві, а саме п. д-ра А. Мишуги. Чому той урядовець мавби говорити неправду, не знаю. Колиб між тими тридцятьми людьми, „занятими" там, було тільки пять урядовців „з чинами", а решта без чинів, або просто служба, то п. посол формально мавби слушність, але в дійсности може схоче признати, що їх таки за багато. 3. Величня віля румунського маґната, в якій міститься посольство, не мала стілько помешкань, щоб їх відпускати в наем, хиба по ремонті, що кождий розуміє. Коли ж це сталося? І хто платить такі суми? Хиба тих пять урядовців! А це свідчилоб про величину їх жалування. Я не звертавби уваги на такі „спростування", якби не знав з практики, що п. посол Маціевич ріжнився нераз в поглядах на дійсний стан в порівнанню з иншими людьми. Приневолений чемністю п. посла, напишу це дещо докладніще.

Осип Назарук.

Вельмишановний Пане Редактор!

Уклінно прохаю не відмовитися дати місце в Вашій часописи слідуючому звідомленню Закордонного Бюра Українського Червоного Хреста:

„З приводу деяких звернень, котрі викликаються оповіщенням у пресі д-ра Резнікова про формування їм санітарної орґанізації, при чім він іменує себе „Головноуповноваженим Українського Червоного Хреста". Закордонне Бюро Українського Червоного Хреста, яко виконавчий орґан Головної Управи Українського Червоного Хреста для закордону, має обов'язком оголосити до загального відому слідуюче: повновласти в справах полонених, з котрими виїхав з Києва минулим літом пан др. Резніков, було скасовано Зібранням Орґанізаційного Комітету Українського Червоного Хреста 13. жовтня 1919. в числі всіх инших, доперед цього реченця виданих за випадком повновластей д-ра Холодного й д-ра Окопенко, про що Головною Управою Українського Червоного Хреста письмом від 5. листопада 1919. року число 60 повідомлено, для виконання й оповіщення місцевих Червоних Хрестів.

Тому при своїй діяльности др. Резніков посилатися на ці повновласти й іменувати себе Головноуповноваженим не має права, про що й було йому вже зауважено на підставі ухвали Зібрання Закордонного Бюра Українського Червоного Хреста в Відні 8. лютого 1920. р. при участи Члена Головної Управи Українського Червоного Хреста, Гвоздовича,

І тому, в відповідь на деякі до нас звернення й запити, ми примушені повідомити суспільство, що діяльність д-ра Резнікова треба вважати цілком самостійним виступом, з Головною Управою Українського Червоного Хреста некоординованим, і тому за аґенди його, Головна Управа Українського Червоного Хреста тут за кордоном — наше Бюро — ніякої ґарантії, ніякої відвічальности на себе не беруть.

З високою пошаною

За Бюро в дорученні:

Гвоздовича, Чл. Гол. Упр. У. Ч. Х. Д-ра Б. Матюшенка, Голови Зак. Бюро У. Ч. Х. Д-ра І. Холодного, Члена Зак. Бюро У. Ч. Х.

Др. Андрій Окопенко,
Член Закордонного Бюра Укр. Черв. Хреста Уповноважений.

2. квітня 1920. р.

Т. 2. Ч. 3. Відень, 24. квітня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Павло Чижевський.

Українській Передпарлямент.

Українська Верховна Влада, а саме Директорія, дістала свою повновласть від Українського Національного Союзу. Хоч той союз не був певним представником українського народу, обраним всенароднім голосуванням, але він скупчував у собі досить повно волю української нації, і авторітет його був не малий, як показали нам факти.

Але на протязі майже півтора років обставини дуже змінилися. Вся майже територія України окупована чужоземною силою. Україна розірвана на багато частин, — розірвана, розшматована: усі майже сусіди України покористувалися з того ласого пиріжка — Москалі, Ляхи, Румуни, Чехи. На Україні — анархія й дика сваволя нових її панів. Авторітет українського уряду зовсім підупав — як з середини, також і зовні. Підупав він завдяки отим подіям, про які тільки що згадано, і завдяки тому, що джерело влади українського уряду, Український Національний Союз, згубив міцний звязок з одного боку з народом, а з другого й з наставленим ним урядом. Уряд згубив свій авторітет не тільки перед українським і всесвітним громадянством, а навіть — перед підвладними йому інституціями й приватними особами.

Не дивно, що з усіх боків чуємо ми голоси про те, що необхідно знову збудувати якийсь центр представництва українського народу, — що потрібно надати нового авторітету українській владі. Ці голоси йдуть від урядових осіб, від ріжних українських партій й від окремих осіб. Але-ж і досі ще не прийшли до згоди, де зібрати, у якій місцевости оте нове, поновлене представництво українського народу, — на яких підставинах його збудувати й якою владою наділити.

З огляду на ситуацію українську всередині й зовні, на мою думку, оті питання повинно-б було-б розрішитися ось у який спосіб.

1. Місце, де повинен зібратися й працювати Передпарлямент. Висловлю зараз думку, яка може здасться єретичною. Передпарлямент повинен зібраться поза межами України, бо на Україні — чужа влада, війна, анархія. Територія переходить з рук в руки: сьогодня Ляхи, завтра большевики, після завтра — Українці . . . А при таких умовинах спокійна й продуктивна праця неможлива. Крім того, для нас корисно було би свій голос заставити промовляти з такої трибуни,

щоб він чутний був скрізь, всім урядам і всім народам культурного світу. А такої трибуни при сучасних умовах неможливо збудувати в межах України, відкіля, навіть у кращі часи, чутки доходили на протязі довгих тижнів, та й то передкручені, не відповідаючі справжнім фактам. Коли-б же передпарлямент скликаний був в якому культурному центрі Европи, він одразу-ж звернув би на себе увагу всього европейського й американського громадянства.

Що подібна річ не була-б чимсь новим, чи якоюсь нісенітницею, можна бути певним, — бо історія дає нам багато прикладів того, як законодавча й навіть виконавча влада країни примушена була перенести свій осідок поза свої власні межі. Щоб не далеко ходити, треба тільки пригадати, що на протязі останньої війни бельґійський уряд примушений був покинути власну територію, — так само як і уряд сербський.

За кордоном місцем скликання й праці передпарлямента мігби бути тільки Відень, або Женева в Швайцарії. За Відень можна-б було висловиться через те, що він і зараз являється осідком великого числа наших Українців, — що життя в ньому дешевше, — що до України він ближче.

Але-ж Женева являється за те невтральним містом, яке і територіяльно й духовно лежить на межі двох ворожих частин, на які поділилася була Європа за часи війни, та й тепер ще в значній мірі ділиться.

Крім того Женева має бути ось уже скоро осідком ліги народів, яка може мати такий великий вплив на долю України.

Женева лежить на великих залізничих шляхах, які сполучають північний-захід Европи з південним-сходом і захід зі сходом. Через те в Женеві перебувають по всяк час представники ріжних країн і народів як з політичних, також і з літературних кол.

2. Склад Передпарляменту. При розрішенню поставленного питання у тому напрямкові, який зазначено вище, найбільш трудною задачею являлося би орґанізувати таке представництво українського народу остільки авторітетне, щоб воно користувалося довірям на Україні й поза межами її. Але-ж яка трудна ця задача не була би, вона не є тяжчою, ніж задача скликати авторітетний передпарлямент при сучасних умовинах і на території України.

Щоб краще з'ясувати це питання, одразу-ж зазначимо, що тепер неможливим є скликання народнього представництва на підставі демократичних виборів. Можна зупинитися тільки на представництві тимчасовому, компромісовому, подібному тому, яким був український національний союз. А таке представництво цілком можливо скласти й закордоном. Та й справді. В український національний союз входили представники головних українських партій і всеукраїнських професійних та инших орґанізацій. Таке представництво можливо скликати і на Україні (коли знайдеться місце, де йому можна було би прихилити голову), і за кордоном, бо й закордоном ми маємо в сучасний мент орґанізоване представництво великого числа отих професійних, просвітних та инших всеукраїнських орґанізацій, — та й на Україні всі ті орґанізації зруйновані, і увійти з ними в зносини дуже тяжко.

Після цих уваг переходимо до складу передпарляменту.

В Передпарлямент входять представники:

а) Партій Наддніпрянської України, які істнували до 1-го січня 1919 року — по три представники. Обмеження, зазначене вище, потрібне через те, що партії, які склалися пізніше, не мають очевидно міцних звязків з широкими колами української людности.

б) Партій Східньої Галичини — по два представники — з тим самим обмеженням, що й для Наддніпрянщини.
в) Партій Буковини — по одному представникові — з тим самим обмеженням.
г) Професійних і просвітних всеукраїнських орґанізацій — по одному представникові. Між иншим од каменецько-подільського универсітету — одного представника.
д) Од всеукраїнської кооперації (включаючи Наддніпрянщину й Наддністрянщину) — 6 представників.
е) Од кожної української політичної часописі, які істнують тепер і істнували до 1-го січня 1919 року на території соборної України та Европи — по одному представникові.
ж) Од Буковини, Угорської України й Лемківщини — по два представники, які будуть кооптовані передпарляментом, коли він переконається, що те представництво справді являється представництвом відповідних країн.

Позаяк широке представництво майже всіх партій політичних істнує тепер за кордоном, партійне представництво зібрати можна без ніяких перешкод; кооперативне — також; від инших установ — хоч і тяжче, але-ж можливо в такій принаймі мірі, як і на території України.

3. Порядок скликання Передпарляменту. Ініціатива скликання передпарляменту повинна належати звичайно — українському урядові. А коли тепер дезорґанізований — Голові Директорії С. Петлюрі. Для того повинно негайно звернутись з відповідним обіжником до всіх дипломатичних місій, надрукувавши той обіжник у головних українських часописях (на українській і чужих мовах). Таким самим порядком обернутись і до тих партій та інституцій, з представників котрих має складтися передпарлямент. В обіжнику, таким порядком опублікованому, повинно зазначитися склад передпарляменту, час і місце його зібрання, а також — межі його повновласти і майбутньої праці.

4. Головні завдання Передпарляменту. Передпарлямент приймає від Уряду справоздання про стан річей української держави — фінансовий, військовий, дипльоматичний і т. д., складає проєкт ґрунтовних законів української держави, якій потім повинен бути представлений на обміркування й ухвалу українських установчих зборів, — се-б то: закон про вибори до установчих зборів, чи до українського парляменту, й закон про українську конституцію взагалі; складає проєкт земельного закону, бо земельний закон являється одною з головних підвалин української державности; складає закон про орґанізацію робітничої праці й про її охорону; виробляє умовини, на яких уряд може входити в зносини з представниками всесвітнього капіталу з метою забезпечити можливість відбудовання України; орґанізує український уряд і контролює його працю; ухвалює закон і надає всі необхідні уповноваження урядові, щоб Україна була введена в склад ліґи народів; надає урядові необхідні уповноваження для позик на перші й найважніші потреби української держави; ухвалює проєкт декларації до народів усього світа про межі України, на які вона має безперечне право на підставі тих принціпів, які лягли підвалинами европейського миру; а коли Україна буде прийнята в склад ліґи народів, обороняє своє вищезазначене право перед ліґою народів; взагалі виконує біжучу парляментську працю, аж поки можливі будуть умовини правильної законодавчої праці на території України; ухвалює бюджет української держави чи на рік, чи по семестрам, відповідно сучасним умовам.

5. Кошти, потрібні на утримання Передпарляменту. В Швайцарії життя дороге, а через те утримання передпарляменту в Женеві коштуватиме може дорожче, ніж у инших країнах. Та не треба забувати, що ми є нація суто демократична, мужича, і не повинні витрачати великих коштів на своїх урядовців, а також і представників законодавчої влади.

При зазначеній вище схемі складу передпарляменту, у нього увійдуть коло сотні осіб. Коли кожній покласти по 500 фр. місячно і коли покласти на инші видатки по 30 тис. фр. місячно, так місячний видаток на утримання передпарляменту виявиться в 80 тис. фр. місячно. Це не багато: приблизно стільки, скільки коштувало місячне утриманння двох з більш визначних дипльоматичних місій.

6. Партійно-громянська ініціятива. Звичайно, ніяка поважна річ не може утворитися без відповідної упертої праці осіб, партійних та инших орґанізацій, з яких складається тепер за кордоном громадянство України.

Через те усі партійні й инші орґанізації повинні-б були негайно прикласти всі сили для обміркування питання про передпарлямент і про переведення його як найшвидче в життя. Про результати партійних постанов з цього приводу уряд повинен бути негайно повідомленний — через пресу й иншими можливими способами. Всі партійні й инші орґанізації, установи повинні добиватися всіми можливими шляхами, щоб уряд негайно вжив всіх необхідних засобів для практичного переведення в життя справи.

Життя не жде. Ми маємо велику територію, більшу ніж Франція та Італія вкупі. Ми маємо величезні богацтва. Ми маємо сорокміліонову людність. Ми може де-чому уже й навчилися за недовгий час нашого державного життя: взнали, що треба робить, а головним чином — чого не треба. Потрібна тільки згода, бажання спільно працювати над будуванням держави . . .

Примітка редакції. Для Наддністрянців і молодої української інтеліґенції: П. Чижевський, один із лідерів української фракції в Держ. Думі, відомий громадський і земський діяч на Україні, є зараз одним із старших ветеранів українського руху. Тому його думки і уваги мусіліб звернути на себе увагу широких кол нашого громадянства і тут, і там на Україні.

Александер Ковалевський.

Влада чи вакханалія?

Декільки днів тому я балакав з одним „визначним“ українським дипльоматом, одним з тих, хто в великій мірі прислужився провалу нашої справи за кордоном. Він кинув, між иншим, дуже характеристичну думку, яку мені часто доводиться чути від всякого ранґу урядових осіб і якою останні зручно шантажують слабкодухих громадян землі української: „ви нападаете на владу й компромітуете нашу державність . . .“ Слабкий дипльомат виявив себе й слабким державником, сплутуючи в одне цілком протилежні презумпції. Державність — вона опреділюеться не лише одним поняттям влади; є не менш важне поняття, що доповнює перше — народ. Скажу більше, пануюча теорія в науці публичного права стверджує, що конечною основою влади може бути тільки переконання народа в тому, що данна влада має право на істнування — репрезентацію держави, видання распоряджень і законів і т. д. Влада мусить бути визнана народом, мусить спиратися на свідомість підвладних, яка

говорить, що влада повинна наказувати, а підвладні — коритися. [D. Hume. Essey; Bierling. Zur Kritik der juristischen Grundbegriffe; Duguit. Traité de droit const.; Коркунов. Русское государственное право; Гесеп В. Общее ученіе о государствѣ (літоґр. видання); Лазаревский. Конституціонное право]. Разом з цим, ця теорія також вчить, що народ може являтися підвалиною влади не безпосередньо, а посередньо — за допомогою парлямента і що для правильного функціонування державного орґанізму необхідно, щоб був переведений поділ функцій: репрезентаційні функції мусять належати одній особі (президентові чи монархові); виконавчі — правительству; законодавчі — парляментові; судові — спеціяльно покликаним для цього орґанам; що верховенство належить тільки народові, тільки парляментові, себто — що ніяка инша влада в державі не може видавати актів по питанням, що входять в сферу компетенції законодавчої влади або распоряджень, які суперечилиб в чому небудь постановам законодавчим. Ця-ж пануюча теорія в державному праві говорить про так звані конституційні ґарантії, які забезпечувалиб цей правопорядок, ці взаємовідносини ріжних публичноправних орґанів поміж себе.

Але все це зазначується не лише в одній теорії. Це переведено також в конституційній практиці всіх европейських країн і всього світа. Й не тільки буржуазного, а й комуністичного світа, бо навіть правительство Леніна заховалося в певні конституційні норми, в певні форми переліцьованої парляментарности. З другого боку — й правительство Денікіна уконституовало „Особое Совѣщаніе“ — щось подібне на парляментарне тіло, хоч і з дорадчими лише функціями.

В цілому світі одна лише молода народня, демократична республика на чолі з соціялістичною верховною владою не визнавала народнього представництва, створивши таку нечувану систему особистого режіму, що вона вже нагадувала — не двадцяте століття з його культурою й цівілізацією, а давноминулі часи — часи сиракузьких тиранів або московських самодурів 14—16 віку.

Скажуть, українська республика находилася в стані боротьби... А Росія не находилася в стані боротьби? А Польща не боролася, повстаючи з нічого, як і ми? І хиба це не глум, що шляхецька Польща в першу чергу створює парлямент, що комуністична Росія будує центральний виконавчий комітет з законодавчими функціями, а демократична, деякі стверджують, що соціялістична — Україна не спромоглася ще й досі на парлямент? Що верховна влада українська, почавши з скликання трудового конґресу (на фальшивих, щоправда, принціпах) й діставши від нього право на своє життя, кінчає на розгоні комісій трудового конґресу, яким останній доручив в спеціяльній постанові цю владу контролювати? Що протягом всього часу вона не тільки не відчувала потреби спертися на орґанізовану думку країни, не тільки не хотіла перевірити настрої цієї країни, а — противно — жорстоко переслідувала саму ідею парляментаразму й з дивовижним завзяттям паралізувала усі заходи в цьому напрямку.

Але по суті річей... Верховна влада була передана в руки не однієї, а цілих пяти осіб. Не говорячи вже про те, що ні один з членів Директорії не був підготовлений до тої високої ролі, до якої їх було покликано; що вони не уявляли собі ні державних задань, ні методів державного будівництва; що вони мусіли поділити між собою цілком в механічний спосіб функції управління — вони, за браком основних законів, скоро зрозуміли свої права, як абсолютів, яким все дозволено й які все можуть. Директорія стала не тільки репрезентувати, але й втручатися в инші функції — законодавчі, виконавчі, судові. Й по мірі того, як зменшувалася терп-

торія — члени Директорії стали торкатися всіх сторін життя від підписання міжнародного акта державної ваги до звільнення якогонебудь дрібного урядовця. Це привело до приниження ролі самого правительства, до перемішення всіх функцій, а, зрештою, й до повної вакханалії.

У мене є оріґінал одного документа, який характеризує ество всієї системи Директорії. Голова Ради Міністрів, п. Чопівський, пише до „Голови Директорії" п. Швеця про те, що товариш військового міністра, п. Темченко, забрав двох коней й коляску від отамана Паліенка для своїх розїздів. В той же час ці коні уявляють з себе високих „производителей" й дуже необхідні для держави. А тому п. Чопівський прохає, щоб п. Швець зробив відповідне розпорядження, аби ці коні були передані до державної стайні. На цьому листі п. Чопівського п. Швець кладе резолюцію, щоб коні були негайно передані до державної стайні. Нарешті, під резолюцією п. Швеця є друга резолюція сотника Ч., яка згучить в такий спосіб: „ці коні мерини, а тому не здібні до росплоду". Виглядає це на поганий анекдот, а, на жаль, це факт. Цікаво одмітити тут де-кілька характеристичних рис: 1. в момент надзвичайно катастрофічний (большевики забирали вже Проскурів), коли, здавалося б, представники влади мусіли виявити всю силу ума й волі для орґанізації оборони української державности, — вони не находить ліпшої теми, як писати цілі доклади про „производителей"; 2. в. о. Голови Ради Міністрів не знає, що п. Щвець не є Головою Директорії; 3. найбільш розумною людиною виявився не високий член високої Директорії, а простісенький сотник.

Ці злополучні мерини — символ системи Директорії, яскравий й показний символ тої державности, яку вона утворила. До цих меринів зводилася вся її діяльність. І коштували ці мерини українському народові — десять міліардів трудових, потом і кровю зароблених грошей.

Хто був на Україні за час Директорії, той знає салон-вагон „С. 2" й „С. 21", той знає ті кошмарні річі, які в них відбувалися: й лісові концесії, й залізничі підряди, й орґії, й призначення на одповідальніші посади, й цілу низку інтриґ, брехні й дрібного шахрайства; не один злочин виходив і ховався в цих комфортабельних сальонах. Той знає славнозвісне „Інформаційне Бюро Директорії" й ті 500 міліонів, що воно безцільно витратило протягом двох місяців, переводячи ес-ерівську, а то й просто большевицьку аґітацію (до співробітників цього бюра приймалися виключно ті, хто мав рекомендації від соціялістичних партій; в цілому ряді пунктів завідуючі місцевими філіями І. Б. підносили повстання проти Директорії); той знає, як провалювалися черепи при повному невтралітеті Директорії в усякого рода контррозвідках, як знущалися над арештованими, як грабували живого й мертвого. Той знає погроми, нелюдські погроми Директорії й її абсолютної влади . . .

Влада Директорії — це найтемніша, найпроклятіша сторінка в нашій історії. Й її зачинити треба, як мога скорше. Катастрофа в Камянці-Подільському мала ту позитивну рису, що вона ліквідувала Директорію. Два члени Директорії — п. А. Макаренко й Ф. Швець — найбільш шкідливі і безпринціпні інтріґанти, яких витворила наша революція — склали свої уповноваження. Це зазначено в відповідному документі. Це витали всі кола українського громадянства. Були надії й перспективи.

Але пройшло скільки часу, й ці хлестакови випливають за кордоном з адютантами, особистими секретарями, радниками, начальниками канцелярій, урядовцями. Випливають як члени Директорії, як представники держави. Й відразу

кидаються на рештки фондів, хапають їх всякими правдами й неправдами, проживають міліони, звільняють, призначають, пишуть закони, створюють скандали, сіють навколо смерть, розклад, деморалізацію. Дипльомат, з яким я мав бесіду, й всякі дипльоматичні прихвостні кажуть, що ці авантюрники, ці хлестакови — є влада. Шо вони репрезентують державу. Одно можу сказати — ганебної думки цей дипльомат про нашу державу. Коли Макаренки, Швеці, Мартоси, Миколи Ковалевські є наша держава, значить держави немає. Але—дипльомат помиляється. Є й влада, є й держава. Але вони не містяться в готелі Meissl und Schadn. Вони не заключаються ні в А. Макаренкові, ні в Ф. Швеці, ні в инших паразітах. Й ми обороняємо саме правомочну владу й живу ще нашу державність від цього мотлоха, який її компромітує й ганьбить, від цих героїв нашої безчасности, які не мають ні сумління, ні чести, ні елементарної порядности, а палають одною лише жадобою — вирвати, розтрінкати, проїсти й ті невеликі рештки грошей, що ще лишилися в нашому депозиті. Ми боримося проти тої вакханалії, яку створили ці спритні конторщики й ляборанти, проти того розкладу, що вони несуть, і проти тої ненависти, що вони сіють.

Ми гадаємо, що до влади повинні прийти люде з чистими руками, бо чисте діло вимагає й чистих рук; що злодії й марнотрати мусять негайно уступитися; що узурпатори влади — мусять по фальшивих паспортах їхати далі — до Демченка, який їх викохав на наше прокляття.

Вакханалії особистого режіму бездарних людців, що виплили на верх ціною низькопробного шарлатанства, шантажуванню цих коронованих конторщиків, цих самодержавців, які не визнають ні законів, ні права, ні громадської опінії й накидають всім свою пяну волю — цьому треба покласти рішучий кінець.

Влада є влада; проте, злодійство є злодійством.

Ми — за владу, чесну, совісну, розумну; ми хочемо цієї влади. Але ми — проти вакханалії й дрібязкового шахрайства. Проти темних діл, які обробляються темними людцями по темних закутках. Ми вважаємо, що необхідна гласність в веденні національно-державних справ, необхідне утворення тісного контакту між владою й громадською опінією, яка відбиває народні настрої й бажання. А головне — необхідно рятувати національну честь від натиску розбишак і бандитів. І в цьому змислі не можна не приєднатися до тих слів, що висловлені в декляраціі Національно-Державного Союза, який „рішучо підносить свій голос за потребу негайної реорґанізації влади“. Вакханалія повинна бути припинена; а справа нашої державности мусить попасти в руки чесної, твердої й правної влади. Бо не для того гинули тисячі селян, одягнених в козацькі шинелі, не для того вмирали ентузіясти, віддані українській справі, не для того приносилося стільки матеріяльских жертв, щоб всякі нікчемноси à la Макаренко, Швець і Ко. на крові цій, на трупах цих — справляли дикі банкети. Директорія вмерла — й хай цей мертвець спочиває вічним сном, а його злодійства — хай будуть прикладом того, як не треба робити . . . На руїнах цього примітивного самодержавства мусить повстати справді демократичний лад, справді демократична влада. Влада, яка відшукала-б вихід з нинішного тупика, з нинішньої вакханалії. Влада, яка-б не лізла в ярмо до національних ворогів, до національних гнобителів. Влада, яка-б найшла спільну мову з народом, з його стремлінями й надіями. Таку владу підтримає українське орґанізоване громадянство — незалежно від тої форми, яку вона прийме.

Вороття для Директорії немає, бо за нею не стоїть ніхто, опріч спекулянтів, дрібних шахраїв, темних злодіїв — всіх тих, на кого чекає страшна кара, коли

прийде на її місце всяка инша влада. Вакханалія й компромітація дійшли до останнього, до неможливого . . .

Мусимо рятувати нашу державність, нашу будуччину, наше добре імя. А для цього — добитися усунення від якої — небудь діяльности тих, хто стоїть на перешкоді. Мусимо рятувати саму владу, загублений й оганьблений за часи безславної Директорії самий принціп влади.

Від цього ми не одступимо, бо цього вимагає гідність нації.

Станислав Дністрянський.

Товариство прихильників освіти.

Війна забрала найкращі наші молоді сили. Тисячі лягли головами, тисячі стали несвосібними до умової праці. Але й заключення мира не принесло українському народові, а з осібна українському студенству можности до спокійної праці, до спокійного і трівкого розвитку. Якраз тепер веде весь український народ боротьбу на життя й смерть, боротьбу за своє іствування. Ця боротьба жадає нових жертв від найширших верств нашої суспільности. І тут не відмовляється наше студентство від боротьби за вашу народню славу, за нашу народню самостійність.

Але прийшов час, коли наше студентство мусить поглубити цю боротьбу. Прийшов час, коли головна точка ваги перенеслася з поля бою на поле культури, на поле вищої народньої освіти. Український народ потребує більше, ніж колинебудь, нових кадрів народньої інтеліґенції. Увесь світ жадає від нас доказу, що ми культурна нація, а наш народ потребує, як ні один другий, у всіх галузах народнього життя щораз нових інтеліґентних сил, щораз нових інтеліґентних борців за ідею української державности, щораз нових будівників Української Держави.

Довгі літа війни не лише скосили цвіт нашої академічної молоді, але відірвали та відчужили наше студентство від університетської праці, і приходиться нераз після довгих літ перерви знова зачинати там, де зупинилося. Та наше студентство зрозуміло це велике завдання. Воно горнеться знова до науки, з усіх усюдів підносяться кличі о поміч — та розпука огортає тих, котрі не мають можности ні розпочати ні вести дальше наукову працю.

Незавидна доля зависла над нашим студентством — у теперішньому „мирі“ більше чим на війні. Воєнне лихоліття на Великій Україні не дає можности користати студентству свобідно з університетської науки на українських університетах в Київі чи в Подільському Камянці, бо й ці університети не можуть наслідком воєнних подій розвиватися як слід — а у нашій споконвіка українській Галичині не допускає ворог українського студентства до науки на університеті і на політехниці у Львові. Так опинилося все наше студентство на науковій еміґрації — воно мусить шукати приему на чужих західньо-европейських університетах.

І саме у цьому ділі мусить воно найти підмогу і поперття всього нашого громадянства. Українське студентство мусить вчитися — але все українське громадянство мусить з посліднього дати йому можність до науки — і то найширшим кругам нашого студентства. Як перед війною піднявся у нас боєвий клич за здобуттям свого родимого університету у Львові і захопив найширші верстви нашого населення — так тепер повинен піднестися загальний клич підмоги нашому студенству в науці. Ніхто не сміє відтягатися від матеріяльної помочі, ніхто, кому є на серці добро нашого народа, не може відмовитися від співучасти в ділі народньої допомоги нашому студенству.

На чужині, під охороною давного культурного центра Европи, у Відні, подали собі руки поважні представники нашого громадянства з членами найстаршого студентського товариства „Січ“ і заснували нове Товариство Прихильників Освіти. яке поклало собі найважнішим завданням дати студенству матеріяльну і моральну підмогу студіювання на тих університетах, які приняли під теперішню пору наших студентів. На перших загальних зборах вибрано виділ, до якого увій-

шло сім представників студенства, пять представників старшого українського громадянства — не поминаючи ні громадян Західньої ні Східньої области України. Головою вибрано проф. Дністрянського, заступниками директора Дніпросоюза Сербиненка і студента прав Ломінського, секретарем студента фільософії Федіва, виділовими проф. Степана Рудницького, проф. Дмитра Дорошенка, дир. Литвиновича, студентів Дармограя і Влаца, а заступниками виділових студентів Масюка, Дятлова, Полотнюківну. Матеріяльно основується товариство головно на вкладках членів. Вкладка звичайного члена є 200 корон на рік — вписове є 20 корон. Студенти є звільнені від вкладки, та платять тільки вписок. Крім звичайних членів є надзвичайні (з Америки), яких вкладки мусять бути бодай так високі, як вкладки звичайних. Спомагаючі члени є ті, котрі спомагають товариство постійними датками що найменше до такої самої висоти, що звичайні члени. Найбільші надії покладає товариство на т. зв. членів-фондаторів, яких одноразова вкладка є 2000 корон. Кого лише стати на те, щоби на таку важну ціль, як товариство прихильників освіти, дати бодай 2000 корон, нехай не зволікає ані на хвильку, та зголошується на члена-фондатора і зложить негайно суму 2000 корон на цілі товариства! Взиваємо також усі наші фінансові і економічні інституції, щоби негайно вступали в члени Товариства Прихильників Освіти і своїми надзвичайними допомогами дали можність повести найширшу діяльність товариству.

Виділ Товариства Прихильників Освіти розпочав уже свою орґанізаційну працю. Наради відбуваються раз в тиждень. Розпочато складкову акцію у Відні. Починається та акція і поза Віднем. Вона мусить обняти всі круги українського громадянства, деб вони й не находилися. Установлено економічного референта і його заступника та припоручено йому зладити плян економічної підмоги нашому студентству (дир. Литвинович, Дармограй); установлено освітного референта (проф. Рудницького), який підготовляє плян популярно-наукових викладів з усіх обсягів української науки; установлено також референта для зложення статистики українського студентства (Дятлова), та розіслано відповідні квестіонарі. Товариство займається також придбанням всяких економічних і наукових полекш при віденському університеті!

Але уся діяльність Товариства Прихильників Освіти залежить від фондів — і то дуже великих фондів. Мусимо кожному українському студентові дати можність студіювати за кордоном. На це потреба мілїонів!

Тому взиваємо кожного, кому на серці доля нашого студентства, приступати негайно в члени Товариства і присилати також надзвичайні запомоги на руки виділу Товариства, а саме на руки голови д-ра Станислава Дністрянського у Відні. Адреса: Dr. Stanislaus Dnistriańskyj, Wien, VIII. Albertgasse 34. Нехай ніхто не відмовляється від цього народнього обовязку!

Відень, 20. квітня 1920.

Степан Рудницький.

Бесарабія.

Вже що не мають наші окраїни щастя, то не мають!

Не мали вони його правду кажучи з боку українських державних центрів ніколи. Староукраїнська київська держава досить мало інтересувалася своїми окраїнами. Тьмуторокань, Крим, устя Дунаю . . . як мало ними піклувався золотоверхий Київ! І якби шляхом історичної еволюції не повстала була вже в XI-ому віці доволі могутня галицька держава, хто знає, як нині виглядалиб західні межі української території!

І тепер — у останніх роках, коли українська державна думка знов набрала тіла й крові, судьба наших окраїн не покращала. Вертається стара історія. Центр України не інтересується як слід окраїнами, не тільки, що не напружує всіх сил, щоби їх задержати при собі, але дуже ліберально полишає їх на поталу сусідам тим чи иншим способом. Забуває по століттях і тепер, що межі й окраїни, що при них лежать, це для держави те саме, що інтеґументальні части для орґанізму. Потерплять

вони якимнебудь способом — зараз ворожі сили мають свобідний доступ до центральних частин орґанізму (одиниці чи держави, й руйнують його до нащаду.

Дуже довго прийшлосяб мені писати, якби хотів розвинути перед очима шановного читача всю „велич“ нашої „окраїнної“ політики від 1917. р. Тому тут обмежуся на бесарабській справі. Вона уявляє собою клясичний зразок відносин молодої української державности до межових земель України. На її примірі всякий збагне, що дотепер було роблено з окраїнами й які сумні наслідки мала ця робота. Розуміється всякий порозуміє теж мабуть, чого в таких справах робити не треба. А може також — що треба?

Центральна Рада, визначуючи кількома наворотами доволі ріжноманітно межі території, яку вважала українською, відразу поставила Бесарабію поза скобками. Правда — залишила за нею право — коли схоче — прилучитися як автономна одиниця до української держави. З принціпіяльного погляду (який сливе всі наші державні мужі по невільницькі перейняли від московських поступовців ріжної масти) ця обставина виглядає дуже гарно. Практичні її наслідки менше гарні. Центральні держави використали принціпіяльність українських державних мужів відразу. Заключили з нею мир, обчімхали здорово її територію на заході при межах Угорщини й як рекомпезату дали її . . . Бесарабію. „Прецінь же Україна не заявила прав на неї!“ відповів мені один визначний Німець, коли я його інтерпелював у цій справі. Ще лучше було! З одної поважної сторони заквестіоновано навіть мою наукову солідність в справі етноґрафічних меж України. Розумовано так: Рудницький видно цілком неслушно причислив 10,000 км² (так я 1910. р. обчислював) Бесарабії до України, коли тепер українська держава заявляє своє desinteressement до Бесарабії. Прецінь політичні круги все ширше зачеркують свої претензії як люде науки. Коли в цім випадку є противно, видно, що дотичний представник науки . . . поганий анексіоніст.

І це діялося немов на сміх у тім же самім часі, коли київські часописи закидали мені, що визначені мною етноґрафічні межі України в Орлівщині й Курщині кривдять українську справу. Та вернім до Бесарабії.

Бесарабці, без ріжниці національности, не хотіли йти під Румунію, а під Україну. Сотні депутацій їздили до Києва до Центральної Ради й до гетьмана з даремними благаннями. Вони вертали під ключ і під буки Румунів, що обсадили були вже всю Бесарабію за виїмком Хотинщини, обсадженої покищо Австрійцями. По розвалі Австрії зайняли Румуни й цей останній окраєць Бесарабії враз із українською Буковиною. Протести й бунти населення здавлено безпощадно, Сфатул Царії проголосив прилучення Бесарабії до Румунії, уряд Директорії України заявив ще раз своє desinteressement . . . і в кінці мирова конференція в Парижі згодилася, щоби Бесарабію „знова прилучити“ до Румунії. Знова пішов добрий кусень української землі під чужинецьку владу з паперовими ґарантіями „охорони меншостей!“ Вже третій з ряду чи бач навіть четвертий . . .

Розписуватись на цьому місці про Бесарабію й її значіння для України не думаю. Зробив я це в Ukrainische Korrespondenz 1916, передрукувало статтю декілька німецьких часописів. Та хотівби я бодай кількома стрічками сказати, що таке тратимо як Українці через оцей „справедливий“ присуд Найвищої Ради Мира.

Бесарабія, край доволі великий (до 46000 км²,) і людний (в 1914. р. до 2,660.000 населення.) Це стара земля Тиверців і Угличів, потім одна з земель київської і галицько-володимирської держави, дуже важна, бо давала Україні доступ до Чорного моря й дунайських гирл. Переривали цей доступ не раз і не два кочові орди, головно Печенігів, що ходили тутешніми степами, та такої цілковитої перерви зносин України з морем, яка була співчасно на Подніпрю й Подонню ,не було на Подністрю й Подунавю. Аж татарська навала відсунула дужу українську кольонізацію з Бесарабії й Молдави в буковинські ліси. Коли впала галицько-володимирська держава 1340. р., не було кому помагати українському елементові до відзискання втраченої території. Її почали поволі заселювати румунські напів кочові пастухи і хлібороби. Потворилося в середній Бесарабії декілька „банатів,“ що пішли скоро під владу молдавських господарів. Від одного з ціх банатів і пішла назва Бесарабії.

Враз з Молдавою пішла Бесарабія на три століття під турецьку зверхність, деякі простори й фортеці (Бендери, Аккерман, Ізмаіл, Хотин) навіть під безпосередну

турецьку владу. Південна частина Бесарабії була кочовищем буджацьких Татарів, а Кримці ходили Бесарабією, неначе вигідним шляхом, грабити західню Україну аж у XVIII-те століття. В 1812. р. дісталася майже ціла Бесарабія Росії, 1829. також південний кусень краю з дунайською землею. В 1856. р. мусіла Росія відступити дунайську дельту Туреччині, південну Бесарабію Молдаві. Аж у 1878. р. прийшла ціла нинішня Бесарабія знов під російську владу.

Національні відносини Бесарабії доволі замотані. Перепись 1897 зазначила тут 41 народностей. Коли процентові числа поодиноких народностей, добуті з тієї переписі, примінимо до цифри населення з 1914. р., дістанемо ось який національно-статистичний образ:

Населення	Румунів	Українців	Москалів	Болгарів	Поляків	Німців	Жидів	Туркотатарів	Инших
2,657000 (100%)	1,265000 (47.6%)	521.000 (19.6%)	215.000 (8.1%)	140.000 (5.3%)	16.000 (0.6%)	82.000 (3.1%)	314.000 (11.8%)	80.000 (3.0%)	24.000 (1.0%)

Цей образ безумовно фальшивий. Кількість Москалів що найменше в четверо прибільшена, багато Українців без сумніву причислено по іґноранції урядовців, які переводили перепись, до Румунів.

Границі суцільної української території в Бесарабії доволі трудно провести. Бесарабія це справжня мозаїка етноґрафічна. Всюди аж кишить від етноґрафічних островів, півостровів, чудернацьких закрутів. Карти Ріттіха, так етноґрафічна Росії як і карта західних і південних Славян, показують це прикметне для Бесарабії явище дуже виразно. Нової (1917) етноґрафічної карти Бесарабії Берґа не довелося мені на жаль ніяким способом роздобути.

На загал розміщення народів Бесарабії представляється так: Румуни, що мають тільки зглядну більшість, живуть головно по середині довго простягненого краю. Північна частина Бесарабії є українська, південна переважно українська з болгарськими, німецькими й татарськими етноґрафічними островами. Українські острови розсипані крім цього по всьому краєві. Московської краски перша карта Ріттіха в Бесарабії зовсім не зазначує, щойно друга й то тільки в ізмаїльському повіті, де офіціяльна перепись зазначує тільки 12.3% московського населення.

Покомбінувавши усі дані, які можна було дістати для Бесарабії, я дійшов до ось якої межі суцільної української території в Бесарабії: килійський рукав Дунаю попри Вилків, Килію, Ізмаїл, озеро Катлабух, північна межа ізмаїльського повіту аж до ріки Ялпух, горі Ялпухом аж повище Комрату, потім через місцевости Чімішлія, Лейпциґ і північно-західня межа акерманського повіту аж до ріки Дністра. Потім етноґрафічна межа української території слідкує за Дністром горі рікою, покидає її понижче Сороків, йде на захід через Згурицю, Марамонівку, Дондюшани, східною межою хотинського повіту й доходить до р. Прута коло місцевости Корпач, звідсиж горі Прутом до Новоселиці при давній австрійській границі.

В рямцях тієї границі лежать: повіти хотинський і акерманський у цілості, східня половина ізмаїльського, південна окраїна сорокського з кусничком бендерського повіту.

Це розуміється мінімальний обсяг української Бесарабії. Її національно статистичний образ виглядає після офіціяльної російської статистики так:

Простір	Населення 1914. р.	Українці	Москалі	Румуни	Болгари	Жиди	Німці	Туркотатари	Инші
17000 км²	1.020,000	427.000 41.8%	112.000 10.9%	193.000 18.9%	102.000 10.0%	94.000 9.2%	62.000 6.1%	27.000 2.6%	3000 0.3%

Після моєї оцінки, зробленої на основі етноґрафічних карт і зібраних мною звісток самовидців, треба процентове число Українців в українській части Бесарабії збільшити до 58%, число Москалів зменшити до 3%, Румунів до 9%. Офіціяльні процентові числа для инших народостей є приблизно правдиві.

Істнування значного кусника суцільної української національної території в Бесарабії не підлягає отже ніякому сумніву. Евентуальні посягання української держави на цілу Бесарабію вважалиб ся несправедливими. Та таксамо несправедливим є посягання Румунії на цілу Бесарабію. Тим сильніще виступає тут несправедливість і недоцільність рішення мирового конґресу.

Що зискує цим рішенням Румунія? Правда — міліон дійсних Румунів, великий і дуже родючий край за границю Дністра, одну з найкращих природних границь на всю східню Европу (Пенк). Та ще більше вона тратить. Українська Бесарабія більша від Ельзас-Льотаринґії, її населення, як у прочім населення всіх окраїнних земель України, національно зглядно дуже свідоме. Національна неволя бесарабських Українців буде все могутньою гальмою дійсно приязних віднсосин України до Румунії. Дотепер Румунія користала зі свого положення між Австро-Угорщиною та Росією, щоби в разі потреби то ту то там шукати опори. Тепер Австро-Угорщини не стало, Україна, коли стане прецінь раз державою в своїх етноґрафічних границях, буде супроти Румунії кольосом, грізним не тільки величиною, але й своїми претензіями до загарбаних Румунією українських земель. Не пересаджую, коли скажу, що добре співжиття з Україною важніще для Румунії як уся Бесарабія. А до цього доброго співжиття треба тільки поділитись цим краєм на етноґрафічних основах. Здобуток для Румунії вийде все таки не малий — 29000 км² з 1637000 переважно румунського населення.

Що тратить парижським рішенням чи самохітним зреченням Бесарабії Україна?

Дуже багато! Перш усього добрий кусень суцільної української території. Його втрата ґеоґрафічно інвольвує теж утрату української Буковини. Тратить простір дуже родючий, головно на кукурудзу й вино, тратить, що найважніше, великий кусень морського побережа й доступ до дунайських гирл. Одеса, опинившись у кутку держави, близенько границі, тратить добру третю пайку свого значіння. Плавба по Дністрі, що стає граничною рікою, не має ніяких виглядів розвитку, таксамо використання водної сили Дністра. Та найважніша для України лучбова втрата це втрата гирл Дунаю. Цеж одинокий безпосередний шлях середземної сполуки України з центральною Европою, з осібна з промисловою Німеччиною. Обмін добра поміж Україною та Німеччиною мусить, хоч не хоч, відбуватись головно дунайською дорогою. Коли вона зачиниться самохітною чи примусовою втратою, зносини України з центральною Европою (головно що до масового добра) стануть дуже трудні коли не майже неможливі.

І. О. Бочковський.

Т. Г. Масарик.

II.

Гуманітаризм Масарика, як і вся його фільозофія, є очевидно наскрізь реальний та активний. В цій його теорії людяности немає ані краплі фразеольоґічної романтики чи надземного містицизму. „Гуманність — каже він, не є доктриною про непротивлення злу. Навпаки — зі злом треба скрізь і завше без проволоки боротися, однак з захованням особистої гідности... Треба лихо перемагати добром. Треба завжди і послідовно засуджувати кожне насильство. Але боронитись можемо, маємо і мусимо. В найгіршому випадку навіть залізом. Слід однак уникати зачіпного насильства — нових насильств.“

У світогляді Масарика — як на це була вже звернена увага вище — величезне значіння має р е л і ґ і я. Він від дитячого віку був глибоковіруючою людиною. На його думку, більшість соціяльних недомагань нашого віку — (між иншим і масовий зріст самогубств) саме обумовлена є атеізмом або реліґійним індиферентизмом. „Суспільність без реліґії — каже він — не може істнувати.“

В своїх писаннях Масарик докладно зясував своє відношення до реліґійної проблеми. В одній з своїх менших розвідок („В боротьбі за реліґію“) він каже:

„Вірить це значить вірить в щось або комусь: не має однак иншого авторитету крім науки та знаючих людей ... Церква не вистачає вже нам зі своєї наукою, керовництвом, моральностю.“

На иншому місці цеї самої праці пише він: „Що до змісту — то релігія є розвязуванням проблему вічности. Однак вирішуванням її не лише в области теорії, але і на практиці, позаяк проблема вічности має бути людиною переживана. Релігія — це життя sub specie aeternitatis, познавання сенсу життя, нашого відношення до світа, до дійсности.

Релігія є осередком та керовничою духовою силою життя, є боротьбою за нове життя, за нові вищі життєві вартости...

...Релігію треба переживати.

Вона жадає гуманітарної етики, глибшого погляду на родинне життя, шляхетнійшого розуміння подружжа і більшого поглиблення в сфері суспільних відношень ...“

Цікавим є відтак погляд Масарика на істоту бога. Він висловив його у своїх американських викладах. „На мою думку, те, що ми називаємо богом або вічною силою і т. д. є поняттям зовсім субєктивним. Хтось закине: Як може модерна людина вірити в бога? Я не вірю сліпо: для мене теорія про бога є научною гіпотезою, і тому мій бог є инший, ніж бог теольоґічний.“

Словом, вищезясоване Масариком розуміння релігійної справи є чимсь зовсім індивідуальним та субєктивним. Це власне гармонічно-синтетичний світогляд. Як прихильник еволюціонізму Масарик є тої думки, що релігія, як і все у космосі, — підлягає законам еволюції, що отже вона перетворюється, змінюючи свої форми та зміст, але не може зовсім загинути.

Проти офіціяльної церковщини Масарик був ще від ґімназії. Попи і клер уважали його своїм найнебезпечнішим ворогом та безбожним атеїстом і деморалізатором студентської молоді. В 1906. р. 308 католицьких ксьондзів виступили проти нього судовим процесом саме за деморалізацію молоді та поширювання серед неї противрелігійного думання ... Чи можна уявити собі під адресою Масарика щось більш пародоксального або перфідного, ніж ці заходи жерців релігійного бюрократизму!.. У свому „Дзеркалі катехетів“ він дав знамениту відправу на цю ксьондзівську безличну напасть.

Як вже була мова вище, що найбільше характеризує Масарика яко людину в чім величезне значіння його життя та діяльности — це є дивуюча згода у нього поміж словом та ділом, теорією і життєвою практикою. Як ми казали вже: його фільософія людяности завше була активною. Він так щиро перенявся нею, що для нього все, що людське, було своє, а не чуже, що проти кожного насильства чи неправди він уважав своїм обовязком виступити з протестом та з енерґічною протиакцією. За останніх сорок літ не було майже в Чехах та Австрії ніякої важнішої справи, в якій би Масарик не виступив в обороні покривджених і правди.

Згадаємо лише його протиантисемітську кампанію в 1899. р. з приводу відомого процесу Гільснера, коли Масарик мусів безоглядно боротися та доказувати безпідставність ритуального забобону, за що вуличний патріотизм обкидував його болотом та обвинувачував в національній зраді і запроданности Жидам. Хтось з палких патріотів чеських назвав тоді свого пса Масариком задля більшого заманіфестування свого національного обурення ...

У віденському парляменті Масарик рішучо виступив проти реакційним спробам клерикалів з Люеґром на чолі опанувати вище шкільництво в Австрії. Відтак у 1908. р. він забирав голос у відомій афері проф. Вармунда. В 1909. р. Масарик енерґічно заанґажувався в славетнім загребськім процесі з приводу т. зв. великосербської пропаґанди в Австро-Угорщині а потім в анальоґічнім процесі віденського історика д-ра Фрід'юнґа.

В 1910. р. Масарик розпочав в парляменті, а відтак в делеґаціях, систематичну кампанію супроти провокаційної закордонної політики Австро-Угорщини особливо щодо Сербії та югославянської справи загалом, безоглядно демасковуючи злочинність і безприкладну іґноранцію австро-угорської офіціяльної диплпьоматії, що сфальшованними документами хотіла виправдати підготовляємий напад покійної чорно-жовтої монархії на сербську державу. Масарик вже тоді передбачав, що ця безглуздо-аґресивна політика веде ґабсбурґську монархію до неминучого занепаду і в цьому сенсі на передодню всесвітньої катастрофи він поставив діяґноз майбутнього розпаду наддунайської великодержави.

З инших політичних виступів Масарика спеціяльної уваги заслуговує його участь в боротьбі за виборчу реформу в бувшій Австро-Угорщині, що найвищого напруження досягла наприкінці 1905. р. у звязку з першим всеросійським страйком. Масарик не лише словом і пером боронив необхідність негайного вирішення справи виборчої реформи в демократичному дусі, а в критичний момент — підчас бурхливих падолистових подій в Празі — він один з чеської неробітничої інтеліґенції — демонстрував на вулицях чеської столиці у робітничому масовому поході за негайне полагодження цеї палкої справи, з приводу чого мав очевидно непріємні конфлікти з пражською поліцією.

Ось низка фактів, характеризуючих першого чеського президента як людину і громадського діяча. Саме в зясованих вище його виступах яскраво проявлюється його наскрізь вселюдська громадскість та його вірне служення правді. Тут найкраще можемо пізнати його яко людину діла, для якої слово — клич є життєвим імперативом...

Масарик не знає і не допускає жадних компромісів. Від дитячого віку — як ми це вже бачили — є він вірний цій прикметі своєї вдачі. Богато особистої давнійшої непопулярности і неприємностей у свому приватному, як і прилюдному життю — завдячує Масарик власне цій своїй безоглядній щирости та обороні правди за кожну ціну і в кожному випадку. За це викинули його з берненської ґімназії, за це не раз проклинав його власний нарід, як зрадника і ворога, бо він безоглядно і силоміць пхав свій нарід на шлях всеевропейського поступу та культури, безупинно поборюючи фальшиві національні „святощі“ і безжалістно повалюючи мертвих національних фетишів.

Найтраґічнійшою в його життю була славетна його, але страшно непопулярна — боротьба проти відомих сфальшованих р у к о п и с і в (зеленогорського і кралодворського), що мали бути історичним доказом стародавньости чеської славянської культури (датуючої, мовляв, з тих дуже старих часів, коли Німці ще їли жолуди і були варварами), та які весь чеський патріотичний загал майже ідолопоклонничеськи адорував, добачаючи в них свого роду національну панацею і в кожному випадку національне „табу.“

Для Масарика однак не істнують ніякі незайманні святощі—„табу.“ До всього він підходив завжди зі своєю методою аналізи та критики. Скрізь він дошукувався

ядра, форму уважаючи за щось другорядне. Всі культурні вартости він перешацував, з під ножа його критики кожна з них виходила не лише у новім вигляді, в повному пристосованню до вимог новочасної науки, але й що є важнійше — з новим змістом, відповідаючим культурно-національним та суспільно-політичним потребам і прямуванням нашої доби.

Жадна важнійша справа не уникла його аналізу. Проблема патріотизму і національна, суспільна і жіноча справа, питання релігії та етики, літератури мистецтва та естетики, політики та економіки і т. д., словом, весь обсяг сучасної культури — був через нього зревідований.

Не підлягає сумніву, що новочасне чеське національно-культурне і політичносуспільне життя під впливом критично-творчої праці Масарика було ґрунтово змінене як що до свого загального характеру так і розвиткових тенденцій, а само в напрямі національної европеізації, суспільної демократизації та наукової обґрунтованости.

Так само критично підійшов він до справи автентичности вище згаданих патріотичних рукописів, маючи вже сумніви щодо їх ориґінальности зі своїх віденських студій у проф. чеської мови Шембера. Він отвертим листом в 1886. р. закликав чеських вчених а насамперед знаменитого чеського фільолоґа проф. Ґебауера до наукового аналізу автентичности цих неначе стародавних памяток чеського письменства.

Ця боротьба проти сфальшованих рукописів велася ним звичайно під прапором правди і проти патріотичної брехні. Своє засадниче становище до що цього і на адресу тих, хто закидував йому дискредитацію власного народу перед цілим світом, Масарик обяснив словами Гуса, що „о скільки правда не може бути виявлена без ганьби, то краще прийняти цю ганьбу, ніж покинути правду.“ „Честь народа — додав він до цього від себе — жадає, щоб ми пізнавали і боронили правду. Є більшою відвагою і заслугою признати свої помилки, ніж боронити шахрайство, хоч би в його вірив весь нарід.“

Обєктивний науковий аналіз виявив сфалшованість обох священих рукописів. Але чеська суспільність не хотіла цього признати і вона зі звірячою майже лютостю накинулася на Масарика, як на ініціятора протирукописної акції.

„Йди к чорту, проклятий зраднику! — в цьому заголовку вступної статті одного з впливових чеських часописів дуже вимовно висловлена є шалена ненависть супроти Масарика тодішних патріотичних чеських кругів. Масарик однак непохитно як др. Штокман до кінця витримав цю протирукописну кампанію.

Ще не раз відтак патріотична вулиця лютувала та обливала помиями наклепів великого орґанізатора і будівничого Нової Чехії. Називала собак його призвищем або перекручували це на мацес рик (від мацес) в часі його проти антисемітської боротьби. Навіть в університеті аранжовані були проти нього дикунські демонстрації. Був вже час, коли Масарик зліквідував всі свої справи та навіть зпакував річи до подорожи за кордон, гадаючи покинути невдячну свою батьківщину. А почуття собачого, мовляв, обвязку до власного народу примусило його залишитися в Празі, не зважаючи на все, і далі іти власним шляхом майже проти всіх.

Ол. Неприцький-Ґрановский.

Коваль.

Через вигін край села
Вузька стежечка вела
До вишневого садочку
На піщаному горбочку.
Стара кузня там була
На краю того села.

День і ніч коваль кує.
По ковадлі молот б'є...
Міх шипить, вода шумує —
Коваль в кузні сталь гартує,
В горно вугля додає —
Сталі гису піддає...

Ледви сонечко зійде —
Молот гримає, гуде.
Сталь під молотом синіє —
На Вкраїні день видніє...
Коваль зброю все кує —
Козакам її дає...

Mancos, Colo. U. S. A.

Крик душі моєї.

На дні душі моєї чути крик,
Великий крик тяжкої муки.
Його не змовкнуть грізні звуки,
Як довго на чужих ланах мужик, —
Мій брат, мозолить рабські руки...

На дні душі моєї крик гремить
Бажанням волі, кращого життя,
Всього того, чого не маю я...
Мій розум б'ється... Він огнем горить...
Бажанням знань рида душа моя...

На дні душі моєї крик росте...
Вже час покинуть нам тинятись
Час з людським поступом зрівнятись,
Здобути сонце правди золоте
І в щасті з всесвітом обнятись...

Mancos, Colo. U. S.-A.

Д. Шелудько.

Українська справа в Болгарії.

(Лист з Болгарії.)

I.

Щоб зрозуміти сучасний стан української справи в Болгарії, треба мати на увазі дві річі, котрі мають значіння може і взагалі в міжнародніх відносинах Болгарії, але їх значіння удвоюється, коли діло торкається східньоевропейського питання Ці дві річі складаються: 1. з особливих і давнішніх звязків Болгарії з російською політикою, а особливо залежности її від Росії в культурному відношінню, і 2. належности Болгарії до того ряду маленьких балканських держав, політика і дипльоматія котрих завше основувались на принціпі торговельної елястичности. Що до першого пункта, то треба зауважити, що ще до визволення Болгарії в 1877—1878 роках

частина болгарської інтелеґенції уже виховувалась в надіях на велику і сильну Росію, в дусі обожання її могутности і слави. Цей напрямок зріс і зміцнився після російсько-турецької війни і зробився нарешті майже пануючим серед болгарської інтелеґенції. І це не через те тільки, що Росія визволила Болгар — більшу ролю тут відогравали культурні впливи, котрі здійснювались особливо через виховання Болгар у Росії (частенько на державні кошти). До самих останніх часів до заснування великих, технічних і фахових шкіл, болгарська молодь відїздила масами до Росії, шукаючи і освіти і дешевого навчання, русіфікувалась і верталась назад більш русофільською, ніж самі Росіяне. До останнього часу майже всі інтеліґентні ґрупи Болгарії — учителі, лікарі, попи, адвокати, військові в значній мірі складалися з російських вихованців. Вся ця маса інтеліґентів, вихована в дусі російської великодержавної ідеї, але менше ознайомлена з національними питаннями Росії, чим навіть самі Росіяне, не покинувши свого захоплення великою Росією навіть і після революції, продовжувала до останніх часів стояти на ґрунті єдиної і неділимої. Вона вороже, або у всякому разі холодно, дивилась на українську справу, бачучи в ній зневагу їхньому старинному пієтетові і небезпеку укоханій ними ідеї могутньої російської держави. Другий пункт, котрого не можна згадати, коли ми торкаємося справ Сходу — це тенденція балканських малих народів пристосовуватися до того, хто сьогодня сильніший, іти за тим, у кого можна більше виторгувать. Що до України, то ця тактика найшла вираз в зміні відношення до неї в залежности від становища на українському фронті. — Коли, наприклад, доходили чутки у Софію, що війська Петлюри наближаються до Києва, болгарська преса робилась значно мнякшою і прихильнішою до України. Навпаки, успіхи Денікіна минулим літом викликали хвилю несподіваної ворожнечі і злоби проти самого українського руху.

Прийнявши ці обставини на увагу, попробую охарактеризувати детальніше відношення ріжних ґруп болгарського громадянства до української справи як і ті старання, котрі українське посольство в Софії робило, або мало робити, щоб розбити лід байдужности, або й ворожнечі. Коли посольство українське вперше приїхало до Софії в серпні 1918. р., воно, правда, не зустріло нігде опозиції, навіть захованої. Офіціяльна дипльоматія вітала українське представництво через те, що після признання України центральними державами вона не могла робити окремої політики; широкі круги громадянства бачили необхідність в шануванню української справи через те, що вона могла стати фактором міжнародніх відносин; нарешті третя ґрупа вітала приїхавших Українців, як перших представників з території Росії — це були русофіли, котрі мріяли про повернення добрих відносин з Росією і бачили в мирі з Україною початок зносин з самою Росією. Але я не помилюсь сказати, що, як Українців, як представників української нації, нашого посольства ніхто не вітав. Дійсні почуття болгарського громадянства виявились лише після військового краху центральних держав, котрий зійшовся з погіршенням стану і на українських фронтах. Сторонні впливи відпали, між болгарським суспільством здійснилась диференціяція уже відповідно власним, основним поглядам тої чи иншої ґрупи. Русофільська інтеліґенція, котра складає „народну“, відчасти „демократичну“ партію, заняла одверто ворожу позіцію. Вона гадає, що для блага Болгарії необхідно мати велику і єдину Росію, а позаяк Україна є антітеза єдиної Росії, то вона взагалі по їх поглядам шкодлива болгарським інтересам. В цім пієтеті Росії, розуміється, грає не послідню ролю любов до старого режіму, котрий може для русофілів ще дорожчий від самої Росії. Антипод крайніх консерваторів русофілів — „тісняки“ (болгарські комуністи), котрі в болгарськім парляменті складають $1/5$ кількости всіх депутатів, теж не могли і не можуть прихильно дивитись на українську справу, поки вона основується на боротьбі з большевиками. Другі маленькі інтеліґентські, почастям буржуазні партії — радикали, стамболовісти (русофоби), ліберали, а теж широкі соціялісти (умірковані соціялісти) після перевороту зайняли нейтральну що до української справи позіцію, не висловлюючись ні за, ні проти і вичікуючи, в який бік повернуться політичні події. Також здержану тактику узяла собі і селянська партія, так звана „земледелческа“, відогравtoча зараз у внутрішнім життю Болгарії ролю майже диктаторську. В результаті цеї здержки з одного боку більшости болгарського громадянства, з другоже завдяки рішучій активности проти української справи русофілів, — коли Денікін був в апоґею своїх успіхів, декому здавалось, що стара Росія відроджується, що новий елемент

і при тому ворожий українству себто Денікін виходить на сцену міжнародного життя і що через те необхідно наперед заручиться його розположенням — в Софії був відкритий похід проти українського посольства, котрий кінчився тим, що болгарським бюром преси було опубліковано, що це посольство не являється офіціяльно признаним.

Василь Савин.

Сміх.

Сміються! ... Сміються безперестанно не вгаваючи. Багато псіхозів з'явилось підчас війни: большевицький, бандитський, отаманський, мегаломанський, грошевий, дипльоматичний, еміґраційний і нарешті сміховий. Можна й ще багато їх начислити. Але це акурат такі, на які хворіють Українці. Останній і найновійший псіхоз виявляється в голосі. А у нас — у друкованому слові. Ознака тої хороби — Сміх взагалі, і лайка зокрема ...

Той Сміх подібен до годинникового приладдя. Годинник треба покручувати — Сміх так само! Оба накручує хазяїн. Оба ідуть одноманітно ...

Перший звучить:

— Тік ... так! ... тік ... так! ...

Другий:

— Так-ті-ка! ... так-ті-ка! ...

В однім і в другім крутяться колеса.

Оба мають свої дефекти. Ясно, що правительственні люде не можуть жити ... без Сміху їм не обійтись ...

Сміх, кажуть лікарі, чудесно впливає на божевільних. Навіть їх уздоровляє ... А божевільні мабуть добре впливають на Сміх? Може й він уздоровить? Дай Боже! ...

Прибули і вибули люде ... Стався великий Перелом! ...

Прибули люде з Волі і попали в Сміх!

Страшний псіхоз ... Страшна хороба ... Вона потрібує багато жертв. Сміх подає їх окремим некрольоґом.

Псіхоз сміху дуже заразливий ... Коли невинний бачить хорих на Сміх: він гине від сміху ...

Хорі на Сміх люде над усім сміються: над українським прапором, над волею, над боротьбою ... Сміються ... Сміються без перестану ... Всі лікарі бідкаються, як винайти ліки проти цеї хороби! ... Одно цікаво, що без грошей цей псіхоз враз би зник! ...

... Сміються тай сміються! ... Божевільно сміються ... Але тільки вони .. Бідниї люде! ...

— —

... Великий, Божий звіринець! ...

Орест Даскалюк.

Як арґументувати необхідність визнання України.

I.

Робота будування української держави опинилася на мертвій точці. Вона, помимо двохлітних зусиль, не дала досі позитивного результату й тому в переважній части являється марною. Доказувати, в чім лежав блуд і як треба було робити краще, не є моєю метою. Загально взявши, доводиться хиба ствердити, що наші дипльомати

надто односторонньо орудували всякими льозунґами чуттєвого характеру й тому на твердому ґрунті безцеремонних реальностей осталися без трівкішого успіху. Арґументованням цього безуспішного рода було покликування на право самоозначення, на вільсонівські тези, на справедливість і свободолюбність держав, що являються сучасними „могучими цього світа“. Та в політиці народів показався кулак найсильнішим арґументом.

Повторяти отже, в чому лежала недостача й слабкість мотивів, піднятих нашими представниками на закордонню, на цьому місці зайве; остається тільки підчеркнути, що дипльоматична робота, обоснована майже виключно на чисто політичних, правничих, історичних, етноґрафічних, гуманітарних і т. д. мотивах, помимо ревности й відданности одиниць наших представників, помимо льоґічности їхнього мотивування, помимо широкозакроєного й дорогого апарату праці, помимо підтримування їх героїчними зусиллями з боку українського запілля, — що отця робота зродила дуже малий ефект, який ніяк не стоїть в пропорціональному відношенню до здвигнутих раз сил. Брак і недостача лежать в цілій неприготованности нашого суспільства в його кермуючих частинах, в односторонній політичній вихованню.

Питання поставити треба тому так: як треба повести дальшу роботу будування нашої держави і чим треба в головній мірі попирати її в міру наших національно-державних стремлінь Я підкреслюю: в головній мірі, себто не виключно, не односторонньо. Стаючи на тій точці погляду, що всяка односторонність зберігає в собі небезпеку вузькости, я твердджу, що дотеперішня політично-дипльоматична робота в її позитивних моментах повинна бути — за деяким зреформованням — продовжена, тільки міцніше як досі підтримана практичними елементами, себто такими арґументами, які раз поставилиб українське питання на цілком конкретну базу. Таким арґументом під цю пору може бути тільки економічний. Бо зараз всі держави Европи, переможені і переможці, а за ними й невтральні, стоять під страшною економічною грозою. Провіявся первісний захват в краях — побідників, піднялася віра в свої сили в краях побіджених, настав час твердого обрахування білянсу господарських активів і пасивів, з яких доведеться побудувати нову економічну будуччину. Економічний мотив став провідним. А враз з побажанням відбудувати знесилену, знужденену Европу настало шукання тих джерел, звідкіля черпати обнову й живущі соки.

Наші ріжні місії по економічним, торговельним і фінансовим справам видали, правда, під час своєї діяльности ряд брошурок і розвідок на економічні теми України. Та нікому, хто їх читав з глибшим як тільки поверховим зацікавленням, а особливо нікому з ряду тих фаховців закордоння, до яких вони в першій мірі були звернені, не було сумнівно, що їх оброблення, так з змістового, як з технічного боку, не відповідало важности й серйозности темату й тому не могло служити як солідний підклад для пропаґанди за визнанням України. Поминувши вже нефахове почасти формульовання і систематизовання матеріялу, деяку його убогість і незаокругленість, каламутне ужиткування всяких праведних і неправедних джерел, ті видання по більшій части не доходили до крайного, льоґічним знаряддям обоснованого висновку: що санація Европи немислима при дальшім відсуванню могучої господарської індівідуальности України, немислима без втягування України до сповнення тих природних функцій серед всеевропейського господарства, до яких вона призначена силою своїх внутрішних економічних даних і законів, немислима врешті без унормовання відносин на Україні згідно з бажанням того його населення, що являється посідачем і тому одиноким паном живоносних джерел. Це переконання, правда глухе ще й неясно сформулуване, вже й витворилося в останніх тижнях серед економічно вишколеного суспільства заходу. Прискорили його заведені надії в американську й другу заморську поміч, зростаючі з кожним днем ґіґантські кризи і зрозуміння переоцінки потенціяльних сил заходу. Але воно проявляється ще в дуже мутних формах, воно не добирає відповідних шляхів і вагається між уклоном перед большевиками, а залицюванням до українських господарських орґанізацій, як це тепер прим. діється в Анґлії. Йому надати крови й плоти і зробити з нього інструмент для попертя наших державних змагань — необхідно і в цьому лежить вся вага нової роботи. Вичислювання статистичних даних — що деякі з наших „економістів“ вважають вже економічною діяльністю — тут ніяк не вистарчає. Не вистарчає й наведення того, чим

ми в мирні часи пишались: цифрами вивозу хліба й сирівців. Це все тільки средства, уміле або невдатне срудування якими доперва робить з них чинників цього або того значіння. А ходить о схоплення внутрішньої льоґіки тих цифрів саме в цей час наближаючогося економічного банкротства західньої Европи і, з огляду на їх елементарну важність для уздоровлення заходу, ходить, так сказати, о душу статистичних записків, щоби з них, достроївши їх як найкраще до сучасної економічної ситуації, викресати саме те, що Европі в її тяжкій недузі може служити ліком, а нам замінним об'єктом в великій торговій трансакції, якою є остаточно визнання всякої нової держави. Бо не забуваймо: Україна буде найскорше тоді, як істнування української держави буде лежало в торгових інтересах могучого зараз бльоку західних, в першій мірі анґлосаксонських держав. Позатим дорога до самостійної державности довга й терниста, закреслена струями цінної української крови, а може й така стрімка, що найкращі творчі одиниці готові перед цілю спроневіритись.

Тому, треба економічну арґументацію поставити на инші почви. Зараз Европа голодає. Її промислово-господарський апарат поломаний. Їй бракує не тільки хліб і сирівці, але й величезний ринок збуту для тих виробів, які вона, маючи і одно й друге, моглаб достачати. З дотеперішних досвідів виходить одно ясно: що ані заморський хліб, ані заморські сирівці не в силі оборонити хворіючу Европу від суворих клопотів. Надії на світовий урожай хліба і бараболі вже тепер розвіваються, бо обчислено, що цей урожай випав нижче пересічної квоти. Запаси Сп. Держав, Арґентини, Канади й Австралії відносно невеликі; окрім того стоять політичні й кредитові, а так самож валютові й транспортові трудноші на перепоні обширнішого довозу звідтам харчових засобів до Европи. Але й одинокий спосіб сплати, на який врешті спромоглисяб фінансово випотрошені держави: сплата в обмін індустрійними виробами, не приходить в рахунок супроти наведених заморських держав, які самі товарів мають подостатком і тому вимагають ціннішої монети.

Зі всього наведеного не трудно сформулувати доказ, що тільки Україна одна має всі дані бути джерелом відновлення для великої частини Европи. Вона має й хліб і сирівців, вона потребує величезну скількість всяких предметів до життя й знарядя до роботи. Вона платилаб за імпортовані індустрійні вироби зараз хлібом, вона вимагалаб за свої продукти не цінну валюту, а промисловий товар, якого ще є в запасах Европи. Тоді й американські „харчові диктатури" для Европи зайві; бо Україна доставляє всього того, чого знуждененим краям треба, скорше, дешевше і безпосередніше. Тим вона сповняє ще одну роботу. Загальна дорожнеча в Европі являється продуктом перш усього браку хліба й иншої поживи. Поза тим, розуміється, недостаточної скількости сирівців, обезвартнення гроша, розкладу продукційного апарату і инших соціяльних і етичних моментів. Вплив ціни хліба на ціну всіх товарів і всього прожитку величезний. Пониження цеї ціни однак можливе тільки за підвищенням скількости збіжа, яка в данім разі стоїть до розпорядимости, а підвищення знова тільки за притягуванням головного доставника збіжа для Европи і України.

Україна, одним словом, мусить перебрати знова ті функції, які вона до війни сповняла в рамах загально-европейського господарського обороту. Це треба доказати всіми арґументами, починаючи од довоєнної дешевости українського хліба, впливаючої природно на дешевість прожитку взагалі, і кінчаючи на тім, що навіть могутня акція Гувера і міжнародня акція шукання й розпреділення хліба й сирівців, порішена Найвищою Радою, ніколи не в силі замістити роль України. Доказ такий удавсяб дуже легко саме тепер, де розчарования ізза американської помочи й крайної невдачі Найвищої Ради обхоплює чим раз ширші кола і де поодинокі европейські уряди хватають за великими експеріментами (большевицький, прим.), щоби вийти з невідрадної ситуації.

Представляючи це в яркім освітленню, треба звернути увагу на другий бік картини: Україна дає, але український народ і бажає. Він бажає визнання й помочи при улаштованню свойого державного хозяйства. Без сповнення цих домагань Европа не має чого сподіватись од нас. Без допомоги українського уряду, — одинокого, до якого український селянин може мати довіря, — без співділання національно свідомої інтеліґенції і без функціонования адміністративного й технічного (в першу чергу транспортового) апарату, погожого народові і тому підтриманого й попертого ним, — всякі спроби дістатися до українських богацтв є ілюзією. Доказом служать всі до-

теперішні експедиції до українського села, які скінчилися трагічно для реквізиторів: Німців, большевиків, денікінців і знов большевиків. Це треба стократно підчеркнути: без згоди українського селянина не дістане Европа ні пуда. Хай вона заходить зі всіх боків, хай порозуміваеться з большевиками, з денікінцями (кожного покрою), з московськими кооперативами, хай робить, що хоче — український хліб, український сирівець цупко в руках українського дядька. А цей, навчений досвідом, гартований в безустанній боротьбі проти чужих напасників, задокументував вже, яку ціну він поставив на свої продукти.

В практиці не може бути сумніву, як треба перевести роботу. Вона пічнеться від одного з чорноморських портів (Одеса, Новоросійськ) тим, що український національний уряд за моральною (визнанням його de jure і de facto), а то й матеріяльною помічю західної Европи (медикаментами, збруєю і всім приладцям до технічного упорядкування) установляє державний апарат і переводить паціфікацію. Робота йде коло за колом, адміністрація обхоплює згодом всі паціфіковані округи, очищуючи їх від анархізму й безладдя. Заразом посуваеться український кооператор в нутро краю, він приносить з собою необхідний для селянина товар і бере од нього сільські продукти. Таким чином поширюеться теріторія, підчинена національному українському урядові, селянин горнеться добровільно до своеї влади, фортеці падуть і одчиняють українське село широко свіжому економічному й національному життю.

Ця картина, розуміеться, теоретична. В практиці доведеть поборювати не одну трудність, не одну нагло повсталу перепону. Але вона дає зародок сістеми і тому повинна служити підкладом для майбутньої реальної праці.

Виводи, представлені повище, схоплюють тільки одну частину економічної арґументації. Другі, доповнюючі заходи, які йти мусять цілком паралельно, будуть намічені в слідуючих статтях.

Промови

французьких депутатів п. п. Гаяр-Банселя і Перрольза на засіданню Палати Депутатів дня 27. березня 1920. р. в справі незалежности України.

Гаяр-Бансель:

Панове! Я мав вже честь торкатись на цій трибуні справи, яка зве мене сюди нині, і прохаю вибачення, що являюсь з нею на трибуні ще раз, по тім, як наші товариші п. п. Барту і Кашен торкались її мимоходом. По деяких ваганнях я рішився вернутись до неї, в пересвідченню, що вона має перворядну вагу з огляду на вирішування російського питання і впливу, який Німеччина силкуеться невпинно здобути в Росії. П. Барту, приймаючи як факт те, що колись приналежні до Росії народи згодились нарешті на порозуміння з „советами", хотів здаеться висловити бажання, щоби ми зробили теж саме. Та чи порозуміння цих народів з советами є безумовною правдою? Можливо, що воно є частково. Не гадаю, щоб було повне. Зрештою п. Барту сам пригадав нам відповідь Президента Міністрів на питання що до вартости звісток, які він одержуе з Росії: „Ми маємо багато інформацій, це правда: та чи вони точні — це инша справа". Випадок захотів, що в той самий вечір по інтерпеляції п. Барту, коли я вернувся до дому, погляд мій зупинився на кількох рядках часописи „Інформаціон", і я прочитав на першій сторінці: „Большевицька офензива проти Польщі . . ." А на Польщу вказували як на одну з тих, що почала переговори з Росією. Далі: . . „Льондон, 25. березня. — Звістки з польського фронту потверджують вагу офензиви розпочатої большевиками . . ." По цій телеґрамі є перечислена подрібно величина червоної армії, виставленої проти Польщі, а кореспондент „Таймса", від якого йде оця інформація, додае ось-що: „У військових колах Антанти панує погляд, що польська армія є в силі зупинити большевицький наступ". Навіть в нинішних ранкових часописях можна найти слідуючу інформацію: „Офензива продовжуеться на цілому польському фронті. Завзяті бої йдуть на Поділю і на Волині задля залізничих шляхів і головних комунікаційних ліній. Польські війська вдержуються на своїх давних позиціях і відбивають большевицькі атаки з великими втратами для наступаючих. На Поділю, Поляки перейшли в сильний протинаступ . . . Від цього менту Поляки не мають чого лякатись дальшого розвитку наступу, який большевики продовжують з завзяттям на українському фронті".

Кілька днів тому анальоґічну інформацію подали часописи що до Фінляндії. Врешті у телеґрамі, пересланій з Букарешту представнику української делеґації в Парижі, читаємо ось що:

„Останні звістки вказують, що одна частина українських військ під командою Омеляновича Павленка почала наступ проти Жмеринки і що друга частина йде на Могилів. Амуніція, гармати і одіж армії Павленка походять з запасів добровольчої армії, яка на правому березі знаходиться в стані повного роскладу... Кілька відділів добровольчої армії було розброєних нашим військом. Деякі просто перейшли на наш бік... Взагалі большевики на Україні мають у своїх руках лишень великі залізничні лінії, не маючи сміливости віддалитись від них так само як і з великих міст, які вони вживають як базу для своїх узброєних походів на села, щоб одержати від селян збіжжа і фураж*)...

Навіть нині вранці телеґрама з Берна з датою 26. березня повідомляє про вхід українських військ до Одеси і звертає увагу на два важливі епізоди в боротьбі з большевиками: на енерґійну діяльність Національної Ради в Київі і на повстання селян на Полтавщині і Катеринославщині. Як бачите, що ні на Півночі ні в Фінляндії, ні в Польщі ні на Україні далеко ще до кінця боротьби т. зв. народів алльоженів проти большевиків. З цього неначе би виходить, що становище не таке просте і таке ясне, як це зясовував п. Барту, і що маємо право глядіти на нього трохи инакше.

Та чи мир наближається чи ні, чи на території давньої російської імперії або ні, — ці факти не зміняють ні в чому ваги міркувань, з якими зважуюсь виступити перед Палатою. Хоча би мир навіть був підписаний, то він полишається хитким, позаяк совети є в великій частині твором Німеччини, мають зовсім таку саму умовість, а ми знаємо німецьку умовість що до підписаних договорів (оплески на правиці).

Ми знаємо також, що совети — а на це дам вам доказ документом, який маю в руці — передбачують вже перспективу енерґійного продовжування своєї пропаґанди в Европі. Дозвольте мені прочитати кілька рядків з листа, який щойно прийшов з Росії, з максималістичного бюра пропаґанди, зверненого до комуністично-інтернаціональної французької ґрупи в Женеві:

„Рішення Найвищої Ради — так кажуть совети — почати торговельні зносини з советами треба вважати явищем перворядної ваги, коли мати на увазі інтернаціональну революційну пропаґанду. Советський Уряд, який вже від довшого часу передбачував цю дипльоматичну перемогу, як невідхильний наслідок великої військової перемоги червоної армії на всіх фронтах, вжив відповідних заходів. Вироблено плян пропаґанди, і коли тільки повернуться нормальні зносини з европейськими народами, які знаходяться в залежности від держав Антанти, московський уряд матиме змогу субвенціонувати і помагати в орґанізації кожної діяльности, що зможе справді піддержувати проґраму, ясно зарисовану численними конґресами Третього Інтернаціоналу. Негайно по одержанню цього повідомлення (яке має полишитись таємним) треба буде необхідно назначити спеціяльних аґентів, які матимуть за завдання зміцнювати революційну пропаґанду і яким фінансові засоби видаватись мають яко мога швидше, наскільки це буде лишень можливо, під покришкою комерційних підприємств." (Заворушення.)

Шарль Бернар: Це гарні особи!

Гаяр Бансель: Саме недавно один з наших товаришів потвердив з цього боку правдивість і щирість цього обіжника. Наш старий товариш п. Шарль Бенуа, повернувшись з Гааґи, сказав нам, що Голляндію, а головне: Амстердам вибрали максималісти як центр советської пропаґанди в Европі і що ніколи ще на голяндськім базарі не було такої скількости діямантів. Не треба мабуть казати, що нині діяманти це гроші а навіть краще як гроші.

Приступаю до питання, яке є метою моєї інтерпеляції, незалежно від того, кажу ще раз, чи в Росії війна буде продовжуватись, чи мир вже є близький. Хочу спитати п. президента ради міністрів, яку саме політику він гадає вести відносно країн т. зв. альоженів, і зазначу, як я розумію цю політику. Доси ця політика була пасивна, і я жалкую цього. Коли дивлюсь на північ і південь, бачу ріжноманітні

*) Переклад листа отамана Дельвіґа до ґр. Тишкевича.

народи так що до ширини їх території, як і що до ваги їх політичної ролі, але і одні і другі грали важну ролю в подіях останніх років і таким чином зробили великі послуги союзникам, і які зараз можуть покликуватись на право, записане в мировому трактаті, що всі народи мають право на самовизначення. Вони оголосили свою незалежність і домагаються її заховати; вони домагаються її визнання від союзників. І зараз, коли Анґлія і Італія не нехтують цими країнами, ми ставимось до деяких з них з надто великою стриманністю, навіть не дивлячись на незвичайно важливі заходи з їх боку, ведемо політику пересадно-стриману . . . Маю на це доказ одного з представників наших на чужині, який сказав до одного з кореспондентів: „Становище, яке займали до нині чи то супроти Росіян протибольшевицьких, чи то супроти країн, відірваних від давньої Росії, є неімовірно безладне. Дозволили на те, щоб Денікін суворо карав Українців . . . І зараз, коли ці країни нам стільки допомогли і коли вони бились настільки, вибившись із сил, вони найшли можливим почати переговори з своїми ворогами, які їх давили з усіх боків, — чи є це причина, щоб лишити їх власній долі, хиба це є мотив їх покинути. Хіба ми будемо спокійно глядіти, як вони загублять свою незалежність і національність, важко і дорого завойовані, щоб знов зробитись тим, чого вони так лякаються — провінціями великої штучно зєднаної імперії. Таке залишення їх булоб з нашого боку недостойним Франції і рівнялось би невизнанню принціпу, встановленому мировою конференцією що до права народів: вільно самовизначуватися. Ми зараз, справді. находимося перед становищем, яке вимагає правдивого і розумного прикладення принціпа національности. Цей принціп не в тому, щоб зґрупувати під владою одної могутньої централізованої держави юрбу малих народів, які хочуть лишатись вільними, але навпаки в тому, щоб закріпити і підтримати їх незалежність. (Оплески направо і в центрі.) Політика, до якої хочу вас переконати, панове, лежалаб не в тому, щоб дати цім країнам військову поміч, але в моральній допомозі через визнання їх автономій і абсолютно згідна з інтересами Франції. Вона далаб нам можливість одержати важні економічні користи, анальоґічні до тих, які вже одержали Анґлія і Італія і яких ми позбавлені тому, що ми не робили так само як наші союзники, які вже придбали ці користи . . . (Промовець зупиняється на політиці Анґлії на Литві.)

То що я сказав відносно балтійських провінцій, я вже казав і повторюю ще раз відносно України. Я домагався вже два місяці тому визнання України як незалежної держави і налягаю на цьому ще сьогодні. Признаюся, що не можу зрозуміти стриманности уряду в цій справі, і дивуюся, що він не користується нагодою, щоби розвинути і зміцнити цим засобом наш вплив в цій країні, де тільки на нас чекають. Я тим здивований ще більше, що погляди, прихильні до визнання України, вже давно доходять до Вас, Пане Президенте Міністрів, від людей на таких становищах, що вони можуть знати справжню ситуацію, і иноді навіть від Ваших аґентів. Я маю тут певну скількість таких записок. Ось одна, послана з Берліну в маю 1919. року одним з наших кореспондентів, і тим більше цікава, що автор її зовсім не симпатизує Українцям. Звідомлення починається заміткою, що: „коли Українці не франкофіли, то вони у всякому разі не є франкофоби“. І підкресливши необхідність поновлення зносин з Україною, він додає: „не вважаючи на потрачений час і огірчення, викликане помилками деяких французьких аґентів, не вважаючи на розвиток большевизму, можливо, що ще можнаб вести на Україні корисну діяльність“, і він зазначує умови цієї діяльности: „визнати бодай фактично незалежність України і заявити, що коли не буде можливим утворити російську федеративну республику, то Україна буде визнана офіціяльно. Нарешті пішліть до України негайно французьку місію військову і цивільну“. Я маю другу ноту — пізнійшу з вересня 1919. р.: „довше неможливо, каже автор ноти, іґнорувати національности, які хочуть жити і користуватися свободою по невільництві, республикою по деспотизмі. Неможливо зупинити такий потік. Українці мають з нами спільні змагання. Їх республиканський ідеал є настільки старий, як і їх національне життя, і протягає свої коріння по всій їх історії“. Дозвольте мені згадати тут літературний спомин, дорогий чимало кому з поміж вас, і вказати, що Поль Дерулед оспівував саме українську самостійність у своїй великій траґедії „Гетьман“. (Оплески.) Я маю ще пізнійшу ноту з 4. січня 1920 р., від одного з наших аґентів в Румунії: „Петлюра знаходиться в Варшаві, де його добре приймають. Він зорґанізував український уряд і має його перенести до

Камінця, де повіває прапор незалежної України. Довкола його зберуться банди повстанців, які чекають на реґулярну армію, що має йому приготовити Варшава. І Варшава передасть тоді всю владу Петлюрі, наперед впевнившись що до істнування незалежної держави, яка перестає бути небезпечним сусідом". Я мушу сказати, що все це зреалізовано. Петлюра є сьогодні на чолі своєї армії на Україні і він безумовно відданий Франції. Накінець я мушу пригадати п. ґенерала Масене справоздання, яке п. Голова Ради Міністрів дозволив зробити перед комісією закордонних справ. На одному з засідань в перших днях березня він здав нам справу з приміток, які він зробив за часи його довгого перебування в Варшаві. Він доклав нам, що два супровожаючі його старшини, переїзжаючи через Німеччину до Варшави, чули від німецьких офіцерів, які заявляли вітверто, що вони рахують незабаром знову забрати Польщу і вважають її тільки тимчасово відділеною. В Варшаві ґенерал Масене отримав зміст листа, який Людендорф писав до одної важної особи: „Треба заходитись коло Японії і Росії, щоб з ними приготовлятись до завоювання світа". Ось які були мрії Людендорфа, мрії, якими була завсіди захоплена велика більшість Німців. Щоб розбити ці наміри, казав ґенерал Масене, треба протиставити большевицькій Росії бльок альоженів (сумежних народів), тим більш, що зеднана Росія буде завжди ґерманофільска незалежно від того, ким її єдність буде скріплена. І підкресливши щирі зносини, які встановилися між офіцерами і жовнірами французькими і українськими, він зробив уваги, які я тут коротко передаю: Українці є протицаристи і протибольшевики, вони є демократи. Це є дуже добрі жовніри, які хочуть битись за незалежність своєї країни, проти большевиків і проти Німців. Треба спішитись з визнанням України, треба її допомогти, повернути її полонених, затриманих в ріжних країнах Европи, а саме в Болгарії і Італії. І її відбудована армія швидко вижене большевиків. Ви знаєте, Панове, я вам це сказав з початку своїх заміток, що це діло вже почалося: большевиків вже прогнано з Одеси. Це-ж саме буде і по всій Україні, лише треба, щоб Українцям допомогли, а це не буде без користи — і вони нам постачать силу збіжжа і сирівців, яких ми доконче потребуємо: хліб, худобу, вовну, шкіру, цукор і багато дечого иншого. Ґенерал Масене додав: Поляки, щоб зміцнити свою оборону, щоб запевнити тил своїм арміям, потребують Українців". Щоб зрозуміти ці замітки, досить поглянути на мапу. Видко, що Поляки можуть бути загрожені з півдня і що вони ризикують навіть, коли їх армії будуть переможними напереді. Перш усього зовсім дивне те, що коли весь світ хоче захопити Україну, ми вагаємося взяти руку, яку вона нам простягає. Що весь світ хотів захопити Україну, це є незаперечна правда. В 1918. Німці прийшли туди і там засіли, бо вони дивились на неї як на свою споживчу крамницю" — ось таким терміном вони називали її. По Німцям прийшли большевики, бо Українці вигнали Німців. Вони хоробро билися проти них: 35—45,000 Німців впало під ударами українських селян, які захищали свої жнива перед наїздниками. Вони таким чином дали нам в той час посередню допомогу, яка зовсім не була для нас зайвою. (Оплески). Як тільки Німців прогнано, явились большевики. Українці, хоч і знеможені боротьбою з Німцями, всеж ще билися. І вони відкинули цього нового ворога, коли Денікін рішив кинути свій наступ на Москву і повернутись проти них. Виснажені тією боротьбою, яку вони мусіли вести по черзі з Німцями, з большевиками і добровольцями Денікіна, Українці, не маючи змоги битись, відступали, але ні трохи не знеохочені. Відступивши перед силою, вони підіймаються і починають ступати на шлях перемоги: вже в чимало місцях побили большевиків. Вони хочуть знов зайняти свою країну, і треба швидко дати їм моральну допомогу, якої вони сподіваються від нас, визнати самостійність їх країни і послати їм ці цивільні і військові місії, які вони радо зустрінуть, — одіж, обув, амуніцію, ліки, яких вони домагаються і що стане їм великою допомогою.

П. Люі Перроляз: Чи дозволите мені, мій дорогий товаришу, зробити одну увагу.

П. Гаяр-Бансель: З охотою.

П. Люі Перроляз: Ви щойно сказали, що Україна є цікавою країною для нас Французів. Вона справді має особливе значіння не тільки задля матеріяльних засобів, як країна збіжжа, цукру і нафти, але також, і це головне, задля деякого морального споріднення з Францією.

Між українською душою і московською істнує прірва: — в українській літературі чути подих мягкости, а перш усього почування свободи. Звертаю Вашу увагу на факт, що в цій країні є чимало французьких споминів. Давно вже одно з її міст, славне потім, було засноване французьким ґенералом Рібасом, збудоване франц. інжинером Воланом, а що важніше — прикрашено тим великим Французом, який називається Рішеліє і який в 1818 році, завдяки дружбі з царем Александром І., був покликаний до Франції як перший визволитель її території. Ось чому я зважуюсь прохати не тільки Президента Міністрів — я знаю, що він не любить вмішуватись у внутрішну політику инших країн — а також Міністра Освіти, щоб поширив в цій країні французький вплив. Ми не трубимо про цей вплив на всі сторони, одначе французька культура має свою вартість: на ній складається ширина поглядів і великосердя. До нас звертаються всі. Ми бажаємо, щоб французький уряд працював для поширення цієї культури не тільки поміж братніми народами Еспанією і Італією, а також в нових країнах, центральної Европи, балканських і на цілому світі. (Дуже добре, дуже добре!) Я висловлюю бажання, щоб зробили щось в цьому напрямку для України; ця країна терпіла, вона ще терпить і коли вона в мент зневіри могла сказати, що Бог є занадто високо, дозвольте її надіятись, що Франція не є занадто далеко. (Оплески.)

П. Гаяр-Бансель: Я дякую п. Перролязові за допомогу, яку він мені зробив в захисті тези, яку я маю честь підтримувати. Я зупиняюсь на цих увагах і обстоюю перед Головою Ради Міністрів, щоб він зробив все можливе і дістав з України збіжжа, яке вона ще має.

В підкомісії російських справ докладчики заявляли, що жнива за два минулі роки, особливо останній, є незвичайно багаті, що більшість цього хліба є ще у українських селян і що нам лишається тільки порозумітись з цією країною, щоб це збіжжа було передано в наше розпорядження. Зважмо, що замість того, щоб тратити на розміні грошей, ми придбаємо, і це був би розуміється результат великого значіння. Це торкається не тільки збіжжа, але і цукру, шкіри і всячини, — не кажучи про мінеральні богатства, які зможемо знайти на Україні, але при одній умові — визнанню її самостійности. „Зверніть увагу на те, пишеться українським представником в Букарешті в ноті, надісланій до Парижу — зверніть увагу, що вивозити можна хіба з України і що коли нас не визнають, ми не дамо дозволу на вивіз“. Тому я домагаюсь, пане Президенте, щоб Ви задовольнили бажання, з якими я до вас звертаюсь і які є підтримані, як Ви це бачите, великими авторитетами. Я назвав п. ґенерала Масене. Я не назвав инших осіб, яких свідоцтва я приводив, але і вони є також важні. Додаю, що треба взятись швидко за діло. Дійсно, Німці, які втратили Україну в 1918. р., надіються її знову завоювати, коли не зброєю, то інтриґами. Вони тільки чекають на оголошення упадку Петлюри, щоб йому противставити свою людину, яка зробить те, що Скоропадський в 1918. р. Тоді, коли ось-цей служив німецьким інтересам проти французьких інтересів, наші очі були заплющеними, і ми не розібрали гри, яку грали перед нами, і через це ми жорстоко терпіли. Зараз нас попереджають. Німці оголосили свої наміри. Я маю тексти. Я стримаюсь від їх читання, щоб не перетягати промови. Але не можна сумніватись, що Німці своїми інтриґами готовлять занепад Петлюри, який настільки є популярний між своїми земляками, наскільки відданий Франції. Ось чому я обстоюю, щоб П. Голова Ради не гаяв часу, що до визнання України в імені французького уряду і таким чином дав її моральну допомогу, на яку вона від нас чекає. (Оплески.) Я знаю, що Ви маєте клопоти з приводу Росії. Ховай мені Боже казати щонебудь проти Росії. Навіть по всьому її горю, по покиненню нею нашої справи в найважніший момент нашої історії, ми не можемо забути, що на протязі перших років війни вона нам принесла велику, безмежну послугу. Хто нам її дав. Ми повинні признати: це царський уряд. Ви знаєте болючий кінець цього нещасливого монарха, перед яким я клонюся з пошаною. Але я думаю, що царизм вже пережився в Росії. Ми не маємо чого займатись царським урядом, але тільки російським народом: треба бачити те, чого вимагає більшість російського народу, тому що в сучасний мент є тільки уряди ріжних партій. Зараз сумежні народи (альожені) складають найбільшу частину російського народу: починаючи з півночи аж до крайнього південного сходу, ми рахуємо 100—110 міліонів альоженів проти 70—75 міліонів Росіян в Центральній Росії: отже більшість є на боці альоженів. Можливо скажуть нам, що будуть непорозу-

міння між ріжними країнами, і нам буде трудно стати на бік одних чи других. Бо всі вони мають імперіялістичні нахили і хочуть зростати на рахунок сусідів. Все це є можливе.

Ми це повинні дати зрозуміти цим народам, що вони мусять робити собі взаємні уступки, що вони мусять погодитись поміж собою, щоб боронитись проти зовнішних і внутрішних ворогів, які захочуть втягнути їх в найгірші авантури. Вони це зрозуміють, коли ми завдамо собі труду це їм пояснити. Мирова конференція проголосила теорію національного розсліду, плебісциту. Там, де будуть сумніви, чи якась провінція хоче бути прилучена до тої чи иншої країни, населення буде могло висловити свій погляд. Воно буде приналежне до країни, за яку висловилась більшість. Плебісцит дає змогу поладнати важну вразливість навіть тих, що лишаються привязані до великої Росії. Бо коли між цими народами хтось захоче позвернутись під її еґіду, ми не станемо цьому на перешкоді. Спитайте, яка є гадка цих народів, і нехай буде все згідно з їх волею. Ось вірна метода, з якою звертаюсь до Голови Ради Міністрів з проханням, щоб прийняв її. (Оплески). Ще раз прошу Уряд вислухати зов цих народів і відповісти їм негайно. Не треба гаяти часу. Ці народи звертаються до нас, бо знають, що в нас нема, наперекір усьому, що кажуть, ні духу імперіялізму, ні бажання панувати над иншими. (Дуже добре, дуже добре!). Вони знають нашу невтральність і нашу шляхотність. Мені було приємно чути кілька днів тому мого товариша і друга п. де Магаллона, який пригадав думку одного з наших південних письменників: „Завдання Франції не є панувати над світом, але не давати, щоб над світом, хтось панував“. (Гучні оплески).

Вас, Пане Голова Ради Міністрів, який маєте честь сьогодні керувати долею Франції, прохаємо виконувати це завдання. Не сумнівайтесь, що сповнюючи його, Ви прегарно служите інтересам нашої країни. Ви тим самим будете працювати проти всього, що є шкідливим у Росії і проти нашого непримиримого ворога, — проти Німеччини. (Гучні оплески).

Переклад, зроблений з протоколів Палати Депутатів, видрукованих „в Журналь Офіціель“ дня 27. березня 1920.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Як Французи заняли східний беріг Рейну. Значіння тамошних міст для Німеччини. Як поводяться Мурини в Франкфурті. Інтересна земельна реформа в Чехословаччині, або про політичний принціп і політичну практику. Значіння цеї реформи для Карпатської України. Кілько беруть чеські міністри? Нове королівство в Азії й хаотичне суперництво держав антанти. Що діється в Святій Землі. Як лінчують звичайні американські громадяне а як лінчує президент Вільсон, або проблем „масштабу“. Дрібні але важні вісти ріжних держав і країв. З соціялістичного світа. Антанта й большевизм, або про те, як Антанті відхочується дальше воювати.

Німецькі промислові міста: Франкфурт, Дармштадт, Гамбурґ, Ганав і Дібурґ обсадили французькі війська під претекстом, що Німці не виконали буквально 44ого арт. договору *). Тимчасом та область ізза вугля була для німецької держави одиноким джерелом відбудови. А що в тій области почався хаос і що навіть ліві німецькі ґрупи просили в присилку німецького війська, отож німецький уряд вислав військо. Инакше там праця в копальнях була неможлива, а тим самим булоб неможливе додержати достави вугля для Франції. Так пише німецька преса.

*) Той арт. становить, що Німцям не вільно держати військ у полосі 50 км. на схід від Рейну.

Виходить, що Німці і сяк і так не моглиб додержати договору. Отож Французи заняли ті важні центри німецького духового й матеріяльного скарбу. Бо нпр. Франкфурт це коронаційне місто Німеччини (як Москва в Росії) й місто уродження Ґете. Німецька буржуазна преса приписує вину заняття згаданих міст соціялістам. І з того приводу відгріває всі арґументи проти них. Інтересні своєю брутальністю арґументи Бісмарка. Ось виривки з них: „Соціялістичний аґітатор це галузка промислу як кожда инша: він стає аґітатором, як колись ставав ковалем або теслею. Бо так живеться йому далеко краще чим передтим, приємніще й свобідніще та з більшою пошаною в деяких кругах“.

„На землі є дикі свині, що нищать все, що їм стане в дорозі. Під землею є сотворіння, які підгризають коріння. Проти диких свиней лютуємо, бо бачимо їх. Але шкода, яку вони роблять, не дасться порівняти до шкоди, яку роблять страшні підземні сотворіння. Дикі свині це військові, а ті сотворіння це соціялісти“.

Деяких ще більш соковитих висказів залізного канцлєра не передаємо ізза їх соковитости, хоч виголошував їх спокійно з парляментарної трибуни.

І так великий німецький нарід, який недавно мрів про панування над Европою, мусить спокійно дивитися на те, як у його Франкфурті розташовуються кольоніяльні війська Франції, сенеґальські Неґри і т. п., як над цим і иншими містами завішено стан облоги, як вилучено їх з телеґрафічного й телефонічного звязку з Німеччиною і т. д. і т. д.

Ці міста становлять центри німецької фінансової сили. Там розвинена німецька хемічна індустрія, таємниць якої не знали досі навіть Анґлійці й Французи. В Франкфурті над майном істнує найстарша німецька біржа, яка має майже 150 літню безперервну традицію солідних оборотів і являється колискою німецького стану банкирів. Там концентрується німецький метальний промисл, особливо мідяний і машиновий.

А Дармштадт це осередок величного рільничого промислу, модерного огородництва, промислу шкуряного і и. Там один з головних осередків наймогутніщих фінансових інституцій Німеччини, т. зв. „Д-банків“. Словом — кожде з тих пятьох міст Німеччини це немов один з її пятьох змислів.

Цим заняттям чисто німецьких околиць викликала Франція в Німеччині ще більшу ненависть, чим версальським договором. В політиці навіть на дальшу мету рішають не тільки обчислення, але й чисто чуттєві пружини. Здається, що цим кроком доконала Франція унеможливлення дійсного примирення свого сусіда і що Німеччина при найближчій нагоді понесе всякі можливі жертви, щоб тільки відплатити за це упокорення.

Анґлія, Америка й Італія не солідаризуються з поступком Франції та виразно це заявили вже першого дня. А на другий день по заняттю Франкфурта французькими військами лучилося в нім нещастя: вже від рана приходило до непорозумінь між африканськими військами й публикою, особливо перед головною почтою й перед „гавптвахою“. В полудне африканські Неґри, подразнені свистом товпи, почали в неї стріляти з кулеметів. Трупи й ранені покрили площу, між ними жінки і діти . . . Французи стягають що раз більші сили.

„New-York World“, туба американських правительственних кругів, пише, що крок Франції загрожує мир Европи. Але обсада Галичини не загрожує мирові . . .

Німецький премієр Мюллер заявив прилюдно, що поки Французи не опустять німецької землі, нема бесіди про щире порозуміння.

„Тел. Унія“ донесла, що міністром заграничних справ Німеччини буде др. Кестер, бувший пруський посол в Гамбурґу. Преса закидає йому, що він за мало знає заграничні справи. Він уродився в р. 1883 як син цлового урядовця, внук рибалки. В університеті студіював фільольоґію, написав кілька наукових студій і кілька добрих романів та проявив орґанізаційний талант в Шлєзвіґу.

Чесько-словацький парлямент ухвалив земельну реформу. Референт цеї справи підчеркнув, що зразу хотіли Чехи відібрати всю землю шляхті (вона там переважно чужа національно) без викупу. Одначе по докладних нарадах вирішила комісія для земельної реформи, що лучше буде зробити це за викупом, але по цінам передвоєнним. Таке внесення й предложено повній палаті, яка уважала його таким самозрозумілим, що приняла його без дискусії.

На цім однім прикладі бачимо політичне вироблення Чехів, які дивляться на суть справи, а не на „принціп“. В дійсности доконали вони приняттям згаданого внесення фактичного знищення шляхти. Бо ціна землі піднялася в порівнанню з мирними часами о яких 4000% (як ціна всіх инших дібр і продуктів). Значить: гріш, який шляхта одержить, не дасть їй економічно стати на ноги, тільки розплинеться в її руках, бо дорожнеча зовсім не меншає. Принціпу конфіскати землі великих посідачів Чехи не обстоювали з чисто практичних причин внутрішних і заграничних. До перших належать двоякого рода причини: а) психічної натури, б) фінансової натури. Що до першої ґрупи цих причин, то суть їх полягає на тім, що чеське селянство, не дасть собі вже видерти купленої землі й обстоюватиме її до останньої каплини крови, бо воно цю землю купило. За яку ціну, про це воно не думатиме: за ціну, яку визначила держава. Мовляв — кілько від нас хотіли, стільки ми й заплатили. Отож це наше, бо куплене. Що до другої ґрупи причин, то т. зв. викуп землі буде першим етапом уздоровлення фінансів, бо зачне з селянської маси витягати це море паперового гроша, яке викликає в народі ілюзоричне враження богатства й відтягає його від праці. Заграничні причини такі: Чехія опирається на антанті, яка воює з большевизмом. І тому числиться з нею. Але тільки формально, не фактично. Ухвалює: „купити“ землю. А що до ціни, то це питання, про яке можна дискутувати. Мовляв — головне, що „принціп приватної власности нерушений“. Так роблять політики, які не мають відповідної сили, щоби переперти свій принціп.

Цікаво, що навіть найлівіші чеські політики, які стоять близько большевизму, не уважали за відповідне викликати бодай дискусію над згаданою вище ухвалою в справі земельної реформи.

Цей чеськословацький закон про земельну реформу має величезне значіння для Карпатської України. Як відомо, навіть найлучші закони будуть погано переведені в життя, коли нема людей, яким залежалоб на добрім переведенню. Супроти того українські економісти, юристи й інжинери, які непотрібно збивають брук у Відні й Празі, повинні виїхати в Карпатську Україну, щоб допомогти своєму убогому народові осягнути користи з нового закона. А передовсім повинен бути оповіщений цей закон з коментарем в українській мові й виготовлена та оповіщена відповідна статистика.

Чеське правительство внесло такий законопроект про „жалування“ (платні) собі й вищим урядовцям: міністри мають побирати 40.000 кор. річно додатку до платні, яку досі брали (60.000 кор. — якраз стільки, скілько наші „посли“ беруть у місяць!). Репрезентаційні додатки одержують тільки два міністри: премієр і міністр закордонних справ, кождий по 50.000 кор. річно (скілько беруть наші, це залежить від гумору, партійности й безсоромности їх і міністра фінансів). Чеські сенатори одержувати мають по 2000 (дві тисячі кор. в місяць і 1000 (одну тисячку) додатку на час дорожнечі (у нас навіть курєр плюнувби на таке „жалування“, не кажучи вже про ріжних „радників“, що ніколи нічого не урадили). Посли (депутати) одержуватимуть теж такі жалування. Президенти обох палат парляменту одержуватимуть платні міністрів, але без репрезентаційних додатків, віцепрезиденти по 4000 кор. в місяць, але без додатків на дорожнечу.

Так платить правдива держава людям, які мають освіту й охоту до праці. А у нас?! Кілько властиво беруть люде, які називають себе міністрами, а з яких ¾ не має ні освіти, ні почуття обовязку? Хто розвяже цю загадку? — Нове азійське королівство, положене між Таврусом, Середземним морем, Синайським півостровом, Сирійською пустинею й Месопотамією, має 280.000 кв. км.. значить воно 4 рази менше чим Україна. Населення цього королівства не числить навіть 3 міліонів душ. Є там 100.000 Жидів, 300.000 людей греко-православної віри, 600.000 католиків а решта могаметанці, переважно арабської крови. Всі ці віроісповідання розбиті на дуже численні секти (між самими христіянами крім „католиків“ буде коло 12 сект)*).

*) Орієнтальні христіяне це банда, значне гірша від найгірших іслямітів, брехлива й злочинна. Одні Вірмени мають будуччину, бо вони неймовірно твердо держаться своєї народности: ні один не признається до иншої народности або віри. Але їх у новім королівстві дуже мало. — Гл. Vamberg.

Як у релігійних так і в політичних питаннях представляє Сирія мозаїку навіть в договорах. Найважніщий з договорів заключений в маю 1916. Він ділить Сирію на 3 сфери: французьку, анґлійську й незалежну. Розуміється, Араби не погодилися з цим пляном розділу їх землі. Коли Файзаль, третій син великого шеріфа Мекки Гусейна, поміг Анґлійцям побідити Турків, проголосив його батько королем Геджасу. Самому Файзалеві дали Анґлійці т. зв. державу чотирьох міст (Алеппо, Гама, Гомс і Дамаск). Але він не задоволився цим і поміг передовсім свому братови, заняти Мезопотамію, на яку тепер сам має охоту — так само як на Палестину. Проти Франції є там виразна струя, яка волілаб американський протекторат. Франція держить ще Кекилію й морське побереже до Лібанону, але має охоту на „державу 4 міст“ і частину Арменії. Супроти того Файзаль проголосив незалежність цілої Сирії й іменував уряд під проводом Ріда-Паші (міністром закордонних справ є в нім Саід-бей, б. заступник Єрусалиму при султані). В Дамаску зійшовся сирійський парлямент, де знайшлися й представники Месопотамії. Він заявився за прилученням Палестини до Сирії й виступив проти жидівських змагань до оснування окремої держави в Святій Землі. Парлямент візвав Анґлійців і Французів. щоб геть забралися з Сирії. Французький ґенерал Gourand, не маючи відповідної сили, зробив приємну міну й — поґратулював королеві Файзалеві та запросив його в Париж. Але той не дурний туди сами їхати. Висилає тільки свого представника.

В Бейруті збірається протипарлямент.

На орієнті блискає й гремить. Чи буде буря?

Поки що великодний тиждень приніс вісти з Єрусалиму, що там прийшло до вуличних боїв між Жидами й Магометанами. Впало 250 людей. Сплюндровано 60 єврейських крамниць. В цілій Палестині починає ширитися антисемітизм. Супроти того Анґлійці здержали дальший в'їзд Жидів у Палестину. Над Єрусалимом завішено стан облоги. Чиж би таки мали справдитися слова поета: „Бо що тая рука розвалить, це вже більше не встане“ . . .?

Появилася статистика американських „лінчів“ (убийств без суду). В р. 1919. злінчувала товпа 84 осіб, з чого 78 Неґрів. В рр. 1889—1918. злінчовано 3224 людей, з чого 2522 Неґрів, між якими було 51 жінок. Живцем спалено в однім 1919. році „тільки“ 12 Неґрів, одного порізано на шматки, а 6 живцем погребано (тою самою „лінчовою справедливістю“ погребано живцем 5 міліонів Українців, яких головно з волі Вільсона віддано під чуже ярмо).

Найближче засідання Найвищої Ради Антанти відбудеться в Римі в маю. Чехія оповіщує, що від 1. мая приймає приватну почту в Сибір.

Ірляндська таємна орґанізація Сінфейн в однім дні висадила в воздух або підпалила 133 казарм.

Повстання в Індії поширюються. В провінціях Дельгі і Ямольпан прийшло до розливу крови. Індійці нищать залізниці й фабрики та затоплюють водою копальні анґлійських консорцій. Повстання задавлюють масовими розстрілами.

В Еспанії почався ґенеральний страйк робітників у копальнях угля. Початок страйку вийшов з Астурії.

Персія порозумівається з большевицькою Росією. — В Анґлії робітники аґітують за ґенеральним страйком. — Ізза недостачі грошей постановив турецький кабінет продати твори штуки, клейноди й старинні памятки (між якими буде багато звязаних з українською історією). — У Югославії відбуваються комуністичні демонстрації, в яких беруть участь також урядовці. Військо, висилане проти них, відмовляє інтервенції. — На з'їзді комуністів в Москві заявив Лєнін: „В загравичних справах наше становище таке, що нас і не визнають, і не визнають. Внутрішня політика основана проблемом, чи краща централізація, чи децентралізація“ . . . Коротко і ясно говорить Лєнін.

В соціялістичнім світі зайшли вельми важні події. Конґрес анґлійської партії, який відбувся в Льондоні, заявився за прилученням до III-го інтернаціоналу (з осідком в Москві). Рівночасно бельґійський соціялістичний конґрес під впливом Huysman'а заявився проти диктатури пролєтаріяту а за тим, щоб остати в т. зв. II-ім інтернаціоналі („европейськім“).

В Великодню пятницю делеґати большевиків, Польщі*), Литви і Латвії, які з'їхалися в Бобруйську, ухвалили завішення зброї. Рівночасно в Данії з'їхалися з большевиками офіц'яльні представники Анґлії й Франції ізза переговорів в справах торговельних. На чолі французької місії стоїть радник Ернест Муссар (Mussar). Ці факти виразно вказують на те, що Антанта не чує в собі сили дальше вести війну. Вказують на це також иншого рода вісти — про внутрішні відносини в головних державах Антанти. І так у Франції наступив наглий упадок курсу французьких грошей, супроти чого Анґлія, Америка, Шв'еція й Швейцарія кинулися на французькі базарі як на добичу й, користаючи з низького курсу французького франка, почали викуповувати французькі маґазини з товарами — зовсім, як у Німеччині. Що також анґлійські внутрішні відносини починають „розпрягатися“, видно з инших проявів, а саме семейних. Як відомо, семейну мораль в Анґлії, подібно як у старім Римі, уважають головною підвалиною державної сили. Отож статистика виказує, що в однім Льондоні є під цю пору 750 скарг о розвід ізза чужоложства, а 817 ізза біґамії — цифри в Льондоні доси небувалі. Счинився крик. Постановлено виготовити окремий закон з острими карами. Але чи цей закон поможе що, коли в Анґлії перші жінки починають — продавати свої „права“ до чоловіків другим жінкам. Статистика виказує, що ціна в цих інтересних інтересах виносить від 1 шілінґа до 3750 фунтів штерлінґів . . .

Україна.

Ситуація на Україні (Витяг з офіц. докладу): Большевики почали прибувати на Україну ще в січні 1919. року а взялись за адміністративну і господарську роботу з квітня тогож року. Дві інституції принесли з собою на Україну большевики — обидві однаково ненависні українському народові — то чрезвичайка і комуна. Ні з чим ліпше не можна порівняти чрезвичайки на Україні, як з гончою собакою, котра бігає по українським повітам, висліджує і хапає українську інтеліґенцію. Ось один з тисячі прикладів діяльности чрезвичайки: В Умані у большевиків служив селянин з Старих-Кабанів Штогрен, середньої освіти чоловік. Побачивши, що большевизм народові не вподобається, він кинув службу; але через те примушений був перейти на нелеґальний стан і ховатись по хатам, лісам, полям. Сховатись не вдалось; чрезвичайка піймала і зробила з ним те, що завше з другими робила. В той час як раз маленький отряд повстанців наскочив на Умань, це було в маї, і між иншим, захватив мертве тіло Штогрена. Тіло привезли в Бабан.. Зібрався цілий схід. Щож побачили люде. Нарізи на тілі, які видимо посипались сіллю, повикручувані руки й ноги, розбита голова. Враження було таке сильне, що тут же селянин 50 років. Самон з синами поклявся, що поки буде жити, буде бити большевиків. В один мент згуртувався повстаньський отряд і добре він дався в знаки большевикам. Свій погляд на комуну, на її орґанізаторів, на господарське її значіння народ дуже влучно висловив таким віршем — на Київщині скрізь можете його почути: Іцькі, Хаї, Сури — всі ми комуністи; Мужик буде орать, сіять, а ми будем їсти. На Херсонщині про комуну так говорили: комуна то кому — на, а кому й нема. Так в дійсности і було. От приклад — в с. Благодатне Єлисав. пов. приїздять офіційні комунарі і, під страхом розстрілу за невиповнення, дають такий наказ: весь хліб переписати і що звище норми вивезти на ближчу станцію для комуни. Озброїлись всі, навіть діти, і не дали вивезти ні одного фунта. Під фірмою комуни большевики намагались забірати у селян хліб, сало, бараболю, яйця і т. п. Ця комуна так вїлась в печінки селянам, що коли піднялись повстання проти большевиків, навіть старі діди і баби з вилами, косами, сокирами йшли руйнувати залізну дорогу, аби не дати змоги большевикам вивезти їх добра; на запитання, куди йдете, була одна відповідь: йдем гонити комуну. Повстання не дали змоги большевикам запанувати на Україні; але вони дуже дорого обійшлись українському народові. Большевики тяжко мстили селянам: руйнували цілі села, напр. місто Трипілля київ. пов., село

---

*) Радіо з Моски доносить, що переговори з Польщею мусять бути зірвані вже ізза місця тих переговорів.

Севастянівка, гайсин. пов., Цеберманівка, уман. пов., забирали у селян коні, хліб, одежу, накладали величезні контрибуції (напр. на село Молодецьке наклали контрибуції 500.000 карб.); палили хати тих селян, котрих підозрівали в повстанні. На Україні, особливо в Київщині, ви не найдете ні одного села, деб не було або спалених хат, або безвинно побитих нібито за участь в повстанню людей, або ограбованих до нитки інтеліґентів, священників, заможних селян. Награбоване добро большевики, під охороною Китайців, везли з села до міста і тут же продавали його спекулянтам. Большевицька навала всім солоно прийшлась; через це в повстанню проти неї приймали участь всі: і попи, і дяки, і монахи київських монастирів (в отрядах Зеленого) і селянська маса. Не видумка, а дійсна правда, що іеромонахи благословляли зброю, а іеродякони шли в розвідку; так принаймі було в отрядах Зеленого. Повстання показали большевикам, що їм не панувати на Україні. На місто большевиків прийшов Денікін, або як називають його селяне, Донікін. Влада Денікіна довго не протрималась і, головним чином, через те, що народ не співчував їй, вона була для нього чужою, а як до цього додати ще те, що під кінець свого істнування денікінці почали страшенно грабити селян, то й не диво, що селяне не жаліють за Денікіном. Співчуття народне було виключно на боці української армії або петлюрівської, як її частіше іменують. Ось один із великого числа доказів: В уманському повіті обявили мобілізацію большевики — ніхто не пійшов; обявили денікінці — теж ніхто не зявився. А обявив з початку серпня мобілізацію петлюрівський комісар, хоть армія була Бог знає де, всі явились, прождали сім днів, побачили, що нема ні зброї ні одягу, ні начальства — розійшлись до дому. Денікінщину в січні ц. р. остаточно ліквідовано. Нема надії, щоб колинебудь вона воскресла на Україні. Але московські большевики все таки лізуть на Україну. Невеликі їх частини почали прибувати, наприклад, на Уманщину в січні місяці (совітський полк — імені Маневича). По селах ведуть аґітацію таку: а) що петлюрська армія зєдналась з большевицькою; й що лише Петлюра — сякий такий; б) що тепер вже не буде ні комуни, ні чрезвичайки. На словах так, а на ділі брехня від початку до кінця. Хоч чрезвичайок може й нема, а Українців переслідують також, як і перше. Мене наново ограбили до щенту. Ледве втік. А в моїй хаті розвідка полка Маневича спалила українські книжки, між иншим, таку невинну річ, як: „Досвітні огні“ — Б. Грінченка. Говорять про обєднання з українською армією, в доказ чого згадують отамана Волоха, але все це робиться для того, аби одурити селян, котрих все таки бояться. Одного большевика — солдата запитав один свідомий селянин: нащо ви кажете неправду, що обєднались з Петлюрівцями? — „А чтож дѣлать, відповів кацапчук, назовешься большевиком, то і на ночлег не принимають, а назовешься петлюровцем так і ужинать дадут...“ Настрій селян до большевиків ворожий. Це і зрозуміло; бо села, зруйновані большевиками, ще не одбудовані; хати, спалені, ще не остроєні; рани, нанесені селянам, ще не загоїлись. Большевики пробують найти спільну мову з селянами. Ось приклад, що з того виходить: в січні ц. р. в Гайсині большевики скликали селяньський зїзд, прибуло 500 членів. На промов большевиків відповідь була така: головою зїзду вибрали бувшого мирового суддю; за пропозицію большевиків подано тільки 4 голоса, себто 496 проти. Большевики пробували розпустити зїзд: на це один селянин сказав: добре, ми розїдимось, але варятів слухатись не будем і будем підтримувати Волинця (повстанець). Зараз на Україні нема ніякої влади. Кожне село уявляє з себе маленьку республику, живе власними інтересами і на всякий випадок точить ніж на запічку. Село жде влади, але такої, котраб встановила порядок і защитила його справедливі інтереси. Ні московсько-большевицької, ні денікінської влади село не прийме, як уже і не приняло. Один економіст про українську землю з її підсонням так висловився, що вона ще жде свого хазяїна, котрий дасть їй раду. Теж потрібно сказати про весь український народ — він жде своєї української влади. Україну треба крок за кроком завойовувати, а для цього потрібно мати хоть невеличку армію. Де формувати армію і звідки починати похід на Україну? Формувати можна де завгодно, а починати же похід тільки з півдня і ось по якій причині. На півдні в районі Одеси — ви можете отримати матеріяльну допомогу від Антанти, коли вона буде, і в досить великому розмірі; на сто верст від моря ви маєте цілком забезпечений тил, бо Німці кольоністи озброєні з ніг до голови і дуже прихильні до української влади; большевицьких

сил там нема; бо вони відтягнуті на польський і кубанський фронти. Провіянту для армії скільки хочеш; аби були українські гроші. Коли я був в Одесі в кінці січня і з початку лютого, власним досвідом переконався, що я би там були представники української влади, то багато моглиб зробити для орґанізації української армії".

Становище армії У. Н. Р. Українська армія, одержавши директиву головної команди військ Української Народньої Республіки од 3. листопада 1919 р. з району Любар—Чарторин вирушила в напрямку на Хмельник—Уланів—Пиків. Біля ст. Калинівка армія перейшла залізницю Винниця—Бердичів. Частина армії вступила в бій з денікінцями і в районі полуст. Лавровецька—села Лисіївка захопила од них 2 ваґони кожушків, 2 ваґони теплої білизни, харчі і амуніцію. Далі армія через міста Вахновка—Зозів перейшла в район Липовця, нападаючи на добровольчі частини і одбиваючи од них зброю і запаси ріжного майна, де і пробули 3 дні і вирушили через ст. Липовець, с. Росшовка—Животів—Тетів—Пятигор. Звідси армія повертає на південь і зосередковується в Умані і її районі. Тут одбувся безрезультатний бій з большевицькими частинами 21. листопада. Після цього армія вирушає в напрямку Лезгіно—Тальне, а кінні частини доходять до міста Вільська, де до армії прилучається отряд Гулого і йде до Дніпра. Були заняті Черкаси і Золотоноша. Населення дало для армії хліб, одежі, табаку і ріжного другого збіжжа, а зокрема Євреї дали пів міліона папірос. Частини армії зайняли Канів, маючи порівнюючи невеликі бої з большевиками. Але небезпека того, що Дніпро розільеться і одріже одход, заставила Омеляновича-Павленко дати наказ відійти за Дніпро на Правобережжа. Большевики вислали дві кінних дівізії з Кременчуга для ліквідації цієї армії, але наші старалися не увязуватися з ними в бій і почали відход через Корсунь—Шпола на південь. 28. лютого цього року вся армія була зосередкована в районі сел Тишковка—Глодоси—Ліпняжка. В цьому районі ґенерал Омелянович-Павленко видав наказ по армії про її сконцентрування 6. березня ц. р. в районі сел Голованівськ—Покотилово і післав курєрів до головного отамана в слідуючих цілях: І. Поінформувати головного отамана про стан в армії. II. Одержати директиви: що робити в звязку з наступом Поляків і в якім районі двигатися армії дальше, другими словами — одержати наказ про дальші операційні акції армії. Належний наказ одданий. Армія складається з трьох дівізій: І-а Запорожська дівізія (три піших полки і три кінних полки). Начальник дівізії — Г у л и й, начальник штабу — полковник К р а т. В склад Запоріжської дівізії входять бувші 6, 7, 8 запорожські дівізії, як 6, 7, 8 запорожські загони. II-а Київська дівізія. Начальник дівізії — четар Юрко Т ю т ю н н и к, начальник штабу — сотник Б л о щ а н е в и ч. В склад її входять бувші 5, 9, 12 і частини С. С. III-а Волинська дівізія. Начальник дівізії — полковник З а г р о д с ь к и й. Складається з бувшої 1, 2, і 4 дівізій. Встановлено точно старшинські і козачі ранґи. Дисціпліна розумна, але абсолютно тверда. За весь час було тільки 16 випадків дезертирства. Маються величезні обози. Кулеметів і гармат досить, крісів — замало. Гарматних набоїв хватає, а крісових і кулеметних теж мало. Одіті всі, більшість мають анґлійську одіж, одбиту від денікінців. Утримується армія за ті гроші, які її були передані правительством при відході. Випадків реквізіції не було, що особливо притягало симпатії українського селянства і поглиблювало національну свідомість. В лютому припинено видачу грошового утримання старшинам і козакам. Останні розуміють становище і віднеслися до цього прихильно, добровільно відмовившись од одержання. Настрій старшин і козаків дуже добрий. До армії приходили цілі повстанчеські відділи і окремі козаки з проханням про приняття в склад армії, але їм відмовлялося за браком крісів. Дівізії орґанізовані так, що при першій можливости можуть бути негайно розгорнуті в більші тактичні одиниці.

— **Українське селянство і робітництво.** Селянство і робітництво далекі від всяких соціяльних експеріментів. Про большевиків не можуть і чути. Незабутніми залишаються ростріли невинних селян за те тільки, що вони Українці (чрезвичайка), руйновання сел, реквізіції хліба і таке инше. Однаково оцінюють і денікінців. В місцевостях, занятих Поляками, риса невдоволення за їх реквізіції і побої. Слово — Україна — не є пустим звуком для селянина. Двохрічна боротьба з безліччю жертв при всім хаосі і неорґанізованости поглибила національну свідомість і створила величезний кадр самостійників-державників навіть в селянських хатах, не кажучи вже

про інтеліґенцію. Є велике бажання серед населення йти до війська, щоб з зброєю в руках осягнути ладу і порядку. Говорять про брак краму, соли, нафти. Велика ненависть проти чужинців-окупантів. Селяне мають хліба і ріжних сирих продуктів в великій кількости.

— **Большевики.** Большевики на Вкраїні абсолютно не мають жадного ґрунту для своєї діяльности. Влада істнує тільки в великих містах. Большевицьке військо є також тільки в великих містах. Українці до війська не йдуть, а коли їх беруть силою, то розбігаються. Большевицькі частини не мають жадної охоти боротися з селянами. Правительство большевицьке страшно не популярне і його, як такого, не має. Є окремі особи, як Затонський, Петерс, Владимиров — люде чужі, що нічого спільного з Україною не мають. Селяне повстають проти большевиків, і недавно Затонський заявив, що для них не були страшні ні Денікін, ні Колчак, як не страшні зараз і Поляки. Найпильнішу увагу, після нього, треба звернути на петлюрівські банди, які не дають навести спокою в селах і підбивають селян до повстання через старшин петлюрівців, хочби для цієї мети прийшлося ужити всю червону армію. Зараз большевики напружують всі свої зусилля, аби розбити Поляків, але поки безрезультатно. Ґенерал Омелянович-Павленко перехопив наказ большевицької головної команди про те, що коли банди Павленка (українське віисько) захоплять узлові центри і цим попсують звязок між частинами, щоб большевицька армія негайно окремими частинами одходила на лівий берег Дніпра, не чекаючи окремого наказу.

— **Денікінці** не істнують. Ще до повної їх катастрофи командуючий одеським фронтом, полковник Попов, присилав своїх делеґатів до ґенерала Омеляновича-Павленка з проханням, забути все, що було раніш і спільно почати акцію проти большевиків. Ґенерал Павленко заявив, що він згоден приняти їх під свою команду з відповідною фільтрацією звичайно, але було пізно, тому, що наші селяне вже їх добивали.

— **Подорож А. Лівицького.** В. о. міністра закордонних справ, А. М. Лівицький, виїхав з Варшави до Камянця Подільського на нараду з міністрами й представниками партій.

— **В Камянці Подільському.** Кореспондент „N. R.“ повідомляє, що Камянець зробився українським Пемонтом. Адміністрація польська підкреслювала багацько разів, там про своє льояльне становище що до національних тенденцій в характері державно-творчому. Утраквізація суду, допущення української мови в урядуванню, спирання культурного українського руху, самодіяльність шкільництва, імунітет вищого навчання й т. п. — ось ряд реальних кроків, стверджуючих щирість урядових декларацій.

— **Відїзд з Камянця Подільського політичних діячів.** Члени центрального комітету української народньо-республіканської партії, др. К. Г. Сивошапка й П. К. Пилипчук виїхали в цілях одержання докладних інформацій від головного отаманна С. В. Петлюри до Варшави.

— **Новий тижневик.** В Камянці Подільскому центральний комітет української народньо-республіканської партії має намір приступити до видання тижневика.

Нове видавниче товариство. В Камянці закладається нове видавниче товариство „Культура“.

— **Молоді патріоти.** Підчас денікінівської окупації на Україні було роспочате переслідування всього українського так в Києві, як і на провінції. Також провадилася завзята боротьба з українськими школами. Але кооперативи підтримали останні. Й особливо самі школярі. В той час як російські школи були замкнені за браком палива — українські школи функціонували, бо кожний школяр приносив що дня по поліну й на ці школярські дрова опалювалися шкільні будинки. Коли бачили на вулиці хлопців, які в одних руках несли книжки, а в других — дрова, всі знали, що це українські школярі. Така свідомість болюче вражали денікінців, але боротися з цим їм було абсолютно неможливо.

— **Де Вдовиченко?** Відомости про перехід полк. Вдовиченка на бік большевиків, подані деякими орґанами польської преси, цілком неправдиві. В звяку з цим, за видрукування неправдивих відомостей про Українців, заборонено вихід протягом трьох днів „Gazecie porannej“ й сконфісковано ‚Slowo polskie“, „Trybunę polską“ й „Вперед“.

Польща.

— **Польща й Україна.** Відбулося засідання Ради Міністрів, на якому обмірковувалася спеціяльно політика уряду в українському питанні. Прийняті важливі рішення.

Українці зірвали переговори з Поляками в Варшаві, заявляючи, що не можуть згодитись на прилучення Галичини до Польщі. — Коли це правда, то між Галичинами й Наддніпрянцями устає з цею хвилею всяка неприязнь.

— **Демонстрація п. Ґрабського.** В звязку з невдоволення п. Ґрабського політикою Міністерства Закордонних Справ, яку останнє переводить в відношенні до Росії, п. Ґрабський демонстративно виступив з мирової делеґації, що мала вести переговори з большевиками.

— **Офензива ендеції.** Ендеція роспочала офензиву проти Пільсудського й Патека за їхню політику, яку вони провадять в звязку з наступними мировими переговорами з Росією.

— **Знов не пощастило.** Новий наступ большевиків на польський східний фронт (волинський й подільський відтінки) скінчився на нічому.

— **Подорож Пільца.** Пільц виїхав до Парижу в плебісцитових справах.

— **Візіта до Галичини.** Міністр торґу й промисловости виїхав до Галичини.

— **Чічерин не згоджується.** Чічерин звернувся до польського правительства з нотою, в якій заявляє, що він не може погодитися на превентивні умови Польщі. До своєї ноти він додає копію своєї ноти, розісланої всім державам, в якій він прохає посередництва Антанти.

Польський сейм зібрався 20. ц. м.

Росія.

Большевики зривають з традицією дотеперішніх інтернаціоналів, і день 1. мая, який був робітничим святом, замінюють на день праці в ціли чистки городів, відбудови шляхів і т. п.

Глибокий дотеп большевиків. З Копенгаґи доносять: З Москви депешують, що комуністичний конґрес приняв глумливий внесок, ухвалити найвищі большевицькі декорації для Клєманса й Черчіля за їх заслуги в поширенні революції й большевизму в Европі. Правильно.

Чічерін заявив офіціяльно, що большевицька Росія визнає незалежність Литви і є за тим, щоб місто Вільна зісталося Литві.

— **„Ознайомлення“.** Представники Ліґи Народів, що мали виїхати до Росії в цілях ознайомлення, нині туди не їдуть.

— **Людскість замирюється.** Японці розпочали успішну офензиву проти большевиків, забравши у останніх Миколаєвськ, Хабарівськ і Владивосток. Вони спішно перекидають на сибірський фронт ще три дивізії.

Міжнароднє життя.

— **Делеґація Латвії в Москві.** Делеґація мирова латвійської республіки виїхала до Москви в складі міністра закордонних справ Seeberga-a, міністра справедливости Paulik-a, економіста Greeman-a, фінансіста Berlos-a, полковника Kalmin-a й 27 експертів.

— **Литовці клопочуться за мир.** Делеґація мирова Литви виробила умови миру й запропонувала їх Росії, які та й приняла.

— **Фінляндці також.** Російсько-фінляндські переговори мають розпочатися в половині травня в Ґданську.

— **Вибори в Чехії.** В Чехії відбуваються вибори до парляменту й сенату на підставі ухваленої конституції. 22 партії виставляють в 21 виборчім окрузі 2285 кандидатів.

Коаліція чеських аґраріїв і соціялдемократів розбилась з приводу новелі до закона про хазяйнування на громадських пасовисках і инших громадських землях. Супроти того кабінет міністрів подався в одставку під покришкою, що його основа „Національна Рада“ уступає місце новому парляментові. Президент Масарик доручив старому кабінетові виконувати дальше обовязки аж до переведення виборів.

Городська Дума Загребу вибрала бурмістром комуніста Деліча.

На Балкані кипить. Грецька „Neo Himera“ доносить, що Болгарія мобілізує в порозумінню з Туреччиною, та що в Альбанії появилися правильні болгарські війська. Французів вимордовують скрізь.

Югославія відкликає з Парижа з виїмкою чотирьох людей (Пашіча, Трумбіча, Весніча і Зольґера), всю свою делеґацію разом зі службою, а то ізза великих коштів. У нас не то в Парижі, але в такім Букарешті сидить пять вищих урядовців, а кілько инших, про це ніхто не знає.

— **Др. Реннер в Італії.** Канцлер Німецької Австрії, др. Реннер, відвідав Італію, де йому зроблено тепле приняття.

Італійці переносять з Венеції воєнний арсенал у Полю.

Всюди бють окупантів. Італійці мусіли опустити Мізурату й Ратуш в Тріполітанії (Аґ. Стефані).

— **Авантура д'Аннунціо.** Предприємство д'Аннунція в Рєці наближається до кінця. Сам д'Аннунціо схиляється до комунізму.

— **Мир з Угорщиною.** Мировий договір з Угорщиною вже вироблено й передано делеґатам Угорщини.

— **Ратифікація договору.** Американський парлямент ухвалив заключення сепаратного миру з Німеччиною 245 голосами 150 (опріч республіканців голосувало за мир ще 22 демократів).

— **Сепаратизм.** В Баварії шириться сепаратистичний рух.

Нова партія в Баварії називається „Бльок порядку“ і виступає проти всяких дальших змагань соціялістів і навіть демократів.

— **Ненажерливі.** Міллєранд робив доклад у французькому парляменті з приводу окупації французькими військами німецької території, який зустрів овацїйне приняття. Однак Льойд-Джордж і Нітті невдоволені з позиції Франції.

Критика і бібліоґрафія.

Украјинско питање. Издање Руског Оделења Друштва Словенске Узајамности у Београду. Београд. 1919. Ст. 80. in 8⁰.

Ця книга складається з промов, виголошених підчас дискусії над українським питанням в літку 1919. року на зборах „Друштва Словенске Узајамности“. Представники Української Військово-Санітарної Місії в справах полонених у Білгороді др. Вербенець, В. Ганьківський і П. Франко звернулись з колективним листом до голови товариства славянської взаємности Йована Жуйовича, голови Сербської Академії Наук, прохаючи прийняти їх в члени товариства, як представників української народности. Товариство це було засноване в червні 1919. року для „праці над виробленням славянської взаємности й солідарности“. До фундаторів товариства поруч шерега видатних сербських політичних і наукових діячів записалося ще чимало Росіян-еміґрантів, наприклад: пр. В. Бобринський, Д. Вергун (галицький москвофіл), Ол. Гіжицький, пр. Д. Кишенський, С. Лавров, сенатор В. Смолянинов (б. попечитель одеської шкільної округи), М. і Ф. Челнокови. Вже з цього реєстру заздалегідь можна було бачити, що це буде за товариство і яку взаємність воно буде виробляти. Так справді і сталось. Прохання Українців послужило темою дискусії на двох засіданнях товариства, після чого винесено резолюцію, яка, розуміється, виключала всяку змогу для Українців взяти участь в товаристві.

Ціла та дискусія — то один пристрастний, повний лютої ненависти й злоби крик огірченої душі російського централіста-шовініста, який причину всіх лих, які впали на російську імперіялістичну державу по революції 1917. року — в українському сепаратизмі й „мазепинству“. З яким чудним засліпленням, і так мов і не істнувало зовсім й українського національного відродження й української держави, ці дивні люде повторюють старі байки про „німецьку інтригу“, про „вигадану мову“, про „мазепинство“, даючи ще раз блискучий доказ того, що вони нічого не навчились і нічого не забули навіть після надто яскравих лекцій історії. З української сторони двічі виступав др. В. Вербенець; розуміється його голос потонув в хорі україножерних промов Ф. Родічева, В. Бобринского, М. Челнокова, С. Лаврова, до яких прилучилися й Серби: Йован Клісіч, М.

Спалайкович (б. сербський посол в Петербурзі) і М. Цемович (секретар міністерства закордонних справ). Найбільше характерна промова Родічева. „Хто такі Українці? Хто їх вигадав? Їх вигадали Німці. Українство — „made in Germany“. Українці одпали від Росії тоді, як вона боролася за всесвітню демократію. Стіпендіями Австрії й Німеччини вони перейшли на бік ворогів славянства . . . Берестейський мир Українців є діло далеко гірше від большевицького. Українці зрадили славянству, предали Україну Німцям . . . Проводирі українства предали і Росію й Сербію . . . І от таких людей приймати до товариства славянської взаємности? — Ви мені кажете, що я в Києві чужинець, що це не моя батьківщина, що це не Росія. Цю свідомість, свідомість, що це таки моя батьківщина, Ви не можете в мені знищити. І так само у всіх Росіян. Поки звучить російська мова Пушкина і Лермонтова, Турґенєва і Толстого — не перестане боротьба за єдність нашої батьківщини. Ми будемо провадити її всіми засобами, якими обороняють рідний край“. — Такі провідні думки промови Родічева. До неї долучають усякі арґументи од фільолоґії, історії, етноґрафії й політики такі спеціялісти, як Бобринський, Челноков і Лавров. Сербські промовці, слабо володіючи фактичними доказами й дуже вільно поводячись з фактами, що їм як чужинцям можна вибачити, вносять ще більше палкости й темпераменту в осудові української „зради славянству“: союз з Німцями, ослаблення Росії — це альфа і омеґа всіх їх обвиновачень. „Ціль українського сепаратизма, каже Спалайкович, було завдати найтяжчий удар славянству і його моральній та фізичній силі тим, щоб Росію, головного й природного представника славянства розщепити на дві частини . . . Наша політика не може йти цим шляхом. Що до решти, то українське питання для нас є внутрішнім питанням російського народу і воно має бути рішене так, як це буде найбільше відповідати бажанням і потребам російського народа“. Другий сербський дипльомат, д. Цемович, не менш катеґорично зясовує „українську зраду“ й заявляє, що Сербам потрібна „одна Русь“, а не „три Руси“, що вони бажають „щоби злучалось, зливалось те, що споєне, а не роздвоювалось“ і в істнуванні великої й единої Росії вони бачать ґарантію будучности всіх Славян.

Два бесідники з сербського боку, академики Люба-Столнович (б. голова ради міністрів) і Йован Жуйович, мабуть хотіли трохи ослабити враження промов своїх товаришів, розуміючи, очевидно, що в товаристві „славянської взаємности“ не зовсім личить таке отверте „жерство“ одної з славянських народностей. Д-ій Столнович в загальних і трохи туманних висловах говорить про потребу „перевиховання нашої славянської вдачі“, про заснування внутрішнього життя словянських держав на „принціпах права, правди й толеранції“. Він ні словом не згадує про українське питання, яке було темою дискусії, і так зостається незвісним: чи він на стороні роспинателів, чи на стороні роспятого. Д-ій Жуйович іде трохи далі. Він сентиментально прохає Українців, „щоб вони не говорили про Росіян і про Поляків, як про своїх противників, а щоб звернули всю увагу на Німців, які „були й єсть ворогами всіх Славян“. Він умовляє Українців, щоб не відлучались від Росіян, з якими століття жили в тісній злуці й не казали „ніби Росія економічно визискує Україну“, бо, мовляв, російський мужик сам дуже бідує, як це бачив д-ій Жуйович, проїздячи через великоруські. Д-ій Жуйович звертається й до Росіян і, похваливши їх за те, що вони „зреклися системи автократії у внутрішній політиці й імперіялізму у зовнішній, умовляє „не забороняти Малорусам, які бажалиб на своїй мові писати, читати і в своїх народних школах вчитися“ і радить так урядити свою велику батьківщину, щоб у їй „всі народи були щасливі й задоволені“.

Але миролюбна мова д. Жуйовича видко мало вплинула на збори, бо, вислухавши те все, вони прийняли резолюцію, перший пункт якої говорлть, що головною потребою славянства має бути об'єднання всіх Русей (Великої, Малої, Білої й Червоної) в єдину й однолитну державу. В третьомуж пункті виступає рішучо проти „сепаратизму поодиноких народів“ у тій державі.

Російський одділ товариства „Славянської взаємности“ зібрав і видав усі ці промови й резолюцію, та ще в додатку надрукував і мову Богдана Хмельницького на Переяславській Раді 8. січня 1654. року — на науку „українським сепаратистам“. Треба бути дуже вдячним йому за те, що він зберіг для потомних часів таку яскраву й характерну ілюстрацію „славянської взаємности“, як ці промови в білгородському „Друштві“.

Д. Дорошенко.

Т. 2. Ч. 4. Відень, 6. травня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Остап Грицай.

Невольники.

— . . . Життя скучне і повне туги*), з одного боку море, за ним на горизонті виднілись скалисті гори Сардінії, з другого — ланцюх каменистих гір острова; в воздусі кружляли орли, чорні круки крякали над просторими кладовищами. Не заглянув тут ніхто з світа далекого, нудьга налягала на всіх; — щоб змінити життя, радо голосилися до робіт на Сардінію, та гірко цього жалували. Деякі по кількох тижнях повертали з малярією, багато вимерло на Сардінії, з повернувших на Азінару догорало поволи все, що було слабої будови тіла . . .

Догарало все — які важкі слова! Бо хибаж не всі вони слабої будови тіла, ці живучі безконечно вбивані жертви війни, імя яким — полонені? І аж лячно читати в листі того українського полоненого на далекій Азінарі, що з 36.000 запроторонених там 1915 р. полонених, вигинуло на тиф 24.000, оставшимиж ділилася малярія і еспанка. А скілько Українців було між ними?

Але чим далі і чим глибше у зміст листів, писаних українськими невольниками в Італії, то читач їх швидко стає розуміти, чому там одні тисячі вигибають, а другі стають страшно слабої будови тіла. І не треба нам іти аж на цю італійську Сибір — Азінару. Досить буде, як зупинимося коло одного з таборів близь Верони, і овіяні духом старого Данта, станемо слухати сповіді українських бранців.

Що за сповіді!

. . . У форті кождий дістав сінник з соломою, котрі клали ми на камінну підлогу, бо „прич" не було. Стіни вохкі, через що воздух лихий, а нас не пускано на світ божий. Небавом люде стратили барву лиця, і виглядають мов трупи. Світла ніякого не давали, з малого нашого льону мусіли ми купувати свічку . . .

А другий:

. . . Нема між нами нікого, хтоби занявся моральною піддержкою полонених, — обставини в теперішнім часі суть найгірші за цілий час моєї неволі, ескорти італійські поводяться з нами на кождім кроці як з худобою, бо нас бють навіть крісами . . . Нарід стратив цілковито надію на поміч з української місії і є готовий навіть ризикувати життям, щоб визволитися з неволі . . .

---

*) Текст листів полонених подаю дослівно. О. Г.

А з форту Lugagnano:

... Доброї води ми не діставали — хорих відвозили до лічниці у Вероні, але лишень таких, що не могли ходити о власних силах, — воду ми пили з ріки, бо від керниці наших людей італійська ескорта відганяла. Бють, або кажуть бити. Нарід цілковито зневірений — — та мріє про утечу, хочби з нараженням життя...

Инший пише з Monte Cassino:

... Наш харч: $^1/_{16}$ літ. чорної гіркої кави. — обід: рідка рижева або макаронова зупа, два рази в тиждень по 150 ґр. мулячого мяса; на вечерю зіпсутий оселедець або рід наших бураків, хліба на день 250 ґр. Малярія в нас була епідемічно, бо копали канал в околицях Риму. Після розпорядження з січня 1919. р. не дістає мужва на снідане нічогісько, о год. 10-ій трошки зупи, о 4-ій оселедець, або на цілий день маленька зимна консерва на 4-ох людей, та дві таблички цвібаку...

І ті, Лазаревими крушинами годовані — канал копали! Радуйся царю, Петре Великий!

Лист за листом звіщає тут трохи не цими-ж словами те саме: повну безпомічність проти мук голоду, лихого приміщення, епідемій, вповні нелюдського поведення італійської сторожі та здебільшого й старшини, а як фінал — одно:

Мрію про утечу.

... З тої біди наші полонені почали утікати — пише один. Але якіж траґічні ці їх утечі!

Читаю:

... Першим разом (т. є. 24. січня 1920) утікло кільканайцять, а остаточним разом на 25. І. пустилося утікати 5-ох наших хлопців о першій год. по півночі. Почув італійський жовнір, прибіг до них ближче, запитав, хто є, а вони, не видячись зі страху ... (в оріґіналі пропустка слова) — — а він почав стріляти просто у них. В той час один ранений (італ. жовніром) почав кричати: „Колеґа, не стріляй, забери до арешту або до команданта, — а він сказав: нема колеґи, вмирайте, — і двох убив на смерть, одного ранив трьома шусами; ті побиті мали також по пару шусів і еще багнетами попробивали їм твар скрізь... Така наша доля... Думаю, що если ті люди просилися, то італійський жовнір міг забрати їх живих, а не бити еще по смерти. Бо еслиби дістали тільки по одному разові — ну то вже; але бо вони мали більше чим по три кулі і еще ножем попробивані...

Це **один** з таких випадків, де італійський салдат цілком так, як колись ассирійський кат, шматує лице убитого ним невольника. А кілько з цих українських невольників в італійськім яссирі пошматовано осьтак тайком — при нагоді такої-ж самої, розпукою наміреної втечі? І це не Сибір, не зненавиджене цілим культурним людством заборило царського деспотизма, це новітня Італія Ґарібальдів та Маццінів, — Італія Д'Аннунчіїв, які найкраще здержалиб сонце в його бігові, колиб тільки тінь якоїсь кривди заподіяно їх народові!

Але може би цей D'Annunzio відповів нам на те, що ця жорстокість італійської сторожі викликана була все таки примусом, виконувати жовнярський обовязок проти втікаючого. Що ті нещасні Українці наче самі накликали собі смерть. Правда ще й таке оправдання не в силі нас переконати, що проти втікаючого конечно треба бути не сторожею, а нелюдським катом. Та якими кровавими софізмами в силі оборонити патріоти Італії ту глибоко соромну обставину, що деякі італійські старшини по цих таборах полонених завзивають наших, винищених війною та полоном

людей — відрікатися мрій про самостійну Україну, а здаватися на ласку або неласку її найлютійшого ворога? —

Питаюся:

Хто з представників Італії буде мати відвагу оправдати це страшливе вбивство українських душ?

Ось пише один бранець з Чечіни:

. . . . Дня 3. грудня 1919 на приказ полковника зібрано всіх Петлюрівців і сказано їм, що хто зголоситься до Польонії, той сейчас вийде, буде свобідний від війська, — Польонія дуже богата, дасть все, що душа забажає . . .

На иншім місці:

. . . Ми усувались на бік, супроти цього, що ми вже всі були записані на Україну та очікували відїзду, аж тут одного дня (7. листопада) зарядили Італійці збірку всіх Українців, — посходились капітани і нижча старшина і почали казати. що Поляки хочуть нас всіх викупити і відіслати до хати, і що ґарантують нам, що ніхто з нас не піде до війська ні тепер, ні в будучности, що рівно-ж ґварантує італійське правительство з своєї сторони . . .

А з табору Casale D'Altamura (3. січня 1920).

. . . Сумну вістку подаємо, що в нашому таборі наступила страшна зміна, якої ми самі не сподівалися. Сьогодні стало до звіту 900 мужа — записаних передше до гол. от. Петлюри, щоби їх записано до Галичини і відіслано домів. Команда повідомила про це дивізію і очікує нового розпорядження і відповіді. Наколи команда дивізії згодиться на перепись, тоді і инші підуть їх слідами, можливо, що одна лиш сотня остане незломною.

. . . . Прикро поглянути на братів — читаємо далі — котрі ще вчера так бодро стояли при своїм постановленню, а сьогодні ідуть ворогові в руки. Найбільшою причиною цеї зміни було, що не постаралося на час о відповідні приміщення та о поліпшення долі цього нещасного полоненого: в нашому таборі спить по вдох на одному ліжкові, воші, брак води, а передовсім харч, котрий не вистарчає до життя . . .

Далі говорить бранець про брак грошей, про Українську Місію в Римі і кінчить:

. . . Панове, просимо Вас і благаємо, заінтересуйтеся більше долею наших полонених і то як найскорше, бо в противнім случаю все скінчиться катастрофою і всі вони впадуть в ворожі руки і не будуть мати більше довіря до своїх провідників. Кождий день, кожда година від тепер приносить нам страти, яких годі набути, уважайте, щоби не було за пізно. . .

Але це тільки один лист, одна мольба.

Та листів таких і таких мольб є сотки і тисячі, а рефрен в них все менше більше тойже сам:

— Панове, просимо Вас і благаємо . .

Спитаймож тепер:

А щож на те ці — панове? Ці українські панове? Ці репрезентанти і представники, ці місії і дипльомати, акредитовані народом заступники і оплачувані нещасним народом — урядовці?

Відповідаймо на те знову строго документально. Ось пише один:

. . . Піднести треба, що табор в Вероні звиджувало богато чужоземних місій, як прим.: румунська, польська, чеська, а від Українців ніхто полоненими не занимався. . .

Другий:

. . . З нашого табора записалось на Україну вперше близько 1200 мужа, — однак з огляду на ріжні пропаґанди російські і польські а навіть аґітаторів наших — при других вписах зголосилося лишень 630. Велику вину цього признати можна нашій місії в Римі, позаяк нічого для піддержаня духа не удалось видко їй нам прислати. Зазначуємо, що про побут нашої місії довідалися ми з відтинків американських часописей в місяць пізніше. . .

Або:

. . . Чули ми також, не знали ми напевно, що в Римі пробуває стало Українська Місія для військово-полонених. Щож робила ця Місія в Римі? Чому вона не постаралася о це, аби італійське міністерство дозволило Українцям їхати до армії Петлюри?

А на иншім місці читаємо:

. . . Відповідь від римської місії прийшла також; та вона для нас була дуже мало цікава. В ній уділено нам раду, слати президентові міністрів Нітті петиції, аби дозволив нам їхати на Україну. . .

. . . Вони (полонені) бачуть, що ніхто навіть не навідується до них. Ані пан Лопатинський, ані инших панів чи пань, про котрих писано їм, що мають обіздити українські табори, ніхто в таборі не видів. Згадані вище пани воліють певно сидіти в вічному місті, ніж показатися між полоненими. . .

І так в сотках цих листів, цих скарґ і мольб і тихих прокльонів.

Українські панове, з яким чолом ви станете перед народом, щоб виправдати колись ці ваші теперішні дипльомовані — скажім дуже лагідно — гріхи, як що всі ці докори нещасних невольників справді оправдані?

Отвертий лист полонених до українського народу, його правительства та закордонних місій.*)

Не менше двох — трьох місяців терпіли ми страшно у голоді, холоді та недузі по ріжних таборах у Італії зараз по зложенню зброї з початком листопада 1918. р. З голоду-холоду та тяжких хоріб мерли сотнями. Опісля порозділювано нас сотнями у різні провінції італійські до роботи. У голоді гнали нас до праці буками і особливо над Пявою при поправці валу. Працювали тяжко і ці, котрим після усяких прав людських не належалось. І у таких прикрих хвилях полонені не забували про Тебе, Славний Народе, та і у чужій пресі шукали відрадної вістки з рідних сторін. Твоїми побідами тішився, радів — полонений народ — Твоім смутком-нещастям трівожився, плакав кровавими слізьми, та очікував з дня на день поліпшення Твоєі долі, щоб чим скорше вернуть до Тебе та рідні, отерти Твої слези, загоїть рани, та рямя об рамя довершити діла будови Народньої Республіки. Діждались цього часу у вересні. Почалась збірка полонених — та приготовання до висилки за границю. Всі тішились мов діти ожиданою свободою. Почались списи, а управи таборні зажадали вписання місця осідку кождого — та власноручного підпису. З иншими націями

*) Прим. ред.: Підписів по відомим причинам не подаємо.

не було крутанини, лиш з бідними Укр.-Галичанами. „Радше ту гинуть“ — заявив народ рішуче, ніж вертать під польське ярмо. Нарешті підписано виказі, відіслано, де належить, та вижидано виїзду за границю. Розпочали ми переписку з переборчою стацією у Інсбруці — одержували листи та телеґрами. Навязано тісні зносини з Інсбруком та иншими таборами. Про Місію у Римі довідались з Інсбрука. З початком жовтня заявив нам майор італ. таке: „Чи відомо Вам, що на Україні Правительство Петлюри бореться з большевиками? Ми є Ваші великі приятелі. Ваші браття борються за незалежність своєї держави. Ми Вам допоможемо. Хто хоче може голоситися до повороту на Україну до Петлюри“. „Слава! Хай живе Народня Республіка! Хай живе Петлюра!“ кричало одушевлено козацтво. „Ідемо на Україну, щоб увільнити Східну Галичину по Сян від Ляхів. Почали наново жити у надії, що скоро приїдемо. Нарід нетерпеливився. Почалися ріжні хвороби, а найбільш червінка ізза зимного харчу. Не можучи діждатися хвилі виїзду, рішили ми розпочати у початку листопаду голодівку, щоб приспішить свободу. В тім часі вислано протест до Парижської Мирової Конференції з приводу прилучення Східної Галичини до Польщі на 25 років з проханням як найскоршого повернення нас домів ізза цілковитого знищення господарського та культурного життя, щоб принести яку таку поміч родині. Вислано також прохання на руки ґр. Тишкевича, чи Антоновича, але, не маючи точної адреси, післано до редакції „La Voce dell'Ukraina“ з проханням передати де належить. У проханню зазначено було рішучо, що з листопаду (в річницю нашого залапання, а іт. побіди) розпочинаємо голодовий страйк, коли до сього часу не виїдемо з Меано (на північ від Трієсту) до Інсбруку. По кількох днях одержали лист від Місії для полонених з Риму (вперве від них звістка.) що в короткому часі переїдемо до українського табору у Барі, та відтам заосмотрені в усе, що треба, свобідно переїдемо на Україну без жадних перепон, щоб подати точне число Укр. петлюрівців, та щоби нічо такого не робити без попереднього звідомлення Місії. Звідомлення нас задовольнило, — тому і не виконали порішеного наміру голодування. Чекали знова. Дощі, сніги та голод дошкулювали значно. Ще більше нетерпеливився народ. 11. листопада дійсно виїхали ми, не під Барі, а до Санта Марія К. В. пров. Казерта, де нас ограбовано зі всього, що собі народ заробив одіжі, харчу, обуву і т. д. Тут було нас петлюрівців більше 3100 чоловік. До цього, уставлено 4 скоростріли на постах; бо управа зарахувала нас до большевиків Переслідувано народ — вишукувано ощадних та порядних полонених, відбирано у них добрі гроші, та запроторювано у тюрми на десять днів. В таборі не вільно було мати доброго гроша ні італійського ні заграничного. Це все стрівожило вельми полонених — почали нарікати на свою долю — та і Місію. Успокоювали ми народ яко мога; „добру маємо Бару — говорив народ. Нас запродано — то що. Добре їм писати — тримайтеся! Чогож ту триматися та і кого? Чи цеї нужди — та голодування і переслідування з боку італійських офіцерів та карабінерів?“ Будучи майже при брамі до свободи — у Меано (бо нас до Інсбрука було всего яких 160 km.) попали у правдиве пекло. Сповіщено негайно про все Місію, та надіялись зміни на лучше. Очікувано приїзду наших старшин, офіцерів — та все надармо. Числили, що з кождим днем настане зміна на лучше. Не страчено надії. Сталося противно. Нашу почту цензуровано від Місії та товаришів полонених, не допущено до табору часописі — звітів — та книжок як історичного змісту і т. п. Підофіцери в рапортах денних прохали командантів о допущення книжок та часописів — для розваги — бо нарід не має що робити — без заняття. Та все надармо. Називано нас большевиками —

побоювалися пропаґанди большевицької та замішання. Чиж через це не міг народ полонений попасти в зневіру та розпуку — виректися самого себе? До цего всего недостаточна пожива (відібрання кави рано), безнадійне вижидання — попхнуло народ у противну сторону. Почалася тиха підпольна праця кількох жидків та з західної Ґаличини і зі східної панських пастухів (що передше з боязни не хотіли зголоситися до армії Галлєра), аґітація за зголошуваннямся до леґії польської. Почалися рапорти. Щодня нарід ґрупами докучав офіцерам переписю; навіть предложили лісту добровольців леґіонів. Инші знова почали переписку з польською місією, котра негайно сповістила своїх прихильників, що ці зголошені до повороту домів перевезені будуть еще цего місяця, а найдальше до 15. марта, з просьбою, щоби і решта переписувалися до повороту до дому та що 3. марта прибуде її відпоручник. До леґіону зголосилося поверх 1500. Нас лишилася менша половина. Нарід зачав сварню — відгрожувався підофіцерам, що его запродано — та і тим, що переписувалися з місією. Зараз же по нашім приїзді з'орґанізовано курс анальфабетів, хор — та і курс вищої освіти — з історії, математики, ґеометрії; — без підручників та всего, що потрібне — почалась праця плянова — систематична до чого не брак було сил та охоти — але народ почав сам уникати — абсентуватися та підсміхуватися. Тому залишено цю працю. Колишні січовики та соколи почали говорити, що в перве тепер в Італії чують за якусь Україну. До цеї зміни багато сприяла почта від рідні, де рідня зазначувала виразно: „Як не запишешся поляком, то не вернеш до дому, України жадної нема, що Полякі добрі люде, та добре з ними обходяться. Всі вертаються, женяться, лише ти сидиш там та будуєш Україну. А Петлюра запродав всіх, та й утік до Варшави. Приїзди". Темний, нерозумний народ в усе те повірив. „І чортові запишуся, колиб дав цілий хліб та скорше до дому забрав". говорили та кричали полонені. Насміхалися з провідників, з місії та Петлюри. Не хотіли нікого слухати, навіть італійських офіцерів, що казали: „не підете до дому, але на війну". І їм не повірено. Офіцери радили сидіти тут, бо несвідомі наших відносин, ні господарського положення у краю. Їм легче було займатися нами, ніж вертатися до своїх полків. Слали ми розпучливі листи до місії та Інсбруку: по розпаді козацтва на Україні що з нами станеться. Місію прохали в розпуці о як найскорше надіслання відпоручника. Однак відпоручника не прислано. Вправді був 5. січня О. Сембратович, а більше нікого. Та і листи не такі одержували ми від місії, як сподівалися. В однім було зазначене, що мають дозвіл вислати відпоручників, та відвідувати табори, та більше нічого. Нарешті 3. березня ц. р. прибув польський відпоручник та спитав людей: „Чи маєте охоту вертатися до дому". Всі заревіли: „Хочемо і їдемо. Беріть та везіть нас найскорше". — „Хто не хоче най виступить". Ледве лишилася нас горсточка, понад двадцять. Зачав нас переконувати та випитувати, чому не хочемо під їх охороною вертати. Один з товаришів сильно зхвилюваний запитав: „Чим ґарантуєте, що повернете нас усіх рідні?"

„Ми знаємо, що всіх забіраєте до свого війська. Чому раніш не відпустите всіх інтернованих в краю, що так караються по ваших фортах і гинуть дармо, та і полонених". „Се мене не обходить, що там діється в Галичині. Я приїхав, щоби вас забрати та вивести до дому. Більше я нічого не знаю." Так звучала відповідь польського відпоручника. На запит, чи Галичина вже до Польщі належить цілковито, відповив, що справа ще не рішена.

Опісля за брамою зробив тайну конференцію із прихильниками, що переписувалися з місією польською, вручено йому спис найсвідоміймих Українців, щоб Поляки могли покористуватися цим до переслідування їхніх родин, тай виїхав по двох днях свого побуту.

Ті, що лишилися вірні Тобі, Народе, свідомі цілі та охотні до праці для Тебе і добра нашої держави — не могли вже жить спокійно між народом, що їх обплював а нарешті покинув — вирікся, а до того як ще дав спис польському офіцерови тих, що над молодшим своїм братом працювали, з ним терпіли і зносили долю та недолю, тих, що бажали усім добра і спокійного повороту домів. Їм не лишилося нич инше як шукати дороги — скоршого — і спокійніщого виїзду на свободу як інваліди.

Розсудиж Народе! Хто винен — хто кого покинув. — Та і чи з таким народом виборем собі кращу долю, що своїх братів провідників видає?

Тепер у таборі Санта Марія, К. В., є лише Галичане, польські леґіони, що готовляться до виїзду — боронить польських інтересів — посідання, а на Тебе і себе кувать кайдани. Чи свідомий Ти, Народе, цего? Чи одобряєш поведення полонених у цьому проклятому таборі? Чиж Тобою, Народе, навіки має поганяти шляхтич, та пити твою кров? Колиж Ти там у краю Народе більше свідомий — то будеш знати, як поступить взглядом Твого брата, Юди.

Ми не кидаємо каменем на нашу місію, бо свідомі перепон, які вона має як місія з невизнаної держави. Всеж таки жаль та біль, що переповняє наші серця, триватиме довші часи. Колиж заступник голови — був у Касіно три дни між офіцерами — чейже міг поступить і до нас — бо ділила його від нас тільки тригодинна дорога. Чому не прибув? Не знаємо. Однак маємо надію — що довідаємося в коротці — читаючи якусь відповідь на цих сторінках. Ми лишившися не тратимо надії і віримо у кращу будучність. Тому виїздячи небаром з полону — вернемо до Тебе, Народе, заохочені до інтензивної праці — мимо всяких перепон — бо наш дух та віра в Народ не вигасли а загартувалися неволею у крицю.

Санта Марія (Італія), Капуя Ветере, 15. березня 1920.

Андрій Горленко.

Два документи.

Скількома рядками нижче читач знайде два документи, зараз тільки історичної вартости, до п. посла Сидоренка, тоді голови української місії на мировій конференції, і до п. міністра закордонних справ В. Темницького. Перший документ був написаний після того, як з італійських дипльоматичних джерел автор отримав повідомлення про бажання відпустити наших полонених. Лист тодішній український посол у Відні, п. Василько, взявся передати адресатові. Але, розкривши конверт, він оддав його свому урядовцеві для власного вжитку, про що автор випадково довідався тільки через місяць. Що до другого листа, то ніякої відповіді на нього не було отримано, коли не рахувати за відповідь екстрену командіровку до Італії п. Севрюка з видачею йому 2,500.000 корон. Результати цеї командіровки досить добре відомі, щоб про нюю ще треба було писати. Зараз п. Севрюк подався до демісії. А полонені ще й досі сидять по італійським лагерям.

Відень, 4. червня 1919.

Вельмишановний Пане Посол!

Беру на себе сміливість додати скілька слів до листа п. С-ка про плян десанту на південь України. Мені, як морякові балтійської фльоти, доводилось брати найбільшу участь в розробленню такого пляну для инших операцій.

Наш плян має подвійні перешкоди: 1. міжнародні, 2. військові.

А. З першого погляду, для Вас там більш ясного, мені здається, що плян використати інтернованих в Чехії Галичан для орґанізації на чеській території української армії з полонених викличе з боку Антанти незгоду через те, що така армія матиме аґресивні заміри проти Польші. Друге — Галичане полонені, при першій змозі, будуть дезертирувати через галицький кордон до дому.

З тогож погляду міг бути вжитий і ще один арґумент, що Україна тільки в тому разі зможе стати з майбутнього року житницею Росії і Европи, коли вдасться її визволити від большевицької навали. Зараз Америка і Австралія ледве встигають годувати всю Европу. Коли ще і Росія зажадає помочи від них, то вони не витримають. Українські селяне майже по всій Україні бояться засівати панські землі без розвязання законодавчим порядком аґрарної справи.

(Після експеріментів Скоропадського).

Б. Військовий бік має ось які перешкоди: а) матеріяльні засоби; б) справа орґанізації персонажа; в) місце десанта і підтримка його; г) спосіб десанта; д) дальша його робота; е) матеріяльна підтримка; ж) культурна підтримка.

а) Італійці вимагають по 500 франків за кожного полоненого, щоб одягти його і узброїти до зубів. Коли рахувати ще по 500 фр. на кожного вояка — на артилерію, кінноту, на літаки, авта, провізію на місяць і транспорт до місця десанта, то це вийде до 1000 фр. Щоб десант був дужий треба, щоб він був не менший як 50.000 чоловік, себ то коло одного корпуса людей ріжної зброї. На що потрібно 50 міліонів франків. Таку приблизну суму маємо ми вільною в наших руках в австрійських і німецьких банках. Крім того в руках Антанти є наших 750 міл. карбованців, вивезених на транспорті „Кавказ“ з Одеси до Царьгороду Французами. Це складає загальну суму коло міліярда корон. На ці засоби можна було би закупити в Італії величезні запаси якої завгодно зброї і перевести її куди завгодно. Тим більш, що Італійці зараз спродають військове майно по дешевій ціні иншим народам. В самому Відні є змога закупити готові літаки і готовий патронний завод.

б) Справа персонального складу: офіцерський і унтерофіцерський персонал можна набрати — наняти зі Славян та Німців; краще булоб, як би дала ще й Антанта своїх людей. Як унтерофіцерський кадр можна булоб вжити і той елемент, який зараз є у військовому лаґері у Відні (2000 душ) і в Чехії інтерновані (3000 душ). Крім того варто було би відібрати яко мога більше народу з німецького полону як інструкторів, і сполучивши їх з італійськими, орґанізувати бойові одиниці. На підготовку і орґанізацію потребується не менше 2—2½ місяців. Крім чисто військової підготовки, треба вжити культурних заходів для освідомлення полонених про те, що зараз роблять жидівські комісарі на Україні. З цього погляду мусить вестись сама широка аґітація. Потрібна інтеліґенція є зараз у Відні і в Швайцарії.

в) Спосіб десанта, себто транспортіровка його вимагає допомоги всієї Антанти — технічної, адміністративної і стратеґічної:

1. Для технічного успіху треба мати принаймні 75 пароплавів тонажу 6000—10,000 тон. З чорноморських пароплавів, забраних до Константинополя, навряд чи є і 5 незіпсованих, гідних.

2. Орґанізатори мусять бути з антантських офіцерів. А ще краще булоб добути з Константинополя адмірала Х., котрий під час війни орґанізував десанти на турецький беріг і заправляв всією транспортіровкою на Чорному морі на протязі скількох літ. Там же є не менш досвідчена людина — адм. Н. Ці імена придбалиб нам симпатії Антанти. А як люде чесні і розумні будуть дуже нам корисні. І того і другого я знаю по службі.

Число пароплавів мусить бути так розраховано, щоб вони могли підняти бойових припасів і фуражу для людей і коней мінімум на два місяці. Крім того їжу і запаси мануфактури і машини мусять підняти американські пароплави і негайно після висадки десанта сипнути їх в кооперативи для виміну на хліб по селах. Але про це далі.

Посадка на пароплави мусить бути зроблена одночасно в скількох місцях і, під охороною бойових кораблів, виправлена до місця призначчння.

Г. Місце десанта і підтримка його залежить від богатьох умов. Ситуація на Україні для большевиків зараз незвичайно погана. Народні маси, правда дезорґанізовані, так насищені помстою до комісарів, як ідеольоґів большевизму, що невеликий гурт орґанізованого війська міг би стати початком кристалізації нашої державної ропи.

І з цього погляду, деб ми не зробили десант навіть в числі 25—30 тисяч народу, успіх його буде забезпечений. Але треба мати на увазі і те, що большевицька сила, яка є зараз на Україні (20 полків), може до цього часу, в залежности від їх думки про Україну, як базу, збільшитись. Через те, при виборі місця мусимо рахуватись і з тилом і з фланками. Найбільш бажаними місцями були би беріг коло Акермана — лівий, де був би забезпечений тил з Румунії, і Крим. Коло Акермана ми мали би забезпечений українським прихильним до нас населенням і лівий фланк і тил. Що до правого фланку — моря, то його забезпечувала би артилерія з кораблів (дистанція пяти кільометрів). З Криму большевиків дуже легко було би вигнати. Після, занявши перешийок кримський, ми малиб цілком забезпечений місцевим населенням тил. Крім того звідси ми моглиб обпертись правим крилом на Дон, лівим на Херсонщину і почати дальшу роботу на північ. Найкраще було би, колиб Антанта зпромоглась з наших полонених орґанізувати два десанти — з Криму і з боку Акермана. Третє місце для десанта є беріг за Очаковим коло Херсона. Але воно найменш зручно по богатьом причинам. І перше всього не забезпечує нам ні правого, ні лівого фланка. Само собою розуміється, що місце десанта заздалегідь не може бути точно призначене по чисто стратеґічним умовам. Але взагалі ідея десанта могла бути яко можно ширше оголошена не тільки в пресі, але і на Україні, щоб заставити большевиків розтягнути свої сили на всю побережну лінію охорони. В залежности від того, де буде більше їх зкупчено, і можно буде почати операцію.

Акерман і Крим тим зручніші, що через скілька день після висадки з місцевих німецьких і українських кольоністів та більш заможного елементу можна почати орґанізацію місцевого війська. Підчас підступу до Одеси большевиків при Французах німецькі кольоністи пропонували орґанізувати власне військо. Теж можна і в Криму зробити. Крім того коло Акермана є людність більш заможня і помірко-

вана, як і всюди зараз на півдні Херсонщини, хоч і більш зденаціоналізована. Кадрами для того війська могли би бути почасти німецькі наняті офіцери і унтерофіцери, почасти ті Німці, що залишились під Одесою і не встигли евакуватись.

д) Дальша праця десанта мусить бути надзвичайно уґрунтована. Займаючи якенебудь місце, уряд десанта мусить перш усього подбати про місцеву потребу в міцній владі, обпертій на тверду охорону, і потреби селянства в землі, господарських приладдях, насінню і в мануфактурі. Такі крупні центри як Одеса, Миколаїв і Херсон можуть бути взяті при тій умові тільки, коли в руках уряду десанта буде великий запас їжі для населення, мануфактури для розпреділення по кооперативам взамін хліба, і т. ин. З цього боку надзвичайно корисно було би, колиб разом з орґанізацією десанта військового, булаб використана заява Американців в Константинополі бувш. міністрові Бутенкові, що вони готові всім помогти Україні і в першу чергу мануфактурою і насіннями для озимини.

е) З цього погляду треба булоб використати те, що зробили большевики в Київі з Дніпросоюзом — себто допомогли йому грішми і працею. Ми мусимо змобілізувати в буквальному розумінню цього слова всі нечисленні кооперативи на півдні України, по мірі наступу десанта і орґанізації влади, і з них черпати резерви і для мінової торговлі і для контролю за владою і для культурної роботи і аґітації серед населення.

ж) Культурна робота мусить провадитись з самого початку орґанізації десанта серед вояків. Але крім того при штабах десанта на пароплавах мусять бути свої типоґрафії, деб друкувались книжки, а головно летючки і проклямації про заміри десанта, про його економічні резерви, котрі потім з пароплавів можна булоб розкидати літаками по всьому побережжу України на українській, російській, жидівській, німецькій та татарській мовах. На одному з пароплавів з Трієста мусить бути вивезена разом з десантом на південь України і та сила книжок, підручників, фарб та типоґрафського паперу, яка зараз закуповується у Відні Дніпросоюзом і Союзбанком. При допомозі паперу ми зможемо монополізувати всю пресу і прибрати до рук ворожі нам жидівські газети. . . . .

. . . .

Майбутність України і відношення до нас, переможців над большевицькою анархією, буде залежати в багатьому і від того, яку ролю ми відграємо в знищенню большевиків. З мого погляду, треба булоб війти зараз в безпосередні зносини з Л. і М. і зажадати від них підтрімки від Антанти в справі десанта з українських полонених, що перебувають зараз в німецьких та італійських таборах.

Ще одну річ я забув вам написати — в Константинополі є багато офіцерів колішньої української армії та з російських добровольців, перевчених французьким поводженням в Одесі на инший лад (6000 їх було інтерновано на Принцевих островах). З них можно було би вибрати більше тисячі інструкторів для десанту. Але під одною умовою: строгого контролю нашого військового аґента в Константінополі і під запорукою нашого посла Лотоцького. Цей матеріял і навіть заява Антанті про наше бажання використати його моглиб придбати нам симпатії на заході . . . . .

Прийміть запевнення в найкращих почуттях . . . .

II.

Дискретно негайно.

П. Міністрові закордонних Справ У. Н. Р.

Заява.

5. червня 1919. р.

П. Ал. С. і я передали на руки пана Сидоренка два листи з загальним пляном десанту на чорноморське побережжа. Бажаючи обміркувати цю справу яко мога докладніще зі всіх боків, щоб в найближчому часі вжити всіх заходів до зреалізування її, ми прохаємо Вас в найближчому часі скликати під Вашим головуванням нараду ось з яких осіб: послів Ліпінського і Василька, представників Дніпросоюзу: Сербіненка і Філіповича, представників військового і морського міністерства, директора канцелярії Парижської Місії Чечеля (у нього маються фактичні відомости відносно італійських полонених), Коваленка О. Т. колишнього морського офіцера чорноморської фльоти і нас двох. Нарада має освітити це питання зі всіх боків.

Др. Я. Окуневський.

Допомога полоненим.

Передомною низка листів, писаних полоненими до мого товариша д-ра Вербенця, голови тирольського відділу Українського Червоного Хреста, для допомоги полонених в Інсбруку.

Читаю я їх, перечитую, і душа моя болить і серце крається.

Василь Щербина пише дня 26. лютого ц. р.

Високоповажаний Пане!

Відписую Вам на той лист, в котрім післали для нас привітання і поучення нашого Головного Отамана Петлюри. Той листок, як я отримав, то в тій хвилині перечитав його дуже радісно, в своїй кімнаті, де перебуває одинацята сотня, а потім передав нашим старшинам, котрі мають під своєю командою сотні, щоби перечитали вістку і привітання від нашого Головного Отамана Петлюри, під якого ми зголосилися.

Отож наші сотники, котрі владіють сотнями, радо зі втіхою приняли те привітання і поучення і в тій хвилині перечитували в кождій сотні зокрема, як могли і розказали людям ясно і докладно, які пошести панують в нашій землі, які перевороти діються в наших околицях, та що стається з тими, що повертаються з неволі і хотіли би узріти свої родимі місця. Люди радо горнулися довкола читачів, котрі читали те привітання, і слухали з охотою ті привітання і поучення і один по другім кажучи — правда, правда те, що може колись і нашу хату поправлять і відбудують більші вікна, щоби могло сонце своїми лучами її гарно освітити не лише довкола, але і в середині. І так много людей сказали з охотою і любовю серця для нашої рідної Матері України. Ми хотіли показати перед світом в чужих сторонах, що ми ще живемо, ті, за котрих многі кажуть, що їх не знають. Ми в такій біді і нужді, в неволі, хотіли показати перед світом, що ми є ті, за котрих многі казали, що не знають жадних Українців. Але в чужині, без жадних інформацій, гортувалися сотня за сотнею, тисяча за тисячею, щоби показати перед світом, що ще живемо, так як нераз співали ми: Ще не вмерла. І

як гортувалися в табори українські, то ще отримували деякі повідомлення і потішення новим життям. — А потім всім, як зачали виїздити инші нації домів а нас зачали перетягати в ріжних способах до Поляків, то тоді до нас не було кому написати ніякої інформації. А ми не могли писати до наших місій, бо одно, що не допускали Італійці, а друге, що не допускали польські посіпаки, котрі валялися много по командах. І від тоді ми осталися бідні без жадної вістки цілих шість місяців. І так кождий засмутився, бо бачив, як другі нації отримували ріжні потішення і в коротких часах спішили потяг за потягом домів. Як на примір Німці, Мадяри, Румуни, Серби, Чехо-Словаки і Поляки. Ми сподівалися, що ми вперед виїдемо, а ми бідні осталися опущені гірше як сироти, бо і сиротою занимається опікун, а ми бідні в тій недолі остали без опіки. І так в тій журі та біді люде почули про справи нашої Галичини і почали шукати ріжних способів, щоби не вмерти в тій неволі, через поштуркування на кождім кроці, а заразом із голоду. Почали утікати та писатися з ріжними націями, лише щоби вирватися з під замку, і так діється далі, бо навкучило сидіти замкненому, що не видимо божого світа. Довкола мури, хиба би подивився на облаки до гори. А тепер почули ми тую вістку про нашу Україну дуже задоволені і щиро дякуємо за витання і за поучення. Просимо, одноголосно, всі разом, старайтеся нас викупити з тої неволі, бо погинем і не будем видіти будучности, бо крайня біда; недост, що голод, але ще і крока вільного не маємо. Ми згаджаємо чи до армії, чи до роботи, чи де, лиш виберіть нас хоть на волю. Просим о поміч; нас тут, в цім таборі, є 1.700 люда.

Гаразд Василь Щербина.

Я нарочно подаю лист з тими гуцульськими зворотами, як оно написано, бо з цего говору віє вітрець мій родимий із гір карпатських. Я бачу того Гуцула на власні очі. Це один із тих, що їх габсбурґський імперіялізм ще в перший огонь кидав. Це один із тих, яких не міг нахвалитися австрійський ґенеральний штаб: „Die braven, die tapferen ruthenischen Regimenter“. Біліють бюсти гуцульських побратимів на італійських полях еще із під Мадженти і Сольферіно з 1859. р. Тепер він, Василь Щербина, тут в неволі.

„У тій журі і біді почули бідні люде про справи нашої Галичини“, пише він. Це про того нещасного 2. грудня у Варшаві. Зажурився Гуцул про свою Гуцульщину.

Але „привітання від нашого головного отамана, якого він держить за символ свобідної України, дуже розрадувало мене і усіх товаришів й її сотні“. — „Ми згоджуємося, чи то до армії, чи до роботи, чи де лиш можна“.

Або цей другий лист з 1. березня із Forte Lugagnano:

По отриманню Вашого листа і по його перечитанню засилаємо Вам найсердечнійшу подяку за то, що не забуваєте за нас і даєте нам такі красні інформації; однак мушу і се не проминути, що ці інформації не згоджуються зовсім з відомостями тими, що ми дістаємо від своїх родин з дому. На підставі тих всіх відомостей, які так згуста одержуємо, переконалися ми, що ми галицькі Русини терпимо не за самостійність Української Республики лише за теперішню Східну Галичину, котра уже в своїм обемі цілої її величини єсть з душею і тілом передана в польські руки, з котрих то навіть ніхто не думає її відорвати, ані відріжнити, і ми маємо бути в неволі Українцями — а в дома галицькими Русинами — то щось неясне, мої Панове. Чи може кождий з нас лише на то зголосився тутки в неволі до армії генерала нашого, славного атамана Петлюри, щоби ви-

бороти собі губернію Східної Галичини під пануванням ляцької независлости над нами, чи може на то, щоби кождий з нас поїхав на Україну одержати той маленький кусничок землі, завеликий одного сажня, котрого нам і тутка ніхто не жалує; от, наприміp, на кладовища погляньте, кілько їх ту є. Алеж просимо Вас, Дорогенькі Панове, звернутись з ласкавою прихильностю і з таким самопожертвованням для нас, яке самопожертвовання в нас всіх для Вас бачите, а колиб мали нагоду переконатися, то побіч самопожертвовання з нашої сторони здибаете ще й щось більшого у нашім форті, то є знущання над нами, ще то лише одно нам не брак, „совісного повітря“, але вдечім иншім то всего так за мало, що мозок в голові кождому схне. Як ще до того прилучимо збільшаючіся дні, котрі то так тяжко змучити, так не маю сили описати, як ту тяжко відбивається в очах кождому ся безнадійність, як і нарікання на глупоту свою і безконечність всілякого рода, що терпеливости брак на се все. Прошу лише, наприміp, взяти статтю одного листа від родичів, надісланого одному з нас, котрий звучить: „Дорогий Михасю! Уже усі з нашого села поприїздили з Італії, і декотрі женяться уже — у нас за Україну нічого не говорять. України ту жадної нема, що тобі розум відібрало, що ти там десь до якоїсь України записався. Старайся чим скорше прийти до дому, то всьо неправда, що тобі там балакають. Поляки нікого не асентирують, ані до війська не, беруть, а як будеш далі за якусь Україну боровся, то вибореш собі то, що твій молодший брат виборов (помер).“ Прошу взяти на увагу, по перечитаню подібного листа з краю, від родини, що то за рух, що за дискусія — що за горяч кождому в серцю, дайте на той час найліпше уложений лист від Вашої місії комусь, най його зручно перечитає, і прошу прислухатися лише тим клятьбам з розпуки, тим докорам. Зрешту не годен ніхто описати, що за нужда в серцях добровольців до України, що за смуток. Тепер же довідавшися дечого з сего листа, котрий є так щиро описаний, як щиро бажав би кождий з нас побачитися при своїх дома. Не забувайте і на се, що нині, якби хтось прийшов і не на правду, а лише так з жарту собі сказав, чи хто не хоче голоситися до польської або якої там будь иншої держави, побачили би. До того допроваджує чоловіка біда, неволя, голод, недостаток — а в кінці безробіття. Не дайтеж, Поважані Панове, так поневірятися.

А тепер єще цей лист з 9. березня ц. р. із Casert-и:

Ми все (одиниці лише) не тратимо єще надії на кращий зворот на Україні, що із мас селянських появиться герой у виді французької Анни Д'Арк, тай і що від України та Її серця ожидати нам спасіння. Ми не вправі критикувати одних та других політиків, але весь народ потягне їх у найближчій будуччині до строгої відповідальности. Ми стратили цілковито довіря до нашої Місії в Римі — бо і нам їхня політика видаєсь надто таємнича — шукане дороги у темряві. На наші розпучливі прохання вислати у табор відпоручника не здійснилися — збуті мовчанкою. І на щож ці панитам сидять? Чиж не на те, щоб бідним полоненим бути опікуном, дорадником та покровителем? Народ шаліє з розпуки, відгрожуєсь (без підставно твердить), що нас запродано — та що пімститься страшно на провідниках!

У дні 3. березня ц. м. прибув у табор відпоручник польської місії з Риму „Вія Грегоріяна“ Nr. 5 та по українські спитав, чи хочемо їхати домів у Галичину, на що всі „їдемо та хочемо як найскорше виїхати“. Опісля спитав, хто не хоче їхати — най виступить. Виступило ледви кільканайцять, до котрих приступив та питав, чому не хочуть вертати і т. п. та з відки вони. Запримітити на-

лежить, що товариш Маслюк, схвилюваний до крайности, спитав його: „Чим ґарантуєте, що нас повернуть до рідні, не беручи у польське військо чи полон? Чому знущаєтесь над нашими братами — сестрами? Чому понад сто тисяч інтернованих гине по ваших тюрмах? Чому їх не випуститите? Чи еще мало знищили край і нарід, то і нас хочете вкувати у кайдани? Ні я не їду з Вами“.

На жаль нас тут таких мало лишилось всего 17 чи 19.

Він взяв з собою виказ противних собі — зробив тайну конференцію (по одинці) з ріжними індивідуами, що після донесення вручено йому еще докладний спис наших провідників, рідні, щоб над нею моглись знущати Поляки, тих, що їм перешкоджували у їх аґітації. Прошу представити собі нашу розпуку — яка огорнула нас по цім усім. І будуй Україну! З ким? та і для кого?, коли більша половина висказалась за цим, щоб перейти на Поляка, бо Поляки у сім еще місяці заберуть їх домів і т. д. Зденервований та доведений докорами майже до розпуки — покинув на дні 7. ц. м. табор, подаючись у шпиталь в Казерті, щоб відпочати, та може, як висуджений, вирвусь на свободу до Австрії. Колиж нарід відрікся нас, не слухав, а насмівався, як над якими злочинцями, приобіцюючи відплатитися нам у повороті — та і на рідні, ми не мали іншого виходу як піти у шпиталь, дякуючи Богу, що розвязались з народом без слова злого. Майже кождий з нас має рідню — жінку і діти — нам они не менше дорожчі серцю — як і цему несвідомому народові. І они мають право жадати нашого повороту, щоб працювати на їх удержання — та борються там самітні опущені о життя. Але і розуміють нашу ціль і вповні її одобрюють.

Тепер маємо наглядний доказ боротьби за волю — свободу України. Що тут сталось, це саме сталось перед місяцями там. Кождий хотів би мати і бути у Українській Державі, але не брати жадної участи у її будові — орґанізованню, а що найважніще, в обороні її прав та землі. Темнота — брак освіти, та народнього почуття, це найголовніща причина цего, що сталось там та ту.

А тепер цей відпис:

Дня 13. березня 1920. прибув транспорт ч. 28 з 230 австрійськими полоненими, в тім один Українець — старший стрілець Мушкевич Омелян, який під маркою Німця зміг видобутись з полону в таборі Касале де Альтамура. На відповідні запитання подає слідуюче:

Уроджений 1896. р. в Стрию і там замешкалий попав в полон 1916. р. місяця липня під Вальоною, де перебував до 14. грудня 1919. р. Звідси відправлено всіх полонених до табору Касале де Альтамура, провінція Барі. Тут було 1700 Українців, зорґанізованих під прапор Петлюри. Дня 26. лютого 1920. відвідав табор О. Сембратович. В таборі були мадяри і Чехословаки. При кінці місяця лютого прибув до табору польський священник під покришкою словенського попа, де зачав свою погану роботу між Українцями. В слід за тим італійські команданти кинулись на наших підстаршин і більше діяльних всіх позамикали. Цей духовний міг дальше сповідати наших слабших духом, де, між иншими казав (при сповіди) „Widzisz synku, ty, ładny chłopak, młody, tobie bez potrzeby tu siedzieć, jeśli porzucisz Ukrainę, a wnet wszyscy będziecie w domu; winni, którzy was do tego namówili, wszyscy zamknięci zostali“ і т. п. В дійсности людей так підюджено, що декотрі з них хотілись пімстити на своїх ідейних робітниках. Плоди були такі, що майже більша половина табору заявилась до Галичини. Італійські власти проти сего не виступали, а, противно, були

згідні з його роботою. Свідок не має нічого, крім наведених фактів, до наведення, бо як каже, що до його особи і дотеперішного життя в таборі було без догани".

От траґедія нещасних, поневіряних, зломаних наших героїв.

Чи зрадник цей Гуцул, як він перепишеться до одної з „ріжних націй", аби єще побачити свою рідну Гуцульщину, за якою він затужив і зажурився? Чи зрадник цей другий і цей третій, яким серце з розпуки розривається і які в неволі віру загубили?

Передомною низка часописів українських.

Всі народи уже визволили своїх полонених, тільки одні Українці мучаться єще в полоні в Італії, в Німеччині, в Сербії і Альбанії і в цілій Европі і в Африці в кольоніях французьких!

Чому не вивозять їх ті місії та комісії, що їх за кордон задля допомоги полоненим вислано.

Єще в лабети Поляків їх передають на муки по таборам в Домбю, в Вадовицях, в Берестю та в Стшалкові!

„J'accuse", кличе один, — бий їх, — кличе другий з горячим темпераментом.

Обвинувачувати можна і треба, і бити можна і треба. Тільки наперед роздумати, кого і коли.

Що для опіки над полоненими зробила місія п. Севрюка в Італії, не знаю. Листи, які приходять від полонених із ріжних таборів, відзиваються про діяльність місії досить неґативно. Але я судею тут бути не хочу і не можу, бо не знаю обставин, під якими приходиться тій місії працювати, а з другого боку розумію психічний стан нещасних зневірених невольників, що благають помочи, та, коли та поміч зараз не приходить, з болю і розпуки докоряють тим, що їм на поміч вислані, а з тою поміччу до них не приходять.

Чи обставини в Італії справді такі, що у італійського уряду не можна було добитися дозволу на національні табори українські; чи вони справді такі, що тих, що назвали себе Українцями, держать під окремим дозором, харчі їм зменшають, на тяжкі роботи висилають, листів і часописів до них не допускають, а місії за цілий довгий час свого пробування в Італії не удалося сих обставин змінити, на це нехай дасть відповідь голова місії, п. Севрюк.

Я мав нагоду приглянутися ближче роботі Військово-санітарної Місії для допомоги полоненим під головуванням отамана д-ра Окопенка у Відні і подаю деякі факти до загальної відомости.

Робота тиха без реклями, як і пристоїть всякій гуманітарній роботі. Але она заслугує на те, щоб про неї український загал мав відомість.

Розпад Австрії на шість держав, кожда з своєю новою владою, війна українсько-польська в Галичині, большевицький переворот в Угорщині, румунська окупація, неясний політичний стан на Україні, боротьба між галицьким а наддніпрянським урядом, большевицький наступ, переговори у Варшаві — оце обставини, серед яких прийшлося працювати місії. Полонені і зворотці ідуть і ідуть і о поміч кличуть. Шляхи на Україну усе стають тяжчі і замикаються цілковито. Багато було треба ужити енерґії і дипльоматичного такту, аби у тій загальній бльокаді отворити хоть маленьку щілину, по якій би можна було перепустити зворотців до дому. Ведуться переговори в Празі, щоби Чехи перепустили полонених з Німеччини через свою територію. Ідуть переговори з большевицьким урядом Куна, що приарештував членів місії в Будапешті, з румунським командуванням, з анґлійським адміралом,

якому підлягає шлях дунайський, з румунським ґенеральним штабом в Букарешті. Транспорти таки пішли. Не удавалося пересунути транспорти, посилалися люде одиночки або гуртками. Використуючи всякі можливости, вислала місія через свої установи тисячі поворотців на Україну.

Показалася потреба устроїти свої збірні станиці.

Заложено станицю у Відні, а опісля в Будапешті.

Були часи, що у віденській станиці назбиралося до 1200 людей, яких треба було прохарчувати, продезінфекціонувати а опісля вирядити в дорогу. Від 1. червня 1919. до кінця марта ц. р. видано на станиці 189.400 пайків харчу і в разі потреби і білизну і одіж і обув.

Як почався рух полонених з Італії в другій половині 1919. р., то устроїла Місія збірні станиці в Мархтренку коло Лінцу на 1000 люда і в таборі Лебрінґ на 1500 люда, а крім того переймальні пункти в Інсбруку і Віллях.

У всіх станицях устроєно приюти для хорих, в яких дається лікарська поміч. — У віденськім приюті хорих, в якім роблять службу два лікарі Українці, видано за час від 1. червня до кінця березня 1920. р. 27.320 пайків для хорих. — Хорі, що находяться по другим шпіталям, стоять в евіденції у Місії, яка їм дає харчеву і грошеву допомогу.

Для всіх калік виробляються протези.

Окремий відділ заложила Місія в Чехії, якій дає опіку полоненим, що утікають з Німеччини і удержує станицю в Празі а другу в Ужгороді для тих, що утікають із польської неволі.

Висланий був відділ Військово-санітарної Місії до Сербії, який там працював кілька місяців, виправивши із Сербії і Альбанії тисяч полонених.

Наколи сербський уряд, який не визнавав Української Республики, не дозволив на дальшу працю Військово-санітарної Місії, то відділ був відкликаний, упросивши Чехів, щоби они взяли Українців під свою опіку. — За ініціятивою Військово-саніт. Місії вислано опісля до Сербії заступника Українського Червоного Хреста Дм. Дорошенка, якому знов удалося помимо трудностей із боку сербського уряду вислати ще кілька сот полонених через Румунію на Україну.

І до таборів в Польщі, з яких доходили крики розпуки від полонених і інтернованих Українців, добралася Місія, виславши туди делеґатів Міжнародного Червоного Хреста на кількократну інспекцію. І почула Польща, що і для них єсть контроль загальної европейської опінії.

А тепер знов через події на Україні шлях через Румунію урвався. — Шлях польський? Стиснувши серце, записуються деякі поворотці до польських транспортів. Місія не робить тут ніякої трудности. Вольному воля, ідуть на свою совість і на свій риск. До Галичини висилає Місія калік, інвалідів. А станиці знов заповняються.

Німці напирають на висилку, бо самі голодують, і приходиться харчі в Югославії або Чехії добувати, що усе стає тяжче і тяжче.

Щоб вийти з тих трудностей розмістила Місія більше як тисяч людей під догідними умовами на полевих роботах в Австрії, Стирії, в Чехії і в Прикарпатській Україні.

Отсе та тиха, але пляномірна робота Військово-санітарної Місії.

Прохарчувати тисячі голодних, одіти обдертих, узути босих, дати хорим і калікам належну поміч і опіку, це завдання, яке вимагає тонни харчів і міліони коштів. — З України привезла з собою Місія чотирі вагони борошна, сала, крупів і цукру.

Це все!

Вивозити зворотців і полонених на Україну при політичних обставинах, в яких находиться Українська Республіка з самого початку, це завдання, яке вимагало не тільки великого таланту орґанізаційного, але і такту дипльоматичного і хитрости зміїної.

А кошти?

За для браку коштів має Військово-санітарна Місія ліквідуватися в короткім часі.

* * *

J' accuse! Бий!

Коли уже обвинувачувати і бити, то хиба тих, що паперовими універзалами Україну будувати взялися, хиба тих, що за партійні плятформи сварилися і великих слів велику силу на те потратили, тих, що за журавлями на небесах загляділися, світ цілий перестроїти збиралися, а землю українську під ногами загубили.

І немає ні клаптика землі на всій соборній великій Україні, де би ті нещасні, замучені невольники в спокою і мирі припочати могли і з болілу душу розвели.

От це й головна причина, чому полонені єще до тепер в неволі тиняються!

Відень, 5. квітня 1920.

Українець.

Думки про будову наших військових сил.*)

Вже майже на протязі шести літ є наша батьківщина тереном безперервних боїв, то тревають під усіма можливими правліннями. Вона находиться в стані, який пригадує часи по смерти Ярослава Мудрого, як описує їх нам літописець. І тоді були боєві сили держави поділені, що приносило важкі наслідки не тільки державі, а також і армії. Поблідли важні, далекосяглі воєнні та національні цілі, місце успіху заняли дрібні зависти та спори. Не богато було великих вчинків та потрібних для них великих людей. Бої були переважно місцеві та оборонні, ведені без пляну та з можливо як найбільшим роздрібленням сил.

Тільки Галичина уявляла собою доцільно зєдинену боєву силу, і династії Ростиславичів повелося зовсім розгромити велике військо Мадярів під Перемишлем в 1099. р. Рівночасно вона бориться перед Поляками і Литовцями та бориться з поодинокими несупокоями городських бояр. Але незабаром і ці сили були розбиті наслідком дрібничкових виступів.

Так українські як і болгарські літописці пишуть вже в 965. р. по поході Святослава ось що про українське військо: це військо визначне витривалістю, хоробростію, бажанням слави, патріотізмом. Його вожд Святослав „був хоробрий та зручний, як леопард, і боровся много. Не брав з собою ні воза ні кітла, не варив собі мяса, тільки пік собі кіньске або волове мясо на грані таборового вогню і так їв його. Не мав ані шатра, а спав на сідлі та чапракові. Такі як він були усі його воїни. Вистарчив короткий час, щоби забулися досвіди, а взаїмні поборювання спровадили розпад.

В подібному положенню находимося й тепер. Хотяй наш край доказує безперервно, що має сили зі доказав кождому і своїх ворогів, що не дасть йому удержатися на українській землі, то ми досі ще не могли запевнити собі остаточного мира. Наша країна пригадує кіпячий котел, в якому витворені гази самі собі стараються найти вихід.

Мусить отже бути поставлена держава, де люде житимуть справді як люде, а що вона має обіймати територію, яка замешкана нами, Українцями, то мусить це бути українська держава. Щоби можна її збудувати, потребуємо підстави- а нею мусить бути відповідаюча в кождім напрямі своїй назві „українська армія“, то значить, зєдинення усіх, ділаючих для загального українського добра збройних сил з метою проґрамового збудовання самостійної народньої української держави, зєдинення безглядне супроти якоїнебудь можливої перешкоди.

*) Автор статті, офіцер ґенерального штабу старої армії з найвищою фаховою освітою.

Якже-ж мається справа з нашими збройними силами і силами, що могли би співділати одержавши зброю.

Вони хвилево є поділені, але тільки на вид — змушені умовинами, а в дійсности звернені до тоїж самої мети.

Находяться на Україні частини з ріжними фірмами а одною метою. Маємо правильні частини і частини повстанців. Правильні частини діляться на частини української червоної армії під Парським, червоні українські галицькі частини під Вітошинським, які хотять взяти участь в поході Росіян проти Польщі, для визволення українських просторів. Далі мається армія Павленка, зложена з Придністрянців і Придніпрянців. Ці частини обсадили майже усю правобережну Україну, разом з Одесою, де находилися все українські частини. Далі є ще сильні правильні частини на українській Кубанщині, які помогли Росіянам знищити Денікіна. По усій території України маються збройні повстанчі гнізда, що показують зуби кождому, хто їх зачіпає і шкодить українській справі. Поза Україною маємо українські частини, будь то узброєні, будь то без зброї:

В Польщі частини української армії, що разом з головним отаманом Петлюрою перейшли на польську територію, тепер переважно інтерновані по ріжних таборах; до того находяться по ріжних таборах полонені з давнійшого часу. Також в польській армії находиться високий процент Українців, що дісталися до польської армії з італійського полону під примусом.

В Чехо-Словаччині маємо чисельну частину в таборі в німецькім Яблоннім, меньші частини в Карпатській Україні.

В Румунії находяться також частини.

В Австрії є число козаків не надто велике, але все таки багато старшин.

В Німеччині маємо велику кількість колишніх полонених.

У Франції є число досить мале, алеж знова в Італії значне.

Далі є сильний рух між американськими Українцями, який можна буде використати при творенню армії, бодай політично, при чім можуть входити евентуально в області, обсаджені Поляками, Чехами та Румунами.

Резервоар наших сил показується отже дуже великим, але треба найти правильні шляхи, щоби використати їх для спільної цілн. Одинокою дорогою для осягнення поставленої собі цілн, це обіймаюча все, опираючася на народі армія, яку треба би спаяти і зреорґанізувати з названих частин. Але це може бути зроблене тільки фахово-орґанізаторським способом, але мусить бути передтим і рівночасно підготовлене економічною внутрішною і зовнішньою політикою. Мусять отже рівночасно побіч себе доповнюючи себе іти чотирі праці.

Коли ми і находимося ще на мості поміж двома світоглядами, то ми на Україні всеж таки перебирали вже доцільно старий світогляд і можемо починати будувати під знаком нового. Переходова стадія була для нас конечним злом, але ми майже вже перебули. І ми не матимемо його вже поза нами, коли другі ще хворітимуть ним, або матимуть його ще перед собою. Творення орґанізованих збройних сил для визволення українського народу мусить бути попиране усіма українськими партіями, кождим Українцем без огляду на його політичні проєкти. Бо ніхто, в кого перед очима добро українського народу, не сміє допустити, щоби цей народ став жертвою чужого визиску зправа чи зліва. Чи це тепер російський большевизм, чи російський монархізм, чи польський „демократизм“ — для нас усе те однокове зло. В господарському відношенню Україна все досі була упослідженям і довго ще нею остане. Товар, який був подпорний для Росії, діставала Україна. Колиж тепер російський пролетаріят є при кермі, воно не буде краще і при інтернаціоналі. Український робучий люд буде наслідком своєї відсталости супроти російського його рабом. Те саме супроти Польщі. Український трудовий люд знає це дуже добре і бореться проти видачі його в польські або російські руки. Інтернаціоналізм в теперішних обставинах може бути нині тільки засобом для цілн національного та суспільного визволення. Світова держава в цім деталі, як це уявила собі теорією, є можлива щойно тоді, коли поодинокі національні господарські области будуть так улаштовані, що визиск слабшого буде виключення. Инакше повстало би рабство.

Мусить отже кождий Українець передусім старатися охоронити свій народ перед порабощенням. Шлях для сього найкращий — необмежено спомагати утворити військової сили. Ця сила є в своїм складі народом, з метою забезпечення свободи і необмеженої можно ти проявляти свою волю. Ми молоді, отже починаємо. Наша армія, як армія в модернім змислі слова, не має навичок ані мілітаристичних пересудів, отже не може бути реакційною. Тому є перед нею майбутність. Ця будуччина лежить в будові держави, яка не сміє бути, як були давніші, машиною, що поводиласяб з людьми, як з машинами. Наша українська держава мусить бути нова, вона мусить виховувати людей, щоби вони, як самостійні та вольні одиниці, свобідно виступали і працювали для загального добра нації, а відтак людства. Отже усі народні провідники мусять звернути свої сили та стремління до вирішення цего великого національного та суспільного завдання. Ми — народ, і коли забракне нам великих цілей та завзять, то обезсилимося серед дрібничкових межиусобиць. Бо народ без великих завдань та цілей привязує звичайно надто велику вагу до своїх внутрішних боротьбів і нищить свої сили в таких спорах.

Коли усі великі народні керманичі без огляду на свої партійні напрями обєднаються коло національно політичної мети, то також народ виросте величчу своєї цілі і обєднається. Вдача нашого народа принесе тоді разом з національним і соціяльне визволення. Шляхом для цього є українська армія, яку в нас становить озброєний народ.

Військово-фахова орґанізація.

Військово-фахова орґанізація стрічає безмежні трудности, так як сили, що їх треба орґанізувати, находяться розкинені далеко від себе, і звязок між ними дуже трудний. До цього причинюється ще те, що сили, які є на чужині в ріжних державах, почасти є проти себе настроєні ворожо. Далі орґанізація на чужи не може відбуватись без контакту з силами, що на Україні, та без узгляднювання тамошніх настроїв та надій.

Так отже належить до цього передусім правильна та скора звязкова служба літаків та курєрів. Найкраще булиб літаки, ужиття яких треба би приготовити основно з орґанізаційного та політичного боку. Таксамо муситься приступити до орґанізації властивих сил по основній, економічній та політичній підготовці.

В поодиноких краях треба би сконцентрувати в означених місцях розсіяних людей і там гуртувати після перебутого їми вишколу т. є. творити ґрупи піхотинців, артилєристів, кавалєристів аж до санітарів. Кожду групу треба би по можности доповнити та вирівнати.

І от з цих ґруп треба би так орґанізувати поодинокі частини, щоби по прибуттю на Україну, при помочи свіжих людей, міг щонайменьше поступити поділ на троє.

Колиби пр. орґанізувалася сотня або батерія, то в найважнійших місцях, де розходиться головно о спеціялістів, вона має мати що найменьше потрійну обсаду цих місць, так, що сотня піхоти або, скорострілів, або батерія становитиме в хвилині приходу на Україну рамці бодай для трьох сотень піхоти чи скорострілів або трьох батерій; бриґада або дивізія властиво з огляду на число людей — рамці для трьох бриґад або дивізій, але з огляду на воєнний матеріял та апарат в дійсности три бриґади чи дивізії. З цих трьох частей йшли би дві на своє місце призначення, третя оставала би в призначеній собі доповнюючій окрузі і переводила би поповнювання тамтих двох частей людьми та матеріялом.

Та сама схема відноситься до санітарних формацій, при яких їхня третя частина доповнювалася би санітарними установами в призначених для них доповнюючих округах, які мають завдання поборювати пошесті (тиф) і орґанізувати цивільні заведення. Очевидно військові установи мусіли би перебрати також опіку над цивільним населенням своєї округи, як що там не булоби цивільних заведень, та мусіли би орґанізувати такі заведення.

Таким способом належало би зорґанізувати покищо 11 дивізій, з яких кожда становила би рамці для трьох, а з них корпуси. Ці дивізії (корпуси) мали би бути означені назвами своїх майбутніх доповнюючих округів. Доповнюючими округами були би старі губернії в їхніх межах, так як вам є усім відомі.

Так ми мали би; 1. запоріжський корпус (Катеринослав,), 2. київський корпус (київська губ.,) 3. волинський корпус (Волинь). 4. галицький корпус (з Галичини, Буковини

та Карпатської України, 5. подільський корпус (Поділля з хотінським повітом, 6. херсонський корпус (Херсонщина,) 7. чернигівський корпус, (черниг. губ.,) 8. полтавський корпус, (Полтава,) 9. харківський корпус, (Харків,) 10. таврийський корпус, (Крим, Таврія,) 11. кубанський корпус (Кубань.) Згодом будуть корпуси, виповнювані людьми з їхніх доповнюючих округів.

Орґанізація має бути переведена на основі найстрогійшої дисципліни для усіх від першого до остатнього. Строга заборона алькоголю має бути для усіх. Офіціяльний титул усіх є „козак.“ А іменно є прості козаки; козаки з ранґою та відзнаками — вістуни, четарі, сотники, ґенерали і т. д. В зносинах титулує нижчий вижчого „мій сотнику, мій десятнику“ старший нижчого тільки сотник, десятник, козак і „ви.“ Рішає при іменованнях одержана освіта, особиста спосібність і час служби.

Відповідно до умовин мусить бути улаштована полева почта — широко і складно. По покінченню орґанізації мали би частини бути переведені до батьківщини, відповідно до їх призначення. Взагалі входять в гру дві дороги: сухопутна і водна.

Сухопутна: Сухопутна дорога є нині нетільки питанням політики, але також вугілля, яке нині дуже трудно дістати. Найкоротша дорога була би через Польщу, та через Чехо-Словаччину — Румунію, при чім остання входила би в гру при більших транспортах. Бо Польща є дуже непевна, і настрої супроти України там міняються майже щоденно, після цього, як це підходить Полякам під їх внутрішню політику. Так оставала би дорога через Чехо-Словаччину — Румунію для частин, що находяться найближче їх. Коли однаковож подумати, що грузовий паротяг з'уживає на годину біля $^1/_3$ тони камяного вугілля т. є меньше більше на 15 клм., то випадають на кождих 100 клм. біля 4 тон камяного вугілля на ешалон (т. є. біля 1000 людей, на 100 осей.) Треба однаковож запевнити не тільки вугілля, але також вози і паротяги для війська та матеріялу.

Приходиться отже числити з водною дорогою, як найвигіднішим, найдогіднішим та найдешевшим шляхом для транспорту. Є нею Дунай і море. Не тільки, що тою самою скількістю вугілля можна перевезти чотирі разі більше, але і лекше є роздобути транспортовий материял.

Приймемо Дунай, то баварський Льойд, південно-німецьке товариство парової плавби, товариство парової плавби Дунайом, мають переважно свобідний матеріял, ізза браку великого торговельного обороту. Грузові кораблі, які входять головно в рахунок для транспорту, мають пересічно тонаж 650 тон (значить 65 ладунків залізничого воза) отже грузить рівно одну залізничу валку. Грузовий корабель помістить отже на горішній палубі 500 людей з 10 кіньми, на долішній рівнож 500 людей (разом біля 1000 людей і 10 коней, або 8 возів чотирокінних з кіньми та козаками, біля $^1/_2$ ескадрони (70 коней), або 3 гармати з кіньми, або 12 парокінних возів з кіньми. Так як один гольовнак тягне звичайно 2—4 грузових, то він може перевести на раз 2—4 разів більше, т. є. 2—4 ладунки залізничої валки, і таким чином зужиття вугілля використовується 2—4 рази.

Для частин, що є в Італії, надається до перевозу море само собою.

При транспорті морем представляються запотребовання кораблів ось як: на кождих 1000 реґістрових тон*) можна числити пересічно 700 людей піхоти, $^1/_2$ батерії, 150 їздців. Число реґістрових тон кораблів виказують лісти (описи) кораблів. При тім треба зважати, що уживається великих кораблів для піхоти, середніх для артилерії та кавалерії, найменших для майна, найскорших для штабів та технічних військ. Обози та коні остають по можности при своїх частинах.

Рука в руку з орґанізацією на чужині мусять іти приготовлення для приняття в Україні. Істнуючі вже частини мусять або злитися з новими та служити для їх вишколення, або остати побіч нових, і згодом бути звільнені — це зависить в від даної ситуації. По прибуттю до призначеної для корпусу доповняючої округи, яка обіймає простір губернії, розпочинається сейчас праця (рекрутовання і т. д.). Доповняючі округи одержують назву „Січ“, так що доповняюча округа київського корпусу зоветься „Київська Січ“, запоріжського „Запоріжська Січ“ і т. д. — Командант Січі

*) Реґістрова тона є мірою простору, відноситься до поємности простору корабля, а її одиницею є не 1 м^3, тільки 2·83 м^3 згл. 100 анґлійських кубічних стіп.

має працювати в найтіснійшім порозумінню з місцевими начальниками. Для цеї мети вибірається в кождім місці населенням місцевий козацький комісар, який є відповідальний за переведення військових постанов і заступає село у військових справах. З поміж цих козацьких комісарів вибираються для кождого повіту повітовий козацький комісар (сотенний отаман), і ці комісарі під проводом вибраного з поміж них Січового Комісаря є приділені Січовому Командантові, як дорадники, заступники населення Січі і як виконуючі та допомагаючі орґани. Ці повітові козацькі комісарі переводять при помочи військових поборових комісій побір і орґанізують з непокликаних річників місцеву міліцію, зложену з найближчих з черги поборових річників. Цей спосіб орґанізації дає зопоруку успішного переведення мобілізації, бо поодинокі односільчане остають разом, дезерція спинюється, бо коші запоручають в перших початках порядок. Услівя для доброго та гладкого успіху є очевидно, щоби мобілізовані дістали добре приміщення, харч, одностроі. Це найважнійше, щоби мобілізація не скінчилася компромітацією.

Як що в межах Січі погодилибися ще самостійні відділи повстанців, тоді приділяється ще до команданта Січі власний заступник цих відділів.

Але перед усім цим мусять бути Січі приготовлені на прибуття частин, мусить бути переведена пропаґанда та повідомлення через нарочно для цього поперед висланих людей. Що до занятих ворогом Січей, то вони будуть зорґанізовані для повстання, при чім буде ужита наведена вже система козацьких комісарів.

Тільки вони можуть вишукати місцевости, що надаються як орґанізаційна підстава. По прибуттю призначених для Січі правильних частин, займають ці козацькі комісарі свої становища.

Уся орґанізація мусить находитися в одній руці, щоби запоручити систематичність.

Орґанізація мусить бути переведена суцільно „Міністерством Всеукраїнського Козачого Війська“. Транспортові та оперативні приготовлення мають бути переведені Командою Всеукраїнського Козацтва. До команди мусилоб належати також Міністерство Всеукраїнського Козацького Війска. При цім будівництві належить безумовно працювати в найтіснійшому контакті з міністерствами, які є в сьому заінтересовані та яких помочи потреба, як міністерства закордоних справ, здоровля, скарбу, торговлі, народнього хозяйства і т. д. В ніякім випадку не сміє повстати держава в державі, але мусять усі галузи народньої управи і її міністерства працювати гармонійно в найтіснійшому контакті.

Як підстава для вигруження та дальшого транспорту в глиб України надаються передусім Херсон та Миколаїв: вони є ключом не тільки для херсонської та запоріжської Січі, але для усеї України, дякуючи їхнім залізницям та водним дорогам в глиб. Власне обі сі Січі є найбільш відповідні через свої патріотичні та инші прикмети.

Херсон не є надто великий, його гавань є від вибудування очаківської канави доступна для усіх кораблів з великим тонажом. Крім цього можна розпоряжати усею дніпровою торговельною фльотою.

Миколаїв має приблизно 100.000 мешканців, дає усі ті користи, що Херсон, так як лучиться з Дніпром залізницею. Посідає дуже розвинений промисл залізничого матеріялу і вже через те має першенство перед Одессою. Віднова залізниць через направу залізничого парку є іменно справою найбільшої ваги.

Взяти Одессу, як військову підставу, не є порадно ізза близькости Румунії, через міжнародне її значіння, як торговельної гавані, незручних получень з серединою краю — не мається важної водної дороги, без якої не можна обійтися при злім стані залізниць — і через саме собою надто велике число мешканців, яке пособляє дуже шпигунству і дає легшу можність укриватися ріжним аґітаторам. За те може Одесса бути дуже добрим побічним етапом. Як посередний етап входив би в рахубу дунайських перевозів Тульча, для морських перевозів Варна.

Підстава висідки Херсон—Миколаїв є на своїх флянках від сторони моря достаточно хоронена Одесою та Севастополем. Севастопіль був би головною підставою для цілого вибудовання.

При переведенню орґанізації треба звертати увагу на зверговання інструкторів при чім треба давати першенство тим, що стараються о горожанство України.

На керуючі місця можна брати лишень українських горожан, яким можна додати фаховців або інструкторів. Не належить на чужинців, перед приняттям ними українського горожанства, накладати відповідальність та фірму, бо се може бути легко використане для аґітації та при самостійнім поношенню ними відповідальности може доводити легко до помилкових поступків, через незнання українських відносин. При тім може дорадник мати вищу рангу, як цей, кому радить. Відповідальність поносять очевидно оба однаково. Добрий примір дає нам Польща, де Поляки часто при вищих командах, як полкові, дають фірму, хотяй не мають поняття про фахові військові справи. Вони мають майже всюди оплачуваного дорого французького офіцера, як виконуючий і розпоряджаючий додаток.

Далі треба при переведенню орґанізації брати огляд вже на мурову структуру збройної сили, яка повинна би держатися в рамцях Січі, при зручнім полученню системи міліції та армії.

(Далі буде.)

Українські полонені в Італії *).

Акцію в справі українським полонених в Італії розпочав український уряд, в порівняню з иншими державами, значно пізніще. Оправдання на це треба, здається, шукати в умовах, серед яких находилась в першій половині м. р. як Придніпрянщина так і Придністрянщина.

Першим бажанням нашого Уряду було вивезти як найскорше українських полонених з Італії на українські землі, не заняті чужим правительством. Здається, що український уряд здавав собі справу, що до цього потрібні і крім звільнення полонених з полону, можність тривкої і безпечної комунікації між Італією та Україною, дозвіл переїзду через чужі держави, доставлення транспортових середників від границі краю полону і т. п., одначе сподівався кращого розвитку подій на Україні і щасливішого становища за границею. Інструкція, дана урядом місії, вислати як найскорше полонених з Італії, відповідала бажанню італійського правительства, яке, з огляду на достаточну скількість італійських так робучих рук як і безробітних та тяжке фінансове положення, рішило як найшвидше зліквідувати справу всіх полонених. Одначе місія стрінулась з трудноіцами иншого рода, а саме, що загал наших полонених в Італії походить з українських земель, занятих чужою окупацією. Цю трудність усунула місія в той спосіб, що предложила проєкт, щоби проголошений Антантою принціп самовизначення признано також і полоненим, щоби полонені самі могли свобідно рішати, куди бажають вертати з полону. По довгих заходах, інтервенціях, непорозуміннях, вияснюваннях і боротьбі з нашими конкурентами видало дня 18. вересня м. р. італійське міністерство війни, в порозумінню з італійським міністерством заграничних справ, розпорядок, яким признано полоненим право заявлятись до повороту чи до Польщі, Румунії, Чехословаччини, Денікіна-Колчака, чи на Україну до уряду головного отамана Петлюри. Цим розпорядком, поданим місії до відома на письмі, визнано фактично український уряд, українське військо, до якого дозволено полоненим зголошуватись вже на італійській території. Згідно з вище згаданим розпорядком почалася анкета. 35 тисяч полонених, майже всі, заявились за виїздом на Україну. Цей результат був наче вислідом пробного плєбісциту, над яким якраз в тому часі дискутувала парижська рада пятьох для Галичини. Рівночасно з цею акцією виготовила місія в порозумінню з міністерством війни плян для відправки полонених. Італійське правительство дало до диспозіції україн-

*) Цей нарис доставлено нам з комісії п. Севрюка.

ського уряду корабель Паляшіяно (3.000 тон). Більше кораблів можна було видобути у звязку з навязанням торговельних зносин між Україною а Італією.

В тім часі була можність перевозу на Україну а саме через Румунію. Що до дозволу на перевіз поробила заходи місія для полонених в Італії як також наша дипльоматична місія в Букарешті. Про негайну конечність цього дозволу були повідомлені і инші наші дипльоматичні місії. Кажуть, що згода румунського правительства на переїзд полонених була близька, як щоб в листопаді м. р. не зайшли були відомі катастрофальні події на Україні.

Україна була відтята від заходу передовсім о скілько ходить о транспорти полонених, тиф збільшався, нашим національним конкурентам не дає спочивати імпонуючий результат вище згаданої анкети. Поляки добились другої анкети на питання, хто з полонених хоче їхати до дому, а хто де инде. Ця анкета велася під напором військових властей на корисіть Поляків, бо італійське бажання ліквідації справ полонених не втратило актуальности. В цій анкеті лишилось при давньому рішенню 18.000 людей. Пояснення цього явища можна найти вже у вище сказанім, а ще зрозумілішим стане, коли возьметься під увагу настрій полонених.

Найтяжчий для полонених був початок полону, це є час відведення з фронту в запілля, а відтак в глуб краю. Українські полонені були розміщені по цілій Італії разом з полоненими инших національностей. Італія не творила національних таборів, основувала тільки збірні пункти для відправки полонених в Італії, виготовила вище згаданий плян відправки на Україну, італійське правительство визначило такий національний збірний табор також для українських полонених. Сьогодня в деяких таборах є зібрані тільки самі Українці, тому, що инші полонені з тих таборів виїхали домів. Полонені є в таборах:

1. Александрія; 2. Азінара (Сардінія); 3. Віковаро (Рим); 4. Вітторія (Сіцілія); 5. Таваняко (Удіне); 6. Піццігетоне; 7. Сервіліяно (Асколі Пічено); 8. Чечіна (Піза); 9. Фоссано (Кунео); 10. Кастель Треббіо (Фіренце). 11. Катанія (Сіцілія); 12. Сіракуза; 13. Оспедале Слієма (Мальта); 14. Таранто; 15. Вусто Арсіціо (Міляно) у фортах коло Верони.

Приміщення полоненних і санітарні умови таборів, беручи загалом і в порівнанню з полонами в инших державах, є не злі. Харч полоненних є о 25% менший від харчу італійських жовнірів. Майже з усіх таборів є нарікання на малу скількість хліба. Старання місії що до цього здається не будуть мати ніякого успіху, а зарадити ту може мабуть тільки українське міністерство фінансів. Для приміру подаємо опис положення полонених у двох таборах, а саме з найприкрійшого: Віковаро і відносно найбільш вдовольняючого Каваліко на основі звіту представника Українського Червоного Хреста (відділ Львів), який в порозумінню з місією для полоненних обїздить табори...

В таборі Віковаро є около 1500 полонених, з чого 900 Українців, инші Югослави. Табор поділений на дві частини. В першій Українці, в другій Югослави. Командант табору майор, має до помочи 13 офіцерів і 2 лікарів. Полонені поміщені в шатрах анґлійського типу, подвійних, долівка піднесена від землі, з дощок. Сплять на сінниках по 70 в однім шатрі. Лязарет поміщений в деревлянім бараку, поділений на дві частини, першу для легко, другу для тяжко хорих. Обі части огрівані залізними грубами.

Дня 31. грудня тяжко хорих в лазареті не було. Всіх хорих було около 30 (перестуда, легкі шлункові недомагання, рецедива малярії, один випадок зломаної

ноги). Нарікали полонені, що до шатер затікає вода в часі дощу. На те комендант табору відповів, що полонені витинають полотно з шатер, уживаючи його на онучі до обвивання ніг. На загал всі полонені убрані добре і не зле виглядають. Харч такий самий, як італійської сторожі. 31. грудня роздано між усіх полонених ґумові плащі, черевики і білизну, за пару днів мали їм дати убрання. Комендант табору заявив, що дисціпліна наших полонених є знаменита за виїмком спорадичних случаїв утечі з табору, котрі йому роблять богато клопоту від його військових властей. По кількох днях приводять карабінери утікача зголоднілого, знужденілого і змерзлого назад до табору,

В таборі Каваліко справа мається осьтак: В сім таборі є около 950 Українців (дати в 5. і 6. марта с. р.). До делеґата о. Сембратовича не звернувся ні один полонений з якоюнебудь скаргою. Полонені носять українські мазепинки з відзнаками. До роботи возять їх грузовиками. Одержують денно 55 центезімів (15 центезімів жалування, 40 за роботу). Дістають повну порцію хліба (750 ґр.), мають по три коци, по два убрання (одно до праці, друге на свято). Білля зміняють кождого тижня. Білля перуть і зашивають прачки. Можуть свобідно ходити по селі. Харч добрий, почта доходить правильно.

В справі поліпшення долі полонених робить безвпинно місія заходи, які вінчаються нераз успіхом, нераз остають безуспішні. Одначе належить признати, що під цим оглядом видно постійний поступ на краще, хоч нераз треба було уживати способів більше енерґічних, як напр. дня 9. грудня м. р. інтерпеляція в італійській палаті послів. Та очевидно акція в справі поліпшення полонених не розвязує ще зовсім самого питання полоненних в Італії.

Туга за батьківщиною, скупі відомости з краю, відїзд до дому полонених инших народів, бажання волі і зміни місця перебування, яке збільшується в ґеометричній пропорції до часу неволі, конечність хоч приблизно знати, коли покінчиться змора безчинностей полону доходять або по деяких таборах вже дійшли до кульмінаційної точки. І цей момент є рішаючий для настрою полонених, який в значно меншій мірі є залежний від умовин їх життя в полоні.

Всеволод Розумовський.

Російська проблєма.

I.

Після вагань, взаємної внутрішньої боротьби й суперечок при розділі спадщини центральних держав — Антанта підходить до розвязання східної проблєми, а власне кажучи, російської проблєми. Разом з цим, як це й не образливо для нашого національного самолюбства — проблєми української. Отже, підводитимуться підсумки трьохрічних зусиль українського народу в виборюванні своєї державної незалежности, підсумки дуже важливі, дуже значні, бо опреділюватимуть його дальнійшу долю.

Російська проблема — ми увесь час одмахувалися від неї, ми увесь час оцінювали її з точки погляду тих чинників, що в даний мент були характеристичнійші для Росії — Леніна чи Денікіна — оцінювали з точки погляду тої боротьби, яку ми переводили з ними, тої зкультивованої ненависти, яку ми відчували до цеї нещасної, пошматованої, розграбованої, але великої країни. Ми все робили велику помилку, бо жили в світі ідей, котрі не виправдувалися ні ходом попередньої історії, ні

розвитком новійших подій. З гори скажу — ми Росії не знали. Й не знали тому, що по вихованню, по культурі, по традиціям, навіть по психольоґії ми були Росіяне. Ми знали Росію, як Росіяне, як її частина, що зросла й викохалася в світлі російських культурних ідей; ми її не знали, як осібна нація, осібне національне тіло, що має свої окремі духовні й матеріяльні цінности. Ми не знали Росії, як її, приміром, знали Поляки, котрі жили своїм окремим національним життям, зростали в атмосфері цілком протилежних, окремішних ідеольоґичних цінностей й витворювали свою своєрідну національну психику. В цьому й полягає — після мене — зясовання всіх наших неповоджень протягом останніх років. Як раніш ми не витворили своєї, типово-національної матеріяльної й духовної — культури, так і в часи революційного розламу — не в стані були виробити своїх суто-національних методів державности, що закреслилиб свої — своєрідні й національно-характеристичні — форми державности.

В свій час з приводу нашого культурного москвофільства багацько писалося. Для характеристики цеї сторони порушеної мною теми можу лише послатися на творчість найвизначнійшого нашого письменника, В. Винниченка, всю російську — по темам, типам, структурі, формі — остільки російську, що українського в ній є лише призвища ріжних героїв. Не ліпше справа виглядає й з иншими нашими письменниками. Але мене цікавить друге — державне москвофільство, викохане, виплекане й роспропаґоване численними діячами української революції. Не кажу про зовнішні форми нашої державности — державний апарат до дрібниць запозичений у північного сусіда. Зупиняюся на головнійшому — змістові української державности — який пересякнутий увесь російськими політичними впливами. Найголовнійша політична ідея, що проходила червоною ниткою крізь всю нашу державність — соціялізація землі — цілком, до дрібниць, перенесена з черновського проґраму на український ґрунт. Найголовнійша українська партія за часи національної революції — соціялісти-революціонери — точна копія ідентичної російської партії, а за часи Директорії — соціяльно-демократична — є не менш не більш, як фотоґрафичною одбиткою російських меньшевиків.

Українська революція не витворила жадної національно-державної ідеї, а жила тільки гаслами, запозиченими у Росіян, коли не рахувати невдатного плаґіята з підручника по історії французької революції — Директорії, котра нічого французького, европейського не внесла до державного вжитку, а противно, розпочала з повторювання російських революційних задів, комбінуючи принціпи російської революції в неможливо-дивовижний спосіб, як це було, приміром, з ідеєю трудового конґресу (ні рада, ні парлямент), соціялізації землі (ні соціялізація, ні націоналізація), націоналізації промисловости (ні націоналізація, ні контроль), народньої армії (ні міліція, ні реґулярна армія) і т. и.

Всі ідеї української революції були чужі, були — просто кажучи — російські, може трохи перелицьовані, трохи змякшені ... Новою була лише одна: ідея державної незалежности. Це, дійсно, була нова ідея, найбільш ненавистна для Росіян, ідея основна, що штовхнула дві ґрупи, які зросли в одному духовному оточенні, до завзятої упертої боротьби, до повної безоглядної непримиримости. Ця ідея легко була прийнята українською інтеліґенцією, остільки легко й ґрунтовно, що привела до повного неґування Росії — її минулого й майбутнього, її негативних і позитивних рис, її внутрішньої психо-національної сили — до певних національних аксіом, що не доводяться й — ні за які обставини — не неґуються.

Це лягло в основу всеї нашої державної політики. Ми рвалися до незалежного життя — боролися, шукали спільників, навіть надприродних, щоб вирватися з Росії; а ця остання шукала порятунку від своеї загибелі — і хтіла чи не хтіла — а мусіла нас бити — й иноді дуже боляче. Ми забули історію й не бажали читати мапу. Не осмілювалися заглянути в майбутнє. Не вміли підрахувати власних сил. Були ті хоробрі, чиїй безтямности співалася слава. Це все елементи ефемерної, але не реальної політики. Конференція в Сан-Ремо пробуджує од мрій, од казкового сну . . . Повстае прозаїчна дійсність — назавжди, чи тимчасово — рішається, має вирішитися доля нашої країни. Й знов таки — в звязку з тою проблемою, від якої ми одмахувалися — проблемою російською.

Мушу відразу сказати: умовини не рівні. Те, що репрезентує національний рух, стоїть розбите й дезорієнтоване. Ні влади, ні теріторії, ні населення . . . Ні перспектив. Що до противника — він, хоч і знесилений, хоч і оганьблений, виступає як орґанізоване тіло, досить випробоване, стійне. Противникові, хочби справа була налагоджена на його некористь. не треба здобувати нічого. Нам — навіть при сприятливих обставинах — доведеться здобувати все. Й повстає питання — здобувати за чиєюсь допомогою, бо наша влада розгубила тих, хто добуває — людей й матеріяльні фонди — чи не повторювати безнадійну національну денікіяду? Чи не нести безцільну руїну й без того сплюндрованого краю? Чи не спричинитися до остаточного поділу нашої країни й конечного торжества ворогів нашого національного розвитку й нашої демократії? Чи не створювати з нашої — молоком і медом пливучої — батьківщини нові Балкани, що потечуть сльозами й кровю? Питання дуже важливі — не тільки з теоретичного, але й практичного боку, бо стоять на черзі українського політичного життя.

Ясно одне: Антанта хоче звалити большевиків в Росії, але не допустить створення Великої Росії, бо роспад останньої — справа її рук, її далекосягаючої політики. Анґлія, яка навязала свою волю Антанті, яка повалила Росію, яка захопила весь світ — вона не може руйнувати власними руками свойого добробуту, позбуватися таких вигідних позіцій. В цій грі, що вона провадила й провадить, — ми можемо також грати певну ролю, як її гратимуть Латвія, Естонія, Литва, Грузія, Азербайджан, ми — разом з останніми — можемо допомогти їй знищити большевизм. А майбутнє наше? А поділені землі наші? А ми самі — мяч в руках зручного футболіста?

Питання — повторюю — кардинальної ваги. Переглянути перейдений шлях необхідно — й заздалегідь, щоб не бути в становищу мюльгаузеновського барона, який, опинившися в глубокому рівчакові, тяг самого себе з нього за волосся . . .

Ціпківець.

Державні коти.

Є коти господарські, є коти й державні. Між ними велика ріжниця, але знайдеться багато й спільного.

Кіт господарський призначається для того, щоб ловити мишей, але найбільш йому подобається злизувати вершки з глечиків з молоком.

Кіт державний призначається, щоб урядувати в державі, але найбільш він улюбив злизувати вершки з ріжних смачних річей, які тільки знайдуться в державі й не втечуть від його ласого язика.

Кіт господарський ухиляється від жадної популярности, тому що та популярність завжди окреслюється словами: „от каторжний, от проклятий . . . . я його як упіймаю, так з живого шкуру здеру!“ І він ніколи не сперичається, коли його котячий вчинок піде на рахунок иншого кота.

Кіт державний, навпаки, дуже втішається популярністю і ніколи не сперичається, коли його популярність збільшується вчинками инших державних котів.

Кіт господарській має звичку робити капость під ліжком, але завжди й спокутує цю негарну звичку (коли завчасно не втіче у вікно!), бо господиня хапа його за потилицю й товче носом у ту капость, що він наробив.

Кіт державний має туж саму звичку, алеж він по всяк час вправляється втікти на автомобілі, воліючи, щоб ту капость, яку він наробив, прибрали без нього.

Колиж не вправляться тієї котячої капости прибрати завчасно й коли сморід від неї котиться по всій державі, -державний кіт лає усякими негарними словами (навіть московськими!) тих, що прибірають його капость:

Гергепи, недотепи, шахраї, антантські підлизувачі, лакузи без панів, мерзотники, нікчемність, падлюки, польське сміття, бл . . . . и, холостяки(!?), сволоч! . . .

Кіт господарський, коли йому пощастить втікти у вікно (після того як він наробив капость), лагідно простягається десь проти сонечка й муркоче з насолодою якусь казку, приплющивши очі.

Кіт державний, утікши на автомобілі (після того як він наробив капость), лагідно осідає у якійсь закордонній вилі (добре ґарантованій од соціялізації її большивиками) й починає писать мемуари, вихвалюючи большевиків й лаючи инших державних котів, своїх колишніх співробітників.

Кіт господарській, коли його котяча популярність остільки піднесеться вгору, що навіть власна господиня жене його з хати, заходиться нарешті коло мишей й тяжкою працею здобуває свій хліб насущний, аж поки не зменшиться, або не забудиться трохи його популярність; і тоді він боязко, з підведеним животом, повертається до рідної хати.

Кіт державний, утікши з рідної хати, ніколи не має потреби братися до тяжкої невдячної праці й повсякчас користується засобами в кількости екзістенц-мінімума, вирахованого „Новою добою“ для звичайного державного кота: дванадцятьтисяч карбованців річно по курсу предвоєнного часу, що відповідає 34 тисячам швейцарських франків або 1.360,000 корон по сучасному курсу (ну й життя у тих комуністів! обовязково, як тільки скінчу свого політехнікума, записуюсь у комуністи!).

Коли мій товариш, такий самий студент, як і я, накреслив мені отой малюнок державного кота, я мимоволі згадав нашого знаменитого письменника (скидаю свого жовто-блакітно-колірового студенського кашкета, низько кланяюсь і прошу вибачення) Винниченка.

Але може й ще декого, та боюсь нагадувати, щоб ще й очей не повидряпували.

О. Н.

Кріза державної думки.

Приватдоцент др. Ульріх Карштедт (Kahrstedt) написав на цю тему статтю, з якої змістом стоїть познайомитися й нам:

Ясно, що в загграничних і внутрішніх відносинах европейських народів починає писатися нова карта історії. Модерна держава, найкращий овоч цивілізації, найкультурніщий досі твір білої раси, одержав удар, якого це ніколи не зазнав.

Суть модерної держави полягає на вилученню й усуненню приватних орґанізацій від управи: цей крок доконався переходом від феодалізму середньовічча до чиновницької держави наших часів. Середньовічна держава полягала на договорах між рівноправними орґанізаціями й володарями. Від часу ренесансу й реформації цей дуалізм завмирає: приватні й напів приватні корпорації зовсім улягають державі.

А тепер вони знов приходять до сили: по кількох століттях в Німеччині знов офіціяльно вислухали домагань фахових орґанізацій при творенню правительства. Це має таке саме значіння, якби вислухали наприклад біржевиків. Таким чином, ідея модерної держави знов зломана середньовічним дуалізмом.

В середних віках урядовців в нашім розумінню властиво не було. Кождий „ґауґраф“, кождий духовний і світський васал провадив свою політику і не був знаряддям в руках центральної державної влади. На позисканні цих провінціональних достойників полягала тоді вся мудрість державної політики. І тепер заноситься на подібні прояви. Наприклад, страйк державних урядовців, до котрого заохочує навіть правительство, це такий удар поняттю модерної держави, якого вона вже так скоро не загоїть. Від тепер при кождій кризі — а їх буде ще багато — рішатиме не державна гієрархія, тільки приватна орґанізація урядовців! Так вступили ми на шлях, який завертає в середньовічча. Урядовець найближчих десятиліть виломиться зпід влади центрального правительства таксамо, як виломлювалися зпід неї герцоґи упадаючої держави Каролінґів.

Ґенеральний страйк викликало само правительство. Від століть — перший раз апелювала державна влада задля осягнення своєї мети до — недержавної сили. Це подія, якої наслідки будуть величезні. Бо цим держава призналася, що то не вона має найвищу і наймічнішу владу, тільки ріжні приватні орґанізації. В історії є тільки одна зовсім подібна паралеля: капітуляція упадаючої римської держави перед християнською церквою. В IV. століті по Христі дійшло до того, що звязок між одиницями й церквою став міцніщий, чим звязок з державою, і люде слухали більше епископів, чим урядовців держави. Тоді цісар Константин витягнув з того консеквенції й ужив церковної сили для державних цілей. Те саме відбувається на наших очах. Модерна держава побачила, що поржавіли звязки, які з нею лучили людей, і послугується фаховими орґанізаціями. Так. Ми рішучо на шляху, який веде в середні віки й епоху мандрівки народів.

Ґенеральний страйк повалив державну владу. В історії є до цього й друга, ґротескова паралеля: коли церковний проклін зломав державний меч цісаря Гайнріха IV., тоді церков, а тепер фахова орґанізація, „увільнила“ від послуху державі. Дух середньовічча ожив між нами.

Середньовічча було подвійно дуалістичне: 1. Поруч голови держави стояли станові орґанізації, з якими той голова мусів годитися. 2. Поруч цілої держави стояла церков, яка обнімала багато держав і була в нутрі кождої держави політично признаним чинником.

Якраз задавлення цього подвійного дуалізму становило суть модерної держави й основу нашої культури. Тепер ця суть знищена й подвійний дуалізм ожив (як відомо, фахові орґанізації мають інтернаціональні звязки).

Треба надіятися, що держава побідить і тепер та що цим разом не буде такої прірви століть, яка наступила між упадком старинної держави й будовою модерної. Ґенеральний страйк матиме згодом долю церковного прокльону, який з початку був дуже сильний, але потому звузився через надуживання. Одначе це вимагає часу. Покищо стоїмо при смертнім ложі модерної держави й оглядаємо руїни могутніх підвалин усього модерного устрою.

До цеї інтересної статті німецького ученого є багато ілюстрацій в подіях на нашій Україні, де над пурпуром і золотом державної влади друться не тільки напів приватні орґанізації, партійні, але й військові. У військо, найсильніщу основу кождої держави, вдирається політика й партійність. Це поруч національної й партійно-клясової боротьби викликує хаос, якому кінця годі предвидіти.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

З містерій в замку Devachan, де кидають жребіє над одягом поконаних. Важні події в першій словянській державі. Чим був перший чесько-словацький парлямент, а чим не був. Як відбувалася виборча боротьба в Чехії. Як виглядало там партійне життя перед виборами. Два напрями. Важніщі політичні індивідуальности. Вислід виборів у палату депутатів і частинний вислід виборів у сенат. Вага виборів на Закарпатській Україні. Новий член III. Інтернаціоналу. Бюджет Анґлії й Франції на 1920. рік. Зелений Остров дальше крівавить. Важна заява анґлійського правительства. Кавказький танок.

В Сан-Ремо щось сталось. Щось дуже важного й закритого таємницею. Але що, напевно не знати. Можна тільки додумуватись на основі — дотепів державних мужів і приватних донесень. Сан-Ремо, це чудова італійська місцевість, укрита в цвітучих садах, між пальмами й кипарисами. Виглядає, як рай. „Ми в раю,“ сказав представник Анґлії до представників инших держав Антанти, „цікаво, хто з нас буде гадиною?“ — Німецька преса пише, що цею гадиною стала Франція, яка спокусила инші держави, віддати їй можність панування над Німеччиною — за ціну великих уступок „на сході“. Здається, що в Сан-Ремо кинено жребіє над одягом поконаної Німеччини. Для форми покликано перед рішенням німецького представника Шерфа. Домагання Франції, щоб дозволено її окупувати вже тепер правий беріг Рейну, відкинено. Здається, що в Сан-Ремо перший раз серіозно займуться українською справою. Але до вирішення її ще не близько.

Американський представник бере участь у нарадах. Але це німий участник, який своєю мовчанкою говорить виразно, що Америка стоїть оподалік. Так само мовчки возьме Америка участь у фінансовій конференції в Брюсселі. Бо ніякої реальної допомоги не дасть.

Тільки покищо можна сказати про вислід нарад у таємничім замку Devachan, якому таке імення надав його попередний власник Lord Mekborough, анґлійський буддист . . .

17 місяців жив перший чеський парлямент, званий „Національною Радою“. Назва відповідала дійсности. Бо був це збір людей, іменованих національними партіями. Не було в нім заступлених ні 3 міліонів Німців, ні 700.000 карпатських Українців, ні Поляків зі Шлеська, ні Мадярів, ні навіть Словаків у відповіднім числі. Той перший парлямент ухвалив найважніщі закони, як конституцію, язиковий закон, реґулямін для будучого парляменту, земельну реформу і т. и. І уступив місця другому, який являється вже дійсним парляментом.

Чехія перевела тепер перші вибори з американською енерґією. Вже на тиждень перед тим преса майже перестала займатися всім, що діється в світі і занялася тільки виборами, Боротьба відбувалася також під гаслами: „За Австрією чи проти Австрії?“ (Ідея федералізму чи самостійности). Мури Праги закриті були всякими відозвами й плякатами, кіна переповнені карикатурами кандидатів. Противники Крамаржа видрукували його голосну просьбу до австрійського цісаря на чорножовтім папері з габсбурським орлом і розліпили на рогах всіх улиць. Щоб ослабити враження габсбурських красок, випечатали й національ - демократи відозви своїх противників теж на чорножовтім папері! Словом — техніка боротьби чудово розвинулася.

Щоби зрозуміти розвиток політики в Чехії, треба знати бодай дещо про чеські партії.

Про них писав с.-д. Еміль Штравс. Від 28. жовтня 1918. р. (коли наступив переворот і Чехія проголосила свою самостійність) почався розклад всіх чеських

партій і суспільних слоїв в політичнім розумінню. Бо пропала підстава попередньої ідеольоґії боротьби проти чужої влади. Ця ідеольоґія перемагала у Чехів навіть ідеольоґію клясової боротьби. Потім наступила дезорієнтація, з якої, вилонюються помалу два (зрештою зовсім не нові) напрями: соціялістичний і неославістичний. Останній хоче опертися о Росію (розуміється денікінську) й звязати в союз всі славянські держави для боротьби проти все ще страшного їм німецького велитня. В цім напрямі працюють і др. Гайн, бувший приклонник Масарика, і др. Гербен і др. Крамарж. Але вони заступають тільки тонкий шар чеської суспільности — буржуазію. Отож стараються витворити нову (чи тільки підновлену) ідеольоґію, яка потягнулаб за ними більші маси народа. Так дійшли вони до національного шовінізму з ідеєю опертя о реакційну Росію на зовні та з ідеєю боротьби проти Німців і Жидів внутрі. Це їх гасла. В орґані чеської інтеліґенції „Narodni Listy", пані Вік-Кунетіцка писала делікатно про погроми, а др. Гайн поважно застановлявся над тим, чи не відібратиб Німцям виборчого права в парлямент — на 3 роки. Др. Рашін шукав для цього „правної основи", кажучи на зборах: „на основі мирового договору маємо право, уладити наші справи так, якби тут взагалі не було иншого народу (крім чеського)". В тім таборі знайшлася й одна з найздібніших чеських голов — а саме Крамарж. Один з бесідників того табора сказав: „колиб Німцям, при їх енерґії й рухливости, удалося довести до того, що з нашої держави зробиться чесько-німецька Швейцарія, то замість протинімецької кріпости матимемо чесько-німецький міст".

Це табор чеської націоналдемократії, до якої недавно пристала й частина аґрарної партії. Причина розвалу між аґраріями — в аґітації за вивласненням землі на користь малоземельних. Міністер Швеґля був тим, що видумав поняття „соціяльний аґраризм", яке так немило звучить для великих посідачів. Довиборче чеське правительство складалося з коаліції аґраріїв і соціялістів, що також немиле для великих посідачів. Супроти того всього аґрарна опозіція під проводом бувших послів Ждарського і Берґмана оснувала „Рільничу Єдноту" і 6. лютого с.-р. ухвалила при виборах іти разом з націоналдемократами, бо вони найсильніще обстоюють приватну власність. Таким чином чеська націоналдемократія з'єдинила в собі представників більшого промислового і земельного капіталу. Проти неославізму Крамаржа виступив „Venkov" з такою критикою: „ми були колись не самостійна, провінціональна нація і наша політика мусіла тоді бути теж провінціональна. Цим поясняється романтизм, імлистість і нерічевість старої політичної словянської концепції, — яку, розуміється, хоче тепер підігріти Крамарж.

Приступлення великих земельних посідачів відштовхнуло від націоналдемократії дрібну міщанську буржуазійку, малих торговців, урядовців, словом — республіканську групу середнього стану. Орґан її „Чеська Свобода" (прихильна Німцям), а провідник її бувший посол Чех (близько цеї групи стоять Фідлер і Форжт). Між селянством почався національно-аґрарний рух за вивласненням великої посілости, яка знаходиться в руках династії, клеру й февдальної шляхти, — отож переважно елементу ненаціонального.

В правительственнім союзі стоять по середині між аґраріями й соціялістами — посли Словаччини. Не треба перецінювати крику про те, що Словаки хочуть відірватися від Чехії. Яка сила обох словацьких напрямків, покажеться пізніще. Покищо, збір словацьких послів дня 5. лютого с. р. заявив, що „нема такого Словака, який протестував би проти державної єдности двох племен тої самої нації: Чехів і Словаків." Є словацька партія, що хоче прилучення Словаччини до Угорщини. На чолі її стоїть проф. Єглічка. Але ця партія може явно виступати тільки — на правім березі Дунаю. Число її приклонників невідоме. Ця партія аґітує так: „Правдою є, що Чехи й Словаки це брати. Але тільки в тім розумінні, що Словаки Авель а Чехи Каїн". Вона каже, що Словаки підуть скорше з чортом, чим з Чехами. Близько цеї партії стоїть т. зв. „Народня партія" (клер.) під проводом популярного священика Глінки, який їздив до Варшави, Парижа й Риму (за що його запроторили в тюрму). Чеське правительство змагає до угоди зі словацькими клерикалами, які мають значний вплив в народі. Чеських клерикалів мабуть задоволилаб автономія Словаччини. Але про це чеське правительство не хоче й говорити. Є на Словаччині ще ліберальна селянська партія під проводом міністра для Словаччини д-ра Шробаржа. Вона опортуністична таксамо, як словацька соціяльдемократія, й обстоює разом з нею централізацію цілої держави.

Чеські клерикали, колись такі вірні Австрійці, тепер притихли й ждуть на скріплення реакції в Европі.

Заки перейдемо до огляду чеських соціялістичних партій, треба ще згадати малу, але дуже важну, бо рухливу „ґрупу" чи радше ряд інтеліґентів, які в політиці можуть відограти велику роль. Прототипом цього покрою діячів можна уважати найздібнішого чеського журналіста 1848. р., поета Карла Гавлічка-Боровського (в українській перекладній літературі є досконалий переклад його поезій пера І. Франка). Він уже давно своєю їдкою критикою розвівав в Чехії панславістичний туман і протиставив йому національний інтерес чеського народа. І тепер мають Чехи подібного діяча. Це проф. унів. Емануїл Радль. Це Европеєць в найлучшім значінню цього слова. Він перестерігає Чехів перед гнобленням инших народів, покликаючись на думки Гуса, Коменського, Паляцького, Масарика. Він перечить, немов би самі Чехи могли вдержати свою державу. Чехи все уважали державу чимсь штучним, а націю, нарід (не народ, бо це тільки нижчі слова) чимсь природним. Тепер виступив діяч, який хоче їм сотворити державну ідею і вкоріннити її. Для нього ближчий Німець, що живе в чеській державі, чим Чех на еміґрації. Він перший зрозумів і представив світове історичне значіння большевизму. (Погляди його цитовані тут з орґану чеських реалістів „Ceská Stráž".)

Чеські реалісти це партія мала. В часах демократії така мала партія мало має виглядів на побіду при виборах і т. п. Супроти того часть її під проводом Кирила Душека на своїм зїзді 6. січня ц. р. ухвалила прилучитися до партії національно-соціялістичної (пригадує українську радикальну в Галичині). А друга її часть під проводом Радля не прилучилася до жадної партії. Обі групи основують малі „клюби реалістів" по цілім краю. Яка їх сила — годі збагнути. На всякий випадок це найінтересніша поява між чеськими політичними струями й струмочками.

Партія Кльофача в старій Австрії була найбільш націоналістичною партією дрібного міщанства й вихованого національно робітництва. Тепер ця партія називається: „Чеська соціялістична партія." Вона в часі війни троха змінилася в напрямі на ліве. Це дуже ріжношерстна партія, зложена з буржуазії, дрібноміщанства, урядовців і робітництва. Таксамо ріжношерстні її провідники: є між ними такий чоловик як письменник Нейман, анархіст др. Врбенски, мілітарист Кльофач, фабричний директор (міністр торговлі) др. Гейдлер. До неї хиляються ще — реаліст Душек і міністр заграничних справ Бенеш. Треба признати, що ця партія виховала багато визначних мужів і що наприклад торговельна політика такого Гейдлера о ціле небо вища, чим господарська політика нац. дем. Рашіна. Важне булоб приступлення до цеї партії Бенеша, головного противника Крамаржової романтики. Бенеш пригадує — Ляссаля як політичний діяч. На всякий випадок для зрозуміння перебудови чеських партій дуже характеристичні події внутрі партій національно-соціяльної.

Дивна і мабуть нетрівка поява це партія Модрачека, „поступово-соціялістична." Теорія Модрачека це еклектицизм — з лібералізму й соціялізму, що стоїть між міщанством і пролетаріятом. Модрачек був довгі літа провідником і теоретиком чеської соціялдемократії. Тепер він її ворог і цей момент пре його щораз більше на право. Він сильно ненавидить також большевизм.

Чеська соціялдемократія вже своїм світоглядом далеко менше одноцільна, чим німецька. В ній великий розвал: більша часть і провідників і робітництва по утворенню чеської держави знайшлася в націоналістичнім таборі. Щойно помалу зачинають ті збігці бачити, що чеська держава це не вимріяний рай. Хоч чеське робітництво поставило свого премієра на лаві міністрів, Тузара, але побачило, що через те дорожнеча не меншає. Він безсильний і супроти селян — які не хочуть привозити в міста харчів — і супроти лихварів. Через те кріпшає вплив „лівих" у чеській соц.-дем. Провідник їх др. Шмераль, а теоретик Скаляк. Вже на зїзді 14. листопада 1919 р. ця лівиця властиво віднесла моральну побіду над партійною більшістю, хоч її резолюція провалилася. Політика більшости соц.-дем. послів, які при кождій справі удають дуже великих радикалів, а потому звивають хвости під себе — все менше подобається робітництву. Напруження росте. В січні ліві с.-д. видали навіть окрему програмову заяву з домаганням — доповнити діяльність парляменту радянськими владами, та заявилися за приступленням до III. Інтернаціоналу. Вони домагаються, щоб с.-д. уступили з правительства і порозумілася з с. д. инших народів. Розвиток іде.

Масарик так про нього сказав: „Тут діло в дуже практичнім питанню: чи ми, малий нарід, оточений звідусіль чужими народами, можемо уповати на меч? — Всі наші воскресителі відповіли на це питання однодушно й рівно переконуючо: Ні.“

В цілій чесько-словацькій державі стали до виборчої боротьби 22 партії (в тім 7 німецьких і 3 мадярські). Вони виставили 2.285 кандидатів на 21 виборчих округів! Всіх депутатів повинно бути 300, але є лише 281, бо Карпатська Україна й Шлеськ вибіратимуть опісля. Яке баламуцтво вноситься тим, що українська земля в Чехословаччині приняла назву „Карпатська Русъ“, видно з того, що вся чужа преса пише про неї „Карпатська Росія“. Наші чеські брати повинні з цим баламуцтвом вже раз покінчити!

Вислід виборів у палату послів такий: централістів 181, автономістів 19, послів буржуазних партій 145, соціялістичних 136. По національности: Чехів 151, Німців 72, Словаків 48, Мадярів 10. Вони діляться так: буржуазних Чехів (і Словаків) 89, соціялістичних 101, Німців 41 і 31, Мадярів 6 і 4. По партіям: 1. соціял-демократів чеських 74, німецьких 31, угорських 4; 2. чеських аґраріїв 28; 3. чеських національних соціялістів 24; 4. чеська народня партія 21; 5. чеська національна демократія 19, 6. німецький виборчий союз 16; 7. словацька народня партія (клерикали під проводом о. Глінки) 12; 8. словацька національна й селянська партія (під проводом Сробаря) теж 12; 9. союз хліборобів теж 12; 10. німецька християнсько-суспільна партія (клерикали) 10; 11. чеська партія промислу 6; 12. німецька демократична партія свободи 3; 13. мадярські клерикали 5; 14. партія Модрачека 3; 15. партія мадярського дрібного селянства 1.

Вибори в сенат дали покищо в 7 округах такий вислід: 1. 6 націоналдемократів; 2. теж 6 національних соціялістів; 3. 23 чеських соціял-демократів; 4. 8 народня партія; 5. 10 чеських аґраріїв; 6. 3 союз хліборобів; 7. 11 німецьких соціялдемократів; 8. 5 членів німецького виборчого союза; 9. 2 німецька демократична партія свободи.

За кілька тижнів відбудуться також вибори в Карпатській Україні. Вони незвичайно важні для Соборної України, бо наші депутати можуть в чеськім парляменті здобути світову трибуну для української державної справи. В імени єдиної неділимої Росії (!) розвивають там москвофіли велику аґітацію за гроші Денікіна, а ми досі тихо сидимо ...

Центральний комітет швайцарської соціял-демократії ухвалив 20 голосами проти 18, вступити в III. Інтернаціонал (у Москві) з тим, що партія задержує повну самостійність тактики. Внеску на безусловне вступлення ніхто навіть не ставив.

Великий скарбник Анґлії предложив парляментові річний бюджет. Приходів буде 1341 міл. ф. шт., видатків 1177 ф. шт. Лишаться 164 міл. ф. шт., які будуть ужиті на частинну сплату довгів. Інакше виглядають фінанси Франції: там приходів в 1920. р. буде 21 міліярдів, а видатків 47 міліярдів! (Денно видає Франція 130 міліонів, в р. 1914. — 41). Не диво, що справоздавець Марсаль сказав: „Ви хочете мати кредит за кордоном? Ніколи не має кредиту той, хто більше видає, чим може!“

В Ірляндії дальше кипить. Ірляндські заговірники стріляють на вулицях англійських урядовців і втікають.

В анґлійській палаті льордів заявив льорд Мільнер іменем правительства, що Австрія може бути прилучена до Німеччини в недалекій будуччині. Чи це пробний бальон, чи дійсна познака глибоких змін анґлійської політики — годі покищо сказати. І що на це Сан Ремо?

На Кавказі „танець“ щораз більш інтересний: Арменія й Азербейджан вже почали воювати, бо правительства їх підозрівають себе взаїмно о заборчі пляни. Ґеорґія пробує годити їх. Турецькі комуністи заключили блок з турецькими націоналістами й одержали за це признання з Москви, яка радіом повідомляє про це світ. Кемаль Паша приїхав в Ерзерум.

Україна.

По Україні. В Київі, як розповідають люде, що покинули місто в останніх днях, страшенна дорожнеча. 1 фунт хліба коштує — 300 карбованців; 1 яблуко — 1000 карбованців; 1 лімон — 1000 карбованців. Відношення большевиків до

української справи змінилось тільки на папері. В самому місті нігде не чути української мови. Навіть такий большевицький комісар, як Затонський, балакає тілько по російські. В остатні часи большевики задумали руйнувати українські кооперативи. Як відомо, російські кооперативи вже зруйновані. Що до українських, то большевики збираються залишити тілько ґубернальні кооперативи, як центри, об'єднуючі тілько ґубернії. Становище большевиків на Украïні дуже тяжке. Українські війська разом з польськими заняли Жмеринку, наближаються до Винниці і Козятина. Большевики сподіваються кинути проти них велику армію з сібірських військ і Галичан. Але із забраку транспорту це завдання виконати досить трудно. На Украïні зараз, не вважаючи на енерґійну большевицьку аґітацію, найбільше популярне імя Петлюри.

— **В Києві.** Як повідомляють нас особи, що приїхали з Києва, в останньому панує спокій й порядок. Функціонують українські школи, універзитет, академія наук, театри, книгарні, кооперативи. Не забороняється також і українська мова. Проте істнує незадоволення в широких колах населення, що чекають змін. Що це так, про це свідчить передова „Червоної правди", в якій читаємо слідуюче: „Петлюрівщина знесена з середини, але її необхідно вижити й тут. Треба відкрити очі тим нещасним, котрі в болісному самоосліпленні ще чекають чогось від гангрени. На чергу варто поставити питання про ліквідацію внутрішньої Петлюрівщини. Там (в Галичині, Відні) чекають большевіків, і наші колишні вороги ведуть комуністичну пропаґанду, а тут, по спекулятивних кооперативах, ще міцні петлюрівські традиції й жадання". Щож до чисто політичних відносин — вся влада належить виключно московським большевикам, а українським — лише постільки, поскільки вони цілковито підлягають наказам з Москви. Та й немає суто-українських большевиків, бо вони зіллялися з московськими в одну спільну комуністичну партію большевиків України.

Становище в Києві 16. квітня. З Києва повідомляють, що комунальні робітники міста оповістили ґенеральний страйк против большевицьких властей. На протязі двох днів місто було без води і світла.

— **Українські театри.** Театр М. Садовського, як відомо, спалено добровольцями. Функціонують лише театр М. Саксаганського в Троїцькому Народньому Домі й Український Драматичний Театр (в т. Берґоне).

— **Українські політичні діячі.** Українські політичні діячі, за невеликим винятком, щасливо пережили всі завірюхи. Так, живе й енерґійне працює над новими працями С. Єфремов; служать в „Дніпросоюзі" пп. Ніковський й Саліковський, як і поет П. Тичина; працюють в Академії Наук О. Грушевський, П. Зайцев і Г. Голоскевич. Розстріляно лише одного В. Петрушевського, директора вид. „Час" і члена центрального комітету української народньої партії (перед інвазією Денікіна).

— **Книгарні.** Функціонують всі, але бракує книжок.

— **На Лівобережній Україні.** На лівобережній Україні немає єдиної влади. Протягом всеї смуги до Катеринославщини панує суто-московська большевицька влада. Але вона надзвичайно спричинилася до національного усвідомлення населення, яке — особливо на Полтавщині й Черниговщині — вороже відноситься до „кацапів" і бориться з ними в мірі можливости. На Катеринославщині — гуляє батько Махно, котрий тримає тісний контакт з добровольцями, що міцно оволоділи Кримом. Всі зусилля большевиків розбити першого й другого — довели до нічого.

— **На Правобережній Україні.** Майже ціле Правобережжя в даний мент звільнено від большевиків спільними зусиллями польських і українських військ, що доходять до Дніпра, а своїм правим флянком звязалися вже так з ґрупою Омеляновича-Павленка, як і з галицькою армією, котра в цілому перейшла на бік головного отамана С. В. Петлюри. Треба сподіватися, що в найближчому часі в одному з звільнених міст буде орґанізований державний центр і на всьому Правобережжі почнеться інтензивна творча робота в цілях зорґанізування тих сил, що мають звільнювати від окупантів Правобережжя.

— **В Камянці-Подільському.** Наступ українсько-польських військ на большевиків, а також визнання незалежности України з боку Польщи, як нам переказують, викликав великий ентузіязм в осередкові місцевого українського населення. Політичні ґрупи енерґійно обговорюють питання надзвичайної державної ваги, поставлені мін. зак. спр. А. М. Лівицьким.

— **Поворот А. М. Лівицького до Варшави.** Мін. зак. спр. А. М. Лівицький, осягнувши в головному порозуміння з українськими політичними партіями, повернувся до Варшави.

— **Україна на конференції в Сан-Ремо.** До Сан-Ремо прибула українська делеґація в складі гр. Тишкевича, Марґоліна й Галіпа, щоб домагатися визнання України й допущення її в Союз Народів.

Україна в світлі анґлійських настроїв. У відношенні анґлійської преси до нашої справи ми зараз бачимо дуже цікаве з'явище. Консервативна преса, як наприклад „Таймс", „Дейлі Телеґраф", „Глязго Гералд", впливовий тижневик „Спектатор" — всі вони після повної поразки добровольчої армії перестали трактувати українську справу в ворожім напрямку. Більш того, ці орґани навіть готові в деякій мірі симпатизувати українському національному урядові в його боротьбі за незалежність проти большевицької навали. Ця думка виникає з цілої низки кореспонденцій з Варшави в „Таймсі", а також з деяких статей та заміток (як напр. 24/3), зложених на підставі інформацій нашої місії в томуж таки Таймсі". В його редакції зараз сидять люди, прихильно настроєні до української справи і зацікавлені в поступі нашої справи. Те-ж саме торкається й другої впливової щоденної часописі „Дейлі Телеґраф", де також маємо прихильну до нас людину, котра раніш працювала у впливових провінціяльних часописях — „Ліверпуль Курєр" і „Глазґо Геральд", — і котра цілий час підтримувала досить енерґійно домагання нашого уряду. Можна лише радіти, що цей дійсно освічений і добре поінформований в нашій справі журналіст переніс свою діяльність до більш впливого „Дейлі Телеґрафа". На жаль, нічого приємного не можна сказати про ліву пресу, котра ставиться зараз до нас дуже вороже. Робітничий орґан „Дейлі Геральд", котрий до подорожі видавця її до Москви і підчас перших часів його перебування там відносився дуже прихильно, — зараз, після повороту Лансбері, який зіставав під впливом бажань большевицького централізму, пише ворожі до нас статті. Особливо „Дейлі Геральд" почав нападать на національний український уряд після надруковання в „Таймсі" від 12 квітня звістки з Варшави, в котрій наведені пункти мовби то доконаного договору між польським і українським урядами. Власне, це був передрук звідомлень „Вперед". Кореспондент „Таймсу" при тім повідомив, що оскільки він поінформований, пункти цього договору приблизно правдиві, хоч вони ще не є остаточно принятими ні одною з договорюючихся сторін. Далі він заявляє, що заключена тимчасова військова згода з Поляками, на підставі якої українське військо, що б'ється під цю хвилю разом з польською армією, має отримувати одяг і всяке постачання. Згадана кореспонденція викликала цілу бурю в лівій пресі, причому „Дейлі Геральд", „Манчестер Гардіен" і радикальний тижневик „Нейшен" (останні дві часописи дуже прихильно ставляться до московського совітського уряду) виступили гостро проти Українців і в оборону Росіян. Часопись „Нейшен" зачіпила між иншим навіть питання погромів, що було також закинено українському урядові останніми тижнями в „Манчестер Ґардіен" та й в ліберальній вечірній „Вестмінстер Ґазет".

Польща.

Польська офензива проти большевиків. З Варшави доносять під датою 29. квітня: Від шістьох тижднів большевицькі армії вели рішучі наступи проти нашого фронту. Ворог, котрого наступи розбивалися о мур хороброї нашої армії, не покинув свого наміру — значними силами, спровадженими з цілої Росії, віднести рішаючий мілітарний успіх. Наші армії, випереджаючи заміри ворога, перейшли під особистим проводом начальника держави до протинаступу на подільськім і волиньскім фронтах. Наступ роспочатий першого дня, підпомаганий найновійшими средствами модерної техніки, дав нам змогу заволодіти містами Овручем, Кровном, Вільском і Кальновом. Використовуючи побіду першого дня, що спричинила серед ворога переполох і загальну утечу, наші війска розпочали дня 26. квітня с. р. переслідування на цілім фронті. На 26. в 8 год. рано заняли наші війска Житомір. На тім відтинку побито 38 дивізій піхоти і 17 дивізій кінноти. Велика добич попала в наші руки. Перечислювання полонених, орудій, панцерних автомобілів, скоро-

стрілів і инших воєнних матеріялів, єще не покінчено. На Поділю осягнули наші війска Тушків, Михайлівці, Вербівці. На тім відтінку поступає наш наступ з непереможною бравурою наперед. Знамениті результати, осягнуті в так короткім часі, треба завдячити тільки одушевленню і витревалости наших хоробрих війск, що серед дуже тяжких обставин, борючись без відпочинку, відбувають утяжливі походи, щоби тільки осягнути назначені ціли. Радіо з Варшави від 28. квітня ц. р. доносить: Міністерство заграничних справ оголошує урядовий комунікат, в котрім польське правительство признає Україні право на незалежність і узнає Директорію з головним отаманом Петлюрою на чолі за єї правительство. Українське представництво проголошує урядово заклик, в котрім головний отаман виводить, що польська і українска армія підуть рямя в рамя проти спільного ворога України. Дальше радіо подає проклямацію шефа польської армії Пілсудського до населення України, де між иньшим сказано: „До всіх мешканців! На мій розказ підняли польські армії похід на Україну і увійшли глибоко в українську територію. Я проголошую населенню, замешканім на тих областях, що польські армії проженуть ворога, проти якого український народ боровся так довго, ратуючи свої хати перед грабунком, знищенням та руїною. Польські армії зістануть так довго на Україні, аж доки правильне українське правительство не обійме керми держави в свої руки. Разом з польськими військами повернуть на Україну з отаманом Петлюрою на чолі і леґіони тих синів, що в тяжких для України часах знайшли в Польщі охорону і поміч. Всім мешканцям України без ріжниці кляс, походження і конфесії приносять польські армії оборону і охорону. Я закликаю український народ, терпеливо знести тягар воєнних часів і після сил помагати арміям польської Республики в кровавій боротьбі за волю України!

Нові успіхи Поляків. Радіо з Варшави доносить, що польська офензива поступає успішно наперед. Коростень, Бердичів, Козятин, і Хмельник находяться в руках Поляків. Добича величезна. В Бердичеві, бороненім завзято через ворога, занято всі депо і урядження. 44. большевицька армія зістала зовсім знищенна. Наша кіннота, по нічнім поході, заняла Козятин і полонила 2000 большевиків. В Житомірі крім необчисленої єще добичі, занято 10 армат, танки і бюро 58 совєтської дивізиї.

Українському пресовому бюру у Відні доносять з Камінця Подільського: Галицько-укр. війська, що по заняттю Одесси заняли Балту, Винницю і Херсон, прилучилися до укр. армії Петлюри, щоб спільно вирушити на Київ.

Польський Азев. Зиґмунт Качковський, один з визначнійших польських письменників, на якого могилі видніє надпис: „Ціле життя боровся пером за Польщу", був довгі літа добре платним шпіоном австрійської поліції і зраджував усі польські орґанізації. Доказав це понад усякий сумнів др. Евген. Барвінський оповіщенням таємних документів архіву австр. поліції. За зраду побирав 1000 франків у місяць на ті часи (1860 р.) це була добра платня. Факт цей доказує лишній раз, яке моральне зіпсуття сіє кождий наїздник між поневоленими народами.

Росія.

— **Новий похід проти большевиків?** 23. квітня. Ризькі часописи повідомляють, що російські „білі" хотять орґанізувати новий великий похід проти большевиків. У Харбині переформовує своє військо Семенів, в Варні орґанізуються добровольчі корпуси, рівнож роблять заходи що до цього ґенерал Глазенап у Льондоні, Владиміров у Парижі і Краснов у Берліні. Мається на увазі зорґанізувати військо з німецьких жовнірів під російською командою.

Велику офензиву на Сибір почали Японці. Показуеться, що їх відступ був тільки удаючий. З Москви депешують, що значні японські сили почали йти здовж рік Амура й Уссурі. Вже заняли Николаївськ і Хабаровськ. Палять і артилерією нищать всі села на 70 верст по обох боках свого шляху. В тих околицях нема правильних большевицьких військ, тільки місцеві сили селян. З Льондону доносить кор. бюро, що біля Чити правильні большевицькі війська майже зовсім знищили японський напір.

Нова армія проти большевиків? На заході — як доносять з Москви — лагодить Антанта нову армію проти большевиків, яка оперуватиме на терені б. армії

Юденіча. Складитиметься з німецьких наемників під командою рос. ґенерала Ґлазенапа. В звязку з тим польський міністр Патек виїхав у Париж.

— **З промови Леніна.** На IX. зїзді п. Ленін виголосив велику промову, в якій торкнувся внутрішньої й міжнародньої політики Росії. Зазначивши, що большевики „робили багацько дурниць підчас Смольного й біля Смольного“, він сказав: „За для того, щоб осягнути перемогу, треба зрозуміти найглубшу історичну обставину, треба памятати, що ми будуємо комунізм з уламків старого буржуазного світу — і щоб будувати цей комунізм, треба взяти й технику й науку й дати змогу користатися ними більш широким колам. А взяти цього нема звідки — опріче буржуазії. Це ґрунтовне питання треба висунути виразно, поставити в основні завдання господарчої відбудови. Ми повинні керуватися і в державі й в будівництві допомогою людей того клясу, який ми повалили. Людей, які пересякнуті забобонами своєї кляси, ми повинні перевчити.“

— **Патріотизм забалакав.** В останньому радіо Совітське Правительство звертається до робітників, селян і всіх чесних громадян Росії повстати одностайно в оборону своєї батьківщини, якій загрожує ворог.

— **1. травня і большевики.** Наказано циркулярно, аби 1. травня всі громадяне присвятили на приведення в порядок вулиць біля своїх мешкань, парків, площ і т. и. Свята мають роспочинатися не раніше вечора.

— **Росія шукає миру.** Літвінов підписав умову з представниками французького та бельґійського урядів про виміну полонених та про обопільну амністію для осіб, котрі обвинувачуються в політичних злочинствах. Французький та бельґійський уряди, як каже Літвінов, на письмі зобовязалися не вмішуватися у внутрішні справи Росії і не давати допомоги нікому, хто загрожувавби совітським республікам Росії та України. Відправка Росіян з Франції та Французів з Росії має бути закінчена на протязі близчих 3 місяців.

Большевицькі невдачі в Копенгазі 20 квітня. Переговори між большевицькою делеґацією, яка перебуває в Копенгазі під проговодом Красіна та Літвінова, і представниками Антанти практично можуть вважатися остаточно безрезультатними. Російські делеґати почасти зробили на представників Антанти кепське персональне враження, почастиж вони зіпсували справу тим, що зреклися платити старі борги Росії і не могли дати добрих забезпечень що до оплати тих матеріялів, які вони хотять купити. Рішуча відмова Анґлії допустити Літвінова на свою теріторію ще більше ускладнила становище. Справа виглядає так, що на протязі ближчих 10 днів російська делеґація буде змушена повернутися до дому, не виконавши свого завдання. Деякі торговельні справи з данськими фірмами делеґації все таки пощастило заключити, бо супроти скандинавських фірм Літвінов був більш податливим, сподіваючись у такий спосіб продовжити своє перебування в Копенгазі до безконечности. З політичного боку на большевиків зараз також дує противний вітер. Настрій серед анґлійських і французьких урядових кругів останніми днями дуже змінився не на користь большевиків, і як сподіваються у добре поінформованих, на конференції в Сан Ремо, Італія з її пропозіцією про негайне визнання совітської Росії зістанеться самітна.

Допомога для Росії. Колишній провідник данського Червоного Хреста у Росії, др. Мартіні, має цими днями повернутися з великої подорожі, яку він зробив по Росії разом з представником великої американської квакерської орґанізації п. Бекером і представником великої норвежської філянтропійної орґанізації, директором Кроґом. Всі вони хотять утворити комітет для допомоги Росії харчами та одежою, при чім зі всіх боків їм обіцяно велику допомогу. Особливо великі кошти дає на цю справу Америка. Тимчасовим представником цього комітету в Копенгазі є зараз секретар Фабріціюс Даль.

— **Російсько-латвійські мирові переговори.** Перше засідання латвійсько-російської конференції відбулося 16. квітня. Засідання відбулося під проводом голови російської делеґації Йоффе. Голова латвійської делеґації заявив, що латвійський уряд згоджується заключити мир на слідуючих умовах: „Росія визнає незалежність Латвії та її суверенність у латвійських частинах Ліфляндії, Курляндії та Летґалії. Обидві сторони відмовляються від військового відшкодовання. Росія віддає назад все майно, вивезене з латвійських провінцій. Росія визнає за Латвією право одержати

відповідні частини російського державного майна та золотого запасу. Росія має право вільного трансіту через латвійські порти." У відповідь на це російська делеґація заявила, що головні вимоги вона вважає справедливими. Щож до повороту майна та вартостей, то це можливо лише остільки, оскільки вони вивезені з території нинішньої латвійської республіки.

— **Чічерін про вимоги Польщі.** Чічерін заявив, що Сов. Росія моглаб уступити Польщі лише теріторію по річці Буг, себто м. Брест-Литовський й Білостокський повіт.

— **Сибірські кооперативи.** На теріторії Сибіру істнує 44 споживчих т-ва, що обєднані в Союз сибірських кооперативних Союзів „Закупзбут". Налічує останній 2.632 тис. членів. Оборотний капитал „Закупзбута" виносить в 1920. р. 400 міл. рублів. Має він власні фабрики, заводи, будинки, типоґрафії. Загалом — до 140 предприємств. В 1920. р. розпреділено продуктів за допомогою Союза на 1 міліярд рублів. Правління „Закупзбута" міститься в Ново-Николаєвському.

— **Російсько-японська війна.** Як повідомляють анґлійські ґазети, Японія обявила війну Росії.

— **Росія визнає свої борги.** Красін заявив, що Росія визнає свої боргові зобовязання, як і касує питання про конфисковане майно чужинців. Але раніш — Антанта мусить визнати Сов. Правительство.

— **Обмін полоненими між Росією і Німеччиною.** Копп підписав з германським правительством договір про обмін полоненими.

— **Бурцев орґанізує конґрес.** Бурцев проєктує скликання конґреса російських політичних діячів для обговорення нових шляхів в цілях порятунку батьківщини.

— **Після авантури.** Ґенерал Денікін приїхав до Льондону.

— **Російсько-італійські зносини.** В Копенгазі італійські представники заключили з представниками Сов. Росії угоду про заснування в Риму й Москві торговельних бюр для уреґулювання торговлі поміж обоми країнами.

— **Чічерін і Анґлія.** Чічерін надіслав до Анґлії ноту, в якій зазначає конешну необхідність приступити до ведення мирових переговорів в Льондоні.

— **Нота Бенеша до Чічеріна.** Бенеш відповів Чічеріну, що чехословацьке правительство має приступити до ведення мирових переговорів з Росією. „Правда" з цієї нагоди, вітаючи Масарика й Бенеша, зазначає, що чехословацький салдат ніколи не воював з Росією.

Міжнароднє життя.

Нова конференція окрайних держав. Ковно. Латишський міністр закордоних справ повдомляє, що чергова конференція балтійських держав відбудеться в Ризі 15. травня. Конференція, між иншим, має обміркувати питання про союз балтійських держав, про впорядкування валютної справи та про ближчі торговельні зносини зі Скандинавією.

Антанта і балтійські держави. Реваль. Французькі спроби впливати на політику окрайних держав не мали успіху, і нині антантська комісія з французьким ґенералом Атванн і закінчила свою діяльність і покидає балтійські сторони. Настрій в окрайних державах все більше і більше схиляється до заключення миру зі совітською Росією, отже французька політика інтервенції більше не має ніяких виглядів. Французи ще мають деякий вплив у Лотвії, але з тої причини, що російська політика Франції користається там більшою повагою, а через те, що Лотва охоче зробилаб більшу позичку у Франції.

Америка визнає Литву? Ковно. Литовський дипльоматичний преставник у Вашінґтоні Вілойшіс, повідомляє, що американський міністер закордонних справ заявив в одній розмові, що Зєдинені Держави в найближчій будучности мають визнати незалежність Литви.

Вибори до литовських установчих зборів. Вибори до литовських установчих зборів вчора скінчилися. Вибори всюди пройшли спокійно; в більшости виборчих округах брало участь понад 90% виборців. Наслідки виборів ще не підраховані, але сподіваються, що християнсько-демократична партія отримала перемогу. Большевицька аґітація, яка велася підчас виборів дуже жваво, очевидно не мала успіху.

Питання про визнання Литви. Відомий литовський державний мужі Нарушевич, котрий щойно повернувся до дому після офіціяльної подорожі до Льондону і Парижу, повідомляє, що мирова конференція в Льондоні в найблищих днях має вирішити литовське питання. Він каже, що настрій супротив Литви є прихильним і що в поглядах Франції відбулася зміна на користь Литви, одже є підстава гадати, що справа скінчиться визнанням Литви. Анґлійсько-литовські переговори про британську концесію для використання литовських лісів, дали позитивний наслідок, і умова буде підписана в найближчім часі. Всі подробиці умови ще не відомі, відомо тільки, що після концесії 35% усіх литовських державних лісів віддаються Анґлії на 15 літ до використання. Замість того Анґлія через Національний Банк дає Литві велику позичку золотом, котре має послужити основою нової литовської монетної системи на місці теперішньої, основаної на німецькій марці. Нова литовська монетна одиниця буде називатись „Мустініо" і матиме вартість від 1 франка до шілінґа.

Виміна полонених. Між Польщею та Литвою підписано умову про виміну всіх військово полонених обох цих держав.

Незалежність Естонії. Естонські національні збори уповноважили уряд ужити необхідних заходів, щоб Естонію було прийнято в Союз Народів. Уряд зі свого боку одержав повідомлення, що анґлійський та італійський уряди нічого не мають проти визнання Естонії, а після повідомлень з Парижа можна сподіватись, що визнання незалежности Естонії з боку Антанти прийде в найближчім часі, бо це питання стоїть в числі тих, котрі мають обмірковуватись на конференції в Сан-Ремо.

Анґлійська позичка Лотві. Анґлійський і лотишський уряди заключили умови, після якої Анґлія дістає концесію на експльоатацію 25% лотишських державних лісів, а в заміну цього Анґлія дає Лотвії велику позичку золотом, після чого в Лотвії має бути введена золота валюта.

Важне для живучих в Азстрії. Віденський центральний уряд в порозумінні з урядами країв Австрії видав нові постанови, важні особливо для чужинців: Зноситься потребу дозволу дальшого вїзду. Переїзджаючі чужинці можуть бути у Відні тільки три дні, коли мають: 1. дозвіл на це, або 2. заграничний пас, або 3. леґітімацію з фотографією. На довший побут треба спеціяльного дозволу. Не потребують його тільки ті особи, які мають право горожанства в однім з країв Австрії. Хто має дім на власність в одній з місцевостей Австрії, а не має права горожанства, той може у Відні перебувати не довше як 4 тижні без дозволу. Колиж чужі закупилиб в якійсь місцевости значну часть домів, то правительство може тоді жадати спеціяльного дозволу на побут у Відні навіть 4 тижневий. Домашня прислуга, доглядачі хворих і гості в курортах не підлягають цим постановам (значить, богаті мають привілей побуту). Одначе курортами є по цим постановам лиш отсі місцевости: Бад Галь, Бад Ґастейн, Гофґастейн, Ґлейхенберґ, Піравартр. Гість в курорті може мати з собою тільки одну особу й одного доглядача для хорих. Влада може відмовити навіть 3 дневного побуту у Відні, або відібрати вже даний дозвіл. Переїзд дозволений.

У Відні по стрейку голярів, який трівав майже місяць, 40% публики перестало ходити до голярень. Обслуговуються самі. — Хоч у Відні населення дуже зменшилося, 8600 семей без даху ізза напливу чужинців та ізза збільшеного тепер числа подруж. Викидатимуть чужинців.

Остання війна коштувала Францію 1½ міліона трупів, Італію ½ міліона (в убитих і померших від ран і т. и. До цеї пори 300 міліонів людей не має змоги правильного получення зі світом, а саме 180 міліонів в центральній Европі і 120 міліонів в Росії. Супроти того треба перевести загальний мир, инакше катастрофа певна (з промови Нітті в Сан Ремо).

В Любляні (Югославія) прийшло до вуличних боїв між страйкуючими й військом.

У Відні відбулися 27. квітня антиеврейські бійки в університеті. Взяли участь також студентки.

Старий орден Премонстрантів обходить цього року 800 літну річницю свого істнування. Має він сегодня тільки 1100 монахів і 290 монахинь та малі маєтки. Мимо того здобувся на поважні видання й студії зі своеї історії. Згадуємо це для того, бо й ми Українці маємо старий орден Василіян, якому навіть годі відмовити

патріотизму. Але він за сотки літ свого життя не видав ні одної брошурки про свою історію . . .

Виборна агітація в Німеччині починається під знаком сильної ворожнечі трьох соціялістичних партій: с.-д., незалежних і комуністів. Інтересно, що німецькі комуністи беруть участь в виборах, чим визнають з а г а л ь н е представництво свого народу. А у нас навіть с.-д. „ґенерали без війська“, яких до решти покинуло робітництво, мають „відвагу“ „не визнавати“ Національної Ради.

Мексик посварився з новою республікою Сонорою й виповів їй війну, розуміється, в імя свободи! Але що не має доступу до свого ворога, отож звернувся до З'єд. Держав Півн. Америки, щоб вони дали дозвіл на перехід мексиканського війська через їх територію. З'єд. Держави не відповіли на це.

Приїзд полонених з Росії. Великий анґлійський транспортовий пароплав „Дунґола“ прибув сюди вчора з Ганґи і привіз велике число Анґлійців та Французів, котрі підчас війни були інтерновані в Росії і котрих після умови про обмін полоненими нині випущено на волю.

Приїзд Данців з Росії. 15 квітня до Копенгаґи прибули 40 данських підданих з Москви та Петрограду, „Політікен“ слідуючими словами описує враження приїзжих про становище у двох російських столицях: „Пошести лютують по великих російських містах: тиф у чотирьох формах, холера і всі можливі голодові хороби. Люде мруть сотнями. Чистота не істнує, рури зруйновані, кльоаки забиті, мила не має, мешкання, стали свинушниками. Місяць тому уряд видав розпорядження, щоб Москва була очищена. Чищення відбувалося під військовим доглядом, але за тиждень місто знову стало таке саме брудне, як ранійше. Мерців ще ховають, але гроби доводиться позичати. Як прийде літо, не буде вже часу ховати мерців, бо пошесті тоді розвинуться ще більше.

Економічна хроніка.

Будова нових польських залізниць. Польський сойм ухвалив недавно на предложення міністерства шляхів будову нової залізниці з Сіерпцю до Страсбурґу в зах. Прусії, довгої на 55 км. Нова лінія являється продовженням колії Лодзь—Кутно—Плоцк—Сіерпець, вибудовання якої рішено було вже на весні 1919. р.

Фінська індустрія паперу за р. 1918. „Kommersiella Meddelanden“ оголошують статистичні дані про продукцію паперу за р. 1918. На підставі цього журналу виносив отже виріб паперу й подібних матеріялів за останні три роки (в тонах):

	1916	1917	1918
Папір	184.255	142.010	54.897
Деревляна папа	45.683	20.978	14.273
Сулфітова целюлоза . .	78.169	74.058	43.510
Сулфатова „ . .	47.762	13.694	2.880
Деревняна маса	193.332	139.346	95.393
Разом . . .	549.201	390.086	210.953

Вивіз дерева в Польщі. При польськім міністерстві фінансів заложено „Panstwowy Urząd Eksportu Drzewa“, який обхоплює весь деревляний, до вивозу призначений матеріял з державних, земських і приватних лісів. Цьому урядові підчинено всі справи вивозу, експльоатації і торгівлі з деревами.

Литовська торгівля в Лібаві. „Libauer Zeitung“ повідомляє, що вивіз льону й коноплі з Литви переводиться через Лібаву. До Лібави прибуло вже 150 ваґонів з коноплями. Взагалі йде через лібавський порт весь вивіз і ввіз литовський.

Стан сільського господарства в Естонії. Естонський аґрарний часопис „Kaja“ подає в довшій розвідці дані про стан сільського господарства в Естонії. Після його знаходиться Естонія зараз в стані переходу з чистого хліборобства до худобництва, через що розвиток нігде не зазначується в закінчених певних рисах. Приготовання однак, щоби вийти з цеї стадії, ведуться доволі енерґійно так з боку державного, як і приватного, що виходить зі зростаючих цифр продукції.

Анґлійсько-швецька торгівля в Сибіром. Союз сибірських споживчих товариств (Закуп-збут) старається впровадити товарообмін з Анґлією і Швецією. Приготовання йдуть з боку філій сибірского союзу, які находяться в Стокгольмі і Льондоні. Зараз готовиться експедиція до ріки Обь, яка малаб привезти звідтам шкури, вовну, льон, масло і т. д. Союз „Закуп-збут“ сам має $2^1/_2$ міл. членів і хвалиться оборотом 250 міл. рублів за рік 1918. Він має свої філії в Льондоні, Парижі, Стокгольмі, Ню-Йорку, Кобі і Шанґаю.

Торговельні зносини між Чехо-Словаччиною а Польщею. Чехо-словацьке посольство в Варшаві засновало там взірцевий склад чеських індустрійних виробів, щоби поширювати торговельні взаїмини обох держав.

З українського життя на чужині.

Національно-державний Союз в справі державних фондів.

Відень, 24. квітня 1920.

Наслідком численних запитів з кругів української суспільности про становище Українського Національно-державного Союзу в справі орудування українськими державними фондами, постановив Комітет Українського Національно-державного Союзу прилюдно проголосити: 1. Український Національно-державний Союз вважає своїм національним обовязком захищати українські державні фонди перед всяким розбиранням цих фондів якими небудь особами, з'осібна членами теперішної влади Народної Республики. 2. Тому Український Національно-державний Союз заступає це становище, що державні фонди Української Народної Республики мають бути зложені в державних касах під ключами державних касієрів та під постійною державною контролею, так, аби з них були покривані тільки конечні державні запотребування Української Народньої Республики. 3. З огляду на помічені в останніх часах надуживання державних фондів на довільні ціли, Український Національно-державний Союз ставить домагання, аби наші державні фонди поставити під строгу громадянську контролю, та безпроволочно перевести їх ревізію, допускаючи відпоручників Союзу до отсих чинностей. 4. Український Національно-державний Союз не хоче нікого з фінансових аґентів Української Народньої Республики покривати за їх вчинки, але обстоює, аби наперед провірити дійсний стан справи, а перед часом не посуджувати і не переслідувати безвинних людей. 5. Вкінці, Український Національно-державний Союз не жадав, не жадає і не буде жадати для себе якихнебудь державних фондів, так як вважає державним злочином розтягати в цім тяжкім моменті державні фонди на посторонні цілі.

Комітет Українського Національно-державного Союзу.

— —

Український Національно-Державний Союз пляномірно переводить свою орґанізаційну діяльність. Після вироблення й опублікования деклярації, — в даний мент Союз приступив до обговорення тих точок, що мають бути зазначені в меморандумі до президента Української Народньої Республіки, С. В. Петлюри. Уконстітувалися цілком дві секції: міжнародня й леґіслятивна. Міжнародня секція, між иншим, вислухала цікавий доклад пана М. Кушніра про роботу української парижської місії.

— —

Конференція членів Головної Ради української партії соціялістів-федералістів.

В 15-го травні місяці ц. р. відбудеться в Празі конференція членів Головної Ради партії, перебуваючих закордоном. Порядок денний конференції такий:

1. Орґанізація закордонного бюра партії.
2. Реорґанізація влади Української Народної Республики,
3. Відношення партії до Українського Національно-державного Союзу.

Віденська ґрупа запрошує в порозумінні з пражського ґрупою всіх членів Головної Ради прибути неодмінно на цю першу закордонну конференцію в звязку з тими подіями, що нині відбуваються. З окрема підкреслюємо бажанність приїзду і тих членів Головної Ради, що займають відповідальні офіціяльні посади закордоном.

— —

До нашої редакції поступив дуже цікавий документ — про скликання за кордоном національного конґресу, тема, що обмірковується нині в Комитеті Українського Національно-Державного Союзу. „Завданням конґресу — читаємо ми в докладній записці — знищити внутрішню дезорієнтацію і підперти єдиний український уряд на очах у політиків Антанти й тим подвигнути їх на фактичне визнання цього уряду. В пропорціях голосів на конґрес можна комбинувати ріжно й як основу можна запропонувати таку пропорцію: кооперація 4 голоси, Директорія 1 голос, правительство 1 голос, закордонні представництва по 1 голосі, союз журналістів і письмен. 1 голос, персональні запрошення 5 голосів, партія С.-Р. 3 голоси, С.-Д. 3 голоси, Х.-Д. 2 голоса, Н.-Р. 1 голос, С.-Ф. 1 голос і С.-С. 1 голос. Такі питання, як дальшої орґанізації, відношення до комунізму, питання про кордони, в яких має бути визнано Україну, а окремо питання про Галичину, нарешті всі питання проґрамові й тактичні, які розділяють ріжні партії, на конґресі не повинні порушуватися. В цім відношенню має дбати орґанізаційне бюро конґресу, щоб в порядок дня не було поставлено ні одної справи. Орґанізаційне бюро мусить бути зложене орґанізацією, яка бере на себе ініціятиву скликання конґресу — кооперацією; місце скликання конґресу має бути Париж."

— —

Приїхали до Відня: о. Бон, голова надзвичайної української дипльоматичної місії при Ватикані, пан Антонович, голова української надзвичайної дипльоматичної місії в Риму, М. Кушнір, бувший член української делеґації в Парижі, М. Єреміїв, в. о. радника міністерства закордоних справ, др. Я. Олесницький, член української дипльоматичної місії в Льондоні, др. Т. Галіп, член української дипльоматичної місії в Італії, др. Смаль-Стоцький, пан Г. Супрун, бувший финансовий аґент української народної республики за кордоном, пан Фещенко-Чопівський, радник української дипльоматичної місії в Букарешті. Виїхали з Відня: Головний редактор „Волі", А. Горленко (до Берліну), пани Білопольський й С. Шемет (до Берліну), пан Евг. Левицький (до Берліну), пан Скоропись-Йолтуховський (до Берліну), пан М. Єреміїв (до Варшави), пан Дм. Дорошенко (до Італії) й др. Окопенко (до Італії).

— —

Член закордонної комуністичної ґрупи, пан М. Шраґ, склав з себе уповноважіння старшого радника української дипльоматичної місії в Льондоні.

— —

П. А. Севрюка, як довідуємося, звільнено з посади голови надзвичайної місії по справах поленених в Італії.

— —

Зусилля пана Антоновича попасти ще раз в дипльомати, на наше велике здивовання, осягли позітивних результатів. Його призначено знов головою надзвичайної дипльоматичної місії в Італії.

— —

Славнозвісний пан Вітик пробуває зараз в Риму, де зупинився в первоклясному готелі „de la Russie". Ціль його приїзду — намовлення полонених не поступати в українські республиканські війська.

— —

Бувший аташе української дипльоматичної місії в Льондоні, пан К. Стаховський, одчинив художнє ателє в Льондоні, де можна бачити всіх, за винятком Українців. „Русскій художник" чудесно визискав „хохлацкія гривны", як багацько инших дипльоматів, „імена же їх, Господи, вєсі". А козаки дієвої армії, як і полонені, не мають зайвого шматка хліба, не мають одягу, не мають набоїв.

— —

Листи, передані В. Винниченком, М. Грушевським і иншимм українськими комуністами через спеціяльного літака до Київа, зробили там надзвичайний фурор. Комуністи опублікували по всіх часописах про перехід цих осіб до їхнього табору й навіть переказали це спеціяльним радіо. Але, як зясовується, зраділи лише московські комуністи. Що-ж до українських незалежників, боротьбістів і лівих ес-ерів — вони, противно, не висловили ніякої радости, бо мусять працювати не-

леґально й на власному досвіді мали нагоду переконатися в національних симпатіях Раковського, Мануїльського й Ко. Про инші кола українського громадянства — не має чого й казати.

— —

Ми дістали відомости з певних джерел, що М. М. Ковалевський, який за останні часи попсував своє здоровля при переведенні всяких фінансових операцій, переїхав до Бадена, на курорт. Це дало найпозитивнійші наслідки, бо шановний діяч не тільки прийшов до здоровля, а може навіть приступити до написання ґрунтовної праці па тему: „Валютові операції за кордоном". З слів особ, близьких до пана Мик. Ковалевського, випливає, що ця робота є іспитом sui generis на пост міністра фінансів. Наша батьківщина може радіти, що найшла гідного заступника п. Мартосові.

— —

26. березня в Софії на вечері, уряджені́м від'їхавшими з Болгарії секретарями посольства П. Сикорою і Дм. Шелудьком в честь наших приятелів Болгар, по ініціятиві бувшого болгарського уповноваженого міністра на Україні професора Ів. Шишманова, засновалося болгарсько-українське товариство. Мета товариства взаємне ознайомлювання й зближення між Болгарією й Україною. Товариство ставить собі культурні цілі.

Членами фундаторами являються: Ад. Будевська-Ганчева (славнозвісна артистка); Р. Баджова; С. Баджов (професор, художник); Н. Балабанов (учитель, журналіст); І. Додул (атташе українського посольства); М. Лаврик (урядовець українського посольства); др. Ст. Младенов (професор); Ю. Налисник (урядовець українського посольства); Б. Николаєв (адвокат); Ів. Николаєв (журналіст); П. Сикора (секретар українського посольства); др. Дм. Страйшмиров (політичний діяч, журналість); Хр. Цаносов-Дерижак (письменник-поет); Н. Чилинчирова; С. Чилинчиров (поет, сучасний перекладчик Шевченка на болгарську мову); С. Чуканов (учитель); Д. Шелудько (секретар українського посольства); др. І. Шишманов (професор, відомий діяч і знавець України); Дм. Шишманов (письменник); В. Шульговський (учитель).

Головою товариства є др. професор Ів. Шишманов,

Молоде товариство тільки починає свою діяльність, але належність до нього таких славних діячів як п. Будевська, професор І. Шишманов, др. С. Страшимиров, професор Баджов, Ст. Чилинчиров й других служить гарантією успіху його діяльности.

Товариство має значіння особливо тепер, коли болгарський уряд відмовився далі визнавати самостійність України і її представництво. Але коли разом з ним завдяки діяльности наших приятелів Болгар і молодших членів товариства удалося звязати звязки з болгарським громадянством, заінтересувати його нашою траґічною долею і викликати не тільки співчуття, але й бажання взаємно ознайомитись, зблизилися принаймні культурно.

Побажаємо успіху нашим приятелям Болгарам і кличемо наше громадянство, наші наукові й громадські інституції, як і окремих діячів йти їм на зустріч. Товариство зараз засновує свою бібліотеку, найбільша потреба в книжках по українознавству (на всіх мовах), тому наші видавництва, редакції, автори закордоном багатоб прислужилися товариству, якби посилали йому безплатно свої видання, а взагалі громадяне висилкою книжок. Книжки й часописи можна слати на адреси: Sophia (Bulgarie), ул. Гурко Nr. 44. др. професор Ів. Дм. Шишманов, Sophia (Boulgarie), ул. Славянска Nr. 27 др. Дм. Страшимиров, також і на редакцію „Украинско-Бѣлгарськи Прѣгледь" — Sophia (Boulgarie), ул. Любенъ Каравеловъ Nr. 29.

В Відні книжки, або гроші на книжки приймає редакція час. „Воля", Linke Wienzeille 40, 38.

— —

12. квітня 1920. року в залі Міщанської Бесіди (Прага II, Владіславова 20) відбулось „Спільне Свячене" о 4-тій год. пополудни, на якому зібралась українська празька кольонія на чолі з головою надзвичайної дипльоматичної місії М. Славінським, Головою Клюбу проф. С. Смаль-Стоцьким. Були присутніми: проф. Грушевський, члени українських місій дипльоматичної та військової, члени української

Академічної Громади, члени української Медичної Громади і инші Українці, перебуваючі в Празі, а також до 50 полонених Українців, що прибули на святки з Праги і околиць Праги, на запрошення пражської Філії військово-санітарної Місії. По „Свяченому“ відбулася вистава заходами Секції Українського Клюбу. Відограно комедію М. Кропивницького „Пошились в Дурні“. На виставі було багато і Чехів. „Свячене“ було упорядковане Жіночою Громадою Українського Клюбу з добровільних пожертв; в цій справі особливо причинився Посол М. Славінський. На „Свяченому“ було присутніх до 150 чоловік, а на виставі до 300 чоловік.

23. березня відбулось урочисте святкування Тараса Шевченка, влаштоване українською кольонією в Празі, в залі Міщанської Бесіди о год. 7 вечер. Проґрам складався з 2 відділів. В першій частині було виставлено Драматичною Секцію Українського Клюбу І-шу дію з драми „Назар Стодоля“ Тараса Шевченка. В проґрам другої частини увійшли: деклямації, гра на скрипці і співи хору старшин української бриґади з Німецького Яблонного. По виставі проф. Смаль-Стоцький виголосив святочну промову. На цім святі були присутніми: представники американської місії, австрійського посольства, Фінляндії, ріжних чеських міністерств і товариств, „Русскаго Клуба“, професори університету, представники словянських студентських орґанізацій, члени української дипльоматичної і військово-санітарної місії й инші українські громадяне. Всіх присутніх було до 500 чоловік. Анґлійський посол п. Клерк, просив вибачити, що він через неприсутність в Празі не міг бути на цім святі. При вході до залі продавалась і роздавалась чеська і українська література видавництв: „Час“ і „Всесвіт“.

24. березня 1920. року о год. 10 і $^1/_2$ вранці на площі Старої Праги зложено від Української Громади в Празі на памятник Івана Гуса вінок з жовто-блакитною стьожкою, з написом: „Українці — великому Чехові“. Присутними були: Голова надзвичайної дипльоматичної місії М. Славінський, Голова українського клюбу в Празі, проф. др. Степан Смаль-Стоцький, члени дипльоматичної і військово-санітарної місії, українські громадяне та багато Чехів. Хор старшин з Німецького Яблонного відспівав гимни: чеський, словенський і український. Після цього Чехи з Українцями обмінялися окликами „На здар Україна“ і „Хай живе Чехо-Словаччина“.

26. березня відбувся у президента Чехо-словацької Республики проф. Масарика чай, на якому були по запрошенню Голова надзвичайної дипльоматичної місії в Празі М. Славінський і Голова чеської Філії української військово-санітарної місії др. Д. Горбенко.

Критика і бібліоґрафія.

Др. Станислав Дністрянський. Цивільне право, I. том, Відень 1919. Критичний огляд д-ра Миколи Бодруґа.

Цими днями появиться з друкарні Л. Гольцгавзена у Відні товста, 1000 сторін самого тексту обіймаюча книжка під назвою: Др. Станислав Дністрянський, Цивільне право, І. том, Відень 1919.

Нехай мені буде вільно присвятити цій книжці кілька заміток.

Не буду довго розводитись над технічним укладом цього великого видання, бо це може як слід оцінити лише той, хто книжку має вже в руках, розглянеться в ній бодай побіжно та прочитає передмову і вступні замітки самого автора. Я хочу звернути на отцім місці увагу більш на зміст книжки, на з'ужиткований річевий і язиковий матеріял та на її значіння для української суспільности взагалі.

Перша частина книжки (від стор. 1 до 430) обіймає крім передмови автора, історії і літератури цивільного права, переклад оповістного патенту і самої австрійської книги загальних цивільних законів з 1811. р., друга частина (від стор. 433 до 470) переклад трех частинних новель до книги загальних цивільних законів, а радше переклад тих приписів новель, котрі автор по сути річи не помістив вже в самім тексті першої частини твору; третя частина твору (від стор. 473 до 982) обіймає „додатки“ до книги загальних цивільних законів, поміщених в першій частині твору.

Додатки в загальній скількості 522, представляють що до свого змісту ве-

лике богацтво найріжнороднійших законів, патентів та розпорядків від найдавнійшої до найновійшої доби законодатної творчости бувшої австрійської монархії. Найдеш в „додатках“ всякі потрібні закони, патенти, розпорядки та політичні і адміністраційні приписи з усіх областей суспільного життя цеї монархії, а саме закони основні, закони та розпорядки з области права горожанського, чужинецького, міждержавного (публичного і приватного), подружного, родинного, кураторського і опікунчого, панщизняного, ленного та фідеікомісового, церковного й чернечого, річевого і обліґаційного в найширшім значінні цього слова, карного, податкового, земельного, гірничого, промислового та обезпечного, рільничого, полевого, водного, морського, рибацького, сусідського, будівельного, шляхового, залізничого, ловецького, військового й военного, санітарного, станово-клясового, торговельного, спілкового, векслевого, чекового, транспортового, автомобільного і воздухоплавного та много инших правних приписів, законів і розпорядків від найважнійших і найбільших до найдрібніщих, зібраних відповідно до потреб практичного ужитку,

Вже сам автор звертає увагу в своїй передмові на термінольоґічні трудности, які прийшлося йому побороти при перекладуванні так великого матеріялу з німецької мови на українську. Це й не диво. Бож на Великій Україні правниче письменство на українській мові в научній та в практичній сфері життя доперва під цю пору є в початках та на цім полі досі богато не зділано, а в бувшій Галичині — не говорячи вже про Буковину — українська правнича література за винятком невеликих проб Товариства ім. Шевченка у Львові в названім напрямку в виді „Часописи правничої і економічної“ і „Правничого Вістника“ задля відомих політичних причин була доволі вбога. Поборювання язикових трудностей в так величезнім творі, який нам дає автор перекладу „Цивільного права“ є й тому зрозуміле, що ця книжка призначена перед усім до практичного ужитку та автор мусів числитися не лише з дотеперішними вбогими здобутками саме теоретичних та не вимагаючих великої термінольоґічної докладности і чистоти вислову українських правничих видань, але й з потребою приміненя перекладу до практичного ужитку при змінених війною політичних і економічних відносинах, а в кінці із майбутнім розвоем українського правничого письменства і термінольоґії в будучности.

Перечитавши цю книжку в цілости докладно, я могу сказати, що автор не лише поборов язикові трудности перекладу, яле своїм перекладом дав нам ясний доказ, як умієтною та совісною працею можна одним твором, як отця книжка, двигнути наперед так велику область суспіль ного знання, якою є і на будуче буде юріспруденція взагалі. Читаючи цю книжку, здається тобі, що читаєш не тяжкі речення мертвого закона, а легке оповідання, зрозуміле для вченого і простолюдина; здається, чуєш оповідання нашого народу про вище столітні здобутки західньо-европейської юріспруденції, почавши від кінця XVIII. століття аж по нинішний день.

Зрозуміє цю книжку і український Лемко з над горішнього Сяну і Гуцул з Карпат і угорський Русин і Буковинець і Поділлянин і Наддніпрянець і громадянин широких степів Донщини та Кубанщини — словом кождий український громадянин від Сяну по Кавказ . . . . Я мушу зазначити, що будучи більш 13 літ в державній австрійській службі, як судія, мав нагоду запізнатися з ріжними перекладами законів ріжних авторів на иншій мові та мушу сказати, що переклад зладжений проф. Дністрянським, рівно з огляду на добір змісту як на чистоту і богацтво мови стоїть вище, як похожі до цього чужі переклади. Автор з'умів по мистецькі погодити вимогу зрозумілости закона, ясности вислову та потребу практичного приміненя закона з вимаганнями українського суспільного життя. Богацтво української правничої термінольоґії величезне та заслугує тільки на найбільше узнання. Вже нині можна відважно сказати, що твір проф. Дністрянського конечно буде творити основну підвалину до дальшого розвою української правничої термінольоґії та до будови української правничьої стилістики взагалі.

Поміщені в III-тій частині твору „додатки“ заслугують на осібну увагу рівно з огляду на богацтво матеріялу як з огляду на потребу практичного ужитку. До цеї пори не було у нас взагалі ніяких в сістем одітих перекладів найріжнороднійших законів та розпорядків, про котрі я на вступі отсих моїх заміток сказав. Найдеш в „додатках“ цього перекладу все потрібне з усіх областей політичного, цивільно-правного, адміністраційного та економічного життя, — словом все, що стоїть в якімнебудь звязку з так широкою областю права, якою є саме право цивільне. Те, що инші щасливіщі народи бувшої австрійської монархії протягом передвоєнної доби від початків конституційного життя (не виймаючи й Німців) збирали та списували з усіх областей права цілими літами в великій скількости друкованих томів, тяжких до орієнтації та приступних хиба для фаховців або учених — все те знайдеш в творі проф. Дністрянського коротко зібране та приступне для загалу української суспільности.

Очевидно що при доборі перекладу відповідних приписів мусів автор певно також побороти деякі трудности не тільки тому, що мусів рахуватися з відповідністю і практичною потребою перекладу поодиноких родів правничих приписів, але й тому, що похожого видання, полягаючого на доборі великого матеріялу, полученого з виданням цивільного закона у инших славянських народів бувшої Австрії в таких розмірах, небуло. Річ ясна, що така праця, получена з термінольоґічною творчістю, мусіла забрати авторові кілька літ часу та вимагала крім язикових студій не аби якої терпеливости і залізної витрівалости.

Деякі додаткові закони (пр. основні, гірничі та будівельні) роздробив автор, поміщаючи поодинокі приписи цих законів в відособнених додатках. Тому хотячи пізнати ці закони як юридичну цілість, треба взяти до помочі відповідний спис, приміщений на вступі видання. Послугуючись цим сістемом технічного укладу „додатків“, автор — видно — клав більшу вагу на доцільне улекшення ужиття головного цивільного закона як додатків самих. Та при евентуальнім другім виданні твору може лучше буде додаткові закони випомістити як осібні цілости.

В „додатках“ помістив автор кілька патентів та розпорядків, походячих з кінця 18-того та з першої половини 19-того століття, з котрих деякі нині втратили вже безпосередно обовязуючу силу. Але це тільки підносить вартість перекладу з історично-правного та теоретичного боку, бо дає образ розвою та поглядів законотворчих чинників передконституційної доби австро-угорської монархії на важні правні інституції (пр. з права родинного, подружного, громадянського та ленного), котрі відгукнулися в пізніщих, до сеї пори обовязуючих законах і розпорядках, узгляднених автором в поодиноких „додатках“.

Приступаючи до оцінки практичного значіння, скажу ось що. Рівно сам цивільний закон як і додаткові закони, і приписи, поміщені в III-тій части твору, мають до цеї пори обовязуючу силу не лише в Австрійській Республіці, але й на тих областях бувшої австро-угорської монархії, котрі під цю пору творять складову часть сукцесійних національних держав, а саме в Чехо-Словакії, в Малопольщі, в Східній Галичині та Буковині, а подекуди й на Угорщині, бо в наслідок воєнних подій та заабсорбування поодиноких правлінь в сукцесійних державах передусім політичними та фінансовими справами, правління сукцесійних держав ще не могли досі приступити до великого діла кодифікації цивільного права. Закони бувшої австро-угорської монархії будуть отже ще довгі літа обовязувати як готовий правничий здобуток цілого століття на тих областях бувшої австро-угорської монархії, котрі de iure або de facto вже творять або творитимуть складову частину инших державних новотворів та на всякий випадок будуть конечною юриспруденційною основою до нової законодатної творчости самостійних вже держав і народів. Це відноситься й до Східньої Галичини, до Буковини а по части й до Угорської Руси та до мешкаючої там части українського народа. Тому й видання твору проф. Дністрянського не тільки не появилося „за пізно“, але сказавбим якраз в пору. Бо які й не насталиби політичні відносини на области Східньої Галичини і Буковини та яка небудь утвориться тут влада — то все таки столітні здобутки передвоєнного покоління не тільки не проминуть марно і не дадуться одним

почерком пера змінити або ухилити, але противно мусять дати конечну основу до нової творчости на полі цивільного і адміністрацийного права по західно-европейським клясичним зразкам.

Тому твір проф. Дністрянського має й нині велику вагу рівно для судії як для адвоката, нотаря, для політика і адміністратора, для краю, повіта і громади — для цілого українського суспільства.

З огляду на Наддніпрянську Україну цей твір очевидно бодай під нинішню пору через політичні відносини не може мати практичного значіння, але безперечно творити буде цінну та в своїм роді одиноку, для широких українських мас народа зрозуміду книжку для пізнання права бувшої австро-угорської держави а через те саме до пізнання західно-европейських правних інститутів та західно-европейської юріспруденції взагалі. Названий твір буде отже тим мостом, котрий з огляду на право причиниться до духової злуки всіх українських земель та дасть Наддніпрянській Україні не один примір до законотворення громадянського, торгівно-промислового та спілкового.

Тому твір проф. Дністрянського повинен статися духовою власністю всего українського народа та ми повинні оцінити заслугу шановного автора не лише як ученого правника і професора, але й як знаменитого громадянина.

Німецько-український правничий словар, зладив Кость Левицький. Друге поправлене і доповнене видання. Відень, 1920, з австрійської державної друкарні у Відні. Стор. I—VII + 1—494. Накладом Видавничої Спілки у Відні (VIII. Florianigasse 54/19). Ціна брошурованого примірника 80 кор.

Перше видання цього словара з року 1893. вже давно вичерпане і тому треба було приступити до другого видання правничого словаря, якого потребу загально у нас відчувалося. Отже друге видання являється як поправлене і значно доповнене. Це значить, що з розвоєм нашої української мови не одно пережилось тай не вдержалося і треба було заступити цим, що сталося новим живим словом. Також протягом чверті століття змінився німецький правопис а ще більше наш український правопис. Отже мав на увазі укладник, аби цей правничий словар поставити на ровені сучасної мови і правопису. Цей правничий словар являється по змісту як підручна книжка нашої державної мови.

Лист до Редакції.

Високоважанний Пане Редактор!

У відповідь на лист п. Севрюка уміщений у Вашому орґані Т. II., Ч. 1 з цьвітня 1920. р. прошу помістити ласкаво на сторінках Вашого часопису і мою репліку.

Довго тревало, заки п. Севрюк зволив відозватися. Щойно енерґічний зазив п. Назарука (гляди: „Воля", т. I, ч. 10 „До суду") вивів його з рівноваги. Але сумніваюся, чи їдка полеміка п. Севрюка вдоволить когонебудь. Що до мене, то я, пишучи свій реферат, бажав поставити справу наших полонених в Італії перед „forum" нашого громадянства. Правда — це справа болюча, котра занепокоює нашу суспільність, та з того ще не виходить, аби її промовчувати. Суспільність має право знати, що діється з українськими полоненими, як також що зробили мiродатні чинники для злагодження гіркої їх долі особливо тої патріотичної частини з поміж них, котрі ще на італійській території заявили волю, боротися за самостійність Вітчини. В подібних випадках инші нації як Чехи, Поляки, Румуни постаралися для своїх полонених о те, щоб їх трактовано на рівні з італійськими жовнірами що до харчів і значно злагоджено або навіть скасовано обмеження особистої свободи. Резон державний вимагав також з нашої сторони анальоґічних заходів. Тоді наші полонені бачилиб, що стоять під охороною Укр. Нар. Республики і це додалоб їм сили зносити ріжні тяготи полону. Навряд чи можливе це тепер після катастрофи, але певне було можливе давніще. Заходами в цьому напрямі п. Севрюк був би доказав своє співчуття не лише мені, але також загалові полонених. Отже годилося, аби п. Севрюк

зійшов зі своеї дипльоматичної висоти і відслонив куліси своеї діяльности перед цілим громадянством. Мабуть і п. Назарук мав на увазі таке поставлення справи, пишучи свій коментар „До суду". Та вище згаданий лист п. Севрюка розчарував нас обох. Бо в листі п. Севрюка годі дошукатися чогось подібного. П. Севрюк збуває все лаконічною арґументацією і то досить сумнівної вартости. Насамперед вже п. Назарук зазначив, що я не виступаю в ролі прокуратора, хоч, з другої сторони, я підчеркую, що був вповні свідомий цього, що писав. Крім того я мав також свідомість, що годі мені оцінювати критично діяльність наших місій зі становища одного табору. До сього потрібно було більше матеріялу ніж я ним міг диспонувати і тому я обмежився лише до коротких натяків, що знов викликало враження у п. Назарука, що й це зробив цілком несвідомо.

Тепер „ad rem". П. Севрюк дивується, що я, зачитуючися в італійській пресі, не вичитав там нічого про наші Місії в Римі. Отже можу його потішити, що знаходив також згадки про місії, дипльоматичну і для військово-полонених, але мені треба було адреси тих місій, а сього я не знаходив. Також здивовання п. Серюка, що я чомусь щойно по приїзді до Відня ударяю в високопатріотичні струни, легко мені розвіяти. Початок 1919. р. своїми подіями знаходив відгомін навіть по найглухіших таборах в Італії, де лиш пробували Українці. Ці хвилі високого настрою це колективне переживання українських полонених я і представив в свойому рефераті, приїхавши до Відня. Одначе і в таборі „Казала д'Яльтамура" не був я так пасивний як мене хоче представити п. Севрюк. Ще й досі пробувають там українські полонені, отже легко п. Севрюкові поінформуватися. Сподіваючися, що італійське правительство займається організацією українських боевих частин, я зразу навіть не думав про виїзд з Італії, хоч легко це мені могло вдатися ще в літі 1919. р., як відїздили Німці і Мадяри. Навпаки рішився ждати. Поки був в Казале, то, не знаючи адреси місії, не міг писати до неї. Взагалі не писав тоді ніхто з укр. полонених до місії. Неправдою е, що менше освічені від мене писали. Ніхто не міг писати через незнання адреси. Аж після перенесення до Лечче розпочалася кореспонденція нашого табору з Місією. Там ми утворили комітет, котрого головою був я. Також автором всіх листів з Лечче (до кінця падолиста 1919) був я. Про болі і потреби полонених писалося там доволі. Правда, ці листи підписував тов. Яворський — листи знов писані деінде підписував я. Причина тому ось яка. Була заборона (бодай в нашому таборі) писати до когонебудь в Італії. Переступлення цеі заборони потягало за собою кару (30днів арешту). В вище згаданий спосіб ми з Яворським хотіли поділити евентуальну одвічальність. Отже закид п. Севрюка, що я не писав до місії про потреби полонених безосновний в цілій повноті. Також доволі насидівся я в італійському полоні, 4 роки і 21 днів, хоч мені горіла земля під погами. На мене ждало ще покінчення студій. Дуже вже забажалося свободи. Річ природна, п. Севрюк, що сидить в „Grand hotel" в Римі, не е в стані зрозуміти і відчути душевного настрою полоненого і готов кидати каменем за тим, що рветься на свободу. Се можнаб ще вибачити, але нехай би хоч не попадав в демаґоґічний тон (що я покинув робітників і селян, яких міг в неоднім освідомити). Мого відїзду не брали так зле ті селяне і робітники, як п. Севрюк. З ними лишилися ще инші інтеліґентні одиниці. За те звертаю увагу п. Севрюкові, що між полоненими (бодай в таборі, де був я) була і е загальна опінія, що діяльність місії не дала їм ніяких практичних результатів. Попадно в своїх листах, звернених до мене, нарікають, що місія навіть не відповідае на їх письма. — Конець кінцем сподіваюся, що ніхто не буде шукати в мойому рефераті історії української справи в Італії. Це булоб занадто наївне. Італійська соц. дем. партія відносилася досить ворожо до нашої сдрави. Якщо тепер настае зміна в її політиці, то це ще не аннулюе попередних фактів. Зрештою про легковаження італійських соц. демократів, котрі після нових виборів стали сильним чинником італ. політики, ніхто не говорив. Ходить лише о те, аби не легковажити також инших партій, котрі в більшій мірі е чутливі на проблеми національні.

Остаю з високим поважанням

Осип Меркун,

Відень, 7. лютого 1920. Wien, XVIII., Ferrogasse 4, Tür 5.

Останні вісти.

Польсько-українські переговори.

„Kurjer Lwowski“ з дня 26. м. м. і „Naprzód“ з 25. м. м. доносять, що дня 22. квітня підписано польсько-український договір. Його зміст мавби бути такий:

Польща узнає незалежність української держави, якої західною границею мають бути Дністер, Збруч і Горинь, північною Припеть.

Польща узнає уряд Петлюри, а не узнає совітського уряду на Україні.

Границя має бігти Збручем, давньою російською границею, кременецьким згірям, східною границею рівенського повіту, полудневою границею мінської губернії аж до устя Припеті. Устя Припеті малоби належати до Польщі.

Україна є обовязана дати Полякам на своїй теріторії такі самі права, які дасть Польща Українцям в Галичині.

Земельну справу малаби полагодити українська конституанта.

Польща заключує з Україною військову конвенцію в цілі визволення України. Польська армія піде з українською аж по Дніпро. Не нарушуючи претенсій України до українських земель, положених на лівому березі Дніпра. Польща обмежиться одначе виключно до визволення правобережної України, і польська армія не буде мати обовязку переправитися на лівий беріг Дніпра.

Столицею української держави буде Київ.

В мирових переговорах з Росією Польща домагається віддання собі українських земель з 1772. р., а згодом українські землі, положені в межах на схід від Збруча і Горині, віддасть українській державі.

В українських пристанях Чорного моря (Одеса) застерігає собі Польща право транзіту. („Вперед“.)

* * *

На Вкраїні.

В Київі московський курс взяв знову верх. Боротьбісти пішли в „підземелля“, їх проводирі, як Полозів, Приходько і инші виїхали на Полтавщину і Київщину. В підземелля пішла і партія українських соціял-революц. Галичане усунені з посад; галицькі частини усунені з фронту. Знову працює „чрезвичайка“. Часописі доносять вправді, що тов. Винниченко старався посередничити між боротьбістами а Раковським і тов., одначе його старання не увінчалися успіхом. В Камянці є уповаженим Української Народньої Республіки Огієнко, а недавно заходами проф. Корчинського і д-ра Степана Барана повстала Українська Національна Рада, яка щойно тепер дала знак життя і на останньому свойому засіданню на внесення д-ра Степана Барана уповажнила голову української місії у Варшаві Андрія Лівицького до ведення дальших переговорів з польським урядом. Міністер-президент Мазепа та міністер внутрішних справ д-р Іван Макух находяться в головній кватирі ґенерала Омеляновича Павленка при українській армії. Від шістьох тижнів не має ніякої комунікації між Камянцем і міністер-президентом Мазепою та головною квартирою Омеляновича Павленка. („Вперед.“)

* * *

Оголошення.

Посольство Української Народньої Республіки у Відні пропонує цим всім українським громадянам, які перебувають у Відні по дипльоматичним паспортам, обовязково, не пізніще 10. травня біжучого року, зголоситися з цими паспортами до посольства (Відень IV., Alleegasse 29). Ті українські громадяне, які не виконають цього разпорядження, стратять право на перебування в Відню.

Секретар посольства.

Т. 2. Ч. 5. Відень, 18. травня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Ф. Слюсаренко.

Україна в політичній рівновазі Сходу.

Політична рівновага Европи, утворена Віденським конґресом 1815. року, була компромісом між великими державами. Можна твердити, що Віденський Конґрес не в однаковій мірі детально розвязав питання заходу Европи, з одного боку, центра, півдня і сходу (Балкани, Росія), з другого. Увесь XIX. вік одбувалися часткові корективи до конфіґурації, утвореної Віденським Конґресом: зединення Італії, Німеччини, утворення Ґреції і балканських славянських держав були корективами в центральній, південній Европі і близькому сході: польські повстання в Росії мали бути корективами до становища, зафіксованого Віденським Конґресом на сході.

Коли далі розважити історію Европи за XIX. вік під кутом установлення політичної рівноваги, то можливо прийти і до такого твердження: політична рівновага, являючись компромісом поміж великими державами, утворилась на рахунок найбільше слабих політично-державних орґанізмів. Таким слабим державним орґанізмом в XVIII. столітті була Польща, і по її живому національному тілі були проведені границі, обусловлені великими державами, як запорука більш менш сталої рівноваги. Віденський Конґрес не вніс змін в справу Польщі і тільки закріпив status quo.

Про Україну за цей період говорити не приходиться: її просто не брали в рахунок і не згадували, як слабий навіть національно орґанізм.

Катастрофа XX. століття була наслідком з одного боку слабо урівноважених Віденським Конґресом відносин на сході, з другого — нових інтенцій, скристалізованих протягом XIX. століття у великих держав. Катастрофа закінчилася розбиттям центральних держав (Німеччина, Австро-Угорщина), сходу Европи, власне Евразії, і передньої Азії (Туреччина, Болгарія і Росія) і закінчується відновленням або утворенням нових держав (Польща, Чехословакія, Югославія, Фінляндія, Латвія, Естонія, Литва, Білорусь, Україна, Кубань, Північний Кавказ, Азербайджан і т. д.).

Парижська Мирова Конференція чи конференція в Сан-Ремо опреділює нову політичну конфіґурацію Европи. Можна наперед сказати, що постанови цієї конференції будуть також потрібувати корективів, які утворить історичне життя найближчих десятиліть.

Як-же з окрема має унормуватись політична рівновага на сході?

Ми маємо цілий ряд нових, відновлених і старих зменшених держав на сході. Серед них найбільш впливовими політичними орґанізмами єсть Польща і нова Росія (большевицька, чи монархична або демократична — все одно).

Україна — великий національний орґанізм, рішучий чинник політичної рівноваги на сході, колиб була мова про остаточне і стійне установлення цієї рівноваги. Нині Україна, не зважаючи на свої великі потенціяльні сили — всеж слабий і дуже слабий державний орґанізм.

Але ми не мусимо сподіватись, що границі, необхідні для запоруки хвилевої рівноваги, можуть перейти по живому національному орґанізмі України анальоґічно тому, як перейшли вони по національному орґанізмі Польщі в XVIII. століттю.

Україна винесла протягом трьох останніх років велитеньску боротьбу з наїздниками за свою самостійність і ввійшла в політичну гру як державний чинник. З другого боку, без України, яко державного чинника, немислиме істнування і цілого ряду держав, утворених на території бувшої Росії і уже визнаних великими державами: Україна була на чолі визвольного і державного руху цих нових держав; зєдинення українських земель під Росією під умовою хочби часткового зречення суверенитету (єдність військова і економічна — і досить!), остількиб усилило нову Росію, що дальнійшим льоґічним наслідком булоби прилучення до Росії і всіх инших нових держав сходу.

Отже розваживши аспірації Польщі на части української території а також аспірації совітської Росії*) (оскільки вони виявились в мирових переговорах большевиків з гетьманським урядом в літку 1918. року), ми прийдемо до висновку: лінії політичної рівноваги на сході пройдуть по живому тілу України, яко слабого державного орґанізму, так, що поза частинами території, на які мають аспірації сусіди, зафіксується міжнародньою санкцією значна по своїм розмірам самостійна і суверенна Українська Народня Республика.

Ця самостійна і суверенна Україна буде запорукою: 1. льояльного відношення до українських територій в Польщі і в Росії, які необхідно поставити і під міжнародню ґарантію; 2. істнування ряда держав між Балтійським морем і Чорним, факт самостійного істнування яких не дозволить розвинутися імперіялістичним аспіраціям Польщі і Москви таким, як то було в історичні часи. Цим самим установлена буде політична рівновага на сході.

Факт визнання самостійности і незалежности України, яко рівноправної держави з всіма иншими державами світа, дасть можливість перейти до внутрішньої орґанізаційної державної роботи. Пляномірно і доцільно орґанізована держава утворить міцну підвалину для осягнення усіх національних ідеалів не тільки шляхом повстань і війн, а й шляхом консеквентної, розрахованої на довший час мирної політики.

М. Кушнір-Якименко.

Між двома силами.

Керуючі кола українського суспільства нині певно вже ясно розуміють, чому в епоху Хмельниччини український нарід після довголітньої боротьби за свою волю та державність, витративши на це величезні матеріяльні ресурси, проливши стільки

---

*) Утворення окремої незалежної совітської України — факт дуже сумнівний що до цієї незалежности.

крови та розтративши так багато енерґії й сил, так і не спромігся осягнути поставленої собі мети. В результаті довголітньої боротьби проти Польщі Богдан Хмельницький примушений був ратувати українську державність через спілку з московським царством. Зрозумівши одначе незабаром, що спілка ця не на користь Україні — українські політичні керовники почали шукати допомоги у ріжних инших держав, а за Івана Виговського навіть робилися спроби (Гадяцький Трактат) помиритися з з Польщею, щоб врятувати принаймні хоч несуверенну державність. Українське суспільство поділилось тоді на два напрями, одні шукали порятунку в спілці з польською державою, а другі з Москівщиною. Результати цеї політики були одначе зовсім инші: ці дві сусідні нам держави поділили Україну на дві части в Андрусові, підписавши там „вічний мир“ між собою. Дальніші заходи П. Дорошенка, а також І. Мазепи, які робили спроби повторити зусилля Хмельницького та Виговського, правда в трохи инших комбінаціях, виборотн нашому народові волю і державність дали ще гірші результати. Українське суспільство, поділене на ріжні напрями, обезсилювало провідників в їхніх заходах, а народні маси, втомлені довголітньою безрезультатною боротьбою, потеряли надію на своє повне визволення і почали миритися з усякою владою, яка могла дати лад і спокій. Майже ті самі події перейшли перед нами і за остатні роки наших зусиль утворити соборну, суверенну Українську Республику.

Три роки істнування української державности показали, що наше суспільство безсильне утворити на Україні таку силу, яка змогла би збройною рукою оборонити від сусідів імперіялістів наші землі і орґанізувати з них суверенну державу. Пересвідчились ми також, що наше суспільство не змогло знайти такий курс внутрішньої політики, який задовольнив би народні маси, як то маємо в деяких инших новоутворених державах.

Наші керуючі кола наробили дуже багато помилок і в закордонній політиці, в результаті чого Українська Держава так і не знайшла собі вірних спільників. Ні Українська Центральна Рада, ні гетьманщина, ні директорія не зуміли, звичайно в силу ріжних причин, утворити необхідної військової сили, орґанізувати державного ладу, перевести певні реальні соціяльні реформи, а навпаки привели Україну до всякого рода окупацій, анархій, пошестей і повної руїни народнього господарства. Тим часом навколо нас утворилися дві досить сильні держави — польська республика і совітська Росія, які, як і раніш то було, тепер знову посягають на наші землі.

Звичайно, що при такій ситуації серіозно в данну хвилину мріяти про утворення соборної, суверенної України є утопією. Українські керуючі кола повинні зрозуміти, що осягнути одночасно обидва наші ідеали ми не можемо і, продовжуючи боротьбу в цьому напрямі, прийдемо тільки до поділу наших земель поміж нашими сусідами. Отже ми повинні вибирати — або зединення земель в чужій державі, або утворення суверенної України з частини українських земель.

Диференціяція в цьому напрямі почалася власне вже давно, ще два роки тому назад українські ліві соціял-демократи та ліві соціялісти-революціонери фактично почали шукати порозуміння з совітською Росією в цьому напрямі, орієнтуючись, як вони гадають, на всесвітню революцію. Російські комуністи тоді мало з ними рахувались, і до серіозного порозуміння не прийшло, тим більше, що все инше українське громадянство було проти цього. Далі в цьому напрямі робили заходи гетьманські кола, що теж не було серіозною справою. Не так давно на цей шлях

вступили були певні ґалицько-українські кола — але також безрезультатно. Нарешті після ліквідації останнього періоду нашої державности на цей шлях вступили вже значно ширші кола українського суспільства, орґанізувавшись в радянський бльок. Чим скінчиться ця нова спроба, ще не можна сказати — але що українське суспільство, як наддніпрянське так і наддністрянське безумовно переживає кризу в цьому напрямі, — це очевидно.

Друга частина нашого суспільства ще й досі не зайняла ясної позиції. Вона ще вірить в можливість утворення суверенної України і продовжує обстоювати принцип об'єднання земель, орґанізувавшись в Національно-державний Союз. Нам здається ця позіція менш практичною, ніж перша, вже навіть через те, що українські землі бувшої Австро-Угорщини великі держави Антанти віддали Польщі, Румунії та Чехо-Словаччині, і їх віdібрати нині майже неможливо.

Нарешті, наші урядові кола, примирившись з тим, що принціпом об'єднання земель необхідно пожертвувати на користь принціпу суверенности України в тих чи инших межах, домагаються прийти до згоди з нашими західніми сусідами Польщею і Румунією.

На жаль, порозуміння з Польщею зустрічає великі трудноші через непомірні вимоги керуючих польських кол, і через це політика примирення з польською державою не зустрічає в нашому суспільстві необхідної підтримки. Але ми повинні нарешті визнати, що нам нічого не полишається, як вибірати або між Польщею або між Росією, цими двома силами, без яких ми не можемо нині вийти з того становища, до якого привели нас події. Українське суспільство ще й досі не може зрозуміти, що доля нашої державности залежить нині від того чи иншого вирішення проблеми східної Европи. Для великих держав заходу йде про те, чи признати факт розпаду бувшої Росії чи необхідно підпирати відбудовання Росії.

Минулого року великі держави робили спробу через боротьбу з Совітською Росією відбудувати колишню російську державу майже в бувших межах. Ця спроба скінчилася, як про це увесь рік твердили представники всіх новоутворених держав у Парижі, повною катастрофою. Нині боротьба проти Совітської Росії перейшла в нову фазу — в боротьбу новоутворених держав проти російського імперіялізму. Тепер всі новоутворені держави вкупі з Польщею мають самі спільними силами вибороти собі волю.

Отже перемога Колчака-Денікіна минулого року мала принести всім новоутвореним державам в тій чи иншій формі неволю. Перемога ж над совітським імперіялізмом тепер має санкціоновати факт розпаду Росії. Через це, як би не були невигідні ті тимчасові договори, які підписав наш уряд з Польщею, ми повинні їх нині признати основою нашої нової спроби вибороти собі державність.

Наше суспільство не повинно повторити тої помилки, яка сталася після приходу Німців. Перед нами нині одно завдання — повна консолідація національних сил, щоб таким чином утворити значну військову силу, державний апарат і дійсну правильно орґанізовану владу.

Обставини вимагають, щоб наша еміґрація негайно повернула на батьківщину і там, напруживши всі свої сили енерґією, утворила такий лад і таку владу, яка змоглаб залагодити наші заплутані фінанси, реорґанізувати армію і поставити на належну височінь нашу дипльоматію. З окрема, нам здається дуже бажаним і необхідним виїзд на Україну бувших громадян Австро-Угорщини: ставши громадянами України, вони моглиби відіграти велику ролю в орґанізації нашої батьківщини і тим

самим спричинилисьби до нового перегляду за допомогою деяких держав тих постанов, що ухвалила Мирова Конференція, як також до ревізії нинішніх договорів з Польщею.

Перед нами одно завдання — орґанізація всіх сил, використовуючи теперішню ситуацію на сході України, а не посуджувати самих себе за те, що не зуміли власними силами вибороти державність. А не зуміємо це нині зробити — через півроку, коли не раніше, буде пізно. Ніколи не забуваймо, що Німці навіть через два місяці пішли не з нами, а з Росіянами. Події иноді повторюються . . .

Для ілюстрації наведу такі факти: центральні держави розпочали були ніби політику поділу Росії, а перед своїм крахом на заході — вже мріяли про відбудову Росії, держави Антанти, навпаки, минулого року робили спроби відбудувати Росію, а після ліквідації Колчака-Денікіна станули на шлях розділу Росії . . . Події йдуть і утворюють факти. Нині російські монархісти розбиті, а через півроку ми не знаємо, що буде. Отже всі ґрупи нашого суспільства, як Галичане, так і Наддніпрянці, хто не покладається на всесвітню соціяльну революцію, повинні сьогодня, забувши всі сварки і непорозуміння в минулому, станути щиро до державної праці і показати великим державам, а також нинішним ворогам, що ми доросли до своєї державности.

Проф. Станислав Дністрянський.

Реформа правничих і суспільних наук.

II.

Головно заслугують на увагу змагання до реформи правничих і суспільних наук в Німеччині та в колишній Австрії. В обох тих державах розважено це питання ще перед війною, та істнує про те велика наукова література; а з осібна в Австрії занялося цим питанням навіть само правління і переказало окремій комісії для підготовлення реформи адміністрації виготовити проєкт реформи правничих та суспільних наук в університетах. Згадана комісія виробила основний проєкт і передала його в 1913. р. друком до відома загалу. Цей проект є замітний тим, що вийшов з круга юристів державного і адміністраційного права і що старався як найтіснійше звязати науку права з економічними та суспільними науками. Обговорюючи нижче згадану літературу нашого питання, звернемо головну увагу на основні принціпи австрійського проєкту.

Є загальне переконання, що правничі студії на університетах не дають правникам того правничого підготовлення, яке вони повинні мати чи з огляду на практичну працю в публичних державних урядах, чи з огляду на пізнання провідних основ громадянського життя, щоби не лише зрозуміти правдиві потреби цього останнього, але й пізнати провідні шляхи, на які повинен вступити трівкий державний апарат

Примітка автора. При складі I. відділу розвідки (пор. „Воля", том II, число 1, стор. 4 і дальші) зайшла велика похибка, яку треба як слід спростувати. 24 стрічок при кінці відділу (стор. 10/11) від слів: „Таких задатків можна шукати" аж до кінця має прийти на долину стор. 8 перед останнім відступом, що починається від слів: „Але що суспільність почувалася вже вольною".

новітньої держави. Кажеться, що правники не мають пересічно відповідного знання позитивного права, з осібна-ж приписів публичного права; що вони на загал відчужились цілком від життя, котрого чимало не розуміють, не знаючи основних відносин економічного та суспільного життя; що вони мусіли натомість присвоювати собі підчас студій такі речі, які їм нінащо не придадуться, а зате цілком занедбати пізнання таких питань, які для модерного правника мають найбільше значіння.

Причини цих недомагань добачується загально в трьох моментах: 1. в невідповідному плянові правничих і суспільних студій на університетах; 2. в невідповідному способі університетської науки; 3. в хибній методі іспитів на правничих факультетах.

Уже із загальних висновків I. відділу слідує, що модерна наука права мусить бути вольна, с. т. не звязана ніякими приписами чи приказами якоїнебудь влади, вольна думкою, вольна щодо змагань. Це однак не виключає, щоби наука правничих предметів на університеті мала сталі обовязкові норми, значить, щоби університетські правничі студії мали трівкий, з гори визначений научний плян, якого мусілиб придержуватися студенти при порядку викладів.

Тому й в літературі про реформу правничих студій є два погляди: одні домагаються, подібно як на фільософічних факультетах, повної свободи викладів, щоби студенти могли самі добирати собі виклади й порядок викладів, відповідно до своєї індивідуальности, відповідно до свого таланту й змагань. Другі натомість сумніваються, чи саме в области правничих студій, до яких студенти не мали в середніх школах безпосереднього підготовлення, можуть мати вони з самого почину трівку та свідому своєї цілі волю в напрямку впорядкування студій на правничому факультеті. Тому переважає в літературі другий погляд, який висказується за трівким устаненням наукового пляну, визначуючи з гори, які предмети та в якому порядку має їх слухати студент права. Цю систему приняли майже всі правничі факультети в Европі, та під теперішню пору мабуть діло в цьому, щоби примирити зі собою добрі сторони першого погляду з другим поглядом.

Австрійський проєкт припоручає середню лінію, але всетаки обстає в головній основі за системою обовязкових викладів у приписаному загально порядку. На його думку не можна для самого принціпу свободи научування жертвувати публичного добра; інтерес промовляє рішучо за обмеженням цеї свободи та за системою обовязкових викладів, між тим коли система свободи научування булаб можлива тільки тоді, колиб усі студенти мали на меті саму науку права як таку, абстрагуючи від прикладу її до практичного правничого звання в публичному житті. Щоби примирити зі собою усі можливі мети правничого звання, припоручається тому по згаданому проєкту, щоб підготовлення правників було, щоправда, щодо змісту і методу строго наукове, але щоби відповідне число колеґій та їхній загальний порядок були з гори приписані, полишаючи решту колеґій свобідному

виборові студентів. Примус слухати обовязкові колеґії не може однак сягати дальше, ніж цього вимагає публичний інтерес.

З цим питанням вяжеться квестія, чи правничі та суспільні науки на університетах мають творити одну цілість, чи ділитися на осібні відділи; а за тим іде дальше питання, чи правничий іспит на університеті має бути один, чи кілька, а в останньому разі, чи іспити мають відбуватися після кожного відділу з осібна, чи загалом щойно після покінчення усіх приписаних студій.

І щодо тих питань є погляди поділені. Приклонники повної свободи научування є рівночасно по звичаю противниками якихнебудь відділів правничих чи суспільних наук. Натомість приклонники системи обовязкових викладів висказуються звичайно за осібними відділами. Більшість заявилася за системою поділу на осібні відділи, відповідаючи потребі доцільного впорядкування поодиноких предметів, та не допускаючи до того, щоби студенти права приступали до дальших ґруп, доки через студію попередних ґруп не набудуть потрібного підготовлення до дальших. Цю систему приняв також згаданий проєкт. Він ділить правничі та суспільні науки на три відділи: 1. історична ґрупа, 2. ґрупа судейських дисциплін, 3. ґрупа суспільних та економічних наук. По проєкту повинні студенти права перш за все покінчити першу ґрупу, опісля приступити до другої, а вкінці до третьої ґрупи. Австрійський проєкт пропонує, щоби перша ґрупа обіймала 2 півроки, друга 3 і третя також 3 півроки. Кожна ґрупа малаб кінчитися окремим іспитом, якого вислід рішавби про те, чи студент права може приступити до дальших ґруп.

Розглядаючи ближче пропозіції цього проєкту, бачимо в ньому великий поступ супроти дотеперішньої австрійської наукової системи, головнож в двох напрямках: по перше щодо обмеження історично-правних фахів на 2 півроки, а по друге щодо значного поширення економічних та суспільних наук, призначуючи для них зовсім віддільну наукову ґрупу на продовж 3 півроків.

Тому слід розважити мотиви тих змін і подробиці їхнього переведення in speciali. Тут виринає перш усього питання про значіння історично-правничих наук, а з осібна р и м с ь к о г о п р а в а для модерної правної системи.

Розбираючи голоси до реформи правничих наук, то дуже значне число вчених висказується ще й сьогодні за задержанням історично-правничих фахів, а з осібна за задержанням науки римського права, хочби навіть у тому самому обємі, як дотепер в австрійській системі. До попертя цього погляду подають вони ось які мотиви: за задержанням науки римського права в теперішньому обємі має в першому ряді промовляти та обставина, що ця система є нічим иншим, як продовженням гуманістичного образування молоді по ґімназіях; дальше давна традиція і практика, котра, мовляв, мала виказати, що наука історично-правничих фахів придається найліпше на початкову науку для правників; а з осібна щодо римського права факт, що його система найбільше викінчена, його правні поняття найкраще вироблені,

та що наука римського права, мовляв, найбільше придається до уживання моменту слушности (aequitas) в праві. Але проти цього виводять противники історично-правничих студій ось які арґументи: перш за все, кажуть вони, студент права не може як слід користати з історичних правничих теорій, коли він ще не знає приписів обовязуючого права, та що далеко більшу вагу малоб те, колиб студенти права спершу пізнали відношення обовязуючих норм до дійсного суспільного життя; з історично-правничих студій може користати мабуть щойно старший, дозрілий юрист. Правнича вартість модерних правних системів є мабуть не менша від правних системів давних, та зовсім відмінних часів. Модерний правник відповість по цьому погляду лише тоді своїм завданням, коли пізнасть перш за все значіння модерної держави, так як уся правна система стоїть у безпосереднім звязку з державою і хто хоче пізнати суть права, мусить пізнати суть модерної держави.

Австрійський проєкт прихилився більше до останніх арґументів, але всеж таки не рішився залишити історично-правничих студій, обмежуючи їх дуже основно. Та ще важніще, ніж це обмеження, є у згаданому проєкті погляд на перше підготовлення правничих наук ще перед викладами історично-правничих фахів. Як перші обовязкові колеґії першої ґрупи пропонує проєкт два виклади: 1. Вступ до правничих і суспільних наук; 2. Наука про суспільність. (Щойно після цих викладів малиб слідувати історія і система римського права та инші історично-правничі науки.) Вступ до правничих і суспільних наук представляє собі проєкт як загальну науку права, як обміркування таких понять і норм, що є спільні всім правничим наукам, як погляд на загальні методи правничих і суспільних наук і на етику правничого стану. До науки про суспільність малиб увійти загальні теорії суспільного та економічного життя. З осібна малаб ця наука обіймати: а) історію і поняття суспільности, головні напрямки соціольоґічної літератури; б) поняття держави та відношення держави до суспільности, діяльність держави та инших публичних звязків, цілі держави; в) науку про поодинокі соціяльні звязки: родину, громаду та їхнє відношення до держави, віроісповідні орґанізації, народности, суспільні кляси, та політичні партії.

Після історично-правничої ґрупи має слідувати судейський відділ, що має завдання вичерпати весь правний матеріял тих приписів, якими орудує суд у своєму обємі ділання. Третій відділ обійматиме систему економічних і суспільних наук та правні приписи, які доторкають публичного права. До третього відділу зачислює австрійський проєкт ось які предмети: 1. історію конституції, 2. загальну науку про державу, 3. право конституції, 4. право політичної адміністрації, 5. міжнароднє право, 6. теоретичну економіку, 7. економічну політику, 8. науку про фінанси, 9. статистику. Це є ті предмети, які по гадці проєкту студент права є обовязаний слухати.

Але крім черги обовязкових предметів припоручає згаданий проєкт ще богато таких дисциплін, які повинні викладатися поможности

на університетах, та між якими студенти можуть довільно вибірати для поширення свого наукового горизонту. До найважнійших між ними належать: міжнароднє приватне і адміністраційне право, судова медицина, психольоґія, земельне право й земельна політика, промислова, торгівна та оборотова політика, соціяльна політика, головні основи технольоґії і т. и. —

Такі є провідні течії найновійшої літератури про реформу наукового пляну правничих факультетів. Але й щодо способу научування на правничих факультетах підносяться ріжні голоси, жадаючи зміни теперішньої системи. Перш за все підноситься загальний заміт, що виключна система університетських викладів ex cathedra відчужує професорів від студентів, а з другого боку відчужує професорів від суспільного життя та від практичних вимог адміністраційного державного апарату. Виклади стають здебільшого односторонніми, абстрактними та тратять безпосередній звязок з основами суспільного життя. Тому є необхідно зближити професорські сили до студентства і від професорів вимагати, щоби не спинювалися на чисто теоретичних викладах, але щоби мали все на оці безпосередній звязок правничих наук з економічними та суспільними основами життя. Щоби відповісти першому бажанню жадає згаданий проєкт поглублення та поширення наукових семинарів і обовязково заведення т. зв. репетиторій або вправ. Подібні вправи заведено вже декуди в Німеччині, тому треба їх поширити, до всіх важнійших предметів прикласти, та приписати обовязок брання участи в них. Щодо другого бажання, то вказує проєкт лише на те, що слідує професорам покласти за обовязок, щоби старалися оживляти свої виклади постійними ілюстраціями практичних правних випадків. Проєкт не подає одначе дальших способів до осягнення цеї мети, та спинюється тільки на вище згаданім бажанню. —

Вкінці є потрібна також основна реформа правничих іспитів. Підносяться загальні заміти, що теперішні правничі іспити обмежуються до провірення, чи кандидат присвоїв собі якусь скількість мнемотехнічного матеріялу, не розбираючи того, чи кандидат поправді розуміє правні постанови, чи розуміє духа тих постанов і чи знає підставу до орудовання ними. Щоб це змінити, припоручається в літературі два головні способи: перш усього переміннити метод питання, причім не вільно привязувати великої ваги до вивчення подрібних правних приписів, але вимагати, щоби кандидат розумів важнійші правні постанови, та щоби вмів ними орудовати як слід; а подруге слідує й при правничих іспитах завести, так само як на фільософічних факультетах, письменні еляборати, в яких кандидат повинен виказатися тим, чи й оскільки він справді зрозумів духа правних постанов та чи вміє їх як слід прикласти до життєвих випадків. —

Ось такими шляхами йшли модерні змагання до реформи правничих і супільних наук перед війною. В останньому відділі прийдеться

нам розважити, оскільки й тепер можемо користуватися тими висновками, та приступимо вкінці до начерку короткого пляну реформи по нашій гадці.

(Кінець буде.)

Степан Рудницький.

До основ українського націоналізму.

1. Декілька вступних уваг.

Націоналізм, націоналіст... це слова в українській суспільности тепер що найменше непопулярні — щоб не сказать неприличні нетільки для „діяча", але й для звичайного громадянина.

Для постороннього чоловіка ця (на жаль дуже правдива) обставина являється дуже оріґінальною, коли не безглуздою. Посторонній думає: ось Українці збудилися з вікового сну, хочуть тепер будувати державу, мовляв, у етноґрафічних границях, а націоналізм у них щось неначе заборонене для всякого шануючого себе чоловіка? Шо це таке?

Так подумає всякий пересічний Европеєць. Так подумає (хоч у иншій формі) наш український мужик. А ми? українська інтеліґенція?

Ми думаємо инакше. У нас вже в 90-их роках минулого століття жалувався Зіньківський на антинаціоналізм інтеліґенції, показував Драгоманів ясний шлях „космополітизму в ідеях і цілях, національності в ґрунті й формах" — надармо! Українській інтеліґенції захотілося конче, але то конче! наче розвезеній дитині попертися на „вселюдський шлях всесвітнього поступу". Це показалося вже в початках XX. століття. Прийшла перша революція в Росії 1905. року, і „вселюдські ідеали" вперше порядно стукнули по голові бідолашний український націоналізм та веліли йому сидіти тихо. Результати відомі. Прийшла друга революція 1917. року. „Вселюдські ідеали" не могли вже — що правда — спинити живлової потуги українського народу, коли він виявляв волю самостійного істнування. Та вони дуже скоро вспіли затруїти цю силу, розложити суцільність всеукраїнського стремління на слабкі відрухи серед загальної апатії. Розбурхане народнє море, що могло своєю кінетичною енерґією розвалити хоч які скелі, що стояли йому на перепоні, прийняло дуже оріґінальний вид. Перше його хвилі йшли наче вітрові хвилі моря в одному напрямкові — сила їх була сливе безмежня. Тепер (весна 1920) широкі простори цього моря ледви хвилюють, тут і там здіймається — що правда — могутній погій, але він працює в ріжних напрямках, кидається в судорогах туди й сюди... Розуміється, ніякого пуття з цього не виходить.

Результати відомі.

Таке діється на нашій славній Україні, на нашій — не своїй землі! Колиб вона ще була „своя", колиб ми були „державним" народом, що від століть або хочби десятиліть живе своїм самостійним державним життям, можнаби таку величезну перевагу ріжних універсалістичних стремлінь над націоналізмом ще сяк-так порозуміти. Та ми таким „державним" народом стали по століттях неволі щойно перед пару роками! Наша державність ще далеко не уґрунтована, дуже поважно хитається на своїх основах, її будучина закрита грізними хмарами сумнівів і небезпек. І до того ця державність з усею її ідеєю побудована на народі й тільки на народі, на по-

чуттю його національної окремішности — отже наконечно на нічім иншім як на націоналізмі!

Покищо ще не видно, щоби українська інтеліґенція починала бодай призадумуватися над дійсними причинами тих величезних небезпек, що загрожують під цю пору нашій молодій державности. Завзята „війна всіх проти всім“ (покищо переважно часописна) вказує, що всі бачуть, що все йшло і йде щось „не так“ як повинно було й повинно йти. Та всі ми обмежуємося на тім, що шукаємо виновників, обкидуємо їх лайками, спихаємо вину з себе на других. Правда, є ще одна проява. В своїй іґнорації ми, українські інтеліґенти, хочемо направити те лихо, що наробили. Але, не могучи вище себе скочити, думаємо далі в старих катеґоріях.. І йдемо: одні більше „на право“, другі більше „на ліво“ в порівнанні з тим шляхом, яким дотепер йшли.

Кидаємося сюди й туди, наче риба об лід, і не бачимо ясного виходу з поганої ситуації.

А чому?

Головних причин є, як думаю, дві. 1. Це дуже мала загальна освіта в української інтеліґенції; 2. це недостача в неї здорової національної свідомости. Перша причина в дуже значній частині родить другу, однак друга звязана теж виразними причиновими звязями з першою.

В виду цього справа суті українського націоналізму являється навіть під нинішну політично так „гарячу“ хвилю дуже актуальною. Щоб сяк так розчовпати цю суть, требаби написати грубу книгу й то мабуть не одну. До такого великого діла покликаний мабуть якийсь із великих істориків культури чи соціольоґів України. Натомість про основи українського націоналізму може зважитись писати й природописець чи землезнавець. Ось чому я зважуюсь пустити в світ цю низку статей. Вона цілком певно не вичерпає матеріялу, але може освітлить деякі сторони української національної ідеї, які дотепер або цілком не були освітлювані, або дуже слабко.

Освітлювати їх буду зі становища природописних наук у загалі, землезнання з окрема. Розуміється найважніщою галузею землезнання в нашій матерії буде антропоґеоґрафія.

Антропоґеоґрафія, це та частина ґеоґрафічної науки, яка займається чоловіком і його ділами з огляду на землю як цілість і на її поверхню. Вже з цеї дефініції бачить кожен чоловік, що поміж усіми галузями знання взагалі сама антропоґеоґрафія у першій мірі покликана до всестороннього розсліджування тих ґруп людства, що їх зовемо народами. Правда — народами займається теж безліч инших галузей знання, як антропольоґія, етнольоґія, історія, язикознавство, соціольоґія і т. и., однак кожна з них підходить до народів на дуже вузькій стежинці, розсліджує їх єство з дуже вузького становища, освітлює кожда для себе тільки по одній з головних (часами й побічних) прикмет народу. Антропоґеоґрафія, яка впрочім користується всіми згаданими науками як помічними дисціплінами, розсліджує народи всесторонно, з усіх можливих становищ і точок погляду. В безконечній ріжноманітности предметів і явищ, які вяжуться більше чи менше безпосередно з „народом“, як науковим поняттям, антропоґеоґрафія вишукує й розсліджує саме найважніщі дійсности.

Дуже помилиться той, що сподіватиметься від мене ось тепер якої небудь „тяжконаукової“ розвідки. Вона, при великій неохочі читати поважніші річи, неохоті

що так глибоко в нас закорінена, не принеслаб мабуть ніякого успіху. В оцій низці статей постараюся тільки на кількох примірах доказати, що багато є таких нібито „спеціяльних“, „тяжконаукових“ дійсностей, які в їхніх основах, причинах і наслідках повинні знати не тільки провідники народу, не тільки чільніщі й менше чільні діячі, але й усі сяк-так інтеліґентні громадяне.

* * *

Увага! В статі „Бесарабія“ („Воля“, том II, ч. 3, стор. 122, по стрічці 16 випали при ломленню сторінок ось які слова: (За)воювавши значну частину Румунії підчас війни, приневолили її до уступок. Заключили з нею мир і т. д.

Остап Грицай.

Єрусалим.

Недавно був я на викладі: „Das neue Palästina“, улаштованому в тутешнім „Volksbildungsverein-i“ ґрупою віденських сіоністів.

З чисто формального боку не представляв цей виклад нічого надзвичайного. З двох прелеґентів, які тутки забирали слова, говорив перший про визвольні стремління між поневоленими народами теперішности взагалі, а про змагання Жидів до сотворення самостійної вітчини в Палестині зокрема, другий — же, при помочі добре виконаних, а ще краще дібраних світляних образів, показав слухачам все те, що вже жидівські самостійники зробили для осягнення святої для них цілі. Бачилося тутки, як працьовиті руки жидівських кольоністів защіплюють скрізь на звалищах та руїнах минувшини цвитучі паростi нового життя, як світло культурної обнови, несене їх творчим гуртом, вдирається у найтемнійші закутки пережитого, і як тут всі їх сили працюють в напрямі одного:

Визвольної будучности.

Так, цілий цей виклад до тої степені ставив перед очі слухачів головно те, що тут в новій Палестині зроблено та робиться для будучности, що на тій точці дехто з присутних Арійців — їх, правда, було не богато — міг може й відчаруватися. Бо Арійця цікавить Палестина головно як колишня сценерія всесвітної траґедії, якій на імя Христос, і він перш за все видів цеї сценерії від всякого світляного викладу про Палестину очікує, а тутки йому прелеґент показував щось цілком противне:

Не памятники минулого, а лишень щойно здвигнені підвалини теперішности.

Не Оливну Гору і не город Ґетсемане, не Святий Гроб і не долину Йосафата, не Назарет ні Тіверіяду — а здобутки модерної культури: школи для дітей і ґімназії для хлопців і дівчат, приюти для бідної молоді і шпиталі, перемінювання завалених руїнами просторів в місця пригожі для будування та культури землі, виплекані вже алеї чудово розцвилих апрікозів та евкаліптів, оливних дерев та лічничих ростин, домашню роботу жидівських кольоністів та гиґієнічні умовини їх щоденного буття, робітну худобу, якою вони послугуються, та всі трудности, з якими їм приходить боротися:

Гори каміння та пустині, грізні скали та безкрає море.

Вже — добру годину говорив прелеґент — а його слухачі сиділи повні найглибшої уваги мов пильні школярі, потоплені в слова свойого учителя, і чудно тихо було у могутній залі, начеб говорив якийсь преславний учений. А мужів тут було й стільки, що жінок, а молоді стількиж, що й старших. Між мужами майже кождий — оскільки можна було вважати з розмов перед початком викладу — представник інтеліґентних кругів: доктори, вчителі, адвокати і промисловці. Але всі вони тутки — тільки слухачі, тільки громадяне — робітники цього Єрусалима, простори якого їх брати там, в Палестині, важкою працею здобувають пядь за пядею. Ця вдумлива серіозність була в їхнім цілім поведенню і в їхніх розмовах: вони говорили про те, що діялося в широкому світі, про небезпеки, яких той світ вже збувся і які йому ще грозили, про господарську сторону европейського життя, та

про смертельність дітей, про гуманні акції закордонних народів та про те, що їх власний гурт пробував з того боку зробити.

Скрізь — вдумливо журлива бесіда про життя.

Той чужинець, що сидів між цими людьми вперве, бачив швидко, що ці докторі і вчителі, адвокати і промисловці не прийшли тутки на те, щоб показати ласкаво свою ясну особу, ні на те, щоб блиснути як Його Величність Репрезентант та зібрати з цісарським усміхом низенькі поклони клієнтів, — тільки прийшли як маніфестанти творчої, громадської думки свого суспільства. І те-ж слід сказати про їх жінок і їх дочок, Це жидівське жіноцтво було одіте прилично але скромно, не вибиралося туди в блискучих туалетах як на баль, тільки справді як на виклад, а його розмови такіж були близькі джерел великого життя, як і розмови їх мужів і батьків.

І тому ця глибока тиша — як говорив їх прелеґент. Може тому, але з другого боку й сам прелеґент вповні заслугував на те, щоб слухати його з німим захопленням. Той сіоністичний прелеґент знав точно всі історичні та всі ґеоґрафічні дати, знав добре події та обставини в давнині і в наших часах, був обзнакомлений з історією науки, письменства і штуки, а все те велике знання висказував в такій легкій, займавій формі, що слухалося його годинами з що раз живійшим зацікавленням. І коли він скінчив і цілий виклад скінчився, то всі ці слухачі і слухачки, не виймаючи і Арійців, вийшли наче одною великою ріднею із залі, і був той їх Єрусалим всім близький і дорогий як справжня народня святість, і хотілося цим людям побажати що найкращих успіхів і що найкращої будучности.

Так в жидівської діяспори.

А в нас — Українців?

Хиба-ж не скитаємося й ми модерною діяспорою чужими просторами закордонів? Хибаж немає і в нас своєї Палестини, цього нашого святого, народнього Єрусалима, який ще все не наш? Не домагається від нас саме теперішна, важка як судьба історична хвиля, напружувати всі наші сили, пробувати усіх можливих культуральних середників та черпати з усіх криниць знання, науки, щоб цілий світ познакомити з тим нашим Єрусалимом, з цьою нашою Україною, та цілому світові доказати, що не можна нам жити без нього?

Але що до такої доцільности нашої народної роботи — нам ще не рівнятись з Жидами.

Ні, не рівнятися нам.

У нас ось ще завсіди немає провідників, немає начальних трудовиків національної праці, тільки все ще є — Їх Величности Репрезентанти. Вони не ідуть поперед народа, вони все стоять тільки на чолі якихсь репрезентативних урядів. Не діло знаменує їх достоїнство, тільки титул, не о працю їм йде, а о ефектовні рами для тої все майбутньої, ніколи не зробленої праці. Який палючий сором читати, що Ясновеломожні Репрезентанти нашої справи в Парижі навіть не знають гаразд всіх ґеоґрафічних дат*) про нашу нещасну вітчину, та ще й таким ганьбливим незнанням найважнійших питань про рідну землю причиняються до гребання її остаточної судьби! Справді — який це страшний, нечуваний сором! І це так в нас, в народа, якого найбільший поет, тому сливе сто літ, з глибин справді творчої туги за знанням писав на скрижалях своїх заповітів:

Учітеся, брати мої, —

і кликав голосом великої перестороги:

Як би ми вчились так як треба!

Єрусалиме, Єрусалиме!

Але на що здадуться зітхання там, де одиноким спасенням може стати тільки — могутнє своїм невпинним, невсипущим зусиллям діло? І хибаж є в світі така Рада Міністрів, така Конференція, така Президія, якаб змогла вивести якийсь народ на шлях культурного, вповні самостійного життя, якщо в того народа народня самосвідомість ще й досі не пробуджена як треба? А передовсім: від якої Ради ждати нам спасення, якщо в деяких наших преславних Репрезентантів все ще немає ні повної свідомости їх власного достоїнства, ні достоїнства репрезентованого ними народу, ні немає в них ні свідомости їхніх найближчих, долею народа вказаних цілей, ні повної свідомости всіх середників, до осягнення цих великих цілей конечних?

*) Див. про це ст. дра С. Рудницького в т. II. ч. 2. „Волі“.

Єрусалиме, Єрусалиме!

Чи не страшно сталоб нам, як щоб ми стали числити всі ті гроші, що їх витрачено на банкети та забави наших Репрезентантів і ці гроші, що за них уладжено які відчити або наукові вечорі для запізнання чужинців з нашою судьбою? І кільки їх уладжено в Европі — цих пропаґандних вечорів? Кільки їх було, цих невсипущих Українців, що жертвували тут свою працю, знання і свій час? Кільки цих Українок, що заходилися тут поруч з мужами? І кільки їх було, тих, що не приходили на цей вечер репрезентативними, або орнаментальними фіґурами, тільки свідомим членом радісно свідомого громадянства?

Не вжеж не тяжкий сором нам був би перед внуками, як щоб ми ще раз гетьмансько-репрезентативними злочинами в XX.-ому віці накликали на себе другий Переяслав?

Єрусалиме, Єрусалиме! —

С. Ф. Русова.

З громадського життя в Камянці.

З весною наче щось посвітліло в нашому занадто сірому, занадто буденному життю. Формування війська відбивається в більшому згромадженню Українців в добрій військовій одежі, більше лунає українська мова; з кожною частиною, яка виходить з Камянця цілком готова до бою і прямує до нової Ушиці, надія відживає в серцях Українців. Чимале теж враження зробила поява останніх шматків цілком розірваної армії ґенерала Бредова, колись так жорстоко пишавшогося над Українцями і зневажавшого наше національне почуття. Колишній переможець Київа тепер здався на ласку Поляків, які його й обезброюють; на таку історичну подію приїхав дивитися сам „Великий Публіціст“ Шульгин. Справді, можна про Камянець сказати „какая смесь племен, народов!“ ще й Румуни приїздили на деякий час!

Що до внутрішнього життя, то ґуберніяльну народню управу Поляки ліквідували зо всім майном. Осталось чимало урядовців, майже зовсім незабезпечених, з родинами і два дитячих притулки. Ніхто не бере на себе відповідальности, а діти не мають чого їсти, не мають куди дітися, бо сироти. Є надія, що місцевий Червоний Хрест зрозуміє свій прямий обовязок взяти на себе догляд за цими нещасними „жертвами війни“. Не можна порівняти як добре дбають про своїх сиріт місцеві еврейські орґанізації і як недбайливо ставляться до них українські.

Після різдва заклалася в Камянці „Спілка Видавництв“, в якій прийняли участь майже всі місцеві видавництва і другі, які мають в Камянці своїх представників: Дністер, Земське ґуберніяльне (ліквідоване останніми часами Поляками), Всесвіт, Просвіта, Катеринославське видавництво, Поступ, Зірка*).

Перше завдання спілки — обеднати міцним моральним авторитетом видавництва, гуртом провадити деякі комерційні справи (купівля паперу, який доходить в Камянці до якихись казкових цін по 10—12,000 карбованців за пуд) і забезпечувати себе від неприхильности польської цензури. В останній час виникла думка вживати сильних заходів для ширення книжок по за кордоном міста Камянця; але абсолютна відсутність комунікації, близькість фронту, небезпека від грабіжників не дають змоги здійснити ніякі заходи.

---

*) Не вступило ще до спілки Студенське Видавнцтво і „Село“.

Живемо наче в XIII. столітті, нема виходу з міста ні в який бік, нема свіжого повітря ні звідки. Книги видаються і тут же маринуються на складах видавництв. Але книжки все таки виходять. Дністер видав підручник по природознавству Трояновського (переклад) і великий том оповідань з природознавства. Для книгозбірень випустив невеличку книжку Е. Пое „Золотий Жук“ (досить слабий переклад). Катеринославське видавництво продовжує випускати серію біоґрафічно-літературних нарисів—„Котляревський, батько українського письменства“, „Український письменник Гулак Артемовський“, „Т. С. Сковорода“ — усі написані професором Клепатським. На останку вийшов маленький кобзарик Шевченка. Не можна сказати, що би він робив добре враження. Перше, — це неможливо погано зроблений портрет Шевченка, більше нагадує таємничі малюнки, де підписано „знайдіть, де дядя?“ В хмарах фарби не виясняється жадної постаті. Друге: невідомо для кого складався цей „кобзарик“ — чи для дітей чи для широкої маси? Біоґрафія очевидячки має на увазі дорослого читача, а вибрані твори Шевченка страшенно порозривані на уривки, які навіть не зведені до якого небудь порядку: уривки з Гайдамаків розбиті стоять між другими, уривок з поеми Наймичка приведено як самостійний вірш. Історичні уривки йдуть рядом з лірично-етноґрафичними. І весь „кобзарик“ не дає ніякого суцільного враження, ні настрою великої творчости Шевченка, ні певної краси. Здається, що так немилосердно росшарпувати твори великого поета не бажано ні заради якої його популярізації. Раніше виходили теж не „кобзарики“, а „малі кобзарі“ і в видавництві Петроґрадського Товариства і в видавництві Український Учитель, але там виборки були зроблені більш сістематично та уважно.

Ну, та тепер радіємо і таким книжкам.

Цікаво, що цей „кобзарик“ носить на собі сліди ножиць польського цензора. Чого тільки не робила російська цензура з творами Шевченка; тепер дожились і до польської, яка старанно розглянула це видання і викинула чотирі рядки з поеми „Гайдамаки“ і тим дала книжці історичну вартість.

Цей кобзарик роздавали на Шевченковім святі школярам. А „свято“ цей рік відправлено було чудово гарно. Орґанізацію його провела військова культурно-освітна комісія з п. Лорченко на чолі. Кооперативи дали на це більш 2000 карбованців, і свято справді розвернулося веселе, охопило усе місто. Панахиду 26./9. правили на великому майдані проти собору Олександра Невського. До 70 прапорів ріжних українських шкіл і орґанізацій, жовто-блакітні і червоні (робітнича і с. р.-івська орґанізації) маяли високо по над майданом, вкритим українським людом. Особливо зворушував почуття гурток маленьких дітей з дитячого садку Пестальоцці: дві дівчинки попереду тримали портрет любого кобзаря, хлопець ніс величезний прапор жовто-блакітний. Їм дані були перші місця і на панахиді і в поході, і вони з захопленням тонесенькими голосками співали „Ще не вмерла Україна“ або „Ой на горі Січ іде“. І хотілося сказати: — правда, дітки, не вмерла Украї́на, а тільки на боротьбу завзяту збирає сили, напружує свої зусилля. Такий настрій панував і весь час панахиди. За сумними словами жаліб, в тиші повітря почувалося, що ховаємо ми щось минуле, а друге, живе, безсмертне народжується і переможе усе лихо. Тихо мовчали сині гори, що оточують місто; мов на сторожі стояли в мовчазній згоді. Непорушно висилися прапорі в весняному повітрі мов прислухалися — ось, ось доведеться їм розвіятися понад усією Україною, вільно, незалежно. Так само ясною надією світилися обличчя численної молоді,

коли вона прислухалася до промов видатних діячів, які з гори, стоячи на столі, зверталися до неї і до всього громадянства з закликом шляхетно виконувати гасла Шевченка і шанувати память тих, що поклали за Україну своє життя. Так казав Біднов, пані Черняхівська, Чехівський.

Походи обійшли все місто. Перед тою злощастною „канцелярією", де працює представник нашого Державного Уряду, кричали „Слава" і повернулися до Народнього Дому, де й роздавалися усім портрети і „кобзарик".

Уся маніфестація — душ пятнадцять-двадцять тисяч — мала імпозантний вигляд і своєю численністю і напрочуд дивним порядком. Скрізь по вулицях українська публіка і Жиди вітали похід, скидали шапки; представники других націй суворо відверталися; вони не сподівалися, що в Камянці ще так багато Українців.

Свято закінчилося концертом в театрі з палкою промовою Чехівського. На жаль, наші місцеві хори значно підупали в музикальному свому виконанню, і чудовий Жалібний Марш Лисенка було передано так грубо, з такими прискореннями темпа, що не міг зробити належного враження. Великою помилкою тих, що складали проґрам концерту було то, що визначний своїм трагізмом, своїм музикальним і поетичним змістом твір „Мені однаково"... було дано для виконання ліричному сопрано, яке ні в якім разі не могло передати усю пекучу глибину цього твору Лисенка-Шевченка, призначену для тенора, барітона.

Традиційне урочисте засідання професорської колеґії одбулося 8-го в дуже гарно прикрашеному залі університета. Але, на жаль, панахида так затягнулася, що не можна було виконати весь програм: починаючи з $7^1/_2$ годин публіка почала хвилюватися і кидати зал, бо на цей вечір не знято було заборону виходити після восьми годин на вулицю, а нікому не хотілося за ради свята платити штраф в 500 карбованців. Штраф цей немилосердно здирають з необережних Українців в двох трьох кроках від власної оселі.

І 8-го і 9-го часопис „Наш шлях" виходила в подвійному розмірі і в цих святочних N. N. прийняли участь майже всі видатні письменники Камянця. Молодий поет Обідний дав дуже гарні вірші. Свята ще не закінчилися. Вони проводяться по усіх школах і роблять своє непохитне враження.

* * *

Щоби закінчити, приведу ще де які факти з нашого місцевого життя. Американці заклали тут допомогу дітям. На чолі стали дами з пануючих польсько-російських кол. Вони поділили дітей на три нації — польських, жидівських і... православних. Ще наука такої нації не знала, а камянецькі російські дами її утворили. В цій новій нації занадто мало українських дітей, і бажано звернути на це увагу Американців, як що вони справді хочуть допомогти нашому краєві.

На цих днях приїздили до Камянця Італійці, кореспонденти ґазет. Вони дуже цікавляться можливістю економічних зносин Італії з Україною; завіряли, що Італія незабором визнає Україну, їх дуже здивувала величність Шевченковської маніфестації, і вони звернули увагу на некоректне поводження представника польської влади, який в театрі за народним гімном, коли вся заля стояла, не піднявся з міста в откритій, призначеній для польського уряду льожі. Італійці поїхали тепер на села; їх дуже цікавить настрій народньої маси.

* * *

Вчора люди естетично виховані мали насолоду бачити на сцені державного театру пєсу Лесі Українки „Бояриня“ в досить талановитому виконанню. Але для широкої публіки ця псіхольоґічна драма, писана в звичайних для Лесі Українки ніжних ліричних тонах, не буде мати успіху. І на першій виставі було дуже мало людей, а в самому траґічному місгі, добре артистом виконаному, чувся в публіці регіт, несвідомий регіт.

От таке наше життя в тій мишоловці, що недавно була нашою столицею: нема культури, нема зносин ні з ким, і тілько радієш, як побачиш жовтеньку книжечку „Волі“ і на її сторінках дізнаєшся, що діється серед наших далеких земляків, по наших місиях. Не дивно, що тяжкі умови життя, страшна дорожнеча, відсутність заробітку викликають „велике переселення“ на схід.

Але не усі щасливо добіраються до дому!

Камянець, 5. травня 1920.

Д. Шелудько.

Українська справа в Болгарії.

(Лист з Болгарії.)

II.

Що до самого посольства, то після перевороту воно опинилось перед зовсім новими завданнями — поставлено було питання не про те, щоб представлять Україну, а про те, щоб добиватись її признання, знайомити з нею людей, шукати для неї друзів, підготовлювати ґрунт для прийняття української ідеї, одним словом дипльоматична діяльність мусіла замінитись пропаґандною. Між тим само посольство опинилось в незвичайно неблагоприємному стані для підняття такого завдання. Після відїзду Шульгина воно осталось без провідника, гірш того — з провідником визначавшим великий мінус. Та широка програма діяльности, котру склали члени посольства і котра через п. Маціевича в Букарешті була переслана до уряду, осталась майже невиконаною, а мольби про присилку в Софію нового шефа урядом не були почуті. Члени посольства гадали необхідним підняти інтерес до української справи як шляхом друку, так і особистих звязків і знайомств. В результаті першого, в ряді болгарських ґазет і журналів, стали появлятись статті про Україну як інформативного, так і прінціпіяльного змісту. Вмісті з тим було найдено необхідним як для того, щоб бути вповні незалежними в своїй роботі, так і для того, щоб мати можливість своєчасно реаґувати на події, утворити власний орґан. Первою пробою такого був журнальчик „Украинско Слово“, котрий, не дивлячись на свою сухість і академичність, звернув на себе увагу і зробив своє враження; пізніше було розпочато видання газети „Украинско-български Прѣгледъ“. До видання цієї останньої були притягнені уже і Болгари — учені, публіцисти, поети. Коло редакції згрупувався ряд впливових Болгар — котрі, познайомившись з українською справою, зблизились з нею і найшли можливим її не тільки визнавати, але й обороняти і пропаґандірувать, і коли 26. минулого місяца в Софії на вечері в „Касино“ було засновано, по ініціятиві проф. Шішманова, „українсько-болгарське дружество“, з присутніх на цій вечері представників болгарської науки, публіцистики, мистецтва, мавших випадок з того приводу висловити деякі дуже приємні для української ідеї речі, члени посольства з утіхою могли бачити, що деякі результати їхня праця всеж мала. Справді — лід був пробитий, були і в Болгарії найдені серця, відгукуючі на українське слово; показалось, що в Болгарії можна найти не тільки русофілів, але й українофілів. Але при цьому, щоб не перебільшувати, треба додати і те, що всеж зроблене складає лише незамітну частину того, що посольство мусіло зробити і що воно могло зробити. І для його оправдання необхідно зауважити, що може ніяке посольство не працювало в таких тяжких умовах, як софійське. Бо певне ніяке посольство, будучи несподівано поставлене перед новими і тяжкими

завданнями, не оставалось на протязі цілого року без усяких звязків з урядом і без усяких вказівок і інструкцій, без шефа і навпаки під випадковою орудою осіб навмисне, а може і нехотя гальмувавших і спинявших працю і знищувавших або шкодивших справі своїми поступками (один із цих шефів поїхав з російським паспортом до Денікіна, а другий — може не вспів). Я без гіркого почуття не можу не згадати про те, що софійське посольство на протязі 11. місяців було оставлене на волю судьби, а мольби членів посольства про присилку в Софію нового шефа 11. місяців оставались непочутими тим самим урядом, котрий зараз хвалиться, що він находиться в найкращому звязку з усіма посольствами і як найкраще поінформований про їх діяльність. Як що уряд находиться і з другими посольствами у такому звязку, як з Софією, то його не можна поздоровити.

Тепер щодо завдань, які від сьогоднішнього дня остаються перед софійським посольством, то вони ясні — це перетягти на свій бік ті групи болгарського громадянства, котрі остаються досі нейтральними. Начало положено. Через ознайомлення друком з українською справою, а з другого боку через особисті звязки і широке гостеприємство можна в Болгарії дуже скоро найти приятелів там, де до цього часу була підозрілість і неприхильність. Степінь успіху буде залежати від досвіду, уміння і енерґії того, кому уряд доручить справу. Напрямки-ж, в яких діяльність посольства мусить ширитись — це широкі круги демократії взагалі і в частности молодше покоління інтеліґенції — саме як раз ті ґрупи, від котрих залежить будучність Болгарії.

Показуючим в цьому відношенню був вечір, уряджений в память Шевченка 21. минулого місяця в Софії. На цьому вечері битком набита публікою зала військового зібрання уявляла з себе в одному відношінню странну картину, а саме на концерті не показалось ні одного представника політичного high life-у недавнього минулого. Шефи старих, консервативних політичних груп і орґанізацій не найшли для себе місця на українському празнику; за те прийшла молодіж, робоча інтеліґенція, демократія в кращому значінню слова. Це лишній раз показало, де українська справа може знайти відгук у Болгарії, до кого Українці там повинні звертатись. Послідня обставина тим приємніша, що старі партії все більш гублять свій вплив і все більш відступають місце новим, молодим, незараженим предрозсудками силам.

Що до можливого значіння українського посольства в Софії, то згадаю тут крайне незадоволення професора Шішманова, коли він узнав про переведення софійського представництва на степінь третьорозрядного. Справді, Болгарія і Україна мають стільки спільного і в інтересах і в характері народів, що ніяк не слід недоцінювати ваги їхнього взаємного порозуміння і погодження. Крім того, як що до сього часу для тієї роботи, котра провадилась в Софії, може було багато навіть персоналу третьостепенного посольства, то для праці, яка там мусить необхідно провадитись, мало навіть штату першорозрядного представництва. Крім того не треба забувать, що Софія — це лише перша позіція на Балканах, яка має бути завойованою для України; за нею стоїть друга, може ще важніша — це в Бєлграді. І я гадаю, що позаяк умови культурного і політичного життя в Болгарії і в Сербії майже подібні, а також що методи, якими необхідно обороняти українську справу і в Болгарії і в Сербії мусять бути в багатьох відношіннях однаковими через те, що славянські Балкани виховувались завше в однакових почуттях до Росії, — я гадаю, що іменно Софійське посольство мусить виготовити штат досвідчених і умілих людей для зайняття відповідних посад в Бєлграді. Відціля витікає, значить, нова вага Софійського посольства. В кінці остається побажати, щоб уряд нарешті зумів вибрати для Софії відповідного досвідченого, енергічного і головне певного представника.

Е. Сокович.

Технічна меса в Лейпциґу.

Звичайно в старі часи, коли комунікація була трудна для торговлі по відомим городам, у певний термін улаштовувались ярмарки — куди зі всіх країв привозився крам, і куди зі всіх сторін зїздились торговці. З того часу, як порозповсюдились

залізниці і взагалі покращали умови зносин, появився телефон, телеґраф, — значіння таких ярмарків почало все більше і більше падати. І вони вдержувались тільки в країнах некультурних. Робилось же все шляхом письменних зносин, або посилкою особих комівояжерів зі зразками краму. В цім напрямку Німці зробили дуже багато. Вони орґанізували свою власну велику комерційну флотилію, і на своїх пароплавах розвозили свій крам по ріжним країнам. Така торговля економістами зветься активною торговлею. Зараз обставини змінились: фльоти у Німців нема; проїзд у чужі антантські країни для них дуже трудний. І через те саму систему торговлі приходиться реорґанізувати.

Єдина можливість для цього — улаштовання мес, себ то по нашому — ярмарок. Улаштовання таких міст, куди зїздились би чужоземці, і де вони моглиб бачити більшість продуктів промисловости. Розуміється у Німців зараз дуже мало сирівців, в порівнанню з розвитком промисловости та кількістю робітництва, і для того їм бажано виставляти і продавати за кордон тільки такі речі, котрі потребують багато труда і технічного удосконалення.

По часописним відомостям в перший день технічної меси в Лейпціґу вже було біля 3000 чужеземців. Політичні події, що утворилися з 13 березня, припинили месу.

Самі Німці дивляться на цю лейпціґську технічну месу, як на строгий екзамен їхньої промисловости перед усім світом. Ця ярмарка уявляє з себе ту біржу, котру навідує і купець, продавець, і промисловець. Всім відомо, що німецька промисловість за послідні 30 років так поширилась, що почала майже перемагати промисловість Анґлійців, не кажучи вже про Французів. Для того, щоб описати докладно всі ті машини по ріжним галузям господарства, потрібно булоб виписати докладно цілий катальоґ, що цілком неможливо, і для того дозволю собі тільки дати приклади того, як німецька технічна думка допомагає відбудованню свого господарства, або на тім, що для нас Українців особливо може бути користно.

До цього ще мушу додати, що окрім виключно виставочної праці малося на увазі улаштовати тут ще цілий ряд конференцій і викладів по ріжноманітним питанням економічного життя. Найвидатніші промисловці та відомі професори вищих технічних шкіл мусіли робити доклади по ріжним питанням фінансового та соціяльного побуту.

Взагалі, як би спитати: яка найголовніша провідна думка німецьких техніків і цих технічних мес окремо? Перше всього — збудовання найбільших цінностей з найменшою затратою матеріялу (сирівців), та робітничої сили. Для Німців це являється першою метою, бо вони ще довго будуть обмежені в сирівцях. Є багато промислових галузів, де ніякий нарід не може порівнятись з ними. Напр. хемічна індустрія (вироб фарб або шкла для високих технічних та наукових потреб). У Німців багато хеміків, багато робітників з науковою освітою; і тому вони можуть робити те, що другим недоступно. Цікавий приклад: біля Страсбурґа Французи захопили шклянний завод, де вироблялись тонкі сорта шкла; напр. шкло для годинників. Захопити захопили, а робити не вміють. І тепер почувається недостача шкла для годинників на цілому світі (роблять в Японії, але воно якесь синє).

З тих двох-трьох прикладів, що дозволю собі привести, видно буде, що все стремить до того, аби, як то кажуть, тайлорізувати і працю і саме проізводство — це лейтмотив сучасної праці Німців.

Так званий „Umsturzler“ (450 марок, вага 1 пуд) для копання городів, робить борозду шириною 3. вершка і глубиною $^1/_2$ аршина. Людина становиться на 2 залізних підставки, що лежать на землі, і це ніби надавлює заступ у землю. Далі, замість того, щоб надавлювати вниз, як це робиться копаючи заступом, людина напирає вперед своєю вагою. За день можна легко перекопати до 1 десятини в самому трудному ґрунті.

Всім технікам відомо, як трудно довбати дірки в цеглі, бетоні, коли приходиться встановляти фундаменти для машин. Тут був виставлений Steinbohrhammer (вага 14 кілоґр., ціна 1200 марок). „Stebo“ фірма Hammerschmidt, Berlin, Kursstraße 32. Для продіравлення дірок в цеглі, ґраніті, бетоні:

в ґраніті	1 . . . 20	мм.
цеглі	1 . . . 80	„
бетоні	1 . . . 70	„

Оті танки, що погубили Німців на війні, вони використували, як ідею, і перетворили їх в маленькі шлепера.

Ви бачите маленький танк, вагою 250 пудів, котрий може йти собі і по дорозі і без дороги, правда помаленьку, всього 5 кілометрі в годину, але він при тому може тягнути 1500 пудів.

Дуже цікава модель 1920. р. великого парового плуга, що виставила фірма Deutsche Kraftpfluggesellschaft, Berlin, Kurfürstenstraße 56. в 80 конячих сил, коштує для закордону 130.000 марок, в дуже твердих ґрунтах може виробляти до 44 морґів в день (глибина борозди 26 сант.). Він так устроєний, що леміші (5 штук) можна зняти і на їх місце поставити цілий ряд рал. Нарешті можна і їх зняти, і цей плуг може служити тоді для перевозки по полям молотилок або інших важких річей. Таким чином цей плуг можна використувати для ріжноманітних сільських робіт. Єсть у цій фірмі і маленька модель подібного плуга (32 конячих сили, коштує 80.000 марок.) Україна в лиці своїх кооператорів також мала приняти участь в цій месі, але, на превеликий жаль, мабуть ізза політичних обставин, нікого з кооператорів не було, хоч для них було уділене спеціяльне помешкання.

А. Б.

Ще про демократію.

Тепер дуже займаються проблємом демократії. Появляються ріжні діаґнози її, як над умираючим чоловіком. Ми вже подали в „Волі“ зміст одної лєкції про демократію. Тепер подамо зміст студії другого ученого на цю тему, а саме Трейфлєра з Фрейбурга.

Вже само поняття „демократії“ багатьом не ясне. І не диво. Бо історія знає багато „демократій“, але не знає ні одного випадку, деб народ дійсно сам собою правив. Все робили це ґрупи, кліки, партії, які надуживали гасла демократії, закриваючи свої галапасні злочини блискучими фразами. „Демократія“ це тільки гасло, це фальшива монета, яка має тим кращий хід, чим народ менше освічений.

Докази на це маємо перед очима: Зєдинені Держави Північної Америки й Франція. Там панує кліка капіталістів, тут кліка крикунів, рабулістів, яку на золотім ланьцюшку держать теж капіталісти. Тільки часом підніме голову якась індівідуальність, от як Вільсон. Та в найлучшім разі удається їй доконати пересунення сил, переґрупіровки їх. Дійсної влади і вона не може захопити на довший час. Одначе по довгім розвитку кожда демократія доводить до монархізму одиниці. Щоби добачити цей рдзвиток, не треба звертати уваги на форму, тільки на суть справи. Бо історія знає багато монархів, які в дійсности ніколи не були володарами, а за це знає багато презідентів республік, які були автократами. Про зміст влади рішає індівідуальність чоловіка, не форма тої влади. Що так воно є, свідчить факт, що революції й перевороти доконувалися тільки при слабих реґентах. Хто може уявити собі революцію нпр. при Вільгельмі І., при залізнім канцлєрі Бісмарку? Навіть нам трудно її уявити собі. А сучасники бачили в них втілення монархічного прінціпу, сили й порядку. Інакше було з Вільгельмом II. Його вже від давна підїдала демаґоґія. Навіть без воєнного нещастя він утратив би до решти повагу монарху. Бо не вдався в свого діда. І вказівки монархічного годинника стояли вже скрізь на 12 годині. В цілій Німеччині не було між її монархами ні одної індівідуальности. Ніхто з них не здобувся навіть на відповідний жест, опускаючи палати батьків і прадідів своїх.

І так настала в Німеччині „демократія“, республика з парляментарним системом на два фронти: з міцніщим фронтом проти правих і зі слабшим фронтом проти лівих. Вже з цього видно корінь усього лиха. Бо нема єдиного фронту, який звертавсяб проти найгіршого лиха: напору зовнішніх ворогів. А є внутрішній роздор, боротьба фракцій і клік о рештки влади, при чім нікому й не спиться дійсний ідеал демократії. Усе змагання йде не до добра всього народу, тільки до скріплення роздору, себто до скріплення поодиноких партій і клік. Це навіть гасло правительства! Воно переговорює з убійниками й грабівниками, забезпечує їм безкарність

і т. п. А за те грозить приклонникам Каппа й Літвіца, які зробили безкровний замах, загрожує тяжкими карами й конфіскатою майна. Ця несправедлива міра й фальшива вага мусить діскредитувати демократію.

Народ, кормлений фразами, навіть не бачить, як його суверенне право стає пустим звуком. Не чує чорта розкладу, хоч він уже за ковнір його держить. А держить так міцно, що невдовзі тому народові не стане віддиху, коли не з'явиться сильна індівідуальність, яка прожене урядових демаґоґів і закінчить т. зв. парляментаризм.

Хто має сумнівну приємність особисто знати бодай часть німецького правительства, той з диву не може зійти, як сміють такі нулі удавати керманичів великого народу і то в найтяжчій хвилі його історії! Всю їх ничтожність можна зміркувати вже по їх наказах і указах, в яких поганенька німецька мова мішається часто з еврейським акцентом, а над усім царствує убожество думок, закриване соковитою фразою.

До того всього приходить ще найбільше лихо: абсолютна недостача довіря до німецької демократії за кордоном. Фінансово проявляється це в справах валюти, політично в безоглядности побідних держав антанти. Не військова бсзсильність Німеччини довела до обсади Франкфурту і инших міст, тільки оправдана недостача довіря й поважання у чужих до нових німецьких правительств, які не мають відваги заакцентувати німецького національного духа. А на це Французи й Анґлійці мають делікатне ухо й — погорду. І вони гнобитимуть так довго, поки не підніметься могутній національний дух гноблених з окликом: „Краще смерть, чим неволя!"

М. К.

Чергове завдання.

Минулий 1919. р. був одним з найтяжчих в історії боротьби українського народу за свою суверенну державність. Україна стала країною нечуваної анархії, а чужинці окупанти примусили наше суспільство покинути батьківщину і шукати захисту за кордоном. Отже нині по чужоземних державах знаходиться велика частина Українців, як військових так і цівільних. Українське громадянство за кордоном розділило сумну долю всякої еміґрації. Без грошевих засобів і без праці воно почало деморалізуватись і шукати причин та виновників нашої катастрофи в минулім році, поділилось на ріжні невеликі ґрупи, які обвинувують одні других у всіх смертельних гріхах, вигадують всякі оріентації, різко критикують представників уряду, не бачучи ніякого виходу з того становища, до якого ми прийшли.

Тим часом між Польщею і Україною прийшло до тої чи иншої згоди. Як би ми до цього не ставились, чи прихильно чи неґативно, справа української державности вимагає від нас великої енерґії і щоденної праці. Коли ми зможемо нині, повернувшись на батьківщину, утворити там державний лад, армію і налагодити більш чи менш народне господарство — тільки ця буденна важка робота дасть нам можливість осягнути може і в близькій будуччині те, що ми не з'уміли досягти в минулім році.

Українське громадянство завжди бажало відріжняти себе від російського в тому змислі, що ми не хотіли ніколи бути доктрінерами, сектантами, утопістами і нігілістами. Нині якраз необхідно це доказати на фактах. Адже всім нам ясно, що сидячи за кордоном як би не орієнтувались, якіб резолюції і декларації ми не виносили, для скріплення української державности вони нічого не дадуть без праці нашої там на місцях, де твориться життя, де кується наша будуччина.

Тому наша еміґрація повинна негайно їхати на Україну, а наші представництва повинні налагодити технично і матеріяльно цей рух. Ми знаємо, як не люблять наші посольства і взагалі урядові представники цими справами займатися, але ми не живемо в нормальних умовах нашого державного життя, а наш уряд в великій мірі завинив, що така сила нашого суспільства примушена була виїхати поза межі своєї батьківщини — отже це обовязок урядових представників подбати, щоб наша еміі-

ґрація змогла негайно повернути на Україну і приступити до тої праці, яка там всіх чекає на всіх ділянках життя.

З окрема слідує підкреслити, що галицька еміґрація повинна також негайно виїхати як в Галичину, так і на Україну, бо таким способом тільки і можна буде забезпечити долю тих наших земель, які ходом подій ніби віддаються в руки чужинців.

Ніхто не може сказати, що буде за півроку — але у всякому разі перебування за кордоном ніякої користи для нашої батьківщини не принесе. Наш уряд повинен добути від Польщі для наддністрянських Українців права повернутись не тільки на Галичину, а також на Україну, бо власне на Наддніпрянщині українська-галицька інтеліґенція придаласяб нині найбільш користно.

Ми знаємо, що справа ця складна, через це за неї повинні взятись наші тутешні громадські орґанізації і спільно урядовим представництвом поставити її на належний реальний шлях.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Польська офензива на Київ. — Її політичні передумовини й мілітарні успіхи. — Що на це анґлійська преса й большевики. — Що зробила Бригада У. С. С.? — Петроград уже Ленінґрад. — Як російська чорна сотня використовує повстання українського народу. — Ще про таємниці в замку Devachan. — Американська опінія проти Анґлії? — Що в Сан Ремо одержала Італія, а що Греція? — Нова залізниця в Росії та хто її будує. — Вибори до чеського сенату. Загальна характеристика обох палат чеського парляменту. — Закарпатська Україна більшає. — Бунт Словаків. — Свято 1. мая. Селянський Інтернаціонал. — Новий український скандал. — Дрібні вісти.

Траґедія українського народу довершується, добігає зеніта. З кінцем квітня, коли московське радіо принесло вістку, що вся галицька армія перейшла до большевиків в силі 40.000, — принесло польське радіо такий офіціяльний комунікат міністерства закордонних справ: польське правительство визнає право (?) на незалежність України і Директорію під ґенеральним гетьманом Петлюрою як найвищим шефом Укр. Нар. Республики. В відповіді на це видав Петлюра маніфест, в якім заявляє, що його армія йтиме „рамя об рамя“ з польською проти большевиків. Рівночасно видав Пілсудський маніфест, в якім стверджує, що польська армія запустилась в глибину земель України, і прирікає, що по освободженні України польські війська повернуть „до границь польської держави.“ Де ця границя має бути, не говорить. . .

Поляки доносять, що вони в своїй офензиві проти большевиків разом з військами Петлюри побили 38 большевицьких дивізій піхоти і 17 дивізій кавалерії та заняли Київ. . .

Тепер в цілій Европі вже нема народу, якого війська стоялиб проти себе в братоубийчій війні — з виїмком українського. . .

У відповідь на це все, большевики заключили мир з Японцями і всі свої сили стягають проти Польщі. Третій раз опускають большевики Київ ізза непризнання незалежности України.

Цікаво, що більшість анґлійської преси заявилася проти офензиви Поляків на Україну.

Важні заяви зложили Троцький й Раковський. Перший написав в офіц. „Известіях“: „Прийшла пора безпощадна боротьби проти Польщі, боротьби, яка вирішить

долю її. Ми не маємо чого боятися. Шкода тільки, що треба буде відтягнути від продуктивної праці одну або й більше армій. Але маймо надію, що це не потріває довго“!

Раковський депешує радіом: По докладам українських червоних військ, яким удалося втечи з польського полону, розстрілюють Поляки всіх большевиків, а Жидів ще мучать перед смертю. Хоч і досі Поляки допускалися багато жорстокостей, українська радянська влада офіціяльно не займалась тим, щоб не утруднювати мирових переговорів. Але тепер час пощади для Поляків минув. Заповідаю і оповіщую, як комісар заграничних справ Української Радянської Республики, що від тепер на всім просторі, який червоні війська мають або будуть мати, піде голова за голову...

Зі страшного хаосу на Україні, на нашій — не своїй землі, приходять щораз дивніші вісти. Поляки депешують, що бриґада Українських Січових Стрільців в силі 12.000 стрільців (це формація галицька, У. С. С.) покинула большевиків. Це уможливило Полякам забрати большевицькі танки, літаки, 100 льокомотив, і близько 3000 вагонів з великим майном. Бриґаду У. С. С. Поляки розброїли. З того слідувалоб, що бриґада У. С. С. не перейшла до Поляків, тільки попала в полон.

В другій заяві Раковський, премієр українського радянського правительства говорить, що большевицька Україна й Росія розпічнуть протиофензиву, яка стане аж під мурами Варшави. Рівночасно уряд совітської Росії звертається в відозві не тільки до робітництва, але і до російської буржуазії, щоб разом виступили проти імперіялістичної Польщі.

Петроград переіменовують большевики на Ленінград з приводу 50 роковин уродин Леніна.

З Льондону доносять: Балтійська й фінська преса згідно описують, що на Україні шириться царистичний рух, який пропагує ґенерал Махов. В його війську є великий княз Михайло на чолі одного ґвардейського полку. Ґенерал Вранґель пробує офензиви з полудня. Царистичний рух особливо сильний в околицях Чернигова, Полтави й Бахмача. Туди вислали большевики артилерію, піхоту й кавалерію в силі 3 дивізій. Загрожені на задах не можуть опертися Полякам.

Буде це очевидно один з повстанчих рухів українського народу, який російські старорежімці в Фінляндії й Прибалтійськім краю представляють перед світом як рух за єдиною, неділимою Росією.

Італійський премієр Нітті влучно схарактеризував вислід дотеперішних ухвал Антанти словами: Коли до війни було в Европі одно велике огнище неспокоїв — Балкан, — то тепер є їх аж три: Балкан, Німеччина, й Росія...

Льондонська „Daile Chroniele“ пише з приводу конференції в Сан Ремо: Показалося, що Мілеран не має великого впливу, який мав Клемансо. Коли Клемансо уступив, всі думали, що вплив у Франції перейде до лівих партій. Тимчасом сталося як раз противно, і Мілеран попав під насильство правої мілітаристичної групи, яка пхає його до все свіжих над'ужить, особливо від часу, коли розбився анґлійсько-американський ґаранційний договір. Французькі мілітаристи вмовили в себе, що вони можуть при помочі 700.000 війська переперти свої пляни супроти Німеччини. За кулісами треває боротьба дальше — кінчить „Daile Chronicle.“

А „Daile Expres“ додає, що комунікати про наради в Сан-Ремо мали тільки одну ціль: обманювати публику...

„New Jork Herald“ доносить, що Америка ухвалить закон, яким виповість формально верзальський договір і виступить також з репараційної комісії.

В таємниці кидають жребіє над одягом поконаних народів.

„Manchester Guardian“ приніс сензаційні вісти, які лучаться з фактом усування Америки від спілки з Анґлією. Америка має замір фінансувати революцію проти Анґлії — в Ірляндії, Канаді й Египті. Підтверджує це окрема заява президента Найвищого Судового Сенату в Ню-Йорку Mr. Daniel'a Cohalon'a, який анґлійську політику назвав „вершком облуди, нікчемности й захланности“ та сказав, що Америка повинна зірвати взаємини з Анґлією і навязати їх аж тоді, коли Ірляндія, Індія і Египет будуть свобідними державами. По тій заяві одержав він протягом 2 днів 370.000 писемних признань і похвал з кругів американського громадянства.

Цих сензаційних вісток не треба брати надто серіозно. А все таки вони характеристичні. (Порівняй наші попередні огляді).

Аґенція Гаваса донесла з Сан-Ремо про новий спосіб поділу держав. Примінено його покищо до Туреччини. Франція, Анґлія й Італія погодилися так, що в Туреччині не суперничатимуть, але признають собі рівні права в її використовуванні. Виїмок зроблено для Італії на просторі між заливом Едремід і Конією. Там економічні права матиме виключно Італія.

Німеччині ухвалили там наложити контрибуцію 90 мілілярдів в золоті, платних ратами в 30 літах.

Греції признано в Сан-Ремо Тракію й Адріянопіль та кусок побережжа Чорного моря.

Т. зв. російського питання зовсім не вирішено.

„Тел. Комп.“ доносить з Льондону: Американський синдикат одержав концесію на будову 30.000 верст зелізниці на Мурману до спливу рік Об й Іртіш з відгалуженням цьої лінії до Петрограду. Лінія ця має йти через Урал і має бути скінчена в 1926. р.

Маємо вже майже повний вислід виборів у чеський сенат. Участь в боротьбі виборчій взяло 17 партій, з яких 14 осягнуло minimum потрібних до вибору голосів: 20.000 в одній окрузі. Соц. дем. вибрали 41 депутів, рільнича республ. партія (аґрарії) 14, національна селянська партія Словаччини 6, народня католицька партія 18, чеські національні соціялісти 10, нац. демократи теж 10, промислова партія середнього стану 3. Разом чеські партії мають в сенаті 102 депутатів, а німецькі 37: німецькі соц.-дем. 16, нім. союз хліборобів 6, нім. союз виборчий 8, клерикали 4, нім. дем. партія свободи 3. Мадяри мають в сенаті 3 депутатів (клерикали 2, селянська партія 1). Досі вибрано 142 депутатів, 8 мають ще вибрати на Шлеську й на Карпатській Україні. До цеї пори ні один з досвідних укр. парляментаріїв не розвинув там виборчої аґітації, хоч кождий з них міг би кандидувати, принявши чеське горожанство. Треба признати, що Чехи супроти своїх ворогів Німців перевели вибори справедливо. Побачимо, як зроблять Поляки в окупованих краях.

По закінченню виборів в обі палати чеського парляменту робить преса інтересні висновки про його склад. Чехи вибрали майже всіх старих парляментаріїв, які здобули собі імя ще в австрійськім парляменті. Німці вибрали переважно нових людей. Причина цього корисного для Чехів висліду, а некорисного для Німців в тім, що чеське політичне життя через оснування держави не перервалося, але скріпилося. Будова чеської держави це вислід констеляції міжнародньої політики. Але в очах народа вигладає вона як овоч праці її політиків. І тому чеський народ вибрав знов цих політиків, чим забезпечив собі їх досвід і вироблений літами сприт. Инакше у чеських Німців. Їх зустріла катастрофа, яку народ приписав політикам. І тому на загал вибрав нових людей. Але освіта німецького народа всеж була на стільки велика, що він вибрав також декого зі старих політиків, як соц.-дем. Зеліґера й Шефера, з аграріїв Сліну і в сенат аж 5 німецьких професорів (Spiegel, Mayr-Harting, Hilgenreiner, Wiechowsky, і ректор Naegle).

Закарпатська Україна більшає. З Будапешту доносять урядово, що румунські війська опустили мармарошський комітат в великім неладі й грабуючи. Комітат цей обсаджують Чехи, які займають також лінію Надьчеленч—Густ—Довга. Територія ця буде прилучена до Закарпатської України, хоч первісно була призначена Антантою для Румунії. Зміна мала бути вирішена в Сан-Ремо.

Словацький полк у Надь-Березні збунтувався й хотів перейти — до Угорщини. Оточений чеськими переважаючими силами, розпочав завзяту боротьбу, в якій було багато трупів і ранених. Тільки 80 Словакам удалося перебитися. Решту Чехи обеззброїли, увязнили і в запльомбованих вагонах відставили в Прагу.

Свято 1. мая відбулося в Льондоні спокійно. В Парижі прийшло до крівавих бійок. У Відні — спокійно.

Болгарський премієр Олександер Стамбулинський заявив: міський соціялізм зовсім збанкротував в останних світових подіях. Як багато крику робив він перед війною в усіх державах, кажучи, що його Інтернаціонал не допустить до війни — ґенеральним страйком. Але війна прийшла, а страйку проти неї ніхто не бачив.

Соціялісти показались також неспосібними як правительственні чинники. В Угорщині вони вже завалилися самі своїми руками. Це саме буде в Росії, де самі большевики задушять большевизм. Таким чином, черга підняти світову місію — приходить на Селянський Інтернаціонал. Він принесе віднову сили й моралі світовим взаєминам між народами, він не допустить до другої такої війни. Бо найважчий тягар кождої війни в першу чергу паде на селянство все і скрізь. Орґанізація Селянського Інтернаціоналу вже приготовляється.

Новий український скандал у Відні матиме правдоподібно дуже понурі наслідки. Українському дипльоматичному курієрові Ґлявсманові вкрав другий укр. дипл. курієр Гриць Ґрановський міліони чужої валюти, які він мав завезти в Грецію. Німецька преса взиває свій уряд, щоб раз уже покінчив з цими скандалістами, які під дипльоматичною покришкою займаються злодійствами й обманствами. А ми додамо від себе: на що нам взагалі удержувати місій у Греції, Фінляндії і инших малих державах, що не мають жадного впливу на політику рішаючих держав, а коштують У. Н. Р. страшні суми! І чи не моглоб наддніпрянське правительство звернутися до галицького по курієрів? Галичане всі знаються між собою і галицький уряд мігби дати наддніпрянському таких певних курієрів, що вони в разі невиплачення їм жалування з голоду померлиб, а не діткнулиб державного гроша. Це зробиться — тоді як не буде що возити.

З дрібних вістей важні ще такі: союз анґлійських банків виготовив проєкт міжнародньої валюти на разі в висоті 4 міліярдів ф. шт., за яку поручаться всі держави Антанти. — В Копенгаґені основано офіціяльний Радянський Банк Росії покищо з капіталом 200 міліонів. — Америка приготовляє новий закон про еміґрантів з заміром улекшити еміґрацію, бо потребує 4 міліонів робітників,

* * *

Додаток до огляду: Лист від власного кореспондента.

Конференція в Сан Ремо. Головним фактом европейської політики за час від 10. до 30. квітня ц. р. була конференція Льойд Джорджа, Нітті, Міллерана і других в Сан Ремо, що почалася 19-го та закінчилася 27-го квітня.

Взаємовідносини трьох головних держав Антанти зясувалися на цій конференції вповні, досить отверто зазначилися ріжниці в поглядах на ситуацію. Але в той же час знайшлася і спільна середня лінія поведінки відповідно до взаємного відношення сил. Можна міркувати, що „европейська рівновага“ (це поняття знов появилося на заході Европи) запевнена на найближчий час, доки не вияcниться остаточно східня перспектива і не покаже справжнього свого обличчя новий сфінкс: Німеччина.

Питання про взаємовідносини держав Антанти було висунуто на порядок денний франкфуртським інцідентом. Помимо всіх наслідків, які цей інцідент мав для міжнароднього положіння Франції, він має те значіння, що виніс на зовні всі недоговорені й не досить ще сконкретизовані протилежности між Анґлією (плюс Італія) і Францією. Та притім виявилось де-що таке, до чого Франкфурт уже не має безпосереднього відношення. Саме: що треба як найскорше поділити не тільки Европу, але й Азію на сфери впливу, бо в противному разі грозять конфлікти ще поважніщі й небезпечніщі.

Ясно було після обміни „приятельських“ нот між Парижом і Льондоном в кінці першої половині квітня, що головним завданням державних мужів в Сан Ремо буде торговля сферами впливу і взаємними уступками. Притім видко було, що підтримки в Европі Франція могла здобути тільки ціною значних уступок на Сході. Маючи це на увазі, легко зрозуміти, чому це на початку конференції так рішучо настоював на одночасному обговоренню німецького і близькосхідного питання Міллеран. Це далоб змогу йому більш уперто торгуватись, зробити менш уступок, кожним корисним для Анґлії пунктом турецького мирового договору купувати згоду Льойда Джорджа на де-який плюс проти Німеччини. Але перевести цього бажання в життя йому зовсім не вдалося. Льойд Джордж і Нітті (в цьому їх інтереси були спільні) перемогли і в першому чергу розглянено було питання турецького мирового договору. Анґлія осягнула цим договором, навіть колиб Туреччина відмовилася його підписати, величезного дипльоматичного успіху, діставши мандат на Палестину і Месопотамію,

віддавши Греції Смирну (дуже важний порт, який тим самим фактично буде в руках Анґлії) та утворивши величезну Грецію; Франція мусіла задовольнитися невеликою Сербією, а Італія потерпіла значний неуспіх, діставши замість обіцяного в Льондонському Договорі (Додеканез і др.) лише частину малоазійського побережа без жадних добрих портів. Мало того, вона тепер тратить усяке значіння в середземному морю, всі головні пункти котрого тепер у володінню Анґлії або її експозітури Греції. Супроти цього й інтернаціоналізація Дарданел, і половинна інтернаціоналізація Царгороду (і тут по суті перемогла Анґлія, та лиш по формі думка Франції про залишення султана в столиці) тратить своє значіння. Морська дорога до берегів Кавказу і України цілком в руках анґлійського капіталу. Цікаво зазначити в звязку з цим, що в Царгороді останніми днями концентровані значні військові сили, причім зазначено, що вони не будуть вжиті для операції на території отоманської імперії. Та й чорноморський флот збільшено на дві поважні одиниці. З факту заволодіння Чорного моря Анґлією витягнута й дальша дуже важна консеквенція: Франція з Бельґією підписали декларацію, в якій зрікаються всякого впливу на долю народніх республик на території бувшої Росії, отже в першій черзі і впливу на долю України.

Після такого розвязання близькосхідного питання й деяких екскурсів у сторону бувшої Росії, особливо звязаних з перебуванням в Сан-Ремо міністра Патека, мали перейти до вирішення питання про виконання версальського договору. Льойд Джордж, який вже осягнув на Сході всього, чого хотів, не мав при цьому, здається, наміру, робити Франції дуже значних уступок. Тяжке становище Міллерана було проте несподівано полекшене необережним кроком Німеччини, яка, неправильно оцінюючи відношення до неї Анґлії, вислала до Сан-Ремо нещасливі ноти: 1. Про залишення армії в розмірі 200.000 чоловік та дозволу, мати аеропляни і тяжку артилерію; 2. Про продовження речинця перебування військ у рурському басені; 3. В справі залишення „Einwohnerwehren".

Перша і третя з цих нот зробила як найгірше враження як на французьку так і на анґлійську суспільну думку й дала зброю в руки Міллерана. В результаті що до версальського договору принаймні формально перемогла французька точка погляду про потребу повного його виконання. Відповідно цьому відкинута була головна просьба Німеччини про залишення армії й зброї та ще в досить різкій формі. Але перемога Франції тут тільки часова й не по суті, бо Льойд Джордж проте перевів у життя свою дуже важну пропозіцію конференції в Спа з участю німецького імперського канцлера, яко рівного з рівними.

Конференція ця, що відбудеться 25. травня й буде обговорювати 1. виконання фінансових статів версальського миру й 2. в залежності від розвитку подій на Україні російське питання, буде рішучою для положіння Франції в західній Европі, в других частинах світа Франція вже майже не істнує. Важко сказати, чим ця конференція скінчиться, але одно вже тепер передрішено по волі Анґлії: розмір відшкодовання, що його платитиме Німеччина, мусить бути зараз зафіксований, і фіксація не має бути відкладена до 1921 р., як цього хотіла Франція. Таким чином Франція втратить ще одну дипльоматичну зброю проти Берліну.

Італія. Як це було вище зазначено, Нітті, що був господарем в Сан-Ремо, не вийшов звідти переможцем. Це тим більш примушує Італію, заховуючи по можливості ліпші відносини з Анґлією, від якої вона залежить в морських економічних зносинах з Україною і Кавказом (здається, що Росія для Італії відпадає), творити, з одного боку, прихильний для себе комплекс сил на території бувшої Австро-Угорщини і Балканах, який бувби противагою Франції на Заході та Анґлії навкруги Середземного моря, а з другого боку прокладати собі вільний шлях, хочби і по сухопуттю на Україну.

Першим актом в виконанню цього пляну було вже обговорене в минулому огляді запрошення австрійського канцлера Реннера. Його подорож до Риму скінчилася дуже прихильно для Австрії, рішеннями про вільний транзіт через Італію з Трієсту зі збудованням спеціяльної залізниці через Тольміно, про допомогу в справі апровізації, про культурно-національні уступки в південному Тиролі. Тепер, коли ще більше зясувалась перемога Анґлії на Сході, Італія робить спроби зближення

з Югославією, розуміючи всю шкідливість продовжування фіюмської авантюри. Важним дуже симптомом є трактування фіюмського питання, яко питання італійсько-югославського, цілком незалежно від рішень мирової конференції, тоб то передовсім від волі Анґлії. Це й було заманіфестовано відсутністтю югославських делеґатів в Сан-Ремо.

Центральна Европа. Коли прийняти на увагу: 1. що Італія веде політику зближення з Австріею і Югославією; 2. що до цього комплєксу сил напевно прилучиться Румунія з Угорщиною (цікаві останні звістки про приязнь між Будапештом а Білгородом) з одного боку, а з другого боку силою річей і Німеччина, особливо, коли Франція не змінить що до неї лінії поводження; 3. що Польща в останні дні рішучо стала на шлях нової політики на Сході, яка при розумінню справи може дати її дуже багато; ясно, що в дуже двозначному становищу опинилася чехословацька республика. Їй грозить повна ізоляція, результат політики китайської стіни проти Австрії і Угорщини, браку всякої політики що до Румунії, віри в справедливість Антанти що до Польщі і неясність в відношенню що до Німців як у себе вдома, так і за кордоном.

Від ізоляції цеї Прага може вратуватися: 1. зрозумінням, що не вона є центром середньоевропейської політики, а покищо Рим; 2. зближенням з Берліном і рішучою зміною міжнаціональної внутрішньої політики. Треба зазначити, що більшість пражських державних мужів розуміє потреби рішучої зміни в політиці, але їх покищо стримує народня психольоґія, яка живе ще старим націоналізмом та ворожістю до Німців. Колиж Чехословачина щасливо перейде кризу закордонної політики, в якій тепер знаходиться, і стане на новий шлях, то багато спричиниться до утворення нової „Mitteleuropa“, з якою поважно прийдеться рахувати на Сході головним тамтешним силам.

Соціяльне питання. Думка до приєднання до третього інтернаціоналу в Европі впала остаточно. Тільки швайцарська соціял-демократична партія висловилася за прилученням до нього, хоч також з великими застереженнями. Але партія оця не має рішучого значіння. Щож до соціял-демократів в других краях то вони тимчасово заявились за другий інтернаціонал, але зі ще більшеми застереженнями і резервами. Зарисовується щось в роді четвертого інтернаціоналу, який би в головних рисах опирався на другому. Цікавою є думка анґлійської Labour party, полягаюча на проєкті утворення нового інтернаціоналу, який відріжняється від другого тим, що приймає і большевиків, а від третього тим, що дає кожньому народові право розуміти соціяльні питання на свій спосіб. В звязку з тим дуже важно зазначити неуспіх російської закордонної політики: в Копенгаґені договорились лиш до обміну полонених, та й в дуже незначному для Росії розмірі. Спроби зробити щось через свої кооперативи не вдаються через зміну відношення Антанти до України. Навіть перевести допущення до Анґлії Літвінова Москві не вдалося. Німецькі соціялісти Шайдемановці і незалежники знайшли спільну дорогу компромісу, що виключає на довший час небезпеку лівих переворотів.

Україна.

Польща визнала Директорію Незалежної Української Народньої Республики. Польський уряд, признаючи права України на незалежне державне життя, визнав Директорію Незалежної Української Народньої Республики з головним отаманом Симоном Петлюрою на чолі зверхною владою Української Народньої Республики. Варшава, 27. квітня.

Маніфест отамана Петлюри до українського народу. Український Народе! Тернистою дорогою іде Твоя історія. Оце вже три роки минає, як намагаєшся завести лад в своїй республиці, здобути для себе свободу, рівність і незалежність. Ведучи війну з червоним наїздником, зложив Ти великі жертви на полі боїв. Знищені села,

господарська руїна, кров невинних, пролиті слези по вбитих і замучених батьках, мамах і сестрах, несчислимі ряди могил на цілій території України — оце висліди боротьби найліпших Твоїх синів за найсвятіщі права людськости. Вмираючи, просили вони Тебе, щоби Ти далі провадив цю війну за свободу, щоби доказати перед цілим світом, що український народ є здібний до самостійного життя і що сам потрафить рядити своєю землею і кермувати своєю власною державою. В місяці лютім минулого року побідна наша армія ввійшла в серце України, до золотоверхого Кіива, але другий наш ворог, московський чорний імперіяліст, слуга московського царату Денікін, використав московську орієнтацію Начальної Команди і переконав її відступити від клича самостійности України. І галицька армія, заведена своїми провідниками, перейшла на сторону нашого ворога, ставляючи наддніпрянську армію в положенню без виходу, просто катастрофальному. Наша армія, вимучена і ослаблена, змушена була з поспіхом уступити. Одначе не згасла віра в серцях старшин і козаків, що прийдуть кращі дні, і та віра в святу нашу справу та здібність нашого народу до самостійного життя перемогла наші сумніви і наші неповодження. Три роки, Український Народе, боровся Ти сам, забутий всіми народами світу, бо вороги Твої не спали і всіми силами визивали Тебе, не признаючи Тобі навіть права, називатися Українцями, українським народом. Сьогодні доконується велика переміна. Виявлені в цій геройській боротьбі беприкладні діла посвяти, привязання до рідного краю, до культури і свободи, переконали инші народи світу про слушність Твоїх домагань та про святість Твоїх ідей, які знайшли відгомін головно в серцях вільного вже польського народу. Польський народ в особі свого начальника Йосифа Пілсудського і в особі свойого уряду вшанував Твої права і признав Твою державну незалежність. Инші держави не можуть не признати Твоєї незалежности, бо ціле Твоє зусилля є чисте, і справедливість побіджує завсіди. Польська Республика ввійшла на шлях подання реальної помочі Українській Народній Республиці в її боротьбі з московським большевизмом, даючи спромогу формуванню у себе відділів української армії. Ця армія іде боротися з ворогом України. Але сьогодні ця армія бореться вже не сама, але разом з польською армією проти червоних імперіялістичних большевиків, котрі загрожують також свободі польського народу. Між урядами України і Польщі прийшло до порозуміння, на підставі якого польські війська увійдуть разом з Українцями на територію України як союзні проти спільного ворога, а по успішній боротьбі польські війська вернуть до своєї вітчини. Спільною боротьбою здружених української і польської армій направимо блуди минулого і кровю, спільно пролитою проти відвічного історичного ворога Москви, освітимо новий період дружби українського і польського народів. Міністерство Української Республики з головою ради міністрів І. Мазепою на чолі обновило свою працю над заведенням порядку й ладу на Україні і над орґанізацією державної влади на місці. Одначе праця уряду може бути тільки тоді корисна, наколи її піддержувати будуть усі верстви суспільности, а затим комісаріяти, земства і инші інституції. Ті повинні приготовитися негайно і начати свою працю, оказуючи поміч українським і польським військам. Заспокоєння потреб цього останнього по порозумінню з представниками обох народів виконувані будуть українською владою. Український Народе! Чекає Тебе важка відвічальна праця. Вступаєш до великої світової сімї народів світа як рівний з рівними. Та сила держави і народу залежить тільки від сильної духом та здісціплінованої армії. Тому приказую розпочати приготування до мобілізації, що до якої буде виданий окремий приказ. Покликані до війська сини України будуть правовими оборонцями нашої державности і свободи. Армія, вигоняючи ворога з нашої землі, дасть тим самим можність скликання в найкоротшому часі української конституанти, при якої помочі возьме український нарід в свої руки керму справ республики і начеркне ті дороги, якими в будучині має плисти життя свобідного народу. Тож всі до одного до праці! Безглядно вимагаю від усіх громадян української республики послуху українській владі та виконування усіх її приказів. Заявляю, що боротьбу за визволення вестиму до кінця, аж вільною буде від ворога ціла Україна, аж У. Н. Р. стане самостійною а український нарід незалежний. Взиваю усіх громадян до праці для добра вітчини, бо праця це запорука побіди, здійснення наших державних ідеалів.

Варшава, 27. квітня 1920.

Маніфест Пілсудського до Українців. До всіх мешканців України! Війська польської республики пішли вперед, вступаючи глибоко на землі України. Населення

цих земель повідомляю, що польські війська усунуть з територій, заселених українським народом, чужих наїздників, проти яких повстав український люд зі зброєю в руці, щоби боронити своїх осель перед насильством, розбоєм і грабіжю. Польські війська останудь на Україні протягом часу, потрібного на те, щоби владу на цих землях міг обняти правовий український уряд. З хвилею, коли народній український уряд покличе на Україні державну владу, коли на кордонах станудь стяги уоруженого українського люду, які будуть в силі оборонити край перед новим наїздом, а свобідний народ сам буде становити про свою судьбу, польський жовнір верне в межі польської республики, після сповнення високого завдання боротьби за свободу народів. Разом з польськими військами вернуть на Україну ряди хоробрих її синів під проводом головного отамана Симона Петлюри, який знайшов в польській республиці охорону і поміч в найбільше важких днях проби для українського народу. Вірю, що український народ напружить всі сили, щоби при помочі польської республики вибороти власну свободу і запевнити своїй вітчині щастя і добробуть, якого буде заживати після повороту до праці і миру. Всьому населенню України без ріжниці стану, походження і віроісповідання, польська республика запевнить охорону і опіку. Взиваємо український народ і населення цих земель, щоби, терпеливо переносячи тягарі, які накладає війна, допомогали в міру своїх сил військам польської республики в їх кровавій боротьбі за їх власне життя і свободу. Підп. Юзеф Пілсудські, головний вождь польських військ, дня 26. квітня 1920 р. головна квартира.

Отаман Петлюра до Пілсудського. Петлюра, прибувши до Камянця, післав Пілсудському слідуючу телеґраму: Прибувши на територію України до Камянця і запізнавшись з настроями серед української суспільности, я з радостію переконуюсь, що політична конвенція, заключена між Польщею а Україною, принятою зістала з великим узнанням широкими верствами української суспільности, що черпатимуть з неї сили до трудної державно-творчої праці і бажають вірити, що не повторяться хиби минувшини, котрі спричинили спори братніх народів. Знайшовши в українській суспільности попертя для моєі тяжкої і відвічальної державної праці, позволю собі висказати Вам, як голові польської республики і начальному вождові військ польських, найщирійшу мою радість з приводу великого поводженя в боротьбі проти спільного ворога і висловити глибоку віру, що кров, пролята обома нашими арміями на полю битви о вільность наших республик, злучить разом оба народи і братнє їх співжиття визначаючи їм почесну ролю в сімї народів світа.

От. Петлюра про чергові завдання. „Варшавское Слово“ з 29. квітня містить розмову свойого співробітника з от. Петлюрою. М. и. от. Петлюра сказав: „Наша міжнародна політика перше всього — політика реальна, побудована на правильнім підрахунку взаїмовідносин сил і можливих в теперішний момент осягнень для добра українського народа. З тої точки годиться дивитися й на польсько-український договір — акт незвичайно великого значіння для обох сторін. Цілий світ находиться тепер в стадії хаосу, і всякі рахунки на віддалене майбутнє були би рівнозначні розвязуванню задачі, побудованої виключно на невідомих величинах. На всякий випадок — ми не належимо до числа безґрунтових теоретиків, що прекрасно орієнтуються в своїх кабінетах, а попадають в глухий кут при першому зударі з живим життям. Нашим найближчим завданням являється внутрішний устрій Української Республики, орґанізація власти на місцях і вперта, орґанічна праця над створенням і скріпленням української держави. Звичайно, ця державність може мати характер тільки демократичний, бож такі історичні традиції і весь соціяльний уклад українського народу. Тому злишна річ згадувати, що У. Н. Р. збереже і обезпечить для всіх національних меншостей відповідні права. Розуміється, не допустимо до ніяких посягань на українську державність, які головно небезпечні і недопустимі в горячий і відвічальний час будівництва. Зберігаючи за московською національною меншістю природні права, ми не відмовляємося принципіяльно і від услуг тих культурних моськовських сил, що схочуть льояльно служити Республиці. Що торкається майбутніх взаїмовідносин між Україною і Росією, тепер зі згаданих причин сказати про них конкретно доволі тяжко“. „Важко в детайлях означити, як всі наші наміри переломляться в дійсности. Великий хаос, в якім ми маємо зорієнтуватися не тільки внутрі нашого краю, а й в складній міжнародній ситуації. Майбутність може бути багата в дуже неожидані несподіванки. Та люде, що взяли на

себе відвічальність за долю У. Н. Р., звязані ідейними та особистими вузлами — постараються довести розпочате діло до кінця при підтримці народа, котрий серед невимовно некорисних умовин проявив національну силу і змагання утвердити свою державну волю". („Громадська Думка".)

Боротьба о Київ. Українське пресове бюро доносить з Камінця Подільського: Від 2. травня кипить завзята боротьба о посідання Київа. Вже в неділю дійшли малі вивідчі відділи аж до передмість і від тої хвилі старалися червоні війська великим артилерійським огнем крити переправу через дніпровський міст. На передмістях Київа кипить завзята боротьба, і доперва в пятницю в перших ранніх годинах перейшли червоні війська з Київа на другий бік Дніпра. Вже на самім початку цих боротьб зближалася з полудневого сходу, вздовж залізничої лінії Екатеринослав—Київ, ґрупа українських повстанців отамана Тютюника, яка між названою вище залізничою лінією а Дніпром виступила проти большевиків. Большевицька армія на Україні одержала загальний приказ опорожнити цілу правобережну Україну.

Опорожнення Київа. Провідники большевицьких властей на Україні, між ними Рубінштайн, шеф мобілізаційного відділу, Кабель, комісар полудново-західнього фронту і Ґольдштайн, шеф реквізіційної комісії, перенесли вже тиждень перед опорожненням військами Київа осідок свого урядовання до Харкова. Вже в половині місяця квітня був стриманий весь залізничий рух з виїмкою військових потягів. Робітники городської управи в Київі заштрайкували, так, що місто було без води і освітлення.

Заняття Київа наступило по дуже малих втратах, було всего 100 убитих і 300 ранених. Добича в муніції, провіянтах і в залізничім матеріялі обчислюється на суму кілька сот міліонів марок.

Польський боєвий бюлєтень з 8. травня. Наша кавалерія на 7. травня а наша і українська інфантерія на 8. травня, обсадили місто Київ, де принято їх з великим, неописаним ентузіязмом населення без ріжниці кляс. Большевики висадили всі мости і острілюють Київ. Наші війська переправились через Дніпро і здобули примосток на лівім березі, де вони окопалися. На Полісю зломано ворожий опір і обсаджено лінію Дніпра аж по усте Десни. Один відділ нашої полудневої армії по розбитю двох полків червоної кінноти заняв міста Брацлав і Тульчин; рівночасно заняли українські війська Ямполь.

Одеса в українських руках. Українське пресове бюро доносить урядово з Варшави під датою 10. травня с. р. Похід союзних українських і польських війск переступив лінію Київ—Жмеринка—Ямполь. Обсаджено лівий беріг Дніпра з полудневої і північної сторони Київа. Залога Одеси, зложена в більшій части з українських військ, прилучилася до української армії ґенерала Омеляновича Павленка, котрий підняв наступ проти большевиків коло Роздільної, на просторі між Балтою а Бірзулою. Ґенерал Павленко доносить про цілковите заняття Одеси.

Повідомлення з Одеси. Добровольці, просто кажучи, втікли з Одеси з великим поспіхом, заграбувавши де що могли. На зміну їм в Одесу зайшли червоноармейці кількістю коло 100 чоловік, а потім через де-кілька день появився штаб 41 дівізії на чолі з командиром Осадчим, комендантом міста Якімовичем. Заснувався ревком на чолі з Северним, котрому на зміну в останні дні приїхав Лотиш Беренс. В склад ревкому війшли Кін, Ян, Логінов (Павел) і Орнаутов. Зпочатку радянська влада прийшла на Вкраїну з самостійністю і державною українською мовою і в першу чергу ставила скрізь усе на національний ґрунт. Ленін заявив, що як потрібно буде дати самостійність, то треба давать чотирі самостійности, аби тільки радянська влада могла істнувати на Україні. Мануїльський іздав закон про державну українську мову. Був утворений Совнарком України в Харкові (відтіль і по цей час уряд нікуди не переїздив) на чолі з Раковським, Мануїльським, Петрівським, Терлецьким, Ганько і Затонським. Але через два тижні влада заявила, що вона зробила помилку, рахуючись з національним питанням, і що такого на Україні нема. Усі відомости, котрі доходили до них в Москву про партію боротьбістів (що за ними іде дуже багато народу), залишились балачками, що цього справді не було, і через це уряд московській знов вирішив пійти старим шляхом і будувати єдину Росію. Український уряд був скасований і залишено було тільки сім комісаріятів з Раковським

на чолі, котрого в останні часи змінив Мануільський. На підставі цього предсідатель одеського ревкома Кін офіційно зробив заяву і сказав: „Нам нужна Украина, какъ плацдармъ мировой революціи, какъ буферъ для Совѣтской Россіи, какъ житница и обладательница Донбаса, и мы продѣлаемъ всю работу, чтобы Украину оставить за нами и слить ее съ Россіей“. Однако з перших же днів і по останні часи радянська влада почувала і почуває себе дуже погано через те, що з перших же днів робітництво Одеси почало вороже відноситись до влади, а в останні дні на мітінгах не міг виступити з промовою ні один представник влади, бо робітництво вигонило їх з аудіторії. Останній час військове становище Херсонщини і Одеси слідуюче: на Херсонщині до Жмеринки військових частин нема, 41 дівізія, 45 дівізія і 60 пересунуті в район Ново-Ушищі і Деражні на польський фронт. В Одесі залишилась Наддніпрянська бриґада на чолі з Генералом Сокирою-Яхонтівим (дві тисячі чоловік) і комендантським баталіоном в двіста чоловік червоноармейців і 50 Китайців. Галицькі частини, на чолі котрих стоїть Порайко, котрі займали район Одеса—Бірзуля, зтягнуті в район Бірзуля—Балта (коло 30.000). Відповідальні і популярні серед галицьких стрільців (Бемко та инші) запевняють, що галицькі частини ні в якім разі з червоною армією не підуть. В Одесі зараз згуртованні військові та громадянські кола. У весь час мається звязок з робітництвом Одеси, з Німцями кольоністами (через членів комітету оборони) і з Антантою (через ескадру). Антанта ще в останні часи добровольців в Одесі, запросила на анґлійський крейсер представників української громади і на офіційнім завтраку проголосила тост: „Да хранит Бог Україну“, а в останні часи вже за часи большевицької влади, запевнила нас, що як тільки влада в Одесі перейде до Українців, то їми зараз же буде доставлено військове майно і зброя. В Одесі залишилась місія Грузіі на чолі з Ушерідзе, котра запевнила теж, що в самий короткий срок привезе з Кавказу нафту, керосин, бензін, масла і вугля. В Одесі залишилось військове і авіяційне майно, котрого большевики не можуть вивезти за відсутністтю транспорту. Між тим помилки радянськоі влади дуже великі, позаяк національний підйом особливо в останні часи росте і поширюється не тільки на селах (не кажучи вже про Полтавщину і Київщину) Херсонщини, но даже в такому місті, як Одеса, котра взагалі мала інтернаціональний настрій і котра зараз чекає українського уряду. Проізжаючи від Одеси до Жмеринки і пройшовши через фронт аж коло Бара, мені в перший раз довелося чути від селян слово Україна, Українець і взагалі розмови про національне питання; наприклад, селяне питали мене „скажіть, будь ласка, чи довго ще Москаль буде їздить до нас на Україну, усе грабувати і вивозити до Москви, ми і сами можем жити на Україні“. Як робітництво так і громадянські та військові кола згуртовані. Саме головне завдання зараз, щоб Павленко-Омельянович та Удовиченко посунулись на Херсонщину, і, як тільки звязок з ними буде у нас, Одеса буде взята власними средствами при допомозі Німців-колоністів і Галичан. Її потрібно зробить базою і в перші часи найліпше буде істнувати українському уряду в Одесі. Приймаючи на увагу допомогу Антанти амуніцією та військовим майном, а також велику кількість товарів та продуктів в українських кооперативах, не можна не визнать, що Одеса буде самим підходящим містом для формування українських частин.

Сітуація на Вкраїні з 10-го квітня ц. р. окупованій большевиками. Так званий „большевицький уряд України“ перебуває в Харкові до цього часу. В Київі є ісполком, який і керує всіма справами в Київі і його околицях. Большевики зрозуміли вже, що їх поводження, власне їх тактика ні до чого не доведе і що, не дивлячись ні на які методи в своїй червоно-імперіялістичній роботі, їм не удасться перевести в життя не то комуністичної проґрами, а навіть і большевицької, наслідком чого і є обережніше поводження з селянами і винайдення инших методів для своєї роботи. Так в Москві засновано цілу сітку українських курсів, які самий найменший урядовець поклясі посади мусить їх скінчити і тілько по витриманню іспиту в званні української мови має право їхати на Україну і посідати ту чи иншу посаду. Але вовка пізнають і в овечій шкурі, і це справи не міня, — так заявив сотник Білокрницький к-р гарматної бриґади Запоріжської ґрупи, який довший час перебув на Вкраїні в районах окупованих большевиками і це передає на підставі своїх безпосередніх вражінь. В початку лютого 10—12 числах цього року в Київі був склкиканий т. з. „Всеукраїнський Селян-

ський З'їзд". З'їхалось масса народу. По зібранні всіх, першим що було зроблено при відкритті, це спів, „Ще не вмерла Україна" усією аудіторією. Як раз у цей час прийшов комісар Затонський, який почувши це, почав кричати: „Знову тут мені розводять петлюровську контрреволюцію". Тоді один з селян, звернувшись до Затонського, запитав: „хто він є". Той відповів, що він є народний комісар. Селянин, засміявшись, сказав: „народний комісар, а хто тебе вибрав? Ось я вибраний 15 волостями (тут він показує свої уповаження)." Це все час підтримувалось великою більшістю авдіторії. Тоді Затонський викликав червону міліцію і наказав розігнати з'їзд, що було і виконано большевиками. Знайшлось 30—40 чоловів, які розпочали засідання; на другий день і ті роз'їхались. Реквізіції хліба, чи то контрібуції (700.000 пудів на волость), скоту, коней, свиней — ще приміняються. Істнують спеціяльні отряди для цієї мети. Реквізіції проводяться раптово, щоб не дати можливости приготовитись селянам до одпору. Багато реквізувати не удається. Звістка про формування армії за кордоном рознеслась по всій Україні, і цеї армії всі чекають як Мессії. Большевики перелякані тим, що суверенність України признається державами Антанти, а в звязку з цим особливо підняла голову українська інтеліґенція і селянство. Інтеліґенція працює нелегально. Настрій у останньої такий, що коли десь буде український осередок, то всі з окупованої большевиками України прийдуть до цього центра. Навіть боротьбісти вийшли з большевицьких орґанізацій, бачучи негативне відношення українського народу до всього большевицького і перейшли тепер до нелегальщини. Навіть такі видні лідери боротьбістів, як Бородавка і Михальський передають привітання Головному Отаманові. Взагалі треба сказати, шо визнання України державами Антанти помішає большевикам карти і вплине деморалізуюче, і останнє вже помітно. Селяне стоять на непримиримій позіції до большевиків і великій симпатії до своєї влади і чекають визнання України: стоять за збереження прінціпу приватної власности по Мартосовській системі: максімум 40 десятин, збереження культурних господарств, пущення негайно в роботу всіх фабрик і заводів, земля за викуп. Про инше і чути не хотять. Залізниці не функціонують. Найкращим доказом цього служить те, що одна большевицька дивізія аж з під Уралу до Київа йшла пішки, прийшла абсолютно небоєздатна і здеморалізована. Дров і вугля бракує, бо всі копальні залиті водою, і вже большевиками встановлено, ще дешевше буде винайти нові рудники, чим відновити продукцію старих. Одним словом справа в відновленням руху на залізницях, з відновленням роботи на фабриках і заводах стоїть катастрофічно (6 місяців тільки потрібно, щоб розігріти машинні заводи, а чим?). Не кажучи вже про Україну, в самій Росії велике незадоволення, а навіть озброєння з приводу економичної розрухи. Большевики все поставили на карти, щоб вийти з склавшоїся ситуації. Вважають, що в звязку з мирними переговорами і негайними економічними перспективами їм удасться вийти з цього становища для дальшої боротьби з ворогами комунізма, цеб то проти цілого світу, Притягнення до роботи большевиками таких ґенералів, як Брусілов. Поліванов, Климбовський, Головін, дали свої наслідки. Умілою систематичною роботою їм удалось завоювати серед салдацьких мас довірря до них і командного складу. Уже помітно поправіння серед цих мас. Жаждуть мира. Сподіваються, що шляхом дальшої пляномірної роботи цим ґенералам удасться досягнути тогож, що знову для салдата стане святим наказ і його виконання для дальших своїх переспектив по провадженцю большевизма на предмет встановлення демократичної влади. (Останні зрозуміли революцію в самій її основі і вживають революційних методів в своїй роботі.)

Арешти комуністів на Волині. Польські жандарми арештують усіх, кого підозрівають в комунізмі.

Великі селянські повстання проти большевиків. Після одержаних відомостий вибухло на лівім березі Дніпра велике селянське повстання під проводом Махна і Тютюника, з котрих кождий має під собою около 30.000 людей. Махно стоїть на границі ґуберній Київської і Херсонської, Тютюник на схід від Київа. Доносять про великі повстання проти большевиків в ґуберніях Смоленськ і Вітебськ. Однак ті всі повстання вибухають під виключним монархічним кличем.

Большевики по вчинку Галичан. Повстання Галичан і „чорна невдячність і зрада", як вони кажуть, викликали в большевицьких рядах велике замішання

і озлоблення. Всі частини, які находилися за фронтом, вони обезоружили і інтернували. Старшина, якому пощастило вирватися з большевицького полону, був свідком, як у Жмеринці большевики на вістку про повстання Галичан, обезоружили і взяли в полон збірню от. Індишевського, лічницю ч. 4 і команду етапу. Втікаючим з большевицького полону селяне всюди помагають. Дають харчі, переховують і переправляють через фронт.

Українські соціялдемократи і варшавський договір. Камянецький кореспондент „Громадської Думки“ доносить, що коли Андрій Лівицький тепер по своюму приїзді до Камянця предложив Центральному Комітетові У. С. Д. Р. П. проєкт умови, — Ц. К. поставився неґативно до умови а навіть постановив відкликати своїх представників з уряду, колиби вони важилися підписати умову.

(„Вперед“.)

Хто був за заключенням договору? За підписанням договору без застережень заявилися соціялісти-самостійники, в засаді за підписанням соціялісти федералісти, народні-республиканці, хлібороби-демократи. Не заявилася трудова партія, а засадничо проти висказалися соціялісти-революціонери. („Вперед“.)

Весняні засіви. Весняні засіви в камянецькому, проскурівському і новоушицькому повітах на загал випали добре. Селяне побільше віднаймають землю від панів за частину збору. Супроти цього на Поділлю буде багато управленої землі.

Пропозиція мира большевиками. З Голяндії доносять: уряд українсько-большевицький під впливом поражень запропонував урядові польському розпочати переговори в Городні або Білостоку.

Польща.

Наради над конституцією. В соймі відбуваються наради лівиці в справі спільного становища відносно проєкту конституції,

Проєкт конституції буде предложений соймові в другій половині червня. Тепер відбуваються наради сторонництв лівиці в соймі над уложенням спільної плятформи для проєкту конституції.

За земельну реформу. Земельна комісія польського сойму ухвалила внесок до уряду, щоби закон про загосподарення облогів виконано в найкоротчому часі і щоби рільникам достарчено насіння і рільничих знарядів або грошей на їх закупно. Комісія ухвалила також, що тільки через земельну реформу буде можна загосподарити облогом лежачі поля і зажадала негайного предложення законопроєкту земельної реформи в соймі.

Польські пляни на Україні. Краківський консервативний „Czas“ з 7. мая пише, що найважніщим завданням польських військ на Україні буде пацифікація краю від безладдя радянських урядів і „хлопських банд“. „Czas“ невиразно говорить про те, що польська окупація і пацифікація на Україні має потревати кілька літ, а опісля мається в якийсь спосіб запитати саме населення про його волю, як воно думає уладнати свої справи. Польські консерватисти приготовляють правобережній Україні ту саму долю, яка зустрінула Східну Галичину.

Проєкт нового податкового закона. Міністер Ґрабскі вніс до польського Сойму проєкт закона про державний доходовий податок і доповнюючий податок. Закон ділить оподаткованих на чотирі кляси, відповідно до числа мешканців місця замешкання. Ці кляси є такі: І. кляса місцевости до 10.000 мешканців; ІІ. кляса від 10,000 до 50.000; ІІІ. кляса від 50.000 до 100.000; IV. кляса понад 100,000 мешкаців. Від податку будуть вільні в І. клясі горожане, які не мають більше як 2.500 марок річного доходу, в ІІ. клясі не більше як 3.000 марок, в ІІІ. клясі 4.000 марок, в IV. клясі 6.000 марок. Податок є поступовий і доходить до 25 проц.

Поворот Патека. Президент Скульскі мав завізвати Патека, щоби з огляду на вагу хвилини вернув до краю.

Знесення военного стану в Познані. Дня 6. мая проголошено знесення военного стану в Познані і в східній та західній части познанського повіту.

Росія.

Боротьба з Поляками. „Правда“ пише: безличність польських панів з одного боку і наше миролюбство з другого з такою силою бють усім в очі, що навіть люде, які вчора ще виступали, яко наші вороги, нині пропонують нам свої сили для загальної боротьби. Так поступили багато старих царських ґенералів на чолі з Брусіловим, про співробітництво яких з совітською владою до цього часу не було і мови. Ще вчора ці люди і партії боролися проти совітської влади, а сьогодня вони йдуть самі і закликують инших на поміч. Вони бачуть, що діло совітської Росії в боротьбі з польською шляхтою — справедливе діло, (бо не є зовсім ні совітським ні комуністичним, а суто націоналістично московським.) (Прим. реф.)

Лист Брусілова. В часописах оголошено листа Брусілова до начальника всеросійського головного штабу з приводу польського наступу. В листі говориться: протягом останніх днів мені доводилось читати що дня в часописах про скоре і широке посовування Поляків, які, як видко, бажають захопити усі землі, які входили в склад польського королівства до 1772. року, а може бути, що вони цим і не обмежуться. Як що ці думки справедливі, тоді занепокоєння правительства, яке проглядує в часописах, цілком зрозуміле і природне. Здавалосяб, що при таких обставинах булоб бажаним скликати нараду з людей військового і життєвого досвіду для подрібного обговорення сучасного становища Росії і найбільш доцільних заходів для охорони від чужоземної навали.... Вільна Росія дала Полякам можливість устроїти своє життя на свою волю, і ми в праві жадати того самого від них і польську навалу на землі, які від начала віків є приналежністтю руського народу, необхідно відперти силою.

Добровольчество. При московському совіті засновано бюро для прийому заяв добровольно бажаючих йти на фронт. Вчора Москва бачила добровільно йдучих на фронт петроградських комуністів і добровільно слідуючих на фронт слухачів університету в память Свердлова. Поміж добровольцями є жінки. В Вологді формується добровольчеський баталіон.

Большевицькі пляни. В статті під заголовком „Причини большевицького мирового предложення“ пише московська ґазета „Красноармеєц“ слідуюче: наші бажання заключити мир з Латишами не є диктовані страхом або нечайно повсталою батьківською симпатією для цеї оперетковоі Республики. Це правда, ми маємо спільні інтереси з Латвією так само як і з білим улюбленим цуциком Антанти — Естонією. Але головна наша мета є наново дістати получення з бувшими російськими союзниками Францією і Італією, а головно з Анґлією і американськими державами. Це є однак неможливе, як довго ми боримося з їх пупілями Латвією, Польщею і Литвою. Тому ми для власного забезпечення й робимо уступки і хочемо миритись, але очевидно тільки, оскільки при цьому рядянська Республика не потерпить ніякої шкоди“. „Берлінґське Тіденде“, 30. квітня.

Большевицька схизма. Кореспондент „Даґенс Нюґедер“ з Гельзінґфорсу подає, що згідно з вістками з Москви наступив розлам в центральнім комітеті большевицької партії. Одна ґрупа з Троцьким, Леніном і Бухаріном хоче добитись інтернаціонального признання і є гадки, що Росія на разі мусить задоволитись тим, що перевела в себе соціялістичні ідеали. Друга ґрупа є за безоглядним комунізмом. „Національтіденде“, 1. травень.

Оборона Росії. Главкомтруд закликує усіх чесних громадян до спільної діяльности в справі перебудования краю на боєвий спосіб. Совітська Росія — оточена кріпостю. Справа оборони її — загальна справа. Кождий громадянин повинен брати участь в ній в повній мірі своїх сил.

В Москві занепокоєння. Доносять з Гельзінґфорсу, що вість о заняттю Київа викликала в Москві велике замішання. Дневники атакують остро теперішне представництво совєтського уряду. „Правда“ підозріває, що коаліція позорно провадить переговори з урядом совітів, а дійсно чекає тільки відповідної хвилі, щоби виконати атак на армії большевицькі.

Мобілізація. Комітети всіх губерніялних міст прифронтової смуги не підлягають мобілізації.

Зїзд робітників з села. На 10. червня скликується в Москві друга всеросійська нарада в справах роботи на селі.

Троцький на чолі армії. На підставі вісток з Копенгаґи, начальний провід на фронті обняв Троцький. Усі резерви кинуто на фронт, щоби повздержати похід польських військ. В большевицьких кругах коментують вістку, що по хвилевому пораженню большевицька армія підняла зорґанізований опір.

Угода з Грузією. Підписана між Грузією і совітською Росією угоду, яка визнає незалежність Грузії, має серед своїх точок розброєння ворожих совітській Росії відділів на території Грузії і т. и.

Ліґа Націй. Совітський уряд приняв пропозицію Ліґи Націй, прислати до Росії спеціяльну комісію для розслідження положення справ в Росії. Уряд сподівається, що в складі делеґатів не буде прихильників дотеперішньої, ворожої совітській Росії політики.

Перемиря з Японією. 29. квітня у Владивостоці підписано перемиря про припинення військової акції.

Останнє слово Денікіна. На прощальній вечері перед своїм відїздом Денікін радив ґенералам не проливати більш крови, бо він тепер переконаний, що все пропало. Добровольці рішили передатися. Вони домагаються амнистії командному складу за виключенням найвищих осіб.

Міжнароднє життя.

Румунія проти Росії. Німецька преса доносить. що польський ґенерал Розвадовський удався з припоручення польського правительства до Букарешту, щоб обговорити з румунським ґенеральним штабом і представниками румунського правительства услівя військового співділання.

Італія вислала в Новоросійськ воєнний корабель для офіціяльного наладнання звязків з большевицькою Росією.

Московсько-латишські переговори. Московсько-латишські переговори тривають далі. Предметом їх нарад є усталення границі. Вістки про зірвання переговорів були наскрізь тенденційні.

Найбільша японська партія відкинула внесок. щоб завести загальне, рівне виборче право в парлямент, мотивуючи відкинення тим, що „нема потреби наслідувати всі ідіотизми Европи.“

Демократія проти реакції. В Відні відбулася велика робітнича демонстрація проти реакційних затій.

Ультімат до Вірменії. Новий совітський уряд Азербайджану вислав Вірменії ультіматум в справі територіяльних уступок на пограниччю.

Умова між Румунією і Чехо-Словаччиною. Румунський уряд заключив з чеським умову відносно границі між Румунією а Чехо-Словаччиною. Румунські війська мають уступити з деяких дистриктів, які обсадять чеські війська. В заміну за це дістане Румунія відповідну рекомпензату.

Відбудова Палестини. Після донесень Анґлія одержить мандат з рамени Союза Народів над Палестиною. Анґлійська партія праці порішила домагатися вирішення справи Палестини і відбудування жидівської держави.

Ірляндський парлямент правний заступник народу. Міська рада в Дубліні признала революційний ірляндський парлямент правним заступником народу.

Пропозіція мира в американському сенаті. В американському сенаті вніс посол Льодже резолюцію Кнокса в новій формі, щоби Америка проголосила офіціяльно знесення воєоного стану не тільки з Німеччиною, але і Австрією.

Договір з Угорщиною. Дня 5. мая вручено мадярській делеґації услівя мирового договору. Делеґація має дати свою відповідь до 17. ц. м. з тим, що ніякі її домагання відносно границь і плебісциту не будуть узгляднені.

У Франції приготовляють новий закон, який має наложити високий податок на тих, що живуть поза подружжям. Цей податок наложать і на незамужне жіноцтво, старих панянок. Преса пише, що це останнє несправедливе, бо тільки неморальні жінки не хочуть вийти заміж.

Ректор Essex-Colleg-у, Джон Гамільтон, видав інтересну книгу („Mons Age in the World"), в якій пише між иншим на основі провірених уважно документів: В ґрафстві Ессекс жив чоловік Тома Парр, який уродився в році 1483, а помер в році 1635, значить: прожив 152 літ. Ще кращого віку дожив Генри Єнкінс, який уродився в році 1501, а помер 1670. В році 1865 померла ґрафиня де Десмонд, яку ще добре памятають живучі люде. Вона прожила 140 літ, а умираючи, не була фізично й духово знеможіла й робила враження 50літноі жінки.

Антанта вилучила Відень як станцію для міжнародніх експреспотягів з днем 7. мая. Ці потяги матимуть шлях: Париж—Прага—Одерберґ—Варшава. А ми все ще держимося Відня як міжнародного центра.

Економічна хроніка.

Добуток нафти в Східній Галичині. Добуток нафти в Східній Галичині виносив в року 1919 кругом 60.000 вагонів супроти 68.497 в року 1918. Від року 1909 який приніс був рекорд експльоатації, представлявся розвиток добутку після слідуючої картинки:

В року 1909	298.634	вагонів	В року 1914	87.802	вагонів
в „ 1910	176.618	„	в „ 1915	73.009	„
в „ 1911	148.784	„	в „ 1916	89.870	„
в „ 1912	118.413	„	в „ 1917	80.700	„
в „ 1913	107.104	„	в „ 1918	68.497	„

Урожай в Литві за рік 1919. В році 1919 виносила засіяна площа в ґубернії Ковно о 10%, в ґубернії Сувалки о 8% менше чим перед війною. В Ковно були оброблені 800.000, в Сувалках 280.000 десятин. Урожай виносив в ґубернії Ковно 62 пудів на одну десятину, себто 49.600.000 пудів всього, в ґубернії Сувалки 60 пудів на одну десятину, себто 19,300.000 пудів, разом 68,900.000 пудів. Місцевий спожиток виносить 64,000.000 пудів, вільна до вивозу рештка 5,000.000 пудів.

Господарські взаїмини між Естонією і Росією. Естонський уряд затвердив умову між совітським урядом і естонськими машиновими заводами, на підставі якої 5 ест. фабрик з 10.000 робітниками зобовязуються перебрати ремонту 2000 російських паровиків за слідуючі услівя: за кожну льокомотиву вони дістають 12.000 рублів в золоті, окрім того остається 12·5% несправлених паровиків в Естонії.

Фінська сірничкова індустрія. На підставі повідомлень в „Hufvudsstadtsbladet" закупив шведський сірничковий трест всі визначніші фінські сірничкові фабрики, що викликало занепокоєння серед промислових кол Фінляндії. Шведський трест таким способом заміряє придавити конкуренцію з фінського боку, яка готова була підкопати становище шведської сірничкової індустрії в Европі, головно в Голяндії.

Шкіряна індустрія в Росії. Петербурзська комісія для шкіряної індустрії видала розпорядок, що селянські продуценти шкури дістають в вимін за свої сирі продукти 30% шкіряних готових фабрикатів, решта сплачується їм грішми. Таким чином сподіються піднесення промислу, який зараз придавлений з-за браку сирівців.

Торговельні взаїмини між Ґрузією а Чехо-Словаччиною. Інтернаціональний музей при ґрузінській торговій і промисловій палаті в Тіфлісу засновує відділ для Чехо-Словаччини. Ґрузінський уряд заміряє вислати осібну торгову комісію до Праги, дати кілька тисяч селян на сільськогосподарські науки до Чехо-Словаччини.

Торговельні зносини Латвії і Фінляндії з Україною. Латишський уряд назначив осібну комісію для студіовання й навязання торговельних взаїмин з Україною. Представники української дипломатичної місії в Ризі живо інтересуються цими

проектами. Латвія бажає ввозу збіжа й сирівців з України в замін за свої індустрійні продукти. Рівнож заявили готовість до товарообміну фінські представники. В склад студійної комісії входять і члени української дипльоматичної місії в Гельзінґфорсі.

Державний монополь ропи в Чехо-Словаччині. Чехо-словацький уряд проектує заведення продукційного монополю для ропи. Сама торгівля ропи остається вільна.

Заборона вивозу заліза з Чехо-Словаччини. Чехо-словацький уряд видав заборону вивозу сирого заліза з краю, що головно обтяжує австрійський промисл, який зараз ні з Німеччини, ні з Польщі не годен дістати заліза. —

З українського життя на чужині.

Відозва до громадянства.

П. Т.

В недовгому часі Українська Республиканська Капеля повертає на Україну. Цю нагоду хочемо використати і повезти на Україну те, що під цю пору являється найпотрібнішим, хочемо повезти ліки — рятунок тисячам, тисячам людей. В тій цілі жіноцтво Української Республиканської Капелі склало комісію, яка займається збіркою грошей і закупкою потрібних ліків. Не будемо говорити про обовязки, про гуманність і т. д., бо справа всім ясна.

Скажемо тільки: злочином є перед власним сумлінням, перед власним народом, перед цілою людскістю сидіти і спокійно читати про те, як гинуть тисячі людей від тифу й инших пошестей.

А через те закликаємо всіх — складати і збірати жертви і слати їх негайно в комісію.

Кличемо і маємо надію, що Ви відгукнетесь на заклик людей, які хочуть допомогти умираючим і допоможуть.

Комісія:

Юл. Кіріченко, голова; М. Терпило, скарбник
Т. Литвин і Н. Царгородська, члени; К. Здорик-Здоричeнко, секретар.

P. S. Просимо передрукувати, орґанізувати збірку жертв і надсилати на адресу: Deutsche Bank, Depositenkasse. An Frau Julie Kiritschenko, Nr. 539.781 b. Berlin, Charlottenburg, Savignyplatz 6. — —

Українська Республиканська Капеля перебуває зараз в Берліні і має великий успіх — і тим ратує наші справи. Але Капелі приходитися тяжко бідувати, про що ми уже не раз писали.

— —

Український Національно-Державний Союз закінчує вироблення меморандуму до правительства. Основними точками меморандому мають бути; єдинство влади, передпарлямент або парлямент, вироблення і приняття правительством тимчасової конституції, якаб давала ґарантії правильної державної роботи і участи в цій роботі всіх політичних ґруп України. — —

Заснувалася у Відні „Ліґа відбудови України.“ Ліґа заснована по принціпу безпартійному (персональному). Ліґа поділилась на секцію цивільну і військову. Свою діяльність виявила покищо рішучим протестом, друкованим в окремій проклямації, проти польської орієнтації правительства С. Петлюри. Перед в Лізі веде партія соц.-самост. — —

У Женеві відбулася 4—6. ц. м. нарада членів партії соціялістів-федералістів. Постанови наради ще не подані до загального відома.

— —

По відомостям з Берліна на днях приїздить до Відня пан міністер А. Левицький з метою унормувати дипльоматичну роботу. — Приїхав до Відня голова місії в Римі пан Д. Антонович.

— —

За кордоном має скоро одбутися нарада українських дипльоматів, скликана з ініціативи уряду в цілях утворення едности в дипльоматичній роботі.

— —

Як сповіщає німецька преса, — п. послом Поршем артештовуються урядовці фінансової аґентури У. Н. Р. При чому знайдені у них суми відбіраються і почасти передаються в руки п. посла. Спроба громадських орґанізацій — уникнути скандалу і передати ці справи на розгляд спеціяльно з'орґанізованого громадського суду, як можемо здогадуватись, зустрічають великі перешкоди з боку наших нумізматів.

— —

Призначені на 2. травня загальні, надзвичайні збори „Союзу Українських журналістів і письменників“ не одбулися за браком кворума. Тим самим журналісти і письменники показують мале заінтересовання своїми професійними справами. Між тим справа професійної орґанізації робітників пера — надзвичайної ваги з огляду на тяжке матеріяльне становище—і незабезпеченість, в якому пробувають деякі письменники. Як зачуваємо, Союз Українських журналістів і письменників асиґнував відповідні суми на допомогу журналістам і письменникам у Київі, з'окрема пан. Ользі Кобилянській у Чернівцях. Діло дуже добре. Але шкода, що президія Союза не виявила діяльности в инших галузях: видавничій (напр. заснування видавничого кооперативу), придбання більшої кількости паперу, вироблення норм забезпечення журналістів і письменників перед експльоатацією видавців і ин. Ці питання і инші мають розглянутися і вирішитися на повторених надзвичайних зборах, на яких бажана як найбільша участь членів Союза.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Армія Пілсудського коло воріт Київа.

Передова стаття із „Petit Parisien“, з найбільшим тіражем у Франції ґазети:

Польське військо маршала Пілсудського знаходиться під ворітьми Київа, кіннота посувається все вниз по правім березі Дніпра, й можна думати, що вона ввійде нинькн в столицю України.

На протязі короткого тижня боїв війська Польської Республики осягнули визначних успіхів. Послідовно з упадком мирових переговорів, початих в місяці березні 1920 р., після того як московський уряд відхилив наймення міста Борисова, як осередка для мирових нарад, маршал Пілсудський пересвідчився про зосередження червоного війська на польськім фронті, а особливо на півдні. Він порішив зробити попередження та скупчив понад сімнадцять дівізій в загроженій місцевості. В той же час він запоручився співорудованням отамана Петлюри й Української Республики, котра знаходилась, як видко, під захопленням червоних військ у великій частині. Його фронт протягався від Припеті на півночі, до Дністра на півдні; його планом було скупчення прямування на Київ. Настав час, коли події відповіли на жадання" маршала. Большевицькі сили на півночі й в центрі були хутко доведені до становища нездібности. Головне орудовання, що розгорнулося, взяло початок в Житомирі, за 130 верстов од Київа на захід. Дві червоні дивізії були оточені цілком. Польське пароплавство на Припеті робило найліпші послуги: воно досягнуло до гірла Припеті з Дніпром, в той час як кіннота, посуваючись по правому березі Дніпра, ще хутче наближалась до Київа.

Далі на південь, себ-то на правому крилі польського війська в винницькім повіті, большевицький опір був серьознійший, але мало переконуючий. Треба зазначити неодмінно, що по всьому фронті ззаду українське населення повстало, доводячи червоне військо до дуже тяжкого становища. Ляхи й Українці поновили той же здвиг, який большевики використали проти Денікіна.

23. квітня була запоручена в Варшаві угода між Польщею й Україною, позначуюча кордони двох республик. Посвідчуючи цю згоду, маршал Пілсудський зобовязався забратися з української території, як щойно сили Української Республики наберуть здібности для забезпечення повної своєї незалежности.

Нинішній наступ може мати значіння цілковитого визволення України з московського режіму, а визволення цеї

країни, багатої засівом, матиме для Европи наслідки, котрих значіння не проминие нікого.

Союз українських кооперативів в Італії.

„L'alleanza economica", Roma, 28. березня 1920.

Під заголовком „Союз українських кооперативів посилає своїх представників в Італію" повідомляє часопись італійське громадянство про прибуття в Італію заступників „Оцукса", котрі мають завязати тісні торговельні стосунки з закордоном. Тут-же подаються цікаві відомости та статистичні данні про природні багацтва України. На Україні знаходиться тепер величезний запас ріжного роду хліба. Надзвичайний урожай цього року ще й не зачеплений, бо селянам вистарчає урожай минулих двох років. Тому, що транспорт зовсім зруйнований, все це лежить і гниє на місці, тоді як Італія дуже й дуже потрібує його. Висловлюється догана італійським купцям з проводу того, що багато товарів вже було продано поза їх плечима в Марсель, а звідти в Голяндію. Далі в статті звертається увага на велику кількість тютюну, цукру, шкір і инших, котрі моглиб бути вивезені до Італії. В замін за це Україна моглаб одержати з Італії ріжні фабрикати, сільсько-господарські машини, вина, лімони, помераньчі й инші південні фрукти. Словом, пише часопись, горізонт широкий. Україна цілком відкрита для італійської ініціятиви, і завдання італійських промисловців помогти її. Таким чином, Італія моглаб зовсім увільнитися від економічної, а може і політичної залежности від других держав. Франція й Америка ведуть вже торговельні переговори з Україною. Треба старатися, щоб ми не лишилися ззаду, а для цього треба закласти спеціяльний банк або торговельну палату.

Наприкінці часопись коротко подає про політичне становище на Україні за львівським „Впередом".

„Il sindicato cooperativo", Roma, 1. березня 1920.

Дуже прихильно пише часопись під заголовком „Російські й українські кооперативи про Україну". Україна має свою мову, звичаї, літературу. Єдиною метою України є її незалежність. Далі находиться цілий ряд статистичних данних про Україну. Перший розділ розводиться про природні багацтва України, котрі так страшно було використовувані старим царським режімом. В другім розділі говориться про експорт з України, котрий становив 85% загального вивозу з бувшої Росії. На жаль, надзвичайні протекційні таріфи старого уряду рішучо душили всякий промисловий розвиток цього краю. В третім розділі пишеться про перевагу на Україні хліборобства над промисловістю. 75% всього населення працює коло землі і 9% всього коло промисловости.

Головними причинами слабого розвитку промисловости на Україні являються недостаток орґанізації, нерозвинена залізнодорожна сіть, непристосовання рік до пароплавства. Нарешті в останнім розділі згадується про нечуваний розвиток кооперації на Україні. Ця величезна орґанізація обєднує в собі біля 20.000 окремих кооперативів, що утворює біля 2% всього населення.

Критика і бібліоґрафія.

„Ukraine, Poland and Russia and the Right of the free Disposition of the Peoples" (Україна, Польща і Росія і право на вільне самовизначення Народів). С. Шелухіна. Видано у Вашінґтоні „Друзями України" — Friends of Ukraine 1914.

Замість передмови автор подає 1. 6. і 14. пункти Переяславської угоди України з Московщиною 1654-го року.

В першій главі під заголовком „Поляки і Росіяне у відношенню до Українців" пан Шелухін показує, що відношення між Поляками, Росіянами і Українцями не були наслідком великої війни, а істнували і до неї, при чому вона лише їх загострила. Отже війна, яка іде поміж цими народами, є чисто національною і джерела її ховаються в історії і псіхольоґічній ріжниці, ідеольоґії і соціяльних тенденціях.

В слідуючій главі „Тюрми народів" автор оповідає в стислій формі про безправність народів а особливо українського у Росії і Австро-Угорщині, де вся влада належала Німцям, Уграм і Полякам. Це становище паралізувало всі творчі сили Австро-Угорщини і Росії і привело ці держави до упадку.

Після цього цілком зрозуміло випливає слідуюча глава „Переслідування Українців в Австрії і Росії"; де голими

фактами малюються переслідування Українців в Австрії під впливом Поляків і небувалі утиски проти нашого народу в Росії за часи війни а також і під час революції, коли в Самарі, Пензі, Саратові і т. и. кольоністів Українців били і грабували. Так відношення загострювалися, і началась „національна війна“ про яку автор росповідае в наступній главі, при чому підкреслює, що Українці вели лише оборончу війну у протилежність своїм сусідам Полякам і Росіянам. В двох слідуючих главах: „Україна завжди прагнула до свободи“ і „Українська демократична республика“ даються вказівки по історії України від XVI. століття і до Конґресу 1917 р. 21. сентября у Київі. До першої глави додано мапу Европи з зазначенням етноґрафічних меж Поляків, Росіян і Українців.

Автор знайомить з головними принціпами цього Конґресу і в слідуючій главі „Право на самовизначення“ показує, оскілько вони близько підходять до Вільсонської програми, яка була видана пізнійше. Далі указується, що Україна, яка займає територію в 330.000 кв. миль з населенням до 45 міліонів, могла би надзвичайно використати ці принціпи для внутрішньої і зовнішньої орґанізації, коли-б не російський і польський імперіялізм.

Польські акції на Україні, польський імперіялізм це глави, в яких розглядаються імперіялістично-аристократичні змагання Польщі з демократичним українським народом і мрії Поляків на „від моря до моря одна Польща“, спроби денаціоналізувати Українців і т. ин.

„Російський імперіялізм“ на думку автора був ще більший і досягав меґаломанії. Його втілення це Петро І-ий, Іван Калита і Андрій Боголюбський, і вся історія Росії це є історія її імперіялізму.

Цілком зрозуміло, що Росія роспалася, як тільки поневолені народи получили змогу визволитися.

В главі, „Трактат України з Росією“ автор згадує Переяславський трактат, з якого видержки уміщено як передмову, і показує, що з нього лишилося і які переслідування терпіла українська справа, а російське громадянство на це майже не реаґувало.

Революція нічого не змінила в цих відносинах. В главі „Російські політичні партії і Україна“ пан Шелухін показує, як вороже ставилися до України всі російські партії, починаючи від большевиків і кінчаючи реакціонерами, що ґрупуються біля Денікіна і Колчака. Всі вони в той чи инший спосіб хотять поневолити Україну і маскують це словом „федерація.“

„Кожна нація має право на свій власний розвиток, і ніщо крім власної держави його не забезпечує.“ Така провідна думка останньої глави під заголовком „Україна і її право на самовизначення.“ „Україна, яка начала реалізувати принціпи Вільсона і яка не хоче ніяких завойовань, ще й досі не принята до Ліґи Націй.“

Останні вісти.

Новий кабінет*) міністрів У. П. Р. Як повідомляє „Громадська Думка“ зложений на днях в Камянці такий новий кабінет:

Премієр: І. Мазепа (покищо виконує обовязки премієра Андрій Лівицький міністр закордонних справ).

Міністр внутрішніх справ: адмірал Білинський (товариш міністра внутр. справ Поляк).

Міністр освіти і віроісповідань: Ів. Огієнко.

Міністр судівництва: Серг. Шелухин.

Міністр земельних справ: Стемпковський (Поляк, поміщик з летичівського повіту).

Міністр торгу і промисловости: Фещенко-Чопівський.

Міністр фінансів: І. Кривецький.

Міністр шляхів: Пилипчук.

Міністр военних справ: отаман Сальський.

Міністр почт і телеґрафів: І. Косенко (редактор „Нашого Шляху“.).

Державний Секретар: Галаневич.

Державний Контрольор: Симонів.

Повстання на Лівобережжю. Варшавські денники доносять, що ціла лівобережна Україна обнята огнем повстань проти большевиків. На чолі повстань на лівобережній Україні стоять отамани Тютюнник і Махно. Московські діячі намагаються усіми силами відобрати українському рухови національний характер.

(Громадська Думка.)

*) По відомостям редакції — це лише один з проектів.

Т. 2. Ч. 6. Відень, 29. травня 1920.

ВОЛЯ

ТИЖНЕВИК

Ф. Слюсаренко.

Ідея з'єдинення українських земель.

Протягом бурхливих революційних часів, коли відродилась Україна, дві ідеї були гаслами і провідними думками боротьби: ідея суверенитету і ідея з'єдинення українських земель. Самостійна, суверенна і єдина! Нам, як малій новонарожденій дитині, котра своїми рученятами тягнеться до близьких предметів, а також хоче вхопити місяць, здавалось, що обидві ідеї так прості, так зрозумілі і так легкі в свойому переведенні в життя.

Сувора історична дійсність показала нам противне. А тепер, коли в пресі, в постановах окремих політичних ґруп і звичайних розмовах чути уже дилему: або суверенна, або єдина; коли має бути не єдина, то нехай ліпше буде не суверенна і т. д., то варто хоч побіжно зупинитися на цих ідеях, які потрібують докладного історично-льоґічного аналізу.

В історії відроджень і з'єдинень можемо простежити такий процес: один або кілька національних центрів утворюють кождий державну орґанізацію а потім протягом часу, шляхом пляномірної політики а також воєн, наймічніше державно збудований центр приєднує до себе инші державні орґанізми тоїж нації (а також часто території своїх сусідів — імперіалізм). В такому процесі в свій час одбувалося „собираніе земли русской“ московськими князями, які приєднали всі великоруські землі, а потім перейшли до приєднання і инших земель. Такий зразок обєднання земель дає Литва в старовину. В новійші часи по такому пляну одбувалось обєднання Італії, Німеччини. Навіть в утворенню Північних Штатів Америки не зразу прийшло до з'єдинення в федерацію, а одбулася, правда не довга, боротьба поміж окремими штатами.

Отже з цього ясно, що незалежність і суверенність, з одного боку, і з'єдинення земель, з другого, — це історичні явища, котрі часто одділяються не то що десятками літ, а навіть сотками.

З цьогож також ясно, що суверенність і незалежність одної або кількох національних територій єсть попередній факт і необхідна умова для з'єднення.

Тому дилема: або суверенність, або зединення по суті абсурдна, бо в ній мислиться зединення без попереднього факту — суверенности. Не можна собі уявити Італійця, коли він боровся за зединення Італії, щоби він ставив дилеми, або висловлював думки, в яких би було одмовлення од ідеї суверенности, бо ця суверенність поодиноких італійських земель була фактом давнім, ввійшовшим в життя, психольоґію Італійця і навіть непомітним, як повітря, яким дихаемо. Історія надала певний і остаточний зміст поняттю зединення остілько, що колиб ми почули, напр., що який небудь нарід Марсіян бореться за зединення, то ми инакше не маємо права розуміти цього факту, як тільки так: той народ на Марсі **уже має** один або кілька суверенних державних центрів.

Наша дійсність булаб найсумнійшою сторінкою нашої історії, колиб ми були певні, що ті українські патріоти, які серйозно обговорюють абсурдні дилеми, цілком розуміють всі консеквенції останніх.

Станемо на їх точку: коли має бути не єдина, то нехай ліпше не суверенна, себто, продовжуємо їх думку, нехай буде зединення українських земель в **чужій державі**! Правда, можна знаходити якись маленький „інтерес" в такому з'єдиненню (протестувалаж Польща в недовзі перед війною, коли царське правительство рішило утворити Холмську губерню і прилучити її до Київського ґенерал-ґубернаторства, називаючи відокремлення Холмщини четвертим поділом Польщі). Але цей інтерес — дуже дрібненький, і не мають ті ґрупи ніякого права на імя репрезентантів національних ідеалів українського народа, котрі ведуть політичну „акцію" під гаслом „зединення українських земель в чужій державі".

Можемо твердити, що більший, значно більший інтерес в такому зединенню має як раз та держава, в якій маласьби бути об'єднана Україна. Не треба було трьох років крівавої боротьби українського народу за незалежність, таких жертв людьми і майном, щоби врешті прийти до „ідеалу", який мав дуже можливі вигляди на здійснення ще . . . в 1915 році, коли побідоносна російська армія захопила Галичину і тим чином утворила „зединення українських земель".

Отже коли зединення українських земель в чужій державі лежить передовсім в інтересах тої чужої держави, то ті „патріоти", які провадять відповідну до цього акцію, відмовились од національних ідеалів українського народу, якими є — бути незалежним господарем на своїй землі в незалежній і самостійній українській державі. Справа зединення українських земель в одній суверенній державі, яко дальнійший розвиток національної ідеї — вимагає необхідної передумови — самостійности і незалежности.

Степан Рудницький.

До основ українського націоналізму.

2. Поняття націоналізму.

Що таке націоналізм? Відповідей буде багато!

Инакше відповість на це питання правник, инакше соціольоґ, инакше економіст, инакше лінґвіст, етнольоґ чи антропольоґ. Колиб ми хотіли розібрати хочби по одній теорії націоналізму з кожного з ціх „фахів", вийшлоб дуже, дуже багато балаканини. І то пустої, зайвої. Бо кожна з ціх наук прецізувалаби націоналізм із свого більше чи менче вузького становища. Тому то обмежимося тут на

поняття націоналізму з боку природознавства й землезнання посполу. Всесторонність ґеоґрафічно-природописного світогляду дає запоруку, що його дефініція націоналізму буде бодай не завузька, не заодностороння.

З природописно-ґеоґрафічного боку націоналізм це спрямування думок, слів чи діл одиниці чи гурту в той напрямок, у якому йде надійний, корисний розвиток нації, до котрої дана одиниця чи гурт належить.

Кожний відразу зрозуміє, що таке поняття націоналізму нерозривно звязане з поняттям нації — народу. Коли націю будемо понимати по правнодержавному, соціольоґічному, економічному чи ще як, цілком природно, що дефініція націоналізму мусить випасти инакше. Та нині, в XX. столітті, такого робити не ялося.

Були довгі — предовгі часи, коли чоловік стояв цілковито поза природою, як щось окремого, до неї неналежного, може навіть надприродного. Як princeps legibus solutus пізніщого періоду римського цісарства стояв поза людськими законами, так homo natura solutus стояв віками нібито поза природними законами. Для нього стояла земля, рухалося сонце, довкола нього кружив цілий звіздяний всесвіт. Все, що в світі було, було із за чоловіка й для чоловіка.

Це були часи антропоцентризму. Він таксамо гарний і таксамо поганий як еґоцентризм дитини. І пливе він з цього самого джерела — так сказать — молодости, властиво низшого ступіня розвитку. Як дитина бачить у собі центр усього, так молоде людство, молода раса, молодий нарід уявляють себе теж осередком всесвіту.

Розвиток наук, з окрема природописних, вже в старинні часи (Демокріт, Арістарх і и.) почав підривати антропоцентричний світогляд. Та не зміг. Старинність упокоїлася таки в антропоцентризмі, ціле середновіччя було одною орґією антропоцентризму. Аж нові віки почали його поволі розкришувати. Поступи землезнання розкрили цілу дрібноту людського роду супроти величі землі, поступи астрономії здрулили землю з її становища як центр всесвіту на становище дрібнесенької пилинки, дрібної кульочки, що кружить довкола одного з менчих, менче горячих, менче могутніх сонць. Вони вказали на можливість, коли не конечність, істнування безлічі небесних тіл, на котрих живуть людства може безконечно вищі в свойому інтелекті від нас. В кінці прийшов розвиток біольоґії. Несміло ставив Лінней породу „Homo sapiens“ на чоло орґанічного світу, несміло творив Кюве породу „Bimana“. Та прийшли в XIX. віці Лямарк і Дарвін — запанувала еволюційна теорія. І антропоцентризм у очах кожного поважно думаючого, вільнодумного чоловіка впав без рятунку, хоч живий він (як далі побачимо) й тепер.

Природописні науки виказали (коротко збираючи річ) ось що:

Чоловік належить до природи, до орґанічного світу. Він творить одну з пород ряду Primates, кодла Mammalia, громади Vertebrata — отже хребових звірів.

Чоловіча порода витворилася віковою еволюцією з инших звіринних пород. Її відділення від них давне, наступило мабуть уже в еоцені, в початках третичної ери.

Чоловіча порода все підлягала, підлягає й підлягатиме еволюційним законам біольоґії, які стремлять без упину до творби нових пород через дідичність, природний і половий добір, мутацію і т. и.

Вікова діфференціяція справила те, що в чоловічій породі, як впрочім у всякій иншій породі, нема й не може бути рівности. Ріжняться між собою

не тільки індівідуа, але й більші чи менчі гурти їх. **Без цьої абсолютної нерівности бувби неможливий всякий розвиток, усталаб усяка еволюція, прийшлаб смерть цілій породі.**

Еволюція витворила у всякої орґанічної породи через діфференціяцію: **підпороди, відроди, відміни, відмінки** і т. и. Серед породи Homo sapiens **підпороди це головні раси, відроди — підраси, відміни — народи, відмінки — племена** і т. п.

Підпороди, відроди, відміни, відмінки і т. и. підлягають таким самим біольоґічним законам як самі породи. Вони витворюються дорогою еволюції чи мутації при спеціяльно сильнім впливі ґеоґрафічного елементу — середовища. Вони живуть, борються за своє істнування, розвиваються щораз ширше й пускають нові парости або гинуть. Палеонтольоґія ілюструє такі процеси чудово.

В виду ціх безсумнівних дійсностей, які заперечити може тільки чоловік непросвічений або вірний ісповідник одної з реліґій, які мають на повстання людства й його відмін инакший погляд, можемо подати ось яку тимчасову дефініцію народу чи пак нації:

Нація (самостійний нарід) це одна з відмін породи „чоловік“ (Homo sapiens).

Що можна з тієї дефініції нації добути для зясування суті націоналізму?

Здавалобся небагато, бо дефініція куценька. Та тут покажеться зараз, яка велика користь з природописного світогляду в приміненню його навіть до таких, мовляв, культурно-історичних, соціольоґічних (чи ще як!) квестій як квестія націоналізму.

Суть кожного орґанічного єства, кожної породи, підпороди, відроди, відміни і т. и. є по законам біольоґії: 1. вдержання істнування як найдовше („вдержання породи“), 2. добуття найкращих умов істнування (т. н. optimum), 3. добуття приплоду (потомства для індівідуів, нових відмінків для пород чи підпород і т. и.).

Тут ходить нам, як звісно, поки що не про індівідуа, а про гурти. Кожна підпорода чи відміна має свою суть. Ця суть лежить у причинах, які витворили цю відміну, в основах її істнування, в можливостях еволюційного витворення з неї нових відмінків. Ця суть для кожної породи, підпороди, відроди, відміни, відмінки инакша. Тому то кожен з ціх гуртів свідомо чи несвідомо уладжує собі життя самостійно й инакше від иншого гурту. Він це робить після своєї природи. Ніхто з нас не дивується, що кожна відрода чи відміна, наприклад, мурашок по своїй природі живе инакше. І добре робить. Бо що добре для Formica rufa (нашої великої лісової мурашки), то недобре не то що для Myrmecocystus hortus deorum (що збирає в собі мід), чи Pogonomyrmex barbatus (що трудниться хліборобством), або Lasius niger (що трудниться скотарством), але навіть для ближче спорідненої Formica fusca (звичайна пільна й домашня мурашка). Вже й слова не мож говорити про бразілійську мурашку, яка немов на сміх носить назву Polyergus, а гине з голоду на купах поживи, коли її не нагодує мурашка-невільник!

Так! ніхто не дивується мурашкам, коли кожна відміна їх породи живе инакшим життям, веде свою питому „відмінкову“ лінію. Кожен розуміє, що якби одній відміні примусом навязати відмінкову лінію другої відміни, то вона знидіє або й згине!

Тої самої правди однак ніяк не хоче розуміти дуже багато людей, що називають себе освіченими й поступовими, коли справа йде не за породу Formica a за породу Homo. Ці люде не хочуть розуміти цеї елементарної правди, що таксамо як кожна

инша відміна в звіринному світі так і ця відміна, що її зовемо самостійним народом, нацією, має свою питому суть, що кожний народ мусить спрямувати свій розвиток так, як йому велить його суть. Націоналізм це просто стремління, що виходить із тієї суті, це стремління до вдержання цеї відміни людської породи, що зоветься народом, до здобуття її optimum істнування й до запевнення її нових надійних паростів-відмінків.

Ця дефініція націоналізму, як бачимо, цілком покривається з дефініцією, яку поставлено на чоло цього уступу. Тільки що вона поставлена природописною термінольоґією.

Всі наші дальші міркування про націоналізм будемо вести звичайною для таких справ термінольоґією, термінольоґією історично-фільософічних наук. Тільки там, де буде треба заакцентувати приналежність людства, націй, одиниці до природи, повертатимемо до природописних катеґорій і термінів.

Декому видаватиметься цей перехід від природописної до історично-фільософічної термінольоґії виразні наглим — мериторичним скоком. Та так може подумати тільки той, що мілко думає. Для всякого, що думає глибше, знання є одно, поділу між природописними й гуманістичними (Geisteswissenschaften) науками в дійсности не має. Природописні науки є таки під певним оглядом гуманістичні, бо витворив їх чоловік, для себе й для своїх практичних цілей. Знов гуманістичні науки пр. історія, фільольоґія, суспільна економія і т. п. чиж це не поодинокі глави біольоґії породи Homo? Ріжниці між природописними та гуманістичними науками є в головній мірі формальні. Мериторично й одні й другі розсліджують одно: природу, в її двох головних способах проявлювання: „матеріяльнім“ і „духовім“.

По цім тимчасовім загальнім означенню єства націоналізму перейдемо до докладніщого досліджування його основ. В тій цілі розглянути нам треба суть нації, самостійного народу. Цей шлях дозволить нам пізнати царину, на якій працює націоналізм, дозволить пізнати його завдання і методи.

М. Кушнір-Якименко.

Антанта і східня Европа.

Великі Держави Антанти вже майже вирішили всі ті питання державно-політичного характеру, які були поставлені ходом подій перед мировою конференцією. Тільки східньо-европейська проблема, ускладнена соціяльно-революційним рухом, ще й досі лишається по за межами чинників, рішаючих нині долю держав та народів.

Минулого року держави Антанти, а головним чином Анґлія, зробили були спробу через попертя російських монархістів повалити большевицьку владу власне в Росії і одночасно з цим відбудувати майже колишню російську державу, забезпечивши одначе деяким народам ту чи іншу національно-територіяльну автономію. Отже боротьба проти Совітської Росії в 1919 р. була направлена проти ідеї поділу Росії, цеб-то проти ідеї визнання тих національних республик, на які роспалась бувша Росія. Це стверджує і та нота на імя Колчака, в якій мирова конференція обіцяла йому всяку допомогу в боротьбі за утворення того всеросійського уряду, що мав заступити уряд Леніна,

Делеґації новоутворених держав Східньої Европи рішуче і спільно тоді запротестували проти цього акту і проти такого політичного курсу.

Події другої половини 1919 р. показали, що ставка на Колчака-Денікіна була великою помилкою з боку Антанти і що в такий спосіб розвязати проблєму Східньої Европи не можна. В звязку з цим, за почином Анґлії, були признані de facto ті національні республики, в яких найбільше була заінтересована ця держава і яким вона, правда в дуже невеликому розмірі, давала всєж ту чи иншу допомогу в боротьбі проти Совітської Росії.

Таким чином республики балтийські і кавказські, яким держави Антанти в ноті на імя Колчака ґарантували тільки автономію, завдяки своїй рішучій боротьбі за суверенність добилися свого фактичного визнання, що одначе ще не передрішує остаточно їх долю. Рахуючись з цим, і Совітська Росія очевидно з тактичних мотивів вирішила тимчасово визнати ці республики.

Що-ж торкається Білоруси, України, Дону, Кубані та Північно-кавказської Республики — то вони через рішучі протести з боку Росіян не були згадані в ноті на імя Колчака, фактично після поразки російських монархістів не істнували, як орґанізовані держави, і через це так і не визнані ще й досі.

Але не треба забувати, що в грудні 1919 р. Найвища Рада Мирової Конференції розглядала питання як про визнання України, так і Кубані та Північно-кавказської Республики. Справу про визнання України порушив був Клемансо, а про обидві передкавказькі республики Нітті.

Анґлійці одначе з резонів фактичних (Україна була під окупацією большевиків, а дві республики в руках Денікіна) були проти того, щоб ці порушені питання розглядати, і настояли на відрочення їх, поки згодом не вияснться краще ситуація на Сході Европи. Тим часом російські большевики, зовсім знищивши армію Денікіна, посувались далі на Кавказ, окупували Азербайджанську Республику і спільно з турецькими націоналістами стали серйозно загрожувати державам Антанти, головне Анґлії в Малій Азії, а також, утворивши Українську Радянську Республику, почали загрожувати в великій мірі Франції — Польщі.

Держави Антанти, на протязі кількох місяців від січня по травень, ніяк не могли прийти до згоди про те, що їм робити з Совітською Росією, рекомендували державам — сусідам Росії замирення з нею, ухвалили знести бльокаду і. т. д.

Але коли тільки Польща роспочала переговори з Росією, зараз же виявилося, що між цими двома державами до згоди легко не прийде, бо обидві вони претендують на такі кордони, які виходять за їх етнографічні межі. Виявилося також для держав Антанти, що через мирову угоду з Росією доведеться визнати й Українську Радянську Республику. Зрозуміли очевидно вони і ціну мирових договорів з Совітською Росією, як також те, що Совітська Росія нічого для Европи з погляду фінансового та товарообміну не може дати. Через це після деяких хитань Франція нарешті добилась згоди од Італії та Анґлії на дозвіл своїй союзниці Польщі послати польську армію на допомогу українському урядові для боротьби проти большевиків окупантів.

Не треба забувати, що ціла Европа переживає нині серйозну економічну кризу, і західні держави знають, яку велику ролю може відіграти Україна для полегчення цеї кризи. Польща теж має не меншу потребу в наших продовольчих продуктах, як і деякі инші держави. Так що похід польського війська на Україну вимагався отже цими економічними причинами.

Але ще більш серйозне значіння має цей похід з політичного боку. Ми знаємо, що угода між Польщею та Україною була укладена з відома держав Антанти. Особливо активну ролю відограла при цьому Франція, яка нині зрозуміла, що поділ Росії краще забезпечує її інтереси, як з боку фінансового (старі російські борги), так і з боку військового (неминучість спілки в будучині між Росією та Німеччиною), що Українська Народня Республика буде в тій чи иншій формі її спільником, а Радянська Україна неминучим її ворогом.

Так само стояло питання і перед польськими керуючими колами — або визнання Радянської України, яка, спираючись на московські сили, мала завжди загрожувати Польщі, або попертя Української Народньої Республики, одержуючи за це деякі територіяльні компензації.

Польська демократія пішла проти Росії і тим самим надала тепер боротьбі проти большевицького імперіялізму зовсім инший характер, ніж то було в минулім році. Це зрозуміли нині всі Росіяне і через це так вороже ставляться вони без ріжниці партій до походу польської армії на Україну. Це знають і ті польські реакційні ґрупи та партії, що з давних давен обстоюють угоду польсько-російську ціною українських та білоруських земель. Цим самим пояснюється і вороже відношення частини анґлійського русофільського суспільства до польсько-української згоди.

Коротко кажучи, всі ґрупи суспільства, що обстоюють ідею єдиної Росії совітської чи монархічної, дуже затрівожені тою боротьбою проти Росії, яка ведеться нині Польщею спільно з Україною. І навпаки всі сторонники поділу Росії прикладають нині зусилля, щоб ця боротьба проводилася успішно, щоб порозуміння цих двох держав привело через деякий час до спільної угоди всіх національних республик, яким загрожує імперіялістична Росія, незалежно від того ладу, який вона матиме.

Отже українське громадянство без ріжниці партій повинно зрозуміти ту ситуацію, до якої привели події на Сході Европи, і її використати для того, щоб з'орґанізувати на Україні таку силу, яка імпонувалаб і ворогам і друзям. Ми не забуваємо, якою тяжкою ціною ми купуємо допомогу Польщі — але не треба забувати, що нашим союзником в багатьох справах буде Анґлія, яка є проти імперіялістичних польських плянів. Не забуваємо, що навіть Мілеран недавно в спеціяльній ноті нагадує польському урядові, що східні кордони Польщі будуть вирішені державами Антанти.

У всякому разі, як би ми не ставились до Польщі вороже чи прихильно — є фактом, що вона веде війну проти Росії, що вона допомагає нам увільнити нашу батьківщину від Росіян окупантів — що це дає нам можливість, ставши силою і опіраючись на Анґлію, постаратись, як перед Польщою так і перед Антантою про ревізію тих договорів, які підписано нині, і про забезпечення прав українського населення під міжнародньою контролею.

І не повинні ми своєю тактикою та своєю роботою поставити польські керуючі кола перед тим фактом, що з Українцями до згоди не можна прийти, що Українці, не маючи фактично значної сили військової, одначе в своїх вимогах нічим не одріжнюються від Росіян, що отже, рахуючись з реальною силою останніх для самої Польщі краще порозумітися з Росією.

Отже від нас самих в великій мірі залежить, чи Росія буде розбита в цій боротьбі і на сході Европи буде санкціоновано державами Антанти принціп самовизначення народів, чи ми ще раз самі допоможемо нашому східному ворогові відновити колишню Росію — сьогодня може комуністичну, а завтра з царем на чолі

Проф. Станислав Дністрянський.

Реформа правничих і суспільних наук.

III.

Наука права може розвиватися лише на демократичній почві (пор. під I). Тому для неї відкриваеться велике поле, коли з побідою союзних держав побідила демократична ідея. Ця ідея істнувала що правда вже від часів французької революції, але друга половина 19. віку принесла реакцію, котра й свободі науки права поставила межі. Після нової побіди демократичної ідеї мусять наново прийти до розвитку економічні та суспільні науки, а з ними й наука права. Так й питання реформи правничих чи суспільних наук є сьогодні ще більше пекуче, ніж перед війною.

Де війна потрясла давнійшими основами життя, там і правні основи мусіли змінитися. А за зміною правних основ мусить піти й зміна правничих та суспільних наук. Це відноситься у першому ряді до України. Давня російська Україна скинула із себе царизм, а тепер вона піднімає всі з'усилля, щоби скинути із себе наїзд російського большевизму, який під покришкою поступових ідей, приносить Україні оліґархію совєтів з деспотичною владою. Серед большевицького режіму наука права не має ніякого вигляду на будучність, так як не могла вона розвиватися й під царським режімом. Але українська державність може оснуватися тільки на демократичному принціпі, тому нова українська держава мусить витворити нове право на демократичних основах, та мусить мати модерних правників, вишколених на новій науковій почві.

Український правник повинен знати потреби народу і пізнати духа часу; через те й годі науку права відділити від суспільних і економічних наук. З другого боку не сміє Україна відмежитися китайським муром від світа, а українські правники мусять знати й розуміти життя сучасних народів, їхні модерні стремління, та як будівники держави приглянутися точно державному й приватному устроєві других европейських народів, щоби, поглубивши своє знання, вибороти й для України загально поважане становище в цивілізованому світі.

Образування правників на російських університетах ніколи не було достаточне, воно не відповідало справжнім вимогам вольної науки. Тому слідує науку права значно поглубти, щоб вона станула на рівні инших університетських наук. Право є наукою par excellence, та якраз тому воно повинно послугуватися з одного боку загально уживаними методами абстрактних наук, а з другого боку користуватися осібними науковими дослідами, які з сути права виходять. За тим іде, що наука права не може обмежитися на цьому, щоб передавати зміст правних постанов, але мусить слідити за історичними і соціольоґічними основами, а крім цього мусить приучувати правника розуміти людське життя в найріжнороднійших його проявах.

Ось у таких загальних рамцях повинна обертатися реформа правничих і суспільних наук. Через зміну світових політичних течій наслідком війни не можна

опертися на якійнебудь в Европі принятій системі, так як і ці системи потребують основної зміни; але нашим завданням мусить бути устроїти реформу так, щоби відповідаючи новітним вимогам науки забезпечити правничим та суспільним наукам на Україні таке місце, яке слідує з нових течій та з великих завдань нової державної структури.

Мій плян реформи правничих та суспільних наук на університетах є з осібна такий:

Ідучи за пануючим поглядом (під II) приймаю систему середньої лінії між системою обовязкових викладів а системою повної свободи, значить: важніщі предмети є обовязкові, та загальний порядок цих викладів повинен бути приписаний, але притім мусить лишитися доволі часу, щоби студенти могли слухати й инших, не обовязкових викладів.

Дальше суспільні і економічні науки повинні, як сказано, вязатися з правничими, а не, як у Німеччині, з фільософічними. Правничих наук годі поглубити без знання суспільних, а суспільні науки перехрещуються на всіх полях з правом і його структурою, так що й суспільних наук не можна сьогодні зрозуміти, як що не розуміється правного порядку в державі. А що до фільософічного методу, то він дуже важний таксамо для правничих як і для суспільних наук.

З другого боку треба числитися також з практичними вимогами хвилі, та устроїти правничі й соціольоґічні студії так, щоби поодиноким правничим сферам дати змогу набути відповідне університетське підготовлення у найкоротшому часі. А саме булоб пожадано дати правникам усіх станів можність придбати собі на університеті вже до 3 років таке знання, якого вони потребують до свого фаху. Але бодай 4 років треба на те, щоби переробити здебільшого весь науковий матеріял (пор. під II), то треба устроїти плян так, щоби, вичерпуючи весь матеріял до 4 літ, дати кандидатам всетаки спромогу покінчити студії вже до 3 років. При такому розділі треба зважити, що й в правничих науках можна перевести межу між науками, потрібними до судейського, а науками, потрібними до політичного (адміністраційного) становища.

Тому припоручаю поділ студій на три ґрупи, але їх склад та й розділ викладів у поодиноких ґрупах є инакші, ніж ті про які згадано вище під II.

Перша ґрупа: теоретичні та загальні основи правничих і суспільних наук.

Друга ґрупа: пізнання правних постанов, потрібних для судейського стану.

Третя ґрупа: пізнання правних постанов політичних законів та справжнього уформовання економічного і суспільного ладу.

Почин правничих студій для всіх правників без огляду на це, до якого стану вони готовляться, становитимуть ті науки, що належать до першої ґрупи. Вони дають правникам загальне теоретичне образування в правничих і суспільних науках. Перший період студій повинен трівати 3 півроки (семестри.) Після покінчення цих 3 півроків студент права повинен здати іспит із предметів, на той час приписаних.

Опісля може правник вибрати собі доволі судейську, чи політичну ґрупу правничих студій (инакше австрійський проєкт під II). Судейська (друга) ґрупа повинна також обмежитися на 3 півроки. Після скінчення другої ґрупи і зложення судового іспиту студент права може зараз зголоситися до суду.

Колиб одначе студент права хотів після першого іспиту посвятитися політичним студіям, то може зголоситися негайно до третьої с. т. політичної ґрупи, яка обійматиме

також час 3 півроків на університеті. Після покінчення цеї ґрупи слідує політичний іспит, який даватиме правникам право вступити до політичної служби.

Так бачимо, що до 6 півроків (3 років) може правник покінчити свої студії на університеті. Але кожний студент права мусить мати також повну свободу переробити всі три ґрупи, ідучи означеним з гори порядком. Щоби одначе обмежити цей повний матеріял на 4 роки, треба розложити обовязкові предмети третьої ґрупи так, щоби правники, які перейшли вже дві попередні ґрупи та зложили теоретичний і судовий іспити, могли вислухати до одного року всіх обовязкових предметів третьої ґрупи. Це обмеження можна одначе признати лише тим, що хотять переробити всі 3 ґрупи.

В деяких разах є порадно виказатися покінченням всіх 3 ґруп. Перше всього треба цього жадати до докторського диплому.

Доктор прав повинен не лише покінчити з добрим успіхом 3 ґрупи і зложити всі 3 іспити, але повинен ще зголоситися до докторського ріґороза на основі наукової праці в обемі правничих та суспільних наук. Після приняття докторської диссертації повинен кандидат піддатися устному іспитові в обемі тоого предмету, в якому писав диссертацію. Знання цього предмету мусить бути у кандидата значно більше, ніж вимагається від инших студентів права при звичайних правничих іспитах. — Крім цього треба домагатися всіх 3 ґруп від тих правничих оборонців (адвокатів), що хотять заступати не лише судові, але політично-правні справи. Правні оборонці не потребують одначе докторського диплому.

Такими приписами зноситься здавання тих самих предметів при звичайних іспитах і при докторатї, та надається докторатові більше науковий характер.

В кінці всі 3 правничі ґрупи мусять покінчити ті правники, які старатимуться на будуче о габілітацію на правничому факультеті. До габілітації треба предложення наукової праці з вищими вимогами, чим до докторської диссертації; крім цього мусить кандидат піддатися габілітаційній кольоквії в обсягу написаної габілітаційної праці та в обсягу цього предмету, до якого відноситься габілітація; — вкінці він мусить виголосити вступну прелекцію в присутности професорської колеґії й студентів права на університеті. Загалом наукові вимоги від габілітанта мусять бути вищі від вимог, поставлених докторам прав. Тому не булоб порадно жадати від габілітантів, щоби мусіли предкладати з осібна докторський диплом, так як габілітація має виказувати вищий ступінь наукового підготовлення, чим докторат. Але зате булоб відповідно тим правникам, що відповіли всім вимогам габілітації, признати тим самим титул доктора прав.

Так виглядає формальний бік мого пляну. Значно важніщий є однак сам розділ і плян науки в повищих 3 ґрупах.

Перша ґрупа ріжниться що до своєї сути від істнуючих системів. Вона й ріжниться від австрійського проєкту (під II), з котрого має взяти щоправда виклад про вступ до правничих і суспільних наук, але замість науки про суспільність, має поставити цілу загальну соціольоґію, та крім цього добрати ще виклад теоретичної національної економіки. До цього мають прийти вельми обмежені виклади про „історію цивільного права“ і „історію публичного права“ — так що римське право має викладатися тільки в обемі історії цивільного права, а церковне право тільки в обемі історії публичного права.

Таким шляхом до першої ґрупи належать ось які предмети:

1. Вступ до правничих і суспільних наук.

2. історія цивільного права,
3. історія публичного права,
4. соціольоґія,
5. теоретично-національна економіка.

Ці предмети першої ґрупи мають обіймати всі науки, які є необхідно потрібні всім правникам, без огляду на це, чи вони хотять перейти до судейської чи до політичної служби.

До 1. пор. вище під II.

До 2. Історія цивільного права має подати загальний начерк розвитку римського і ґерманського цивільного права, та загальну характеристику модерних цивільних законотворів цивілізованих народів. Притім треба велику вагу класти на памятники українського цивільного права та на розвиток приватного права на всіх українських землях, щоби дати основу до того права, яке тепер має обовязувати. Лише в такій формі може система римського права бути предметом викладів.

До 3. Історія публичного права обійматиме історичний розвиток усіх найважніщих інститутів державного права (подібно як під 2), не розбираючи основно ні римського ні ґерманського права, дальше коротку історію карного й церковного права.

До 4. Наука загальної соціольоґії повинна крім вступу обіймати ще чотири головні відділи; а) суспільність, б) народ, в) держава, г) право.

У вступі повинна бути згадка про значіння науки для зрозуміння суспільних явищ, з осібна про найважніщу політичну науку соціольоґії, є. т. статистику. При цій нагоді повинно бути виведено, яку далекосяглість має статистика в науці не понимана як звичайне зіставлення чисел, але як висновок емпіричних дослідів на полі суспільного життя найширших верств населення. В 4 вище згаданих розділах слідує подати цілу теорію суспільности і суспільних звязків та про значіння соціяльного елементу в сучасному житті, — дальше про значіння народу й держави для суспільности; при тім повну теорію держави і народніх прав, — це останнє з зазначенням народньої психольоґії і висновків, які з неї слідують у суспільному житті; вкінці фільософічну теорію права, як суспільний твір par exellence та як необхідну основу модерної правової держави.

До 5. Що належить до теоретичної національної економіки, є загально відомо. Історія наукових економічних систем мусить доходити до найновіщих часів, а теорія економіки повинна достроїтися до модерних течій та до цих великих змін, які саме тепер настали.

До судової ґрупи належить система правних постанов обовязуючого права цивільного, карного, торгівного, векслевого, та процесу цивільного й карного.

До політичної ґрупи треба причинити крім державного й адміністраційного права також економічну політику (разом з економічною статистикою), й науку про фінанси. Цим упрощується система викладів, яку пропонує австрійський проєкт (під II), бо історія конституції вяжеться з системою державного права, а загальна наука про державу та статистика належать до першої ґрупи.

Вкінці ще кілька слів про реформу способу научування на правничих факультетах.

Для наукового поглублення всего матеріялу не може університетська наука обмежуватися виключно на самі прелекції, але треба велику вагу прикласти до

вправ та семинарів (пор. під II); крім цього треба припоручити на правничих факультетах також осібні наукові екскурсії.

Дотепер екскурсії не були нігде інтеґральною частиною наукового пляну на правничих факультетах; гадаю однак, що треба їх обовязково завести і розширити на всі области правничих та суспільних наук. Правник мусить пізнати людське життя у всіх найважніщих проявах; він мусить навчитися дивитись на людське життя отвертими очима і розуміти його в усіх відмінах. До цього надаються по мойому найліпше наукові екскурсії під проводом досвідних професорів. Називаю їх статистичними екскурсіями, бо їхнім завданням малоб бути записування ріжних проявів людського життя по науковим квестіонарам та по найбільше упрощеному методі, яким послугується статистика для означення й короткого спрецизування поодиноких суспільних прояв.

У кожній зі згаданих 3 ґруп матимуть екскурсії инший характер. У першій ґрупі буде діло в тому, щоби пізнати життя товариств, звязків, державні і народні інститути і т. д.

В другій ґрупі буде важно познайомитися з правними звичаями та поглядами найширших верств населення. А в третій ґрупі треба дослідити людське життя ріжних станів і кляс, та розкрити суспільні погляди на державний устрій і на потреби даної хвилі.

Остап Грицай.

Рафаель.

(† 6. квітня 1520.)

В ряді великих, а властиво що — найбільших творців краси, Рафаель Санті це той, що йому вдячне людство надало імя, яким удостоїло ще тільки твір Данта:

— Імя Божественний.

— Божественний молодик, — пишуть про нього всі німецькі романтики, починаючи від Тіка і Нофаліса, аж до А. Е. Т. Гофмана та ґрафа Айхендорфа.

— Божественний Урбінієць — підчеркують з гордостю всі знавці і критики, наче все наново видвигаючи його ореол проти малярів Риму, Фльоренції та Венеції. І так скрізь:

Божественний Рафаель.

Але хто стане зза того чудуватися, коли все, сливе все в життю того одиноко щасливого сина Італії складалося на те, щоб люде найдальших віків ставляли його рівним богам? І чудове багацтво його духових сил і небесна краса їхнього єства, усі прикмети його тіла і його чарівної душі, його ціле життя і вся його судьба, а навіть його смерть:

У ній, так як і в смерти Айфоріона або Антіноя — є безконечна поезія вмираючої молодости.

Він уроджений любимець і уроджений побідник, уроджений художник і уроджений мистець. В нього все овіяне блаженною безжурністю щастя. Що з того, що Мікельанджельо або Леонардо да Вінчі більш вражаючі глибіню творчої думки як він? Воно може так і слід їх горесно борким, у своїм найглибшім єстві болючо траґічним натурам. Буонарроті і Леонардо собі несмертельну велич — здобувають. Здобувають її собі невсипучим, жагучим, иноді тричі кровавим трудом творящого удха, якому з власною думкою треба часто боротися як Яковові з Ангелом. Тому

в великанського творця Сикстової Каплиці є глумливість циника і жорстокість деспота, а в Леонарда томлива мука невтіленої думки. А в Рафаеля все овіяне блаженною безжурністю наче дарованого небом щастя. Це другі, не такі щасливі як він, добувають пристрастними зусиллями останних вершин життя і творчости, — він же шляхом свойого життя, (з Урбіно і Перуджії до Фльоренції, а звідси до Риму) ступає легко і без труду. Рафаель Санті Божественний все наче сідає на престол.

Справді:

Як же йому потрясати наші душі глибинами темних траґедій?

Цей предивний син райсько-затишньої Умбрії не потрясає, лишень захоплює, не розбурхує тільки всмиряє, не осліплює а вщасливлює безконечною ясністю. В нього навіть ґлибоко траґічні сюжети не потрясають, тільки захоплюють. Хибаж потрясає його „Зложення до гробу" або „Несення хреста", „Прогнання Геліодора" або „Пожежа в Борджо", а навіть „Проповідь Павла" або „Проображення"? Кожда рисочка, кожда лінія цього чудотворного мистця проображує навіть найтраґічнійшу подію — неземською, невміручою красою, благородностю життьового достоїнства і сяєвом божественного, — і тому ніщо в нього не потрясає нами до болю, а цілющою розкошею краси голубить нас. І може тому в нього від земського до божого а від божого до земського — все лишень один малий крок, і так близько в нього від людини до Господа. Чи не очаровує нас все наново ще й те на його славутній картині Сикстової Мадонни, що ця Матір і це Дитя, цей Папа і ця Свята, і ці два, безжурні як рай ангелики такі чудово близькі між собою, начеб від віків був тільки один світ, Світ Бога-Отця і Сина-людини? От і чому хотілосяб про Рафаеля сказати, що він в богів глядає цих глибин, де вони є живучими людьми, а в людей цих висот, де вони, як його свята Цецілія або свята Варвара є вщерть надихані Богом. І тому він такий всеживучий, такий гармонійний репрезентант цеї геленсько-християнської культури, якій на імя Ренесанс, о много більш гармонійний ніж аскетично невмолимий Мікельанджело або цей пяний земською красою життя Венеціянець Тічіян Вечеліо:

Бо із геленського захоплення життям та з христіянського захоплення Господнім небом витворює, ні — вичаровує великий Урбінієць один, нечуваний досіль своєю солодкостю захват:

Захват людської душі, блаженної святою, чи-там надземською думкою.

Це найглибший глиб Рафаелевої Краси.

Цей захват одуховлює в нього як найвизначнійша признака навіть такі величаві згуртування, як „Disputa" або „Атенська Школа", — але найкраще, найідеальнійше воплочується він в Рафаелевих Мадоннах. Тому ці останні це найчудовійше з усього, що він сотворив і одно з найчудовійших з того, що протягом віків перед Христом і протягом столітів після Христа сотворило творче людство. В них є ціле обожання людського ідеалу старини, і є в них ціла глибінь християнського вдохновення. Здається иноді, що після Голгофи дух поганської старини і дух хрещенної новітности — щойно в Рафаеля примирюються в друге.

Але не в потоках жертвенної крови як на Голгофі, тільки в сяєвах вщасливлюючого весілля, — весілля божої краси, опроміненої святою думкою.

Правда, — подих блаженности цього весілля не овіває нас в Рафаеля вперве. Ціла умбрійська школа, якої наймогутнійшим висловом саме Урбінієць — надихана ним. І Петро Перуджіно і Мельоццо да Форлі і Тімотео Фіті і Бернардіно Пінтурікіо, а й Фльорентієць Фра Бартольомео, найбільш достойні

уваги там, де стараються зображувати тихі світи неземної задуми. Зложення в гріб або Вознесення, Благовіщення або Херувими — це їх найлюбійші сюжети, що їх вони наче в протиставленню до гострої драматики таких траґіків кисти як Лука Сіньореллі або Андреа Мантеня розмалюють ніжними вдумливими красками, тонкими та прозорними лініями, ґрупами чудно, мелянхолійно задуманих людей, начеб малювали вони все те в затишних келіях Сієни, під тихі звуки монашого Ave, в благовійнім тихомирю рожевих вечорів Тоскани. І правда, що розмріяний містичними засвітами Фра Анджеліко да Фієзоле вже з початком XV. віка майстерно доторкав цих серафиминих струн, з яких опісля такими непереможними струями виливалися гармонії Рафаелевих красот. Але хиба міг-би хто на основі того сказати, що Рафаелевий твір — це не одиноко окремішний для себе світ, тільки художницьке зясування чужих замислів? Як що Рафаель тут і там користується думками других творців, то робить він це в той ґеніяльний спосіб, який знаменує такі-ж перетворення в Шекспіра:

Він творить з даного мотиву щось цілком нове. Що з того, що на його „Sposalizio“ — цім архитворі сімнайцятьлітного молодця — майже кожда з виведених постатей відповідає уґрупуванню на анальоґічній картині Перуджіно? Проте між ними є та безконечна ріжниця, яка є між героями Ґрін'а, Піл'я або Марльов'а а героями Шекспіра, між еспанськими фарсами а комедіями Молієра, між звуками Салієр'ого а музикою В. А. Моцарта. В Перуджіного ми бачимо картину, а в Рафаеля — несмертельність.

І так все там, де молодий Рафаель що наслідує. Сила його мистецтва така володарська, що їй скоряється все, чого вона доторкнеться, зза чого ще й з того боку Рафаель дужа, щаслива своєю можностю людина Ренесансу.

— Ні, — ти не можеш собі представити, — пише 1797. р. А. Вакенродер на передодні романтичної епохи, — як чудово здійсняють архитвори цього божественного молодця все, чого наша найглибша душа бажає від мистецтва, від творчости взагалі. Здається мені иноді, що його картини це не лишень сповнення найгордійших мрій малярства, але й найідеальнійших завдань, — прости це грубе слово! — поезії і музики. А — коли нове мистецтво, мистецтво грядучих поколінь це ідеальна злука всіх художницьких середників людської творчости, то Рафаель ще довго й після нас буде найкращим провідником, найживучійшим кличем грядучих борців за красу: бо в його картинах є силою непонятної для нас гармонійної злуки найсолодші слова і найсолодші сімфонії, що їх будуть вичувати і розуміти й найдальші віки...“

Це так в триста літ після смерти Урбінійця, у вікові Лессінґа і Вольтера.

А сьогодні?

Ах — сьогодні в нас, тобто в цих поколінь, про які думав вдохновений німецький романтик, — сьогодні нечувано жорстокий та ворожий час для всього, що є солодким словом та солодкою сімфонією. Пять літ всевоєнного Аду сливе відучили нас розуміти вповні твори мистецтва, якого найвищим заповітом є несхмарена жадною траґікою гармонія засвітних захватів. Або скажім: гармонія Рафаелевих захватів. Але ще раньше, ще на довго перед воєнним хаосом, звернув химерний XIX. вік проти тих солодких захватів вістре сливе вбивчої критики. Це була та сама критика, що детронізувала Шіллєра в хосен Лєнців та Ґраббів, приносила Вальтер-Скотт'а в жертву Мопассанам і Фльоберам, а на кінець, як завершення своєї роботи — убила ще раз Христа і призначила богом Европи Зароастра у виданню проф. Фрідріха Ніцше.

Тоді всім Божественним присуджено хрест.

Великою сензацією століття став іменно великоміський злив. Захват небом мусів щезнути перед захватом великоміськими підземелями, азилями, пролетарськими спелюнками, а головно кримінально-шпітальними обєктами. А іменований великим професором Ніцше бог проголосив ще один новітний захват, а саме: Діонісовий захват безпощадною бійкою між людьми, які при помочі лікторів думки: Стріндберґа і Ведекінда, Шопенгауера та Вайнінґера поділилися на дві великі ґрупи: мучених половою горячкою самців та хронічно лютих самиць.

Тоді духом умбрійської школи занималися ще тільки старі професори штуки, які не йшли з часом і ще все викладали про розмріяного Фра Анджеліко, не відаючи, що великим кличем малярства ставала Сецессія, чорнило і Simplizissimus, та що на Мадонну діонісово-модерний творець дивився передовсім як на все ще не рішений сексуальний проблєм.

Справді — чим-же тоді міг бути для розшалілої танґом і нічною каварнею товпи „ясноволосих бестій“ fin de siècl-у той ангельсько непорочний дух Рафаелевого мистецтва?

Але ця Немезіс історії, яку так дуже проскрібував Зароастер-Ніцше, прийшла швидче і пімстилася страшнійше, як це тому божевільному професорові при його бюрку здавалося,

Чудова фільозофія ясноволосих бестій викликала згодом цю нечувану культурну катастрофу, цю останню війну народів, яка на цілі десятиліття припинила здоровий розвій скатованого, ограбленого, страшливо обдуреного людства.

Але саме на тих страшних руїнах людство — провиділо. Збожеволілий заратустра вже не є богом Европи.

Червоний хрест сестер і братів Милосердя, глядаючих на побоєвищах мертвих і ранених — навернув згодом смертельно ранене людство до божественно цілющого жерела Христової любови. І навернув його тим-же самим шляхом до цих несмертельних творців людства, які від віків виховували його прообразами овіяної небом краси:

До Данта і Мільтена, до Шекспіра і Кальдерона, до Цервантеса і Молієра, до смирного братчика Анджелико до Фієзоле і до Рафаеля Санті з Урбіно до того Божественного, який з усіх малярів на світі з'умів найчудовійше з'ображувати те, що в людства найсвятійше:

— Матір і Дитя.

І. О. Бочковський.

Т. Г. Масарик.

III.

Nemo propheta in patria sua — цим відомим реченням можнаб було затитуловати більш як 30літню незвичайно богату і плідну працю Масарика перед війною задля поглиблення та поширення національного відродження чеського народу.

Перед десяттю роками підчас сяткування 60-роковин його уродин він цю ґіґантську роботу назвав скромно лише **вступом** до справжньої праці, висловивши переконання, що доживе до 70 років...

І справді — як це показала безприкладна майже ґеніяльна орґанізація їм чехословацької визвільної акції підчас війни — те, що він зробив перед 1914. р.,

було лише вступом — передмовою до завершення його національної місії — до виборення самостійности чехословацького народу.

Масарик став на чолі чеської національно-революційної акції. Це очевидно було в інтенціях національних прямувань чеського народу, але в очевидній суперечности з вимушеною офіціяльною політикою чеського представництва в Австро-Угорщині, що змушене було до чорно-жовтого льоялїзму, до дезавуовання антантськофільської акції „злочинного і бідолашного Масарика“, кажучи словами австрійського міністра закордонних справ гр. Черніна.

В цьому була власне траґедія Чехів підчас війни, а рівночасно цей конфлікт страшно утруднював політичну працю і положення Масарика за кордоном.

Сам він у першому свому посланню до народу після повороту з еміґрації ось як зясував мотиви і причини свого політичного поступу в часі війни.

„Мені особисто було ясно — казав він — що не можу і не смію на далі бути за Австро-Угорщину. Правда, з початку я не був досить здецидованим задля діла, я відчував велику відвічальність, числючися з евентуальним програнням; але наші жовніри, що противилися службі і переходили до Антанти, злочинне страчення наших людей, що тішилися з обіцянок руського ґенералісіма і взагалі весь цей апарат віденської тиранії, спонукали мене до здецидовання. Я радився окремо з політичними приятелями, позаяк партії були задушені; заїхав до Відня, щоб переговорити зі серйозними австрійськими Німцями, чого вони саме сподіваються від війни на випадок побіди; два рази я побував в Голяндії, проїхав через Німеччину і там о скільки це було можливо інформувався. В середині грудня 1914. р. я поїхав до ще нейтральної Італії, а звідти до Швайцарії. Я гадав, що мені ще вдасться повернути до Праги, щоб поділитися здобутими інформаціями, але це вже було неможливо. Так отже я лишився у Женеві, а в осени 1915. р. відіхав на стало через Париж до Льондону, звідки міг їздити до Парижа... Минулого року в маю мені треба було поїхати до Росії, звідки в березні цього (1919. І. П.) року через Сибір я заїхав до Японії, а з Японії до Сполучених Штатів, звідки після семимісячного побуту покликаний нашим урядом вернувся після чотирох років яко перший президент чехословацької республики...

Чудна, непередбачена мандрівка навкруг світа, а в дійсности пропаґаційна подорож з метою позискання всього антантського світа для нашої національної справи і для нашої політичної програми, основною точкою якої було розторощення Австро-Угорщини а таким чином ізольовання Німеччини і змушення її до того, щоб вона врешті задоволилася власною своєю національною державою. Бо про це прецінь росходилося. Австро-Угорщина була сильною, але також і слабою сторінкою Німеччини.

Ми зорґанізували за кордоном всі наші еміґрантські кольонії та розпочали продуману устну і публіцистичну пропаґанду та дипльоматичну діяльність. Але політика а спеціяльно революція не є можлива без гроша — і під цим оглядом помогли нам наші земляки з Америки та з Росії. Хочу з натиском зазначити, що **ми від союзників не взяли ані крейцара** — підчеркую це тому, що наші вороги говорять про російські, анґлійські та инші гроші. Так само далі констатую, що ми за весь цей час **не вжили ані одної неправди супроти наших ворогів**, ані одної з т. зв. **дипльоматичних хитрощів**; — так чесна політична боротьба, так чесна революція — осмілююсь це сказати — сливе чи десь була зроблена...“

Отже і революцію робив Масарик — як і все у свому життю — під прапором правди та чистими засобами.

На один момент треба при цім конче звернути увагу. Цю боротьбу за самостійність свого народу він принціпіяльно широко обґрунтував на своїй давнійшій фільософії людяности і хоч це вузьким націоналістам може видатися навіть парадоксальним — на космополітичних засадах національної рівноправности і виплиаваючого з цього права т. зв. малих та поневолених народів на повну незалежність, що, на думку Масарика, — є передумовиною справжнього поступу та демократизації людства . . .

Чеський нарід доперва тепер починає розуміти і оцінювати безмір значіння справді велитенської праці Масарика для його добра і щастя. Він добачає врешті як цей прононсований національний „єретик“ протягом майже сорок літ невтомної і безупинної систематичної праці, науково обґрунтованої на історичному досвіді минувшини та на розумному передбачанню можливої майбутности, заложив непожитний фундамент під сьогоднішню державну будівлю чеської самостійности.

Було та є великим щастем чеського народу, що в критичному періоді всесвітньої катастрофи проводарем його стала людина з таким політичним ґенієм, широким світоглядом і науковим досвідом, як Масарик.

Є не меншим щастем, що ліквідація війни у Чехословаччині діється під певним та розумним його проводом. В чеському народі курсує леґенда, що Масарик буде жити, доки нарід його потребуватиме. Сам він перед десятьома роками висловив думку, що доживе до вісімдесятих роковин.

Можемо отже висловити надію, що протягом восьмого десятка свого життя Масарик довершить і зкріпить монументальну будівлю свободи і незалежности чехословацької держави та народу.

Прага, 19.—21. березня 1920.

М. К.

Українська влада і суспільство.

Налякане виступом Польщі проти Совітської Росії російське громадянство як за кордоном, так в самій Росії роспочало широку акцію в тому напрямі, щоб єдиним фронтом вкупі з большевиками виступити в обороні своїх імперіялістичних змагань. Таким чином російські комуністи все більше націоналізуються, а монархісти погожуються спільно працювати з тими людьми, проти яких вони боролися вже більше двох років. Отже російське суспільство правильно оцінює теперішню боротьбу польсько-української армії проти Совітської Росії. Мені здається, що ми доживемо ще і до порозуміння з большевиками тих останків денікінської армії, які знаходяться в Криму, на Балканах і Малій Азії.

І навпаки поміж українським суспільством ми констатуємо тепер повний розбрат і такі сварки, які були в минулім році поміж Росіянами, що не визнавали одні Колчака, другі Денікіна, треті ні того, ні другого і т. д. Результати такого становища суспільства очевидні. І коли українські політичні партії та ґрупи не зуміють знайти одну принаймні тимчасову плятформу, обєднавшися коло якої можна було-б спільними силами утворити правильно орґанізовану владу, державний лад і армію, то справа української державности загине.

Російське суспільство вже нині поширює скрізь ту думку, що Українці один другого ненавидять, не визнають, і що власне ні з ким Антанті, а також самій Польщі розпочинати якісь серйозні заходи. Росіяне без ріжниці партій звичайно будуть старатися посварити українське громадянство з Поляками, як це провокацийно вони зробили в 1918 р. після приходу Німців на Україну.

Так частина з них співає нині про те, що вони нічого власне не мають проти ідеї української державности, але не можуть погодитись з тим, що ми пішли з Поля-

ками проти Росії. Так говорять кадети і всякі їх прихвостні. Знову комуністи Росіяне скрізь ведуть закордоном аґітацію проти суверенности України, посилаючись на те, що наш народ власне висловлюється за спілку Радянської України з Совітською Росією.

А українські комуністи, так само як і деякі наші праві ґрупи наївно вірять цим російським імперіялістам, які вживають всіх заходів, щоб розбити наші сили, щоб ми пересварились і не змогли нічого створити на Україні. Нам правда не дивно, коли українські комуністи орієнтуються на Совітську Росію (за останній час правда в пресі зявилися відомости, що большевики роспочали переслідування навіть наших комуністів, і не тільки Галичан, а всіх прихильників суверенности України) — але ми не можемо зрозуміти, як деякі наші праві ґрупи можуть сподіватися чогось від Росіян. В своїй сліпій ненависти до Поляків — вони не бачуть, що як раз це їм нині треба булоб взяти найактивнійшу участь в орґанізації влади та того державного ладу і тих соціяльних реформ, які вони вважають реальними і користними, як для народу так і держави.

Я не раз чув і читав у пресі випади проти нашої верховної влади і уряду від всяких людей — але відносини поміж окремими ґрупами нашого суспільства свідчать, що наше громадянство може ще в більшій мірі заслуговує тих нарікань, які направляються так часто по адресі влади.

І дійсно після великих зусиль уряду прийшло нарешті до згоди з Польщею, польське військо допомагає нам в боротьбі проти Росії і т. д. А наше суспільство, лишилося або за кордоном, або, перебуваючи на батьківщині, вирішило спокійнісенько чекати, що з цього порозуміння вийде за 2 до 3 місяці, а поки що рішило або не втручатися у справи, або виступає навіть проти.

І мимоволі насуваються думки, що дійсно Українці ще не доросли до ідеї державности, що дійсно немає поміж нами серйозних державних діячів — а більшість або дрібні урядовці, або заїлі партійники.

Це правда, що договір від 22. квітня не може викликати ні в кого щирого признання — але тоді необхідно рішучо взятися за орґанізацію наших сил, щоб добитися згодом його ревізії. Сподіватися на те, що Росіяне розібють Польщу і таким чином все зміниться по меншій мірі — наївно. А як би до цього прийшло, то очевидно, що Україна ще в більшій мірі буде безсильна оборонити свою державність від такого сильного ворога, який перемагає всіх своїх супротивників.

Фаталістична віра, що Росія всіх переможе, не менш шкідлива для нашої державности, ніж думки про необхідність активно поборювати польсько-українську згоду, щоб таким чином переможцем вийшла знову таки Росія. І навпаки творча праця в державному маштабі, консолідація національних сил і порозуміння поміж ріжними ґрупами нашого суспільства моглиби вратувати ідею нашої державности, привелиби до утворення такої влади, державного ладу і армії на Україні, спіраючись на які ми змоглиби захистити і ті наші землі, на які неситим оком поглядають і Росіяне і Поляки.

Лист з Царгороду.

(Од власного кореспондента.)

Судячи по закордонним ґазетам, Туреччина уявляє з себе хаос, в якому ніхто не має змоги розібратися, і, користуючись її становищем, держави Антанти зможуть її розібрати, поділити, як захотять. В дійсности справа цілком не так.

Після так званої — побіди, Туреччина являється одинокою з переможених держав, яка захоронила в цілости своє військо. Більшість здемобілізовано, частина увійшла в нові арабські військові орґанізації, а частина склала так звані „національні сили“ під проводом Мустафа Кемаль-Паші.

Вся старовинна турецька адміністрація істнує, і чим більш союзники стараються її шкодити, тим більш вона користується повагою.

Взагалі перемога і прихід союзників викликали при деякій опозиції до Пантуранізму бувших уніонистів — спалахкотіння національного почуття у всіх народів Оттоманської імперії, а головно у Турків та Арабів. Це не перешкоджає зростати і загальній мусульманській солідарности. Кажучи більш конкретно, всі партії Туреччини сходяться на одному — перешкодити поділові Туреччини поміж істнуючих сусідів,

чи антантських держав. Скорійш вони годяться на протекторат одної Анґлії, щоб заховати Царгород, як столицю Султана, а врешті колись позбутись чужинців через федерацію усіх мусульманських народів і держав.

Ріжниця поміж ними заходить в тому, що націоналісти турецькі, як і арабські, бажають негайного звільнення території, занятої антантськими військами, а стояча тепер у влади партія „Entente Liberale“ хоче дипльоматичними дорогами виторгувати як можна найбільш, маючи надію на стару Абдуль-Гамідову систему пересварити всіх ворогів поміж собою.

Це не уявляє труднощів, бо на турецькій справі Антанта цілком ріжниться в своїх поглядах. Французи хотять підтримати Турків-націоналістів в надії, що вони вигонять Анґлійців з Царгороду і переможуть арабську національну течію, яка гонить Французів з Сірії і Лібану. Для того вони усякими засобами підтримують панмусульманство та ідею Каліфата. Анґлійці навпаки піддержують арабські самостійницькі тенденції в Азії і поборюють ідею Каліфата, бажаючи в тій чи иншій формі затримати у себе Царгород. Італійці, затвердивши поки що за собою Триполітанію, — підтримують повсюди націоналістів, як таких, що шкодять Анґлійцям, Французам та Грекам. Ці останні обнадіяні Антантою одержати і Царгород, і Тракію, і Смирну, і ще-що, так почали себе поводити, що не тільки викликали страшну ненавість до себе серед Турків, але й обурення і антіпатію серед союзників. Сьогодня передбачати для Греції великі територіяльні збільшення вже не можливо.

Араби склали в Азії три самостійних держави — Геджас, себ-то Арабія, Сірія з Дамаском, Палестиною і Лібаном до Средиземного моря і Ірак, себ-то Мезопотамія. На чолі тих держав стали шейк Мекки, король Геджасу, Гусейн і його два сини — Фейсал і Абдуллах.

Всі ці три королівства орґанізуються і Анґлійці, котрі їм з початку допомагали, починають лякатися їх сил, тим більш, що арабський національний рух дуже гостро росте в Египті, звідки отверто гонять Анґлійців, і що в Персії так саме все більш і більш вороже ставиться до них. Перший конфлікт між Арабами і Французами ясно показав, що Французи в Азію не зможуть йти. Другий конфлікт в Єрусалимі, де Араби, протестуючи проти заснования жидівської держави, в якій жиди складали би тільки від 10% до 16%, вирізали їх кілька сот, заставило і Анґлійців задуматися. До цього треба додати успіхи національних турецьких військ Мустафи Кемаль-Паші, які підійшли до берегів майже Мармор вого моря і оточують окуповану територію біля Смирни.

Кажуть, що Мустафа Кемаль-Паша має більше ста тисяч війська і що має амуніцію і зброю від Французів (?) і Італійців. Довіря, яке до нього мають, доказано було виборами до парляменту (вже розвязаного) і поваленням кабінета Дамад-Феріда-Паші в осени минулого року. До Кемаля прилучилися всі бувші уніонисти, до нього дуже прихильно відносяться також арабські самостійники. Дамад-Ферід-Паша, який після двох кабінетів Алі-Риза-Паші і Саліха-Паші, повернувся до влади, склав проти Кемаль-Паші військову орґанізацію з Ахмед-Пашою Анзавуром, звичайним розбійником на чолі, ніби-то для піддержки оттоманської державности і влади султана в Анатолії.

Тепер коли справа миру з Туреччиною обсуджується в Сан-Ремо, Дамад-Ферід-Паша вважає необхідним змиритися з окупантами і торгуватися.

Коли йому удасться проволокти ще справу, або зовсім обдурити союзників, то він має намір занятися внутрішними справами і тою дорогою вийти на спасителя Туреччини.

Вже тепер Анґлійці вивели з Царгороду і околиць більшість війська.

До Дамада-Феріда-Паші, який є швагром султана, відносяться союзники прихильно, але серед Турків його не люблять за його підлизництво до Антанти, нечемне і самолюбиве поводження і ту путанину, яку він заводить в справах.

Характеристику дають таку, що або це просто зрадник, або бажаючий хитрувати патріот, але чи перше, чи друге, — то завжди дурень.

Передбачити, що принесе Сан-Ремо трудно, одно тільки відомо, що Антанта бачить, як за свою волю будуть боротися всі Турки і Араби і напевно на 100% зменшить свої попередні жадання.

Має прилучитися до тепер істнуючої Вірменської Республики (бувші вірменські округи російського Кавказа) турецька Вірменія а навіть Курдістан, якому Антанта має запевнити повну автономію. Частина західньої Тракії відходить до Греції, а Болгарії мають дати залізничий вихід до моря.

N. N.

З нашого життя за кордоном.

Льондон. Великою помилкою українського уряду є те, що на Анґлію мало було звернено уваги у свій час, і наше представництво там було дуже слабо зорґанізовано. Велика Британія у минулім році та й тепер відграє рішаючу ролю на Сході Европи, а наша місія — п. А. Марґолін — в Льондоні щойно нині навязала деякі дипльоматичні зносини. На жаль обставини склалися так, що анґлійське суспільство і уряд знову не можуть дуже прихильно ставитися до визнання України. Ліві кола суспільства симпатизують з Совітською Росією, а праві, російським монархізмом. Уряд же не має сьогодня певної лінії що до проблеми Східньої Европи і топчеться на місці, вичікуючи вияснення ситуації. Правда в звязку з поразкою російських монархістів і неможливостю сталого миру з Совітською Росією, деякі досить значні суспільні ґрупи, як з поміж лібералів, так консерватистів і робітничої партії почали були в принціпі прихильно ставитись до визнання України — але вони не насмілились поробити рішучі заходи, щоб через українські порти дати допомогу українським військам і, зробивши Одесу базою, роспочати акцію проти большевиків. Тим більше, що поміж Анґлічанами, перебуваючими на Чорному морі, ще й досі жиють надії на можливість нової авантури з останками денікінців в Криму, Туреччині та Балканах. До польської офензиви анґлійське суспільство ставиться в більшости неприхильно, ще не зрозумівши й досі значіння України при розвязанню проблеми Східньої Европи. В значній мірі вина падає на нашу місію, яка що йно тепер видала в анґлійській мові дві книжки — Шафаренка про економічне становище України і Шульґіна О. переклад з французської мови — українська проблема. Пресового бюра в Анґлії ми не маємо і через те інформація наша там зовсім не орґанізована.

Правда анґлійський уряд дав мовчазливу згоду на польську офензиву, але займає вичікуюче становище, не бажаючи очевидно ще раз повторювати того, що відбулося з його спробою піднерти Денікіна. Таким чином Анґлія поки що позитивно до української державности не поставилась — але завсігди висловлюючись проти польських імперіялістичних плянів — анґлійський уряд і суспільство могли би допомогти нам дійти до справедливого залагодження наших територіяльних спорів з Поляками.

Звичайно, що при инших кращих умовах енерґійна акція нашого представництва моглаби досягнути і прихильного відношення Великої Британії до нашої державности. Це залежатиме одначе від того, як ми використаємо теперішню ситуацію на Україні для державного будівництва.

Деяку корисну роботу для української справи відограла філія нашого „Дніпросоюза“ в Льондоні на чолі з п. С. Сидоренком, і як що українські кооператори зуміють розпочати торгові операції через анґлійську кооперацію, то це відограє велику ролю. За кооператорами підуть підприємці і налагодять в далеко ширшому маштабі торгові зносини України з Анґлією. Навіть тепер вже серйозно деякі фінансісти працюють, щоб заснувати Анґльо-Український Банк.

Нам здається, що від того — чи Велика Британія стане на наш бік, чи ні — залежатиме і дальша доля української державности, як взагалі характер і форми розвязання проблеми Східньої Европи. Досить значну ролю в зміні відношення до української справи з боку Анґлічан відограють представництва Фінляндії, Естонії, Латвії та Литви, які переконують анґлійський уряд, що без визнання України і їхня доля цілком залежить від ласки Росіян.

Російські орґанізації в Льондоні досить активно боронять інтереси єдиної Росії — як всякі комітети, так кооператори, а нині і представництво Совітської Росії.

Париж. Поволі ще з осени Париж перестає бути вже тим центром, який направляв політику держав Антанти. Це особливо стало помітним після виходу Кле-

мансо з уряду. Мілеран не має того авторітету, який дозволяв його попередникові залізною рукою домагатися приниження Німеччини, боротьби з большевизмом і розділу світу на частини з впливами Анґлії та Франції. Одначе військова французька партія і тепер диктує урядові політику на контіненті. Отже це маршал Фош є керовником тої польської офензиви, що роспочалася при кінці квітня проти Совітської Росії. Українська справа у Франції має більш прихильне відношення ніж в Анґлії, особливо в теперішній фазі — коли Україна заключила згоду з союзницею Франції Польською Республикою. Не тільки французька преса, а також суспільство більш чи менш поінформовані про українську справу, а в французській палаті депутатів та сенаті не раз вона була предметом обмірковання. Я не маю на увазі виступи депутатів та сенаторів на відкритих засіданнях, а ті дебати, що не раз відбувалися в комісіях парляментарних та поміж членами уряду. Досить важну і дуже користну для нас ролю для освітлення української державности відограли наші прихильники — бувший премієр міністрів, нині найбільший впливовий депутат п. Бріян, президент парляментарної комісії закордонних справ п. Барту, сенатори п. Монзі і Лємері (бувші міністри), а також бувший голова комісії закордонних справ п. Франклін-Бульон. Це сталося завдяки роботі бувшої делеґації в Парижі на протязі 1919 р. Необхідно підкреслити, що в теперішньому кабінеті міністрів ми маємо пять членів наших прихильників, з якими бувші члени делеґації мають зносини ще з минулого року. Що торкається до теперішньої місії на чолі з п. Тишкевичем, то вона з'уміла заручитися співробітництвом тільки з деякими представниками правого крила палати депутатів, як наприклад, з п. Гаяром-Бажелем, який вже двічі виступав в обороні нашої справи. Позитивних наслідків праця п. Тишкевича дала дуже небагато — прихильне відношення до України католицької партії — але зате в инших колах суспільства він доступу ніякого не має. Крім Тишкевича в місії лишилося тільки два члени — радник по військовим справам п. Колосовський і по торговельним п. Шумицький. Инші члени делеґації, як відомо вийшли з її складу, не поділяючи тої політики Тишкевича, яка була направлена до утворення Правобережної України в тісному союзі з Польщою. Бувші члени делеґації не були проти порозуміння з Польщою, але обстоювали, щоб воно було заключене за згодою Антанти і при ґарантії, що Україна не буде виграшкою в руках Польщі. Крім того бувші члени делеґації не погоджувались, що до освітлювання української державности — вони обстоювали, Українську Народню Республику, а не L'Ucraine Liberale, в будуччині з гетьманом на чолі, як бажають такі українські хлібороби, як п. Тишкевич, Кочубей і инші, в якій Ватикан через Польщу мав би поле для своєї діяльности і матеріяльних ресурсів.

Нині діяльність місії в Парижі зменшилась до мінімума, бо працю провадить тільки Тишкевич в дуже невеликому розмірі в певних колах, що в результаті приводить до русофільських настроїв не тільки в колах соціялістичних. А коли кабінет Мілерана упаде, а з ним і вплив тих католицьких військових ґруп, що нині підпирають Польщу, то для роботи Тишкевича тоді вже і ніякого ґрунту не буде.

Видавнича діяльність в Парижу припинилась вже півроку тому назад. На протязі 1919. р. було видано коло 20 книжок і брошур, а пресове бюро працює тільки завдяки енерґії п. Савченка.

Другим українським центром є філія „Дніпросоюза" на чолі з п. Тимошенком. Оскільки тепер питання про торговлю через кооперативи набрало політичного значіння — українські кооператори в Парижу працюють і в цьому напрямі, бороначи українську справу в Найвищій Економічній Раді Мирової Конференції. Як відомо вони добилися того, що українські кооперативи нині прирівнані до становища російських. Хоч правда практично через кооперацію торгових відносин в великому розмірі дуже важко орґанізувати, бо проти цього висловлюються анґлійські і французькі кооперанти та фінансісти — але всеж робота наших кооператорів має значні позитивні результати політичного характеру.

Крім того парижська філія „Дніпросоюза" розвиває досить велику роботу в звязку з передачою їй того американського майна, яке було закуплено українською делеґацією в минулому році.

Нарешті третім українським центром є галицька українська делеґація з паном Панейком на чолі. Потерпівши повну невдачу з орієнтацією на Денікіна та Макла-

кова — галицька делеґація, після протестів проти її роботи з боку американських Українців, нині вже не втручається принаймні офіціяльно в загально-українські справи, а обмежила свою працю обороною інтересів Галичини, посилаючи ноти до мирової конференції проти утисків польської адміністрації і т. д. Необхідно тут підкреслити, що п. Панейко в серпні 1919. р. подав мировій конференції заяву, що наддніпрянські Українці не мають права втручатись в галицьку справу — отже цею нотою галицьке представництво позбавило український уряд правно боронити галицьку справу, і нам незрозумілі ті протести галичан, в яких вони твердять, ніби наддніпрянці через польсько-українську згоду віддають Галичину Полякам. П. Панейко своєю нотою до мирової конференції ще півроку тому назад відокремив Галичину від України і потвердив, що галицька справа це окреме питання, яке має розвязати згодом сама мирова конференція.

Ми не знаємо як до цього ставиться Українська (галицька) Національна Рада, яка виступає з протестом проти варшавського договору і ані словом не згадує про цю цілком сепаратну політику її делеґата п. Панейка.

Рим. Про Італію поміж українським суспільством поширені відомости, що ця держава дуже прихильно ставиться до України. Це не зовсім так. Перш усього італійське суспільство дуже мало знає про Україну. Наша місія ось вже більше року перебуває в Римі — а й досі не спромоглася видати ні одної книжки чи брошури. З цього боку „Союз визволення України“ за недовгий час його праці перед вступом Італії у війну зробив всеж більше, видавши дві брошури. Пресове бюро правда видає неперіодично свій орґан і таким чином в деякій мірі задовольняє інтерес тих кол суспільства, які дійсно прихильно ставляться до України. Як і всі наші місії — італійська пережила вже скільки разів крізу що до свого керовника.

Всеж завдяки праці на протязі року італійське суспільство нині в значній мірі прихильно ставиться до української державности. Особливо католицькі кола, соціялісти реформісти, ґрупа Джіолітті, і навіть частина урядових ґруп. Ліві соціялісти навпаки обстоюють совітську Росію, а частина урядових ґруп взагали єдину Росію, правда не дуже виразно.

Інтерес до України полягає в перспективах торгових зносин через чорноморські порти. Але торгово-промислові кола бажали-б роспочати торгові зносини з Україною незалежно від того, чи буде вона незалежною державою, чи тільки автономною. Вони вже за денікінської окупації роспочали ці торгові зносини і не припинили їх і під час большевицької.

Всеж наскільки ці кола проти большевизму — вони прихильно ставляться до української державности, і роблять заходи, щоб заснувати Італьо-український Банк.

Друге українське представництво при Ватикані має дуже прихильну опінію в католицьких колах. Ватикан має свою політичну проґраму на сході Европи і намагається її переводити в життя. Зводиться проґрама до утворення великої Польщі, а значить і до поділу Росії. Потерявши після роспаду Австро-Угорщини джерело своїх прибутків — Ватикан бажає знайти його в Польщі. Україна-ж по думці ватиканських керовників згодом в тій чи иншій формі залежала-б від Польщі — через це можна було-б добитися приєднання української церкви до Риму, що є вже в Галичині. А це дало-б досить значні ресурси для Ватикану. Крім того католицька церква дуже боїться поширення большевизму, який як відомо підриває в корінні церковні впливи на народні маси, і через це Ватикан підпирає всі новоутворені держави на Сході Европи, як протибольшевицькі сили. Взагаліж роспад Росії бажаний для Ватикану, бо це обезсилить ролю московської церкви, як на Сході Европи, так в Малій Азії і на Балканах, а через це збільшаються шанси Ватикану на з'єдинення церков під його головенством.

Про українську кооперацію в Італії щось не дуже чутно. А жалко, бо через Італію можна булоб в першу голову роспочати торгові операції.

Берлін. Німеччина, програвши цілком війну, на протязі цілого року не була активним чинником в міжнародній політиці. Принижена Версальським договором вона дбала увесь час тільки про оборону своїх власних інтересів перед Антантою та про внутрішній лад в державі. Нині Німеччина починає трохи оживати, особливо після катастрофи анґлійської політики на Сході Европи та в звязку з можливим неуспіхом французької політики в сьому році. Держави Антанти — Анґлія та Франція,

особливо після цілковитого виходу з европейського концерту Америки розуміють, що проблему Східньої Европи зовсім без Німеччини не розвяжеш. Отже при вирішенні її буде брати участь і Німеччина. Тим більше, що російський большевизм утворив собі форпост як раз там і загрожує через цю державу перекинутись спочатку в Центральну Европу, а вже тільки згодом і далі. Отже боротьба держав Антанти з большевизмом вимагає порозуміння з німецьким антибольшевицьким урядом.

Українська справа в Німеччині тепер не є популярною. Німецькі праві кола прихильні російській реакції, ліві Совітській Росії, а уряд і центральні партії, які раніще ставились більш менш здержано — нині після польсько-української угоди так само почали критично ставитись до нашої справи. Наше представництво в Німеччині, як і всі инші комісії та установи, цілком забули нині про свою політичну роботу, а натомісць присвячують увесь свій час грошевим справам. Ще й досі продовжується поєдинок Мартос-Супрун, а в ньому в тій чи иншій формі беруть участь всі наші представницькі орґани. Як відомо встряв у цю справу і Український Національно-Державний Союз, пославши туди своїх представників, які здається добились принаймні уникнення скандалу в звязку з проєктом судового процесу.

Наші праві ґрупи ще й досі роблять якісь заходи рятувати українську державність через допомогу німецьких консервативних ґруп, а ліві через посередництво німецьких лівих кол. Таким чином маємо нині дві ґрупи хліборобів — одна орієнтується на польсько-французьких хліборобів, а друга на німецько-російських. Але ті і другі вже переконані, що без згоди Анґлії гетьманщини не повернеш. Наші-ж ліві орієнтуються на німецько-російський комуністичний бльок, а через нього на всесвітню революцію. Урядові-ж представництва, не знаючи, на кого орієнтуватись — шукають способів, як би звільнити наші гроші, але прийшли до висновку, що без пресловутої Антанти й тут не обійдешся.

Чужий.

Черговий скандал...

(Від власного кореспондента.)

Берлін, 21. травня.

Жиємо, як в мертвому, гнилому тумані. Скандал Блаватного... Скандал Грановського... Смерть Біленького... Високопоставлені шевці із Meisel und Schadn... Літаючий голендерець... во образі Мартоса. І в результаті новий скандал: Василько—Супрун. Василько через те, що цей більше спритний, ніж розумний, австрійський дипльомат і головний аранжер польсько-українського аліянсу, зараз є властне фактичним міністром фінансів за кордоном, фактичним українським послом в Німеччині. Мартоси, Порші, Ковалевські і т. д., в його спритних руках тільки воскові маріонетки. А позаяк в українській справі він мало розбирається, та й чужа вона йому цілком, то всі його вчинки при найкращих його бажаннях, є тільки чарами злого ґенія.

Аранжована ним чергова справа з Супруном наробила нам чимало лиха і обійдеться Державі в великі кошти, як що престіж народу можна перевести на валюту.

Історія її така.

Во дні они призначив Мартос з правами майже фінансового диктатора, колишнього кооператора, а потім директора банку Гр. Супруна фінансовим аґентом за кордон. А йому в допомогу, de facto контрольором над ним... Скнара. В руках Супруна опинились всі закордонні державні кошти. Natürlich — що поставте тут безсребренників Косьму і Демяна — не то що Супруна і Скнара, то будете мати клопіт, та щей чималий: державі залишиться досвід, а гроші, як Бог дасть...

В вересні минулого року Голові Директорії, а потім і мін. Лівицькому та Мартосу було доложено, що „на Шипкѣ не все спокойно“, і треба-б було від персонального методу в розпоряженню державним майном перейти до колеґіяльного, поставивши на чолі колеґії Ліпінського і Барановського...

Далі історія відома...

Поки начальство сиділо і думало, по Німеччині водились за чуба баба Палажка та баба Параска — Порш з Супруном. Порш доводив німецькому урядові, що Супрунові неможна давати державних грошей, Супрун казав, що Порш не заслуговує довірря . . . Німцям тільки цього і треба було. Вони й без того не дуже спішились з видачою, а після тих суперечок двох українських ґенералів наложили резолюцію — „обої Ви рябої“ — і гроші остаточно припечатали.

Коли в листопаді трапилась катастрофа і за кордоном враз опинилось скільки міродайних Шевців, то кожному з них посередно чи безпосередно забажалось заглянути в державну скриньку. І почалась та брудна історія, котра зараз мала закінчитись процесом в Берліні. Почались наради, сварки, тяганина Супруна по всім міністерствам. Одночасно кожний з претендентів бігав до аґента з чорного ходу і випрошував чергову подачку. Рекорд побив найспритнійший з них п. Василько. Молоді Мартоси, Ковалевські Миколки, Макаренки були маленькими фокстер'єрами в порівнанню з старим материм вовком.

А коли залишилось одно невеличке майно, почали судебний процес . . .

Все пущено було вход: поліція тайна і явна всіх кольорів, преса, Нат-Пінкертони. Німці злорадно ходили і руки потирали від завдоволення. Розверталось нове діло а la Голубович, де третій син Ноя знов би знущався над наготою батька . . .. На цей раз скілька навіть „синів“ з дипльоматичним штатом. Всі папери аґенства, всі секретні асиґновки по нашим місіям дали б найбогатійший матеріял для німецької помсти нам за нещасний польсько-український аліянс . . .

Але яке діло було до цього аранжерам процесу? Їх обходило одно, доказати, що ворог є злодій. Про свої гріхи, що можуть теж виплисти на процесі, вони в запалі забули.

До чого дійшло діло — хай судять читачі. Я був на ґрандіозному концерті Капелі, котра єдина, як і всюди, рятувала і тут нашу справу від останньої компромітації. Сидів я поруч з цілим роєм великих артистів Ґерманії (на пр. Рейнгардтом), видатнійших діячів (напр. Носке), дипльоматів і уважно слідкував, за їх фізіономіями, яке надзвичайне враження робить на них спів Капелі. В цей момент наші міродайні, що сиділи тут же, зауважили в задніх рядах тоїж льожі незначного урядовця з ворожого їм стану, враз заворохобились, викликали шпика і арештували його, та ще скількох . . . На другий день „злочинець“ був випущений кримінальною-поліцією на волю після того, як показав їй документи, що гроші, покражу котрих йому інкримінують, були здані йому на схвок самим послом . . .

З цього приводу обурилась навіть німецька преса. А злочинець пожалкував, що не вчинив там же під час концерту „рукоприкладства“. . . Уявіть собі інцідент! Тут би і Капеля не помогла . . .

На другий день, по ініціятиві тих же міродайних кол, було знов арештовано . . . машиністку з бюра Супруна . . . з вимогою сказати, де він гроші ховає . . . Її протримали ніч разом з батьярами і знов випустили. Бо вони ніякої не знайшли.

Все це робилось після того, як по вимозі представника Національно-Державного Союзу справа обома сторонами була припинена і діло було передано, по згоді тої і другої сторони, в руки української комісії з людей — відомих своєю безсторонністю, кристальною честністю і строгістю — українських діячів д-ра Галіна, кол. міністра Ів. Ів. Мирного і інжінера Соковича, котрим ні один український громадянин не посмів би закинути докір в пристрастности до Супруна! Так репрезентують і прославляють нашу справу за кордоном дорогі нам репрезентанти . . .

Я не знаю, що скажуть з цього приводу ґенерал-прокурор української держави і міністер закордонних справ, але громадянство мусіло б сказати нашим представникам одно:

Беріть собі 95% відсотків з державного майна, а коли на 5% не можете користи їй зробити — забирийтесь геть, і не робіть чергових скандалів! . . .

Тяжко і сумно писати такі річі та щей за кордоном, та щей проти власних представників. Але коли вони переходять всякі межі пристойности, мусимо писати.

Ми не будемо в подробицях розповідати тут, як вживав хтось всіх заходів, що-б не пустити представника Національного Союзу до Берліну, як за ним слідком ходили архангели по вулицям, як кимись перлюстрірувались його телеґрами і листи, як жовта преса, нанята на українські державні гроші, цькувала його, змішуючи з болотом;

як німецьким редакторам наш посол заявляв про Національну Раду і Національний Союз несотворенні річі, які „не леть єсть глаголати . . .“ тут . . . як весь хист наших дипльоматів в Ґерманії звернувся зараз в сферу внутрішньої української політики . . . Ми кінчимо одним: в той час, коли наші міродайні кола сладострастно розмащують по стінам Европи той бруд, котрого вони накоїли там в Україні, гине з голоду остатня наша надія і підтримка за кордоном — Українська Республиканська Капеля! Бідолахи закладають в ломбард фраки, продають остатню одежу. Кошиць жиє в такому свинюшнику, який Поршам і Василькам не снився навіть в студентські часи . . . А наш фінансовий диктатор Мартос спромігся на одну утіху їм:

— Я казав Вам ще в Жмеринці — не їдьте, а то будете голодати . . . А ви не послухались і поїхали . . . Ось і маєте тепер! . . .

І наказав всі доходи з концертів Капелі здавати в касу фінансового аґенства в Берліні . . .

„Доколи о Господи“ терпітиме земля твоя сих диких онагрів!? . . .

С. Р.

Дотеперішні територіяльні втрати України.

З нагоди останнього договору, заключеного межи урядами Директорії України та Польщею, визначено майбутню західну й північну границю Української Народньої Республики. Думаю, що для шан. читачів „Волі“ буде не безінтересне зясувати собі національно територіяльні наслідки цього договору, як і такіж наслідки инших дотеперішних міжнародніх актів, дотичних української національної території.

Встановлена останнім договором західня границя України йде: Дністрем, Збручем, на Вишгородок*), поперек кремянецької горбовини, Горинню, на схід від Здолбунова, східньою межею ровенського повіту аж до межі Минської ґубернії. Північна межа України має йти південною межею Минської ґубернії й потім Припяттю аж до її устя в Дніпро (яке має бути в польській власти).

Після цього розмежовання остають поза границями української держави отсі частини суцільної української національної території: Галичина, Холмщина, Підляше, Поліся в цілости й західня половина Волині, разом:

Простір	Населення	Українців	Жидів	Поляків	Німців	Москалів
162.000 км²	10,049.000	7,213.000 71·7%	1,349.000 13·4%	1,098.000 10·9%	218.000 2·1%	193.000 1·9%

Цей простір поверх 11 разів більший від Ельзас-Льотарінґії, майже шість разів людніщий, більший як ціла Чехословаччина. Колиж візьмемо передвоєнні держави, він вийде більший як ціла Данія (з Іслядією), ціла Румунія, Греція, Болгарія, Портуґалія, в четверо більший від Швейцарії, більше як пятькрат від Бельгії або Нідерляндів . . .

Та йдімо дальше. Це хронольоґічно остання втрата української території, перед тим були теж деякі формальні втрати. Втратили ми (не без власної вини!) українське Закарпаття, що тепер прилучене до Чехословаччини й „відступили“ українські частини Буковини й Бессарабії Румунії.

Ці втрачені простори представляються по офіціяльній статистиці так:

Простір	Насе-лення	Українців	Жидів	Румунів	Німців	Поляків	Инших (Болгар, Татар і т. и.)
37.000 км²	2,050.000	1,337.000 65·2%	236.000 11·5%	123.000 6·0%	89.000 4·3%	27.000 1·3%	179.000 8·7%

*) Не Вишгород як подавали українські кореспонденційні бюра. Взагалі дуже придалобся цім бюрам простудіювати трішки топоґрафію України й не калічити так немилосердно ґеоґрафічних назв у ріднім краю. Що вільно (або й не вільно) Анґлійцеві, Французові чи Німцеві, вже ніяк не годиться Українцеві!

Це також простір більший від Швейцарії, европейськоі Туреччини, Альбанії, Чорногори і т. и.

Разом зчислені ці сутоукраїнські простори, що дотепер утрачені, дають ось який приблизний образ:

Простір (кругло)	Насе-лення	Українців	Жидів	Поля-ків	Нім-ців	Мос-калів	Руму-нів	Ин-ших
200.000 км²	12,099,000	8,550.000 70·6%	1,585.000 13·1%	1,125.000 9·3%	307·000 2·5%	224·000 1·8%	123.000 1·0%	214.000 1,8%

Як бачимо — великий, гарно залюднений і сутоукраїнський простір, на якому могла би поміститись сильна держава середньої величини.

Колиж дочислимо до втрачених Україною просторів ці частини суцільної сутоукраїнськоі території, на які навіть не претендував наш париський меморіял до Найвищої Ради (200.000 км², 5,000.000 населення) сконстатуємо з жахом, що дотеперішні територіяльні втрати України виносять поверх 400.000 км² з поверх 17 міліонами населення, майже в трьох четвертих українського. Це простір більший як простір двох европейських великих держав (без кольоній): Великої Британії й Італії. З другорядних держав одна тільки Еспанія перевисшає (о 3 міліони) втрачені нами покащо частини рідної території.,,

---

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Центр уваги міжнародньої політики. — Польська офензива на Україну й еволюція большевицької політичної думки. — Голоси анґлійської преси. — Роль Румунії. — До чото признаються Поляки? — Фінанси Польщі. — Що сталося з останками кубанської армії? — Умова між Турками й большевиками. — Справа Літвінова. — Повстання на Білій Русі. — Вирок смерти Туреччини. — Увязнення турецького султана. — Французи забралися. — Два нові інтернаціонали. — Кріза кабінету в Італії. — Кріза кабінету й вибори в Данії. — З орієнту. — Литовська констітуанта. — Латишська констітуанта. — Що буде основою литовської валюти? — Програмова заява Шейдемана. — Скільки міністрів потребує держава?

Навіть романи Пелядана не розвиваються так інтересно, як розвиваються тепер події в міжнародній політиці. На жаль — ізза недостачі місця годі освічувати їх комбінацій. Вже саме реєстрування важніщих фактів і подій забирає призначене на це місце.

В центрі всіх подій стоїть офензива Поляків на Україну. Щойно тепер показується, як Москалі всіх відтінків дивляться на Україну. Почалося від того, що Анґлія, якій польська офензива не по нутру, візвала радіом російських большевиків, щоби вони порозумілися з Вранґлем, наступником Денікіна. А. Чічерін відповів, що зробить потрібні заходи . . . Чи вийде що з того, чи ні, це друге питання. Але фактом є, що в тій відповіді російських большевиків задокументовано ні менше ні більше, як тільки „моральну“ побіду ідеї націоналістичної над соціяльною. Задокументовано те, що в Анґлії, Франції, Німеччині, Польщі й инших краях уже давно вкорінилося в свідомости всіх без-виїмку суспільних слоїв кождого народу, а саме: що в хвилях дійсної небезпеки гасло „Пролетарі всіх країв єднайтеся“ уступає перед гаслом: „Всі кляси одного народу єднайтеся!“

Чічерін іменем російського большевицького уряду не виключає можливости порозуміння з Вранґлем, представником російської реакції, щоб тільки не допустити до втрати української землі. Рівночасно герольд большевизму Радек оповістив статтю, в якій чорносотенного ґенерала Брусілова величає національним героєм російського народу. Бо він провадитиме армію для відібрання України — і треба йому зробити добру опінію. Теорії теоріями, а земля ґрунт! Так остає в Европі вже тільки один нарід, у якім ріжні політичні гуртки й клюби так заїлися між собою, що навіть в хвилі найстрашніщої руїни рідного краю не засядуть разом до спільного стола, щоби заявити згідно, що хочуть своєї, єдиної, незалежної держави. Цей нарід називається: український.

Анґлійська преса приносить текст відозви Совітської Росії проти Польщі. В відозві сказано: Ми, що побили основно Денікіна, Колчака і Юденіча, — дамо й польським „пане-пане“ таку научку, що довго говоритимуть про неї в усіх столицях світа. Огнем і мечем відповість народ імперіялістичній Польщі на її похід в глибину України. Обговорюючи цю відозву, пише „Westminster Gazette“, що ні одна держава не потребує так мира, як Польща. Супроти того Антанта повинна вплинути на неї, щоб скоро заключила мир. „Daily News“ називає польську офензиву в глибину України злочином і каже, що Антанта не повинна була дати Польщі ні кредиту, ні одної унції военного матеріялу. „Таймс“ оправдує польську офензиву як акт самооборони.

Вірна своїй тактиці Румунія виждала на пролом большевицького фронту й тоді післала в Варшаву Таке'а Йонеску з предложенням, що вишле для спільних операцій з Польщею на Україні 160.000 війська.

„Vossische Zeitung“ доносить з Копенгаґи: Польський посол в Естляндії Васілевський заявив, що польська офензива це тільки частина польської проґрами, яка має на меті, сотворити союз усіх окраїнних держав від Ледового до Чорного моря. Ціль цього союза — стати валом проти російсько-німецької коаліції. Як винагороди за сотворення цього союза домагається Польща цілої Галичини. А польський міністер заграничних справ Патек заявив, що Польща не має імперіялістичних плянів: хоче тільки „відібрати“ ті землі, які до неї належали до 1772 р., себто по Дніпро ...

Про фінанси Польщі пише „Österr. Rundschau“: вони найгірші з усіх нових держав. Міністер фінансів предложив буджет за час від 1. липня 1919 до 31. березня 1920 і до кінця 1920 р. Перша часть виказує 2·75 міліярдів польських марок приходу а 14·8 міліярдів видатків, друга 3·06 приходу а 15·15 видатків. Та це ще не все. Бо надзвичайні видатки в сумі 32·07 міліярдів не втягнено в цей буджет. Значить — від початку свого короткого істнування вспіла Польща накопичити 63 міліярдів дефіциту. Супроти того польська марка нотується навіть нище чим австрійська корона (в краю примусово вище: 100—70). При виміні виплачують тільки 10.500 польських марок нараз. На висші виплати треба аж дозволу міністерства.

Під Кавказом, на полудне від Сочі, здалися большевикам останки армій кубанської й Денікіна в силі коло 60.000 людей з ґенералами Бокретовом і Морозовим. Таку вістку принесло московське радіо. Коли це відповідає дійсности, то факт цей дасть себе відчути на західнім большевицькім фронті.

„Таймс“ доносить, що перська преса в Тифлісі оповістила текст умови між большевиками й турецькими націоналістами під проводом Кемаль-Паші. В умові тій признають большевики право Туреччини на Царгород, а за те турецькі націоналісти з'обовязуються завести у себе радянську форму влади.

Про видалення Літвінова пише „Hamburger Fremdenblatt“ в ч. 226: Бюро Райтера доносить, що Антанта замкнула Літвінову приступ до всіх своїх краів. Причина цього — зібрання Анґлією великого матеріялу проти Літвінова. Має він бути не тільки шефом большевицької пропаганди за кордоном, але й шефом політичної шпіонажі. Він має звязки зі Ström'ом в Стокгольмі, з Корр'ом в Берліні, з Weinkopp'ом в Голяндії, з Багоцким в Швейцарії, з М. Водовозовим в Італії. Аґентам цим платить Корр у Берліні але з доручення Літвінова. Від початку польської офензиви удержує Літвінов особливо живі зносини з Чехо-Словакією.

Бюро Вольфа доносить з Копенгаґи: На Білій Русі піднявся народ до повстання проти польських панів і жандармерії. Не є це большевицький рух, але

природний протест проти страшного гнету. Польські пани втікають масово. Польські війська без милосердя нищать артилєрією білоруські села.

Антанта доручила вже Туреччині вирок. Після нього Туреччина виглядатиме так: Царгород лишається їй, але без ніяких територій в Европі (лінія Чатальджі) і під умовою, що Туреччина згодиться на всі постанови. Позатим задержить Туреччина тільки Малу Азію і то не цілу, бо Смирну з околицею дістають Греки а Батум Вірмени. Границя між Арабією й Туреччиною йтиме від Александрійського заливу через Кілікію між Айнтабом і Марашом, дальше рівнобіжно з баґдадською залізницею але 50 кільометрів на північ від неї. Курдістан дістає автономію. Геджас, Арменія, Сирія й Мезопотамія стають незалежними державами. Туніс і Марокко одержує Франція в формі протекторату. Турецькі націоналісти дійшли з військами до Ґаліполі. Супроти того Анґлійці „забрали“ султана на свій корабель ...

Французи опускають німецьку територію, бо переконалися, що Німці дійсно розброєні.

Католицький Інтернаціонал, званий Християнським Союзом для примирення народів, відбуде свій перший з'їзд у Gravenhage в Голяндії в днях 9—12 червня. Зголосили в нім участь покищо католики 10 держав Европи.

Відомий італійський письменник Д'Аннунчіо виступає з проєктом, оснувати „Ліґу поневолених народів.“ До неї малиб належати всі народи, яким Антанта забрала часть території й віддала під владу чужинців, в першій мірі Ірляндці, чеські Німці, Угри, Турки і т. д. До цеї ліґи прийдеться причалити й Українцям. В Італії уступив кабінет Нітті. Але він сам одержав доручення зложити новий. Нітті, премієр Італії, це „добрий чоловік“ в Найвищій Раді Антанти. Він перший звернув увагу на те, що при порядкуванні східного хаосу не вільно поминати представників поневолених народів. Він перший упімнувся за побитою Болгарією, перший промовляв за злагодженням тяжких умов Німеччині і т. д.

На чолі нових державних мужів Данії стоїть Neergaard. Він — таксамо як міністер війни Berntsen і міністер культів Christensen — належить до умірковоаної лівиці. В політиці бере від давна участь. Це високо освічений чоловік, особливо в історії й правно-державних питаннях. Для набуття тої освіти відбув багато подорожей по чужих краях, де займався передовсім студіями над цлами і митами. Christensen це рівно працьовита людина, а як індівідуальність ще сильніщий чим Neerdgard. Але він більше правий і тому в цих часах лишає перше місце свому лівіщому товаришови. Міністер закордонних справ Harald Scavenius був послом у Петербурзі. Опустив його останнім з дипльоматів. Він воріг большевизму. Не треба його мішати з попереднім міністром закордонних справ, який таксамо називається

При виборах в данський парлямент одержали: Радикали 17 мандатів і 122.000 голосів (в. р. 1918 — 193.000), соц. дем. 42 манд. і 300.390 голосів (262.796), лівиця 48 мандатів і 350.000 (269.000), консерватисти 28 і 201.000 (167.000), партія промислу 4 і 29.000 (11.000). Крім того центр одержав 9059 голосів, партія Марота 7257 і т. зв. ліві соціялісти 3859.

Румунський кабінет Вайди уступив ізза земельної реформи.

150.000 Вірмен з жінками й дітьми втікає з дому перед Турками, з якими получилися Ґеорґійці. Анґлія не може Вірменам дати допомоги. Рівночасно рушили Афґани проти Анґлійців. На допомогу Афґанам іде одна большевицька армія.

Франція заключила союз з Грецією.

Литовська констітуанта вже вибрана. Вона складається зі 112 депутатів. По партіям: 59 християнських демократів, 13 соціялістів, 6 Жидів, 3 Поляків, 1 Німець, 1 безпартійний робітник. Европейська преса звертає увагу передовсім на зникаючо мале число вибраних Поляків. Є це наслідок ненависти, викликаної особенно останніми походами Польщі проти Литви.

Латвія наймолодша з европейських держав, вибрала свою констітуанту на цілім просторі своєї території (Курляндія, Ліфляндія і частина Летґалії, замешкана католицькою Лотвою). Всі сподівалися дуже великої побіди найлівіщих, бо кому невідомі „латишські полки“ большевиків? Але хоч вибирали всі від 21 р. життя, вислід такий: „Союз хліборобів“ під проводом премієра Ульманіса, орґанізація празих, своїми 55 мандатами майже дорівнала с. д., які здобули 57 мандатів.

Сам Ульманіс кандидував на листі безпартійних, щоби здобути голоси нерішених людей по містах. В той спосіб здобув дійсно 6 мандатів, які злучилися потому з „хліборобами“. Таким чином праві мають 61 мандатів. Найслабший центр: 3 клерикалів, 6 демократів і 6 трудовиків з суспільними ідеалами ґрупи Керенського. Всіх депутатів є 150. Решту (18 мандатів) здобули національні меншости: 1 Поляк вибраний як католик, 4 „руські“, 6 Німців і 6 Жидів. Всі вони симпатизують або з правими або з центром.

Мимо того земельна справа буде вирішена на користь селян, бо всі розуміють, що без цього не буде спокою, потрібного для будови держави.

Литва одержить від анґлійських банків позичку 5 міл. ф. шт. в золоті. Ця сума становитиме основу литовської валюти. За це Литва дає анґлійським банкам концесію на вируб 400.000 гектарів державних лісів. А за це банки дадуть ще з вирубаного дерева 40% литовському урядови.

З дозволу Анґлії веде Литва мирові переговори з большевиками.

На конґресі німецьких соціялдемократів більшости, який на днях відбувся в Берліні, виголосив Шейдеман проґрамову бесіду. В ній заявив, що все ширші круги робітництва вертають знов у ряди соціялдемократії, а число приклонників „пучів“ і диктатури пролетаріяту меншає. Владу радянську назвав „штукою циркових джонґлерів“, яка хоче меншости віддати режім над більшістю народа. Тій штуці соц. дем. засадничо противні (цим Шейдеман засадничо відвернувся від науки Марксістів). В справі будучої тактики соціялдемократії заявив, що вона мусить і буде входити в коаліцію з буржуазними партіями, бо инакше хаосові не буде кінця; а на продовжування хаосу не дозволяє звичайна людська совість.

Зменшити число міністерств! Такий клич лунає в німецькій пресі. Він і нам придався-б дуже. Ось що пише на цю тему оден з поважніщих берлінських журналів.

Чому росте число міністерств у нашій державі, якої банкротство закривається тільки разураз новими паперовими „грішми“ (що тижня печатається нових 1000 міліонів марок!) — чим засуджується на невільництво навіть далекі покоління! Бо партії потребують портфелів для своїх найбільш незносних людей, яких хотілиб позбутися з партії в той спосіб, що роблять їх міністрами. В той спосіб ті незносні людці дістають товсті посади, а партії не тільки їх позбуваються, але ще і впливи зискують через них. За цісаря було це немислиме, хоч оточеннь Вільгельма було нужденне і забрехане, хоч на посади, де треба було напр. фінансістів, діставалися танцюристи і т. п. Але треба було уміти як не добре рахувати, то бодай добре танцювати, щоб осягнути ласку двора. А тепер у Німеччині кромі міністерств для справ військових, маринарки і кольоній утворено аж 15 центральних міністерств (тілько має їх Анґлія!). Це апарат страшенно дорогий і не тільки непотрібний, але шкідливий, бо розбиває й розпорошує всяку акцію правительства: через це множество „міністрів“ наради кабінету робляться довгими балачками 15 людей, зовсім подібними до балачок постійних „товаришів“ одного „штамтіш'у“. Тими довгими й абсолютно безплодними балачками канцлер так „перепрацьований“, що не може приняти ресорту: він тільки президіює тим балакунами чи так робив старий, робучий Бісмарк?

Зі всіх тих міністерств потрібні тільки такі:

І. Міністерство для господарства з підвідділами: 1. для прокормлення; 2. рільництва; 3. міських справ; 4. праці; 5. промислу й торговлі. II. Міністерство фінансів по анґлійському зразку (Treasury) зі спеціяльним узглядненням податкових справ. III. Міністерство заграничних справ. IV. Міністерство внутрішних справ. V. Міністерство комунікацій з підвідділами для: 1. залізниць; 2. торговельної маринарки; 3. почт і телеґрафів; 4. летунства. (Військові справи мудрий Німець хоче очевидно приділити штабові, а не політичному членові кабінету). Юстіція повинна належати до поодиноких держав. Інакше з великого числом кабінету робиться пустий млин, який тільки вічно гуде і клекоче, але муки не дає і не дасть, — навіть найменшого мішочка муки не дасть! Це буде кухня, з якої народ не дістане ні одної поживної страви, а в якій тільки парадуватимуть ситі й задоволені своїм балакунством кухарі. Вони до суду віку балакатимуть про все, що хочете: про заграничні справи, про внутрішні справи, про культуру, про господарство, про національного духа — зовсім як ті „постійні товариші“, що сходяться в шинку все при однім столі. Але не

зроблять абсолютно нічого путнього. Кабінет з 5 міністрів зовсім вистарчить. А для партійних бонзів треба придумати якесь инакше приміщення.

Так пише розумний Німець. Які це розумні слова, знає тільки той, хто мав нагоду прислухатися й придивитися пустому млинові т. зв. кабінету на Україні, який поти молов, аж поки не розмолов цілої держави. Може бодай тепер прийдемо до розуму.

Україна.

Вісти з України. До Винниці перенеслися всі українські центральні власти з Камянця. В Камянці лишився сам Огієнко, як ректор університету і головний уповажнений українського уряду на давній польській окупації. До Винниці прибув також президент міністрів Мазепа і відбув конференції з головним отаманом і українським урядом. Бриґада галицьких УСС. вступає до реґулярної української армії. Вступають тамтуди також рештки инших галицьких бриґад і військових частин, які залишилися у Винниці і території, занятій тепер польськими військами. З українським урядом і армією навязав також контакт ґенерал Павленко, який знаходиться зі своєю армією на Херсонщині. Одесу держать в своїх руках українські війська разом з відділом Шепаровича. На Полтавщині, Харківщині і Катеринославщині шириться повстання. Одною частиною повстанців проводить отаман Ангел, який на Україну видістався з румунського полону. Всюди по містах і селах заводиться громадське самоурядування. На урядові місця назначується свідомих українських громадян. Дня 20. травня мав виїхати отаман Петлюра зі своїм штабом з Винниці до Києва. У самій Винниці кипить українське орґанізаційне життя, головно на полі орґанізації української армії. У Винниці виходить український часопис „Хвиля", якого до дня 18. ц. м. появилося 11 чисел. До Винниці прибуло міністерство шляхів і розпочало працю. Головну увагу звернуто на встановлення транспорту. Для кращої експльоатації і керування, правобережна залізниця буде поділена на дві частини з управами в Київі і Одесі.

Румунія і Україна. „Нова Реформа" з 18. травня повідомляє з Букарешту: Міністер Таке Йонеску виїзджає до Черновець, щоб стрінутись з Миколою Васильком для обговорення справ мира між Румунією і Україною.

Українські кооператори у Петлюри. В суботу, дня 15. травня, відвідали головного отамана представники центральних українських кооператив від „Дніпросоюз" Коліух і від „Централа" Коваль. Вони заявили готовість працювати для добра української державности, згоджуючися взяти на себе виконання функцій в справі товарообміну і економічної політики уряду. Делеґати кооператив, які приїхали з Києва, мали вже ділові розмови з начальником постачання армії в справі деяких заготовок для війська, відвідали деяких міністрів, а з окрема premiєра Мазепу. 17. травня Коліух і Коваль, а також другі делеґати, а саме: А. Ніковський, В. Садовський і инші виїхали з Винниці до Києва.

Українські повстанці під проводом Тютюника (брат помершого шефа штабу) в силі 20.000 оперують проти большевиків на східнім березі Дніпра, на схід від Києва. Приблизно з такоюж силою появився Махно на границях Київщини й Херсонщини. (З польського радія.)

Україна в огни повстань. „Ілюстровани Курєр Цодзєнни" з 20. травня подає таку телеґраму з Києва: Ціла Україна стоїть в огни повстань. Повстанчеська армія розросла майже до 100.000 людей. В области Кременчуга, Знаменки, і Долинської повстанці окружили тепер великі сили большевицькі, а крім того, як говорять, корпус кавалерії, котрий йшов з Кавказу на польський фронт на поміч большевикам. Межи Гніваним і Браїловом згинуло в боротьбі з повстанцями поверх 200 комуністів.

Робітниче питання в У. Н. Р. Винницька „Хвиля" подає, що на днях проголошено наказ районного комісаря праці про те, що всі раніці закони і постанові УНР. відносно охорони праці остають в силі і всі орґанізації державні, громадські і приватні особи зобовязані їх строго додержувати. Мається на оці тут і 8 годинний

день праці, тарифи і правила про професійні Союзи, Каси хорих, забезпечення робітників взагалі і. т. д. Уряд УНР. буде далі твердо і не порушно стояти на становищі не тільки захования соціялістичних революційних добутків і їх поширення по лінії повного торжества праці над капіталом. Політика уряду піде по лінії реальних інтересів сільського й міського робітництва — заповідають нововидані розпорядки.

Союз з Польщею конечний! „Ілюстровани курєр Цодзенни“ з 18. травня 1920. р. повідомляє, що головний отаман Петлюра в розмові з кореспондентом „Ґазети Варшавської“ заявив, що союз Польщі з Україною є корисний і конечний з огляду на захланність Москви. Що до адміністрації України, Петлюра заявив, що вже скрізь призначено державних комісарів. Тимчасові польські уряди будуть діяльні аж до дальшого зарядження. Аґрарна справа буде розвязана українською конституантою.

Ентузіязм по причині приходу укр. військ. „Час“ з 19. травня в кореспонденції з Києва пише, що найбільшими ворогами большевиків на Україні були Поляки і галицькі Українці. Большевики перед самим відходом з Києва розстріляли 30 українських січових стрілців. Населення з резервою відноситься до польських військ, тому польський ґенерал Риц Сміґли приказав вийти польським військам на улиці Києва, щоби мешканці побачили польську силу. Київ приняв машеруючі польські війська гробовою мовчанкою, хоча на Крещатику були величезні товпи видців. За те, коли примашерувала українська дивізія Удовиченка, витано її ентузіястично.

Польська відбудова України. „Час“ з 19. травня подає комунікат цивільної управи Волиня і Поділля, в якім сказано, що польське міністерство освіти видало вже на протязі одного місяця около 7 міліонів польських марок на орґанізацію шкільництва на Волині і около 4 міліона польських марок на шкільництво на занятому Поділлю. Всі школи є майже виключно польські. В Кременци і Володимири-Волинськім зорґанізовано польські учительські семінарії, крім того в Кремянци буде утворений польський ліцей.

Порядок і орґанізація? Варшавське радіо доносить: Посуваючись вперед, Поляки всюди заводять порядок і орґанізацію. Залізниці перешиваються на вущу колєю аж но під самий Київ.

Притягнення до державної праці. На пропозіцію головного отамана визвав український уряд з Києва П. Стебницького і О. Саліловського в справі притягнення їх до державної праці.

В Київі холєра. Після вступлення до Києва Поляків, почала розповсюджуватися холєра.

Зі шкіл касарні. На Волині зачинили школи і зробили з них касарні.

4. Всеукраїнський радянський зїзд. Раковський говоритъ: Ліквідовання влади поміщиків і капіталістів не закінчено. Наша революція повинна була викликати з боку контрреволюції саме рішучий і довгий відпір. Наша революція є смертельна загроза для всіх капіталістичних країн. Що торкається бойоздатности, то Поляки неменш грізний для нас ворог, ніж білогвардійці, бо вони не перейняті ніякою благородною ідеею. Поляки кажуть, що вони хотять відбудувати кордон 1772. року. В своїх відозвах, вони обіцяють, улаштувати той порядок, про який досі відомо тим селянам і робітникам, по спинах котрих погуляв нагай польських жандармів. В занятих областях Поляками переводиться велика орґанізаційна праця за допомогою вчителів, священників і кооператорів. Представники повітів і сел повинні особливу увагу звернути на сільське вчительство і кооперативи. Наші ради повинні всю відповідальність за стан річей на задах взяти на себе. В заключенню Раковський каже: найліпшим акордом ваших постанов булоб те, аби ви замість мобілізації добровільно пішли на фронт. Після цього 25 депутатів записалося добровільно до червоної армії.

„Таймс“ пише: На Чорнім Морі забрали большевики як добичу 1724 торгових і пасажирських суден, в тім 71 анґлійських.

З воєнних кораблів, які стоять в Севастополі функціонує тільки одна підводна лодка.

Ціни в Севастополі слідуючі: Хліб 75 рублів фунт, масло 500 рублів фунт, видається 3 рази на тиждень. Сало 1400 рублів, масло 1600 рублів, бараболя 130 рублів фунт. Дрова 80 рублів, середний заробіток робітника 350 рублів денно.

Курс марки. На підставі порозуміння між українською і польською владою, встановлено новий курс на польську марку, а саме 5 карбованців.

Український театр. Дня 18. травня відограв новий драматичний театр ім. І. Франка комедію на 4. дії Вол. Винниченка „Панна Мара“.

Курси українознавства. Винницьке освітне товариство „Просвіта“ відкриває курси українознавства для урядовців і приватних осіб. На курси приймаються як слухачів бувших курсів українознавства при відділі освіти і нових слухачів.

Вечерок Шевченка в таборі полонених. „Нова Реформа“ з 19. травня повідомляє з Ланцута: дня 12. ц. м. о год. 16 відбувся на площі казарм вечерок устроєний старшинами української придніпрянської армії в честь поета Тараса Шевченка і здобуття міста Київа. В цім вечірку взяли участь також польські офіцери, заняті в Ланцуцькім таборі. Відчит про Шевченка виголосив сотник Сипкевич. Музично-вокальна проґрама була дуже велика і інтересна.

Заява української бриґади в Чехії. „Právo Lidu“ поміщує заяву української бриґади в Нім. Яблоннім, яка протестує — в звязи з заміною нот між чеською і московською республикою — проти цего, що вона контрреволюційна і є протипролетарським військом. Бриґада є частиною армії Української Народньої Республики і її основними ідеями є: 1. Зединення всіх українських земель в одну народню республику. 2. Вся земля має бути віддана хліборобам, всі фабрики робітникам. 3. Виступає рішучо проти всякої окупації українських земель, звідки вона не походилаби.

З робітничого життя па Підкарпатській Україні. Дня 9, травня відбулися в Перечині соціялдемократичні збори, в яких взяли участь робітники тамошньої фабрики. Перший промовив тов. Я. Остапчук, пояснив передвоєнне життя робітників, світову війну і здобутки пролетаріяту цілого світу. Гаворив також про завдання і значіння соц. дем. партії. Промовляли ще тов. Ревай та Клочурак, які закликали до орґанізації. На тих зборах вибрано виконуючий комітет, який має перевести партійну орґанізацію.

Польща.

Стріча Пілсудського з Петлюрою. „Nowa Reforma“ подає: „Gazeta Poranna“ характеризуючи в кореспонденції з Київа постать Петлюри пише, що він є чоловіком середнього росту, досить тяжкої будови. Його велике лице вказує на велику силу волі, впертість і певного рода задуму. Він уміє витворити між собою а окруженням певного рода віддалення. Петлюра висівши з залізничого воза підійшов до Пілсудського, котрий вийшов напротив него. Оба вожди уцілували себе взаїмно, потім відійшли до сальону на нараду. Зґромаджені на двірці маси були глибоко зворушені і урадованні видом обох заприязнених вождів і їх сердечними відносинами. (А що писала польська преса про Петлюру перед роком? Пр. ред.) — „Illustr. Kurjer Codzienny“ доносить за польською аґенцією телеґрафічною після відомостей з „Daily Express“, що Фінляндія постановила взяти участь в офензиві проти Росії. Німецькі часописи заосмотрюють ту відомість слідуючим коментарем: Нова офензива проти Росії прибирає великі розміри і знаходить передовсім попертя зі сторони Антанти. Теперішня акція Польщі є тільки вступом до великої офензиви, котра заміниться не задовго в кольосальний лук затісняючийся около Росії. Від Білого до Чорного моря. Крайне північне крило творять війська фінляндські і добровольчі відділи російські, центрум війська польські і українські, на правім крилі румунські. Також японська офензива позістає в тісній звязи.

Надії Поляків. Варшавське радіо з 19. В Бельведері Пілсудський звертаючись до правительства і ріжних депутацій сказав, що економічне положення України дуже добре. Вигляди на збір хліба втішні.

На задах у Поляків. Поляки полонені розповідають, що війська і населення голодає. Діети зменшені, леґіонери цікавляться большевицькою літературою, військам говориться, що совітська Росія не хоче заключувати з Польщею миру. — З місцевостей, яким загрожує наступ польський населення втікає. В Польщі вязниці переповнені політичними арештантами. Серед них багато хорих. Мруть сильно. Трупи лежать серед хорих по кілька днів.

Розрухи в Польщі. По всій Польщі вибухають заворушення. В Лодзі страйк. Варшавські заворушення суворо здавлені.

Порядки в Польщі. В польських лісах дезертири зорґанізувалися в чорну армію. Вони нищать залізничні мости, нападають на польських жандармів.

У Варшаві прийшло до крівавої битви між польським військом з Познані й Жандармерією. Познанці забили прикладами одного жида на вокзалі. Коли жандармерія арештувала кількох Познанців, прийшло до битви ізза увязнених. Битва трівала пів години й була така завзята, що приходило до атаків на штики.

Росія.

Ролянд про Совітську Росію. Французький письменник Ролянд пише: Я задивований тою величезною орґанізаційною працею, яку ми бачимо в Москві під керуванням совітського уряду. Москва тепер є духовий осередок всього світу.

Привітання французькому робітництву. За підписом Леніна надіслано по радіо привитання французькому робітництву, рішучо повставшому проти своїх капіталістів.

Переговори з Фінляндією. Фінляндія відповіла згодою на відновлення з нею переговорів після пропозиції Чічеріна.

Ґрузія підготовлюється до війни з червоною армією. Правительство звертається з закликом до всіх громадян здібних носити зброю, стати в оборону демократичної держави. Ґрузія не відмовляється вести пореговори але треба бути підготовленим до ріжних випадків, тим більше, що союзників для себе навкруги Ґрузія не бачить.

Проти Поляків. У всіх містах совітської Росії населення переповнене палким бажанням боротися з польською навалою.

Нота Чічеріна і Раковського до правительства Великої Британії, Франції, Італії і Сполучених Держав північної Америки. В ноті між иншим сказано: Польські війська несподівано вдерлися на теритоію радянської української республики, союзної (аліє) совітської російської республики. В цей самий час польське правительство признало контрреволюційну ґрупу Петлюри, якого багато разів було вигнано українським народом, правительством цього народу і підписало з ним договір згідно з яким Україна стає у васальну залежність від Польщі. В инших словах ноти докоряється антанту за її зрадницьку людську політику і накладається на ню всю відповідальність за будучі події.

Нота Раковського до Антанти. Раковський в імени українського совітського уряду звернувся до Антанти з нотою протеста проти польської навали, в якій докоряє Антанту за поміч Полякам.

Мобілізація юристів. В Москві наказано перевести перечислення всіх осіб з вищою правничою освітою, в ціли призначення на посади в установах народних комісаріятів.

Большевицька амнестія. Ленін і Троцький оповістили загальну амнестію, добродійства якої не відносяться одначе до: 1. дезертирів; 2. білих революціонерів (в нутрі Росії?); 3. налогових злочинців; 4. таємних торговців і лихварів; 5. Поляків. Люде з тих 5 ґруп можуть одержати поодиноко амнестію, коли вступлять в Червону Армію.

Трудове дезертирство. Боротьбу з трудовим дезертирством ставиться в обовязок на комітети праці. Вони мають право карати від 2 до 6 місяців. Більш тяжкі випадки підлягають компетенції революційних трубуналів.

Дипльоматичні зносини з Персією. До Персії за підписом Чічеріна надіслано дві ноти, одну з приводу заняття совітськими військами міста Ензелі, а друге з приводу рішення перського правительства прислати до Росії дипльоматичну місію. В першій ноті між иншим сказано, що совітським військам наказано звільнити перську територію, як тільки мине військова потреба і буде закінчене налагодження вільного і незагроженого плавання в Каспійськім морі, що знаходиться в повній згоді з заявою совітського уряду з 26. травня 1919. року а саме з тими пунктами, які говорять, що Каспійське море буде оголошене вільним для плавання кораблів під перським прапором і що совітське правительство погоджується на передачу незалежному перському народові російських портових збудовань в Ензелі. Та нота закінчується заявою про задоволення щасливим закінченням конфліктів. Друга нота витає рішення перського уряду поновити дипльоматичні зносини з совітським правительством, але совітське правительство жадає дістати певне забезпечення того, що нове російське представництво в Тегерані і російські консулі будуть під належним захистом і не будуть загрожені вмішуванням чужих військ, які все ще перебувають на території Персії.

Міжнароднє життя.

Напруження між Чехією й Польщею зростає постійно. Наслідком того мало прийти вже й до непорозумінь між Прагою й Парижем, який обстоює в усім інтереси Польщі.

Большевицький замах. Як не як, а кождий мусить признати, що цей плян, коли він був, то був — смілий: Президент суду в Вашінґтоні Mr. Palmer подає до прилюдного відома, що недавно приготований був плян атентату на Вільсона. Цей американський декляматор „справедливости“ мав бути висаджений в воздух разом з Білим домом і всіми сенаторами в нім. Рівночасно мало бути виконаних 70 менших атентатів на ріжних потентатів. Це мало бути сиґналом до світової революції комуністів. Одначе плян атентату відкрито й доказано звязки з центрами комуністів у Берліні й Відні. Чи це привид переляканих виновників страшних нещасть Европи, чи дійсність, чи претекст до переслідування комуністів — годі напевно сказати.

Розброєння Німеччини доконано з днем 15. травня. Сила її війська виносить всего 200.000. Таким чином Німеччина вийшла тепер з ряду великих держав.

Румунія має разом з Польщею оперувати на Україні. Переговори веде ґен. Розвадовскі.

Італія утворила 18 нових баталіонів карабінієрів.

В Лондоні, який має вже 8 міліонів мешканців, основано другий університет. Першим його ректором став Бальфур.

Медик епископом. Анґлійський король іменував епископом дра мед. James'a Hunc'a, який дальше читатиме свої лекції про хірурґію.

Великий військовий табор в Ірляндії спалили Сін-Фейни, висадивши склад муніції. Шкода виносить 12 міл. ф. шт.

Взаїмне поважання в семї великого Ґледстона. На днях помер наймолодший син Ґледстона, який 32 роки був священиком в одній парохії. Про нього говорив батько: „Мій син такий чоловік, що я не варт розвязати йому ремінця при черевику“. А син говорив про батька: „Мій батько це такий великий дух, що я не в силі навіть думкою наблизитися до його висот.“ В такій атмосфері взаїмного поважання й навіть обожання виростають анґлійські діячі. У нас троха инакше.

Цікаве. Дня 10. квітня виплив німецький корабель „Сенатор Шредер“ до Ісляндії. Було над 60 незалежних соціялістів між пасажирами. Вони в дорозі захопили силою корабель в свої руки, змінили його біг і доплили до Архангельська, де подарували його большевицькій владі.

Негри стаціоновані в Німеччині насилують жінок і заражують їх страшними венеричними недугами.

Цікава статистика. Американський уряд оповіщує свому народові, що в армії ствердив 337.649 випадків дезерції до 15. липня 1919. р. Дальші обчислення відбуваються. — А хто. у нас займається тим?

Жанну Д'Арк проголошено офіціяльно святою. Франція вислала на це свято специяльного посла в Рим.

Чудову святиню Шіви відкопано коло Бомбаю. Подоба Шіви з червоного базальту виносить 11 м., на стінах прекрасні орнаменти.

На міжнародний конґрес жінок, який відбудеться в Женеві в днях 6.—12. червня, висилає анґлійське правительство офіціяльно паню Астор, одинокого жіночого депутата анґл. парляменту. Американське правительство з Вашінґтону висилає п. Даніельс, жінку міністра Маринарки.

На полі штуки будиться великий інтерес до бароку цікавих відсилаємо до книжки Гавфенштейна „Vom Geiste des Barocks", яка являється блискучим пропагандним твором. Ілюстрована багато.

Про театральну штуку появився у Відні першокласний твір Райнгардта „Der Schauspieler". В нім зібраний величезний досвід і знання історії штуки. Рівно цінна хоч иншого рода книга Вінда під таким самим титулом.

Воєнні втрати. Що раз докладніще обчисляють держави свої воєнні жертви. Тепер оповістила Анґлія свої: вона змобілізувала 8,654.467 людей, з чого було 1,524.187 колірових, решта білих, в тім 5,704.416 з матірного краю, инші з кольоній. З того погибло 713.021, ранено 2,053.779, пропало без вісти 271.288. Значить процент потерпівших прямо небувалий: деходить до 40%!

Песиміст. Німецький кронпрінц обходив в травні 38 роковини своїх уродин. Коли йому желали щастя, відповів: „Мені щастя? Щастя Німеччині прийде напевно. Але щастя Гогенцолернів минулося."

Найдорожчі почтові марки це т. зв. „марки баґдадської провізорії". Видано їх тільки двома накладами в 11 формах. Тепер за комплет з 11 марок платять анґлійські збирачі по 120.000 ф. шт., себто по 25 міліонів корон! Наше недбальство характеризує і на тім полі те, що ми за такий довгий час істнування української держави не видали ні одної серії виключно почтових марок.

Революцію робиться. В Німеччині появилася преінтересна книжка п. з. „З варстату революції" (Берлін). Автор її — Еміль Барт, який був одним з реґентів Німеччини в листопаді 1918. р. разом з Гаазе, Дітманом, Ебертом, Шейдеманом і Ляндсберґом. Барт це хворий чоловік, який був 5 кратно караний за злочин проти моралі, як актами ствердило й оповістило Соціялістичне Бюро. Це вказує на те, яких людей видвигає революція на верх. Мимо цего його книжка незвичайно інтересна. Він масою матеріялів доказує велику правду, що „революцію робиться" і як її робиться. Книжка заслугує на увагу, особенно в цих неспокійних часах і особенно для нас Українців.

Американська преса дуже занепокоєна зменшенням імміґрації, бо Америка потребує робітників. Коли в рр. 1911—14 що року прибувало з Европи 1,298.850 душ, то за останній рік вернуло в Европу 214.421 а прибуло тільки 201.472.

Таємна ірляндська орґанізація „Сін-Фейн", яка домагається самостійности Ірляндії, в однім місяці квітні убила 29 анґлійських урядовців і зробила 18 невдачних замахів. Крім того висадила в воздух 4 анґлійські костели, виграбувала 4 поїзди почтові й 1 курієрський та силою забрала з анґлійських банків 1½ міліона фунтів штерлінґів. В кінці оповістила льордови Френшови й иншим анґлійським державним мужам вироки смерти.

Мрії старого Веніцельоса так описує „Morning Post", з якої кореспондентом говорив цей грецький державний муж: конференція в Сан-Ремо додала 5-міліоновій грецькій державі 2½ міл. душ. Цим Греція на разі вдоволяється, хоч поза її межами остало 2½ міл. Греків. Але й вони згодом знайдуться в грецькій державі. Тепер возьметься Греція до вилічення своїх фінансів і до сотворення нової культури, ще більш блискучої, чим була культура старинної Еллади. — Нічого казати: якби це останнє було правдоподібне, то варта б дати Греції все, чого вона захоче . . .

Упадок. По упадку ріжних німецьких орґанів щоденної преси приходить черга і на поважніщі видавництва. Недавно застановлено „Archiv für Rassen- u. Gesellschaftsbiologie" з 1. ч. 13 річника. В тім видавництві порушено багато розум-

них думок і проектів, як піднести доброту породи народів білої раси. Але були в нім і шкідливі думки, як нпр. та, щоб не дозволяти подруж учителькам, хоч, як відомо, в цім фаху працюють найбільш енерґійні жінки. До найкращих думок цього видавництва належать переконування енерґійних і етичих людей обох полів, щоби не сходили без потомства зі світа, бо инакше розплодяться тільки ідіоти й гуски.

Мемуарна література вибивається тепер в Европі на перший плян. Нпр. мемуари Caillaux закупила рівночасно преса анґлійська, американська й голяндська. З великим заінтересуванням очікають появи мемуарів секретаря паризької таємної поліції М. Paoli, який помер на днях в 85. р. життя. Він через 40 літ з доручення уряду „опікувався“ кождим монархом, що відвідував Парижі пильно записував свої помічення. Покійний анґлійський король Едвард особисто доповняв ту часть його мемуарів, яка описує побут анґлійських королів в Парижі.

Голова донського військового круга Харламов виїхав до Парижа для полагодження справи козацьких військ.

В Царгороді зачинено російську часопись „Русское Ехо“.

Воздушна комунікація Цими днями уряджуєсь в Брукселі реґулярна почтова воздушна комунікація з державами які граничать з Бельґією. Означені тарифні ціни дуже малі; для листів до 100 ґрам. побираєся за 20 ґрам. 75 сант., понад 100 ґрам. виносити буде 50 сант., за кожні дальші 100 ґрам. Ціна за 1. пасажира буде коштувати до Парижа 300 фр. або 500 фр. до Парижа і назад, при чім кожний пасажир може взяти 20 клґ. баґажу.

До перелету Тихого океану будують в Новім Йорку два величезні гидропляни. Будова цих апаратів єсть під доглядом і керуванням міністерства фльоти Сполучених Держав; першу пробу лету виконають старшини американської фльоти. Апарати ці 100 метрів ширини, мають мати загального тягару без балясту 30 тон і кожний з них по 9 моторів, з котрих кожний мотор 400 сил кінських.

Конструктор де Бішоф має в найближчім часі вибудувати новий маленький апарат, котрий всього коштувати буде 9000 фр; він несе на 1 квадратовий метер 22 клґ. і цілком з сталевих труб зроблений, можна в кількох хвилинах його розібрати, і в першім лучшім місци де небудь примістити. Мотор употребляє менше більше 6 літер бензини та оливи на 100 кільометрів, скорість призначена 100 клм. в годину, скорість при осадці виносить 40 клм. в годину. В повнім виеквіпованю з бензиною і оливою на дві години апарат буде важити 95 кільоґрамів.

По відомостям французьких часописів сфабриковано в Франції підчас війни 100.000 моторів воздушних, 56.000 аероплянів, і 3000 гидроплянів. Інтересно додати, що в липні 1914. р. мала Франція 127 військових аероплянів і 8 гидроплянів, в часі перемиря аж 11.760 аероплянів, 1264 гидроплянів. 1914. р. було в Франції 1718 кваліфікованих льотників, в 1918. р. 18.314. Одержана найвисша швидкість військового апарату виносила 130 кільометрів в годину, в 1918. р. одержав „Gordon monoplan“ 240 кільометрів в годину. Взлет до високости 2000 метрів требував в році 1914. 12 хвилин, а в р. 1918 4½ хвилин. Максімум транспортованого тягару в 1914. р. виносило 100 кільо а 1918. р. 1250 кільо. Найдовший безперестанний простір з двома пасажирами виносив в р. 1914. 500 кільометрів, при кінці війни 1500 кільометрів. Ці казочні звисчені цифри бачимо не тільки у Французів, але у всіх держав, котрі брали участь в світовій війні. з виїмком російської Совдепії

Париж — Прага в 5 годин. Цей надзвичайний лет виконав французький капітан Deullin разом з четарем Pleurien, Оба льотники вилетіли з Парижа 3. мая ранком, а по 4 год. 55 мінут без ніякого дефекту зроблено в Празі осадку, а потім продовжили свій лет на Варшаву. Апарат є один з типів, котрий призначений для сталої комунікації Париж — Прага — Варшава.

Хіва — незалежна республика. Хіва проголошена незалежною совітською республикою.

Звістки з Парижа. Президент синдикату французьких журналістів п. Тастевен де Нувель склав візиту повернувшомуся з Сан Ремо ґрафу Тишкевичу і запрохав його на обід, який уладжує товариство журналістів, просячи підчас цього обіду поінформувати їх про Україну. Так само гурток студентів з школи політичних

наук з ґрупою студентів Ecole Normale (одна з найвищих шкіл, з якої вийшло багато відомих політичних діячів), прохав ґр. Тишкевича зробити виклад про Україну. Між иншим був у ґр. Тишкевича п. Ребельо, віце-президент відомої орґанізації „Alliance Francaise“, з яким ґраф обговорював справу відкриття філії цього товариства в Київі та в ріжних місцях України. До останнього часу на чолі цеї орґанізації стояв Дешанель, а тепер є Пуанкаре. Один з полководців останньої війни, ґенерал Кастельно, написав палку промову до нововиданого збірника, складеного з промов французьких політичних діячів в українській справі: сенатора де Монзі і послів: Гаяр-Ванселя, маркіза де Магальона та Терельаза, а крім цього з промов голови української делеґації в Парижи ґр. Тишкевича.

Третий інтарнаціонал. Фінляндська соціялістична робітнича партія одноголосно постановила вступити до третього інтернаціоналу.

Економічна хроніка.

Ціна паперу в Америці підскочила о 500%, бо зуживання його дуже збільшилося. Один щоденник „Sun“ зуживає денно 700 тон (700.000 кільоґрамів) паперу, а в неділю тричі тілько.

Відбудовча чинність в Польщі. Польський сойм ухвалив недавно 75,000.000 польських марок як допомогові позики для індустрійних заводів. З того дістали позики досі 34 підприємства, разом 28,600.000 польських марок. Дальшим 15 підприємствам буде уділено 18,100.000 польських марок. Позики призначені в першій мірі на переведення відбудови руху, а не на інвестиції. — Польське міністерство торгівлі передає рівнож домашним індустрійним заводам ріжні замовлення. Так одержали 34 заводи замовлення в висоті 16,900.000 польських марок. Польський уряд наміряє далі передати виріб деяких товарів в висоті 71,000.000 польських марок краєвим підприємствам.

Підйом дробного й середнього промислу в Польщі. В Польщі працюють зараз около 24.000 майстерень дрібного промислу, обіймаючих 720.000 робітників. Польський уряд заосмотрює їх сирівцями і уділює їм кредити. Засновано недавно „Головну кредитову комісію“, завданням якої є підтримка дрібних промисловців і ремісників. Досі визначено нею 1,685.000 польських марок.

Польська позика в Голяндії. По звідомленням „Czas“-у удалося „Союзові польських міст“ виєднати собі в голяндського уряду позику в висоті 250,000.000 голяндських ґульденів для закупна товарів в Голяндії. Міністер фінансів Ґрабскі виготовляє зараз ґарантії, від яких залежатиме зреалізовання позики.

Занепад скотарства в Польщі. Скотарскі запаси в Польщі меншають з кожним роком; головно потерпіли вони від війни. По обчисленням урядовим виносять втрати за останні роки 80%. Зараз Польща примушена ввозувати скоти й мясо.

Філії російських кооператив в Швеції. Російський „Центросоюз“ засновав недавно філію в Стокгольмі під титулом „A. B. Svensa Centrosojus“. Акційний капітал виносить покищо 500.000 корон, з чого головну часть покрила норвежська філія Центросоюзу.

Латишське пароплавство. В Ризі стараються латишські фірми заснувати корабельне товариство для плавби між Риґою а Ню-Йорком. Акційний капітал виноситиме 50,000.000 рублів. Товариство Latvia—America-Liny робить всі заходи, щоби зреалізувати плян.

Нові залізниці в Латвії. Латишський уряд наміряє побудову 800 кільометрів нових залізниць. Шини вже замовлені в Америці (62.000 тон), та ще бракує возовий парк, замовлення яких на загрaниці має наступити незабаром.

Державний білянс Фінляндії. Державний білянс Фінляндії поправляється постійно. Зараз Фінляндія має в загранниці всього тільки 160.000.000 фінляндських марок боргів. Довги в нутрі виносять заледви 1.000,000.000 фінляндських марок. За те обчислюється державне майно, себто ліси, залізниці і т. д. на 8.000,000.000 фінляндських марок.

Фінські пароплавні товариства. Фінське пароплавне товариство в Гельзінґфорсі одкрило нові їзди між Гельзінґфорсом, Ревалем і німецьким портом Стетін. Рівнож відбувається правильна їзда між фінськими й бувшими російськими портами Естонії і Латвії.

Російсько-італійський товарообмін. Між італійськими споживними спілками і російськими кооперативами заключено недавно в Копенгазі договір на товарообмін, який зараз став затверджений італійським бюром для заграничної торгівлі.

Обновлення торговельних взаїмин між Росією а Америкою. Торговельні палати в Америці постановили вислати спеціяльну комісію знатоків і фаховців до Росії, щоби віднайти плятформу для навязання нових торгових взаїмин між обома краями.

Вивіз ропи з Росії. По звідомленням в „Зорі Росії" почато з кінцем року 1919 добування ропи на нафтових теренах Баку і Батум наново. Рівнож відновлено й руровий провід з Баку до Батуму. Зараз переводиться денно біля 140.000 пудів ропи до Батуму. Закупном цих запасів інтересуються головно Італійці.

Чехословацьке пароплавство на Чорному Морі. Акційне товариство для торгівлі зі Сходом в Празі наміряє закупити кораблів для постійної їзди на Чорному Морі. Чехословацький уряд згодився на уділення запомоги в висоті 120,000.000 чеських корон. Товариство бажає навязання товарових взаїмин з чорноморськими державами.

Вовняні запаси на Україні. Російсько-брітійська торговельна палата прикладає велику вагу великим запасом вовни, які ще зберіглися на Україні і які совєтський уряд хоче ужити як средство виміну. Проти вивозу української вовни в Анґлію висловилися московські сукневі промисловці, які вовну потребуватимуть, як що тільки сукнева індустрія наладнається. Зараз ведуться переговори між всіми трьома чинниками: анґліськими палатами, російськими заводами й совєтським урядом з метою віднайти середню лінію, вдоволяючи набажання всіх.

Курс польської марки. Польська марка паде постепенно. В порівнанню до німецької представляється її вартість так: За 100 польські марки платилося:

7. травня	. . . .	28—30 німецьких марок,
8. „	. . . .	27 „ „
10. „	. . . .	26—27 „ „
11. „	. . . .	23—24 „ „
12. „	. . . .	22—23 „ „

Нові підприемства для торгівлі з Україною, Польщею і Фінляндією. Під титулом „Восток" заснувалося в Берліні товариство для ввозу й вивозу з метою достарчання східним краям, головно Україні, Польщі, Фінляндії і Крему товарів першої необхідности. Засновчий капітал виносить 200.000 марок. Товариство розпічне свою діяльність незабаром.

З українського життя на чужині.

В звязку з останніми подіями на Україні має відбутись цими днями у Відні зїзд українських послів за кордоном.

Прибули до Відня український посол в Румунії проф. Мацієвич, український посол в Чехії М. Славінський, український посол в Римі Дм. Антонович, посол в Анґлії Марґолін, посол в Фінляндії М. Залізняк. Сподіваються приїзду міністра закордонних справ Лівицького, Миколи Василька, Миколи Порша та инших.

— —

На Україну відїздить сила інтеліґенції, що перебувала на еміґрапії. На превеликий жаль дає польська місія дозвіл дуже неохоче — по чотирі візи через скілька день.

— —

Відомий фінський учений і співробітник нашого журналу, почесний член українського посольства в Фінляндії, проф. Мансіка, призначений фінським урядом послом до Чехії. Проф. Мансіка дуже добре поінформований в українських справах і ставиться до України з великою симпатією.

— —

В Відні зараз відбувається нарада членів центрального комітету партії соціялістів-федералістів. В ній беруть участь Галін, Марґолін, Маціевич, Кушнір, Славінський, Слюсаренко, Чижевський, Гаевський. Ця нарада мае на меті розглянути відношення партії до подій дня і орґанізувати за кордоном партійне представництво.

— —

Як нас сповіщають з кол хліборобських, перед кількома днями одбулася в Лейпціґу нарада, орґанізована Українським Союзом Хліборобів-Державників, на яку був запрошений гетьман Скоропадський. З приводу останніх подій на Україні прийшли до висновку, що нова спроба Директорії, зорганізувати українську державу, не мае виглядів на успіх і тому ухвалено активно її не підтримувати, але також не робити жадних виступів проти цеї акції, щоб не стягнути на праві кола відповідальности за її неуспіх. Малось також на увазі, установити спільний погляд на події, щоб тим уникнути всяких сепаратних виступів окремих ґруп, і цього на конференції удалось досягнути.

— —

Як нас повідомляють з певних джерел, виїхало з Росії в закордонні центри російської і української еміґрації багато московських звичайних большевицьких аґітаторів і так званих большевиків-монархистів, що вербуються головним чином з російського й українського дворянства, російського старого офіцерства. Їх завдання — ширити симпатії серед російських кол і руйнувати всі противобольшевицькі, головним чином українські національні орґанізації. Серед тих аґентів є офіцери, що в старій армії займали дуже високі посади. Один із них з великими коштами, під чужою фамілією мав прибути недавно до Відня спеціяльно для роботи серед української кольонії.

— —

Український Національно-Державний Союз.

Як довідуемося з Українського Національно-Державного Союза вийшли самостійники-соціялісти і можливо вийдуть хлібороби-демократи. Союз в останні часи вироблював меморандум до Уряду. Можна сподіватися — до Союзу в скорому часі вступлять більше ліві партії, які не вступали в Союз зза присутности в цьому самостійників і хліборобів. З'явилася думка в політичних колах — доповнити Союз представництвам Угорської України, Бесарабі, Донщини, Кубані і українських кольоній — Канади, Північно-американських Сполучених Штатів, Зеленого Клину і инш. Можливо, що в такому складі буде утворена загально українська національна орґанізація, яка возьме на себе представництво українських інтересів усіх українських земель в світових міжнародних орґанізаціях.

— —

Цими днями, як повідомляють нас з Берліну, виїхав через Чехію, Ґерманію, Естляндію і Большевістію до Харкова лідер українських комуністів у Відні, п. Винниченко. На чеському кордоні, котрий він проїздив разом з Мартосом, його було на деякий час заарештовано. В Берліні мав п. Винниченко скілька побачення з московськими большевицькими представниками. В офіційних українських колах Берліна приїзд лідера большевиків викликав лреполох в звязку з тими фінансовими операціями в Голяндії і Франції, які думають поробити деякі наші міродайні кола з нашими активами. Але крім офіційної заяви до німецьких комуністів і соціялдемократів лідер українських комуністів не вживав инших заходів. Проїзд його в Великоросію, а потім в Харків викликав приемне здивовання як серед російських комуністів, так і серед російських большевиків-монархистів. Бо по їх відомостям становище комуністів на Україні було дуже тяжке, про що Винниченка

повідомляли не тільки з чужих джерел, але навіть його власні аґенти, що їздили спеціяльно до Росії. Большевики-монархисти певні, що живцем він не вилізе з цеї історії.

— —

26. травня відбувся концерт в памяти Т. Г. Шевченка в великому залі Концортвавза у Відні. Концерт почався оркестровим виконанням національного гимну і святочною промовою проф. О Колеси. Далі йшли сольові співи п. Т, Пасічинського (тенор): „І золотої і дорогої," „У гаю гаю вітру немає" в музиці Січинського. Після цього оркестрою були виконані деякі твори Чайківського російського композітора. Деклямація шановної артистки Дорошенкової „До живих і мертвих" та з „Псальмів Давидових" зробила дуже велике враження. Особливо треба це сказити про деклямацію з Псальмів Давидових, які своїм змістом відповіли сучасному тажкому моментові українського народу. На тему „Бунт раба," прочитаний був п. С. Черкасенком реферат — змістовний, але трохи за довгий. Треба одмітити виразно добру гру на роялі панни Божейко, котра замінила собою відсутню артистку Колесівну. Концерт закінчився сопрановим сольом п. Остапчук: „Минули літи молодії" і народні пісні.

Концерт мав середній успіх. З високих гостей ми бачили тільки п. Ф. Швеця, де яких членів українського посольства і кооперації. Артистів вітали, але на жаль, великі розміри залі, при тому тільки наполовину наповненої, не спріяли успішному виконанню особливо вокальних сольових номерів. b-mol.

— —

Оголошення аґента для військових справ.

Всі старшини і військові особи мають зголоситись у тимчасово-викопуючого обовязки військового Аґента сотн. Краснопера (Langegasse Nr 5).

Старшини як рівнож особи військового характеру, котрі цьому зарядженню не повинуються, стратять право бути українськими старшинами.

Сот. Краснопера.

— —

Як повідомляє „Свобода", відкликаний голова української дипльоматичної місії у Вашінґтоні, п. Юліян Бачинський, зрікся передати кошти і справи свому заступникові п. Михайлові Імханецькому. Через що останній притяг Бачинського до суду. Тепер державний американський суд має установити, хто з них двох є справжній представник України. Таким чином Американці на власні очі замість Капелі побачать українських бабу Палажку та бабу Параску à la naturell.

— —

Скандальний суд, що розпочав п. Василько з Поршом і Мартосом проти фінансового аґента в Берліні, п. Супруна, удалось припинити завдяки втручанню Національного Державного Союзу. Процес мав відбутись 8. травня. Німці, що після українсько-польської офензиви поставились до нас дуже вороже, збирались зробити з нього другий процес à la Голубович. Зараз, по вимозі представника Національного Союзу, справа передана на розгляд ревізійної комісії, зложеної з трьох відомих українських діячів: д-ра Галіна, інжінера Соковича та п. Мирного. Під їх доглядом мають робитися і дальші державні видатки по аґентству.

— —

З приводу бажання Національного Союзу, припинити закордонні українські скандали і між иншими скандал Василько-Супруна, передачею цеї справи в державний суд наші закордонні большевики подали свій протест до німецьких соціялістів, а „Нова Доба" повідомляє, що „чорносотені наємні висланці Союза Української Державности" бажають захопити державні кошти в свої руки. Це надруковано після офіціяльної заяви Національного Союзу, що ні на які державні кошти не посягає. Ця чергова брехня слабих мабуть на проґресивний параліч большевицьких наймитів з „Нової Доби" зробила надзвичайно сумне враження навіть серед ворожих Україні німецьких соціялістів.

— —

Протиукраїнська аґітація п. Винниченка і його аґентів викликає здивовання серед чужинців всіх країв, а найбільше на Балканах, де сербські і болгарські діячі дуже дивуються, що в таку тяжку хвилю власний письменник кинув на поталу рідний край чужинцям. Серед полонених наших в Німеччині та инших країнах ефект аґітації Винниченка такий, що полонені про українську справу нічого й чути не хотять. Багато їх виїхало з аґентами Коппа до Росії. Багато полонених заявляє, що коли єднатись, то „єднатись з справжніми большевиками, а не з українськими їх наймитами!“

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Причини відділення України від Росії.

„L'Horison“ 20. березня дає статтю під таким заголовком на три стовбці і цим показує велике зацікавлення Белґійців, які мають на Україні багато своїх підприємств, цією країною будучого.

Поставивши питання, чи не є незалежність України твір купки шовіністів, автор (В. Н.) в дальшім викладі звертає увагу на вражаючі контрасти, які давно істнували між Україною і Росією.

Перше за все з погляду економічного.

„На Україні істнують всі можливости щасливої гармонії аґрікультури і індустрії. Родюча земля, широкі степи, добрий клімат призначають Україні ролю житниці Европи. Одночасно природа щедро надала Україні підземні багацтва, необхідні для розвитку індустрії, а саме вугіль і залізо.“ Далі автор зазначає, що, не зважаючи на такі щасливі підвалини, українська промисловість лишилася далеко позаду від російської, і сама Україна є досі країна жита і сирівців, в експорті яких вона стоїть дуже високо. Як доказ цьому, автор приводить цифри запасів жита, пшениці, ячменю і овса у 1909 і 1913 роках, які досягають 946,5 міліонів пудів; велика кількість скота, птиці, яєць, тютюну і цукру також роблять Україну експортовою країною. „Цей вивіз сирівців ще збільшився за останні роки, бо південні ґуберніі чим далі тим більше ставали центром вивозу „російського“ хліба. І український хліб головним чином експортувався за кордон. Вся російська політика дбала за те, щоб як найбільше експортувати з України, і коли з загально російського урожаю на Україну припадає 31% то на експорт 66%. От же на харчування мешканців південних ґуберній залишалося 17,8 пуд на душу на правобережжю 19,3 пуд, а на Чорноморрю 23 пуда, коли в центрі Росії лишалося 21,5 пудів, на Волзі 22 пуда і на півдні Волги 22,8 пуд. Отже мирове значіння Росії покладалося на недоїданню українських селян, мешканців житниці Европи!“

Далі автор розглядає причини слабого розвитку індустрії на Україні, не зважаючи на сприяючі умови, приводить відповідні цифри відносно заліза, цукру, тютюну, мануфактури і пояснює це так:

„Інтерес велико-російської індустрії залежав від економічної і соціальної політики імперії. Їй треба було мати сирівці, напів оброблені продукти і певний ринок. Всіма засобами як залізницями, тарифами, банковою політикою дбав російський уряд про розвиток велико-російської індустрії і зведення України на край сирівців, півфабрикатів і ринків.“

Перейшовши до розгляду фінансової політики, автор приводить слідуючу таблицю, що-б показати експльоатацію України Росією:

Роки	Прибуток в міліонах	Видатки в міліонах	Решта в міліонах
1900	347.4	196.5	150.9
1903	500.1	257.3	242.8
1912	643.4	335.5	307.9
1913	699.6	383.2	316.4

Отже 8 українських ґуберній доставляли російському фіску сотні міліонів у рік, майже половину загального прибутку держави . . . З цього видко, хто ніс на собі весь тягар аґресивної світової політики Росії.“

Нарешті автор розглядає теж дуже докладно і, підтверджуючи свої слова таблицею грамотних освітлює політику Росіян що до культури, освіти і української мови. Наслідки цієї політики це останнє місце Українців по грамотности серед инших народів Росії і низький рівень

культури селян, що викликає еміґрацію, бо індустрія вживає головним чином робітників Великоросів. Згідно табличці, в еміґрації Українці займають перше місце.

„Отже бажання Українців мати „власну індустрію“, розвиток якої до цього часу навмисне затримувався, цілком законне і зрозуміле. Наведені факти показують, що не лише під час війни і революції були конфлікти між Росією і Україною, але давно вже істнувало глибоке провалля. Провідна вікова ідея російської імперії „централізація і великоросійський націоналізм“ вела до експльоатації окрайних країв, заважала їх розвитку і підчиняла їх російським потребам . . . Наслідком цього було те, що всі окраїні народи а особливо Україна з першої хвилі революції забажали власного розвитку, власного життя і не бажають знову спробувати тяжких вікових страждань.

Реорґанізація Росії на принціпі ґарантії незалежности окрайніх держав є підходящою; але недовірря окрайніх народів ще занадто сильне, щоб можна було зреалізувати таку ідею.“

„Російські патріоти“.

Під таким заголовком знаходим статтю у „L'Expresse“ з 12. травня. Описуючи всі поневіряння Росіян за кордоном за останні три роки, руїни їх надій на Керенського, захоплення влади інтернаціоналістами і большевиками і і мир у Берестю і еміґрацію, автор указав, що Франція утримувала російську амбасаду в Парижі „владу in partibus“, маючи надію, скоро возстановити єдину неподільну Росію. Міркування автора про партійні суперечки Росіян, які поділилися на кілька ґруп, де дивно перемішані царісти і соціалісти, нам не так цікаві, як його думки з приводу програм ціх окремих ґруп що до нових держав.

„Ніхто не поділить Росію, не порадившися про це з нею, і всі псевдореспублики, які поділяють „єдину, неділиму“ Росію не можуть претендувати на істнування без ухвали цього російським народом“. Такий є проґрам „демократів“ — російських патріотів. Їх ображають свобода Фінляндії, балтійських держав, Польщі, Румунії, України і Кавказу. Захвати царізму здаються їм гідними критики, але вони не хотять одмовитися від захоплених земель. „Україна“, кажуть вони, „не зможе жити без Росії . . .“ Це ризиковне твердження, яке можна повернути проти самих російських патріотів, бо як то обійдеться Росія без хліба і вугля України. І чому мають перестати плинути багацтва України до Росії, коли політичні кордони розділять ці країни? Вони не задовольняються частиною, яка їм достанеться з цих багацтв, вони вимагають домінації. Але ця ідея домінації викликає лише недовіря на Кавказі і на Україні і ворожість у цих краях до Денікіна доказує, що всі претенсії російських патріотів провалюються в цих місцях. Большевики в своїй боротьбі проти Денікіна мали симпатії на Україні, хоч ця частина бувшої Росії ворожа до влади советів і весь час воює з ними.“

Далі автор звертає на опозіцію цій політиці з боку російських соціялістів, що ґрупуються кругом Керенського. Цю боротьбу автор вбачає у слідуючих ґазетах Росіян, що виходять у Парижі: „Pour la Russie“, „La republique Russe“ з одного боку і „La cause commune“ з другого.

„Нарешті ті російські патріоти, які залишилися в Росії під совітською владою, зготуються на деякі уступки що до „інородців“ і через то мають підтримки від практичної Анґлії . . .“

Капеля в Берліні.

Берлінер Таґеблятт: Подорожуючи з метою пропаґанди по чужих краях, (Австрія, Швайцарія, Франція, Анґлія, Голяндія) Український Національний Хор — утвір республиканського уряду — прибув і до нас. Його перший концерт в Singakademie мав блискучий успіх. Все, що хор має в собі цікавого — голосовий матеріял, техніка, диріґент, не на останнім місці і література — все це для нас нове й своєрідне.

Згук голосів часто різкий і твердий (ще більше ніж в характері північних голосів), але молодий, свіжий і метальовий, ясної барви навіть в басах, які мають знамениту оксамитну глибину

московських церковних співаків. Нема й сліду культури співу в нашім розумінні, що особливо показала манера давати згук (Tonbildung) одної з солісток. Зате хор вражає своєю досконалою музичною дісципліною. В цьому його особлива відзнака. Хор виконує свої співи a capella з казковою вірністю інтонації, в яскравості нюансіровки він функціонує як сольо інструмент і тому в царині хорового співу ледве чи можна його перевижшити. Олександер Кошиць, як видно з програми, також композитор з тонким музичним чуттям, диріґує (другий Сафонов) без диріґентної палички, ориґінального повного темпераменту мовою рухів, яка очевидно суґґестіонує співаків. Він любується в яскраво розробленнім виконанню і різких контрастах і досягнув в цім роді спеціялізації, що варто послухати.

Українці народ закоханий в співах. Пісня жиє в народі і нарід жиє з піснею. Мати нагоду послухати цю своєрідну музику є в високій мірі цікаво, хоч це не є цілком оріґінальні народні пісні, але ж аранжировки композиторів і укладателів (поруч з Кошицем: Лисенко, Стеценко і Леонтович) черпають з джерела народніх пісень. Відзнакою української пісні є здається, многоголосна основа яка виявляється вже в самім утворенні мельодій, а також в частім уживанню подвійних темп. В українській музиці спільним з музикою инших слявянських народів є нахил до мінору, але без мелянхолійного основного настрою. Її істота навпаки повна такої радости життя, що юмор пробивається навіть в колядках. Всюди зустрічаєш оріґінальний, надзвичайно живий ритм. Таким чином основною рисою цього співу є свіжість, молодість, непочата сила. (При тім в самих текстах пісень багато вказує на прастарі звязки). А пісня є зеркалом душі народу.

Отже ми почуваємо на собі обовязок подякувати співакам і їх диріґентові за те, що вони завітали до нас. Успіх був великий, слухачі залюбки б вислухали подва рази кожний номер проґраму.

„Berliner Lokal-Anzeiger": Вчора в Singakademie співаки з далеких країв співали нам свої рідні пісні: Український Національний хор дав з великим і цілком заслуженним успіхом свій перший концерт. Цей хор був заснований в січні 1919 р. по ініціятиві президента молодої республики і зараз же був висланий за кордон, щоби всюди збудити інтерес до високо своєрідної і багатої народньої музики України. Цей концерт, можливо, початок завітання до нас артистів-чужинців, які були частим явищем в Берліні до війни. І мусимо сказати, що цей початок був з мистецького боку блискучий, першорядний. Ні один з хорів гостей чужинців, які співали у нас, не перевижшив українського хору що до згукової суцільности, прецізії і гнучкости ритму, чистота інтонації і одушевленности виконання. Piano, crescendo, staccato і раптові згукові переходи цього хору викликають подив. Заслуга цього в першій мірі належить звичайно керовникові хору О. Кошицю, диріґентові видатних здібностей, особливо обдарованого виразними, ріжноманітними рухами, так що він керує без диріґентної палички, лише руками й пальцями. В хорі трохи більше як 20 жіночих голосів, до того дуже ясні, трошки здавлені сопрано і майже вдвоє більше чоловічих голосів, між якими вражають могутні, безмежної глибини баси. Перевага чоловічих голосів надає хорові якийсь незвичайно компактний згук; його forte має в собі первісну силу. Дуже цікаво послухати це; гідна подиву є легка рухливість голосів в всіх положеннях. Українці співають старовинні канти, колядки, щедрівки і світські пісні. В усіх цих піснях почувається надзвичайно гарне знання сильної істоти хорового співу, мистецька контрапунктична обробка українських музиків; особливо достойні уваги майстерні й ефектні де які річі Леонтовича, а також цілий ряд аранжировок самого диріґента.

Ці питомі національні пісні ледве чи дадуться описати, зазначу лише, що вони оздоблені контрапунктичною розробкою, особливо уживається ефект mormorando. Можна лише радити послухати цю досконалу викінчену музику; це рідка насолода.

„Deutsche Allgemeine Zeitung". Пісня для Українця є найвищий і найсвятійший закон. Все, защо він бореться і що переживає, — горе і радість, — виспівує він вільно, від серця. Його козацькі думи передаються як спадщина від покоління до покоління, і твердо заховують спогад про кращі дні славного минулого. Вся історія України вложена в пісні і буде колись відспівана. Таким чином старіщі й новіщі пісні зливаються в один безконечний ланцюх, наче не можна вичерпати скарбниці народнього співу. — Це

в перше приходить до нас з України хор a capella, український національний хор, який по дорученню українського міністерства мистецтв і національної культури розпочав концертову подорож по Европі й Америці. Ідея утворення цього хору належить Симонові Петлюрі, голові Директорії української народної республики. Рік тому заснований і визнаний державним, хор вже тепер знаменитістю і з повним правом може виступати перед цілим музичним світом.

А. Кошиць, стоїть на чолі хору. Незвичайно обдарований музика, який довів свій хор з боку технічного і музичного до надзвичайної певности й безпомилковости. Він по своїй істоті музика темпераменту. Музика відбивається в його рухах і позах, він втілює в собі афект і виразність співу, то стискає кулаки, то простирає руки, то схиляється наперед, то назад, — коротко кажучи — він сама музика, яка виявляється без допомоги дириґентської палочки і безпосередно передається хорові. Все до найтонших дрібниць викінчено, відтінено. Досягнено хорової дисціпліни, дійсно єдиної в своїм роді. З початку хор здається чужим. Одкриті, природні голоси мають особливий метальовий згук, який в перший момент здається з легка різким. Але дуже скоро призвичаюєтся до цеї фарби згуку і відчуваєш свіжість вільних, буйних, природніх сил. Співаки принесли нам богату літературу: канти, колядки і народні пісні, повні могутньої сили ліризму, веселости, і бючої через край радости життя. Чудесне враження роблять жартовливі пісні, а також пісні до танцю з їх маленьким скарбом мотиву, який лише в повторенню здобуває яскраву силу, і робить повне враження. Незабутніми зостануться натуралізми в хоровій обробці, які належать Лисенкові, найбільшому майстрові України, — Кошицю і иньшим.

Радісно було слухати цю музику і цих роскішних співаків, надзвичайно гарних басів і мягких тенорів, над якими жіночі голоси розливаються срібним блеском.

Успіх прекрасного хору був великий і трівкий. Дириґента й співаків викликали без кінця, і примушували повторювати точки пограму.

Sch.

„Berliner Börsen Courier“. Українські пісні співав в Singakademie український хор на своїм першім берлінськім концерті під керуванням О. Кошиця. І послухавши цих пісень, розумієш, що український нарід може бути гордий своєю піснею. На проґрамі концерту стояло не менше 15-ти пісень: старі канти, колядки, щедрівки і світські пісні. Я прослухав їх зпочатку до кінця, од першої до останньої з цікавістю і глибокою увагою. Дійсно, новий світ відкрився перед нами вчора. Одна за другою лились пісні урочисті й бадьорі, взнеслі й ніжні, серйозні й лукаво — жартовливі. Від мельодії ще віє свіжими пахощами землі, первісною, непочатою, неужитою силою але гармонія вже багато розвинена, а ритміка така багата й ріжноманітна, що дивуєшся й захоплюєшся цим „народнім мистецтвом.“ Бо нема жадного сумніву, що це дійсне „народне мистецтво“. Український національний хор є заснований урядом молодої Української Республики, яка оце послала його в світ, щоби познайомити чужі народи з рідною піснею — це є мистецька і разом з тим мирова місія, чому лише можна радіти.

Хор a-capella на якому лежить ця місія, складається з 70-ти пань і панів. Він співає з таким викінченим мистецтвом, яке повинно бути названо єдиним в своїм роді. Можливо, що високі жіночі голоси звучать для нас за різко, сказав би майже: за остро. Але в ритмічному відношенню все до найменших дрібниць викінчено, інтонація бездоганна, динамика багата найтоншими нюансами, які міняються часто несподівано, але завжди з повною певністю й свідомістю, і все це співається з таким запалом і одушевленням, які можна пояснити тільки твердою вірою співаків в самих себе і в рідне мистецтво. Напевне з голосового матеріялу який був до розпорядження, вибрано найкращі сили для цієї мистецької подорожі. Але дириґентові Кошицю належить вповні честь утворення з цього матеріялу викінченого, завжди слухняного інструменту. Успіх був дуже великий підставою для якого була, дійсно, цінність виконаного. В неділю Українці вдруге співають в Берліні.

О. Т.

„B. Z. am Mittag“. Заля Singakademie (Академії співу) повна чужинців. Бренять згуки чужої мови. Пахнуть екзотичні перфуми. Вродлива красуня з очима, як миґдали, горнеться до свого молодого старшини . . . Український національний хор завітав до Берліну. Мета його світової

подорожі — здобути моральне завойовання для молодої Народньої Республики. Нас він завоював одразу. Як ми не шануємо наші великі хори, але рівного цьому ми не маємо. Той хор A-capella (коло 60 пань і панів) співає з недорівнюємою прецизією, абсолютною вірністю інтонації, багацтвом нюансів, яке засліплює і зачаровує слухача. Мистецтво цих співаків таке високе, що здається знову природою.

З хором і в хорі жие його диріґент Олександер Кошиць. Він не є диріґент в загально принятім значінні цього слова: Він є заклинатель — чарівник. Як і його великий земляк, покійний Сафонов, він погорджує диріґентською палочкою. Занадто убога і мертва вона для того, що він має сказати. Для цього він уживає свої обі руки і своїх десять пальців. А часами і ціле тіло, коли не вистарчає рук суґґестіонувати своїм артистам могутне forte, або заміраюче pianissimo. І цими засобами він викликає у сопранів (найзвичайно ясних) найніжнійші тони, будить басів до громових згуків, раптом зводить fortissimo до pianissimo, Piano підносить до бурхливого forte. Надзвичайний хор і цілком особливий диріґент.

Українці співають пісні свого краю, реліґійні і світські. Малюнки близькі до природи, прості, але не примітивні. Скритий котрапункт підносить їх на рівень мистецтва. Характер цих пісень відмінний від російських. Українець також багато уживає мінорну тональність, але він не має фаталістичного песимізму Росіян. Він бадьорий, повний рішучости, оптимізму. Тому і в музиці його є щось освіжаюче, сильне, стверджуюче. В ній згучить кохання, боротьба, радість життя. Козак прощається з своєю дівчиною. Закохана пара милується. Розкривається глибина чистої символіки природи. Є місце і для гумору: козак на підпитку сперечається з своєю жінкою, яка також не дає йому спуску,

Отже бачимо нарід, чуючи в собі молоду буйну силу, рветься на волю з вікової неволі. Тепер він піснею бореться за істнування. І коли б пісня була державою, то Україна занялаби вчера перше місце поміж народами.

Е. У.

Критика і бібліоґрафія.

Записки Наукового Товариства імени Шевченка. Том CXXVIII. Львів. 1919. Ст. 226 in 8°.

В найстаршому нашому науковому товаристві праця не завмирає й серед дуже важких умовин сучасного життя. Доказом — хоча б видані недавно 128-й і 129-й (буде обговорений нами пізніще) томи Записок, Том 128-й, випущений в 1919 році, зложений з ґрунтовних і цікавих розвідок та статтів, переважно з історії культурно-національного життя в Галичині в першій половині XIX. віку. Найбільша розвідка А. Андроховича про Івана Лаврівського, „одного з піонерів українського відродження в Галичині“ менше цікава, як біоґрафія самого Лаврівського (1773—1820), заслуги котрого в національнім відродженні доволі скромні, але має інтерес, як образ культурного життя галицької України, а спеціяльно львівського університету від 1794 до 1804 року, а потім ліцею, де Лаврівський був професором і викладав по українськи (властиво, тодішнім книжним „язичієм“, що называлось тоді офіціяльно „lingua patria, ruthena“) Іван Брик в статті „Любушин суд в українськім перекладі Каз. Турівського з 1835 року“ пригадує постать цього романтика-славянофіла на галицькім ґрунті, який рівночасно з М. Шашкевичом перейнявся ідеєю української народности. Зроблений ним переклад „Любушиного Суду“ з т. зв. Краледворського рукопису, відзначається гарною народньою мовою. Переклад цей, що досі лежав у рукопису, подано в додатку до статті.

Я. Гординський присвятив цілу розвідку мало відомому галицькому поетові Келестину Скоморовському (1820—1866), початок творчости якого припадає на 1848-й рік. Не маючи ні значного талану, ні ширшого умового кругозору, Скоморовський проте був щирим і безпретенсійним співцем рідної природи, тихого сільського життя з його працею, співцем реліґійних поривів душі й діяльної любови до ближнього. Він наслідував дуже часто мотиви й форму народньої поезії, а його мова — це чисто народня мова в її місцевім діалекті. Поезія Ск-го зовсім не зворушує сучасного читача, але на свій час мала певну вагу й була одним з проявів національного відродження свого краю.

Розвідка В. Щурата про „Віденське Общество св. Кирила і Методія“ росповідає на основі документальних матеріялів істо-

рію заснування й скорого потому закриття цього товариства, яке виникло було в 1864 році серед віденських греко-католицьких семинаристів, але було невдовзі зачинене митрополитом Литвиновичем за панславістські чи русофільські тенденції. В розвідці В. Щурата найцікавіща частина, де він пригадує діяльність православного священика при російській посольській церкві М. Раєвського, котрий був довгий час центром російської пропаґанди, між иншим і серед галицько-української університетської молоді у Відні.

Тому ж авторові належать еще дві статті й замітка в обговорюваному нами томі. В статті: Вид Плісненська в „Слові о полку Игоревім“ д. Щурат на підставі топоґрафічних міркуваннів пробує дати пояснення одному з темних місць у „Слові“, а саме згадці про „Плѣсненско“ й „Дебру Кисаню“ в сні князя Святослава. Д-ій Щурат приходить з певними корективами до того ж висновку, що й покійний учений Шараневич, а саме, що ця місцевість лежить як раз недалеко села Підгірців у Галичині, на місці літописного „Плѣсненска“ і навіть в сучасному свойому вигляді дуже точно виявляєся образ її, змальований автором „Слова“.

В статті „Жерело Звісток Гендльовіка про Запорожців“ д. Щурат торкається дуже інтересного питання про відомости що-до запорожців у Банаті, подані в німецькій брошурі Ф. Гендльовіка з 1789 року. Завдяки щасливій бібліоґрафічній знахідці д. Щурат з'ясовує, що виключним джерелом Гендльовіка була статтє п. назвою „Saporoger Kosaken“ у віденському календарі „WienerTaschenkalender zum Nutzen und Vergnügen auf das Jahr 1788“. Аналізуючи цю статю (передруковану в додатку), д. Щурат приходить до висновку, що автором її був напевно Грицько Полетика, радник російського посольства у Відні і двоюродний брат другого Грицька Полетики, якому приписується авторство відомої „Исторіи Русовъ“. Здогад дуже правдоподібний.

Кілька заміток до посланія Лацка з 1534 р. й відповіди на нього афонського прота Гаврила“ М. Возняка дають перегляд інтересного епізоду про зносини угорського короля Яна Заполія через свого міністра Лацка (румуна походжінням) з афонськими ченцями в справі можливого порозуміння, унії між православієм і латинством, в цілях скріплення своєї власти над православним населенням свого королівства й завязанням міцніщого союзу християнських народів проти Турків. Практичних наслідків переписка в цій справі немала, але відповіді афонських ченців на ріжні запитання короля в релігійних справах стали популярними на Україні й використовувалися підчас релігійної боротьби з латинством

Дрібніші статті в книжці, це: „Три листи М. Костомарова до П. Куліша“ — Ол. Барвінського (писані славянською мовою в дусі відомих уже й раніще листовних жартів Костомарова): „До автобіоґрафічних поем М. Устіяновича“ — Т. Реваковича: „Людські фіґурки з воску“ — В. Гнатюка й на ту ж тему В. Щурата; „З російської военної поезії“ В. Гнатюка. Нема в цьому томі, як і взагалі в останніх томах „Записок“ бібліоґрафічного відділу, що був колись окрасою цього видання. Думаємо, що це не принціпіяльне усунення цього відділу, а лише результат затрудненого наукового обміну останніх років.

Д. Дорошенко.

Д. Дорошенко. Покажчик нової української літератури в Росії за 1798—1897 роки. Частина перша. Чернівці. 1917. Ст. 68 in 8⁰.

На книзі стоїть 1917 рік, появилась же вона на світ тільки тепер, в 1920 році, одже, видко, й вона зазнала на собі вплив змінних обставин наших бурхливих часів. Автор поставив собі метою дати повну бібліоґрафію всього, що появилось друком на українській мові у Росії за перших сто літ істнування нової української літератури. Таку повну бібліоґрафію своєї літератури має вже галицька Україна в працях І. О. Левицького. На Україні наддніпрянській істнував „Покажчик нової української літератури“ М. Комарова, доведений до 1883 року. Книга д. Дорошенка доводить покажчик до 1897 року включно і ріжниться від „Покажчика“ Комарова хронольоґічним росполгом матеріялу (у Комарова — азбучний, що не дає такої наглядної картини розвитку письменства) та ще тим, що всі назви книжок д. Дорошенко наводить в їх точній транскрипції, тоді як Комаров подавав їх усі своєю кулішівкою. В „Покажчику“ Комарова було чимало й инших неточностей, які тепер в новому покажчику подекуди виправлені. Не маючи під рукою скільки-небудь повної вкраїнської бібліо-

теки, важно перевірити точність, правильність і повноту матеріялу в книзі д. Дорошенка. Але де що можемо подати її зараз. В числі рецензій на „Малороссійскія пѣсни“ М. Максимовича 1827 року, не подано рецензії в „Вѣстнику Европы“ 1827, ч. 15. Пропущено рецензію А. Чужбинського на „Народні Оповідання“ Марка Вовчка в „Рус. Словѣ“ 1859, кн. Х. Показуючи на ст. 18 переклади Шевченка на чужі мови не позначено польського: Kobzarz Tarasa Szewczenki. Z malorossyjskiego spolszczyl Wladyslaw Syrokomla. Wilna, 1863. На ст. 49 під ч. 577 сказано, що „Чортяча спокуса“ „Ів. Левицького — друге видання в 1887 році. В дійсности це тільки перше. За 1889 рік не зазначено зовсім кількох виданних тоді книжок: 1) Иванъ Левицькый. Чортяча спокуса. Оповидання. Друге выдання. Кіевъ. 1889. Ст. 52, ч. 8, ц. 12 коп. 2) Иванъ Спилка. На Кубани. Оповидання. Харкивъ. 1889. Ст. 28, ч. 16, ц. 3 коп. 3) Його ж, На пивночи. Оповидання. Харкивъ, 1889. Ст. 18, ч. 16, ц. 3 коп. 4) Його ж. Байки. Зибравъ Ив. Спилка. Харкивъ. 1889. Ст. 18, ч. 16, ц. 3 к. 5) В. Чайченко. Безъ хлиба. Оповидання. Изд. С. И. Томолинскаго. Кіевъ. 1889. Ст, 32, ч. 16, ц. 10 коп. На ст. 56 під р. 1892 пропущено: А. С. Афанасьевъ-Чужбинскій. Собраніе сочиненій подъ ред. П. В. Быкова. Т. IX. СПБ. 1892. На ст. 1—38 уміщено 24 поезії українською мовою. Є ще чимало дрібніщих неточностій, може, просто недоглядів, але зазначати їх було доречи скоріше на сторінках спеціяльного орґану. Завважимо тільки, що коректура взагалі дуже лиха, помилок багато. Частина їх справлена, але чомусь тільки до 48-ої сторінки. Але із тими всіми хибами книга д. Дорошенка має свою вагу для дослідувачів української літератури. Вона не тільки „стане допомогою тому, хто колись візьметься скласти повний бібліоґрафічний покажчик нашої літератури“, як каже автор в передмові, але й сама по собі має цінність для науки української бібліоґрафії

Книголюб.

На фронтах.

Польське пораження. Москва (Радіо). На 14. травня переломили червоні війська на просторі 75 верст на полудне від Полоцька польський фронт. Знищивши дві польські дивізії, наші війська обсадили вже на 17. травня простір великий на 400 квадратних верст з 119.000 мешканців. між тим міста Дісна і Лепель. Здобуто велику скількість военного матеріялу. Мораль польських військ є дуже ослаблена. Польське командування стратило правдоподібно голову. Провінція Мінськ обхоплена цілковито повстанням. Повстанці вивернули сім потягів з транспортами військ.

Польський военний звіт з 21. травня. „Nowa Reforma“ доносить: На полудне від Двини і над Березиною трівають далі завзяті бої. Неприятель зі сил, стягнутих з литовського фронту і новоузброенних формацій робітничої армії посилає раз у раз нові відділи, котрі проводять завзяті наступи. Ударемнено ворожі наступи, спрямовані від 20. б. м. головним чином вздовж залізничої лінії Полоцьк-Глибоке і Горішної Березини. Заломилися вони на геройській відпорности наших відділів, котрі всюди переходячи до (контратаку) протинаступу, взяли полонених і машинові кріси. В воздушній боротьбі наші летуни збили два ворожі апарати. — На залізничій лінії Жмеринка-Вербула ворог старався заатакувати наші позиції в відтінку Новосілки. Однак наступ заломався в огни нашої піхоти. По за тим на Україні спокій. Цивільне населення доносить о ворожій паніці, яку ширять українські відділи оперуючі на його задах.

Большевицький звіт за 21. травня. Вилейський напрям: Ми форсували ріку Орницю. Борисівський район: Ми зняяли кілька осель на схід від Борисова. Ігуменський напрям: Наслідком завзятих боїв нам дісталося кілька осель на захід від ріки Березини. Бобруйський район: Посунулись вперед. Жлобин-Мозирський район: Ведемо наступ в районі Дніпра. Київський район: Стрілянина і стежі. Уманько-Таращанський район: Після завзятих боїв ми заняли кілька сел. Ферґанський район: Нічого особливого.

Із звідомлення польського ґенерального штабу з дня 22. травня. На полудневий-схід від Білоїцеркви наша кавалерійська стежа відперла з Медвіни ворога в числі 200 людей. Впрочім на цілому українському фронті звичайна діяль-

ність розвідних стеж. Значні сили ворога, сформовані на відтинку на полудне від Двини, повторювали дня 21. ц. м. уперті наступи в напрямі на Глубоке. Наші відділи, ведучи успішні противнаступи, задержали на цілій лінії масовий напір противника. Одночасно відперто між Борисовом і Бобруйськом проби великих большевицьких сил в кількох місцях перейти ріку Березину. Тяжкі бої, в яких ворог поносить дуже великі втрати, трівають далі на цілому фронті.

Війна на наполеонському шляху. Кореспондент „Gazet-и Porann-ої“ доносить з Варшави, що совітські війська розпочали дня 14. травня велику офензиву на білоруському фронті. Наступ повели большевики в трьох напрямах: на Дрису, де польський фронт лучиться з лотишським, тут був звернений удар на Лепел і містечко Березину. Другий удар був звернений на Полоцьк аж до Глубокого, а третий просто на Борисів і Бобруйськ. Тут на наполеонському шляху польські війська під перевагою большевицьких сил уступали з боєм крок за кроком і не дозволяли червоній армії посуватися в скорому темпі. Ціллю цеї останної офензиви Московщини було відтяти польський фронт від лотишського і навязати контакт з литовським фронтом. Полудневий наступ мав з крила зашахувати польську армію і заняти Мінськ. Останні польські комунікати доносять, що бої на наполеонському шляху ще не покінчилися і що большевики поносять великі втрати. Ґенерал Шептицкі видав відозву до литовського і білоруського населення, в якій сповіщає, що він обняв головну команду на цілому противмосковському фронті і видав відповідні зарядження. Відозва ось як кінчиться: „Нема причини до яких небудь побоювань, всьо зведеться остаточно до порядку. Населення віленської землі може бути цілком спокійне“.

Операційний звіт за 24. травня. Молодечинський напрям: наші війська заняли містечко Локшиці. — Мінський напрям: ми заняли кілька сел, 45 верст на схід від Мінська. — В районі гірла ріки Уша йдуть завзяті бої. — Бобруйський район: наші війська після бою заняли кілька сел не лівому березі Дніпра, 20—40 верст на північ від Київа. — Звенигородський район: 35 верст на північний захід від міста Звенигородки ми відкинули ворога в північно-західньому напрямі, — Вапнярський район: йдуть завзяті бої, 35—40 верст на південний схід від Вапнярки.

Большевицький радіозвіт з 25. травня. Західна Двина: На лівому березі цієї ріки наші війська заняли кілька сел, 25 верстов на північний захід від Дісни. — Свинцянський напрям: Наші війська заняли кілька сел, 50 верстов на схід від Свинцянська. — Молодечинський напрям: Ми заняли станцію Парафіяново і кілька сел, 75 верстов на схід від Молодечна. — Район Березини: На верхній Березині наші війська після бою заняли кілька сел, 10 верстов на південний захід від містечка Локшиці і 25 верстов на захід від ріки Березини, на фронті довжиною 60 верстов. — Мінський напрям: Ворог, який дістав підкріплення завзято ставить опір нашому наступові. — Бобруйський район: Наші війська ведуть наступ на Бобруйське передмістне укріплення. — Київський район: 25 верстов на північний схід від Київа, бої місцевого значіння. На південний схід від Київа, здовж Київо-Полтавської залізниці наступ ворога відперто. — Канівсько-Таращанський напрям: Наші війська після бою заняли містечко Ржищів, на правому березі Дніпра. — Кримський відтинок. Стрілянина і стежева діяльність.

Москва. 26. травня. Війська большевиків заняли Борисів.

Військове становище. З плакатного вістника: На західнім фронті ми перейшли в наступ і він свідчить про силу червоної армії. Коли ми візьмемо Мінськ і Молодечно, коли Полякам прийдеться думати про оборону Вільна і Берестя Литовського, вони самі покинуть і Київ і Петлюру, і під ударами червоної армії відплинуть до Висли. Далі, характеризуючи польську армію в вищій мірі зорґанізованою, здисциплінованою, озброєною і перейнятою войовничим націоналістичним духом, військовий оглядач каже: нам треба твердо памятати, що найтруднійша праця ще перед нами. Від наших зусиль залежить, скільки треба дати нам ще своєї крови для остаточної перемоги. Чи зможемо ми перемочи так скоро, щоби ще вспігнути забезпечити себе на зиму хлібом, дровами і нафтою?

Т. 2. Ч. 7—8. Відень, 12. червня 1920.

ВОЛЯ
ТИЖНЕВИК

Віктор Піснячевський.

Відповідь на відкритий лист Володимира Винниченка.

... Я щасливий з того, що мої переконання не розходяться з моїми ділами. В. Винниченко.

„Tout discuter, tout simplifer, tout essayer, tout vérifer: voilà le règne de la liberte“.

Добродію!

Ви звернулися з відкритим листом „до клясово-несвідомої української інтеліґенції“. Де Ви зараз — Аллах відає! Одні кажуть, що Ви щасливо „прослѣдовали“ в Москву, другі розповідають, що Ви разом з Раковським подавляєте протибольшевицькі повстання українських селян та робітників на Лівобережжу; треті кажуть, що Ви повернули з Берліну і спокійно кейфуєте в Карльсбаді. Для мене це не важно, де Ви власне пробуваєте. Коли Ви розпорядились надрукувати того листа після Вашого відїзду з Відня, Ви сподіваєтесь мабуть, що хтось Вам відповість. І я відповідаю не як „клясово-несвідомий“, а як український чорноробочий журналіст, звичайний український інтеліґент, котрий, Ви знаєте, що за 15 літ не відступив з національної дороги ні на крок і далі буде йти тим же шляхом. Нагадую Вам, що ніколи не належав до Ваших приклонників як белетриста, а ще менше як політичного діяча. На протязі майже десятка років, коли Ви писали свої оповідання, я міг в часі вільнім від тяжкої наукової праці дозволяти собі читати тільки аристократів духа — Толстого, Достоєвського, Ґоркого, Анатоля Франса — моїх найулюбленійших письменників. Після них Ваші твори здавалися мені пародією то на Арцибашева, то на Ґоркого, то на ще кого небудь. Останні-ж Ваші публіцистичні твори — „Відродження нації“, писання в „Новій добі“ — роблять на мене цілком прикре враження. Вони нагадують часи старечої прострації і занепаду Толстого, коли він вдався в містицизм. Але Толстой мав десять талантів і тяжко працював над собою, давши передтим світовій літературі ґеніяльні твори. У Вас було три таланти. Та й ті Ви заздалегідь закопуєте в землю. Ваші художні праці завсігди мали відбитку неохайности, необроблености. В їх руді треба було шукати іскру Божу. А Ваша

публіцистика остільки нудна, що у мене не стало сили ні одної Вашої речі до кінця дочитати, крім останнього Вашого листа. І на нього я хотів би зробити Вам кілька уваг.

Ви хочете бути „чесним з собою“! Ви рахуєте себе зараз „чесним з собою“. І проповідуєте нам „комунізм“, як найкращу фільозофію життя нації і окремої людини, бо комунізм не допускає панування людини над людиною, нації над нацією. Це проповідуєте Ви тоді, коли комунізм в Росії остаточно дійшов ad absurdum у всіх сферах життя, коли на Україні немає села, де-б не ненавиділи большевиків.

Серед жінок лікарів рідко бувають гарні діяґности. Це через те, що теорію лікарі жінки досконало можуть знати. Але пристосувати її до життя рідко хто з них уміє. Мені здається, добродію, що Ваша комуністична голова теж трохи по жіночому збудована. „Коли деякі Українці бояться великоросійського націоналізму“, то Ви радите їм нагадати „що чим більшими, послідовніщими комуністами будуть руські, великоруські комуністи, то швидче вони тим самим мусітимуть привести самі себе до знищення свого національного панування над Українцями“.

Так Вам каже теорія. Практики життя Ви не хочете помічати. Вона-ж каже ось що:

„Тільки що прибувший з Москви т. Клунний привіз сумну вістку про смерть т. Ткаченка. Про цю тяжку втрату розповідав мені т. Юрко Мазуренко. Після того, як їх арештували в Житомирі, їх одіслали до штабу командуючого „юж-фронту“. Мазуренко хотів, щоб їх висадили в Москві, і вже добув на це наказа комендатової станції, але вагон з арештованими був раптово одісланий в Серпухов. Там через кілька день тов. Ткаченко захорів, і коли було встановлено, що у його пятнистий тиф, його перевезли до лікарні. В лікарні хорий страшно страждав, жалівся на переслідування й катування. Кріза хвороби перейшла в буйство. Хорий вкінці нікого не пізнавав — помер“.

Це передруковує „Нова Доба“ з київської „Боротьби“ без коментарів. Покійний Ткаченко був одним з тих, що вірив в щирі бажання російських комуністів утворити самостійну Україну. Він ішов до них з одкритим серцем. А результат? Ви його не помічаєте. Бо у вас теорія „особь стаття“, а життя „особь стаття“.

Ви хочете бути „чесним з собою...“

„Чесність“ в наші часи, як ґума: чим більш тягнеш, тим більш розтягується...

Чесність для політичних діячів, це чесність перш за все відносно свого народа. Є приказка — „видно пана по халявках“.

Не будемо брати багато прикладів.

Візьмемо той, котрий Ви так делікатно затушували в ч. 2. „Нової Доби“. Ви є хазаїн, головний пайщик і найбільш продуктивний співробітник великого видавництва „Дзвін“. Воно видає головним чином Ваші твори. Майже три чверти доходів з нього іде в Вашу кишеню. Коли Ви були головою Директорії, Директорія видала „Дзвонові“ (себто Ви самі собі) 4,000.000 карбованців допомоги. Покидаючи владу, Ви вивезли з собою і мабуть вклали в той-же „Дзвін“ коло 5,000.000 карбованців в ріжних валютах. Підчас панування большевиків в Київі Вашому „Дзвонові“ була видана допомога в сумі — 4,000.000 карбованців папером і грішми.

Все це я пишу на підставі слів одного з найближчих Ваших співробітників.

Все то народні гроші. Що Ви з ними зробили? В ч. 2. „Нової Доби“ Ви заявляєте, що вложили ті гроші в видавництво, котре має видавати тілько комуністичні твори, що воно працює для народа. „Дзвін“ закупив в 1919. р. багато паперу по ціні 3—4 корони кільо, і друкував на ньому Ваші книжки в одній друкарні з „Волею“. Цього паперу ще в лютому цього року залишилось у Вас шість вагонів. Тоді вже папір коштував по 40—50 корон.

Ось-же Ви випускаєте на український ринок тоді-ж в початку року (див. „Нову Добу“, ч. 7) Ваші книжки (собі вартість кожної не більш 15 корон) по 3—5 швайцарських франків — себто при переводі на тодішню валюту по 120—200 корон за книжку. Цеб то — наживаючи на кожному народньому карбованчикові в десять разів більше пересічно...

Може я в детайлях помиляюся. Але загальна картина намальована мною зі слів Вашого співробітника,..

Ви, правда, не самі заробляєте ці гроші. Ви ділитесь з другими комуністами — Левінським, Черкасенком (Стахом), Сірим — Вашими найближчими співробітниками по „Новій Добі“ і коакціонерами по „Дзвону“, „Українській Школі“.

Де Ваша „Чеснісь з собою“? Де Ваша совість? Як назвати цей „комунізм?“ В „Новій Добі“ Ви, правда, кажете, що прибутки з видавництва ідуть на забезпечення Ваших співробітників. А чи Ви знаєте, що дехто з дрібних робітників Ваших видавництв в буквальнім змислі слова голодує у Відні? Чи памятаєте Ви, коли Ваші товариші по перу українські письменники і журналісти задумали видати літературно-публіцистичний збірник, чистий прибуток, з котрого пішовби на користь більш голодних з них, і звернулись до Вас з проханням, дати їм яке небудь оповідання, Ви відповіли делікатною відмовою: „Зверніться до Сірого...! (Вашого приказчика).

По дѣлам их узнаете их...“ — казав Христос!...

Які погані Ваші діла!...

Як гидко в них бабратись. Але мусимо, щоб скинути з Вас цей флер „комуністичного величія“.

Ви голосно кричите про Вашу „чесність з собою“...

А памятаєте Ви останній понеділок у Е. Х. Чикаленка перед історичним від нині 15. листопада 1919. року, день початка руйнування української держави. Понеділками у мого і Вашого „Учителя Жизни“ Чикаленка там збіралась краса української інтеліґенції. Були і Ви там з Вашою дружиною Розою Яковлевною. Задумане Вами діло вже було відоме всім. Ми казали тоді (Чикаленко і я), що Ваша справа безнадійна, що державу Ви зруйнуєте, але утворити нічого не зможете; що сила інтеліґенції загине на Україні, а Ви ганебно накиваєте пятами. Ще памятаю — я кинув у вічи Вам досить різку фразу:

— Мені не шкода буде, коли большевики повішають Вас, як політика. Бо, як політик, Ви багато шкоди наробили Україні. А ще більше наробите. Мені шкода буде Вас як письменника, бо письменників у нас мало...

Памятаю, з яким велично таємничим виглядом, з яким призирством дивились Ви обоє на хазяїна і мене, коли ми казали, що повстання удасться, але використають його большевики. Не минуло і два місяці, як на засіданню Трудового Конґресу Ви тоном побитої собаки скаржились, що большевики, пообіцявши Вам невтралітет, жорстоко обдурили Вас. А ще через місяць Ви дійсно накивали пятами за кордон.

Ви всюди зараз повторюєте, що пропустили момент завести радянську владу на Україні...

А хіба тоді разом з такими не як Ви головотяпами в політиці (Шаповал і Ко.) Ви не понатворили безграмотних большевицьких аґрарних і инших законів? Хіба Ви не робили большевицьких експериментів у всіх галузях народнього життя, аж до безглуздого терору і пограбування ювелірних крамниць.

Ви тепер „чесні з собою...“ А хто наплодив Шевців, Макаренків, Поршів, Поршівців? Хто допустив їх до народньої казни, хто дав їм змогу розграбувати кровні народні грошики?

Ви разом з Поршом кидаєте зараз болотом в Скоропадського, Ліпінського, Вишиваного...

А чи знаєте Ви добродію, що в той час, коли Ви „чесний з собою“ комуніст разом з Розою Яковлевною „прохлажались“ в аристократичних Земерінґах, роскошували в найкращих палатах Відня, Скоропадський ютився з великою сімєю в трьох бідненьких кімнатах, а його дружина, уроджена Дурново, сама прала білизну... Хорий Ліпінський бідував в селянській хаті, іноді без палива. А Вишиваний, зрікшись батьківських міліонів, котрі йому пропонували під умовою відказатись від українських поглядів, жив в проголодь в пролетарській обстановці?.. І ні один із них не кричав на увесь світ про „чесність з собою“... А тихо ніс „свій ярем“ во імя народнього діла. І це тоді, як Ви і Ваші Порші і Поршівці жирують і роскошують на остатні народні грошенята...

Чи Ви забули, як гетьман Скоропадський чесно передав під росписку Вам і Вашому урядові 3.800,000.000 карб. в ріжних валютах, котрі він збірав для розплати з Росією, а Ви їх порозкидали по Земерінґам, Шенбрунам, пороздавали своїм клевретам...

Я не збираюсь захищати Скоропадського. Але за його несвідомість в українських справах йому можна було багато простити. Та він всеж таки сотворив державу, котру Ви, при всій Вашій свідомости, розграбували і розруйнували до решти. Перед Вами було два шляхи — европейського і азіятського соціялізму: „Коли вожди демократії“, писав в 1818. році Arthur Henderson, вожд анґлійського пролетаріяту, в своїй знаменитій книзі „The Aimes of Labour“, „говорять тепер про революцію, то вони мають на увазі не сліпу руйнуючу силу. Демократія не бажає бути подібною до скованого і засліпленого біблейського героя, котрий руйнує будівлю, губить Філістимлян і загибає сам. Демократія бажає установити свій контроль над громадянством при допомозі мирного законодавства, коли це буде можна. Робітнича партія переконана, що великі переміни в Анґлії мусять бути зроблені порядком зміни, рівносильної революції; але зброєю для цього мусить бути не захоплення влади при допомозі coup d'etat, а вибори; не бомби, а біллі. Потрібна не диктатура пролетаріяту, а така парляментська партія, котраби найбільше повно обєднувала всіх трудящихся Анґлії, все рівно буде то робочий чи архітектор, письменик чи учитель. Це може зробити, на думку Hendersona, нова робітнича партія, не клясова, а національна, обєднуюча як працюючих силою мускулів, так і всю трудову інтеліґенцію. Поза межами національної, робітничої партії залишилисьби люди, що живуть рештою з свого капіталу.“

Цей шлях і ми Вам вказували в той сумний вечір. Ви пішли другою дорогою — шляхом „азіятського соціялізму.“

Хто-ж, скажіть на милость, „чесніщий з собою" — Ви і Ваші Порші, — чи ті, кого Ви дружно грязю зараз обливаєте?

Ви зараз „чесний з собою!" А де Ви були в липні, серпні, вересні, коли люде справді „чесні з собою" старались врятувати Україну від Темницьких, Поршів, Жуків, Васильків, старались спасти українську справу від наслідків Вашої руйнації, жертвуючи власним здоровлям і життям, летіли на Україну. Ви їх підтримали Вашим словом і ділом? Ні, Ви тоді роскошували в найкращих курортах, бенкетували з Поршом, Темницьким, Жуком в найліпших ресторанах. І тоді тілько, коли розпочате Вами діло остаточно провалилось, Ви відхрестились від нього і виступили в новій ролі і почали знову з Ваших дурниць 1919. року. Коли вірити Святому Письму „навіть пес не вертається на блевотину свою", а Ви не тільки „вернулись", Ви бабраєтесь в ній, розмащуєте на сторінках Вашої „Доби". Бо що таке Мартоси, Порші, Швеці як не Ваша „блевотина"?...

Ви „чесний з собою", зруйнувавши власну державу, Ви в момент видимої перемоги большевиків перекидаєтесь в їх стан. Для чого?

Знаєте, що мене найбільше вражало в наших земляків Українців за 15 літ життя мого в Петрограді? Їх безмежне хамство, повна відсутність національної самоповаги.

Майже всі лакейські посади при дворі, майже всі поліцейські місця в столиці були обсаджені нашими „землячками". В петроградських канцеляріях наші земляки були найбільше виносливими віслюками. Ніхто не нищив так національної душі, як ці лакеї і хами. Ось таким „репрезентантом" нації виступаєте зараз і Ви... тілько на послугах большевицьких самодержців...

Ви — „чесний з собою!"...

І тому бєте Петлюру — Вашого особистого ворога. Б'єте в імя національної справи так, як в байці Крилова „прислужливий" ведмідь зганяв каменюкою муху з лоба сонного пустельника: муха полетіла, а той на віки заснув...

Крилов казав:

— Услужливый дуракъ опаснѣе врага!...

Що таке Петлюра! Тілько муха на лобі не проснувшогося великого народа. Большевики приспособили Вас в ролі прислужливого „чесного з собою" городового, що-б зігнати „муху" в надії, що Ви доконаєте і Україну: вони не помилились би, як би Ваші каміння були смертоносні для українського народу. Але від цього Бог милує . . .

Ви — „чесний з собою! . . ."

Але разом з тим Ви сватаєтесь то до Коппа, то до Раковського, то до Леніна, то до Затонського: посилаєте до них аеропляни, їдете самі, щоб задушити повстання яке виникло на Лівобережній Україні проти большевицьких бандитів, залити його кровю наших робітників і селян. Вас ніхто не приймає. Над Вами згнущаються. Вашим посланцям, старим — і „сѣдиною убѣленным", „в бороду плюють" . . .

А Ви, як віслюк, прете по своїй лінії . . . Вибачте, але Ваша чесність з собою мені трохи нагадує позицію тої „красавицы", про котру большевики пісню склали:

Ой стою я на крыльцѣ,
Слезы капають:
Нихто замужъ не береть,
Только лапають! . , .

Ви — „чесний з собою! . . ."

Тому Ви — колишній студент першого курсу — лаєте Петлюру „безграмотним бухгалтером“, „маняком честолюбцем“. На всіх Ваших колишніх товаришів по партії Ви дивитись як на нікчемних, незаслуговуючих ніякої поваги пройдисвітів. Але повірте мені, що навіть такий онагр як Мартос далеко „честніщий“ ніж Ви . . . Його „в дѣтствѣ нянюшка ушибла! . . .“ У Вас же мишь розуму не з'іла. Але Ви тяжко слабі на одну хоробу, про корту ще Ніцше казав: „Демоном людскости є не необхідність і не бажання, а потреба панування. Дайте людям все можливе: здоровля, їжу, дім, насолоду . . . вони все будуть нещасні і незавдоволені; бо демон влади потрібує, вимагає і мусить бути завдоволеним . . . Потреба панування — це землетрус ломаючий і всесокрушаючий все гниле і непотрібне . . .

Це — гнівний, караючий, невтомний руйнуватель всіх повапленних гробів; це знак запитання, потрібуючий негайної відповіді. Жадоба влади! Перед нею людина плазує, принижується, робиться нижче гадюки, свині! . . .“

Цею ненаситною жадобою влади Ви отруєні до мозку кісток Ваших. І не те Вас обурює, що Петлюра — „бухгалтер“, а те, чом „бухгалтер“ у влади стоїть, а не Ви — „краса і гордість“ української літератури, „колишній голова Директорії“, „голова Секретаріяту“ et cetera, et cetera . . .

Чому він, а не Ви? . . .

Коли, добродію, Ви не тільки зможете вилічитись від цеї хороби і поставити Ваші особисті інтереси вище Ваших персональних антіпатій, тоді Ви станете дійсно „чесним з собою“ . . . І тоді тільки визнає Вас таким і усе українське громадянство. А зараз воно рахує Вас тільки „маняком-честолюбцем! . . .“

Ви — „чесний з собою“ — кличете нас — інтеліґентів на Україну йти дорогою покійного Ткаченка. Може хто Вас і послухає! Я не трус — Ви це знаєте. Але гинути подурному сам не хотівби і нікому не радивби.

Два рази в Києві мене, старого-українського діяча і письменника, арештовували Ваші посіпаки по обвинуваченню . . . „в большевизмі.“ Перед тим три рази я був арештовании посіпаками гетьмана і пять раз російськими большевиками по діяметрально-протилежному обвинуваченню. Я зла Вам не памятаю, хоч був на волосок від смерти, як не памятаю його і Вашим попередникам. Але до гроба не забуду Вам того зла, яке Ви вчинили і зараз чините українському народові.

Ф. Слюсаренко.

Галичина в українській політиці.

Перед нами „Протест зборів членів Української Національної Ради у Відні проти договору Поляків з членом Директорії Української Народньої Республіки С. В. Петлюрою з 22. квітня 1920 р.“, надрукований в „Українськім Прапорі“ 18. травня. Черговий протест Галичан. Розглянемо його докладно і поміркуємо про галицьку політику, яка як сонце в каплі водиці одбилася в цьому протесті.

Кождий протест повинен мати свій обєкт: проти чого люде протестують? В зазначеному протесті обєкт можна опреділити такими словами: 1. „проти договору Поляків з членом Директорії Української Народньої Республіки С. В. Петлюрою; 2. С. В. Петлюра „хоче відступити на річ Польщі між иншим також Східню Галичину“; 3. „намагається С. В. Петлюра відступити Польщі корінну українську область Східньої Галичини“. Підкреслені опреділення обєкту протеста вражають своєю не-

ясністю. Справді, коли договір Поляків з С. В. Петлюрою дійсно має пакт про уступлення Східньої Галичини Польщі, то чому не сказано катеґорично: „відступив“ — тоді обєкт протеста бувби ясний і кождий знавби, проти чого Галичане протестують.

Але не будемо надавати засадничого значіння формальности: чи є пакт, чи нема, а станемо на ґрунті того арґументу, який зараз-же виставляють Галичане: в признанні С. В. Петлюрою східними границями Польщі Дністра, Збруча, Кременецьких Узгір і т. д. єсть eo ipso посередний **факт** уступлення Східньої Галичини на річ Польщі, хоч і не зазначений окремим пактом договору. Тоді обект протесту определиться як протест Галичан проти установлення границь Польщі так, що Східня Галичина договором 22. квітня не визнана ні як окрема Західня Область Української Народньої Республики, ні як складова частина Української Народньої Республики, а ввійшла в границі Польщі не лише без зазначення її становища, а навіть без згадання про неї. Припускаючи такий зміст обекту протесту, переглянемо арґументацію Української Національної Ради для доказу неважности договору 22. квітня.

Передовсім розглядаються права влади Української Народньої Республики на заключення договору (§§ 1, 2) і приходиться до висновку, що Директорія навіть в повному складі не мала права заключати подібного договору, не говорячи вже про С. В. Петлюру, який по трактовці договору є лише член Директорії, тоді як решта членів зложила свої уповноваження.

Не входячи в більш детальний розгляд цього арґументу, де також з надзвичайною докладністю вичислені всі територіяльні простори Галичини, Холмщини, Підляшя, Поліся і Західньої Волині, висловимо тільки свій великий жаль, що відродження української державности не передбачено було в авторитетних кодексах законів ні австрійських ні російських! Тоді-б не прийшлося галицьким правникам притягати до відповідальности владу Української Народньої Республики і з окрема С. В. Петлюру на основі такого сумнівної юридичної і практичної вартости акта, як закон Трудового Конґресу 28. січня 1919. р., в якому очевидно в формі постанови „виразно застережено“ наш далекий ідеал і проґрама національного максимума—з'єдинення усіх українських земель в Українській Народній Республиці. Хто-ж з українських патріотів-і діячів бувби проти такого застереження! Але серіозно брати це застереження в арґументацію про леґальні права верховної влади держави, що є в періоді будівництва, по меншій мірі наївно; а керуватись цим застереженням в активній політиці сучасного менту значилоби — цілком паралізувати всяку акцію державної влади в відношенню до сусідів, що відстрочилоби леґалізування української державности ad kalendas graecas, а може й цілком поховало-б її. Определюючи ті чи инші границі держави на основі реального відношення сил в даний мент, ніякий в світі договір в той же час не може бути перепоною на всю будучність до зединення всіх українських провінцій, коли вони того дійсно бажають.

Та перейдемо до другого арґументу, який торкається Східньої Галичини зокрема. Тут ми побачимо одну несподівану річ. Подані дати проголошення самостійности і уконституування Східньої Галичини в формі Західньо-Української Народньої Республики; далі згадано, що Українська Національна Рада, зібрана в Станиславові, постановила заключити злуку між Західньою Українською Народньою Республикою а Придніпрянською У. Н. Р.... **Наміреної злуки одначе не переведено**... До часу, коли мали зібратися Установчі Збори обох республик, **застерегла собі Українська Національна Рада**... **найвищу законодатну владу** що до **простору Західньої Области** У. Н. Р. отже і Східньої Галичини, а виконування

цивільної і військової адміністрації що до тої области застерегла Галицькому Правительству (Державному Секретаріатові), як її виконуючому орґанові... З того слідує, що Західня Область У. Н. Р. задержала свою независимість. А український нарід Східньої Галичини виявив понад всякий сумнів свою волю, що не хоче йти під Польщу, а бажає собі своєї держави на своїй области" (§§ 3—4).

Для кождого, хто пильно переступіював „протест", ясно, що підкреслені місця показують, що Галичина не сполучилася з Наддніпрянською Україною і бажає собі держави на своїй области, що це бажання опирається, як цілком правильно в „протесті" зазначено, на праві самоозначення народів, що Галичина, як окремий обєкт міждержавного права, підлягає рішенню Найвищої Ради, що теж зазначено.

Всі ці підкреслювання державно-правної окремішности*) Галичини од Наддніпрянської України, однак, взяті в „протесті" як арґумент всеж таки проти того, що верховна влада Української Народньої Республики не мала права відступати! — що це є, насильне відривання! І Галичане мають рацію: дійсно не можливо відступити того, чого не маєш, і відірвати те, що не звязано. Але-ж це зразок або приклад з ґімназіяльного підручника льоґіки!

А що ж виходить, коли серіозні люде серіозно вживають такої арґументації? Виходить так, що протестують в один і той же час і во імя з'єдинення українських земель, яко актуальности в нинішню хвилю, і во імя окремішности Східньої Галичини від великої України, яко факту також в нинішню хвилю і інтенції на будуче! Коли-б ми хотіли зрозуміти, що значать старі австрійські вирази Durchfretten und Fortwursteln, то ми-б мали в вище зазначеному досить добрий приклад, бо для української влади, напр., такою льоґікою утворюється цілком безвихідне становище: зазначена-б була Галичина в договорі як окрема од України державна орґанізація в таких чи инших відносинах з Польщею — галицькі політики протестували-б в імя з'єдинення українських земель; була-б зазначена Галичина, припустимо, як провінція Української Народньої Республики — протестували-б тоді во імя окремішности, — а через те, що в договорі Галичина, очевидно, не зазначена зовсім, протестують во імя обох діяметрально протилежних принціпів разом.

Але ми обстоювати таке опреділення галицької політики не будемо. Ми хочемо тільки сказати, що галицьким політичним діячам слід поміркувати над тим, як ясно і отверто опреділити своє відношення до Наддніпрянської України. З'окрема в цьому відношенню треба відріжняти два моменти: момент державно-політичної злуки (— національний максімум), якої не одбулося завдяки тим чи инщим обставинам, яка можливо й не скоро одбудеться і яка, нарешті, не так то вже й обовязкова, як то видно з розглянутого протесту, — і момент обеднання національних сил, якому ніякі

*) В своїй статті ми оперували тільки „протестом", як документом. Коли-б ми захотіли також кинути оком на відношення галицького офіціяльного представництва за попередній час, то ми-б могли нагадати читачам ще такі факти: п. Панейко в серпні 1919 р. офіціяльно заявляв, що українські представники в парижській делеґації не мають права говорити од імени Галичини. Отже цею заявою п. Панейко порушив принціп з'єдинення Галичини з Україною і досі залишається невідкликаним. Другий факт: договір галицького уряду і галицького командування з денікінською армією, по якому Галичина мала-би ввійти в склад Росії незалежно од долі Наддніпрянської України, порушував ухвалу Галицької Національної Ради про з'єднення з Україною в одну самостійну і суверенну республику і утворював з'єдинення в чужій державі.

кордони пошкодити не можуть. Во імя цього останнього Галичина дає Україні свої культурні і військові сили (хоч, до речі, видатних діячів з Галичан на Наддніпрянщині за час відродження досі ще не бувало). Але коли ці сили йдуть на Україну для утворення української державности (— національний мінімум), ідуть часто з великою вірою і великим пожертвованням, то їм треба йти на Україну именно во імя цієї мети і не мати на оці мети иншої, а з'окрема не підмінювати інтереси української державности інтересами Галичини. В противному разі Піємонт буде Піємонтом sui generis, небувалим в історії, який переходить на бік ворогів українського відродження во імя своїх власних, може і найсвятійших інтересів. (Гасло: „на Львів через Київ" прекрасне, але-ж для чого по дорозі до Київа завертати чомусь на большевицьку або денікінську Москву!) Коли-ж ідея найвищої національної дисціпліни, яка потрібує дійсного і повного обєднання національних сил для збудування української держави, в утворенню якої мають великий національний інтерес не тілко Галичане, а й далекі Канадійці і йще дальші українські кольоністи Зеленого Клину, не може бути Галичанами переведена в життя, то їм краще не йти на Україну, а лишатися і будувати життя в Галичині. Тоді — єдиний шлях національної акції — добиватися, аби Галичина залишилася самостійним обєктом міжнародного права (що є єдиною позитивною рисою „протесту") і поволі протягом часу переходила в становище субєкта.

Це шлях тяжкий але не неможливий. А з'окрема зазначу, як особистий погляд, що Галичина, навіть автономна, може ввійти в комплекс економічних відносин з наддунайськими державами і в будучому послужити мостом для великої України в середню Европу, подібно тому як таким мостом з кавказькими державами є тепер Кубань, яка твердо стала на ґрунт самостійного державного будівництва.

Коли-ж галицькі політики й на далі ще довго будуть вагатися опреділити своє відношення до загальної національної справи, яка має найбільші вигляди на здійснення хоч би в мінімумі національнім на Наддніпрянщині, і будуть стояти і при тому одночасно на загальних заплутаних формулах таких, як плятонічне застереження права на з'єдинення без політичного з'єдинення зза обставин і національної розбіжности іззa окремішности галицьких інтересів, то їм нічого другого не лишається як . . . заготовити значну кількість друкованих блянкетів для чергових протестів.

М. Кушнір-Якименко.

Національні Держави Сходу і Східня Европа.

Три роки тому назад в хвилях революції почали будувати бувші поневолені Росією народи свою державність. Керовником цього руху була безумовно Україна. Вона першою проголосила (10. до 23. червня) свою державність і примусила російський уряд стати на шлях визнання права народів на автономний лад.

В вересні 1917. р. Українська Центральна Рада скликала з'їзд усіх народів бувшої Росії і, не довіряючи вже російському суспільству, добилася спілки всіх народів для боротьби за національну державність, домагаючись тоді перетворення бувшої Росії на федеративну спілку держав. У Київі для цього була з'орґанізована Рада Народів, яка і проіснувала до того роспаду Росії, що неминуче мав наступити в наслідок імперіялізму та утопізму керовників російського суспільства, хоч правда Російська Установча Рада перед своїм розгоном большевиками нарешті зрозуміла

була тодішню ситуацію і проголосила Росію федеративною Республикою, сподіваючись цим запобігти її роспадові.

Російський Совітський Уряд став теж на цей шлях і, бажаючи зберегти ніби свою спадщину, вже більше двох років „огнем і мечем“ приневолює національні держави Сходу Европи приєднатися до Російської Радянської Федеративної Соціялістичної Республики.

Але національні держави, що поясом оточують Радянську Росію від Балтику до Чорного Моря, рішуче і непохитно боряться за свою волю та Суверенну Державність.

На жаль в тій боротьбі національні держави не йдуть спільним шляхом, і через те вона ще й досі не дала тих наслідків, на які всі вони сподіваються.

Як відомо в результаті Бресть-Литовського мирового трактату, Україна була визнана центральними державами цілком правно суверенною державою, а трохи згодом були визнані фактично Фінляндія, Грузія, Азербайджан, Вірменія. Дон, Кубань, Литва, Латвія, Естонія і навіть в деякій мірі Біларусь та Північно-кавказька Республика.

Україну в свій час визнала була також і Радянська Росія, що зафіксовано під час російсько-українських мирових переговорів у Київі літом 1918. р.

І навпаки в наслідок перемоги держав Антанти всім національним державам, правда в цілком иншому порядку, довелося повторити ту еволюцію, що відбулася в 1917. році.

З початку великі держави признали тільки автономію кавказьких та балтійських держав, дальше вони визнали ці держави de facto; але до фактичного визнання инших держав ще так і не прийшло, хоч в 1917 р. Україну визнавали і Анґлія і Франція, пославши до Київа своїх офіціяльних представників пані в Табуіса та Баґґе.

Нині наступив останній акт тої траґедії, яку ми переживаемо вже три роки. Польська Республика спільно з Україною бажають примусити Росію капітулювати і поставити увесь світ перед фактом її роспаду. Національні держави ясно розуміють, що все російське суспільство на протязі віків так звикло до ідеї Великої Росії, що між Росіянами не можна знайти ні одної політичної партії, яка добровільно згодилась би на визнання суверенности усіх держав за винятком Фінляндії та Польщі.

Отже тільки тісний військовий союз та спільна боротьба примусить Росію відмовитися від вікового імперіялізму.

На це ми маємо безліч прикладів — сьогодня Росіяне визнають Україну, завтра балтійські держави або кавказькі, коли до того змушує їх чужоземна сила — а через деякий час вони окупують туж Україну або кавказькі республики, коли обставини міняються.

Нам здається, що необхідно всім національним республикам, використовуючи чужоземну допомогу, все-ж покладатися тільки на власні сили, бо великі держави не мають раз назавжди встановленого політичного курсу і їх допомога не може бути повною ґарантією суверенности національних держав.

Ми знаємо, що балтійські республики а також кавказькі договорились були між собою до певних союзних відносин, а нині до згоди прийшли Польща і Україна.

Тепер на чергу дня поставлена проблема союза всіх національних держав від Балтику до Чорного моря. Коли це буде зробленим, то за допомогою великих держав цілком можливо було-б на завжди забезпечити себе від російського імперіялізму і добитися правного визнання суверенности всіх тих республик, що вже три роки боряться за свою волю.

На жаль на перешкоді до такого тісного союзу є імперіялістичні тенденції в деяких польських керуючих колах суспільства. Але нам здається, що в будуччині великі держави через Мирову Конференцію та Лігу Народів могли би залагодити ті територіяльні спори, які маються поміж Литвою, Білорусією та Україною з одної сторони і Польщею з другої.

Нині-ж, коли ми всі поставлені перед ділемою: чи відбудовання Росії, чи її роспад — необхідно всім державам фронтом єдиним станути спільно з Польщею проти Росії, щоб принаймні хоч військовою силою добитися вирішення в недалекій будуччині проблєми Східньої Европи на основі самовизначення народів.

Ми пригадуємо, що в Парижі на протязі всього 1919. р. істнував бльок делеґацій на Мирову Конференцію від усіх національних республик, і цей бльок нераз виступав спільно на конференції в обороні суверенности всіх тих держав. Отже завданням українських дипльоматів є дуже велика і почесна роля добитися орґанізації військового союзу всіх держав від Балтику до Чорного моря.

Я пригадаю, що літом 1919. р. в Парижі деякі румунські і польські діячі робили спробу орґанізувати балтійсько-чорноморський союз і запрошували до нього і представників всіх національних республик. На жаль тоді з ріжних причин до такого союзу не прийшло.

Але тепер військові події на Сході Европи і міжнародня політика конче вимагають його орґанізації, бо тільки цей союз буде реальною ґарантією будуччини всіх держав, що мають до нього вступити, і тільки через нього Ліґа Народів примушена буде прийняти в свій склад всіх участників балтійсько-чорноморського союзу народів на рівноправних умовах.

Можна з певністю сказати, що утворення цього союзу остаточно ліквідує в Польщі тенденції деяких польських реакційних феодальних та промислових кол порозумітися з подібними-ж Росіянами коштом своїх сусідів, як також проекти инших ґруп суспільства до приєднання до Польщі українсько-білоруських та литовських земель на федеративних підставах.

Балтійсько-чорноморський союз примусить польські керуючі кола стати на шлях щирої підтримки суверенности своїх сусідніх держав, щоб спільно з ними нарешті утворити такий мур, який зупинив би назавжди і войовничий російський імперіялізм.

Степан Рудницький.

До основ українського націоналізму.

3. Поняття нації.

Що таке нація — самостійний нарід — старався я зясувати десять літ тому назад в другому томикові моеї ґеоґрафії України. Такий короткий час від цеї хвилі до нині, а прецінь як змінилися погляди на єство нації! І як вони пішли саме в цьому напрямі, який я тоді вважав з антропоґеоґрафічного боку одиноко оправданим! Коли ще десять, двайцять літ тому назад поняття нації було загалом імлисте, коли перед усього акцентовано державність і політичну самостійність, коли навіть визначний антропоґеоґраф Рацель говорив, що нація це нарід у політичній самостійности або здібний до неї, і тільки Кірхгофф несміло ставляв побіч „державних“ націй так названі культурні нації, коли вислови Ренана про „ésprit général“ і „plébiscite per-

pétuel“ вважались тільки гарними загальниками, а „супранаціональні держави“ ідеалами будучини, то тепер уся та тарабарщина, піддержувана головно політиками, правниками, публіцистами, соціольоґами, історикани і т. и. пішла безвідклично на склад для псевдонаукового старого дрантя. Світова війна доказала, що всі соціольоґічні, державноправні, політичні, історичні, чи ще які високовчені міркування про єство народу це тільки штудерні конструкції ніби наукові, роблені на це, щоби в інтересі сильних міра сего закрити перед очима загалу природописну дійсність. Ця дійсність у війні й по війні продерла всі заслони й серпанки, якими її закривали ріжні політичні й наукові спекулянти і станула перед очима людства в повній наготі. Показалося також, що в супереч крикливим фразам всілякої марки універсалістів, нації є такі сильні як ніколи, націоналізм іде в свойому розвиткові вперед і цілком не думає нидіти, що він у більше чи менче модерній формі обгортає щораз то ширші круги серед відрод і відмінків людства. Зі здивованням, ба й острахом бачуть ріжномастні універсалісти, що знечевя являються на світовій арені якісь нові „народці“, ось Чехи, Словінці, Словаки, Литовці, Латиші, Ести, Білорусини, Українці і т. и. і (що за нечуване нещастя!) стають навіть (як Чехи, Словінці, Словаки і т. и.) міжнародно признаними „державними націями“, які підходять навіть під дефініції Кремера чи Трайчке! Що більше! Навіть великі народи світу починають по крівавій военній купелі, що обмила народне тіло з грубої й нечистої кори ріжного універсалістичного бруду, розглядяти своє тіло, свою суть, починають пізнавати, скільки нагрішили проти природи — матері народів — і всіми силами стараються пізнати природописну суть своєї питомої нації, щоби її спрямувати за всяку ціну на шлях надійного, самою природою її вказаного розвитку. З осібна бачимо це у Німців, у них теж найвиразніще видно, що вони стараються збагнути тепер саме природну основу свого народу й на добутому знанні збудувати шлях у будуччину.

З огляду на такий стан справи не вагуюся піддержувати мою давню дефініцію самостійного народу (нації). Роблю це тим сміліще, що ця дефініція, розійшовшись по широкому світу (в німецькому й анґлійському переводах моєї книжки) зустрілася з признанням наукових кругів. Ця дефініція звучить у всесторонньому розробленню ось як:

Самостійним народом або нацією зовемо більшу чи менчу ґрупу людства (відміну людської породи), що має певну суму своєрідних, собі тільки питомих прикмет, котрі вяжуть усі індівідуа цеї ґрупи в одну цілість. Ці прикмети є:

1. Антропольоґічна расовість (своєрідна будова й вигляд тіла),

2. самостійна серед инших мова (з літературою, наукою і т. и.),

3. питомі історичні традиції й змагання (на політичному, суспільному і т. п. полях),

4. питома культура (так матеріяльна як і духова) й поспільні культурні стремління,

5. питома суцільна національна територія, на котрій або була, або є або може бути питома національна держава.

Усі ці основи самостійного народу разом дають із усіми своїми підосновами й паростами це „поспільне загальне почуття, цей постійний плебісціт, продовжуваний з дня на день, котрий творить націю, цю велику спілку, що опирається на свідомості жертв, котрі поспільно понеслося й котрі поспільно готовиться в будуч-

чині понести, цю спілку, оперту на згідности й виразно висказаному бажанні вести дальше поспільне життя“ (Ренан).

Начислили ми ціх основ самостійного народа пять. Чи їх є дійсно пять? Ні! Їх є безконечно багато, тільки покищо здається науці, що вона може їх зібрати й посортувати неначе у пять коробок чи шуфлядок. Поступить людське знання дальше, та покажеться може потреба, додавати нові коробки, а може котру зі старших викинути на смітник. На те-ж наука є наукою — не доґмою!

Таксамо не треба робити собі ніяких міркувань із числового порядку, в якій саме поставлені прикмети самостійної нації. Найважніщі між ними це в першу черґу територія, в другу расовість, потім мова, традиція, культура. Такого порядку я й держався в 1910 (зглядно 1914) р., змінився дещо цей порядок тільки при ладженню німецького переводу моєї книжки по части під впливом так названої культурно-ґеоґрафічної струї в німецькій науці, по части для лекшого зрозуміння в чужинців. Нині безумовно мушу вернути до мого первісного переконання:

Від території й її природи й від расовости людського матеріялу залежить уся суть нації.

Три инші основні прикмети в головній мірі вислід двох перших, хоч і так названий історичний рух (себто всілякі посторонні впливи, примішки, зміни і т. и.) має тут як і всюди инде важний, місцями рішаючий вплив.

Розводитись тут довше над поняттям чи там єством нації не виджу потреби, навіть можности. Ми-ж хочемо говорити про націоналізм.

Як він повинен поставитись до такого поняття суті нації?

Націоналізм, коли його пониматимемо науково, мусить по черзі розсліджувати усі основні прикмети нації й витягати з усім критицизмом консеквенції тих розслідів. На сумі знання, добутого з ціх дослідів, на витягнених консеквенціях опиратись мусить націоналізм, пониманий практично й примінюваний у практиці.

Науковий націоналізм, це галузь чистої, практичний націоналізм галузь приміненої науки.

Цей останній вислід видасться мабуть багатьом що найменче дивним, деяким з теперішніх українських націоналістів просто поганим. Якто? Деж бунчуки, вареники, гетьмани, борщ, могили, галушки, українські ночі й українське сало і т. и.? Деж вони бідні подіються, коли наш націоналізм обідремо з пестрих шат поезії й зодягнемо його в сіру кирею „сухої“ науки?!

На це відповім: Не так ще жалувалибся, а то й лаялись всілякі наші хуторянські чи міщанські націоналісти й шовіністи (бо й такі в нас є; дуже цікаві!), колиби змогли пізнати ширину й глибину тієї страшної пропасти, яка ділить націоналізм модерного культурного народу від їхнього націоналізму, що кінчається — страх, як часто — „слезами умиленія“ на саму згадку про „Україну, обідрану сиротину“, а для неї самої приносить не то що нічого позитивного, а звичайно тільки саме неґативне.

Цей мілкенький націоналізм, спарований то з мілкеньким „аристократизмом“, то з таким-же самим „демократизмом“, „соціялізмом“ і иншими „ізмами“ приносить українському народови великі шкоди. За тисячу років нашої бувальщини він приніс ціх шкід незмірну копицю. Хто зна, чи ця копиця не відограла в лихолітті нашого народу такої самої сумної ролі, як оця стебелинка з оріентальної пословиці, що докинена, валить перевантаженого верхоблюда!

Бо цей мілкенький націоналізм це нічо инше, як продукт з одної сторони чужих народів і їхніх культур, з другої сторони продукт ріжних універсалізмів. Трійливі токсіни кожної із цих сторін для кожного здорового національного орґанізму шкідні, для кожного слабого погубні.

Коли цього мілкенького нашого націоналізму, без милосердя для його урочистої, сентіментально-плаксивої чутливости не екстірпуємо з наших умів чи сердець, коли не заступимо його новітним, на вислідах науки збудованим націоналізмом, то не весела буде будуччина великого українського народу!

Александер Ковалевський.

Ідеал і дійсність.

В осени 1913 року, в одній з околиць Петербурґу, відбулися орґанізаційні збори Студентської Самостійницької Спілки. Обєднувала вона ті напрямки, які за часи української революції виллялися в форму народньої республиканської, селянської соціялістичної й комуністичної партій. Всі ці напрямки сходилися на одному: без визволення національного не може бути визволення й соціяльного; визволення національне не може принести автономія — як би широко не йшла остання — а тільки державна незалежність України. Й що цікаво — представники всіх цих напрямків сходилися на одному: ця незалежна Україна повинна була бути республиканською країною, й тільки такою.

На плятформу цеї Української Студентської Самостійницької Спілки стала майже вся українська молодь в Петербурзі, за винятком соціяльних демократів (ес-ерів тоді не істнувало), які вважали ідею незалежности дикою, шовіністичною й реакційною. В умовах надзвичайно несприятливих і тяжких — напади з боку російського й українофільського таборів — ми, ініціятори й керовники цього обєднання, розпочали свою працю. На конспіративних мешканнях друкували самостійницьку літературу, розповсюджували відозви, аґітували поміж інтеліґенції, салдатів і робітників. В перший раз за все істнування Росії, на величезному мітінґові в актовій залі Політехничного Інституту в жовтні місяці 1914 р. я в імени української самостійницької молоді в своїй промові виразно зазначив, що ми, Українці, чекаємо одного від світової війни — розбиття Росії й повстання на обламках її самовладности — незалежної України. Протягом 1915 року я читав в петербурзькому українському клюбові лекції, в яких пропаґував ідею державної незалежности України, що оцінували в своїй адресі мо слухачі, коли я мусів припинити свої лекції.

За всю цю роботу та й ще за часи війни — ми могли в любій хвилі покласти своїми головами. Але ми знали, що робили. Ми відчували, до чого провадить війна, і вірили, що наші мрії здійсняться, а зусилля наші виправдаються. Нас було мало, але ми мали ідеал, і він, як зірка в глуху ніч, зазначав нам шлях, по якому ми йшли. Цей ідеал не виправдувався дійсностю — він так гостро колідував з нею, що здавався просто смішним, дитячим. Так його й розглядала компактна українська більшість, починаючи від ґрупи туповців-українофілів (на чолі з проф. Грушевським, С. Єфремовим, Стебницьким) і кінчаючи українофілами-соціялістами (на чолі з В. Винниченком, С. Петлюрою, М. Поршом і иншими): Вони всі провадили політику малих діл, звертаючи увагу на культурну, просвітну діяльність, яка розбивалася до щенту — раз тільки виходила по-за межі редакційних кабинетів, на протести, на які

ніхто не звертав уваги, й на петіції, яких ніхто не читав. Їм бракувало перспектив, як і віри. Вони ненавиділи чужу їм ідею й всі зусилля вживали для того, щоб її зашкодити, щоб її паралізувати. Багацько мук, сумнівів і коливань довелося зазнати й мені й моїм товаришам, коли ми — без співчуття й підтримки — провадили свою роботу. Їх ми находили лише в де-яких колах польської, естонської й грузинської молоді. Але — стиснувши зуби, зібравши всю силу волі, оддаючи всю теплоту свойого серця — ми йшли до своєї мети.

Наша віра виправдалася. Події довели правдивість нашої позиції й роспорошили карикатурний, побудований на піску, папіровий будиночок українофільської автономії. Повстала українська держава — без традиції й „історичної приємствености" — й до неї пішли нерішуче й несміливо нерішучі й несміливі туповські й соцялістичні культурники. Оглядаючись, не щиро, з ваганнями — вони приступили до перебудови свойого папірового будинка, до створення міцного й твердого фундамента української державности. Факти життя їх тягли до нового, виховання — до звичного, шабльонового, типового, всього того, до чого призвичаїлася їхня психика, їхня натура. Бракувало їм чесности, щоб не братися за те, з чим ще вчора завзято боролися; мужности — щоб непохитно йти по дорозі незалежности.

Б р а к в і р и — ось де головна причина нашого нинішнього безладдя. Більшість інтеліґенції не виносила, не викохала ідеї державної незалежности. Приступаючи до державного будівництва, вона в глибині душі не вірила в користність своєї роботи, не вірила в майбутність своєї країни, увесь час оглядаючись на Денікіна або Леніна, на своїх звичних господарів. А звідси — вона почала дивитися на всю державну справу, як на к о м е р ц і ю, як на спосіб в найлехший спосіб нахапати, награбувати, „заробити" грошей, забезпечити себе на чорний день, на безтурботне й „патріотичне" життя. В час найбільшого національного нещастя, в час наступу большевиків — українська інтеліґенція, як криси з розбитого судна, кинулися в всякі місії, педаґогичні, торговельні, закупочні, прийомочні, фінансові й инші комісії, кинулися тисячами, знесилюючи нашу державність і злочинно — без користі й потреби — витрачаючи народі гроші. Після камянецької катастрофи — все обернулося в хаос, деморалізувалося, почуло безкарність. Всі потягнулися до золотого руна й нині ще продовжується ця дика вакханалія. Не чутно про долю нашої державности про майбутні перспективи, про дійсне добро народнє. Гроші — ось найбільш популярний клич українського патріота, й на цих грошах ніби лежить прокляття Мефистофеля, його страшна усмішка, його отруєне дихання — остільки вони несуть за собою смерть, маразм, дискредитацію, остільки топчуть вимріяну національну думку в багно, остільки знущаються над кровю забитих, замучених, покалічених. Сіють навкруги ненависть, підозріння, злобу, злочинність . . . Породжують авантурників, шарлатанів і пройдисвітів, які свою хамську душу ховають в складках елеґантного убрання.

Думаю: десь по таборах сидять роками полонені, що не мають їсти, що рвуться на волю, на свою землю. Десь умирають люде за нашу державність. Десь сидять ентузіясти й мріють про створення, виекипирування й озброєння української армії . . . А тут — непотрібні директори з непотрібними канцеляріями, посли з своїми інтриґами й боротьбою за розграбовані фонди, льокаї в передніх директорських і посольських, що хапають крихти з господського столу. А тут, за кордоном, вражаюча безпринціпність, нікчемна писанина в місіях і комісіях і прожигання життя.

Я не говорю про героїв вчорашнього дня, які до нас прийшли в часи нашого розцвіту й кинуть нас, коли ми програємо свою справу, як вже кидали не раз

в часи всяких катастроф. А де ті, „свідомі Українці“, що робили колись політику малих діл, що пропаґували культуртреґерство, що потім стали на чолі національно-державного руху, ці Манілови нашої громадськости — де їхня совість і національна честь? Чому не чутно їхнього голосу, коли до очевидности гине вся справа, й чому вони не запитають у себе — чи не прийшла країня пора положити межі тій вакханалії, що панує у всіх наших державних справах? І чому так, що вони, громадські діячі, йдуть проти громадськости, й що їх немає там, де ще бється національна думка, де ще горить непохитна віра, де ще цвіте виплекана мрія? Манілови — вони стали Чичиковами, які продають мертві душі, фікції, дим — і їм навіть не соромно від цього шарлатанства. Вони репрезентують владу, а влади й немає; й репрезентують вони порожне місце. Бо влада, яка розійшлася з народом і громадянством — це не влада, це навіть не фікція влади, а дим, ніщо.

Яке ганебне видовище: вчорашні опозиціоністи, повстанці проти влади, діячі, політики, кооператори, діставшися до цеї влади, стають тими-ж самодержцями, бюрократами, насильниками й йдуть тими-ж протореними стежками державного самодурства! Які кустарі — вони думають, що первоклясні готелі, самоходи, канцелярії, фраки, кольца з бріліянтами — це й є державність, це й є репрезентація держави! Вони не знають, що все це є ніщо, бо без народа, без громадської опінії без здорового державного духу немає й не може бути державної роботи.

В державному хаосі загублено провідний ідеал. Його занедбано нинішніми політичними спекулянтами. Але беруть до рук инші, хто нічого спільного не має ні з владою, ні з фікцією влади, ні з торговцями димом. Маю на оці декляраціїю Державно-Національного Союзу, що опублікована. Ідеал державної незалежности знов находить свій вираз, своє визнання, свою оборону.

Ми маємо право чекати одного: д і л і в и т р и м к и.

Людяна мова декляраціїї не буде зрозумілою для озвірілих патріотів. В союз кидатимуть каміннями, як кидали колись і в українську студентську самостійницьку спілку. Його обрехуватимуть на кожному кроці. З ненавістю зустрічатимуть кожне його слово. Рицарі темної ночи не люблять промінів соняшного дня. Але союз повинен йти своїм шляхом, простувати до своєї ідеї. Він повинен згуртувати навколо себе все честне, що залишилося в громадянстві, зміцнити свої ряди й взяти до своїх рук справу національного відродження, коли її програють остаточно „отбросы общественности“. А зараз — врятувати, що можна . . . Зберегти рештки нашої державности , . . Цей фундамент майбутнього.

Бо вірю, як і десять років тому, що незалежність — це не вигадка фантастів а конешна реальність, невідкладна необхідність, що диктується залізними законами, соціяльного розвитку. Її немає сьогодня — вона повстане завтра.

Ідеал — це протиставлення дійсности. І треба сказати — що ідея державної незалежности й зараз, як і вісім років тому, не дивлячись на всі акцесуари державности, є в суперечности з дійсністю. Вона набрала фізичні форми, але — разом з цим — загубила психольоґічний зміст. І в суті річей — є ще тим ідеалом. який чекає на своє здійснення, який ще має стати гаслом віруючих і чесних, сміливих і чистих, що ще прийдуть і сильною рукою витягнуть нашу державну колимаґу з того багна, куди її затягнули бездарні нинішні керовники.

Вони прийдуть . . ,

І примирять, нарешті, ідеал з дійсністю.

О. Н.

Американська лінія.

Америка осягнула перевагу над знищеною Европою і щораз більше закріплюватиме ту перевагу. Це одна з обсерваційних аксіом міжнародньої політики. Супроти того ми Европейці повинні знати нашого переможця. До пізнання його дуже надається нова книжка, яка на днях появилася в Липську п. з. „Amerikaner“. В ній Rosen-Carlé так характеризує їх як націю:

Як приїдете в ню-йорську пристань, побачите там передовсім величезну статую свободи з міді. Зі штукою має вона мало спільного. Це немов величезний плякат з металю. Але він голосить символ віри Американців: свободу. Ця величезна подоба держить в руці ніби смолоскип, від якого йде велика смуга світла далеко на захід. Це немов символ. Його можна назвати американською лінією. Вона тягнеться крізь усі безчисленні противенства, неясности, красоти й бридоти Америки. Бо ні один нарід не творився серед гірших обставин як американський. Біблійна вежа Вавель була нічим в порівнанні з мішаниною мов і народів в Америці. В самім Ню-Йорку ще тепер почуєте всі цівілізовані і навіть деякі нецівілізовані бесіди. Є там вулиці, які своїм життям і мовою так ріжняться від сусідних, якби лежали на противних бігунах землі. Американську національну музику укладають російські евреї. Найбільшим часописним орґанізатором є там Галичанин. Найбільшим орґанізатором театрів Поляк. Вся без виїмку торговля овочами в руках Італійців. Поліція в $^3/_4$ частинах в руках Ірляндців. А в Новім Орлеані є цілі дільниці, де ще тепер говориться тільки по французьки. Великі простори Небраски заселені Норвежцями. Чисто німецьких околиць так багато, що є аж 5 міст з іменням „Бісмарк“. В південних державах Північної Америки є чистомуринські околиці, де цвите страшний таємний культ чорта Voodoo з людськими жертвами й половою розпустою в святинях. Між визначними діячами Америки майже не знайдете чоловіка, який не мав-би в собі чужої домішки крови — німецької, французької і т, д.

Що з цього хаосу рас витворюється міцний нарід, це треба завдячити тій „американській лінії“.

Американець свобідний!

В Америці кождий сам виковує собі долю!

Найбільше щастя людини — бути Американцем!

Ці крикливі, плякатово крикливі засади сотворили найдужчий нарід на землі. Він сотворив себе — реклямою. В нутрі і на зовні поти кричав з усеї сили і ще кричить, аж поки не перекричав всіх і не осягнув того, чого хотів. Зразу слухали його крику з усміхом, а тепер слухають з повагою. Ось зміст того крику:

— „Я Американець і є гордий на це. В моїм краю презідент не має ні трохи більше права чим фіякер.. Ми маємо більше грошей, чим вся Европа! Ми годуємо більше товстих свиней чим всі инші краї світа! Наша мораль найлучша! Наша побожність найкраща! Як прийдеться нам воювати, то всіх побємо на шматки! Наша правда найправдивіща! Наша честь найчесніща! Наші жінки найкращі! Наші дівчата найбільш дівочі! Наші мужі це сіль землі! Бо ми Американці! Бо ми горді на це, що ми Американці! Бо наш край це Божа земля! Бо взагалі . . .“ і т. д.

Якеж це було смішне! А тепер? Воно зовсім не смішне. Ці мнимі „правди“ що дня, що години трубіли собі Американці в уха, бесідники викрикували на публичних площах, священики на проповідницях, учителі в школах, урядовці в уря-

дах, публіцисти в часописях, письменники в книжках і т. д. без кінця. Так витворено національну гордість, яка дійшла до такої висоти й теплоти, що стопила всі чужі собі складники тої землі. Цей спосіб випробуваний зрештою скрізь: похвала все була найлучшим батогом. Кождий нарід любить працювати, коли його провідники хвалять його. Це витворює сильну самосвідомість, пре до все нових діл. Ця похвала ллється як смуга світла Свободи на цілий край, на цілий нарід.

Тут джерело їх успіху, їх привязання до своєї землі й свого народу . . . Повстала віра в себе. Щира віра. А вона гори ворушить.

Це молодий нарід. Щоб вибитися, потребував віри в себе і тільки віри. А її лайкою не викрешеш. Тільки похвалою. „Вір в себе, тоді инші повірять в тебе!“ — „Помагай сам собі, тоді й Бог тобі допоможе!“ Це їх засади.

В такій атмосфері повстали через ніч цілі міста на голих степах, піднялися 40 поверхові доми велитні, появився нечувано добрий і справний систем праці, який напр. одній людині дає змогу убити в день тисячу свиней. Там повстала нова добра засада: що честь мужчини полягає тільки на його робучости.

Це неправда, що в Америці доляр усе! Гріш це другорядна поява. Перша — це праця як честь, працездатність. Довіре до себе і праця. Гріш вийшов з того як викладник її. Етичним імперативом була праця, оперта на довірю в свої сили. З того повстала гордість — національна. А з нею нація. Вона істнувала від хвилі, коли устійнено й нарисовано ідеал американського мужчини. Не думки ґеніїв, не побіди полководців сотворили цю націю. Тільки похвала себе, рекляма всего, що своє, довіре до себе, нова честь — честь праці. Такої появи ще досі не було в історії людства. Наперед нарисували ідеал мужчини. Потім повстав з цього нарід. Ясно й — природно.

„Я Американець! Я гордий на це!“ Міліони разів говорять це Американці собі й чужим. Бо ті слова це ключ їх характеру. В їх самохвальбі є щось дуже позитивного. Життя людини й народу все складається з багатьох невдач. Але горе тому, хто втратить віру в себе на основі тих невдач. Бо творить тільки довіре. Чим воно більше, тим лучше. Хочби доводило до зарозумілости.

Американець думає так: „я бувби великим дурнем, якби чужинцеві, що відвідує мою хвабрику, показував у ній купу сміття, яка мене вчера випровадила з рівноваги!“

І думає правильно. Бо головна річ — довіре до себе і своєї праці. Так американський нарід доказав, що можна осягнути все, чого хочемо — навіть серед найтяжчих обставин.

Для нас Українців цей процес творення американської нації має спеціяльний інтерес. Мимохіть приходять на думку порівнання з нашої діяльности. Хто у нас будить віру в силу і вартість українського народу? Де є хочби одна книжка, в якій було-б бодай належне вияснення нечувано тяжких обставин, серед яких приходиться нам будувати свою державу?

Н. Р.

Українська Республиканська Капеля в Берліні.

Концерти Укр. Респ. Капелі в Берліні мають небувалий успіх. Німці зуміли оцінити як слід молоде, повне сили, здоровля і свіжости мистецтво України. Українська пісня викликає подив і захоплення. Ґазета „Volkszeitung“ в статі „концертові валюти“ пише так: останніми часами на берлінськім музичнім ринку зявились ріжні чужоземні „цінности“; предложення було велике, — попит менчий. Ми нотуємо: Українська Республиканська Капеля — незвичайний попит. — І справді, — залі на концертах Капелі переповнені, а вислови признання і одушевлення обертаються в бучні овації. Найбільший фаховий музичний журнал Німеччини „Allgemeine Musik-Zeitung“ в довшій прегарній рецензії висловлюється між инчим так: „Українці в найкращім значінні цього слова співаки природи; їх природний спів відбиває в собі, як в зеркалі правдиву, непідроблену своєрідність їх питомого національного музичного чуття. Пісні релігійні й світські зміцнюють враження, що мистецтво Українців, яке часами має експресіоністичну силу виразу, бє через край первісним здоровлям. Ріжносторонність і дивуюча сміливість ритму, цих малюнків пісень, дають могутній стимул для збогачення нашої власної творчости. Тим самим вони доводять, що дійсно продуктивних нових шляхів творчости не треба шукати в принціповій неґації тональних і гармонічних природніх законів. До речі, прийнятий у нас досі погляд, що українська народня музика не багата афектами, і властиво кажучи, вичерпується мягкими мелянхолійними настроями, є підірваний в корені під впливом наведеної музичної літератури, і ще може більше під впливом незвичайної життьової сили цього хору . . . Так пише фаховий музичний журнал народу, якому належить провід музичного життя світа.

Обширні рецензії повні похвал помістило біля 40 німецьких ґазет і журналів і всі вони підкреслюють, що концерти українські в Берліні викликали сензацію і то цілком заслужену. Деякі з них, як, „Welt am Montag“ називають капелю „малим світовим музичним чудом.“

Музичні світочі Берліна, як А. Нікіш, Фріденталь, А. Голендер, Післінґ і др. побували на концертах і потім надписами в „золотій книзі Капелі“ і в приватних листах дали вираз свойому захопленню і подиву.

Досі відбулось 13 концертів в таких днях: 28. квітня, 1. мая (для робітників). 2. 5. 8. 9. мая (для робітників), 10. 16. (для робітників), 17. 19. 21. 23. (для чеської кольонії), 26. (для німецького політичного клюбу).

Дня 28. мая має бути благодійний концерт для української громади в Берліні, відтак концерт для полонених, один концерт на користь полонених і врешті намічається ще низка концертів в першій половині червня.

І на чисто громадській ниві кипить жива робота. Збіраються жертви на закупку нот і музичної літератури на Україну, які мають бути основою Центральної Бібліотеки Українських Національних Хорів, — збіраються жертви на допомогу полоненим, — добровільними датками склали члени громади Капелі суму 8.078 (вісім тисяч сімдесять вісім) марок на закупку ліків на Україну. Суму цю передано Місії Укр. Червоного Хреста, яка на днях виїздить на Україну. Праця в цьому напрямку продовжується і спеціяльна жіноча комісія Укр. Респ. Капелі поширила її поза межі Капелі, випустивши заклик до громадянства.

М. К.

Український національний конґрес.

Спроби українського громадянства утворити за кордоном таке громадське національне представництво, яке-б авторітетно заступало інтереси всього українського народу, деб він не жив, ще й досі не вдалися. Український Національно-Державний Союз, наприклад, через розбіжність думок тих партій, що увійшли в Союз, може навіть напередодні припинення його діяльности. Крім того він занадто малочисленний, щоб претендувати на таке національне представництво. А між тим потребу в орґанізації такого представництва відчувають всі українські кола суспільства.

Ми переживаємо надзвичайно відповідальний мент в історії боротьби нашого народу за своє визволення і повинні зробити всі зусилля, щоб оборонити своє право на державність та національне відродження.

Події показали, що завдяки постійним чужоземним інвазіям на Україну з боку наших сусідів, при допомозі їм деяких держав Заходу, наш народ не проявив тої сили, яка могла би реалізувати цілком нашу національну проґраму — утворення Соборної Української Республики.

Український народ робив спроби утворити українську державність в трьох центрах — Київ був центром утворення Української Народньої Республики, Львів — Західньої Української Республики, а Катеринодар Кубанської Республики.

Українське громадянство сподівалося, що всі ці республики обєднаються в одну Соборну Українську Республику і спільними силами оборонять українську державність проти чужинців.

На жаль це не сталося так — і нині нашим завданням повинно бути утворення Суверенної Української Республики в тих межах, в яких ми зможемо це зробити при сучасних реальних умовах.

Отже значні частини українських земель лишаються тимчасово за межами державної України.

Український уряд, український парлямент і всі Українці, деб вони не жили повинні допомагати стати твердо на ноги державній Україні, щоб вона була тим центром, який згодом обєднає всі наші землі.

Це перше завдання українського національного конґресу. Другим його завданням є оборона національно-політичних прав українського населення поза межами державної України. Це дуже тяжкі і серйозні завдання і їх зможе виконати тільки авторітетне національне представництво. Звичайно, що українське громадянство повинно і буде обороняти наші національні інтереси, як в межах державної України, так і по всіх тих державах, де йому доведеться працювати. Але цього не досить, необхідно утворити і такий центр, який був би вільний від місцевих політичних умов та всяких перешкод.

Таким центром й став би український національний конґрес за кордоном. В склад цього конґресу повинні увійти леґальні заступники українського народу до парляментів чи предпарляментів всіх тих держав, де знаходиться українське населення. Крім того до його складу мають увійти представники центральних українських громадських орґанізацій (політичних, економічних, культурно-просвітних і т. д.) всіх наших земель і кольоній пропорціонально скількости українського населення.

Отже до конґресу могло би увійти представництво державної України, Східньої Галичини, Кубані, Буковини, Закарпаття, Дону, Росії, Сибіру, Туркестану, Польщі, Канади, Зєдинених Американських Держав, Південної Америки, Кавказу і т. д.

Складений таким способом український національний конґрес міг би авторітетно виступати від українського народу, як перед ліґою народів, так і перед тою міжнародньою конференцією, яка буде вирішувати східньо-европейську проблему, як звичайно і перед парляментами та урядами всіх держав світу. За скликанням конґресу міг би взятися Український Національно-Державний Союз, порозумівшися з иншими українськими громадськими орґанізаціями незалежно від їх орієнтації та поглядів на державний устрій.

Місцем сесій конґресу має бути один з европейських центрів, найбільш придатний до тої роботи, яка буде провадитися тим українським національним пред-

ставництвом. Екзекутивним орґаном національного конґресу повинна бути всеукраїнська національна рада в невеликому складі.

Будемо сподіватися, що українське громадянство, зважаючи на надзвичайно відповідальний час, який ми переживаємо, негайно візметься за роботу і на протязі двох до трьох місяців скличе це національне представництво, щоб не пізніще серпня воно могло би авторітетно обороняти всі наші національні і політичні права та інтереси.

Україна і Антанта.

Розмова нашого співробітника з А. Марґоліним, послом в Анґлії, бувшим членом української делеґації.

— Які Ваші враження що до відношень до України тих держав заходу, де Ви працювали?

— Ще в квітні минулого 1919 року можно було констатувати в урядових тай парляментських колах Франції три напрямки. Міністерство закордонних справ — на чолі з Пішоном — трималось тоді панросійської орієнтації й було під впливом Маклакова, а також Сазонова. Навпаки, Клемансо, під впливом Дмовського, стояв на чолі тих кол, котрі бажали утворити на сході Европи дуже велику Польщу — не тільки з дійсних польських земель, але й на рахунок поділу України між Польщею та Росією. Ці обидві ґрупи мали ту спільну рису, що бажали збудувати на сході, на розвалинах бувшої російської держави, знов одну велику, централістично-імперіялістичну державу — себто або дуже міцну Росію, або дуже міцну Польщу. Третій напрямок — це ґрупа Франкліна, Буйона тай ще деяких ліберальних і радикальних елементів, а може й Бріяна. Ця ґрупа, котра не мала, на жаль, значного впливу, стояла цілком на справедливому ґрунті визнання всіх нових держав, що утворились на території бувшої Росії, й на принціпі права всіх народів на самовизначення.

— Як-же ставились до українського питання французькі соціялісти?

— На це питання трудно дати точну відповідь. Не забувайте, що соціялісти всіх західних країн дивляться на всі питання Сходу через призму тих інформацій, котрі вони одержують з большевицьких джерел. Натурально дуже трудно розібратись в дійсній волі населення України, коли інтерпретатором цієї волі рахувати Раковського, та взагалі тих, хто був експозитурою московсько-радянського уряду на Україні. Але пізнійше в соціялістичних колах заходу стали більш розбіратись в українському питанню. Досить нагадати тих французьких соціялістів на чолі з Реноделем, які допомогли визнанню української республики на люцернській конференції. Проводир анґлійських робітників Виліямс так формулував свою думку: „Великоросія хоче мати радянську систему — нехай має; населення України хоче мати систему парляментаризму — нехай і буде так.“

З Парижу я виїхав ще в початку минулого вересня — більш там не був. Але події останнього часу, про котрі ми всі знаємо, є доказом, що зараз у Франції відношення до України дуже змінилось й що демократична політика Пілсудського у Польщі, тай Петлюри на Україні зустрічають не тільки симпатії, але й мають реальний ґрунт як в більшості урядових, так і в де-яких громадянських колах.

Що-ж до політики Анґлії на сході Европи, то тут треба відріжняти два періоди: 1. до краху Колчака — Денікіна — Юденіча, 2. після цього краху. Громадська

опінія в Анґлії була дуже мало поінформована в українському питанню. Анґлійські праві кола інформіровались у російських реакціонерів, ліберально-помірковані — у Милюкова тай инших Росіян кадетського напрямку, щож до радикальних та соціялістичних кол, то вони не знали, кому більш вірити — Керенському чи большевикам... Паралельно з цим анґлійський уряд твердо стояв на Колчако-Денікінській орієнтації, до якої прилучився в червні минулого року і американський уряд....

Анґлія головним чином допомагала мілітарно Денікіну, Америка — Колчаку. Франція Галеру. Але одночасово з допомогою Денікіну і Юденічу Анґлія взяла під свій патронат защиту нових держав Балтику і Кавказу — Естонії, Латвії, Литви Грузії, Азайберджану і Вірменії. Що до України, то анґлійський уряд довший час, аж до розвалу армії Денікіна, ставився неґативно до її домагань. Більш того, анґлійський уряд своєю допомогою зброєю і амуніцією посередньо дав можливість військам Денікіна зробити інвазію на Україну. Правда, ця зброя давалась Денікіну проти большевиків, але була вжита проти української армії... З другого боку, всі надії України на допомогу Франції, ще в часи перебування Французів в Одесі та пізнійше, не здійснились...

Перелом наступив після того, як Анґлія і взагалі, весь світ побачили всю безґрунтовність панросійських плянів Денікіна та реакційність чорносотенність кол, котрі оточували Денікіна. Пройшов удар Денікініяди, а в той самий час удалось трошки розсіяти туман, котрий щедро лежав на українському питанню. Анґлійський уряд переконався в тому, що його інформація про Україну не відповідала дійсності, що більшість населення України не є під впливом большевизму, що проводирі української політики хотять збудувати Україну по зразку демократичних держав заходу Европи й Америки, а не по рецептам російських утопістів з ліва або реставраторів з права. Крім того велике значіння має той факт, що держави, котрі мають велику індустрію і торговельну фльоту, є найбільш зацікавленими в тому, щоб на Україні як можно скорійше запанував лад та встановилась можливість товарообміну. Чорне море дає богато більш переспектив, ніж Балтійське море... Коротко кажучи, можно з певностю констатувати, що коли тепер налагодиться і сконсолідується на Україні апарат українсько-державної влади, то Україна буде визнана всіми державами.

Що до анґлійської Labour Party і лівих часописей, котрі зараз неґативно ставляються до факту україно-польської згоди, то помилково думати, що вони є проти визнання України і суверенних прав українського народу. Не знаючи точно умов згаданої згоди, анґлійські ліві кола користуються тими відомостями, котрі виходять не тільки з московського большевицького центру, але також заявами наших українських комуністів, на думку котрих Петлюра, Мазепа, та старий соціяліст Пілсудський є представниками реакції і уже в кожньому разі контр-революції.

Натурально, робітнича партія стрінулаб з більшим довірям і задоволенням визнання України совітським урядом Леніна, ніж польською державою. Алеж до цього часу уряд Леніна визнавав поки що тільки свій-же філіяльний уряд Раковського, а не Україну. Щож до уряду Анґлії, то він поки що визнав Польщу, але не визнав уряду Леніна — Троцького...

Взагалі, ми переживаємо дивні часи. Петлюра і Пілсудський оповіщаються реакціонерами, а Брусілов і б. царський міністер Поліванов спасають разом з українськими комуністами світову революцію...

Наші орієнтації.

Бесіда голови Надзвичайної Дипльоматичної Місії У. Н. Р. в Румунії, проф. К. Мацієвича, з співробітником часопису „Волі“.

Наш співробітник, користуючись перебуванням в Відні проф. Мацієвича, звернувсь до нього, як діяча, що стояв найближче до одної з держав, на яких базувалась так звана „румунсько-польська орієнтація“, з проханням висловити свої думки з приводу тих перспектив і надій, які обіцяє цей напрям нашої політики для боротьби за незалежність української держави.

— Перш як відповісти Вам на Ваш конкретний запит, сказав проф. Мацієвич, я дозволю собі подати кілька загальних уваг з приводу того, що в наших українських політичних колах зветься дуже вже обридлим назвиськом „орієнтація“. Здавалось би теоретично, що кожна нація, яка змагається за свою державну незалежність, може мати тільки одну „орієнтацію“, бо трудно уявити собі, щоб істнувала скільки-небудь значна кількість політичних комбінацій, однаково сприятливих утворенню нової держави. У нас же, як Вам відомо, мало не кожна політична ґрупа, хоча-б вона складалась з кількох чоловік, має свою власну „орієнтацію“, при чім на підставі цього вона гідна тягнути на свою вітчину чужоземні війська, робити повстання проти незгідних з нею — инших політичних ґруп, руйнувати свій край горожанською війною. І певне, що це все діється не инакше як во імя якихсь вищих інтересів нашого нещасного народу.

Другою характерною рисою наших „орієнтацій“ з'являється те, що майже при всякій орієнтації та зовнішня політична сила, на яку орієнтуються, уявляється неодмінно в образі якогось „пана“, котрий має прийти на Україну і все вирішити. Так ми орієнтувались на Німців, Антанту, так тепер орієнтується де хто і на большевиків. Правда зо всіма їми виходив великий конфуз і раніш, але такого скандалу як в останній мент з большевиками, ще не бувало, бо московський барин не тільки не приймає вірноподанчих заяв новоявленних українських комуністів, але зовсім отверто відпихає їх благання своїм чоботом. Не знаю, на якому ґрунті зросли такі політичні звичаї; гадаю, що це є здобутки російського політичного виховання, призвичаєного до холопства. Одно певне можу сказати, що з правилами і принціпами европейської політики вони не мають нічого спільного.

Европейська політика в таких випадках користується зрозумілим кожному громадянину принціпом — „cui prodest“ (кому корисно)! Вона з початку ясно уявить собі, кому користним являється розвиток і зміцнення нової держави і серед тих держав шукає спільників для своєї праці на всесвітному і політичному ринкові в оборону і захист своєї державности. Коли б ми стали на такий шлях, то Українська Народна Республика повинна звернутися за запомогою в своїй боротьбі за незалежність в першу чергу до тих держав, для яких ця незалежність являється їх власним політичним інтересом. Дуже легко зрозуміти, що для держави, яка тільки починає своє державне життя, таких спільників найбільш корисно мати серед своїх ближчих сусідів. Серед них ми маємо Росію, Румунію і Польщу *).

І коли ми порівняємо політичні інтереси Росії, для якої самостійність України є рівнозначна втраті найбогатшої кольонії, відмовленню від портів Чорного моря,

---

*) Про Чехо-Славаччину, яка має межі з Галичиною, ми не будемо зараз говорити через те, що питання Галичини тепер придбало характер міжнародний і лежить по за межами політики тільки одної України.

цієї бази її імперіялізму на ближчому сході, з інтересами Румунії і Польщі, які навпаки в самостійній Україні набувають спільника і захистника проти войовничого російського імперіялізму, то для мене уявляється безсумнівним, хто може бути другом незалежної української республики, а хто буде її постійним ворогом. Таким чином питання „румунсько-польської орієнтації“ для мене уявляється не в тім, аби запобігати по звичаю всіх наших инших орієнтацій ласки Румунії і Польщі, кликати їх війська на Україну для того, щоб встановляти ту, чи иншу форму влади. Ні, — це є звичайна европейська комбінація держав, взаємно обовязаних не вмішуватися у внутрішні справи кожної з них, для поборювання ворожих їх політичних інтересів і більш менш постійного політичного співділання. Це є необхідний, льоґічний висновок з ґеоґрафічної, політичної і економічної ситуації України в сучасний мент.

Тут наш співробітник звернув увагу бесідника на ті жертви, які повинна нести Україна для цієї згоди і попрохав вияснити це питання. Відповідь була така:

— Питання про ті територіяльні жертви, які понесла досі Україна, є найбільш болючий момент всієї справи. Вони ображають наше національне почуття, але це ознака тільки того, що і в XX. столітті ми не маємо фактично права самовизначення нації, яке начеб-то було проголошено. Це є факт, з яким має числитися кожний політик і кожна держава, особливо така замолода і заслаба, як наша. Але коли ми маємо поперед себе наш найвищий національний ідеал — утворення самостійної України і коли перед нас стоїть ділєма, або ці жертви принести і мати державу, або лишитися у старого розбитого жолобу, себ-то під московським ярмом, яке при всіх системах Миколи II., кн. Львова, Керенського, Леніна зостається однаковим, — то я вважаю національним обовязком на ці жертви йти. Я знаю, що нації далеко більш нас свідомі, культурно міцні, як скажемо Італія, Сербія і инші не осягали одразу свого закінченного національного об'єднання, але вони ніколи з за того не йшли на самовбивчий шлях відмовлення від своєї держави, схиляючи шию всієї нації під чужоземне ярмо. Це теж російська псіхольоґія — „коли не можемо всі бути вільними, то будьмо всі рабами“. Инші нації знають, що одно істнування вільної держави автоматично полекшує стан всіх її громадян, що залишились за її межами. — Такими чином Ви сподіваєтесь, запитав наш співробітник, на реальну допомогу Польщі і Румунії нашій справи.

— Не тільки сподіваюсь, а гадаю, що це є доказаний факт. В той час, як Росія тільки і робила, що в образі чи большевиків, чи Денікіна руйнувала безмилосердно всі наші змагання державного будівництва, ці держави нас в цьому рішуче підтримують. Польща визнала нашу самостійність в самий важний для нас момент, її війська бються на нашій українській землі для визволення її від північного насильника. Що-ж стосується до Румунії, то не буде перебільшенням, коли я скажу, що весь камянецький період У. Н. Р. трималася дякуючи моральній і матеріяльній запомозі Румунії, котра постачала нашій армії зброю і набої, відчинила свій кордон для товарообміну, дозволила товарний транзіт, не дивлячись на ті тяжкі умови, в яких знаходилась сама. Одночасно вона через своїх представників за кордоном підпирала нашу справу во всіх державах і на всіх конференціях, зауважаючи на значіння самостійної України і необхідність її визнання. Свідомість спільности інтересів України і Румунії остільки являється загальною, що за винятком незначної ґрупи крайніх соціялістів, прихильників Раковського, всі політичн партії і ґрупи Румунії обстоюють самостійність України великої і міцної. Ця

свідомість остільки тверда, що перший парлямент румунський готовий був визнати Україну і зробив би це, якби не був розвязаний по мотивам внутрішньої політики. Я маю надію, що новий парлямент, який має зібратися 10. червня, буде мати такий самий настрій.

При такому стані мені дивно чути, коли деякі політики обвинувачують прихильників політичного порозуміння з Польщею і Румунією як захистників реакційного шляху для своєї вітчини, вихваляють згоду з большевиками як співділання з революцією. Колиб навіть Польща і Румунія були справді реакційними державами, то і тоді ми Українці моглиби працювати з ними спільно, в разі вони допомогають нам реально осягти нашого національного ідеалу — суверенної державности України.

Чи не так само, робили Ленін і Троцький, котрі, спасаючи свою справу, підписували берестейський мир з пруськими реакціонерами і певне не їх підголоскам з України обвинувачувати кого-небудь в таких вчинках. Але це не правдиво і по сути справи, бо польська республика з парляментом по загальному праву і соціялістом-президентом на чолі, так само як і парляментарна Румунія з таким же виборчим законом і демократичною земельною реформою, з їх принціпами невмішування в внутрішні справи України, являються для неї більш демократичними країнами, порівнюючи з Совітською Республикою, яка тричі на Україну приносила грабіжку і насильство для наших селян, чрезвичайку і розстріли для нашої інтеліґенції і повне нищення нашої державности.

Не даром наш народ також рішуче повстає весь час проти російських большевиків, як він повставав проти гетьмана і Денікіна. Виходить, що український народ инакше думає з приводу комуністичного раю і зовсім не одрізнає його від реакції гетьманства і денікінської реставрації „єдиної і неділимої“. І він справді в свойому великому національному почуттю не помиляється, бо большевики, які довели свій край до повної руїни, а свій народ до систематичного вимирання, готовлять і йому таку саму долю. І ніхто з людей, не загубивших розум, не скаже, що до цього прагнула наша революція. Навпаки з за цього гробовища всякого життя вже видно страшну примару дійсної реакції, яка вже ясно показала своє гидке обличчя в відозві ґенералів червоної армії Брусілова і Ко., кличучих спасати „Матушку Росію“. . .

Україна і Чехія.

Розмова з паном послом до Чехословаччини М. А. Славінським.

На предложені питання пан посол М. А. Славінський сказав нашому співробітникові:

Чехо-Словаччина — країна, де багато чому може і, я-б сказав, мусить вивчитися кожний Українець. Чехія положена в центрі середньої Европи і, остаючись славянським народом, Чехи стали европейцями. Перед війною Чехи користались повнотою культурного й національного життя, виборовши їх в тяжких умовах чужого державного гнобительства. Війна принесла Чехам державну незалежність. Численні могили чесько-словацьких леґіонерів, роскидані в Італії та Франції, на полях України та Сибіру, свідчать про чеське право на політичну самостійність.

Коли я приїхав в Чехо-Словаччину, рік тому назад, я застав в Празі горячкову працю по державному будівництву, а також по відбудованню економічного

життя в краю. Наслідки війни вбачались на кождім кроці. Не вистарчало хліба, не було мяса, масла, сала; ні за які гроші не можна було здобути полотна. Дорожнеча доводила до роспачи. Дійшло до того, що одного дня ранком бідні верстви празького населення ввійшли в маґазини і позабирали там всі речі, оплачуючи їх так, як то їм здавалося справедливим. Але платили! За дві—три години то було припинено, але не військами та поліцією, а робітничими орґанізаціями, що справедливо побачили в тім явиську перш за все небезпеку для їх пляномірної політичної та соціяльної праці.

За рік та картина різко змінилась. Дякуючи енерґійній, невпинній і розумній праці коаліційного уряду, Чехо-Словаччина тепер стала країною, де хліб — найдешевший в цілій Европі, де населення в міру забезпечено всіми продуктами першої потреби.

У внутрішній політиці спочатку змагалися дві течії: одна, що мріяла встановити звичайний, я-б сказав, старий австрійський лад, змінивши тільки мову та державний прапор; друга, що ясно бачила необхідність будувати державу на нових началах політичного демократизму і соціяльної справедливости. По короткій боротьбі перемогла друга течія, що на її чолі стоїть Т. Г. Масарик і кращі люде чеського народу. І ця перемога забезпечила Чехо-Словаччині мирний розвиток внутрішніх подій і лаґідну працю над основами державного і соціяльного ладу. Чехо-Словаччина — модерна демократична держава в европейському значінню цього слова. З другого боку соціяльний реформізм став в Чехо-Словаччині conditio sine qua non соціяльного будівництва. Ця перемога дала фундамент і для урядової коаліції, що складається головно з двох ґруп: соціялістичної і сільської республиканської. Міцна національна свідомість і горячий патріотизм, що ним пересякнуті всі верстви населення Чехо-Словаччини, були тим ферментом, що дали змогу Чехам обєднати робітників і селян на одній політичній плятформі. Ця щаслива комбінація, що триває вже довший час і, як можна думати, триватиме й далі, дає повні ґарантії спокійного розвитку Чехо-Словаччини, як політичного, так і соціяльно-економічного.

В закордонній політиці спочатку також змагалися дві течії, що їх можна назвати східньою й західньою. Східньої орієнтації трималися, з одного боку, славянофіли старого погляду, з другого боку — невеличка купка чеських большевиків. Перші аґітували за інтервенцію на користь Денікіна і инших, другі за зближення з російською совдепією. І ті, і другі успіху не мали. Перемогла орієнтація на захід, підтримана широкими сільсько-робочими кругами. Чехо-Словаччина закордонну політику свою веде в тісній згоді з Антантою; що-ж до Сходу, то Чехо-Словаччина тримається принціпа повного невтручання в внутрішні справи держав, що повстали на сході Европи.

Як відноситься Чехо-Словаччина до України і чим вона може бути користною для нас?

До самого останнього часу відношення Чехо-Словаччини до нас можна було характеризувати словами: дружелюбний невтралітет. Був в Европі час, коли тільки в одній Чехо-Словаччині Українці почували себе спокійно, відчуваючи миле й лаґідне відношення чесько-словацького народу та його влади. Цього Українці, що перебували в Чехах, ніколи не забудуть, і цей факт без сумніву гратиме свою ролю тоді, коли будуть встановлятися офіціяльні відносини між Українською Народньою Републикою і Чехо-Словаччиною.

В майбутніх відносинах спокійного часу, що, дасть Бог, вже скоро встановиться на Сході Европи, Україна і Чехо-Словаччина найдуть багато спільних інтересів. Україна для Чехів — країна збіжжа й сировини всякого роду, країна, де можна приложити чеську активність і енерґію чеської техніки. Для нас Чехія — індустріяльний край, що його фабрикати завше були поширені на Україні. А що найважнійше, Чехія має надпродукцію технічних і інтелектуальних сил, і ці сили можуть найти собі місце для корисної праці на Україні, а наша молодь, поки не відбудується широка освіта, може найти місце в зразкових чеських школах всякого типу, де вже й тепер учаться, може, сотки української молоді.

Які відносини Чехів до сусідів?

Мирна і спокійна політика міродатних кругів Чехо-Словаччини витворила добросусідські відносини з усіми державами центральної Европи. Єдиною хмаркою є непорозуміння з Польщею. Але я певний того, що це непорозуміння не потягне за собою нічого серйозного. Не може того бути, щоб дві славянські держави почали нову еру свого державного істнування тяжкою ворожнечею, я в то не вірю. Гадаю, що Чехи й Поляки найдуть мирну дорогу до порозуміння і будуть добрими сусідами. І тоді майбутність Чехо-Словаччини в центральній Европі забезпечена на завше. Прага може стати мостом межи сходом і заходом Европи.

Постанови коференції членів Головної Ради Української Партії Соціялістів-федералістів, перебуваючих за кордоном.

В звязку з теперішніми подіями на Україні на протязі травня місяця відбулося кілька нарад членів української партії соціялістів-федералістів, перебуваючих за кордоном. Такі наради були в Женеві, Берліні, Празі і Відні. В результаті цих нарад нарешті відбулася і конференція членів Головної Ради 28.—31. травня у Відні. В конференції брали участь девять членів Головної Ради партії, а саме: І. Ганицький, С. Гаєвський, М. Кушнір-Якименко, А. Марголін, К. Мацієвич, М. Славинський, Ф. Слюсаренко, П. Чижевський і А. Шульгин. Порядок дня конференції був такий:

1. Міжнародня політика в звязку з сучасним моментом.
2. Орґанізація влади і внутрішня ситуація на Вкраїні.
3. Українське громадянське представництво за кордоном.
4. Представництво української партії соціялістів-федералістів за кордоном.
5. Інформації і біжучі справи.

Заслухавши доклади та інформації, конференція одноголосно ухвалила такі постанови:

I.

Загальна ситуація на сході Европи.

Становище народнього господарства, зруйнованого останньою великою війною та тими політично-державними змінами, що відбулися в наслідок війни а також в звязку з тим революційним рухом, який охопив не тільки Східню Европу, а й Центральну, конче вимагає установлення сталого миру та ладу на сході Европи, без чого неможливе відновлення правильних економічних відносин між усіма европейськими державами, а через це і нормального розвитку народнього господарства в цілій Европі. На перешкоді цьому є як соціяльний максімалізм деяких ґруп сус-

пільства, що виникає на ґрунті руїни народнього господарства, так і імперіялістична політика Совітської Росії, яка не бажає визнати суверенности новоутворених держав на сході Европи, а також спроби російських монархістів за допомогою деяких держав Заходу реставрувати колишню російську державу. Нині треба признати за факт, що в звязку з поширенням політичного досвіду та культури в широких народніх масах, в звязку з чим вони почали відогравати велику ролю в державному житті, у всіх державах Европи приходять до влади радикальні та соціялістичні ґрупи суспільства, що цілком унеможливлює всякі тимчасові спроби реставрації взагалі, як і ті спроби крайних соціяльних експериментів, що мають місце в Совітській Росії, де вони привели народне господарство до повної руїни, країну до анархії, населення до голоду і нечуваного поширення пошестей.

Через це конференція партії вважає, що паціфікація Східньої Европи може наступити тільки при тих умовах, коли держави Заходу признають факт роспаду бувшої Росії на ряд національних держав, визнають їх суверенність і допоможуть їм через Ліґу Народів стати рівноправними членами в семї европейських держав.

Україна і Росія.

Конференція партії стверджує, що Українська Народня Республика бажає жити в мирних добросусідських відносинах з російською державою, яка-б там форма влади не була, що український уряд робив кілька разів спроби заключити мир з Совітською Росією, але теперішня большевицька влада не бажає визнати суверенности України, вже три рази робить спроби окупувати Українську Республику, і немає ніяких ґарантій, що це не повториться в будуччині, бо на перешкоді до мирних відносин між Україною та Росією є націоналізм та імперіялізм російського суспільства, а також методи соціяльної і політичної роботи теперішньої російської влади.

Українська Народня Республика і Радянська Україна.

Конфереція стверджує, що Совітська Росія, бажаючи тримати Україну в своїх руках на становищі своєї кольонії, експльоатувати її великі природні богацтва, як то було за часів російської імперії, робить спроби перед европейською демократією та особливо робітництвом оправдати окупацю українських земель тим, що проголошує Україну Радянською Українською Республикою в федеративному звязку з Росією, сподіваючись цим сфалшувати публичну опінію, яка ще мало поінформована про події на Сході Европи.

Катеґорично заявляємо, що уряд Радянської України ніколи не був обраний українськими народніми масами, що українські політичні партії стоять на ґрунті суверенности України, що українські комуністи також завжди були проти того російського большевицького уряду, який тримався на Україні тільки за допомогою російської окупаційної армії, в якій великий вплив мають бувші царські ґенерали і офіцери, вороги національної і соціяльної волі українського народу, що сфера впливу цього уряду ніколи не поширювалась за межі деяких великих та залізничих станцій, що український народ безліч разів робив великі повстання проти цеї чужоземної влади і з великим успіхом допомагав справжньому українському урядові в його боротьбі за суверенність України.

Україна і Польща.

Конференція з задоволенням констатує, що нарешті польська демократія стала на правильний шлях добросусідських відносин з Україною. Визнання суверенности України і мілітарна допомога, яку дав польський уряд в боротьбі українського народу за свою волю, повинні бути базою для мирних відносин між Поляками та Україною. Конференція підкреслює, що ці добросусідські відносини вимагають, щоби польський уряд не допускав представників польської військової влади до втручання у внутрішні справи України, що могло-би викликати невдоволення в населенні України, а також висловлює бажання про зміну урядової політики до українською населення, яке по договору тимчасово лишається в межах польської держави, бо тільки повна ґарантія його національних і політичних прав може створити ті умови, при яких два сусідні народи зможуть вільно розвиватися і налагодити економічне та культурне співробітництво на користь установлення загального миру на сході Европи.

Межі Української Народньої Республики.

Обстоюючи в принціпі утворення Соборної Української Народньої Республики в етноґрафічних межах, як ідеальну національну проґраму всякою народу, конференція констатує, що український народ в теперішніх умовах, завдяки постійним інвазіям на Україну своїх сусідів при допомозі деяких держав заходу, не виявив тої сили, яка моглаби реалізувати цю нашу національно-державну проґраму. Через це конференція партії, вважаючи головною метою нашої боротьби утворення суверенної української держави в тих межах, в яких це можливо при сучасних умовах, визнає такі кордони Української Народньої Республики: з Румунією по Дністру, з Польщею на основі польсько-української згоди, з Білорусією від польської межі до Дніпра, з Росією від Дніпра по Новохоперськ, а дальнійша межа має бути установлена з Доном, з яким необхідно навязати найтісніші зносини.

Що торкається до Криму то конференція обстоює державне обєднання з ним з повною ґарантією того внутрішнього ладу, який там установиться.

Питання-ж про долю рідних наших земель, Східної Галичини і Кубані, повинно вирішити само населення цих українських земель під контролем Ліґи Народів та за допомогою европейських держав.

Конференція взагалі вважає, що питання про наші кордони як і про права українського населення, що лишиться поза межами державної України, має вирішити після загального миру на Сході Европи на основах тої рівноваги, яка там установиться, та Міжнародня Конференція, яка розглядатиме східньо-европейську проблєму, та Ліґа Народів.

Україна та новоутворені держави.

Конференція партії вважає, що реальною ґарантією будуччини всіх національних республик від Балтику до Чорного моря є утворення поміж ними військового і економічного союзу, який при участі в ньому Польщі та Румунії був би тим муром, що заступив би їх усіх від російського імперіялізму, як тепер, так і в будуччині. Цей оборончий союз допоміг би його членам в найскорший час добитися правного визнання суверенности та вступу в Ліґу Народів.

Стала орґанізація цього союзу прискорила б установлення загального миру на сході Европи і буде ґарантією того, що всі ґрупи російського суспільства примиряться з фактом неможливости відбудування колишньої Росії, а через те всяка російська влада примушена буде підписати з ними сталі мирові договори.

Чорноморсько-балтійський союз мав би велике економічне значіння для всеї Европи і, не перетинаючи доріг між Сходом та Заходом, відограє велику ролю у відродженні не тільки всіх східньо-европейських держав, а також допоможе відновленню того нормального розвитку народнього господарства, який істнував до вибуху останньої крівавої війни.

Україна і великі держави.

Зважаючи на те, що Українська Республика не може власними силами відбудувати свого народнього господарства в тій мірі, як то необхідно для нормального економічного розвитку країни, конференція партії знаходить необхідним навязати найтісніші економічні зносини з тими державами заходу, які мають вільний капітал, високорозвинену промисловість і великий транспорт, що дало би можливість через наші чорноморські порти налагодити так необхідний для нашого економічного відродження товарообмін.

II.

Загальна ситуація на Україні.

Переживши на протязі особливо останнього найбільш тяжкого для України року скільки разів чужоземну окупацію і звязані з нею анархію, економічну експльоатацію та всякого рода насильства, населення України, втомлене безперестанньою боротьбою, прагне сталого ладу та спокою.

Українські народні маси переконались, що тільки справжня українська влада дасть можливість їм вільно розвиватись культурно, охоронить їх економічні та соціяльні інтереси і подбає про установлення того правного ладу, при якому роспочнеться відродження народнього господарства, встановиться так необхідний нині для

населення товарообмін, знищить ті страшенні пошесті, серед яких доводиться жити, і буде забезпечено взагалі життя людини та право кожного на його майно і здобутки праці.

Українські народні маси своєю рішучою боротьбою за державність та постійними повстаннями проти чужоземної окупації показали всім ворогам української державности, що суверенна Україна є конечна необхідність, а через це всі верстви українського населення станули на ґрунт української державности. Разом з цим конференція партії констатує, що на Україні не тільки розвалився увесь державний апарат та місцеве самоврядування, а дуже зменшилась культурно-просвітня діяльність і майже припинилось громадсько-політичне життя.

Через це конференція партії закликує всіх українських громадян, що знаходяться за кордоном, без ріжниці політичних партій та орієнтацій негайно повернути на Україну, щоб приступити до творчої праці на всіх ділянках державного і громадського життя. Тим більше, що боротьба з совітською Росією, яка ось уже більше двох років мілітарною силою перешкоджає нашій батьківщині встановити лад, нині перейшла в нову фазу. Всі кола російського суспільства пішли на допомогу большевицькій владі, відчуваючи, що це вже може останній період в нашій боротьбі за державність, а тимчасом деякі ґрупи нашого суспільства необачно допомагають Росіянам відбудовувати імперіялістичну Росію.

Внутрішня політика.

Конференція партії вважає головним завданням нашої влади установлення правильного державного апарату в центрі і на місцях, відновлення місцевого самоврядування під контролем судової влади, налагодження комунікації та особливо санітарне оздоровлення краю.

Українська влада, встановляючи лад та спокій, не повинна нарушувати той стан соціяльних відносин, що встановився за час революції. Особливо це відноситься до земельної справи. Залишаючи той стан землекористування, який утворився, уряд повинен подбати, щоб була поширена посівна площа, і той користувався здобутками засіву, хто землю засіяв.

Конференція вважає недопустимим повернення на місця старих землевласників без згоди населення. Зоставляючи земельне status quo, як результат аґрарної революції, необхідно детально його вистудіювати, а на підставі цього і повинна бути переведена остаточно земельна реформа українським предпарляментом або конституантою з забезпеченням державних інтересів і задоволення окремих ґруп суспільства.

Орґанізація влади.

Констатуючи, що за останній час єдиним репрезентантом верховної влади фактично остався тільки голова Директорії і головний отаман українського війська С. В. Петлюра — конференція партії висловлює бажання, аби предпарлямент, перед яким Директорія Української Народньої Республики повинна дати звіт і скласти свої уповноваження, установив і на далі верховну владу в особі виборного президента Української Народньої Республики.

Для орґанізації нормальної державної влади конференція визнає необхідним складання тимчасової конституції, яка повинна правильно розмежувати функції орґанів влади. Цю конституцію необхідно ввести негайно в життя, а затвердить її має предпарлямент.

Рада міністрів повинна бути орґанізована на принципі чесної коаліції з притягненням до праці видатних ділових і авторітетних людей з ріжних верств суспільства. Рада міністрів повинна відповідати перед предпарляментом.

Конференція вважає, що до скликання конституанти необхідно покликати до життя тимчасовий український парлямент, в склад якого увійшлиб у рівній скількости представники усіх українських політичних партій, українських громадських, культурно-просвітних і инших орґанізацій та орґани місцевого самоврядування...

До участи в предпарляменті повинні бути покликані всі верстви суспільства, як українського, так і національних меншостей, як селянство та робітництво, так і представники торгу, промислу та фінансів, щоб таким чином у відповідній скількости взяли участь в державному будівництві всі верстви суспільства і всі народи України.

Українська армія.

Але найбільш пекучим завданням дня конференція вважає утворення такої національної карної армії, яка змоглаби увільнити наші землі від чужоземної окупації і збройною рукою захистити наші кордони від чужоземних інвазій. Військова справа повинна бути поставлена так, як того вимагає сучасна військова техніка, без повторення тих помилок, які мали місце в минулому році.

Вся справа по орґанізації армії повинна знаходитись в руках військового міністерства та головних військових штабів без втручання в їхню компетенцію з боку инших властей. Для орґанізації правильно дисциплінованої армії необхідно покликати чужоземних фаховців, наскільки без них важко створити дійсну військову силу.

Дипльоматичні та инші українські представництва за кордоном.

Конференція звертає увагу уряду на ненормальні умови для праці наших місій та инших закордонних установ і вважає необхідним, щоб були пороблені такі урядові заходи, які усунули-б ті зловживання, що мали місце в минулому, а також щоб були реорґанізовані ті місії та установи, які не знаходяться на відповідній висоті.

III.

Українсько національний конґрес.

Зважаючи на те, що українська нація вперше тепер вийшла на світову арену, що необхідно ввести її в сімю народів світу, що для цього треба консолідувати і координувати всі роспорошені тепер сили українського народу, що інтереси української нації не покриваються фактом істнування державної України, а далеко переходять її межі, конференція визнає необхідним скликати український національний конґрес, завданням якого має бути обєднання Українців всього світу та забезпечення державних, політичних і національно-культурних інтересів українського народу.

В склад цього конґресу мають увійти представники всіх українських земель і кольоній (Державна Україна, Східня Галичина, Кубань, Буковина, Закарпаття, Українці з Сибіру, Канади, Зєдинених Американських Держав, Росії, Польщі і т. д.). Представництво це повинно складатися з леґальних заступників українського народу в тамошніх парляментах та передпарляментах, а також з делеґатів від центральних українських установ (політичних, культурно-просвітних, економічних і т. п.) вище згаданих земель і кольоній.

Український національно-державний союз.

Заслухавши звідомлення членів партії, що персонально брали участь в орґанізації і діяльности Українського Національно-державного Союзу, конференція висловилась в тому напрямі, що вона не поділяє деяких кроків цієї орґанізації, як то втручання в сферу урядових функцій та подання приводу, що Союз ніби не визнає нинішнього уряду. Одночасно конференція ухвалила тимчасово підтримувати істнування Українського Національно-державного Союзу для переведення в життя таких чергових завдань: 1. репатріації всіх Українців на державну Україну для державної та громадської роботи, 2. скликання українського національного конґресу з представників від усіх українських земель та кольоній.

В виконанню цих двох завдань українська партія соціялістів федералістів буде підпирати Союз всіма своїми засобами.

IV.

Конференція ухвалила, що представництвом партії за кордоном для всякої праці поміж суспільством та установами чужоземних держав мають бути періодичні наради членів Головної Ради партії, перебуваючих за кордоном.

Виконавчим же орґаном цього представництва буде обране конференцією закордонне бюро — голова П. Чижевський, скарбник М. Кушнір-Якименко, секретар Ф. Слюсаренко.

Всі ці постанови конференція ухвалила подати на затверження Головної Ради партії у Київі.

МАЛЕНЬКИЙ ФЕЙЛЄТОН.

Старий журналіст

Моє інтервю.

(Quasi una fantasia.)

До мене прийшов інтервюер!.. Ви смієтесь? Думаєте, що тільки до Порша та Сидоренка ходить в день по... 36.000 курієрів... чи то інтервюерів? Ні, і до нас теж вчащають: з пяних очей правда, але заходять.

— Якої Ви думки, колеґа, про польсько-український аліянс та польську офензиву?

— На мою думку треба негайно збирати на памятник українським аранжерам того аліянсу. У мене вже і проєкт того памятника є: на горі батько Петлюра потилицю чухає, внизу Винниченко йому фиґури „з трьох перстів" тиче, а по бокам горелєфи — Василько з Левицьким мазура витинають; et cetera...

— !?!?

— Бачте, колеґа, Ви Німець. І через те зрозумієте мене краще, ніж хто инший. У Вас є ще свіжий досвід. Коли память мені не зраджує, так за років чотириста перед Різдвом Христовим понесла нечиста Дарія на Україну. Мав чоловік величезну державу. Мав чудесне військо з знаменитою кіннотою. Навіть моря не побоявся і всипав Гелєспонтові чимало „горячих". Переправився на мостах через Дунай і встряг в українські степи. Ви знаєте, що з ним трапилось потім. Прапредок українського „дядька" виявився дужчим за всіх ворогів Дарія. З українських степів, де він загрузив і свою кавалєрію, і все своє військо, Дарій ледве живим визбігав!..

Була на півдні могутня турецька імперія... аж поки не звязалась з українським гетьманом Дорошенком. Мала чудесне військо. Мала чудесний державний апарат.

Ще дужча була колись Швеція Кароля XII? Бив він Німців. Бив всіх сусідів. Поки не звязався з Україною... Короткий мент в життю народа — союз з Україною — і великої шведської держави нестало!

Її заступила Московщина!...

Що таке 200 до 300 літ в історії велетнів-народів? Теж мент...

Союз з Україною, далі спроба поглинути її цілком. І знов катастрофа, ґрандіозна, нечувана в історії...

Велика Ґерманія! Всіх перемогла. Перемога здавалось була цілком забезпечена. Кровю сплила Франція. З сил вибивалась Анґлія. Тілько німецький орел гордо панував над миром, аж поки не сів на український тризуб. Сів і прикипів на місті. Величезна, майже півтораміліонна армія Ґерманців і Австрійців розбилась в шматки. „Ви уявити собі не можете, скілько лиха витерпіли ми на Україні" — скаржились старі німецькі ґенерали в Київі під кінець окупації. „Ви думаєте, ми забули, як Петлюра заставив наше військо з Таврії йти пішки аж до Голоб?" — питав мене недавно один старий вояка в Берліні. Хто його знає, коли-б не німецько-український аліянс, чи переміглаб дохла Франція німецьке військо, навіть з допомогою Америки?

Три большевицькі окупації України. І кожен раз позорна втеча від озброєних вилами дядьків. Навала Денікіна... І вся ґрандіозна задумана операція Антанти розбивається в пух і прах перед тими-ж „дядьками".

Була маленька, але міцна як ґудз, Галичина. Мала чудесну, стотисячну армію на фронті, чудесно орґанізоване запілля те-ж тисяч в сто... поки не зіллялась з Україною de facto та не пішла в її нетра бездонні.

Тепер новий аліянс і новий крах...

Від Дарія до Пілсудського...

Через Карла, Петра Великого, Вільгельма, Леніна,.. а може і Винниченка, в ролі Дорошенка при Турках, і Петлюри при Поляках. Все можливо.

З нас вийде щось, коли вкиснемо. Але досі ми ще не пробували будуватись. Тільки руйнувалися самі і руйнували всіх, хто мав з нами діло!.. Зруйнуємо і зараз...

Ось за що треба поставити памятник Петлюрі і його прісним!

Verstehen Sie alles, mein Kollege!

В. Оренчук.

Українські Базарі.

Український нарід, мешкаючий компактною масою на полудневому сході Европи, творив і творить одну гармонійну економічну цілість. Природну цю цілість стримували одначе від розвитку з півночі Росіяне, з заходу Поляки і наслідкам цього впливу маємо той сумний стан, в котрому зараз находиться добробут українського народу. Отчому Україна мимо всіх даних, потрібних до розвитку промислу, а головно мимо своїх богацтв в вугіллі і залізі, не вийшла ще зі стадії майже чисто аґрарної держави. Отчому Україна, не дивлячись на своє чудове ґеоґрафичне положення, на доступ до моря з таким великим числом гарних портів, на величезні внутрішні богацтва, не розвинула належно дрімлючих здібностей торговельних. В загальному, постійно зростаючому, розвиткові других держав Україна неабияк зісталася позаді; і то не тільки в порівнанні з державами старого, але навіть і нового світу, очивидно при меньше більше однакових природних даних. Згадати-б тільки для приміру Канаду, котра в останніх десяти роках, а головне підчас війни так значно розвинула свою промисловість, що стала зараз поважним чинником міжнародньої економічної констеляції.

Треба отже з подвійною енерґією братися до піднесення культурно-економічного рівня України. Старанням українського уряду і кожного Українця зокрема повинен бути заклик: все для українського промислу, все для української торговлі! Бо тільки через придбання економичної незалежности закріпимо за собою і незалежність політичну. Не підлягає ніякому сумнівові, що Україна власними своїми силами не зможе належно розвинутись, що їй „volens nolens“ прийдеться шукати помочі за кордоном. Закордонних капіталів, закордонних робітників-фаховців, інженєрів, лікарів, купців, фабрикантів, аґрономів і то в великій скількости треба притягнути до відбудовання належного Україні місця серед других держав.

Щоби отримати цю конечну для України закордонну поміч, треба зацікавити заграницю українським питанням, треба її зазнайомити з рисами українського економічного життя, треба дати їй змогу ближче пізнати український експорт, висоту та якість потрібного Україні імпорту. Одним словом, належить і Україну і її інтереси популяризувати, бо тільки тоді можна буде рахувати на підмогу, коли захід не тільки буде знайомий з цім ділом, але і коли він відкриє в ньому також і свій інтерес. Консеквентно дальше треба йти на зустріч всім старанням до навязання і підтримування інтернаціональних торговельних зносин України, а головне зносин з важніщими в цей мент закордонними економічними центрами і то навіть не боячись конечних, в перших початках на цю мету досить поважних, витрат.

Найкращим способом до популярізування української ідеї та зацікавлення нею широких закордонних кол, булоб, здається, закла-

дання у всіх важніщих економічних центрах, а вже безумовно в Парижі, Льондоні, Берліні, Римі, Новім Йорку та Токіо Українських Базарів. Що представлялиб собою ці Базарі? Булиб це закордонні огнища українського економічного життя українського промислу, української торговлі, — огнища, котрі звязувалиб Україну з закордоном та стреміли до поширення торговельних зносин через інформування закордонного громадянства про все те, що діється на Україні, а власне про український народ, його стремління, про його природні, ще не використані богацтва, про теперішне та будуче значіння України для міжнародного ринку, — з другого боку огнища ці інформувалиб Україну про події на заході, щоб зазнайомити українське громадянство з культурою заходу та щоб дати змогу зацікавленим українським економічним колам орієнтуватись в положенні закордонного ринку. Українські Базарі замінилиб собою цілковито закордонні торговельні палати, — котрі в останніх десятках років стоять на порядку денному всіх европейських та американських держав, — виконувалиб функції торговельних і фінансових аґентів, доповнялиб працю зменшеного тоді числа консульств, та служилиб неабиякою підпорою для посольств. Українські Базарі булиб установами, котрі зумілиб перебрати всі найкращі сторони офіціяльного торговельного представництва. Українські Базарі — приноровлені більше ніж всяка офіціяльна установа, — до щоденних потреб економічного ринку, моглиби, без страти на престіжі вживати всіх прийомів нинішнього економічного життя, їх живчик бивби приспішеним темпом нинішнього електричного віку. Ні зведенням формальностий до мінімуму, ні послугуванням реклямою, зовнішними впадаючими в око відзнаками, ні кіноматоґрафічними представленнями з історії, сучасного побуту України — не нехтувалиб Українські Базарі.

В першій мірі Український Базар сповнявби завдання економічно-інформаційного бюра. Бібліотека Українського Базару складалабся з відповідних підручників, катальогів, справочників, списків акційних товариств, банків, кооперативів, копалень, заводів, статистичних даних що до управи землі, продукції зерна, буряків, хмелю, тютюну, овочів, підрахунків вкладеного капіталу в кожну галузь українського промислу, даних що до екс-і імпорту. — Кождочасні висліди всякої урядової і приватної переписі негайно подавалисьби до відома Українському Базареві. В будинкові Українського Базару малиб свій осідок представники важніщих українських експортних і імпортних фірм, товариств, а вже безумовно українських кооперативів, котрі, крім виконання своїх спеціяльних завдань, моглиб уділяти детайльні інформації, що до застулених ними товариств. Це все отвориЛоби підставу, на котру опираючись, торговельна інформація Українського Базару моглаб дійсно відповісти свойому завданню; Український Базар бувби таким чином постійним живим джерелом, котре в любий мент далоб закордонному інтересантові вірні і цінні справки.

Згадану інформацію виконувавби Український Базар через заснування письменних і устних рад, пояснень, вказівок практичного характеру з одного боку безпосередньо комерсантам, з другого — він впливав би на громадську думку своїми відчитами, виданнями, брошурами, звідомленнями, бюлетинами та статтями в економічних, а то і в політичних дневниках. По змозі видававби він і періодичний свій орґан.

Ця торговельна інформація приносилаб користь тільки тоді, колиб вона велась у всіх центрах, де будуть Українські Базарі в тому самому або в ріжному, но іменно потрібному, напрямкові. Другими словами належалоб підпорядкувати Українські Базарі центральним матірним установам. Міністерства, згідно сфері їхньої діяльности, уділялиб Українським Базарам вказівок. Спеціяльні інспектори зводилиб працю Українських Базарів до потрібнього напрямку.

З другої сторони Український Базар буде тим фокусом, в котрому відбиватимуться всі важнійші події, повні значіння і впливу на господарство держави. Органи Українського Базару слідитимуть за розвитком і промисловости і торговлі, за фінансовими мірами держави і за аґрікультурою, скотоводством, риболовством, та пасічництвом, звертатимуть бачну увагу і на соціяльну, податкову, митову, екс- і імпортну, валютну і кольоніяльну політику, знакомитимуться з політикою залізних, шосейних та водних шляхів, — а вкінці не занехають поінтересуватись не тільки мірами урядових сфер, але також і впливових приватних кол, товариств, трестів, союзів і т. п. Льокація капіталів, рентовність заводів, курс акцій, векслів і девіз, курс грошей і державних паперів, державні позики і їх амортизація, ціни і попит на товари — одним словом все, що може і повинно інтересувати українські урядові і приватні торговельно-промислові круги — буде входити в круг їх діяльности.

Український Базар слідкував-би за ходом важних міжнароднїх економічних трансакцій, за зміною міжнародньої економічної конюнктури взагалі, і за стремліннями і цілями поодиноких держав зокрема. Він інтересувавсяби військовими замовленями. конкуренціею міжнародньою. У него находивсяби список непевних та ворожих Україні фірм.

В періодичних докладах пересилають Українські Базарі всі свої спостереження разом зі своїми висновками та заключеннями до пр. Міністерства Народнього Господарства*). Тудиж напливають також і донесення консулів та посольств. Таким способом збірається в міністерстві обильний матеріял, котрий міністерством використовуєтся для власного орієнтування, і як і в цілости або в переробці друкуються в спеціяльному міністерському органі**). Спостереження Українських Базарів поширюються в суспільстві та освідомлюють широкі верстви з фактичним становищем справ за кордоном.

---

*) В американському міністерстві торговлі і промисловости передаються всі того роду донесення в спеціяльний відділ: Bureau of Foreign and Domestic Commerce.

**)Органи того роду видаються всіми урядами. В Німеччині з днем 1. січня 1920 видаєтся в цій меті офіціяльну: „Industrie- und Handelszeitung“.

Тому, що українська торговельна література незвичайно бідна і тому, дальше, що у нас взагалі немає ще дотепер орґану, котрий бувби спеціяльно посвячений економічним питанням, не говорячи вже про часопись, котраб інформувала тільки про закордонний ринок, належить при першій можливости приступити до видавання такого офіціяльного орґану, деби друкувались кращі і цікавіщі доклади закордонних торговельних представництв. У Франції приміром від десятків років видає міністерство закордонніх справ аж два анальоґічні журнали для інформації французьких торговельних кол.

Український Базар вівби також успішно працю в напрямкові завязання найтісніщих торговельних зносин та практично їхби підтримував. Спеціяльний відділ торговельних зносин поглублювавби таким способом роботу згаданого попереднього відділу зовнішньої інформації. Практичне переведення корисних та потрібних трансакцій, легке посередництво, здобуття митових та транспортних полекшень, всякого роду інтервенції і в української влади і у влад держави о с і д к у, входилиб в обсяг діяльности цього відділу. За посередництвом цього відділу відбувалисяб всі покупки державні за границею. В статистичному піввідділі записувалосьби докладно кількість відправлених за участю Українського Базару товарів на Україну, та нормувавсяб таким способом до певної міри імпорт. Розізнаванням джерела, кількости та ціни сирівців, конкурентів, улекшувавби він працю українському експортові готових фабрикатів.

Велику роль відігравби відділ торговельних зносин в справі капіталів закордонніх, котрі малиб бути вжиті до піднесення промислу на Україні. Він вишукувавби капіталістів, виступав з пропозиціями, давби більші позики навіть приватним українським підприємцям та інформувавби фінансові кола місця свойого осідку про стан льокації на Україні. Через це впливавби він посередно і на курс українських девіз, навіть грошей, та підтримувавби курс українських цінних паперів.

Великий вхлив мав би Український Базар і на іміґрацію. Він сприявби відносно потрібних Україні катеґорій людий, а стримувавби від надпливу небажаних елементів. Маючи відповідні інструкції від уряду і від приватних підприємців, він мігби направляти куда слід еміґрантів, давати їм справки, повідомляти про умови. Український Базар сповнявби отже до певної міри і роботу бюра праці.

При Українських Базарах булаб улаштована також постійна виставка українських товарів. Найшлиб своє місце там і промислові фабрикати і добірні роди удаючихся на Україні земніх плодів. Зацікавлені в експорті українські фірми охоче відгукнуться на заклик уряду і постачать експонатів, картоґрамів, табель та справочників. Велике місце заняли́б рівнож експонати чудового українського хатнього промислу, як вироби гуцульські і т. д. Користно це буде для експонентів, котрі будуть мати змогу ознайомити Захід зі своїми виробами та тим самим розширити свій ринок збуту, а з другого боку продуценти Заходу, котрих продукти збуватимуться на Україні, зазнаком-

ляться зі смаком та естетичним розумінням нашого народу та постараються цриноровити його до своїх фабрикатів.

Український Базар мігби бути рівночасно і огнищем українського руху, української культури. В ньому, скажемо, відділ пропаґанди розвивавби широку та живу діяльність, направлену до заінтересовання і до спопулярізування українського питання взагалі. Він дбавби про научні відчити, реферати та лекції про Україну, та її мешканців, її історію, її господарство, промисл, богацтва природні і т. д. Для ясніщого і наглядніщого представлення відділ цей обслугувавсяби в великій мірі кінематоґрафом. Він улаштовувавби концерти і вистави. Він публікувавби телеґрами про важніщі політичні і господарські події на Україні. Він продававби українські книжки та часописі. Відділ пропаґанди бувби рівночасно і центром, котрий лучить всіх Українців, проживаючих за кордоном та обєднює їх в одну взаїмно собі допомагаючу громаду.

Строго офіціяльний характер Українського Базару відбивавбися дуже некорисно на його праці та не робивби його настільки елястичним, скільки цього вимагають економічні потреби теперішнього віку. З другого боку Український Базар не мігби як слід розвиватися, колиб його не підтримувала держава матеріяльно, покриваючи його витрати, а морально, піддержуючи його авторітет. Він бувби підлеглий міністерству народнього господарства а крім цього отримувавби інструкції від тих міністерств, до котрих по обсягу діяльности він належавби. По вказівкам ціх міністерств і під їх контролем веласьби праця в Українському Базарові, але управі його мусілаб бути дана повна воля рухів і конечна для успіху незалежність. Український Базар підлягавби кожному політичному представництву держави осідку, звідкіль і отримувавби директиви загального характеру. Торговельні і фінансові аґенти входилиб в управу Українського Базару, евентуально управлялиб його відділами.

Українському Базареві — як не як, а торговельному підприємстві — належить дати і належне помешкання. Найкраще би було вібудовати по можливости в центрі дотичного міста осідку будинок в українському стилю та розмістити в ньому всі відділи, беручи на увагу і потреби працюючих і публіки. В переходнім часі булоб найкраще наняти особняк з відповідним числом комнат під бюра і виставку, по можливости також і концертовою залею, де відбувалисьби відчити, реферати, зібрання та від часу до часу кінематоґрафічні вистави. Справа власного будинку для Українського Базару настільки важна, що належить її поставити в повну залежність від вирішення питання про саму установу. Задовольнити одного без рівночасного задовольнення другого — прямо неможливо. Потягне це за собою доволі великі витрати, але вони необхідні та можна надіятись, що вони себе в будучности оправдають. Чи належить їх зробити?

Коли приглянемося до других держав, то побачимо, що там цілковито не жалують грошей, щоб тільки збільшити та скріпити

свою позіцію на міжнародньому ринкові. От недавно тільки донесли часописі з Копенгаґи, що американські торговельні кола плянують закладення величезних торгових домів у всіх центрах Европи (головно в північній її части) та що зібрано вже на цю ціль 100 міліонів долярів основного капіталу. Уряд Сполучених Держав зі свойого боку приняв недавно новий проєкт, котрий значно поширює і реформує торговельно-розвідочну службу. Ще ширшу діяльність розвинула заснована в грудні попереднього року канадським урядом „Trade Comission“. Щоб використати зріст канадської індустрії ще в часі війни, рішила ця комісія поширити істнуючу і перед війною в Парижі (Avenue des Champes Elysees) постійну виставку канадських товарів в спеціяльну установу „Канадський Дім“, як не меньше закласти такіж канадські доми і у всіх других важніщих центрах Европи. Щомісячні виставки французьких товарів, улаштовувані старанням „Office commercial français“ в Льондоні — не згадуючи вже про такіж в окупованих частинах Німеччини — доказують про подібні заходи французького уряду. Не без успіху працюють також французькі торговельні установі в Америці, Італії, Іспанії, Швайцарії, Румунії, Орієнті та недавно відкрита в Гаазі. Реалізувати роботу ціх установ має заложений в цьому році в Парижі „Banque Nationale du Commerce Exterieur“ з 100 міліонами франків закладового капіталу. Банк цей крім звичайної своєї роботи має також уділяти французьким експортерам рад та вказівок. 25 міліонів закладового капіталу призначено на утворення філій за кордоном.

Приведених тут кілька фактів говорять самі за себе. Українському урядові не останеться нічого иншого, як тільки як найскорше піти за їх прикладом.

Осип Назарук.

Спомини Гінденбурґа.

Перед нами книжка,*) яку написав старий, 71літний полководець Німців, а яку читатиме з найбільшим інтересом молодь всіх народів світа, поки взагалі істнуватиме людство й література. Наприклад, Анґлійці купили, переклали й — видали цю книжку ще скорше чим Німці!

Чимже вона така інтересна? В одній з чудових поезій Шілєра є опис працання Гектора, оборонця Трої, з жінкою, яка не хоче його пустити на боєвище, бо прочуває нещастя. Але він відповідає їй менше-більше так: „Слухай, як дико бє воріг в святі мури Трої! Атже рамена мої це охорона Трої! Припояши мені меч і перестань сумувати! Моя любов не вмре і за гробом...“

Старий вожд німецький працається в цій книжці з народом своїм і сповідається з усего життя свого. Сповідається щиро, ясно і скромно як людина, що покінчила вже порахунки з цим світом. І кождою стрічкою свого твору кличе до молоді свого народа, заки замкне очі: В моїм життю й діяльности руководився я не

*) Generalfeldmarschall v. Hindenburg: „Aus meinem Leben“ („З мого життя“). Липськ, 1920. Стор. XII + 409 + 3 карти. Ціна 390 корон.

похвалами світа, тільки переконанням, обовязком і совістю — супроти свого народу й держави. Але гордо каже, що не оправдується перед ніким. Мабуть один є тільки спосіб, вимусити на нім, щоб написав: „Я оправдуюся“. Це наказ німецького цісаря. Але Німеччина цісаря вже не має. І тому ніхто нічим ніколи не присилує Гінденбурґа написати, що він оправдується... Так і чути це з книги.

Ціла книга виглядає як один моноліт з простими лініями, без жадних прикрас і крутійств. Але грають на цім камянім моноліті ріжні краски: краски ранньої молодости старого вожда Ґерманців і краски зрілого віку і краски старости, хоч її майже не чути в книзі; тільки великий досвід говорить з неї: Написав мене чоловік, що розпочав осмий літ десяток і ніколи не дармував в життю. Але грубо помилявсяб той, хтоб думав, що цей камяний моноліт тільки зверха має краски, а в нутрі він сухий і без душі. Ні! Він має цікаву душу і — на диво — незвичайно ніжну душу, як має рівно ніжний ум і рівно ніжний обсерваційний змисл Цей найбільш крівавий з усіх вождів всіх племен ґерманських від найдавніщих часів, які знає історія, аж по наші дні*) — має таку мягку душу як жінка, що любить, і такі очі, як невинна дитина. Тільки показує це рідко. Часом маєм враження, що ось-ось задрожить ця мягка як у жінки душа твердого вожда Ґерманців і заплачуть його щирі очі. Особливо, як описує західний фронт, де страшно грає тисячострунна орхестра артилерії, де дріжать від огню і земля і небо, де западається ґрунт під стопами полків німецьких, де з чорного диму виступають довгими рядами сталеві й огненні велитні, звані танками, яких навіть зранити неможливо, де вони мов зачаровані смоки ломлять німецькі лінії, де несподівано захоплюють навіть штаби дивізій і перетинають їм усі получення так, що війська в порізаних лініях остають без команди і наказів, де слідом за танками пруть проти Німців лавами великі сили всіх народів світа, всіх красок і культур, де вигибають в бою з ними цілі дивізії, де у великих лійках, зроблених ґранатами з мерзерів, бороняться буквально до останнього чоловіка німецькі кулеметчики, відірвані від своїх команд — як усе це описує старий вожд, що по 16 годин сидить над картами великих боєвищ, тоді маєм враження, що задрожить його душа. Але ні. Він спокійно — як живий камінь-моноліт — скаже тобі тільки: „Ситуація поважна (!). Булаб наступила катастрофа, якби не ті кулеметчики, що вигинули в норах до останнього чоловіка, а не піддалися. Вони вратували армію від катастрофи.“

І дальше стягає, відкіля може, нові сили. І дальше кидає в огненне пекло цілі дивізії людей свого народа на поталу страшному молохові великої війни. І так робить тиждень за тижднем, місяць за місяцем, рік за роком. І ми, читачу, шукаєм за розвязкою цеї загадки, що його душа дрожить. А цю загадку і багато инших чесно вияснив він на самім початку споминів, щоб ти не мучився в думках, шукаючи за виясненням... Подібно як старий Гомер, що в першій пісні Іліяди і в першім реченню і в першій стрічці того речення і в першім слові тої стрічки подає зміст і причину всіх подій, про які співатиме: „Гнів“. А у Гінденбурґа: „Традиція“, чи може радше „традиційний обовязок“ супроти свого народу.

Цим перенятий його рід від соток літ і цим хоче він переняти найдальші покоління молоді свого народу. Бо для молоді він написав свою книгу-сповідь, що виразно каже при кінці.

---

*) По обчисленням данського бюра впало в цій війні 12,000.000 людей на боєвищах. Ред.

I.

Спомини Гінденбурґа починаються так: Моя молодість. Одного весняного дня 1859. року я, як 11-літний хлопець, сказав свому батькові при решітці брами кадетського дому (військової школи) у Вальштаті на Шлеську: „Бувай здоров!“ Так попращався я не тільки з моїм улюбленим батьком, але рівночасно з цілим своїм дотеперішнім життям. Це почування виґнало мені слези з моїх очей. Я бачив, як вони падуть на мій парадний військовий одяг („Waffenrock“).

„В цім одягу не вільно бути слабим і плакати, шибнуло мені через голову. Я вирвався зі свого діточого болю й зі стисненим серцем замішався між своїх нових товаришів...“

Тоді Гінденбурґ мабуть в останнє плакав і в останнє „був слабим“

Він не рішився стати солдатом, бо це було для нього самозрозумілим, як для всіх його прадідів і батьків. А рід його документно відомий від 1280. року, значить — ще від часів, коли ми Українці мали свою першу державність. Вже тоді його предки боролися в рядах ордену лицарів проти Польщі.

Сам Гінденбурґ уродився в Познані в 1847. р., де його батько був тоді ляйтнантом (поручиком, четарем). Батьки виховали його в твердій вірі в Бога й „безмежній любови до рідного краю та до пруського монархізму як найміцнійщої остої могутности рідного краю“. Батько навчив його любити природу й шанувати людей за їх працю. Він сам учив його ґеоґрафії й французької мови. Якийсь час ходив Гінденбурґ до евангелицької ґімназії. В споминах підчеркує, що на його думку треба в таких школах обмежити науку грецької й латинської мови, а за те більше вчити живих мов, новіщої історії, рідної мови, ґеоґрафії й ґімнастики. Одначе як був в Римі, то більше сподобалися йому памятки клясичної старини, чим ренесансу. В молодости своїй шукав умом за героями тільки в рідній історії, хоч шанував клясичну старину. Зі своїх учителів найсердечніще згадує ляйтнанта Віттіка, який бавився з ним в зимі киданням снігових куль.

За найлучшу підготовку до вищого проводу військом уважає читання історії ріжних воєн.

Дитиною був таким хоровитим, що ще довго опісля не міг позбутися слабовитости. Щойно розумне й здорове виховування дало йому змогу, перемогти цю слабовитість. Пізно пробудилася в нім охота до науки, яка згодом виробила йому „незаслужену опінію особливо здібного учня...“

Матір згадує рідше чим батька, але з великою любовю, як сидить у майже студеній кімнаті при лагодженню вовняних панчіх для своїх дітей...

Мабуть з рівною любовю згадує ріжних членів королівського дому Прусії, при яких доводилося йому колинебудь робити хочби коротку службу. В р. 1865 був отроком (пажом) при пруській королевій Елисаветі, яка подарувала йому на памятку годинник. Цей старий годинник носив при собі в усіх трьох війнах, в яких брав участь.

Мав літ 16, коли перший раз побачив столицю пруської держави.

Заки вступив до армії, представили його пруському королеви разом з иншими учнями військової школи. Цю хвилю уважає собі честю й щастям. Згадує, як король говорив до них, щоб навіть у найтяжчих хвилях сповняли свій обовязок. Глибоко запало в душу молодого юнкра це королівське упімнення. Він виконав його дійсно в найтяжчих хвилях.

Молодих учнів військової школи все дуже любив. І як прийшлося йому, вже як головному вождові всіх німецьких армій, святкувати 70-літні роковини своїх уродин, то казав на вулиці знайти трьох молодих кадетів (юнкрів) і запросити їх до свого стола, багато заставленого святочними дарами. З ними починав старий вжд святкувати свої сімдесяті роковини. (Далі буде.)

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Польська офензива на схід і що з неї вийде. — В большевицькій Росії. — Нова демократична республика в Сибірі. — Як Угорщина підписувала мировий договір, — Як вибирали президента чеської республики. — Чеський кабінет. — Де і як страйкувала рада міністрів. — Настрій на Балкані. — „Zu spät.“ — Катастрофа духа? — Антісемітизм в Анґлії. — Що Ґеорґії з того, що її визнали. — Вибори в Данціґу. — Вибори в Японії. — Союз Анґлії з Японією. — 88. арт. Сан-Жерменського договору. — Перша міжнародня позичка. — Шептицький і Брусілов, Пілсудський і Ленін. — Що це значить?

В центрі міжнародньої політики дальше стоїть похід Польщі на Україну. Мілітарно наступили в тім поході важні зміни: вже показалося, що Польща не в силі зміритися з большевиками. Видимим в політиці знаком цього факту являється ухвала конференції посольств Антанти, дати Польщі допомогу. Ухвала ця запала одноголосно. Але від ухвали до переведення її в життя дуже далеко. І після всякої правдоподібности будемо свідками того, як опущену Польщу (котра уповаючи на французьку допомогу, наробила собі кругом самих ворогів) — зустріне доля, яка зустріла Денікіна, Колчака, Юденіча, Азербейджан, Дон і Кубань. Всі вони уповали на те, на що й Польща. Ще сегодня, о 12 год. має Польща один ратунок: Україну. Але під услівем, що зверне її Галичину. Розуміється — вона того добровільно не зробить. І тим самим не матиме того одинокого ратунку.

Назрівають нові комбінації. В центрі їх стоїть уже Анґлія. Вона спокійно виждала, на компромітацію французької політики — і тепер приступає до діла.

В большевицькій Росії заноситься на якісь зміни. В цілій північній і середній Росії оповіщено стан облоги. В Москву приїхав бувший комендант анґлійської армії в Арханґельську, ґенерал Grugh — як твердить анґлійська преса — неофіціяльно. В дійсности має він офіціяльні доручення, поінформуватися на місци про ситуацію. Рівночасно прибули в Льондон три делеґати російських кооператив і фахових орґанізацій: Клішко (секретар Крассіна), Ноґін і Розовський. Вони мають переговорювати з анґлійським урядом в справі торговельних взаємин.

Радіо з Москви доносить: Між Байкалом і Тихим Океаном основалася нова республика на засаді демократії, яку отсим визнаємо. Ми готові зараз навязати з нею офіціяльні дипльоматичні взаємини й заключити господарські та політичні договори. Нова республика має вже звязок з приамурським краєм. Вона переговорює з Японією в справі усунення японських військ зі Сибіри. (В наших оглядах згадували ми вже, що Японія робила заходи з метою сотворення такої держави для того, щоб відгородити себе від большевицької Росії. Тепер ці заходи увінчались успіхом.)

Угорщина підписала подиктований її мировий договір. Але заложила протест проти забирання її території, покликаючися на це, що вона зложила зброю тому, що Антанта прирікала свого часу, що по мисли домагань Вільсона в спірних землях відбудеться народне голосування . . .

Чеський парлямент вибрав Масарика президентом республики 284 голосами на 411 голосуючих (60 карток віддано порожних, 61 голосів одержав Німець Неґле, решта

розстрілені). Картки віддавали депутати при викликуванню їх імен, поодиноко. При тім чеські секретарі чехізували імена німецьких і мадярських депутатів, напр. замість: Франц Буріян, кликали: Франтішек Буріян, Німці почали протестувати. Счинилася суматоха і Чехи перестали їх перехрещувати. Сцена та пригадувала живо давний австрійський парлямент. Лунали такі оклики, як: „Свободу можете нам забрати, але імен ні!“ Цікаво, що найголосніще кричали проти „гнету“ Мадяре, які у себе в дома, поки мали владу, ще не такий гнет виконували над иншими народами.

Коли Масарик вступив на салю, всі депутати встали з виїмком німецьких націоналістів. Вони демонстративно опустили салю. За їх прикладом пішли й німецькі соціялдемократи, маніфестуючи в той спосіб національну єдність Німців.

Чеський урядовий орґан оповістив таку лісту нового кабінету: Премієр — Тузар, міністер війни — Немец, культів — Габерман, харчування — Йоганіс, суспільної охорони — др. Вінтер, зєдинення — др. Дерер (Словак), праці — Таєрлє, внутрішніх справ — Свегла, рільництва — Маліпетр, здоровля — др. Сробар (Словак), почти — Станек, залізниць — Стрібрни, юстіції — др. Веселі або др. Кронски, торговлі — др. Готовец (безпартійний фаховець), фінансів — др. Енґліс (безпартійний фаховець). На 15 міністрів є 13 Чехів, 2 Словаків, а по партіям: 7 соціялдемократів, 4 аґраріїв, 2 національних соціялістів і 2 безпартійних. Значить — чеські соціялісти, за якими стоїть маса робітництва, уважали за відповідне увійти в коаліцію з буржуазією. Наші, за якими ніхто не стоїть, хочуть самі „правити“, як „правили“ досі . . .

Югославянський кабінет Протіча — страйкував. Заявив отверто устами свого шефа, що не возьме участи в дебатах парляменту, поки опозиція не перестане робити обструкції й — додержував слова. Це трівало 3 тижні. Вкінці наступила димісія. Принц-реґент доручив д-ру Веснічові (сербському послові в Парижі) утворення нового кабінету. Та це не легке діло. Бо між 7 областями Югославії й ще до того в нутрі її партій панує така боротьба, як свого часу між Галичанами й Наддніпрянцями. Гасла тої боротьби: автономіа 7 країв чи повний централізм?

Кореспондент „Berliner Tagblatt-у“ Теодор Беркес доносить з Білгорода: На Балкані кріпшає революційна атмосфера, хоч робітництво встаючи від обіду, лишає на мисках більше товстих куснів мася, чим німецьке робітництво бачить їх, засідаючи до обіду. З великих стаканів пють добре сирмійське вино і говорять про федеративну совітську республику Балкану. Здається, що Фош не має рації, коли каже, що большевизм це хороба побіджених. Бо Серби виграли війну і добре їм тепер поводиться. А настрій революційний.

Над історією Німеччини видніють понурі слова: „Zu spät“ (за пізно). Ми пише „Frankfurter Zeitung“ — за пізно дійшли до національного з'єдинення, за пізно взялися до світової господарки, за пізно до заморських кольоній і за пізно до демократії. Тепер якраз будяться сумніви в парляментаризмі, в тій формальній демократії. Повстає могутній крик за реформою тої формальної демократії. Він домагається на місце політичного парляменту або бодай поруч нього поставити т. зв. „палату праці“, зложену виключно з фаховців. Люде не хочуть вже, щоб ними управляли чужі їх званню й інтересам „півбоги,“ що дістаються на верх через виборчу містерію. Тай проти цього проєкту підносять багато арґументів. Боротьба в повнім ході. Вислід її непевний. „Катастрофа духа“ грозить Німеччині — пише Макс Осборн в „Vossische Zeitung.“ Міністер культів Haenisch видав книжку „Нужда духових робітників,“ в якій представляє занепад можности духової праці в Німеччині. Платня звичайних професорів виносить там 4.200 до 5.600 марок, з цього з сім'єю вижити неможливо. Бібліотеки не мають фондів навіть на переплет книжок. А прецінь продукція духових творів рівно важна як продукція бульби і хліба, льокомотив і вугля. Инакше наступить катастрофа духа, а з нею всяка инша — трівка, на довгі часи.

Антисемітизму в Анґлії досі не було. Може тому, що тверда анґльосакська раса з давних давен розуміється добре на грошевих і торговельних інтересах тай не боїться конкуренції. Досить — що в Анґлії, Жиди доходили до найвищих достоїнств. Тепер з невідомих ще причин появилася там хвиля антисемітизму. „Таймс,“ який все називав антисемітизм проявом варварства, реклямує тепер книжку під заголовком; „Жидівська небезпека.“ В тій книжці оповіщено протоколи якоїсь „Таємної Ради найстарших мудрців Сіону,“ яка має істнувати від століть. Ціль її має бути: знищення національних держав і заведення інтернаціональної влади, яку мавби захопити

„відважний, розумний, льоґічний і немилосердний король з насіння Давида.“ Тій ціли має служити захоплення преси, біржі, театрів, науки, законодавств а передовсім золота. Тоді можна буде викликати загальну економічну кризу і взяти владу. Державна штука має бути таємною. Маса ніколи її не зрозуміє. — „Таймс“ пише, що ці протоколи походять зперед війни і що вони — коли взагалі правдиві — в своїх пророцтвах справдилися в великій мірі. Часопис домагається докладного розсліду автентичности цих протоколів.

Большевики визнали незалежність Ґеорґії, яка малаб обняти ґубернії Тіфліс, Кутаіс і Батум, дістрікти Сакаталь і Сухум та частину Чорного моря. Ґеорґія визнана також офіціяльно Антантою. Про дійсну незалежність Ґеорґії годі одначе говорити, поки большевики мають в руках Кавказ.

Признаний Польщі Данціґ (Ґданськ) виказав при останніх виборах 6 процент польських голосів (Львів виказавби значно більше голосів українських). Позатим зі 120 мандатів здобули німецькі націоналісти 25 проц., соціялісти більшости 17 проц., демократи 10 проц., незалежні 16 проц., господарська партія 12·5 проц; дальші вибори дадуть німецьким націоналістам ще більше мандатів.

Вибори в Японії дали такий вислід: 34 депутатів неозначеного напрямку, 44 незалежних, 28 народня партія, 194 виразна опозиція, 256 правительственних.

Льондонський „Daily Herald“ оповістив статтю, яка викликала европейську сензацію. Він закидає в ній Черчілеви й Керцонови крамарську політику, якій залежало тільки на нафті — в Персії, в Моссулі, в Баку, в Мезопотамії, в долині ріки Тигру (і в Галичині? — Ред.) та на нафтовій пристані в Батумі. Щоб „забезпечити“ всю цю нафту, відкинула Анґлія 12 мирових предложень большевиків, предприняла нещасні авантюри в Владивостоці, на Мурмані, в Арханґельську й на Кавказі й дійшла до такого стану, що невдовзі прийдеться їй мабуть жебрати у большевиків мира. Останній великий злочин тих анґлійських політиків це польська офензива, яку викликала Анґлія. Тепер має вона надгороду за всі ці злочини: Великобритійська імперія тріщить в своїх основах і фактично починає розлітатися . . .

Україна.

Декларація нового кабінету міністрів в загальних рисах була оголошена в Київі на нараді премієром Прокоповичем. Головні її пункти: Україна, як самостійна і незалежна держава, має опертись на Европу і на Польщу, з котрою утримуватиме найприязнійші відносини; в 2. і 3. пункті говориться про утворення армії і демократичної форми уряду. 4-тий пункт ґарантує свободу всім народам України. Дальші пункти присвячені аґрарним і робітничим справам. Уряд відмінив всі постанови Денікіна і розпорядження совітської влади про соціялізацію цукроварень і горалень. Хазяям їх вільно поліпшувати свої фабрики. Вироби їх монополізовані державою.

В Київі. 20. мая ц. р. в супроводі свойого штабу прибув головний отаман Петлюра до Київа. В „Українськім Клюбі“ видано в його честь обід. Були на ньому крім головного отамана ще і командант польської армії Ридз-Сьміґли, міністер Огієнко, начальник ґенерального штабу ґенерал Дідюша, головний комісар К. Лоський, А. Ніковський, А. Саліковський, С. Єфремов і и. Від імени київського комітету суспільних орґанізацій перший забрав слово С. Єфремов: „Дорогий Симоне Василевичу! Майже два роки минуло, як бачили Вас. Цей період мав свою важку, та заразом і радісну сторону. Важка сторона його була в часах денікінського і большевицького наїзду. А радісна в тому, що український народ відкинув цих наїздників. І по всій Україні вибухли селянські повстання. Україна поділилися на дві части і одна часть пішла з оружям в руках боротися за волю і щастя українського народу, друга осталася тут, обстоюючи визволення України. Не буду говорити, що нам довелося пережити тут. Ми з жадобою ловили кожду вістку з заходу, де наша славна, героїчна армія крок за кроком обороняла Україну. Наші вороги розповсюднювали ріжні, неправдиві вісти про українську армію, та ми твердо вірили, що наша армія прийде. Ми ждали на визволення і були свято пере-

конані, що ця большевицька неволя буде останньою. Ми довго терпіли на своїх головах большевицький обух. Цей обух викував у нас свідомість і охоту до суспільної праці, так потрібної для відродження нашої вітчини. Цей обух викував з нас дійсних горожан, і сотворилася основа для нашої суспільної праці. Ми зрозуміли необхідність орґанізації всіх сил; ми зрозуміли необхідність єднання.. Ми зрозуміли також, що під теперішню пору всю нашу увагу треба звернути не на свої власні інтереси, а на інтереси державні. Ми повинні використати цю свідомість, яку викував большевицький обух. Дозвольте висловити побажання, щоби між нами запанувало повне єднання; щоби відродження української держави в теперішну тяжку хвилю при помочи нашої союзниці Польщі діпняло до своеї доконечної цілї. Ми мусимо відкинути ворога і здобути змогу, працювати спокійно на користь рідного краю. Перед нами широке море і ми повинні взятися до праці державного будівництва. Нехай живе Україна! Нехай живе Симон Василевич Петлюра! Нехай живе наша союзниця Польща!“ Орхестра відіграла український і польський гимн, а після сього забрав голос командант польської армії ґенерал Ридз-Сьміґли. Говорив від імени польської армії: „Сьогодня, в цю торжественну хвилю, яку переживає не тільки Київ, а й вся Україна, хочу сказати кілька слів як жовнір. Я бачив сьогодня, як стрічало населення Вас, пане головний отамане, і переконався, що це не було на замовлення, як яка небудь королівська церемонія, а навпаки — це була зустріч українського народа, який любить свойого отамана. Наш польський народ і народ український в своїй історії мають багато спільного. Ми довгі часи терпіли кайдани неволі, довгі часи були розсипані по чужих землях і тільки тепер подув у нас вітер волі. Те саме переживали і Ви. І тепер ми разом ведемо боротьбу за нашу свободу. Нас вяжуть сердечно симпатії, які має польський народ для українського — і український народ для польського. Спільними зусилями тепер боремося за свою свободу. В історії бували випадки, коли один чоловік втілював у собі волю всього народа. Таким чоловікам для України являється Симон Василевич Петлюра. Я твердо вірю, що він доведе свій народ до бажаної цілї. Нехай живе найкращий син України! Нехай живе отаман Петлюра! Нехай живе самостійна українська держава!“ Промову ґенерала зібрані приймили бурливими оплесками. Орхестра знову відіграла український і польський гимн. Дальше промовляли від імени української армії полковник Корченко, від імени польської суспільности п. Полховські, від української кооперації п. Волозевич, і комісар по справам мистецтва і національної культури п. Зайцев. Вкінці відповів на привіти головний отаман С. Петлюра: „Багато висловлено слів довіря для тієї праці, яка припала мені в участи на добро українського народа. Та мушу сказати, що ці слова перебільшені. Я демократ і думаю: Коли ми тепер відчуваємо ґрунт під ногами, коли у нас є віра, все це повинні перетворити в чин. Всю цю працю доконав через мене народ. Навіть в хвилях, коли ми були розєднані, цей контакт з народом жив у наших душах. Нас спасав і спасає від загину український нарот. Навіть в той момент, коли ми були ізольовані від вас, я був переконаний, що всі українські діячі, які находилися по цей бік фронту і по тамтім боці Дніпра, вповні поділяли наші думки. Я переконаний, що ця єдина думка є думкою всього свідомого громадянства. Ця солідарність думки обєднювала нас в тяжкі хвилини, обєднює нас і тепер. Коли ми бачили упадок в нашій праці, ця свідомість спасала всіх — і мене. І у мене були моменти, коли безсильно впадали руки, коли здавалося, що гасне віра в святу ідею, та ці моменти моральної перевтоми були тоді, коли я не бачив єднання в активности в нашій суспільности, а бачив тільки партійні роздори, які доводили до того, що багато людей не бачили за деревами ліса, за партійними інтересами інтересів державних. В такі хвилини я пригадував собі слова Мазепи: „Нема змоги, всі пропали, всі себе погубили“. Та тепер не можна повторяти похибок минувшини. На цих похибках ми повинні вчитися. Під теперішню хвилю я не перебільшую наших сил, одначе я твердо вірю в процес освободження народа. Я бачу, що та сила, що тут не згасила вашого духа, сотворила тверду опору, яка являється ґарантією здорового процесу будівництва життя. Цей процес єднання необхідних сил, єднання партійних сил являється елементом, який служить порукою, що ми на твердім ґрунті нашої державної праці. Великий шлях ще перед нами до нашої мети. Ми перейшли всього четверту частину цього шляху. Ворог на другім березі Дніпра. Наші браття,

що є на тім боці, ждуть обєднання з нами. Перед нами великі завдання суспільного і державного будівництва і кождий повинен віддати волю, душу і руки на службу цьому ділу. Ми повинні віддати на це всю нашу енерґію. Година повинна у нас бути за день, день за місяць, бо тільки таким чином діпнемо до своєї мети. Ми повинні вступити на шлях, який підказує нам саме життя. Цим шляхом повинно йти наше будівництво і в будуччині. Рамя об рамя ми повинні йти вперед з нашим союзницьким військом і разом з культурними силами. Ця частина Поляків, що осталася на Україні, візьметься і повинна взятися за спільну працю. Це найкращий момент нашої праці. Це я стрінув і з боку голови польської держави Пілсудського, якого уважаю своїм особистим приятелем і приятелем Української Народньої Республики. Я прийшов до переконання необхідности заключення акту згоди між Україною і Польщею. Цей акт являється основою нашої праці. Ми всі повинні спиратися на цьому акті. Наші вороги, котрі не хочуть нашої незалежности, а говорю про комуністів, ведуть серед нас аґітацію, травлять одну часть населення на другу, витворюють гнилу атмосферу. Та у нас є відпорні сили і ми повинні розтоптати большевицьку гадину (Слава). Коли нація приходить після недуги до здоровля, тоді для її спасення треба гнилу частину відкинути хірурґічним шляхом. Всі елементи, які перешкаджують нашій державній творчости, повинні тямити, що здобутий досвід нас вчить. Дозвольте подякувати Вам щиро за слова привіту, хоча Ви перебільшили значіння моєї праці. А разом з цим винести глибоке переконання, що все, про що ми говорили, перетвориться в діло, що сльози матерей і сестер, братерська кров польських жовнірів, що боряться на Україні не тільки за свою свободу, а й за свободу нашої Республики, скріплять і освятать братерське порозуміння між польським і українським народом. Гарячо відчуваю в своїм серцю моральні зобовязання і кличу на оборону демократичних здобутків і державного будівництва. Слава українському і польському народові! Слава Українській Народній Республиці і Польській Річипосполитій!“ („Кіевскія Новости“.)

Мадярський посол при уряді У. Н. Р. Українська місія в Варшаві повідомляє, що на днях прибуде до Винниці представник Мадярщини.

Головною метою прибуття Петлюри до Київа є вияснення разом з представниками громадянства найближчого пляну державної роботи на Україні.

Головний отаман Петлюра в Київі зложив вінки на могилах польських жовнірів, загинувших при здобутті Київа, з таким надписом: „Рицарям польським від головного отамана Української Республики — за нашу і вашу волю“.

Що діється у Київі? Ґуберніяльним комісаром Київщини тимчасово назначений Пріснухін, бувший голова київської повітової Народньої Управи. При ньому сформувана колеґія для справ земського самоврядування. Заступником ґуберніяльного комісара назначений кооператор Літвицький. В склад колеґії входять: О. Саліковський, Ніковський, Моргуліс і Синицький. Начальником правобережної української залізниці назначений інжинір Плющ. В Київі веде старшина Романченко реґістрацію українських старшин. Досі записано 25.000 осіб старшин і козаків, які передані в розпорядження команданта української дивізії Безручка. (Вперед.)

Засідання Української Національної Ради в Винниці. Дня 16. мая відбулося у Винниці надзвичайне засідання Української Національної Ради, в якому взяли участь представники уряду, представники армії, представники київської і камянецької національних рад, як і делеґати з провінції. З Галичан був присутний др. Макух. Про політичний момент реферував Ніковський. На численні запити премієр Мазепа давав підповіди: що торкається складу нового кабінету, то він переводиться на відставі персонального призначення, незалежно від переконань і партій. Деякі міністри призначені ще до приїзду міністра Мазепи. Кабінет в найближчі дні буде реконструований і поповнений. Уряд не подасться в димісію, бо це може бути шкідливе. Соціял-революціонери катеґорично відказалися брати участь в уряді. Конституція У. Н. Р. буде в найближчі дні опублікована. В справі сформування кабінету буде оголошена декларація уряду Так само уряд постарається про найскоріще скликання представників народу, це є передпарлямент. Що до земельного питання, то ніяких змін закону Директорії не буде. Земельну справу порішить

остаточно передпарлямент. Так само робітниче питання не дізнасть ніяких змін. Умова з Польщею і військова конвенція будуть опубліковані. Накінець заявив міністер Мазепа, що досі фактично чотирі держави визнали самостійність України. Анґлія находиться на передодні визнання України. (Вперед.)

Національна Рада в Проскурові. Дня 25. травня відбулося перше засідання Української Національної Ради в Проскурові, на якому головою ради вибрано Н. Тарановича. Поскурівська Національна Рада цілковито приєдналася до становища Винницької Ради, заложила проєк протест інтернування галицьких старшин і завізвала український уряд, щоби він ужив всіх заходів для повороту їх на фронт,

Викликання українських діячів. На зазив головного отамана приїзджають у Винницю бувший міністер освіти Прокопович, бувший завідуючий відділом державного банку Ігнатович, П. Стебницький і О. Саліковський. З закордону вертають голова Українбанку Х. Барановський, „сенатор Шелухін, А. Сербиненко, Д. Донцов, поет Олесь, С. Черкасенко, Скоропис-Йолтуховський, К. Мацієвич, Фещенко-Чопівський і цілий ряд инших діячів. (Вперед,)

Скасування московських освітних установ на Україні. Всі московські вищі школи на Україні будуть негайно ліквідовані і на їх місци повстануть українські. Зокрема український університет перейме будинок зі всіми науковими приладами університету св. Володимира. Непевний професорський елемент буде висланий поза межі України. Лекції у вищих школах будуть голошені тільки в українській мові. (Вперед.)

Анулювання большевицьких розпорядків. Рада українських народніх міністрів видала постанову, на підставі якої анулюється всі закони й декрети совітської республики. Постанову підписав Мазепа а затвердив головний отаман. (Вперед.)

Іменування в армії. Начальником ґенерального штабу української армії іменований ґенерал Сінклер, а начальником постачання полк. Кудрявцев. Крім цього головним отаманом затверджені команданти запасових бриґад: ґенерал Білинський, підполковник Мишаків і підполковник Осмоловський.

Пілсудські про війну й Україну. В розмові з кореспондентом льондонських „Daily News“ заявив начальник Пілсудські, що польські війська можуть йти далі на схід від Дніпра, одначе на разі цього не зроблять, а забезпечать тільки позиції на Передмостях. Про Україну мав сказати Пілсудські, що це є експерімент. Є два способи научення людей плавати, один з них є кинути чоловіка на глубоку воду. Це робиться з Україною. На запитання кореспондента, яку поміч може оказати Анґлія Україні, відповів Пілсудські, що це річ політики, на яку він не хоче дати відповіди. Вкінці заповів Пілсудські, що мається звільнити 30.000 полонених большевиків. (Вперед.)

Домбє. В таборі полонених на Домбю находиться нині ще яких двіста українських полонених як Придніпрянців так і Галичан. Положення їх не змінилося. Кормлять як давніще, то значить, не докормлюють. Випадки смерти стали рідші. Ліпше натомість поводиться бредовцям, яких кілька тисяч находиться на Домбю. Харчі їх ліпші, вільно їм виходити. Припускають, що Галичан випустять на волю Надднiпрянців натомість відставлють до Ланьцута для формування. Впливи Українців в таборі на Домбю за останній час зросли. Багацько Українців з армії Бредова заявили готовість вступити до української армії. Перший виявив цю готовість атаманський полк Кубанців під проводом Закрепи, а також терські козаки. Також Донці роблять заходи, щоби їх приняти до української армії. Дисонанс вносить тільки славнозвісний отаман Оскілько, який до недавна грав на Домбю ролю диктатора.

Вибір ректора на камянецькому університету. Дня 5. травня відбулися на університеті в Камянці вибори ректора. Відповідно до постанов статуту вибрано ректором проф. Огієнка на 4 роки. Вибір цей затверджений наказом головного отамана.

Просвітний рух. Письменницям Русовій і Старицькій Черняхівській запропоновано обїхати всю Україну, головним чином всі повітові міста з докладами і лекціями про сучасний момент, про орґанізацію жіноцтва і взагалі про активну участь жіноцтва в будуванню української республики. (Вперед.)

Книжки для України. Посол У. Н. Р. в Німеччині М. Порш повідомив український уряд, що для відправки на Україну є приготовлених більше, як сто ваґонів українських книжок, наготовлених за пів року в Липську й Берліні. Багацько книжок надруковано у Відні і Празі. Український уряд запропонував дипльоматичній місії в Варшаві увійти в порозуміння з польським урядом в справі пересилки цих книжок на Україну.

З жіночого руху. У Винниці заложено союз жінок Українок. До союза можуть вступати жінки Українки від 18 року життя. Членська вкладка 50 карб. В неділю 16. травня відбулися в льокалі винницької Просвіти жіночі збори, на яких рішено відновити припинену роботу союза.

Всеукраїнський студентський конґрес. Українське студенство Камянець-Подільського університету рішило скликати на день 1. жовтня ц. р. всеукраїнський студентський конґрес. Вибрано комісію, яка має перевести в життя цю справу.
(Вперед.)

IV. Всеукраїнський радянський зїзд. В Харкові відкрився IV. всеукраїнський зїзд депутатів від рад робітників, селян і червоної армії України. На зїзд приїхало 750 депутатів. Почесними членами зїзду вибрано Леніна і Троцького. Весь зїзд витав делеґацію польських робітників, які присягали разом з робітниками і селянами України і Росії битися до цілковитого знищення контрреволюції. Депутати з ентузіязмом витали представника третього Інтернаціоналу Зіновєва і В. Ц. І. К. Дзержинського. Зїзд постановив віслати відозву до польського пролетаріяту.
(Вперед.)

Загибель команди галицької армії? Винницька „Хвиля“ доносить, що в Київі розстріляли всю команду галицької армії за виїмком Порайка. Має це бути відплата за це, що галичане мали вбити 87 політичних і військових большевицьких комісарів“.

Польща.

Польська дипльоматична делеґація. Польське мін. закорд. справ вислало до Києва спеціяльну делеґацію для ознайомлення з місцевими політичними і економічними відносинами і навязаня постійних відносин між Україною і Польщею.

Міжнародне становище Польші, як думає впливовий паризький „Journal“ надзвичайно тяжке. Німці пертрактують з Литвою і Латвією з метою утворити міст з Росією. З другого боку Чехи входять в противпольський союз з Німцями.

Делеґація ППС. до Парижа і Льондону. На днях виїзджає до Парижа і Льондону соціялістична делеґація, зложена з тт. Реґера і Ліебрмана. Ціллю їх поїздки являється вияснення становища ППС. до питання миру з сов. Московщиною.

Військова комісія соймова заявилася за проектом покликання до військової служби 2 річників.

Конституційна комісія зреасумовала свою попередню ухвалу, що президент польської республики мусить бути римокатолицького віроісповідання.

Польська констітуція буде ухвалена соймом в кінці червня місяця.

На Україні оперують головним чином польські війська з Познанщини. Вояки дуже добре зодягнені. Постачання і військова амуніція, не вважаючи на труднощі транспорту, в найкращому стані.

Зміна в заряді окраїнних земель. На основі нового розпорядку начальника держави, заряд окраїнних східних земель піддано компетенції ради міністрів. Комісар цих земель Осмоловскі входить до ради міністрів з голосом в справах земель йому підчинених за виїмком заряду почт і телеґрафів.

Польська преса доносить: Злиття привислянського краю з Познанщиною й Галичиною має бути вже цього місяця переведене так цілковито, що ніякої автономії не одержить ні одна з тих земель. Познанці цим незадоволені. Галичане, розуміється, мовчать.

Проти секвестру землеплодів заявилася соймова апровізаційна комісія В голосуванню заявилося за секвестром 13 голосів, проти 14. Проти заявилися всі людовці, вшехполяки й міщанський союз.

„В критичну хвилю.“ В польських часописях ширяться звістки про те, що большевики орґанізують нове повстання польських комуністів в Варшаві.

Анґлія проти Польщі. Льойд Джордж не зійшов і досі з своєї протипольської позиції. Анґлія є проти участи Польщі в мировій конференції в Спа.

Таємна депеша надрукована в одному з остатніх чисел „Temps'a“ датована Віднем: з Львова телеґрафують, що польський уряд зредаґував на остатньому засіданні ради міністрів мирову пропозицію до большевиків, котра буде передана через представників коаліції.

Литовський „Dzień“ доносить, що до Варшави зїдиться багато московських політиків. І так приїхав там кадет Родічев і бувший міністер закордонних справ барон Нольде. Приїхати має ще бувший голова московської думи Челноков і провідник соц.-революціонерів Савінков. Акція московської еміґрації є інтензивна, напір робиться на всі чинники, не тільки на публичну опінію, заявами в пресі, але й на уряд і рішаючі кола. Родічева мав приняти на послуханню Пілсудські. Впрочім московські еміґранти хочуть свою політику приміняти до політики польської народової демократії. Той сам часопис доносить, що з другої сторони намагаються московські політики позискати для своїх плянів — зєдиненої Росії Німеччину.

(Вперед.)

Росія.

За Велику Росію. Москва 30. травня. Відозва до всіх бувших офіцерів, дсб вони не перебували. Вільний московський народ визволив всі бувші йому підвладні народи, і дав кождому з них можливість самовизначитися і улаштовати своє життя на власну його волю. Тим більш мають право московські і українські народи розпоряджатися своєю долею і своїм життям. Ми всі обовязані зі всіх сил працювати на користь волі і прав нашої Батьківщини-Матери Росії. Особливо це потрібно в цей грізний час, коли братерський і дорогий для нас польський народ, котрий сам відчував на собі чужого гніту, тепер захтів відібрати від нас краї, які від віку населено Москалями (русское населеніе), і хоче підбити їх польськім катувателям. Під якимби прапором як рівнож і обіцянками, не йшли Поляки до нас і на Україну, ми мусимо твердо памятати, що якийби не був оголошений офіціяльний повід, справді головна ціль їхнього наступу є виключно виконанням польського грабіжницького захоплення Литви і Білої-Русі, і відрізання частини України і Новоросії з портом на Чорнім морі: від моря до моря! В цей політичний-історичний момент нашого народного життя ваші старші боеві товариші звертаються до Вашого почуття любови до Батьківщини, і гаряче прохають Вас забути усі образи, хтоб і де їх вам не причинив і добровільно із повною свідомостю і само відданням, йти до червоної армії, на фронт або на зади, кудиб правительство совітської Росії Вас не призначило, і служити там не із страху, а посовісти, не жаліючи життя, і відстояти дорогу нам Росію і не допустити, щоб її розрабували, бо в останнім

разі вона може лічитися пропавшою. Тоді наші нащадки справедливо нас проклянуть і цілком справедливо будуть нас обвинувачувати за те, що ми за-еґоїстичного почуття і кляссвої боротьби не використували свойого військового визнання і досвіду, забули свій московській (русскій) народ, і загубили свою Матушку-Росію. Підписана: голова особої наради Главкому-Брусілов, члени наради — Поліванов, Заінчковській, Клембовській, Парській, Валуєв, Ґутор, Акімов.

Москва 30. травня. Зїзд трудового козацтва і горців, безпартійна нарада селян і робітників в Ростові приняли резолюції про найскорше повалення польської білоґвардейщини, настановлення польської совітської влади. Дизертирі, що знаходяться в вязницях постановили вступити до червоної армії.

Кара смерти в Росії. Большевицький офіціяльний часопис оповіщує, що по 6 тижнях запроваджує уряд знов кару смерти для політичних виновників, бо знесення її скріпило тільки повстання проти большевиків.

Червоний Бонапарте. Ґенерал Каменев, колись шеф штабу V. арм. корпусу, видав „підручник про методи горожанської війни", який большевики в Москві видрукували на державні кошти й перекладають на всі мови, щоб розповсюднити цю книжку по цілім світі.

Суд над правительством Колчака. Москва, 2. червня. Надзвичайний революційний трибунал при сибірськім революційнім комітеті, в справі суду над колчаківським правительством, постановив вирок, за силою котрого 6 членів правительства мають бути розстріляні, а инші покарані ріжними карами на термін аж до скінчення життя.

Татарська республика. Утворена постановою Совнаркома автономна татарська совітська республика, має апарат державної влади, згідно конституції про місцеві Совдепи, Ц. І. К. і Совнаркоми. Для управління справами закладаються. Народній Комісаріят Внутрішніх Справ, Почти, Юстіції, Освіти, Здоровля, Земельних Справ, Продовольчих Справ, Фінансів, Совнаркоз з відділами: праці, шляхів і робітничо-селянської секції. Закордонні Справи і Зовнішня Торговля залишається цілком в заряді Російської Совітської Республики. Військовими справами відає татарській воєнком., який підлягає найближчому Округвоєнкомісяріяту. Боротьба з контрреволюцією підлягає відомству воєнком і наркомів: Продовольчого, Фінансів і Совнаркозу з відділами. Робітнича інспекція безпосередно підлягає Наркому Росії. Инші комісяріяти остановлені. Необхідні фінанси і технічне приладдя татарська республика дістає з загальних російських запасів.

Новий Распутін появився в Москві в особі Китайця Іnak Іеn, що ранійш був помішником фризієра в Благовіщенську, а потім був приговорений до смертної кари за шпіонаж. Зараз Іnak Іеn розїжає по Москві з своїми чотирма білими жінками, і завдяки своїм близьким звязкам з Леніним і ріжними лідерами, він заробив в протязі скількох місяців 3½ міл. рос. карбованців.

Головною метою протипольської большевицької офензиви є спільна границя Росії з Німеччиною. Большевики доти не перестануть воювати з Поляками, доки не дібються свого — так заявив большевицький комісар народнього господарства.

Большевики в Арменії. Як сповіщає „Berliner Tageblatt", два російські полки кавалерії перейшли кордон Арменії і посуваються далі в край. Уряд Арменії вислав протест до Москви.

До відбудови фльоту взялися большевики в Балтійському морі. Але за браком матеріялу і вугля ця справа безнадійна.

Міжнароднє життя.

Латишсько-українські взаємини. На днях має виїхати на Україну латишська дипльоматична місія. Велике заінтересування виявляє тепер латишський уряд усталенням господарських взаємин між Лотвою та Україною. Вже ідуть приготування для заключення господарських договорів між Лотвою і Україною.

Декляраціїя французького уряду в польсько-російській війні. До Копенгаґи французьке правительство надіслало слідуючі декляраціїї: Французьке правительство ані порадами, ані в якій иншій спосіб не брало участи в військових операціях, які варшавське правительство визнало для себе провадити, з причин, які торкалися лише його самого, внаслідок наступу розпочатого совітським правительством. Починаючи від 6 квітня, підчас переговорів між польським і російським правительствами, членам военної французької місії в Польщі, які могли перебувати на фронті, по сили ранійш заключеного договору, з розпочатком військових операцій було запропоновано покинути фронт. Під цей час жаден французькій офіцер не бере участи в акції польської армії. З другого боку необхідно згадати про це, що союзні правительства постановили в формі резолюції, яку було принято публичним засіданням верховної ради 23. лютого, ставати в оборону держав, які межують з Росією, як-що ці останні підпали нападінню з боку совітського правительства. Позиція французького уряду пристосована до постанови союзних правительств.

Патек про офензиву і мир. Міністер закордонних справ Патек заявив варшавським журналістам, що остання московська офензива може на якийсь час спаралїжувати мирову акцію. Але мирова нота вже готова і її не змінять военні події. Міністер заявив далі, що Польща старається узискати позволення коаліції для своеї участи в конференції в Спа.

(Вперед.)

Польський ґенерал Шептицький (брат українського митрополита у Львові) іменований начальним вождом польських військ на цілім большевицькім фронті. На чолі большевицьких армій стоїть Брусілов. Шляхотський ґенерал проти царського. А на чолі обох воюючих держав стоять соціялісти: Пілсудський і Ленін. Мабуть ясніще годі демонструвати побіди національної ідеї над соціяльною. Це неясне ще тільки — українським соціялістам.

Далекосхідня Республика. Москва, 2. червня. Японські часописи пишуть, що Японія домагається від совітської Росії незалежности Далекосхідної Республики в справах економічних і военних, а також розширення території республики аж до Іркуцьку і сусідніх ра онів.

„Dayly Express" доносить, що між Анґлією й Японією прийшло до порозуміння в справі союза проти большевицької акції в Індії й Тибеті.

Крассін поїде в Америку зараз по скінченню переговорів з Анґлією. Американські міліярдери вже навязали з ним взаємини.

Азербейджан вислав большевикам значну допомогу проти Польщі.

Мир з Росією буде заключений тільки тоді, коли в ній буде парляментарне правительство. Так мав заявити Льойд Джордж по донесенням з Гаґи.

Австрія вислала Угорщині ноту з запитом, що це має значити, що Угорщина збирае на австрійській границі військo, зложене переважно з офіцерів б. Австрії. (Здається, що Угорщина робить це в порозумінню з Баварією, яка теж незадоволена з соціялістичного правительства у Відні.)

Конціпіенти у Відні домагаються підвищення місячної платні для початкуючих до — 1400 К, для найстарших з правом субституції до 2400 К. . . . І з чого ті люде живуть? . . .

Мораль у Відні. В р. 1919 було у віденських слідчих вязницях 13.631 вязнів (супроти 6059 в р. 1914). Стверджено 255 касових вломів і 35 увязнень ізза убійства.

Пів міліона корон видають чеські міністерства що дня на автомобілі! Так доносять „Narodni Listy“.

Де лежить Прага? Чеська преса оповіщує, що анґлійські фірми адресують: „Prague, Germany (!!)“, „Prague, Austria“ . . . Коли в Анґлії так знають про Прагу, то можна собі уявити, що знають там про Львів або Київ . . .

В Туреччині, яку Антанта зменшила з 30 міліонів душ на 6, проголошено заклик до святої війни.

Турецькі справи. З Царгороду одержано кілька телеґрам. Там оголошено заклик до Мусулман взяти участь в святій війні. В Царгороді відкрито заговір турецьких націоналістів, які підготовлювали різню европейців.

З Баварії видалено 65 австрійських Німців.

Проти большевизму вийшли нові твори двох визначних німецьких с. д.: Бавера (в Австрії) й Ердмана (в Німеччині).

„Мева“, найславніщий корабель Німеччини, який так скоро бігав по морях і нищив анґлійський флот, — є тепер власністю еврейської спілки Брайтман і Турнер. Під іменем „Понґа“ служить до транспорту овочів.

Сензація дня в Італії. В 86 році життя помер славний колись ватажок італійських опришків Антоніо Вентура, якого в р. 1862 папа Пий IX. засудив на смерть за доказаних 14 убийств. Коли спущений йому на шию топір ґільотини, з невідомих причин не відрубав йому голови, народ уважав це чудом і зажадав на місці амністії злочинця. Папа уласкавив його — на досмертну вязницю. По 30 літах вязниці де Вентура поводився примірно, освободили його, а якийсь міліонер дав йому місце — портієра в своїм палацу. На тім становищі бувший бандит проводив чесне життя аж до смерти.

Італійські війська опустили Альбанію з виїмком міста Вальони.

Франція — як доносить „Frankfurter Zeitung“ — хоче вислати Польщі кількасоттисячну армію на допомогу проти большевиків. Цікаве те, кілько міліонів людей визначить Франція, щоб забезпечити собі етапи в многолюдній Німеччині.

Важні документи пропали Дешанелеві.

12.000 Француженок, які в часі війни вийшли за між за Американців (всіх вийшло 50.000) покинули мужів і Америку та вернули в Францію. Предсідателька французько-американського жіночого клюбу, що також до них належить, подала прилюдно такі причини цеї масової появи: „Ми не могли привикнути до американського життя, не могли научитись по анґлійськи і супроти того за багато думали про рідний край. Ми любили своїх чоловіків, але ще більше любимо Францію і Французів.“ — По жіночому, але ясно арґументує.

Старих холостяків і старих панянок понад 25 літ обложено вже податком у Франції, а меншим надзвичайним податком бездітні подружжя.

Французький журналіст Vancher пише, що був свідком викопування Поляків, убитих большевиками: трупи страшенно помасакровані, черепі поломані, вуха й носи відрізані, дівчата з пообрізуваними грудьми, по позиціях трупів видно, що багато засуджених на смерть закопували живцем.

Французький парлямент приняв Сан-Жерменський договір. 88 артикул його забороняє Австрії получитись з Німеччиною. Ця заборона одягнена в таку делікатну форму, що Німеччина — визнає незалежність Австрії. До зміни цього арт. треба одноголосної ухвали всіх держав Антанти.

Mr. Erank Matcham, що побудував 121 театрів Анґлійцям, помер в 66 році життя на зараження крови, яке викликав, обрізуючи собі нагнітки. Це найбільший з будівничих театрів.

З Палестини. Араби заняли Палестину на схід від Йордану, знищили там еврейські кольонії в Сомаху Даґамії й Мільганії та вирізали анґлійські залоги. Невдовзі займуть і Галилею, бо Французи втікають з неї в панічнім страху. Здається, що упав навіть Бейрут, хоч мав сильну залогу.

В берлінській „Die Zukunft" пише Гарден, що від початку війни втекло до Німеччини всего 70.000 Жидів зі сходу й пятнує переслідування цих втікачів. Недавно робили на них обляву в Берліні й увязнили 400 Жидів. Тільки 10 було без паперів. У Відні — пише Гарден — є коло 100.000 Жидів зі сходу. В Сполучені Держави Північної Америки прибуло Жидів від 1880 до 1914 р. 2,497.527, себто 11·12 % всіх імміґрантів (найбільше з Росії, бо $1^1/_2$ міл., з Австро-Угорщини $^1/_4$ міліона).

Жиди з цілого світа приватно записують величезні суми на будову своєї держави в Палестині (нпр. московська чайна фірма Вісоцкого дала 50.000 фунт шт.). Такіж суми сиплять на бібліотеки, видавництва і т. д.

На еврейський університет в Єрусалимі дав жидівський міліонер Натан Штравс 100.000 долярів, ню-йоркські жиди 200.000 дол. і 150.000 спеціяльно на медичний факультет.

Повну статистику военних втрат оповістило „Товариство для студій суспільних наслідків війни в Копенгазі. Европейські народи втратили около 10 міліонів в убитих, два міліони трупів припадає на позаевропейські народи. Від хоріб і ран згинуло далеко більше. Коли дочислити упадок уродин, то Европа вже має втрати понад 35 міліонів душ, а ціла земна куля понад 40 міліонів. Аж таких цифр ніхто не сподівався. Велика війна властиво ще не скінчена . . .

Найбільшого поета Південної Америки Santos'a Chocano розстріляв уряд Ґватемалі на основі вироку військового суду буцім то за те, що він намовляв попередного президента стріляти артилерією на столицю. Не помогли численні протести й прохання всіх слоїв населення Бразилії, Арґентини, Чіле й Мексика.

На Батавії вибух вулькан. Дим з нього йде на сотки миль по морю й околичних островах. Всі жерела кругом пощезали, а в озерах обнизились води о $1^1/_2$ метра.

Нову планету відкрила обсерваторія в Барцельоні.

Найбільший пожар світа в лісах Канади (коло Квебеку) тревае вже 2 тижні. Горіючими лісами їдуть поїзди, щоб ратувати людей, яких ще можна вратувати. 27 осель (між ними й міста по 10.000 душ) обхоплені горіючим лісом. Тисячі людей погибли. Шкода виносить досі 400 міл. долярів.

Великі каравалі в Ґрацу. З нагоди подорожіння черешень прийшло в Ґрацу до демонстрацій а відтак до уличних каравалів і грабування приватних а в першій мірі жидівських склепів, так, що жандармерія мусіла ужити оружя. До тепер сконстатуванно 11 убитих і около 30 ранених. Над містом проголошено стан облоги.

Послідні результати виборів в Німеччині. Тимчасовий вислід виборів з 31 виборчих округів:

Соціялісти більшости 4,721.000, независимі 4,123.000, німецька народна партія 2,673.000, демократи 1,996.000, баварська народна партія 764.000, комуністи 398.272. Після того випадає на соціялістів більшости 96, независимих 68, німецьку народну партію 54, центрум 54, німецьку національну 48, демократів 41, баварську людову партію 13, комуністів 6 мандатів. Загальне число відданних голосів виносить після дотеперішнього обчислення 21,584.000.

Неполітичне фахове міністерство. Характеристичним є при німецьких виборах попри подвоення національних голосів майже пятикратний зріст лівих-радикальних голосів. Тепер підсувається питання, яку політику повинні вести соціялдемократи. Є три можливости творення кабінету: 1) чисто міщанський, 2) коаліція німецької народної партії аж до соціялістів більшости (Deutsche Volkspartei bis Mehrheitssozialisten) зглядно німецької національної аж до соціялістів більшости

(Deutschnationalen bis Mehrheitssozialisten), 3) кабінет демократів аж до незалежних. При теперішнім розґрупованню партій за найбільш вказаним булоб утворення неполітичного фахового міністерства.

Повстання в Г. Шлезку і в Східній Прусії. Як сповіщає польська преса, Німці орґанізують протипольське повстання в Сх. Прусії і на Г. Шлезку.

Литовці проти Поляків. „Kur. Codz.“ повідомляє, що Литовська Таріба ввійшла в противопольську згоду з большевиками.

Економічна хроніка.

Засоби поживи й усі инші товари починають скрізь дешевіти.

Залізо й сталь в Німеччині сильно подешевіли. Вуголь ні.

Німецька торговельна делеґація їде на Вкраїну. Дня 27. травня 1920 відбулися під проводом предсідателя монахійської торговельної палати тайного радника Пшора та в присутности представника баварського уряду д-ра Енґерера загальні збори німецько-українського господарського товариства в Монахії. По рефераті консуля В. Оренчука про потребу негайного навязання торговельних зносин між Німеччиною а Україною, рішено послать з рамені товариства та при сильній підтримці баварського міністерства торгу делеґацію на Вкраїну, котрої завданням буде навязать тісні зносини з українськими кооперативами та прискорить таким робом справу з обох сторін так побажного і для обох держав так корисного товарообміну.

Ціни цукру. На підставі постанови ради міністрів з 6. травня ц. р. міністром фінансів установлено нові ціни на скарбовий цукор-пісок 3000 гривень за пуд а за рафінаду 4000 гривень. (Вперед.)

Совітські гроші на Україні будуть в найближчому часі скасовані. В обігу залишаються тілько царські гроші, карбованці і гривні та польські марки.

Нові українські гроші. На днях випущено в обіг нові українські банкноти з номінальною вартістю 10, 100 і 250 тисяч карбованців. Курс гривні на Україні стоїть на рівні з курсом совітського рубля. (Вперед.)

Міжнародня фінансова комісія в Брюсселі радитиме від 5. липня. В ній возьмуть участь представники 25 народів і держав, між ними Німеччини й Австрії. Припускають, що вона ухвалить першу міжнародню позичку в висоті коло 500 міл. фунтів штерл. Біда тільки в тім, що Американці — як доносить „Таймс“ — заховуються зовсім пасивно супроти всяких плянів допомогти Европі. Здається, що за всю позичку думають наняти Польщу, щоб дальше проливала кров за здобуття Французам їх відсотків від старих позичок.

В Токіо зачинилося 74 банків. Супроти того біржа шовку здержала всі інтереси свої.

Конґрес для всесвітньої торгівлі. В Парижі зібралися зараз делеґати господарських союзів Америки, Франції, Італії і Бельґії для приготовання загального конґресу для всесвітньої торгівлі, який має відбутися між 20 і 16. квітня ц. р. в Парижі. Рівночасно робляться заходи для заснования міжнародньої торговельної палати з осідком по черзі в Америці, Анґлії, Франції і Італії. До цього конґресу будуть запрошені і невтральні, а згодом і середньо-европейські держави.

Будова нових залізниць в Польщі. Зараз будуються на території Польщі отсі нові лінії: Од Збержу до Кутна, для скорочення сполучення Лодзь-Ґданськ; од Збержу до Озоркова. Плянуються крім цього ще й слідуючі дрібніші лінії: од Лодзі через Бжезіну, Робува до Рави і од Кракова на південь до Карпат.

Новий тариф на польських залізницях. Дня 1. квітня увійшов в життя новий залізничий тариф, який значно підвищує ціни за перевіз осіб і вантажи.

Нова польська торговельна палата за границею. Зараз ідуть проготовання для заснования норвежсько-польської торговельної палати в Християнії з метою окріплення товарообмінних трансакцій обох країн.

Польсько-чехословацькі торгові взаїмини. „Товариство для інтернаціональної торгівлі,“ засноване Живностенским банком в Празі вислало своїх відпоруч-

ників до Польщі для перестудіовання тамошніх господарських умовин. Для зміцнення товарообміну між обома державами установлено окремий відділ, який дуже успішно працює.

Польська позика в Америці. Польський уряд сподіється дістати незабаром позику в Америці в висоті 55 міл. долярів, якіноситимуть 6 проц. і будуть сплачені протягом 20 років.

Анґлійська позика для Литви. З Ковна повідомляють, що туди прибув цими днями представник великого анґлійського банку для ведення переговорів в справі уділення литовському урядові позики 5 міліонів. Позика має бути ужита як підклад для майбутньої литовської валюти. Литовський уряд в замін дає концесію на експльоатовання 400.000 гектарів державних лісів з тим, що 40 проц. виробів резервовані будуть Литві.

Залізниче сполучення між Естонією і Росією. Сполучення між Естонією і Росією зараз доконано відбудуванням мосту через Луґу. Курсуватимуть перш усього тягарові поїзди. В Ревалі чекають на одвіз 50 вагонів засівного зерна на одправку до Росії, які совітський уряд закупив в Данії.

Обновлення торговлі між Скандінавією і Росією. Переговори між представниками шведської індустрії і російських кооперативів закінчились успішно навязанням товарообмінних взаїмин в вартости 40 міліонів шв. корон. Сплачення наступить в золоті. В Копенгазі засновано осібний комітет „The Commite for the resumtion of Trade Relation with Rossia," який має на меті поладнання міжнародних стосунків торгових з Росією. Данія старається визискати для себе як найбільше вигод, засновуючи ріжні торговельні орґанізації для товарообміну з Росією.

Транспортові труднощі нафтового промислу в Баку. Резервоари нафти в Баку так переповнені, що ціла експльоатація перебуває численні труднощі. Запас виносить зараз 300 міл. пуд. Пумпові прилади всього встані побороти місячно 3—4 міл. пудів. Ціна нафти виносить 7 ф. стерл. про 1 тон (1000 кґ.), машинове оливо коштує 75—150 руб., рафіноване 200 руб. за пуд.

Шведські робітники в Росії. 600 шведських робітників з металюрґічної індустрії постановили пересилитись до Росії. Вибрана ними комісія переправляє з Литвиновом і подасться опісля до Уралу, щоби на місці перестудіювати умовини прожитку й заробітку.

Гіспанська студійна комісія для Росії. Гіспанська комісія, складаючася з представників уряду, робітників і роботодавців, вибирається до Росії, щоби перестудіювати соціяльне, політичне й економічне положення Советської Республики.

Французькі претенсії до Росії. По обчисленням французького сенатора de Monzie виносять претенсії французьких посідачів російських заложених паперів 13·90 міліярдів франків (без втягування в цю суму відсоткових решток за останні роки). При зачисленню всіх претенсій з мійських і земських позик, торгових векслів і т. д. підвишується сума на 25 міліярдів франків.

Вивіз цукру в Чехо-Словаччині. Вивіз цукру в Чехо-Словаччині за рік 1919 виносив по звідомленню в „Народних лістах" 2.828,990 метр. сотнарів; з цього пішло до Франції 550.000 м. с., до Норвеґії 108.400, до Анґлії 12.500, до Югославії 124.700, до Італії 24.200, до Німеччини 263.150, до Польщі 56.750, до Мадярщини 8500, до Румунії 8000, до Данії 200, до Болгарії 70.650, до Австрії 1.600.450, до Туреччини 1200, до Швайцарії 210, до Сибіру 10 м. с.

Російські банки в Югославії. В Білграді будуть незабаром відкриті 2 російські банки, з котрих один матиме 20 міл. фр., другий значно більше. Орґанізація знаходиться в руках б. міністра Крівошеїна.

Чехо-словацька склянна індустрія. Корисна конюнктура тріває далі, через що робота всюда в повнім розгарі. Вивіз напрямлений головно до Німеччини, але рівнож і до заморських країв головно Азії. В останних часах дається японська конкуренція сильно відчути, забіраючи майже весь попит Індії а навіть передньої Азії для себе. В Чехії повстало за останній рік 19 нових фабрик. Та побоюються, що можлива реакція, яка припинилаб продукцію і зробилаб тисячі робітників безробітними.

З українського життя на чужині.

Закінчилась конференція членів Центрального Комітету укр. партії соціялістів-федералістів. Постанови друкуємо.

— —

Українська Республиканська Капеля отримала наказ їхати на концерти в Варшаву.

— —

З перебуваючих зараз у Відні українських послів і диплрматів негайно виїздять на Україну К. Мацієвич, М. Галаґан і А. Шульґін. До Відня прибуває п. Василько.

— —

З Берліна виїхав на Україну Христофор Барановський. Він дав згоду вступити в новий кабінет при умові його ділового характеру.

— —

Прибули до Відня український посол в Туреччині Лотоцький і в Данії Дм. Левицький. З Парижу прибув президент Галицької Української Ради Петрушевич.

— —

Як повідомляє „Шлях“ з потягом большевицького представника Коппа мало виїхати з Ґерманії на Україну біля 10.000 українських полонених.

— —

Цими днями виїздять з Ґерманії на Україну Українська Санітарна і Військова Місія по справам полонених. Остання везе багато ліків.

— —

Як відомо, український посол в Берліні Порш, получивши від уряду десять міліонів в закордонній валюті грошей, взявся був за скільки місяців перед камянецькою катастрофою доставити армії військове майно (аеропляни, одежу, зброю) і ліки. Але нічого не доставив. Зараз виявляється, що частина закупленого майна послом остільки старий і нікудишний крам, що спеціяльна комісія цілком його забракувала і не найшла можливим навіть на Україну везти. Частину закуплених по дорогій ціні аеропляиів Порш вже продав, а частину збирався продати, але це йому не дозволено.

— —

У одному з віденських банків з сейфа українських кооперативів пропали 1,200.000 корон. За час істнування банків і сейфів це мабуть перша пропажа такого сорту. А для Українців це не перший і мабуть не остатній закордонний скандал.

— —

Делеґат „Комітету Помочі Голодаючим“, післаний зібрати відомости про голод у верховинських округах Карпацької Руси, сповіщає слідуюче:

Після боїв, які підчас війни довгі місяці провадились на північних склонах Карпат, багато диких звірів перейшло з галицької сторони у нашу. За останні роки боротьба з цією шкодливою дичиною не велася, і її розвелося дуже багато. Цілими купами виходять звірі у поле і нищать тяжку працю і єдину надію селянина. Населення бороеиться як може, але ця оборона дуже неуспішна і при тім дорого обходиться. Люди, замісць спочинку після тяжкої роботи, мусять цілими ночами палити вогні і одганяти дичину від полей. В деяких селах — на приклад у Мочарах на Ужгородській Верховині — селяне огорожують поля колючим дротом. Але це при теперішній дорожнечі непосильно коштовно і не завше захищає.

Не тільки дикі свині наносять нечислені шкоди селянству. Намножилось так багато вовків, що вони не тілько беруть вівці з отари, але кидаються й на коней. В селі Лютой вовки розібрали троє коней.

— —

Відома наша письменниця Л. Старицька-Черняхівська закінчила нову пєсу під назвою „Право на життя“. Це драма на чотирі дії з сучасного життя. Через те, що камянецькі видавниицва, не дивлячись на великі кошти, видані Урядом, нічого зараз не роблять, цей твір ще не надрукований. Можливо, що в скорім часі п. Старицька-Черняхівська перешле його за кордон для друковання в однім з тутешніх видавництв.

— —

Оголошення.

Висилка українських дітей на вакаційні оселі до Швайцарії.

На днях завязався у Відні комітет для висилки української дітвори з Відня на вакаційну оселю до Швайцарії. В склад комітету увійшли відпоручники: „Українського Дитячого Комітету“, „Українського Червоного Хреста“, „Українського Запомогового Комітету“, місцевий парох і другі. Комітет поробив вже заходи у шефа „Geschäftsstelle für notleidende Auslandkinder, B. Losche, щоби еще сего літа можна вислати діти для поратовання здоровля. Понежи до сего часу зголосилося доперва 170 дітей, звертаємо увагу так робітничих як і урядничих родин зголошувати свої діти у віці 6—14 літ до запису що дня пополудни від 4—6 години в льокалю Українського Запомогового Комітету при Strozzigasse 32.

За комітет: Олена Левицька.

ОГЛЯД ПРЕСИ.

Капеля в Ґерманії.

. . . Пісня для України все: життя, історія і батьківська могила.

. . . М. Гоголь.

„Die Freiheit:“ 30./4. З цим гаслом вже більше року подорожують співаки з братерської України по европейських культурних центрах, щоби нести світові скарби своєї національної пісні. І всюди їх зустрічають з розкритими обіймами. Те, що вони приносять з собою, є щось цілком своєрідне, що відкриває нам нарід будуччини, бо в ньому бє через край натхнення нового, могутнього, як природа, характеру музики. Надзвичайно рідкі лінії інтервалів, породжені чуттям народу, контрапунктичні сплетення мельодій, які з незіпсованою ще природньою необхідністю зрослися один з другими. Музика, яка рветься з душі, і як буйний юнак, в здоровій, наївній простоті сміється прямо в очі нашим епіґонам — культурним producaрям з їх академічною, задеревілою творчістю. Український Національний хор співав в берлінській Зінґакадемії релігійні й світські пісні з такою щирою музикальністю, яку ледві можуть приняти і відчути в наш, над міру цівілізований вік, але безпосередний чар цеї музики пірвав слухачів са собою. Згадуються толстовські циганські хори з їх солістами: мрійна мельодія першого голосу сплітаєть ся з другим голосом в чаруючий дует, ясно й високо дзвинять довгі ноти сопранів, екстатично здиймаються у гору могутні баси, роскішні тенори доповнюють аккорд. Диріґент хору Олександер Кошиць — живе втілення музики; рухами своїх пальців і всього тіла він викликиє все, що може дати ансамбль цих незрівняних співочих одиниць. Ще раз нагадую робітництву, що першого травня для нього буде улаштовано українським хором безплатний концерт в Централь-театрі.

„Die Freiheit“: Пролетарські святочні поранки, які влаштовує що неділі „Н. С. П. Д. (Незалежна соціялістична партія) в „Великому Театрі“ Grosses Schauspielhaus, мають що раз більшу мистецьку цінність для робітництва. В останню неділю Український Національний хор також послужив нашій справі в спосіб заслуговуючий вдячности. Подорожуючи по Европі, він завітав і до нас, щоби своїм правдиво народнім мистецтвом і музикою звязати нас в одну інтернаціональну рідню, неподілену жадними границями. Не раз уже прославляли тут незрівняне виконання цього хору, з його блискучим як дзеркало голосовим материялом і з його народніми співами, які не словом, але звуком промовляють до кожного серця. Вчора в гарній, високій, округлій залі, до верхів повній робітниками, більш ніж коли небудь зріднились почуттями співаки хору зі своїми захопленими слухачами. Це справжнє свято розпочалося згуками орґану. Потім товариш Брайтшайтд згадав в своїй промові борця за нашу ідею — небіжчика Емануеля Вурма. память якого вшанував хор співом вічна память. Дальше співи хору чергувалися з блискучими мистецкими виступами декляматорки Тіллі Дюріє, завжди захоплюючої і готової послужити справі, а також прегарного, оперового, співака — тенора Вальдемара Генке, а на закінчення пронеслися по залі і захопили серця згуки бурхливої робітничої марселези.

„Die Freiheit“: Про Український Національний хор пише нам партійний товариш з нашого круга читачів: „Дорога

Фрайгайт! Найкраще свято 1. травня, яке мені довелось відбути, пережив я сьогодня. Я був на виступі Української Республиканської Капелі (хору), який дав першого травня в Центральному театрі — безплатний концерт для робітників. Таке гарне не повторюється другий раз. Ніколи я ще не чув, щоби хто співав так гарно, — до серця. Я не належу до великих знавців мистецтва, щоби могти розібрати виконання з техничного боку. Але подібної насолоди, як ці хвилі, я ще ніколи не переживав. Українці вспівалися всім слухачам незабутньо в душу. При кінці вони заспівали два вірші „Марселези.“ Всіх присутніх охопило невимовне захоплення. Все піднялось зі своїх місць, — повітря дрожало, — і при словах „вперед! вперед“! неначе до присяги піднялись з захопленням всі руки в гору. Відчувалося враження, що кожен співак з окрема вкладає всю свою душу, — їх ціле тіло співало, — це була неначе страшна присяга. Не має слів, щоб описати те, що довелось пережити.

„Tägliche Rundschau“. Українська Республиканська Капеля, подорожуючи по світі, прибула і до нас, з метою на ділі довести слова Гоголя, що пісня для України все. І цьому хорові цілком пощастило переконати нас, що народній спів на Україні криє в собі цінности високої мельодійности, запашної своєрідної ритмики і яскраво визначеної дінамики. Цей національний хор, чудово представлений з боку чоловічих голосів, є державною установою Української Народньої Республики. Духом рідної землі, непереможною стихійною силою віє від національного мистецтва Українців. З їх пісень льється мельодійне багатство, в якому відбилася ціла скаля духових переживань народу, від найглибшого смутку до найбучнійшої веселости. Цей український національний хор, з видатними, — як уже було зазначено, — чоловічими голосами і значно слабше заступленими сопранами і альтами, виконує під керовництвом О. Кошиця кожну свою пісню з віртуозністю заслуговуючою подиву у всякому відношенню. Казково ріжноманітна мова знаків диріґента робить чудеса в ритмічному і динамічному тінюванню. Коротко кажучи, український національний хор має дисціпліну, яка навіть в нашому краю, батьківщині многоголосного хорового співу, зустрічається надзвичайно рідко.

„Neue Preussische Kreuz-Zeitung“. Дійсне сензаційний успіх мають концерти українського хору, утвореного щойно в 1919 році з ініціативи президента молодої республики і післаного в подорож по світі з метою викликати інтерес до своєрідної багатої народньої музики України. Як на першім, так і на другім концерті в повнісенькій Бетговенській залі прояви захоплення приймали майже застрашаючі розміри; але і найвибагливійший слухач з радістю приєднувався до них, бо концерти є дійсно першорядні. Хор, складений приблизно з 60—70 пань і панів, в особі Олександра Кошиця має видатного диріґента з казковим таланом і особливим даром керування ріжноманітними, запалюючими знаками; диріґенська паличка йому непотрібна: її заміняють руки, кожний його палець має очевидно свій яскраво визначений характер. Голосовий матеріял, яким він оперує, стає в його руках воском. Рідкої згукової повноти і краси тенори і бездомної глибини баси, дають в цілому незрушиму основу, яка робить надзвичайно сильне враження, чи то в форте, чи в легкому мурмурандо, співі з закритими устами; це мурмурандо, до речі, є спеціяльністю хору і особливо впливає на слухачів. Згукові відтінки, дивуюча точність і гнучкість ритму, чистота інтонації, зміцнування і падання тону, легкість стакато і просто ошоломлююча скороговорка, — все це є чудесно. Українська пісня глибоко вражає характерною своєрідністю своєї мельодії і своєю ріжноманітною ритмикою. Старі канти, колядки, щедрівки, а також ряд світських пісень своїм мистецким голосовим плетенням дали нам цікавий огляд творчої сили українських музик. До них належить також диріґент Кошиць, пісні якого особливо чаруючи мельодією і майстерні по конструкції і формі, повторювались на бурно домагання публики.

„Berliner Morgenpost“. Справжній, сензаційний успіх мав в Зінґакадемії концерт українського національного хору, післаного в світове турне. В своїм диріґенті Олександрі Кошиці цей хор з 60 пань і панів має очевидно надзвичайного учителя. Голосовий матеріял, яким він розпоряджується, дає у всіх положеннях і на всіх ступенях сили згук, гарний, як рідко. Власне баси мають силу і діяпазон бездонної глибини, — і ця темнобарвна маса надає цілому незрушиму

основу, яка впливає з непреможною силою на слухачів, особливо в громовому форте. Чаруючу красу має також пяно цього форте здібного до звуків ніжних і легких, як зефір. Чистота інтонації, зміцнювання і затихання згуку, ритмічна твердість, стакато, нюансування, скоровюрка при швидким темпі, якою часто передається б'ючий через край гумор, — все це є зразкове. Всі ці властивості диріґент розвинув до ступені досконалости, як видно з виконання попереміно хором і сольо старих кантів, колядок, щедрівок і світських пісень. Ці пісні, відповідно оброблені до їх національної своєрідности почасти рідними музиками, але більшість утворена самим Кошицем, — річі якого чуруюче — мельодійні і мистецько викінчені по формі і по змісту. Незвичайним здалося у цього диріґента керування знаками без диріґентської палочки. — Очевидно пальці його мають яскраво визначений характер. Публіка під чаром чудового виконання засипала співаків і їх керовника гучними оплесками.

„Allgemeine Musik-Zeitung", Берлін, 7. квітня 1920, пише: Цікаві гості прибули до нас з південного сходу Европи. Ще нема двох років, як український національний хор був заснований і виїхав у подорож по Европі і Америці з метою культурної пропаґанди; по дорозі він завитав до Берліну. Те, що він приніс нам, зворушило нас, вразило навіть. Віддаємо повну пошану виховуючому хисту і музичній інтеліґенції мягкого, але разом з тим енерґійного в досягненні поставленої мети керовника О. Кошиця! Він зрікається диріґенської палочки і заміняє її незвичайно ясною і ріжностороньою мовою знаків, на яку хор з 60 приблизно осіб реаґує з певністю високо розвиненого, точного механизму. Чоловічі голоси більше, всі вони в цілому, а особливо, переважаючі своєю кількостю і якістю баси, надають згукові хору метальову повноту і округлість. До ясного і трохи придушеного згуку високих жіночих голосів слухач мусить звикнути, та й взагалі не можна прикладати високого міріла властивої культури хорового згуку до Українців, які співають одкритими, природніми голосами. Вони є в найкращім значінні цього слова **співаки природи**, їх природній спів відбиває в собі, як в зеркалі, правдиву, непідроблену своєрідність їх національного музичного чуття. В цій безумовній своєрідности полягає сила хору і тої національної музичної літератури, яку він виконує. Трохи поверхове, але важливе уміння найтоншим динамічним ступнюванням досягати багацтва тіневих ефектів, про яке у нас не має навіть уяви, це уміння доведено українським хором до незрівненої віртуозности. Промовляє до нас також надзвичайно імпресивний і яскраво визначений ритм пісень, раптове, підкреслююче вираз усилення згуку, а також смілива рухливість голосів. Твори, які виконує хор, всі майже без винятків походять з джерела народньої пісні, але вони в більшости оброблені умілими музиками і мають в ясні́м поліфонні́м хорові́м укладі житьову силу і по більшій части гарну форму. Ті релиґійні і світські пісні зміцнюють враження, що мистецтво Українців, яке часами має експресіоністичну силу виразу, бє через край первісним здоровлям. Ріжнобарвність і дивуюча сміливість ритму, цих малюнків пісень, дають могутній стимул для збагачення нашої власної творчости. Тим самим вони доводять, що дійсно продуктивних, нових шляхів творчости не треба шукати ні в якому разі (хіба в дуже малій мірі) в принціповій неґації тональних і гармонійних природніх законів. До речі: принятий і у нас досі погляд, що українська народня музика не багата афектами і, властиво кажучи, вичерпується мягкими меляхолійними настроями, є підірваний в корінї під впливом наведеної музичної літератури і ще може більше під впливом незвичайної житьової сили цього хору, яка знаходить собі виплив не стільки в індівідуальних, скільки в суґестивних масових його проявах. Зовнішний успіх українських співаків відповідав висоті їх надзвичайного виконання; він був стихійний і разом з тим сердечний.

„Germania". Дуже цікавим в своїй мистецькій своєрідности явищем був перший концерт українського національного хору в Зінґакадемії. Цей хор є утворений і старанно орґанізований Українською Народньою Республикою. Хор є мішаний, складається приблизно з 70 осіб, має на меті ширити по світі пісенні скарби своєї народньої творчости в її неприкрашеній природній формі і провадити таким шляхом загальну увагу на неоткриті досі цінности. Хор уже здобув собі великий тріумф в Австрії, Швайцарії, Франції, Бельґії й Анґлії. Незалежно від цих успіхів йому легко було одержати нову перемогу і в Берліні з його суровими

музичними вимогами, завдяки своїм характерним особливостям і дійсне надзвичайній техніці співу. Перевага чоловічих голосів — розкішних, дужих басів, з фундаментальним орґановим звуком і гнучких, а рязом з тим яскравих і міцних тенорів — дає хорові згукову повноту, яку він використовує з розумним розпреділенням нюансів. Жіночі голоси по якості й тембру трохи уступають чоловічим, принаймні на німецький смак, проте їм не можна ні в якому разї відмовити в найтоншій культурі. Верхи бувають різкі, зате иноді найвисші ноти згучать на диво певно. Причина цеї різкости згуку полягає, можливо, в занадто великім напружуванню жіночих голосів, які і без того звучать не зовсім вільно. Проте виконання ніжних відтінків дуже делікатне чи то жіночих голосів самих, чи разом з чоловічими.

З чисто технічного боку цей хоровий спів заслугвує подиву. На ґрунті своєрідної уложеної, високо мистецької літератури, уживання голосових барв клониться до малювання згуками майже інструментального характеру. Елястичність голосів, віртуозне виконання динамічних вимог, найскладніщих, які тільки можна собі уявити, характеристика голосових ґруп і нарешті дисціпліна найсуворійша, про яку тільки може мріяти хоровий диріґент, все це разом з чудовим керуванням, робить враження незвичайної вільности й легкости в використанню людських голосів. Але цей спів є щось більше ніж віртуозна гра. Може це новий шлях віднайдений в правічних змаганнях народу за світло і волю прекрасними, українськими майстрами, Кошицем, Леонтовичем, Лисенком, Ступницьким, Стеценком.

Душою чудової мистецької творчости Українського Національного хору є головний диріґент О. Кошиць, допомогають йому в праці професор співу Гр. Тучанський і другий диріґент п. П. Шуровська. Добре ними підготовлений і чисто зіспіваний хор є для головного диріґента великий повний ефектів інструмент, на якому він бере по бажанню то гучні, то ніжні акорди. Хор співає весь програм на память, диріґент не уживає ні нот, ні диріґенської палички. Диріґент з хором уявляють з себе одно ціле. Знак пальцем, рух, то спокійний, то дуже темпераментний, роблять дивний вплив. Хоч може у слухачів бере верх чисто артистичне задоволення, чистота й музична сила співу, випливаючі з глибоких джерел, дають духовне піднесення.

Виконувалися старі канти, колядки, щедрівки і в кінці більш легкі світські пісні з багатого джерела українських леґенд реліґійної і народньої традиції. Зпочатку інтонація була злегка неясна, потім хор роспівався і давав згук найвищої ясности і потрясаючої сили виразу. Серед слухачів було відповідно багато Українців, які дуже тішилися концертом; мало чим менше від них ріжнилися і дуже були задоволені слухачі Німці.

Критика і бібліоґрафія.

„Ранок“ ч. 1.

З далекого Камянця прибула до нас перша книжка місцевого дитячого журналу „Ранок“. На дуже кепському папері в простій палітурці, але з чудовим змістом. Вже одні імена співробітників, як С. Ф. Русова, Л. Старицька-Черняхівська, Білецький, вказують на вартість цього починання. Ріжноманітний цікавий матеріял, оріґінальні оповідання і переклади. Гарні оріґінальні вірши та оповідання Л. Старицької-Черняхівської, переклади з чужих мов С. Ф. Русової та инших авторів, написані легкою гучною мовою. Цікаво написано різдвяне оповідання Л. Білецького, де уміщено багато колядок одна навіть з нотами. Багато ілюстрацій. Дуже гарні стильові малюнки п. Холодного. І всій постановці діла почувається уміла досвідчена рука. Журнал має виходити двічи на місяць. В кінці уміщено історичний календарик. Дуже приємне враження робить ця простенька на вигляд книжка і мабуть багато втіхи і завдоволення дає нашим бідним маленьким громадянам, які так мало мають радощів в наш лихий сумний час. Побажаємо великого успіху новому нашому товаришові на тернистому шляху рідної преси.

На фронтах.

Боєві звідомленя. Польський воєнний комунікат з дня 27. травня сповіщує, що бої на полудне від Двини тревають далі. Большевики наступають без перерви в ріжних місцях фронту між Двиною і Припетю. Сильні бої йдуть на північний захід від Борисова. Тут польські війська відбили наступи і змусили неприятеля до утечі.

На захід від Березини очищується терен від большевиків. На Україні заатакував неприятель праве польське крило над Дніпром. Коло Київа незначні бої. (Вперед.)

Большевицький операційний радіозвіт за 30. травня. Свенцянський напрям: Поборюючи опір ворога, наші війська зайняли кілька пунктів 4—5 верстов на схід від м. Козянів. — Молодечинській напрям: На фронті Крівичі—Довґінов—Плещаниці, озеро Полек, йдуть завзяті бої. — Баришевській район: Наші війська зайняли позиції на лівому березі Березини. — Бобруський район: Атаки ворога відперто. — Річецький напрям: Київській район: На лівому березі ніяких змін. На правім березі наші наступаючі вздовж Дніпра війська бються коло Трипілля, 40 верстов на південь від Київа. — Таращанський район: Наші війська, поширюючи успіх, заволоділи кількома селами, 40 верстов від цього міста. На північній захід від Таращи наші війська успішно відбивають завзяті напади ворога, який перекинув сюди свіжі підкріплення. Бої продовжуються. — Вапнярський район: Наші війська припинили наступ ворога і відкинули його на лінію сел, 30 верстов на південний схід від Вапнярки.

Большевицький операційний радіозвіт за 1. червня. Свенцянський напрям: Бої коло м. Козяни. — Молодеченський напрям: Завзяті бої в районі залізниці продовжуються. В районі м. Крівичі наші війська зайняли кілька сел. — Жлобин-Мозирський напрям: Наші війська зайняли кілька сел, 25. верстов на південний захід від Жлобина. — Київський район: Змагання ворога перейти в наступ на деяких відтинках лівобережного фронту, успіху не мали. — Таращанський район: Завзяті бої 30 верстов на північний всхід, і 25 верстов на північний захід від Таращи, де ворог за допомогою нових сил, змагається припинити наш наступ. В боях на південь від Білої-Церкви ми захопили 4 гармати, і 5 кулеметів, — Сквирський район: В наслідок впертих боїв, 20 верстов на південь і 40 верстов від м. Сквири, ми захопили 9 гармат та инші трофеї. — Вапнярський район: Йдуть завзяті бої з перемогою на нашому боці.

Фронт під Київом віддалений на 25 до 30 верст. Гуку гармат в Київі не чути.

Воєнна ситуація на Україні. На Україні після невдалої акції Буденного, большевики по переґрупуванню наступають безуспішно в напрямі на Христопіль, Сквіру й Білу Церкву. На північ від Дністра союзні українські війська посунулися на лінію річки Вільшанки.

Війна на Сході. По звідомленням польського ґенерального штабу, польські війська перейшли між Двиною і озером Нароч і Борисовом до протинаступів. Зараз стоять вони на лінії рік Поні і Вілії, Швереча і Моздви. Большевики ставляли завзятий опір здовж ріки Дзвиноси і Мядзьолки, при чому користувалися бетоновими позиціями ще зі світової війни. В боях на схід від Дунилович дня 3. ц. м. розбито дві совітські бриґади. Між Борисовом і Бобруйськом сильна розвідна діяльність.

Останні вісти.

Редакція отримала од міністерства закордонних справ таку телеґраму:

26. травня увесь старий кабінет міністрів подався до димісії. Частина нової Ради міністрів вже сформована: В. Прокопович — голова ради міністрів; А. Саліковський — міністер внутрішніх справ; Серґій Тимошенко — міністер шляхів; Архипенко — міністер народнього господарства; Сальський — міністер військових справ; Косенко — міністер почти і телеґрафу; Стемпковський — міністер земельних справ; І. Огієнко — міністер культів; Андрій Ніковський — міністер закордонних справ; Андрій Левицький — міністер судових справ і заступник голови ради міністрів. Призначення инших міністрів продовжується.

На основі закону від 21. травня анулюються повновластя, що були дані членам Директорії — Швецьові і Макаренкові — в листопаді, і признано необхідним їх негайний поворот на Україну. Це розпорядження буде сповіщено офіціяльно членам Директорії і всім нашим місіям. Багриновський.

Варшава, 2. червня 1920.

По останнім відомостям „Громадської Думки" новий кабінет затверджено. Крім пойменованих ввійшли: І. Мазепа, м. зем. справ, О. Безпалко, м. праці, Ст. Стемпковський, м. здоровля, Маршинський, зав. мін. фін. до приїзду Хр. Барановського, П. Холодний, зав. мін. освіти. проф. Яната, мін. освіти П. Красний, м. жид. справ.

ВОЛЯ
УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК

Т. 2. Відень, 17. червня 1920. Ч. 9.

Віктор Піснячевський.

Старі помилки.

Нашу інтеліґенцію преслідує недобра доля. Як у Чеховському анекдоті провідника, що клявся і божився пасажирові не перевернутись. А коли перевернувся, то знайшов лиш одну утіху: „Кажинный раз на ефтом самом мѣстѣ! . . .“

Два роки перед цим, витаючи в Київі відродження Національного Союзу, я мав сміливість попередити його: наша робота буде тільки тоді успішна і продуктивна, коли ми в кінець позбудемось продукту старого співжиття нашого з Росіянами — сліпого повторення всіх їх помилок. Після того Національний Союз не проіснував і півроку, бо російські большевики у Київі (Раковський і Мануїльський) за посередництвом Р. Я. Лівшиц-Винниченко і В. К Винниченка зпровоцірували Національний Союз на повторення старих російсько-большевицьких експеріментів на Україні. Тактика Раковського і Мануїльського була ясна, як день божий: звалити і зруйнувати українськими руками налагоджений Німцями державний апарат, щоб потім цілком знищити саму фікцію Української Народної Республики. Тільки белєтристи та вундеркінди в політиці або впавші в дитинство старі учені не могли бачити, до чого стремлять російські большевики та куди штовхають вони наших головотяпів від політики.

Період Директорії був самою крівавою і самою траґікомічною сторінкою в історії України. На папері і на фронті велась боротьба проти большевиків. А на ділі і в країні вживались всі заходи до зруйнування справи старими большевицькими методами праці. Старими кажу, бо історія большевизма розпадається на два періоди: період руйнування і період спроби будування.

Для того, щоб опанувати старою російською державою, большевики мусіли зруйнувати все до щенту. Це їм легко було зробити тим більш, бо їх бажання в деякій мірі сходились з намірами їх тодішніх патронів — Німців.

Треба було зруйнувати до щенту головну підпору старого ладу — російську армію. І большевики систематично обезголовлю-

вали її, розстрілюючи командний состав, провоціруючи проти офіцерів салдатський елємент, руйнуючи штаби, дезорґанізуючи транспорт. Другою підпорою старого державного ладу в Росії була бюрократія. Вона створила досить міцний державний апарат. Шляхом демаґоґії той апарат було взірвано в повітря. Інтеліґенція, що творіла його, або вигинула або була розстріляна або розбіглася за малим виключенням. Третьою підпорою державного ладу в Росії було земельна аристократія. Шляхом демаґоґії і тут большевики взірвали і зруйнували до щенту разом з старою аґрарною підпорою уряду і аґрарну культуру в Росії. Не менш міцною підпорою була молода російська промисловість. За стару опіку російського уряду вона платила йому вірною і правдивою службою. І тілько в остатні часи, коли почала „в палки вбиватись“, стала будірувати і переходити в опозіцію. Знищенням приватної ініціятиви в промисловости і передачею її в руки комітетів большевики вибивали з рук старої Росії великий козир, правда — ціною добробуту самої промисловости. Але иншого вибору у них не було. Російська амальґірована з ріжних націй, шляхом штучного підбору інтеліґенція — в політичних партіях, в пресі, в літературі, штуці вкладала душу живу в старий російський лад. І тут большевики мусіли або знищити ту інтеліґенцію, натравивши на нюю „вулицю“, або голодом і холодом, тюрьмами і розстрілами вибити з неї старі думки і старі ідеї, перетворити на свій лад. Навіть кооперативи, і ті шляхом демаґоґії були напів зруйновані, напів паралізовані в своїй роботі.

Ця їх руйнуюча робота була-б великим плюсом для всіх ворогів „єдиної, неділимої“, коли б ті вороги могли б її використати. Бо руйнуючи старий централістичний лад, большевики цим самим допомогали очищати ґрунт для нових державних будинків, особливо такий засмічений чужими промисловцями, чужими поміщиками, взагалі чужими паразітіруючими елементами ґрунт, як у нас на Україні. На жаль цього принаймні у нас ще й досі немає.

Після руйнування большевики перейшли до другої стадії — до будівничої роботи. Замість жорстокої демаґоґії в армії вони вводять жорстоку дисціплину з китайською і латишською жандармерією. Замість безпощадних розстрілів старого офіцерства вони утворюють нові кадри прилеґірованого дуже щедро оплаченого офіцерства, ставячи його авторітет так високо, як того не робив навіть старий уряд: бо при старому уряді офіцер віддавав наказ, але офіцер і примушував солдата виконувати свої накази. В большевицькій армії для чорної роботи примусу (мордобоя, різок, розстрілів) істнує спеціяльний апарат дядьок-комісарів. І накінець большевики на чолі армії ставляють найвищих старих російських ґенералів і дають їм волю вести широку аґітацію серед своїх старих товаришів по зброї (деклярація Брусілова, напр.).

До державного апарату вони притягають старі найкращі бюрократичні сили. Остатній крок Леніна в сторону недобитків російської інтелігенції, запрошення її до праці, свідчить про його великий державний розум. Так само від старої демаґоґії в промисловости не лишилось і сліду. Замість 6—8 годинного дня заведено 12-ти годинний. Замисть комітетів-диктатори промисловости. Большевики ввели зараз в життя Росії те, це що навіть при старому ладові майже 80 років згадували з обуренням. Аракчеєвщину в формі трудових армій. Від демаґоґії, розгільдяйства в кооперативній роботі, що їм потрібно було для захоплення кооперативного апарату в свої руки, большевики перейшли до націоналізації кооперативного апарату, примусового приспособлення його для державних потреб.

Щож робить зараз наша інтеліґенція?

Найбільш тверезі елементи — центр — приступили до будівничої роботи. На польсько-український аліанс вони дивлятсья тільки як на malum-necessarium на передишку в тяжкій праці національної боротьби за соціяльне і національне визволення. Вони певні, що селянська Україна, коли її вдається стати на власні ноги, може бути тільки державою трудових мас. До центру поволі приєднуються і ліві і праві елементи українського громадянства, але не тут, на вільній волі та на казьонних хлібах, а там на кровю политій, до щенту зруйнованій Україні — під вічною загрозою голоду, холоду а може й смерти. В Кабінет міністрів на найбільш відповідальний пост міністра земельних справ ввійшов ес-де Мазепа. Навіт найбільшь дезорґанізована і дезорієнтована на Україні зараз партія ес-де і та в особі свого У. К. на нараді 7 мая постановила залишити на техничних місцях всіх своїх товаришів і всіми силами допомагати будуванню української державности.

Не те робить українська еміґрація!

В той момент, коли большевики напружують всі сили до збудування Великої, Єдиної, Неділимої Росії, коли вони й чути не хотять про повну незалежність України, коли до будівничої роботи вони стараються приспособити всі елементи, вискакують наші розжирівші „на казьонних хлібах“ Винниченки, Вітики, Штефани, Кондрашенки — ріжні старші і молодші вундеркінди з голосними титулами „бувших людей“ і услужливо пропонують большевикам свої сили до остаточного зруйнування української справи. Демаґоґічна аґітація серед полонених проти української влади, сістематичне обкидання болотом найбільш державно-творчих елементів українського громадянства, підбурювання Галичан проти Наддніпрянців і, навпаки, руйнуюча, демаґоґічна робота через пресу в заснованих за кордоном військових частинах, спроби через своїх аґентів захопити в свої руки роздуті на народній кошт кооперативи, антидержавні виступи в закордонній пресі з ріжними „маніфестами“ ріжних закордонних партійних орґанізацій, котрі чогось пруть по діаметрально-протилежній

лінії від своїх комітетів — ось та „національна робота“, котру тут на чушині провадять Винниченки і Вітики, Штефани і Шаповали і т. д. Народ оцінить в свій час їх поведінку одним виразом: „З жиру казяться! . . .“ Для нас же — інтеліґенції питання ясне: по політичній короткозорости люде, від „избытка енергіи“ взялись знов за ту деструктивну роботу, котру большевики зараз вживають тільки для боротьби з ворогом, замість того, шоб використувати передишку і дружно підготовитись до нової можливої на сході в найблизчих часах ситуації.

Коли большевики будуть розумні, вони використають і услужливі пропозіції Винниченка, і комічний маніфест („ми — Фердинанд ІІ-й . . .“) колишнього голови колишнього трудового конгресу Вітика, котрий, сидячи в Камянці, спокійно дивився і навіть підтримував, як ес-дековска преса травила собаками комісії трудовного конґресу, а уряд арештовував їх; а виїхавши за кордон, згадав, що він є голова того конґресу. Коли робота цих панів буде мати успіх, то через деякий час наш державний віз знов переверниться догори колесами, а мудрі карасі-інтеліґенти будуть потішатись:

— „Кажинный разъ на эфтомъ самомъ мѣстѣ! . . .“

Станислав Дністрянський.

Звязок і сполука народів.

Кожна велика війна викликує після свого покінчення загальне змагання до забезпеки трівкого миру на будуче. Це змагання проявляється не лише у побідників, що хотілиб здобутки виграної війни задержати по віки вічні, але й у побіджених, які потребують довгого часу, щоби загоїти рани та повернути назад до нормальної творчої праці. Тому не диво, що остання світова війна, яка захопила трохи не всі народи цивілізованого світа, та покликала під оружя майже всю мужеську людність від ранньої молодости аж до старечого віку, витворила в цілому світі загальний погляд, що треба ужити всяких зусиль, щоби не допустити до подібиих війн у майбутности. І так прийшла знова до значіння ідея загального звязку держав, хоч іще недавно всі державні мужі висказувалися про неї скептично, та вона здубила собі велику популярність.

Президент Вільсон приступив до мирових договорів із закликом до заснування „звязку народів“, який має називатися „Ліґою народів“, та правні постанови про цю Ліґу поставлено на початок мирових постанов версальского і сен-жерменського договору. Тим зроблено першу спробу міжнародньої кодифікації про „звязок народів“.

Преса цілого світа заговорила про суть і значіння цього звязку у міждержавному житті, та не було такої ідеї, про яку

в останніх двох роках стільки писалося, як саме про ідею „звязку народів“. Виступили й учені з новими дослідами й проєктами, та зібрався вельми цінний матеріял. Але й науковим працям не вдалося ще довести до повної гармонії між висновками наукового методу а справжнім синтезом теперішніх історичних подій.

Тому й ця розвідка розважатиме головні основи всіх тих питань, які, торкаючись ідеї „звязку народів“, дотикають рівночасно найважнійших проблємів теперішньої міжнародньої політики, а з осібна українського проблєму. Спершу слідує однак вияснити основні термінольоґічні ріжниці, які виступають в тоці розвідки.

Держави можуть між собою входити в ріжні постійні звязки або сполуки. Ці звязки чи сполуки мають або зовнішний аб внутрішний характер. Вони є зовнішні, якщо вони змагають до уладнення зовнішних, міжнародніх відносин між державами. А внутрішні сполуки мають державно-правний характер, та їхня мета єсть закріплення взаємин між поодинокими державами на трівких правних формах, принятих у державному праві.

Те, що загальна опінія розуміє під „звязком“ або „ліґою“ народів, належить до звязків першої катеґорії, себ-то до зовнішних звязків між державами. Звичайно розуміється під „звязком народів“ світовий звязок держав, значить — зовнішний звязок держав світа задля спільного вирішування спільних міждержавних відносин з особливою метою, берегти загального мира та перепиняти війни між державами. Тому й ми будемо уживати „звязок народів“ у цьому значінні, хоч мусимо з гори зазначити, що в сути річи є ріжниця між звязком всіх держав, а звязком всіх народів, так як слідує приняти основну ріжницю між державою а народом. Одначе й ми мусимо числитися з загально- принятою номенклятурою, якщо вона здобула собі покищо право горожанства.

На означення звязку чи ліґи народів не уживаємо однак слова: „союз народів“, щоби від вище згаданого поняття звязку держав чи народів світа відріжнити союз поодиноких держав між собою. Союз обмежується на кілька держав, та його значіння відповідає французькому вислову „Alliance“. Союзи або аллянси це означена катеґорія міждержавних взаємин між двома абоількома державами, які звязалися зі собою, щоби боронитися спільними силами проти воєнної політики других держав, колиб вони схотіли виступити ворожо проти перших. Так треба розуміти слово „тридержавний союз“ (Німеччина, Австрія, Італія), так і говориться тепер про „союзні і алліовані держави“ (Франція, Анґлія, Італія, Америка, Япан). З того бачимо, що поняття „союза“ належить також до зовнішних державних звязків, але що треба його розуміти інакше, ніж звязок народів.

Натомість усі инші державні сполуки мають внутрішний, себ-то державно-правний характер. Вони опираються на спільній державно-правній орґанізації та лучать поодинокі держави для спільних державних цілей. Держави задержують про себе на зверх державну самостійність, але відступають добровільно зі своєї суверенности стільки ріжних прероґатив, скільки потреба, щоби перенести їх на державну сполуку, та в цій спільноті піднести свій власний престіж.

У ціх останніх випадках говоримо про сполуки поодиноких держав, та зачислюємо сюди чотирі головні катеґорії: связкові держави, звязки держав, особову й реальну унію. Звязковою державою є на пр. Німецька Держава, Швайцарія, Американські Сполучені Держави. Звязком держав була Німеччина підчас Німецького Бунду. Особова унія була ще недавно між Швецією і Норвеґією, а реальна унія в колишній Австроугорскій монархії. Але й ті сполуки є сполуками поодиноких держав, не сполуками поодиноких народів. Тому коли в наголовку розвідки говоримо про сполуку народів, то маємо на думці нову конструкцію політичної сполуки, котра являється сполукою з внутрішним характером, але ріжниться від державних сполук тим, що вона має бути сполукою народів для народніх цілей, не сполукою держав для державних цілей. Ближче досліди про суть сполуки народів належать до § 3 розвідки.

Приступаючи тим чином до самої теми, обговоримо спершу весь проблєм звязку народів, розваживши його розвиток в історії (§ 1) і позібравши критично постанови мирових договорів про ліґу народів (§ 2). Опісля пояснимо значіння внутрішних державних сполук і поставимо нову катоґорію сполуки народів як розвязку найважнійших політичних питань сучасної доби (§ 3). В цьому останньому відділі подамо також наукову концепцію державно-правного відношення України до сусідних держав.

§ 1. Ідея звязку народів в історії.

I. Уже в старинних віках стрічаємо пацифістів, що виступали проти війни за миром. Сюди належить грецький поет Арістофанес, який у своїй комедії „εἰρήνη“ виступив проти воєнної партії в Атенах та поклав кінець війні між двома геленськими племенами. Але справжнім міжнародним пацифістом є щойно Періклєс. Він заключив в імени атенської держави мир зі Спартою, в якім обєднано, що спори між Атенами а Спартою має через 30 літ вирішувати розємний суд. Опісля він звернувся до всіх сучасних грецьких держав в Европі і Азії з закликом, щоби заснували спільний конґрес для вирішування усіх міждержавних питань, якіб виринули між тими державами.

Та ці ідеї не принялись у старинному світі. У старинних народів почала щойно творитися державна система; з незорґа-

нізованих племен і народів почали помалу витворюватися справжні держави. Доки трівав цей процес, народи мусіли звертати головну увагу на скріплення власної державности і тому не могло бути місця для широких міждержавних взаємин на справжніх міжнародніх основах. Навпаки не кожному народові пощастилося поставити власнами творчими силами свою питому державу, а натомість ці „вибрані“ народи, які осягнули ту ціль, почали підбивати сторонні племена й народи під геґемонію своєї держави.

Так настала в старинних віках ідея „універсальної держави“. „Вибрані“ народи змагали до того, щоби покорити собі весь знаний світ, та стати пануючими державами. Ця ідея не могла щоправда довести до звязку вольних держав, ні вольних народів, але всежтаки вона обєднувала ріжні народні ґрупи в одній державі і через те не лишилася без впливу на розвиток ідеї звязку народів на будуче.

Але про цю „ідею“ може бути мова щойно у тих народів котрі, змагаючи до всесвітної держави, давали й підбитим народам право горожанства своєї держави, значить ті, що приняли принціп „всесвітнього горожанства“; тому не бачимо її ні у Ассирійців, ні у Персів. Ми стричаємо її щойно у грецьких фільософів.

Тут виступає між першими імя Сократеса. Але він сам не поставив теорії світового горожанства, та перші почини її вийшли від грецьких циніків і киренайків. Першу позитивну основу цеї теорії поклав щойно Александер Великий. Він получив космополітичну ідею циніків з терією грецької культурної держави, змагаючи до обєднання цілого знанного тоді світа в одній спільній державі.

Теорію Александра Великого поширили стоїки (Зено), а через них вона дісталася до Риму.

Ідею „універсальної держави“ здійснили щойно Римляне. Виходячи з Риму (civis Romanus) обняла римська civitas цілу Італію, зрівнала ius gentium з ius civile, несучи з римською культурою й римську державну думку підбитим племенам. Ціцеро, Сенека, Маркус Аврееліюс і другі визначні мужі ґолосять ідею всесвітного горожанства, а Цезар переводить в дійсність ідею Александра Великого. Римське право заволоділо над цілим культурним світом, а римська культура, перейшовши школу грецької культури, стала культурою усіх народів римської світової імперії. Так основується культурний звязок старинних народів у спільній римській державі.

II. Середні віки розвязують однак цей звязок, та до керми приходять нові народи. Нижчі культурою, намагається вони переймити старинну римську культуру, але самі не витворюють нічого, що лучилоби племена й народи зі собою.

На руїнах старинної римської імперії повстає нова велика держава німецької нації. Вона й перебирає ідею всесвітної монархії, але ця ідея не може мати того самого змісту, що в колишній римській державі. Брак справжнього культурного звязку між народами розєднює іх між собою, а ідея універсальної держави удержується тільки зовнішним авторітетом, а не внутрішньою силою.

З другого боку находять нові держави у свому змаганні до панування над світом небезпечного суперника в римо-католицькій церкві. Але й римська церква не могла дати того, що їм дала римська держава; вона зреформувала лише етичне життя одиниці, але не була в силі витворити трівких культурних основ для суспільного життя народів. Тому борба римської церкви з німецькою державою о супремацію не могла принести побіди ні одній ні другій стороні, тільки ослабила рівночасно оба чинники, сказуючи саму ідею всесвітної монархії, хоч як сильно виступала вона в середніх віках, на повну неудачу.

Не помогла нічого й знаменито обдумана теорія славного італійського поета Данта („De monarchia"), який домагався централізації всеї влади в одній всесвітній монархії з римським цісарем на чолі, над ідеєю всесвітньої держави перейшла історія середніх віків, хоч як уперто вона придержувалася німецького престола, до денного порядку.

З повним занепадом культурного звязку між народами мусіло повстати змагання до витворення нових культурних основ в тісних межах поодиноких народів. До цього причинилися в значній мірі ґерманські погляди на суспільне життє. Ґерманьці були з роду приклонниками окремішности племен і вони витворили теорію осібних племінних прав („Stammesrechte"). Цей принціп стояв в явній суперечности зі змаганнями німецьких цісарів і римських попів до панування в цілому світі, та домагався признання самостійности поодиноких народніх одиниць. Середні віки не знають одначе ріжниці між народом а державою, тому змагання народніх ґруп до самостійности проявляются тим, що вони на своїх територіях засновують державну владу і для них жадають независимости від других.

Так родиться ідея державної суверенности як протест проти всесвітної імперії.

Та якраз з тою хвилею, коли ідея державної суверенности починає проявляти свій вплив в історії, вириняє спершу й гадка про справжній звязок світових держав, а з нею й проєкт міждержавного конґресу для полагоди міжнародніх спорів і забезпеки загального мира.

Майже рівночасно з Дантем („De monarchia") виступає у Франції королівский дорадник Пієрр Дюбоа (1306) і в своїм творі: „De recuperatione terre Sancte" висказує подібну гадку,

яку в 600 літ пізнійше скодифікувала перша мирова конференція в Газі. Він поборює взагалі ідею універсальної монархії, чи вона прислугувалаб світському монархові чи римському папі, бо такі стремніння викликують на його думки щораз нові війни і міжнародні конфлікти. Натомість він взиває всі суверенні держави, щоби заснували таку міжнародню орґанізацію, якаб мала рішати спори між поодинокими державами. Перший збір державних представників мавби скликати папа. На цьому зборі слідує заснувати постійний міжнародній судовий трибунал для порішування міжнародніх спорів; в разі небезпеки воєнного конфлікту має кожна сторона покликати до цього суду по 3 світських і 3 духовних представників. Дюбоа пропонує вкінці й принеболюючі способи проти тих осіб чи держав, які, не оглядаючися на згаданий трибунал, схочуть нарушити мир; дотичну особу слідує по його проєкту вивезти до Палестини, а дотичній державі відпиняється всякий довіз.

Сучасні держави не приймили однак цього проєкту, бо німецькі цісарі не гадали зрікатися свого змаґання до всесвітної держави, та не було згоди на признання рівноправности всіх держав.

Але гадка заснування такого звязку віджила знова, коли Турки почали грозити Европі. Підняв її чешський король Юрій Подєбрад. Він не признавав політичних претензій німецьких цісарів, але оперся на самостійности всіх „націй" і на самостійности всіх королів та князів. Тому його проєкт змагає до звязку всіх держав, чи великих, чи малих; в цьому звязку малиб також виступати репрезентанти самостійних народніх територій, хочби підчинювалися на зверх иншим державнимя одиницям. Проєкт Подєбрада домагається, щоби сполучені в звязку держави не мали права виповідати війни, ні проводити війну, але щоби це право прислугувало звязкові держав. Звязок має мати міжнароднє законодавство й осібне міжнароднє судівництво. На чолі звязку малаб станути звязкова рада, як постійний орґан звязку. Осібний звязковий суд (consistorium) мавби рішати спори між державами.

На жаль і цей інтересний проєкт стрінула покищо та сама судьба, що проєкт Дюбоа. Німецькі цісарі мали всежтаки настільки сили, щоби не допустити до якогонебудь міжнародного звязку. Крім цього виступає й Франція зі змаганням до всесвітної імперії і так росте віковічна ворожнеча між німецькою а французькою державою, котра спинює всякі проєкти про звязок народів. Але поруч всіх змагань ширшає ідея суверенности всіх держав, та з кінцем середніх віків стоїть вона як незрушимий проблєм.

(Далі буде).

Степан Рудницький.

До основ українського націоналізму.

4. Націоналізм а універсалізм.

З цього, що я дотепер сказав про націоналізм, виходить без ніякого сумніву, що він свідомо чи несвідомо опирається на наукових дійсностях. Свідомо він може на них опиратись щойно від недавного часу — відколи теорія еволюції (чи десценденції — як хто хоче) вказала людському знанню нові шляхи. Модерний націоналізм може бути по належитім розробленню не менче науковим як гиґієна. Він таксамо вказуватиме народам, як найкраще їм жити, щоби бути здоровими, сильними й довговічними, як це робить тепер гиґієна супроти поодиноких людських індивідуів.

Несвідомо або півсвідомо опирався націоналізм на наукових дійсностях споконвіку. Націоналізм — це ведення „відмінкової лінії" даної відроди, відміни породи Homo. Як такий він істнує від найдавніщих часів розвитку людства. Доказують це т. н. народи природи, які звичайно зовуть „дикими народами" хоч ця назва цілком безглузда. Вони — мож сказати екстремні націоналісти — шовіністи. Їх власний нарід це одинокі „люде" — все инше це Біг зна що, в кожному разі щось низшого. Багато назв, якими називають себе народи природи в переводі значить просто „люде" (Іннуіт Ескімосів, Коі-Коін Готентотів і т. п.). З цього основного почування виходять усі відносини ціх примітивних націоналістів до инших народів і племен, уся їх нераз дуже оріґінальна „нутрішня політика".

З цього і з безлічи инших етнольоґічно-біольоґічних даних виходить, що народи й націоналізми старі як світ. Тільки їх форми були відмінні від нинішних, відповідно до ступінів культури й її прикмет. Тільки іґноранція може говорити, що нації й націоналізм це продукти XIX-го віку чи капіталістичного устрою. Що ця іґноранція так широко панує поміж істориками, соціольоґами, економістами і т. д. це не дивниця. Вони бач замкнені кожний у тісному кругозорі власного „фаху" а беруть ся тут до справи, яка належить перед усього до антропоґеоґрафії й етнольоґії та біольоґії. Цілком природно, що не знаючи звичайно навіть головних основ ціх наук, не можуть нічого путнього знати про суть нації чи націоналізму.

Правда, нинішний чи вчорашній офіціяльний націоналізм Німців, Французів, Англійців, Москалів, цей націоналізм Українців, проти котрого в нас так влучно а даремне боровся Драгоманів, в деяких своїх питомих формах, прикрасах і мережках є дійсно продукт XIX-го віку, продукт між иншими також і капіталізму, февдалізму, мілітаризму і т. п. Але (це треба добре памятати!) саме тільки в своїх формах, формочках, прикрасах і мережках,

вибуялих паростах, а не в суті, не в почуттю національної окремішности, не в держанню відмінкової лінії. Трішки цеї суті і в ньому було, тільки що приголомшене акцессоричними прекметами. В кристальних скельних породах є, як звісно, ріжні складові частини: т. з. головні й т. з. акцессоричні. Часами акцессоричні цілком подавляють головні, однак сиеніт все остає сиенітом, порфиріт порфирітом. Суть націоналізму лежить у веденні відмінкової лінії, а не в припадкових, хвилевих, до даного століття примінених прикметах. Модерний, на наукових основах побудований націоналізм щойно тепер родиться, півнауковий націоналізм був живий вже в XVIII і XIX столітті, первісний півсвідомий або й несвідомий є прастарий, присутний все і всюди впродовж цілої історії людства, у всіх народів світа. І все він був, є і буде в тісній звязи з науковими дійсностями, свідомо чи несвідомо збудований на людському знанню.

* * *

Історія культурного розвитку людства з певного боку й погляду це нич иншого, як боротьба знання з ігноранцією. Ігноранція все була, є й мабуть довго ще буде сильніща від знання. Розуміється физично, бо має все й усюди багато більше представників як їх має знання. Та інтеллектуально ігноранція з природи річи слабша як знання. В боротьбі з ним вона старається добути собі як найбільше сторонників і як найкращу збрую. Ігноранція апелює тому до чуттєвої сторони душі людини й ставляє на цьому широкому й родючому полі проти критичного вільнодумного знання безкритичну й рабську доктріну чи пак доґму.

Основою всіх універсалістичних доктрін є антропоцентризм, понятий що найменче у тім змислі, що до чоловіка прикладається инше мірило як до инших частин орґанічної природи. Видно це перед усього з порівнання головної цїли всіх універсалізмів з науково сконстатованим напрямком розвитку природи. Природа основана на нерівности пород, підпород і т. д. аж до індивідуїв і стремить до вдержання окремішности пород і до дальшого ріжничковання їх, до творення нових пород, підпород і т. п. Усі універсалістичні доктріни стремлять до більшої чи менчої нівеляції ріжниць поміж індивідуами, племенами, народами, расами і т. п. Коли природа стремить (сли можна вжити цього вислову!) до звершення індивідуальности одиниці, племени, народу і т. п. то універсалізми хочуть тільки ущасливити людство ріжними дорогами, однак завсіди шляхом боротьби з індивідуальністю одиниці чи гурту, з розвитковим напрямом у природі.

Кожний чоловік з научним світоглядом відразу пізнає, що всі універсалізми так для цілости людства як і для його частей дуже шкідливі. Бо вони стають на перешкоді природному розвиткові, котрий мусить іти шляхом природописної конечности. Спи-

нювати його це тільки марна затрата енерґії, яку можнаб було з'ужити на щось кращого.

Багато було, є і мабуть буде ріжних універсалізмів. Поклясіфікувати їх по правилам природописної систематики річ не легка. Бо теоретично, на словах, на текстах своїх доктрін ріжні роди універсалізму ріжняться один від другого як „небо від землі". Практично, в дійсности ріжні роди універсалізму не тільки що повязані між собою безліччю звязків, споріднень, філіяцій, але мають сливе однакові методи й однакову ціль. Методи такі: ціле людство ділити не так як робить природа на раси, народи, племена і т. п., а на кляси (звичайно, аби справа була простіща, на дві головні), всюди акцентувати цей поділ, клясову ворожнечу й боротьбу всюди викликувати й підцьковувати, безкритично опиратися на доктріні й авторітеті. Ціль однакова у всіх, що правда не в словах (які у всіх універсалізмів дуже гарні) а в ділах: міліярдова череда підданих — над нею-ж горсточка дійсних всемогучих володарів.

Головних галузей універсалізму треба приймати що найменче чотирі. Попробую їх тут коротко з'ясувати, не маючи впрочім претензії, що на ціх кількох стрічках зможу подати бодай сяк так докладний образ:

1. Перша галузь універсалізму це державно-правовий універсалізм (назвім його коротко „синій" від „синьої" аристократичної крови). Здавалося-б, що саме він стоїть на націоналізмі й „піддержує" його при помочі родової аристократії, бюрократії, мілітаризму і т. п. Так, він дійсно вийшов від примітивних національних держав середньовіччя. Та приняття римського права, яке колись обіймало сливе цілий культурний світ і було визначно універсалістичне, та вплив релiґійного універсалізму цілковито ослабив національний елємент у державах пізніщого середньовіччя й нових віків. Дуже скоро прийшло на далені противенства між двома великими клясами: панів і підданих до інтернаціоналізації спершу володарських родів, потім арістократії, навіть бюрократії й офіцерства. Кожний з нас знає, що королівські й царські роди чи індивідуа не мають сливе ніяких національних почувань, міняють національність чи віру наче рукавичку, аби тільки панувати. Тесаме дотичить родової аристократії, в менчій мірі низшої „шляхти". Бюрократи й ґенерали теж звичайно згідні служити всякій державі хочби й це була держава чужого ба й ворожого народу. Ми Українці знаємо аж надто добре, що українському (з походження) аристократові, бюрократові, вищому офіцерові багато близший Поляк чи Москаль аристократ, бюрократ чи офіцер як Українець, коли він простий собі громадянин. Доктріни синього універсалізму записані в збірниках законів і в несписаній традиції savoir vivre'у ta code d'honneur. Його приклонники обовязково підпирають „ярижний" патріотизм, звичайно „уміренний" псевдонаціоналізм, часом також шовінізм

для своїх цілей: аби маса (номінально рівна перед законом!) служила нечисленним верствам, що вищі родом чи урядом.

2. Друга галузь — це релігійний універсалізм — назву його по втертому звичаю „чорним“. Він старається ущасливити все людство на релігійно-моральному полі. Бо виходить він від світових релігійних системів. Це само по собі дуже гарне, бо віра для всякого вільнодумного чоловіка має для чуттєвої сторони духового життя таке саме значіння як наука для інтеллектуальної сторони. Та т. н. світові релігії: мойсеєва, буддійська, християнська, могамеданська не вдоволяються на жаль пануванням над чуттям людини, а бажають опанувати й інтеллєкт — словом цілу людину. Це вже не віра, а воюючий клєрікалізм. Він бажає панувати над усім людством, щоби всі люде вірили в одні догми, жили на однаковий спосіб, слухали одного універсально-релігійного авторітету (читай єрархії!) без огляду на свою особисту чи народню індивідуальність. Тим способом мають знівелюватись усі ріжниці між усіми людьми й усі мають бути спасені на один лад. Є дві кляси: маса вірних і горстка пануючої єрархії (коли не будемо числити „невірних“). Це не перешкоджує чорному універсалізмові приймати деколи національне обличчя.

3. Третя галузь — це капіталістичний універсалізм. Назвати його можнаб золотим або просто „жовтим“. Він бажає ущасливити людство, даючи кожному осібнякові позірно необмежену спромогу розбогатіння й економічного панування над иншими людьми. В дійсности він стремить до панування всесвітнього капіталу (зглядно нечисленних його посідачів) над продукуючими й консумуючими масами. Жовтий універсалізм звичайно йде в згоді з синім, з яким його лучить безліч звязей, та бачимо, головно в найновіщих часах, що він не хоче вже йому лишити навіть позірного престіжу панування над світом, а загарбати все собі. Пока що капіталісти мають уже дійсне панування над світом, недалека будуччина, коли воно буде також формальне. Капіталізм послугується деколи також клєрикалізмом або мілким „ярижним“ націоналізмом. Клясова система жовтого універсалізму дуже проста: пануюча кляса капіталістів і поневолена кляса бідноти. Перша що раз менчає числом та росте в капітал і силу власти, друга числом більшає та більшає й її соціяльне поневолення і „безгрішність“. Жовтий універсалізм сповидно дуже вільнодумний, нераз „щедро“ підпирає науку й мистецтво. Та ця вільнодумність кінчиться там, де наукові досліди чи мистецькі твори стають небезпечні для „кишені“, і переходить у безоглядну боротьбу з „небезпечними для суспільного ладу агітаторами“. Капіталістичний універсалізм понимає людство універсалістично, стремить до загальної нівеляції та має на оці тільки матеріяльний бік, у противенстві до обох попередніх універсалізмів, що звертають позірно головну увагу на духовий бік людського життя.

4. Останній у черзі та може найбільше актуальний у теперішности є соціялістично-комуністичний універзалізм, звичайно „червоним“ званий. Є ріжні, преріжні породи, підпороди й відроди цього універсалізму й усі дуже не люблять, коли зводити їх до спільного знаменника, та природописний світогляд велить дивитися не на відтінки в догматах і на доктрінерські формалістичні вигадки, а на загальну суть. З антропогеографічної точки погляду представляється суть червоного універсалізму ось як: Расові, народні і т. д. ріжниці між людьми є маловажні, належить стреміти до їх знівелювання. Таксамо повинні щезнути ріжниці між поодинокими індивідуами поки що в економічному життї; подумання до кінця основних думок ріжних соціялістичних напрямків дає постулят загальної нівеляції. Дійсні ріжниці поміж поодинокими людьми чи гуртами людей є тільки клясові — між посідаючими клясами й індівидуами (головно буржуями — цю назву прикладають часто, risum teneatis, і до селян та інтелігентних нуждарів) та робітничим пролєтаріятом. Ці клясові ріжниці треба усунути через згуртування пролєтарів усіх країв, звалення великого й малого капіталу та індивідуалістичної господарки й заведення коллєктивістичного хозяйства, опертого на рівности всіх громадян і удержавненню (соціялізації) цілої продукції, розділу й консумції. Абстрагуємо тут цілком від ріжниць, які панують поміж поодинокими напрямками й партіями соціялістичного універсалізму, та в результаті вони таки стремлять до цього, аби загал — себто держава впорядкувала життя кожної людської одиниці примусово на всіх царинах. Для нас, що досліджуємо справу націоналізму, спеціяльно цікаве й важне те, що червоний універсалізм є в дійсности найбільше консеквентний в нівеляції одиниць і гуртів. Інтернаціоналізм це дуже часте слово в устах кожного червоного універсаліста. Під ріжними, звичайно дуже гарними на звук, комуналами-загальниками все й усюди пробивається стремління довести до того, щоби ціле людство творило дійсно одноцільну єдність, без расових, національних, племінних ріжниць. Дуже цікавий також прикметний матеріялістичний світогляд (спеціяльно виразний у марксізму) у всіх історичних, соціольогічних, ба й етнольогічних квестіях, спарований на диво з давньою Геглівською і спорідненою спекулятивною фільософією. На комбінації цих двох дуже гетерогенних елєментів основана ідеольогія соціялістичного універсалізму з окрема марксістична. Вона вже від декілька десятиліть мусить бути вважана не чим иншим, а догматикою, бо оперта на цілком перестарілих наукових основах. Пр., вже з новітньою теорією еволюції соціялістичної ідеольогії не можна ніяк погодити. До поступів науки, невигідних його доктрінам, відноситься соціялізм mutatis mutandis цілком так само як клерикалізм. Та й взагалі соціялізм був від самого початку певного роду релігією. В останніх часах він став нею ще більше і то релігією з догмами, етикою,

святими книгами (місця з творів Маркса, Енґельса і т. и. цитуються у соціялістичних письменників цілком таксамо, як слова дотичних святих книг у клерикальних письменників), єресями, сектами, соборами й синодами. Даючи легко зрозумілий для всякого й заокруглений світогляд, опановуючи обіцянкою туземного щастя чуттєву сторону душі своїх прозелитів, є соціялістичний універсалізм для націоналізму специяльно небезпечний. З осібна український націоналізм страшенно потерпів від соціялізму; бо вияловів до нащаду через те, що соціялізм заполонив у XX віці в свій інтернаціональний, властиво антінаціональний табор усю здібніщу молодь, таксамо, як це зробило перед 900 роками на Україні християнство в свойому сирійсько-византійському виданні . . .

На цьому й кінчу мою, задля її короткости певно незугарну характеристику універсалізмів. Усі вони — це більш або менче релігії з більше чи менче виробленими доґматиками, етиками і т. и. Всі вони дуже влекшують людині добуття одноцільного світогляду, роблять людей легко щасливими надією чи й дійсністю. Цього всього не може на жаль подати так легким шляхом знання й оснований на нім націоналізм. Та всі універсалізми побудовані або на зовсім ненаукових преміссах або на давно пережитих етапах науки. Томуто всякому універсалізмові приходиться або прийдеться завертати зі свого на позір так прямого шляху й іти на компроміси ad infinitum. Шлях новітнього, на науці побудованого націоналізму не є й не може бути такий простий як стріла. Бо його будує не заковязла спекулятивна доктріна, а жива вільнодумна наука, яка індукцією шукає дороги. Та гуцульський плай, хоч нераз в'ється як навіжений дрібними закрутами по облазах та грунях, певніще заведе на шпиль як вибрана „прінціпіяльно“ проста дорога. За зворами, сиглами, недеями, улогами, цекотами не найти мандрівникові дороги, хибань, що як непишний заверне з „прінціпіяльної“ прямісінької дороги на такий простий собі, хлопський гуцульський плай. Хто правцює той дома не ночує!

*

Універсалізм це одна катеґорія противників, з котрими треба боротися націоналізмові. Друга катеґорія противників це впливи чужих народів. Характеризувати їх тут не будемо — навіть коротко ні. Бо при меріторичнім трактованню українського націоналізму буде для цього богато краща нагода як тут. Таксамо універсалізми можна буде щойно в специяльній части розвідки, в кожнім конкретнім випадку як слід схарактеризурати.

Ось тут і конець моїм загальним міркуванням про український націоналізм. Тепер перейдемо до специяльного, меріторичного його трактовання. Виходити будемо за кожним разом від одної з дійсних признак самостійного народу й обговорюватимемо всі звязані з дотичною признакою проблєми українського націоналізму.

*

Ст. Смаль-Стоцький: Наша еміґрація.

З усіх боків чути нарікання на наш уряд і його представників, що мовляв цього не зробили, те знов зле зробили і т. и. Читаємо всяку лайку на них. Нема таких брудних помиїв, щоб їх не вилив то один то другий „патріот" на їх голови. Не стану їх боронити. Докори — але не проста лайка і брудні помиї — понайбільше вповні оправдані. Без критики в нашому публичному життю не обійдемся, але-ж бо здорова критика мусить бути і доброжичлива і творча. Звичайно-ж маємо враження, що критики зводять тільки свої особисті рахунки. Длятого і їх критика не має бажаних наслідків поправи у внутрішних і зовнішних видносинах українського народу і його державности, бо уважається не річевою, а тільки виразом особистої ворожнечі. Та на жаль, на більше творчої дільности не здобулася наша еміґрація.

Повним правом ставляємо всякі жадання і вимоги до нашого уряду і його представників, і це може мати безпечний успіх тільки тоді, коли і нам, українському громадяньству, ніхто не зможе закинути, що ми не сповняємо своїх горожанських обовязків. Можемо сміло сказати, що чим більша рухливість і творча праця громадянства, тим успішнійша політика уряду; що рухливість, чи недбайливість, чи сіпанина громадянства і уряду стоять в прямому відношенню до себе.

Виходить на таке, що треба вже раз спитатися: а що-ж ми, що зробило для укр. справи наше громадянство, якого тут на еміґрації, особливо по катастрофі в листопаді минулого року, опинилося не сотні, а тисячі, і то що найвищої інтеллігенції? Чи виявили ми ту творчу силу, якої з повним правом очікує від нас народ в скрутних хвилях свого життя?

Не тільки ми маємо право судити других, але і нас судитиме невмолима справедливість по ділам нашим. А суд той, чи не випаде він для нас грізніший, ніж наш суд над другими?

І тут мушу сказати те, що не раз, а часто доводилося мені чути з уст чужих, але дуже прихильних і доброжичливих нам людей, що та нечувана розтіч думок нашого громадянства на еміґрації, те пряме безголовля (поминаючи мовчки злочинну розгульність і т. и. деяких людців), та цілковита незгуртованість і незорґанізованість його, а що найменьше повна безрадність і байдужність, та несеріозність в справах народніх, ті безглузді скоки від одної орієнтації до другої, хамелеонство, політична безхарактерність, брак одностайности і односердности і. т. др. — роблять на чужинців незвичайно прикре враження і більше нам зашкодили, ніж всі промахи і дітвацькі теревені нашого уряду і його представників. Бо-ж прецінь тут на еміґрації зібрався цвіт нашої найвищої інтеллігенції, колишні міністри, професори, високі урядовці, адвокати і и. Від них має повне право народ і світ вимагати ясної, одностайної думки, поважної праці в справі України, а вони тимчасом виявляють собою всю нашу бездарність і нікчемність, так що у нашого громадянства на еміґрації ні сліду почуття великої відповідальности в цій епохальній хвилі, ні сліду державнотворчого духа, ані ясно висловленої спільної волі, чого ми справді хочемо, до чого змагаємо, що є нашим спільним політичним ідеалом.

Нехай ніхто не гадає, що Україною і нашою еміґрацією не цікавляться чужинці. Вони слідкують за всіми нашими думками, нашими вчинками, вони все знають, що у нас робиться, що говориться, вони все читають, що наші люди дру-

кують... І на тій підставі прийшли загально, як про це богато з нас мало нагоду переконатися, до дуже поганих для нас висновків. І бачимо на власні очі, як наші противники вміють це все проти нашого нараду визискати. Такий суд чужинців. А що ще нарід наш скаже, коли доведеться нам колись вернутися до рідного краю?

Крайня пора схаменутися і над тим застановитися. Богато лиха накоїлася, але ще час все направити. Бо на сході Европи ще довго буде варитися, доки з революції вийдуть здоріві політичні і соціяльні організми.

Що-ж нам робити? Коли сами не вміли ми доси нічого путнього придумати, то хоч учімся від других народів, яким чином вони вміли здобути самостійность своєму народові, і як вони успішно заходяться коло будови своєї державности.

Дня 6-го квітня 1916 пише Масарик з Лондону в посланію Чехам на Русь ось що: „А перш усього ми собі тут бажалиб, щоби ви всі були зєднані, зєднані нашою головною, а тепер єдиною думкою здобути політичну самостійність нашому народові. Ця думка і це змагання мусить конечно згладити всякі особисті і місцеві ріжниці. Треба збільшеної карности і панування над самим собою, бо збільшена наша відповідальність... Тепер пора покористуватися досвідами, і поступати далі в як найбільшім зєднанню. Зголошуємося до самостійности, змагаємо до неї, длятого всі мусимо доказати чином, що ми в силі стати в один ряд до спільної праці...“

Чехи послухали золотих слів батька Масарика, хоть у них, як звісно, партійне життя незвичайно розвите, і мають тепер свою республику. А добути самостійність ческому народові було тяжче, ніж нам тепер...

Треба нам отже згуртуватися, зорґанізоватися, витворити спільний орґан нашої волі з великим моральним авторитетом супроти громадянства на еміґрації, супроти нашого уряду, а не меньше також і супроти чужинців, супроти світа. Тілько в орґанізації наша сила. Нею осягнемо ми насамперед те, що припинились би всякі дикі оргії деяких непритаманних людців, що з дуру голови самі не знають, що роблять, що тілько соромом і ганьбою покривають імя України; бо супроти них станула би моральна сила всього зорґанізованого громадянства. В ній виявилась би спільна воля громадянства, яка аж тоді вміла-б сказати своє важке і рішуче слово урядові і чужині, так що всі зналиб, і свої і чужі, чого ми як громадянство бажаємо, за чим стоїмо, від чого ми ніяк не попустимо, за що готові боротися до самого краю. Тим взагалі осягнули-б ми те, що було-б між нами менше ганьби, більше праці, а українському народові більше чести.

Знаючи наше розбите, розєднане громадянство, я вповні свідомий того, як незвичайно тяжко звести його до купи. Та всеж таки думаю, що ніхто з нас не сміє не застановитися як найглибше над всякими способами, як би це осягнути, бо-ж прецінь без того ми ніяким чином не в силі ані добути нашому народові самостійности і волі, ані, добувши її, її удержати і нашу державність гаразд вибудувати. Всі дотеперішні наші досвіди є сумним на це доказом.

Длятого нехай же мені буде вільно висловити думку старого непоправного ідеаліста, а при тім і реаліста.

Читаю і студіюю пильно цілу, вже досить велику літературу, про те, як добували Чехи волю і самостійність своєму народові. Приглядаюся з близька дуже

пильно тому, як вони будують свою державність. Студію твори Масарика, виликого чоловіка — рівного йому силою духа і енергії я в цілім світі тепер не бачу. Студію також всякі твори про те, як Німці в Німеччині гадають перебудувати і вже перебудовують свою державу. В цих студіях находжу контролю своїх думок. Це дає мені сміливість сказати своє слово в наших справах.

Для мене отже це річ ясна, що без згуртовання, без зєднання, без організації всіх наших сил, без посвяти кождої людини, без напруженої, спільної, згідливої праці не можемо ми добути волі нашо му народові. А яким припадком і добули, то не зможемо її удержати і державність нашу вибудувати.

Роздумуючи глибоко над причинами нашого розєднання, бачу їх перш усього в тім, що ми в наших революційних змаганнях не відріжняємо докладно двох зовсім окремих річей, а саме політичної революції від революції соціяльної і помішали їх з собою як горох з капустою. Декому з нас здається, що коли впав в Росії царизм, то тим вже закінчилася і для нас політична революція, і що ми, видавши четвертий універсал, добувши в берестейськім мирі визнання деяких держав, прогнавши Скоропадського, установивши директорію, або знов совітську українську владу з Раковським на чолі і т. д., маєм вже політичну самостійність вповні забезпечену і можемо тепер вже тільки переводити соціяльну революцію. Тимчасом, коли добре над усім тим застановитися, то це все неправда, або самообман. Навіть ті з між нас, що думають перш усього про соціяльну революцію, мусять нарешті, коли все добре розважать, прийти до переконання, що добутки соціяльної революції дадуться вповні забезпечити тільки в самостійній, від нікого незалежній Україні. Инакше будуть вони завсіди висіти немов у повітрі, бо залежатимуть від того, що станеться в Московщині. А прецінь ніхто не може бути на стільки наївним, щоб ані на хвильку не сумнівався, що в Московщині буде вже вічно большевицький рай та що там не може вже ніколи настати для соціяльних реформ і неприхильна зміна.

Длятого треба нам докладно відріжняти політичну революцію від соціяльної і перш усього всіх сил доложити, щоби забезпечити повну політичну незалежність України, а тим добути нікимі нічим необмежену волю нашому народові переводити собі такі соціяльні реформи, яких тільки душа забажає. І ті здобутки будуть аж тоді на всі боки забезпечені.

Політична революція, чи там здобуття незалежности України, річ в теперішніх часах не так то дуже тяжка. І колиб уміли ми всі одностайне, односердне за неї стати, вона далася б досить швидко перевести і закріпити. Зате соціяльна революція річ дуже складна. Перш усього ще щойно покажеться, чи у нас, в незалежній Україні, доконечно потрібно буде соціяльні реформи переводити аж революцією, а не еволюцією. Переведення соціяльних реформ вимагає довшого часу, навіть десятків літ, а потім знов десятків літ, бо соціяльним реформам, хотьби навіть в большевицькім раю, ніколи не може бути кінця, доки нарід жиє і розвивається, доки його воля, правда і сила може вповні свобідно виявлятися в своїй власній хаті. О цю свою власну хату ходить отже в першу чергу, і в тім, як бачу, можна-б звести всіх Українців до купи, бо-ж навіть укр. комуністичні ґрупи на Україні з дуже малими виїмками обстають перш усього самостійність України.

Друге наше найбільше нещастя лежить в тім, що у нас мало віри в наші власні внутрішні сили, і що з тої причини у нас вибуяли найріжнійші орієнтації,

які нас поділили прямо на ворожі табори. Це лежить, здається, в психіці українській, що ми дуже радо бачили-б, коли-б за нас хтось нам хочби самостійність добув. Тимчасом реальне життя показує, що чужими руками добре хиба присок загортати. Без напруження усіх наших внутрішніх сил ніхто нам, хоть би може й рад, не збудує вільної України. Всі надії повинні ми покладати тільки в свої власні внутрішні сили, ними мусимо творити факти життєві, а тоді від приятелів не зможемо обігнатися. Тепер ми в світі з нашими орієнтаціями виглядаємо як настирливі жебраки. Колиб ми своїми власними силами бодай на малій частині України вміли були завести і удержати лад і порядок, колиб змогли з України вивезти в світ хоть дещо нашого збіжжа і сирівців, та дістати зі світа все для нас потрібне, тоді світ зараз зорієнтувався би на Вкраїну, зараз зголосилобися до нас багато приятелів.

З того виходить, що треба нам як громадянству закинути всякі орієнтації, бо вони нам тілько шкоду приносять, нас розєднюючи і наші сили присипляючи; ми повинні мати тілько одну, однісеньку живу орієнтацію на Вкраїну, на наш народ, на наші власні внутрішні духові і фізичні сили — це нас всіх в один мент зведе до купи, а з ворогів зробить згідливими братами. Не сміємо забувати і того, що „орієнтації“ можуть бути провокації... Може дехто за таку, чи сяку орієнтацію і гроші взяв або бере...

Третя перешкода до нашого зєднання для збудовання своєї власної хати — це наше партійне безголовля. Я зовсім не противник партій. В живім народнім орґанізмі мусять бути партії і скрізь вони в здоровім орґанізмі здорові. Але у нас? — Хто приглянеться партійному життю тут на чужині, а до того кождий з нас має тепер добру нагоду, той мусить прийти до переконання, що у нас на Вкраїні партій в змислі европейськім тепер ще властиво нема; ні сліду у нас справдішньої партійної орґанізації. Кількох ватажків тут і там — без війська, яких до купи полічити можна на пальцях. Це хиба кліки, а не партії, це карикатура партії; а що у нас з емфазою говориться про партії, це тільки гра в партії, малпування чужим, тай наші „партії“ — це также тільки малпування чужих партій. Вони не виросли орґанічно на нашім народнім ґрунті з живої потреби народного життя, бо такого самостійного життя у нас ще навіть і не було. А проґрам „партій“ це звичайно мрак во облаціх. За те дебатовання, пустомельство, доктринерство — одним словом — великих слів велика сила, а більш нічого. Прийде час, як зажиє наш нарід дійсно своїм життєм, тоді і повстануть серед нього живі, здорові партії, бо життя і його конфлікти творять партії, а не хаос, в якому наше політичне і соціяльне життя тепер ще находиться. Длятого моглиб всякі ватажки, або т. зв. заряди „партії“, на яких звичайно всі партії і кінчаться, бути трохи скромнійшими, бож сила їх на них же і кінчиться. Перший ліпший демаґоґ може перевернути всі наші партії горі дном.

Але якби і була у нас в краю дійсна партійна орґанізація, то тут, на еміґрації, не може бути партій. Ми всі попали сюди як люде і ніхто, хочби і сам ватажок „партії“ (як що він є зорґанізований і здисциплінований громадянин, а не який самодержець), не має і не може мати права ані уповажнення виступати там як партія. Він як людина може уважати себе що найбільше членом своєї партії, кермуватися її засадами, проґрамою (як що у його партії є якінебудь сталі засади і проґрама) а більш нічого. Думаю отже, що тільки з хаотичного стану нашого партійного життя і з хаотичних понять про партійну орґанізацію можна

собі пояснити такий факт, що двоє троє людей засновують собі тут, на еміграції, шумний комуністичний бльок. Тут, на еміграції, всі ми тільки люди, і говорити має право кождий тілько сам за себе, а не за партії, коли ми самі до себе і до своїх партій як громадяни відносимся щиро і сумлінно.

Але у всіх нас як членів одного народу є спільні интереси, всі ми докупи і кождий з окрема повинен почувати на собі велику відповідальність перед народом і перед чужиною, всі ми настільки дозрілі, щоб знати, що тільки згуртованням нас усіх і доброю організацією можемо виявити свою волю і силу і сповнити свій народній обовязок. Отже згуртуймося як люди, як сини одної неньки, і переведім таку організацію, щоб дала нам і нашому народові значіння і силу, щоб придбала нам і нашому народові честь. Організуймося, ще не запізно!

Цю спільну організацію уявляю я собі так. В кождім осередку, де зібралася більша скількість наших людей (як от у Відні, Празі, Берліні, а може і в Парижі, Женеві...), треба якимнебудь чином (як не йде инакше, то ініціятивній групі людей) скликати збори громдянства, перевести про цю річ дискусію, всіма силами старатися найти для всіх спільплятформу і вибрати якийсь спільний орган. Потім на зїзді вибраних відпоручників місцевих організацій треба би вирівнати і установити одну спільну плятформу для цілої еміграції і вибрати спільну раду. В разі конечної потреби могла-б ця спільна рада, аби надати якійсь важні справі більше сили, скликати і конгрес усіх так зорганізованих громадян на еміграції. Колиб нас так зорганізованих було 200, 300 (а може бути і тисяча!) то це безпечно дало би нашому голосові в народніх справах великого значіння. Не потребуємо турбуватися тим, як дехто лишиться поза організацією. Бувають скрізь такі люди.

Отсі слова подиктовало мені щире бажання українському народові кращої долі, чести і слави, і свідомість почуття обовязку в найскрутнійших хвилях народнього життя супроти народу. Годі далі спокійно приглядатися тому, щоб злочинними вчинками, безглуздими гаслами писалась історія нової, ще страшніщої, ніж була перша, руїни України.

Павло Чижевський.

Отвертий лист

до Редакцій Боротьби й Нової Доби.

Хвальні Редакції!

Хоч світогляд Ваш на події великої соціальної, політичної і національної революції на просторі колишньої Російської Імперії взагалі і на Україні з окрема і не однаковий, але ж грунтовна, вихідна точка погляду у Вас одна:

„Уся влада на Україні (як і скрізь) повинна належати Радам!“

Через те я дозволяю собі звернутися до обох названих Редакцій з цим листом, прохаючи зясувати зміст тої формули відносно, принаймні, України.

Таке зясування не було би зайвою річчю і от через що.

Хоч сістема „совѣтов“, чи рад, істнує вже в Москівщині більш двох років, але широкі кола українського громадянства мало ознайомлені з тією сістемою — може тому, що серед завзятої

боротьби між радянцями і контррадянцями було багато запалу, та мало щирого бажання зрозуміти точку погляду свого супротивника, — може тому, що безперервний стан війни між Україною та Москівщиною не сприяв грунтовному обміркуванню тої пекучої справи. Та хоч би московська радянська сістема й була нам добре відома, так питання про те, як, в уяві наших українських радянців, ота сістема повинна бути приложена до України, — зоставалося би нерозвязаним, бо умовини соціально-економичного життя й псіхолоґія ріжних верств народного громадянства не такі на Україні, як на Москівщині.

Важливість же розвязання того питання для обох сторін — це б то й для радянців так само як і для контррадянців — є очевидною: можливо, що знайшлися би які точки, на яких можна було би погодиться, можливо, що намітився би який компроміс. А хоч би не було й того, так, однаково було би цікаво вияснити найяскравіше ті головні точки, коло яких має скупчуватись боротьба двох ріжних світоглядів.

Щоб одразу поставити те питання на більш реальний грунт, я подаю нижче статистичні відомости про склад українського населення, попережаючи одначе, що відповідні цифри не досить точні, бо і взагалі вони відносяться до передвоєнного часу, тай використати усих передвоєнних данних досить тяжко в умовинах закордонного життя. А про те, одхиляючись в тій чи иншій мірі від справдішніх цифр, вони дають досить справедливий малюнок соціально-економичного змісту людности на просторі України.

1. Пролетатіату мійського	2	процент
2. „ сільського	1	„
3. Робітників, що мають добрі будинки на власному ґрунті	1·5	„
4. Дрібних промислівців, що власноручно заробляють свій хліб, користуючись иноді й робітниками, але в числі не більшім складу власної сімї	2	„
5. Дрібних купців, базарних торговців, перекупщиків та перекупок, власників малих сільських крамниць, щитинників і т. и.	1·5	„
6. Селян, що мають тільки хату на власному городі	4·5	„
7. „ „ „ „ до 3 десятин землі на господарство	21	„
8. Селян, що мають від 3 до 15 десятин на господарство й що обробляють землю власноручно	55	„
9. Селян, що мають землі від 15 до 50, які переважно обробляють землю власноручно, але ж наймають иноді якого робітника, приймають жинців і т. д.	6·5	„
10. Селян (взагалі землевласників), що мають більш 50 десятин	3·5	„
11. Буржуазії	1·5	„
	Разом 100	процент

Коли б ми запиталися вислідити національний склад отих верств громадянства, так побачили би, що відсоток української людности (якої на Україні взагалі коло 72%) збільшується від Ч. 1 до Ч. 7—8, де вона досягає найбільшої чистоти, і зменшується від Ч. 8 до Ч. 11.

Соціалісти контрарадянці, це бо СД, СР, СН, СФ, мають инший світогляд на організацію влади:

„Вся влада всьому народові“!

Кажуть вони, гадаючи, що позбавити приймати участь в організації влади було би неможливим навіть отих 1·5% людности на Україні, які складають буржуазну верству громадянства. І це з кількох мотивів: перше — неможливо нікого позбавлять права приймати участь в обміркуванню справ, які так чи инак його торкаються. Друге — трудящого люду так багато, що йому нічого боятися боржуазної опозиції. Третє — буржуазна опозиція навпаки була би дуже корисною для робочого люду через те, що вона зьясовувала би ріжні соціально-економічні питання з точок погляду протилежних точкам погляду робітників і через те сприяла би ріжносторонному їх освітленню. Четверте — на практиці явилися би непоборимі труднощі у відріжненню трудящої істоти від буржуазної.

А коли хто додержується погляду, що вся влада повинна належати всьому народові, той гадає також, що кожний зайвий посередник між народом і владою — то є зле. Найкраще було би, колиб сам народ, уся людність, приймала участь в обміркуванню своїх справ, як от, наприклад, у сільській громаді. Але ж не тільки для повіта або для держави, те є неможливим навіть для волості, де громадянські справи обмірковуються вже не всим народом, а його виборними, його представниками. Так само в повітах, краях і державі. Отже, щоб менш було скрізь хвальшування народньої влади, повинно, щоб усі виборні, в чіїх руках скупчується влада, законодавча й виконавча, оббіралися прямими (а не двохстепенними чи многостепенними виборами) і щоб в усіх важнійших випадках завше запитувався увесь народ шляхом плєбесціту.

Отой світогляд социалистичних протирадянських партій на організацію влади я коротко, чи навіть конспектативно, списав, щоб зрозуміліший був зміст нижче поставлених запитаннь та щоб повніша була відповідь на них.

1. Кому повинна належати найвища влада законодавча й виконавча в сільській громаді, волості, повіті, краю (губернії) й державі?

2. Яким порядком (прямим чи кількостепенним, — усією людністю, яка користується виборчим правом, чи ріжними верствами тієї людности, чи ріжними професійними й иншими організаціями) ведуться вибори депутатів до кожної з влад, зазначених в т. 1?

3. Коли не вся людність (громади, повіту, краю, держави) допускається до виборів, так вказати, які саме верстви громадянства, чи окремі особи, користуються виборчим цензом, а які ні?

4. Коли вибори ведуться не загальним порядком, а по верствам громадянства, чи по орґанізаціям, — яка установа й по яким обєктивним ознакам обчислює число депутатів від кожної верстви громадянства, чи орґанізації?

5. Коли не вся людність доросла (чоловіки й жінки?) допускається до виборів, так зазначити, — яка інстітуція й по яким обєктивним ознакам приділяє людині чи позбавляє її виборчого ценза?

Відповідь на останнє (та й на де-які й инші) запитання не буде зрозуміла, коли вона буде виложена в загальній (а не конкретній) формі. Сказати, що право виборів належить робітникам та найбіднійшим селянам — все одно, що нічого не сказати, — бо між робітниками й буржуазією, між бідними й заможними селянами й навіть панами, між трудовою інтеліґенцією й не трудовою — завше знайдеться досить численна верства громадянства, про яку тяжко було би сказати (коли не показано обєктивних ознак), до якої верстви треба їх причислити.

З великим поважанням

П. Чижевський.

Б. Ч-ий.

Фінансова Конференція в Брюкселі.

(Від власного кореспондента.)

Величезна фінансово-економічна кріза, що охопила цілу Европу, починає все більше та більше заклопочувати ціле европейське громадянство; з сторінок усіх економічних часописів контіненту майже не сходять статті, що розбірають, зі всіх точок погляду причини крізи та, найголовнійше, засоби, якими можна-б було її залагодити.

Кілька місяців тому, в Амстердамі з'їхались представники фінансового та економічного світу усіх майже країн Европи, між якими було багато добрих наукових сил. По закінченню цієї неофіціяльної конференції, учасники її подали до Найвищої Ради в Парижу докладний меморіял, в якому вказували на пекучу необхідність скликання міжнародньої фінансово-економічної конференції, вважаючи, що сучасна важка кріза дасться залагодитись тільки спільним зусиллям усіх заінтересованих націй.

Цей проєкт робиться тепер, здається, дійсністю. Рада Ліґи Народів, цього, як починали вже думати, мертворожденного твору Версальських пацифікаторів, взяла на себе ініціятиву скликання такого з'їзду, і в цій цілі розіслала запрошення до урядів, членів Ліґи. Передаємо його зміст коротко:

Конференція збереться в початку червня біжучого року в Брюкселі. В ній братимуть участь представники слідуючих країн: Південна Африка, Аргентина,

Австралія, Бельґія, Бразилія, Канада, Чілі, Данія, Еспанія, Франція, Ґреція, Голяндія, Індія, Японія, Норвеґія, Нова Зеляндія, Польща, Портуґалія, Румунія, Югославія, Швеція, Швайцарія, Чехословакія, Анґлія та Італія.

Инші держави, члени Ліґи Народів, будуть запрошені надіслати до Ради пропозіції, які вони хотіли-б бачити на розгляді конференції.

Рада може запрохати держави, не включені в цей список (читай: Німеччина. Автор.), дати конференції відомости про їхнє фінансове й економічне становище, і вона вирішить, в разі потреби, в яких умовах ці країни зможуть бути вислухані, Число представників від кожної країни обмежено трьома.

До Злучених Держав Північної Америки було надіслане окреме запрошення, в якому вказується на необхідність участи представників Злучених Держав на конференції, з огляду на величезну ролю, яку відограє зараз Америка в економічному життю світа. Межа конференції зазначується в таких словах: „Її завданням не є реформа світового господарства, але підготовка поліпшення, питаючи у найкомпетентніщих осіб усіх країн безстороннього вивчення сучасного становища, та зформулювання практичних виводів.“

Великі надії покладаються на цю конференцію. І справді, тепер уже немає сумнівів, що ця економічна криза є явищем інтернаціональним, і тому буде поборена лише спільною міжнародньою акцією.

Але, хоч запрошення на конференцію й говорить про „безстороннє вивчення особами зі всіх країн“, але ці гарні слова залишаються тільки словами. В склад конференції не запрошено ні представників Німеччини, без участі якої, на нашу думку, неможливо буде добитись позитивних результатів, ні представників нових східно-европейських держав, від яких, особливо від України, в великій мірі залежить економічне становище Европи. Цим державам залишене лише право „дати відомости про їхнє фінансово-економічне становище“, та й тоді тільки, як їх про це спитають. Цього, власне, й треба було очікувати від цього „Союзу Народів“, вірного учня великого вчителя, Версальської Конференції. Ще раз підтверджується істина, в яку не хотілося вірити, що Союз Народів не є що инше, як акціонерна спілка побідників для використовування побідженного.

Ми бачимо, що з самого початку, в самому тільки проєкті конференції криються вже помилки, які важко відізвуться на результаті її праці. Німеччина, на боргах якої побідні держави будують свої бюджети, в економічному підняттю якої зацікавлені всі, Німеччина не має навіть права обміркувати разом з иншими своє важке становище. Україна, яка стоїть вже на шляху до визволення, не матиме свого представника на конференції, хоч антантські державні мужі добре, здається, розуміють, що без українського хліба Европа не проживе, бо платити за американський хліб по рахунку 1 доляр = 16 франків вона не може, а свого збіжжа їй далеко не вистарчає.

Але не тільки в цьому вся біда. Найбільша мабуть трудність, яку конференція муситиме побороти — це ріжність інтересів ріжних країн. Всі, наприклад, нейтральні країни, особливо Голяндія й Швайцарія, не мають великого інтересу в тому, щоби високий курс їх валюти понизився. Анґлія стоїть в некористному становищі тільки в зносинах з Америкою та нейтральними державами, де курс її грошей стоїть нижче парітету; в усіх инших країнах фунт стерлінґів вартає багато більше ніж перед війною. Навіть як що взяти такі дві розбиті та поруйновані війною країни як Бельґія та Франція, то й тут ми побачимо досить несподіване

явище: бельгійський франк має курс на 8% вищий, ніж французький, і, що найцікавіще, белгійські промисловці та фінансисти вважають, що це є несправедливо, бо, по їх гадці, белгійський франк мусів-би мати що найменше 15% пріми над французьким! Але ось найхарактеристичнійший приклад: як тільки були розіслані запрошення до конференції, швайцарський федеральний радник Schulthess заявив, що „Швайцарія зможе взяти участь в обговоренню тільки по питанню допомоги, бо вона не має ніякого інтересу вживати заходів, які матимуть результатом пониження курсу швайцарського франку“.

А конференція ще й не починалась!

Конферанція відчиниться серед великих політичних подій: Конференція в Спа (Бельґія), де вперше зійдуться представники Антанти й Німеччини на рівних правах, польсько-українська згода, та звільнення України, — ось той політичний фон, на якому працюватиме брюксельська конференція. Можливо, що ці події зроблять якийсь вплив на її працю. Сьогодні відбуваються великі події у нас вдома, і ми маємо щасливу нагоду ще раз голосно заявити про наші права й домагання. Конференції в Спа й Брюкселю відчиняться як раз у той мент, як уся Правобережна Україна буде звільнена від большевиків, і український уряд відновить працю на власній території. Цей збіг обставин дає нам може останню вже нагоду добитися визнання нашої держави. Велика роля припадає тут нашим офіціяльним представництвом, і їхньою енерґічною об'єднанною акцією, при активній допомозі закордонної української інтеллігенції багато можна зробити!

Брюксель, 12. травня 1920 р.

Олекса Коваленко.

Золоті колоски.

Золотяться золотом
Колоски золоті . . .
Не злякаєш тих голодом,
Хто ма' копи густі . . .

Наші ниви не орані,
Заросли буряном . . .
Ми журбою подолані,
Вкриті смутком, мов сном . . .

Вістник помсти.

Плаче, стогне, завиває
Буйний вітер за вікном,
Тахом серце розриває
І сміється гірко ґном.

Мов пекельний буровій
Вітер свище і гуде . . .
Гей тримайся — свій не свій
Вістник кари й помсти йде . . .

Згадаймо!

Гей, згадаймо привілля юнацькі,
Гей, згадаймо роскоші козацькі . . .
Та чи ми ж не літали орлами,
Та чи ми ж не вились соколами?!

Не було нам ні в чому упину,
Гей, були ми панами Вкраїни . . .
Нам життя усміхалося всюди,
Вільно радісно дихали груди . . .

Ціпківець: Два розумних, а третій дурний.

(Маленький фейлєтон).

Хоч мені, математику і в недалекому часі — інженєру, й не личило би бавитись ворожінням та казками, але мушу признатись — люблю . . . .

Цю закоханність дістав я ще від своєї бабусі, які добре вміли ворожити й росказували чудові казки довгими зімовими вечорами.

Сядуть, було, коло столу й почнуть роскидати карти на всі боки і щось собі бурмотіти . . . .

А я, маленький хлопчик, примощуся поруч на дзиґлику й уважно стежу за таємничими комбінаціями карт.

— Ти б, Гаврику, йшов спатки, казали иноді, глянувши у мій бік, бабуся, — бач очки зовсім уже позлипалися . . . .

А я мотну, було, головою, мов молоде лоша, скрикну своє протестуюче „ат!“ і знову починаю стежити за картами, аж поки не скінчиться ворожіння й поки бабуся рішуче не візьмуться до вкладання мене у ліжко.

— Ну, годі, казали нарешті бабуся, — ходім спать!

— А казку?!

— Роскажу, роскажу, тільки роздягайся швидче!

Через дві хвилини я був уже у ліжку, а бабуся сідали коло мене й починали . . . .

І так хороше було!

Рядом хурчить прядка; то матуся прядуть. У запічку співає цвіркун. На лежанці сірий кіт росказує свою довгу, тільки йому самому зрозумілу, казку. А бабуся починають свою . . . .

Одну з тих бабусиних казок я оце й роскажу вам, любі читачі, бо та казка . . . .

Але ж слухайте краще.

Як було собі три брата: два розумних, а третій дурний — Ладько. Розумних батько й мати поженили, побудовали їм добрі хати, одчипили, скільки кожному приходилося, землі, — і стали брати господарювати собі й людям на користь, батькові й матері на втіху . . . .

Тільки дурному Ладьку ради не дадуть, від людей ховають, щоб сорому позбутися.

— Піду я, мамо, погуляю, каже якось дурний Ладько.

— Та куди ж ти, сину, підеш, що ти такий дурний?!

— Піду!

От і пішов дурний. Баче — люде йдуть, червоного прапора несуть, пісню московську співають. Дурний зрадів, вибіг наперед, узявся в боки й пустився навприсідки, приспівуючи:

Гоп, мої гречаники, гоп, мої мої милі!
Чогось мої гречаники на скорині сіли!

Ухопили дурня, намняли добре чуба, натовкли по потилиці . . . .

Прийшов дурний додому, плаче.

— Що се тобі, сину? — питає мати.

Дурний росказує: так і так . . . .

— Дурний, дурний, — я ж казала, що те буде. Ти б пішов з людьми рядком, заспівав би з ними: „Ви жертвою палі“, або яку иншу московську революційну пісню: тоб і не били, прийняли до гурту . . . .

Випросився удруге дурень погуляти, на людей подивитись, себе показати. Баче — люде йдуть, жовто — блакітного прапора несуть, український гімн співають. Дурний зрадів, згадав материну науку і почав козлячим голосом виспівувати всі московські пісні, які тільки знав.

Ухопили дурня, намняли чуба, натовкли по потилиці й прогнали геть . . . .

Журяться батько й мати, не знають, що з дурним робить. Уже й женить давно пора, — та хто ж за дурного піде?

Почали радитись старі.

— Ось слухай, Катре, каже батько, — пошлимо його ще у Москівщину, хай він там конституцію висватає.

— Чи так, то й так . . . .

Поїхав дурний.

Нема та й нема . . . . А старі турбуються, листи пишуть, телеграми шлють.

Нарешті вертається, молоду везе.

Ой, матіночко ж моя рідна, що то за молода?!

На одно око сліпа, на одну ногу крива, а права рука все труситься, ложки до рота не піднесе . . . .

— Сину, сину, кажуть батько й мати, — кого ж це ти висватав, людям на сміх, нам на сором?!

А до дурного і не підступай: пиха! — Я, ми, про мене, я розумний, усі дурні!

Ще більш зажурились батько й мати, а люде почали сердиться: упіймали дурного Ладька, намняли добре чуба та й прогнали геть . . . .

Побіг дурний Ладько до московських большовиків жалітись, до большевицького гурту прохатись.

— Пошел прочь, глупий хахол, много тут вашего брата шляется! . . . .

А. де-Гобар.

Мирова конференція в Парижі.

Деякі подробиці до Великої Історії.*)

Переклав і пристосував з французького Ф. Савченко.

I.

Вільсон, Льойд Джордж і Клємансо мають рацію претендувати на те, що вони перечитали персонально майже все, що тільки було написано і пройшло через ґенеральний секретаріят Конференції для підготовки мирового трактату.

Неможливо уявити собі численність рапортів, які були заготовлені комісіями, підкомісіями і т. д., усіх творів, які були написані експертами по наказу провадирів конференції за для їх

*) Автор цього меморіялу — Ґенеральний Секретар „Союзу Алліянтських журналістів на Конференції Миру“.

персональної потреби. Трудно повірити кількості протоколів, виготованих па ріжних „маленьких“ зібраннях для великої Ради Трьох. Цим трьом авгурам потрібна була надзвичайна здібність і постійне напруження думки, щоб не зробитись цілком інтерними під напором моря проєктів, контр-проєктів, рапортів, контр-рапортів, ноток, протестів і такого иншого, що було передане представниками тридцяти країн, делеґованних на Конференцію Мира й яких бажання, домогання, скарги й протести були як раз протилежні їх дійсній участі в війні й її жертвам.

Як що мировий трактат є невдосконалений, у всякому разі він є результат праці надлюдських сил, творцями якої були три старика-велетня. — Дійсно вони кермували майже що через 200 днів працею 8.000 люду, які диктували, читали, виправляли кожний день по меньшій мірі один документ. Через деякий час можна буде без сумніву дати певні повідомости з цього погляду численности, а в цей мент досить подивитись величезні залі в Міністерстві Закордонних Справів, щоб зрозуміти, яку геркулесову працю несли на собі представники трьох великих держав.

Треба визнати, що завдяки досконально́му володінню анґлійською мовою, Клємансо міг перетворити тяжкі часи праці тріумвірів в приятельські зібрання. Бували правда дуже прикрі менти таких суперечок, які могли мати вигляд „casus belli“, але ж певно і нехай це буде відомо, що ні одного разу ці три чоловіки не розійшлись, не попрощавшись і не порозмовлявши про деякі загальні справи по-за Конференцією.

Після деяких зібрань можна було чути перед прощанням Президентів веселий сміх, причиною якого взагалі був Клємансо. Додають, що один з трьох мав звичку використовувати ці менти доброго гумору, щоб викрутити якусь зовсім незначну штучку, а потім, на цьому базуючись, поширювати результати таких маленьких уступок.

II.

Цікаво буде спостерегти, що анґлійська ди́пльоматія з самого початку була добре представлена на конференції. Анґлійці приїхали спокійні, холодні, твердо знаючи, чого вони бажають і що вони скажуть. Делеґація з першого ж дня була в своїй цілості.

Льойд Джордж зумів зараз же поставитись симпатично до всіх. Він подавав руку так вільно й легко, так відкрито, що здавалось — він усіх і кожного знає, так що з першого ж дня він зробився „right man in the right place“.

Ішли до його з довірям й малі нації, знаходили вони у анґлійського премієра симпатії й добре слово на втіху, як тільки воно їм було потрібно. Це був один з засобів, якими Анґлія вміла собі здобути приятелів.

Делеґація привезла з собою декілька офіцерів аристократичного походження й вигляду. Зовнішне поводження Анґлійців

помогло їм здобути симпатії тих людей, які до 1914 року дуже не любили підданних короля Едуарда.

Стара дружба Клємансо до Анґлії зробила решту. Відомо, що як йому закидали його велику приязність до Анґлійців, він відповідав: „Моя прихильність до Анґлії не сантімент. Я не люблю ніяких сантіментів. Бувши медиком, я вважаю, що анґлійська політика найкращий засоб, щоб закріпити мир.“ З того менту, як в голову Клємансо, відкривавшого конференцію, засіла така ідея, вплив Льойд Джорджа міг утвердитись без труднощів. До того ж він виявив себ здібним дипльоматом. Цікаво, що як він приїхав у Париж в січні 1919, то не репрезентував ніякої партії і, сидячи на конференції в Парижі, зумів сформувати в Анґлії свою велику й дужу партію. Дійсно, що вертаючись у Льондон, Льойд Джордж привіз Анґлійцам трактат, підписаний в такому вигляді, в якому він є тепер.

Льойд Джордж иноді сердився й хвилювався, що з ним буде, наприклад, після того, як преса довідалась невідомими засобами про речі, котрі він бажав тримати в таємниці, але ж взагалі він був флеґматичним. Це він видумав сповіщати пресу про рішення події на конференції щоденними звідомлєннями. Між иншим він домагався, щоб у першому звідомленню сповістили людей, які цього не знають, що Віденський Конґрес продовжувався з жовтня 1814 по червень 1815, а Версальський Трактат дискутувався з 1644 по 1648. Натуральна річ, що Анґлійці не спішились і любили нагадувати про такі історичні прецеденти при кожній нагоді.

III.

В час першого приїзду Вільсона до Парижу його вартували тридцять аґентів американської таємної полиції, які не повинні були його лишати ні на хвилину. Ці аґенти мали наказ бігти довкола його екіпажу, й потрібна була енерґійна опозіція парижського префекта полиції, щоб публіка не побачила цікаву картину, як піхотинці поспішають за кіньми.

Починаючи з того дня, як Клємансо був ранений в автомобилі, ці аґенти знов появились і не дозволяли проходитися по тротуару біля господи, заселяної президентом Злучених Держав.

Американська преса, або її певна частина, значно показала себе видумуванням фантастичних росказів про ті небезпеки, яких президент Вільсон уникнув в Парижі. Один раз то були Бельґійці, злі за те, що Брюксель не зробився містом Ліґі Націй і через те готові були викрасти президента, иншим разом Анґлійці заготовляли страшенний замах, який попередила американська полиція; і в кінці то були Французи, котрі порішили забити Вільсона. Американським журналістам здавалось, що тут тільки цим і займались з ранку до ночи. В дійсности, як що й були замахи, яких уникнув президент, то зовсім иншого сорту.

Він мав нещастя з першого ж дня по приїзді до Франції заявити, що він сам перечитує всі листи, які йому заадресовані, і що він прийматиме всіх, хто про це його попросить. На цій підстави він отримував найменьше як 1.000 листів на день і треба було йому завести персональний секретаріят, який весь час його перебування у Франції відповідав в делікатній формі, щоб перешкодити явитись до президента якомусь винаходувачу, щоб спізнити привітання дами з подарунком для президента від того чи иншого комітету, або ж щоб затримати прибуття прохачів.

Вільсон де кілька разів мав бажання виїхати геть з Парижу. Запевняють, навіть, що приятелі вдержали його в останній мент написати заяву, що згідно з доктриною Монрое, він не може брати далі участі в праці конференції.*)

З початку лютого 1919 р. Вільсон домагався постачати Німеччину живністю й сирівцем, добавляючи, що Америка зовсім не вірить, щоб Німеччина могла ще бути загрозою для когонебудь. Клємансо тримався иншого погляду й завдяки тому, що він був підтриманий Льойд Джорджом і Орляндо, хоч Вільсон і не був ним переконаний, цей останній занадто не насідав.

IV.

Зібрання Верховної Ради відбувались загально в Міністерстві Закордонних Справ, але ж один з анґлійських офіцерів росказував про те, що він бачив на одному приватному зібранню трьох тріумвірів в кабінеті президента Вільсона.

Цей офіцер отримав по телєфону наказ прибути до господи, в якій жив Вільсон і де на його вже ждав гайдук. В передній, куди його довели, він помітив велику кількість секретарів ріжних націй, одягнених в військову уніформу. Було також чимало ґенералів і один посол. Всі тихо розмовляли і, здавалось, були чимось дуже заняті.

Офіцер сказав гайдукові своє імя, й швидко прийшли його покликати. В сусідній залі, куди його провели, було тільки три персони перед телефонними апаратами і горою паперів для нотаток. Це були стеноґрафи-секретарі кожного з трьох президентів. Через декілька хвилин маленькі двері, яких він спочатку не запомітив, відчинились, і чоловік на порозі мовчки показав йому рукою пройти в ці двері. Анґлійський капитан увійшов в кабінет Вільсона і побачив сцену, якої він ніяким побитом не міг ждати: На підлозі здовж кімнати була розгорнута велика мапа, на якій простягся Вільсон, роздивляючись з великою увагою лінію, проведену ним на мапі. Коли нього, спираючись колінами на подушку стояв Клємансо, а Льойд Джордж сидів верхи на низенькому стільчику, простерши ноги, й тримав в руках невеличке куферко з малесенькими прапорами.

---

*) Під час дискусій про Ліґу Націй, Вільсон сказав: „Ліґа буде такою, як я Вам тільки що сказав, або инакше я повернусь до дому."

Вільсон підняв голову, щоб узяти прапорець, і наш капитан побачив у нього в зубах синій олівець. Ніхто не ворухнувся при його появі, ніхто не сказав ні слова. В потрібний мент Льойд Джордж поклав на землю свої прапори так, щоб їх міг достати Вільсон, тихенько й коротко дав наказ капитанові. Потім так же тихо сказав йому йти з кімнати.

Що до секретаря, який звязував цих трьох людей з зовнішнім світом, сидячи в кутку перед телефоном, то, як бувала суперечка, його прохали, як він сам признавався, залишити кімнату. Окрім їх трьох, ніхто не знав, про що йде розмова.

V.

Пригадаю ще одно зібрання Верховної Ради. Як тільки комісії були розміщені по новим бюрам, для них улаштованним, зараз ж були вибрані самі поважні члени з усіх делеґацій і їм пропонували написати відповідний рапорт про те, чи треба судити Кайзера, чі ні.

Ця комісія засідала цілий місяць і порішила, що не було ще такого прецедента й таким побитом не можливо домагатись видачі Кайзера Вільгельма. Рапорт добавляв, що можна було його судити на підставі де-яких випадків, цілком приємливих і нормальних, які, певно, ніхто не буде дискутувати.

Президент і секретар цеї комісії, вкупі з трема наибільше впливоними її членами, один день були вислухані „Тріумвірами“.

Клємансо слухав рапорт, граючи пальцами на столі, як на роялю; Льойд Джордж, здавалось, цілком зацікавився тим, як літала муха на сволоку; Вільсон слухав, заплющивши очі.

Після того, як прочитали рапорт, Вільсон зробив заяву, що цей доклад заключає в собі дві цілком ріжні частини. Другі також підтримали його, поясняючи, що перша частина доказує, що тільки співробітники Кайзера могли бути переслідувані, а слідуюча затверджує цілком позитивно, що треба переслідувати також і Кайзера.

Вільсон піднявся й холодне сказав: „Перша частина цього рапорту чудова.“ І це було все. Але ж комісія зараз зрозуміла, що з цього весняного дня 1919 року Кайзер міг бути цілком заспокоєний, що не тільки його життя, але й вільність забезпечені. Без сумніву хтось його сповістив про це, бо незабаром він змінив своє житло й наказав привезти з Берліну свою персональну мебліровку.

VI.

Італійці прибули до Парижу з величезним ентузіязмом і переконанням, що побіда, в якій брали участь також італійські прапори, повинна дати пирога, котрий буде поділений на стільки шматків, скільки спільників. Потім уже як кожний матиме свою частину, він поділить її на менші шматочки, щоб помінятися з потрібними сусідами. Ця теорія Італії не була вже така гидка, але

ж як хотіли її пристосувати до Фіуме, зустрілися з Американцями, які заключили вже раніше „ділові“ договори з Югославянами.

Помаленьку-потихеньку Вільсона притягли накласти свій запрет на це „нервующе“ питання Фіуме; певно, як би Італія від самого початку, раніш, ніж приїхати до Парижу, заняла була реґулярним військом місто й порт Фіуме, не було-б історії з демісією Орландо яко шефа італійської делеґації, не було-б того жеста д'Аннунціо, який все ж таки поставив італійський уряд в смішне й прикре становище, і який примусив всю конференцію визнати, що вона не мала засобів боротьби проти кого-небудь, хто, окрім леґіонів війська, готового до боротьби, мав ще зброю, проти якого не можна протистояти: твердy волю.

VII.

Що до японської дипльоматії, то вона була чудово орґанізована й дисціплинована за час конференції. Представники Мікадо прибули до Парижу без шуму й крику, засіли в свому отелі; не запрохуючи нікого на „новопоселення“, й почали працю без попредження преси про те, наскільки участь їх в конференції буде мати велике значіння.

Японці прибули до Парижу з ясно накресленними в їх паперах умовами того, чого вони бажають. Зараз ж вони знайшли засоби повідомити й роз'яснити Анґлійцям, Американцям, Французам, Італійцям те, чого вони домагаються нині, і що вони зробили в тяжкі часи. Все було коротко й ясно. Їх холодна й тверда коректність брала верх над всіма нападами, які могли бути зроблені.

Вони рідко коли втручувалися в справу і розмови. Здається, це мало місце тільки в призначенні кольоній та в питанню про каблі.

Що торкається великого питання про Шантун, то його дарма було дискутувати на конференції. Вільсон знав ще до приїзду в Париж, чого бажає в цій справі Японія, й певно що з цього боку він узяв якісь обовязки, бо про його не було значних дискусій. Це був найбільш дипльоматичний трай, який мала яка-б то не була держава в інтернаціональній справі. Цікаво, між иншим згадати, що кожний раз, як Американці робили хоч маленький натяк на труднощі віддати Шантун Японцям, через сорок вісім годин Японці знаходили засоби підняти питання про рівноправність рас, і, мов випадково, Анґлія, Америка й Італія защищали справу.

VIII.

Наскільки спокійно прибули до Парижу Японці, настільки ж величними були Греки. Венізелос приїхав сюди великим побідним вождем, і я пригадую одного ґрецького секретаря, який в початку конференції сказав: „Надіюся, що тут зрозуміють, що

коли сам Венізелос себе потурбував, то нічого буде довго дискутувати“ . . .

Дійсно, Венізелос приїхав з широчезним проґрамом, який опирався на отриманих обітуваннях. Ґреція бажала для себе всього того, що самий поетичний з Ґреків міг коли-небудь мріяти. Ґреція вважала з певністю, що ми винні її більше, ніж вона домагається, або ж инакше, вона мала на думці домагатись найбільше, щоб не отримати дуже мало.

Вона прибула з довго протягнутою рукою. Як співають в романсі, вона забула минуле й на мелодію вальса виспівувала свой клімат і кохання, свої сімпатії й військові зусілля. Треба було то там, то сям холодного офіціяльного прийому, щоб нагадати Грекам, поскільки молодими були їх сімпатії до нашої справи.

IX.

Міні здається, що єдиним ментом справді хвилюючим на загальних зібраннях між союзниками й Німцями, це була поява в залі Тріанон в Версалі графа Брокдорфа-Ранцау. Цей граф Брокдорф був єдиним професіональним дипльоматом, якого Німці важали потрібним послати до Версаля. В цілому-він був театральним, але ж я повинен по правді сказати, що як він, затягнутий в чорний жакет, в чорні краватку й чорні рукавички, увійшов на чолі німецьких делеґатів в залю, де на них ждали союзні дипломати, він був дуже огрядний і виконав свою ролю так, як цього не міг би зробити навіть талановитий мастак. Я визнаю, що багато дипльоматів були схвильовані й справді гадали, що Брокдорф-Ранцау повинен був пострадати в своїй гордости, щоб пережити цю хвилину.

Він пангерманист крутий і поступчивий. З погляду дипльоматичного його можна вважати яко найбільш вихованого сучасного дипльомата.

Він зачаровує, праваблює, витрачує без ліку, коректно пише по французські й розмовляє так, як хоче. Артист, богатий, тактовний, уміє як слід зробити все, що тільки потрібно. Хіба ж це не прототип гідного посланця?

Йому одному потрібно було чотирьох секретарів і шісти стенографів.

Як що в Німецькій Делегації був один тільки дипльомат, за те до Версалю приїхало багато вчених та експертів першого рангу. Трактат все вийшов таким, яким він повинен бути завдяки підбору німецьких спеціалістів, виставлених проти французьких і англійських.

Преса підкреслила, що в Версалі був особистим німецький потяг з друкарнею. Але вона не знайшла потрібним сповістити, що на залізниці стояло скілька вагонів, заваленних „ділами“, паперами й нотами, заготовлянними ще в Берлині в порядку алфавита, що давало можливість одному з делеґатів в любий мент і

в одну хвилину знайти все, що потрібно для якого завгодно питання, яке-тільки цікавило б Німеччину.

X.

Дійсно, конференція була задовга, але ж не можна сказати, що люде, які нею направляли, не працювали цілком безінтересовно і з великим патріотизмом.

Розумієтся, що Наполеоновські війни, як і ті, що скінчились Вестфальським, або ж Віденським трактатами, цікавили цілу Европу, але ніколи не було питання про саме істнування одного з участників війни. В кінці конфлікту персонажі трагедії зустрічались ті ж самі з їхніми територіями більш менш скороченими або збільшеними.

Тут же, навпаки, приходилось ліквидувати спадщину вікової держави—Австро-Венгрії, яка була основою европейської політики цілими віками, й яка в кінці цеї війни впала в руїну за свої ж похибки. Треба було передивитися події політичного розбишацтва, на яких Прусія, за 150 років змогла утворити свою могутність, і потім, скажемо одверто, треба було розбити німецьку ґеґемонію, яка не могла бути для всіх держав нічим иншим, як тільки причиною опаски, ріжноголосу й надзвичайного мілітаризму. Окрім того, була ще й инша велика справа — дати життя новому прінціпові, яким є право народів, а для цього пустити в ход величезну машину — Лігу Націй.

Все це не могло бути зроблено в один раз, а тим більш в один день. Не об'єднують для спільної праці в одному місті представників яких-небудь тридцяти держав, маючих кожна свої інтереси, щоб не знати того, що безсумлівно будуть незгоди й ріжні трудношці. В наслідку цього не можна дивуватися, скільки часу потрібно було трьом чотирьом, десяти, і трийцяти людям, щоб довести до кінця утворення тих трактатів, котрі ми маємо нині.

Новий кабінет міністрів.

1. Голова кабінету Вячеслав Константинович Прокопович, 43 рок. Син свящ. Род. в Б. Церкві. Скінчив Київський університет. Член управи всеукраїнської спілки земст. Старий громадський земський діяч. Педаґог по професії відомий серед поневоленних народів був. Росії, як палкий побірник культурного відродження поневоленних націй. Член ц. к. партії с-ф. Був. міністер нар. освіти за часів Центральної Ради.

2. Міністер закордонних справ Андрій Васильович Ніковський. 36 років. З робітничої родини. Родився в Одесі. Скінчив Одеський університет. Український публіцїст, літературний критик, редактор „Ради“ (а потім „Нової Ради“) протягом 10 років. Голова Українського Червоного Хреста. Товариш Голови Ради. Голова Національного Союзу (1918 р.). Лідер партії с-ф.

3. Міністер внутрішніх сррав Олександер Фомич Саліковський. 46 років. Родився иа Поділлю. Син свящ. Скінчив Київський університет. Був радником по мін. внутр. справ (російському до революції). Звільнений за політичні пере-

конання. Редактор і співробітник багатьох видатних російських і українських часописів (Русскія Вѣдомости, Русское Богатство, Украинская Жизнь, Трибуна, Голос Столицы). Член Управи всеукраїнської спілки земств. Губерніяльний комісар Київщини за часів Центральної Ради. Член ц. к. партії соц.-фед.

4. Міністер земельних справ Ісак Іванович Мазепа. 37 років. Родився на Чернигівщині. Кінчив Петроградський університет по природничому відділу. Був командірований міністерством хліборобства (російського) для студіювання агрикультури в Голяндії, Бельгії, Німеччині і ин. Працював в губерніяльній Катеринославській Земській Управі в агрономічному відділі. Мін. внутрішніх справ і премєр попереднього кабінету. Лідер Укр. соціял-демократичної партії.

5. Міністер праці Осип Безпалко. 45 років. Родився на Буковині. Редактор буковинських часописів. Громадський діяч. Старий партійний робітник української с.-д. партії. Міністер праці попереднього кабінету.

6. Міністер юстиції і заступник голови Ради міністрів Андрій Миколаєвич Левицький. 42 роки. Син козака. Родився на Полтавщині. Скінчив Київський універтитет. Мировий суддя. Губерніяльний комісар Полтавщини. Міністер юстиції і в. о. міністра закорд. справ попереднього кабінету. Укр. с.-д.

7. Міністер шляхів Сергій Прокопович Тимошенко. 40 років. Син козака. Родився на Чернигівщині. Скінчив Петроградський інститут шляхів. Інженір. Служив в рос. міністерстві шляхів. Відомий громадський діяч на Харьківщини. Губернільний комісар Харьківщини. Міністер шляхів попереднього кабінету. Член ц. к. укр. с.-д. партії.

8. Міністер нар. госп. Євген Архипенко. 39 років. Родився на Харьківщині. Скінчив агрономічний відділ Київської політехники. Доцент Київського університету. Агроном-практик. Редактор українських господарських часописів. Автор розвідок по хліборобству. Міністер хліборобства в кабінеті Остапенка. Член ц. к. укр. н.-респ. партії.

9. Міністер культів Іван Іванович Огієнко. 42 роки. Син козака. Родився на Чернигівщині. Скінчив Київський університет. Автор багатьох праць по українознавству. Професор і ректор Камінецького університету. Міністер освіти і культів попередніх кабінетів. Безпартійний.

10. Міністер військових справ Володимир Сальський. 42 роки. Скінчив російську Академію генерального штабу. Полковник генерального штаба колишньої російської армії. Командуючий українською армією проти Денініна. Військовий міністер попереднього кабінету. Непартійний.

11. Міністер почт і телеграфів Илляріон Косенко. 36 років. Род. на Катеринославщині. Скінчив Петроградський політехнікум. Тов. мін. почт і телеграфів попереднього кабінету. Член ц. к. української селянсько-соціалістичної партії.

12. Міністер фінансів Христофор Антонович Барановський. 45 літ. Родився на Київщині. Син селянина. Голова представництва за кордоном всіх українських кооперативних союзів. Директор Українбанку. Член фінансового комітету з часів гетьмана. Міністер фінансів за Центральної ради. Старий український громадський діяч — безпартійний.

13. Міністер освіти Петро Іванович Холодний. 44 роки. Син священника. Родився на Полтавщині. Скінчив Київський університет. Старий громадський діяч і органiзатор середніх шкіл на Україні. Автор капітальної наукової праці „про єдину школу“. Директор I-ої української ім. Т. Г. Шевченка гімназії. Талановитий художник — пейзажист. В. о. міністра освіти в попередніх кабінетах. Член партії укр. соц.-фед.

14. Міністер здоровля Станислав Стемпковський. Поляк. Доктор медицини. 52 років. Родився на Поділлю. Відомий громадський діяч між польським суспільством на Вкраїні. Непартійний.

15. Міністер жидівських справ Пінхос Красний. Жид. 39 років. Родився на Київщині. Скінчив київський університет. Органiзатор жидівської національної школи на Вкраїні. Громадський діяч. Міністер жидівських справ в попередніх кабінетах. Член ц. к. жид. партії Фолькспартай.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Під знаком кармана. — Упадок дорожнечі. — Дві ґрупи причин. — Чи це значить, що буде добре, або дуймо й на студене. — Причини переговорів Анґлії (й Америки) з большевиками. — Кілько золота можуть мати комуністи? — Хто до нього зголошує свої претензії, або чому Франція така люта? — Хто й чого прилетів до Пенджабу і хто заняв Тегеран? — Що на це Анґлія? — Добродії по неволі або хто, коли, скільки й на що позичає? — Чи згадують Україну, як кажуть „на!“ — Пятикратна світова кріза і що з неї може вийти. — Зовсім новий проєкт зовсім нового систему парляментаризму. — Чурек і сакля — все моє, або Австрія під „опікою“ Антанти. — Що роблять паломники, які йдуть до гробу Мойсея, і який клопіт має з того Анґлія? — Селянська влада в Болгарії. — Селянський інтернаціонал всього світа. — Хто підпалив большевикам маґазини? — Чи є Карельська Держава? — Небувалий бойкот цілої країни. — Який договір заключила Ґеорґія? — „Україно, Україно! . . .“ — Дещо з Полінезії.

Міжнародня політика навіть великих держав залежна тепер в далеко більшій мірі від економічних подій і фактів, чим була колинебудь передтим. Вона стоїть під знаком кармана. Правда, під ним вона все стояла, тільки не в такій мірі. Лиш один одинокий раз в історії заносилося на щось подібного, але не прийшло до того: коли морська торговельна Картаґіна (Карфаґен) вела на життя і смерть війну зі старим Римом. Як би вона була побідила, було-б мабуть наступило щось анальоґічного.

Розуміється, годі сказати, що крім кармана не ділають також инші чинники. Але він має перший, тепер рішаючий голос. І тому читачі цих оглядів мусять раз задоволитися доволі скучним матеріялом. Без нього годі писати про інтересніщий. Найважніщим економічним фактом являється тепер наглий упадок дорожнечі: скрізь на заході поменшали ціни засобів поживи, одягу і т. д., що викликало велику радість в світі й скріпило надію на скоре упорядкування міжнародних відносин Европи. Тимчасом та радість що найменьше передвчасна. Ось які гороскопи вяже гофрат др. М. Таєнталь з упадком дорожнечі:

Щоби зрозуміти, що може вийти зі зменшення дорожнечі в Европі, треба знати причини того зменшення. Вони двоякі: міжнародньо-політичної натури й економічно-технічної. Політичні причини полягають на тім, що Антанта свідомо підготовила лучший курс німецької марки, щоби в той спосіб могти на конференції в Спа*) означити Німеччині вище відшкодування. Крім того заінтересовані в лучшім курсі німецької марки також невтральні держави, як пр. Голяндія, яка заанґажована своїми приватними капіталами в німецьких державних позичках з часів війни.

Друга ґрупа причин більше складна. Через низький стан валюти осередних держав не можуть ні держави Антанти ні держави невтральні вивозити туди своїх товарів. Це значає прямо утрату ринків збуту й застій у торговлі. Цей застій заграничного збуту товарів потягнув за собою також застій у внутрішній торговлі тих держав з тої простої причини, що їх власна публика здержується з закупном в надії, що ізза стаґнації заграничного вивозу товари ще більше подешевіють. Це викликало загальносвітовий застій, бо товари стоять у складах.

*) Вона відбудеться між 10 і 20 липня.

Але хибно булоб думати, що це знак обильности товарів і що настає кінець недостачі в засобах поживи, одягу і т. д. Таксамо хибно думати, що лучший стан валюти осередних держав це початок нормальних часів грошевої господарки. Бо це піднесення валюти викликало застій торговлі через хвилеве подешевіння товарів. Накопчення товарів наступило головно не у продуцентів, тільки у торговщиків, які скуповували їх в цілях спекулятивних і тепер отворили свої укриті склади. Вони не могли довше ждати, бо сильна в капітал публика здержалася з купном, а середні слої населення висших цін абсолютно більше платити не можуть. Не могучи здобути в инший спосіб більших кредитів оборотової натури, відкрили свої склади й продають по знижених цінах. Инакше мусіլиб розпустити весь персонал і застановити рух.

Супроти того всего легко може наступити паніка в торговлі, яка полягає на продажі товарів навіть нижче відповідної ціни. Наслідком чого може бути банкротство багатьох предприємств. Наслідком такого банкротства було-б викинення на брук маси робітництва. А наслідовним наслідком цего — сильна господарська й суспільна кріза. Робітництво розуміє, що йому грозить. І тому тут і там вже заявило, що годиться працювати також за меншу платню, чим досі працювало, аби тільки не замикали фабрик. Але це виїмкова поява. Загал робітництва не піде на це. Наслідком буде замкнення предприємств і збільшення маси безробітних а тимсамим дальше зменшення сили купна загалу населення.

Таким чином упадок дорожнечі, яким люде так тішаться, може довести до комплікацій і — катастрофи. Зрештою мнима „обильність" товарів не відповідає дійсности. Бо де і коли продукція мала час і змогу скріпитися? Як тільки минеться торговельна стаґнація, зараз покажеться тим сильніща недостача товарів. На піднесення валюти й упадок дорожнечі треба покищо дивитися скептично. Це розуміється не виключає можливости, що дійсна поправа відносин пічнеться невдовзі. Але те, що людство перейшло досі від часу вибуху війни, каже йому — може і на студене дути.

По цих виясненнях легко уявити собі, що Анґлія не могла відразу відкинути предложення большевиків про отворення для неї великих базарів збуту для її товарів.

Особливо від коли Крассін заявив Льойд Джорджови, що большевики платитимуть золотом за потрібні їм льокомотиви, рільничі машини й текстільні вироби, становище Анґлії змінилося. Анґлійська преса обчисляє тільки, чи большевики дійсно можуть виконати свою обіцянку. І приходить до таких висновків: із хвилі вибуху революції скарб царської Росії мав 4 міліярди 875 міліонів франків резервових фондів в золоті. Большевики розуміється сягнули по ті фонди і видали багато. Але около $2^1/_2$ міліярда повинні ще мати. Коли це припущення відповідає дійсности, то такі фонди могли-б бути ґарантією для навязання з ними торговельних взаємин — під умовою, що держави Антанти не зажадають від них, щоб наперед заплатили довги царської влади.

По донесенням з Копенгаґи мав французький посол в Льондоні вручити ноту, в якій Франція протестує проти ведення переговорів з большевиками й домагається, щоб вони наперед заплатили довги царської Росії. Бельґія домагається того самого. Може під враженням цих протестів бере Америка тільки неофіціяльно участь в анґлійських переговорах з Крассіном.

Французька преса обурена на Анґлію за переговори з большевиками й закидає її зломання договорів. Вона твердить, що в переговорах з большевиками має Анґлія не економічну ціль, тільки чисто політичну: хоче їх наклонити, щоб занехали дальшого походу в глибину Персії, який вони роблять в порозумінню з турецькими націоналістами. А це дуже загрожує Індії. Енвер-Паша дістався вже літаком до Пенджабу, де підбурює проти Анґлії індійських магомедан, яких там багато міліонів. Анґлійці визначили за його голову 10.000 фунтів штерлінґів.

Бюро Райтера доносить, що большевики мали заняти столицю Персії, Тегеран . . .

Немов у відповіді на це згодилася Анґлія на оснування в Льондоні філіялі большевицьких кооператив. Крассін здепонував на ту ціль 1 міліон фунт штерл.

Революцію скріпляє економічний розвал. Знаючи це, заснувала Антанта в Парижі ґенеральний секретаріят міжнародного кредиту для відбудови Центральної Европи. Кредити одержать: Польща, Чехія, Югославія, Румунія, Балтійські держави, Арменія, Ґеорґія, Австрія й Угорщина. (Тільки про найбільш знищену Україну нема згадки. Не згадується навіть про Галичину, яку Антанта тільки в управу віддала Польщі, а яка знищена до основ і — вимирає. Але грубо помиляються всі, що думають про утіхомирення України.) Анґлія позичить 10 міліонів фунт штерлінґів, Данія 12 міліонів данських корон, Голяндія 12½ міліона ґульденів, Норвеґія 17 міл. норв. корон, Швеція 10 міл. шв. корон, Швайцарія 15 міл. франків, Арґентина 5 міл. пезів (= 35 міл. французьких франків), Італія 100 міл. лірів (а кажуть, що Італія грошей не має!). Америка й Еспанія ще не рішилися. Кожда позичаюча держава має право свої гроші позичити лише тій потребуючій державі, якій хоче.

Покищо заосмотриться за ті гроші голодуючі держави в поживу.

Мабуть нема більше голодуючого племени, як українське в Галичині, особливо Гуцули. Що там роблять наші воєнні інваліди? Що сироти по повішених батьках? Ніхто про це не думає. А наші дипльомати за кордоном арестують оден другого, щоб вимусити гроші — гроші — гроші! Деякі з них противляться навіть публікованню матеріялів про страшний стан Галичини . . .

Бо оповіщення цих матеріялів вимагає грошей. А у них все — кріза.

Оден з найрозумніщих еспанських політиків, б. міністер праці Francesco Cambo виголосив в Мадриді бесіду про світову крізу. „Вона проявляється в 5 областях: гроша, господарства, державних фінансів, політики й моралі. Основа безнадійности в справі виходу з цеї кризи полягає на тім, що — збанкротувала ідея нашого „приятеля“ Вільсона, сотворити союз народів. Хоч над здійснення її ще працують, але річ уже ясна, що це утопія.*) Господарська кріза полягає на тім, що 1) людство привикло в часі війни нищити, 2) в тім часі научилося більше з'уживати, 3) побідила найдурніща думка, яку людство мало від початку своєї історії — думка про 8-годинний день праці. Всі правительства показалися згідними, але тільки в тім, як — збільшити терпіння людства й кризу, яку викликала їх дурнота. Через зменшення дня праці зменшилася продукція. А що запотребування не зменшилося, отож підскочили ціни, а за те відпала конкуренція між плютократами, яка давно дійшло до того що карман богачів мимо страшної нужди постійно більшає, а робітництво й народ бідують, що раз більше мимо позірно високих заробітків. Політична кріза полягає на тім, що ця війна знівечила ідейну засаду великої французької революції, яка голосила, що чоловік це тільки горожанин. Тепер на державну сцепу виступили фахові й клясові орґанізації, які мусять осягнути рішаючий вплив в державі. На мою думку треба погодитися з цею новою силою і, — коли задержимо парляментаризм, — сотворити в кожнім парляменті дві палати: одну політичну, зложену з депутатів як представників горожан, а другу станову й фахову, зложену з представників селян, робітників і т. д. Зле було-б, якби ця друга сила, яку видвигає меншість, насильством хотіла доконати свого“. Вкінці звертає еспанський державний муж увагу на те, що без шанування духових і моральних вартостей, до яких в першій мірі належить любов до рідного краю, не удадуться ніякі господарські реформи.

Людей з таким бистрим і широким кругозором іменують в инших державах міністрами праці. У нас такі пости давали демаґоґам без освіти, які лише плювали на всіх і безтямно кричали, але абсолютно не знали, чого хочуть. А весь свій час з'уживали на писання анонімних і псевдонімних статей, в яких доказували публиці, що вони — можуть бути міністрами (гл. камянецьку с.-д. пресу).

Можем собі, читачу, уявити, як такі „міністри“ „допомогли“ Україні, — розуміється, як маєм уяву.

Тепер виразно видно, як має виглядати допомога, яку Антанта хоче дати німецькій Австрії, тій нещасній безсильній державі, яку вона має на совісти — пише „Arbeiter-Zeitung“. За харчі, які Антанта вже дала і ще дасть, хоче вона ні менше ні більше — тільки наложити секвестр на всі доходи й все майно цеї

*) Як відомо, Найвища Рада Антанти розлітається.

бідної республики. За харчі мала-б Австрія заплатити дня 1. І. 1925 р. — валютою вірителів і ще дати тим „філянтропам" 6%. Про доставу сирих продуктів і говориться і не говориться. Чи цеї „допомоги" не забагато, щоб умерти, це непевна річ. Але що її замало, щоб жити, це зовсім певна річ. Найсмішніще в тій трагедії це, що Антанта називає Австрію „самостійною" державою а себе уважає її добродійкою й опікункою. Тимчасом фактичним сувереном Австрії була-б тоді — Репараційна Комісія. Не диво, що в всі слої австрійського населення бачить з цеї матні тільки оден вихід: прилучитися до Німеччини. —

Серед таких міркувань про справи кармана якось чудно писати про землю, де уродився той, що научив: „Роздай іменіє своє". І „блажен, хто гордощів не знає, в кого дух пихи не сидить, хто на громаду звик робить. . ." А треба.

Бо заінтересування Палестиною, „святою землею", де біля христового гробу горіли також лямпади старих князів українського народу — росте тепер. Особливо тому, що большевицьку Росію уважають державою, яка знаходиться в руках Жидів. Слушно, чи ні, але так думають. І тому дуже інтересуються „властивою" жидівською державою. Але коли трудно з'орієнтуватися, що діється в Росії, то ще трудніще, зміркувати, що „властиво" діється в тій „властивій" жидівській країні. Послухаймо, що про це пише оден з тих, які її знають з власної обсервації.

В вузьких і крутих уличках Єрузалиму йдуть бої між Жидами й Магомеданами. Анґлійські влади й команди не проявляють енерґії, яку вони уміють проявляти, коли їм дійсно залежить на успокоєнню якоїсь землі. Годі збагнути, чи це роблять там тільки місцеві анґлійські влади з антипатії до Жидів, з яким „на місці" зустрілися, чи може це діється на знак з Льондону. Бо Анґлія має ріжні інтереси в магомеданськім світі й може не хоче його надмірно дратувати. А Магомедане вірять в леґенду, що в місцевости Небі-Муза (між Єрусалимом і Мертвим морем), оточеній нагими скелями нагих гір знаходиться гріб Мойсея. Вони його теж почитають як пророка, розуміється меншого чим Магомет. І йдуть камянистами, гірськими стежками на прощу до його гробу. А по дорозі бють Жидів. І в цей прояв фанатизму не хоче мабуть Анґлія пхати своїх пальців. Бодай тепер. Але Палестина це старий шлях, яким споконвіку перевалювалися всі сили азійських, африканських і европейських (Олександер В., Римляне!) завойовників. На скельних стінах над Крокодильною Рікою біля Бейрута увіковічили свої імена ріжні полководці, почавши від тих, що писали клиновим письмом, скінчивши на тих, що пишуть модерним французьким правописом. Біля такого шляху мусить бути спокій. Бо на спокою мусить залежати тим, що хочуть получити під своїм скиптром великі простори Азії й Африки. І цей спокій буде. Це буде Pax Britannica. Але коли, це друге питання. На нього вже не так легко відповісти. Розуміється, карман і там рішатиме.

Про все пишемо. І про карман і про святощі — деколи згадаємо. А про тих малих, побіджених, що замішалися в бійку велитнів і програли — майже ніколи не говоримо.

Якже всі призабули Болгарію! А в ній діються інтересні річи. Ось що пише про це кореспондент одного з віденських дневників: Премієром і військовим міністром Болгарії є тепер Олександер Стамбулинський, чоловік з народа, з села Орхане. Він драконськими способами удержує лад і порядок в краю, опираючись на селянстві. Воно має в парляменті 109 депутатів, які лавою стоять за Стамбулинським, що гостро виступає проти 44 большевицьких депутатів з міст, кажучи їм з парляментарної трибуни: „Ви представники грабіжницьких банд, що нічю нападають на вулицях подорожних! А коли вас ловиться, то на питання, який ваш фах, відповідаєте: Ми комуністи." Рев обурення відповідає на це премієрові. Але він перекрикає 44 комуністів, а 109 селянських послів, які знаходяться на залі в комплеті, бють йому „браво!" . . .

Дивна картина. Село проти міста. А на коридорах аж глітно від селянських делеґацій до Стамбулинського. До його бюра, обляженого селянами, важко добитися. Та вкінці той кореспондент добився якось. За дві хвилі прийшов велит, літ коло 42, з червоним лицем і чорним волоссям. Стиснув йому руку аж до болю і попросив сідати. Вони зналися з давніщих часів, і селянський премієр почав так:

— „Відколи ми не бачилися, засудили мене за обиду короля Фердинанда на досмертну вязницю! Три роки я дійсно відсидів. В тім часі відпочав від політики, передумав багато і в тюрмі написав 22 брошури! Навіть з тюрми мав я змогу бути в контакті з болгарським народом (українські премієри й на волі цей „змоги не мають нпр. Мартос“). Я помагав йому в тім, щоб він не збольшевичився. Перед большевизмом, як довго я при кермі, не потребує Болгарія боятися. Ніхто навіть на страйк не зважиться, бо ми з'орґанізували й озброїли селян. Але за це маємо иншу журу. Це справа Тракії, яку нам у Сан-Ремо відібрали. Маси втікачів відтам — голі, босі й голодні — приходять сюди. Наш вихід на Егейське море, мимо ґарантій великих держав, ілюзоричний. А доки цього не буде, Болгарія не успокоїться і навіть перед новою війною не жахнеться. Будучини не боїмося, бо з гіркої минувшини маємо багато науки. Тепер дбаємо передовсім о це, щоби владі привернути повагу. Законами про обовязок праці й кооперації скріплюємо продукцію. „Селянський Національний Союз“, який тепер править через свій кабінет, має абсолютну більшість в парляменті і по громадах. На чолі держави стоїть Борис III., який в нічім не противиться правительству; це конституційний монарх, який править, але не мішається в адміністрацію. Все це дозволить нам скоро загоїти рани краю. Як мине ненависть, мировий договір буде змінений. Невдовзі вивласнимо всіх великих земельних посідачів і на їх полях оселимо втікачів з Тракії, Македонії й Добруджі. Крім того заберемо доми тим, що в них не мешкають (бо мають більше) й помалу їх сплатимо.“

З дальшої розмови довідався кореспондент, що Антанта все ще так герметично замикає Болгарію, що навіть її премієр не знає, що діється в світі (зовсім, подібно було з обома українськими урядами — А. Ч.). Коли довідався, що Відень голодує, сказав: — „А ми маємо яєць і хліба в брід. А кукурудзи стільки, що починає гнити! І ще до того жнива заповідаються такі, яких давно не було. Як допустять свобідну плавбу по Дунаю й дадуть транспорт, то Відень все дістане — й за дешеві гроші!“

Потому інтересувався премієр, чи і в Австрії селянство при кермі. В Болгарії спокій, військо знаменито здисціпліноване, їсти є що. Хоч Болгарія програла війну, але під селянським правлінням спокійно дивиться в будучину — кінчить кореспондент.

Баварський провідник селянства др. Гейм (Heim) заявив, що з'єдинені орґанізації селянства Німеччини, Австрії, Бельгії, Угорщини, Голяндії, Швеції, Норвеґії і инших держав порозумілися вже в справі з'організування Селянського Інтернаціоналу всего світа. Його централь буде в Гаазі. Дня 6 липня відбудеться в Пассав нарада представників німецького селянства з представниками селянських орґанізацій балканських держав.

„Morning Post“ доносить з Ревалю: Ще з початком травня згоріли військові маґазини в Петрограді, а з кінцем травня в Москві. Наступили численні арести. Купці, що приїхали в Реваль, заявляють, що перед упливом 2 місяців не заключать жадних інтерів в Росії. Супроти того, що російські чорносотенці поґодилися з большевиками, підозріння підпалу маґазинів паде на Поляків.

З Гельзінґфорсу прийшла вістка, що 200.000-на червона армія заняла Карелію. Уряд цеї держави втік у Фінляндію. Населення Карелії в паніці втікає і заливає Фінляндію.

Аґенція Гаваса доносить: Бюро Міжнародного Робітничо-фахового Союза в порозумінню з Ґенеральною Радою Міжнародніх Транспортових Федерацій на основі ухвал з 31. травня і 1. червня 1920 р. в Амстердамі оповіщує, що на знак протесту проти переслідування угорського робітництва угорським правительством почнеться з днем 30. червня 1920 р. цілковитий бойкот Угорщини: зелізничий, почтовий, телеґрафічний і т. д.

Український народ терпить ще більші переслідування від своїх ворогів, чим угорське робітництво. Але світ про це навіть не знає. Бо ті, що повинні про це інформувати, з'уживають призначені та це фонди на кабарети і т. и. річи а між собою дискутують уже, третій рік про ріжні „прінципи“: Чи трудовий, чи парляментарний.

Правительство Ґеорґії повідомляє офіціяльно: Член ґеорґійської конституанти Ґриґорій Утарадзе підписав у Москві в ночі з 8 на 9 травня 1920 р. іменем правительства Ґеорґії такий договір мира з Росією: 1. Росія визнає без застережень незалежність Ґеорґії й зрікається всіх прав і претензії Росії до ґеорґійської землі й народу. 2. Росія зрікається всякого вмішування у внутрішні справи Ґеорґії. 3. Границі Ґеорґії укладається по її домаганням, спеціяльно признається її безуслівно всю область Батуму. 4. Обі держави з'обовязуються до взаїмного невтралітету й до обезброєння й інтернування всяких сил, які готувалися-б на їх території проти одної з них. 5. Економічні взаємини між обома державами управильнені будуть окремим договором торговельним. До того часу взаємини ці підлягають двом постановам: а) взаїмна допомога в найвищій мірі, б) зречення з поборів перехідного цла. Таке доносить уряд Ґеорґії. А уряд Росії ні чичирк про це. А може ми переочили яке радіо з білокаменної „матушки“ Москви? Не дивуйтеся: стільки тих ґазет начитаєшся, що вкінці остогиднуть.

Над збудженою в огні Україною дальше ведуть завзяту боротьбу: „єдиновластє Москви“ й „покровительство Варшави“. Маємо вже вісти про новий кабінет український. А польський премієр Скульський дав таке інтервю до „Neue Freie Presse“, що кращого й уявити собі не можна. Я освітивби його, але не знаю, чи редакція „Волі“ пустила-б це освітлення. Може счеркнула-б і шкода було-б роботи. Отож замість писати про це відсилаю читача до — голяндської повісти з полінезійських островів п. з. „Ван Цантена Щасливі Часи“. Ця повість була написана ще перед виступом Кіплінґа і була-б автора зробила рівнославним, якби він був оповістив її тоді. Щось подібного як з моїм коментарем до інтервю . . . Особенно звертаю увагу читача на це місце повісти, яка описує, як високий полінезійський достойник прийшов з визитою до Европейця й узрів блощицю: схопив її й зараз таки з'їв. А притім ні на хвилину не відвернув очей від скриньки, в якій були фляшки з румом . . .

Поживемо, побачимо, які це наслідки матиме.

УКРАЇНА

Винниця, покищо осідок Українського Уряду. „Громадське Слово“ повідомляє: Орґанізаційним огнищем українського правительства є тепер Винниця. Тут зібралися визначні політичні діячі, тут творяться штати робітників для правительственних ґуберніяльних і повітових інституцій. На разі не відомо, як довго буде Винниця місцем побуту українського правительства. З компетентних кругів довідуємося, що правительство має намір осісти в будуччині на півдні в Миколаєві або Одесі.

Самопоміч укр. селян на Україні. В „Громадській Думці“ з 7 червня с. р. в статі „Кудою йти“ п. Гриць В. малює вірні та характеристичні відносини по селах на Україні. Між иншим сказано:

Не дочекавшися твердої влади і знеохочені безпорядками, приступають українські села до самоохорони, до самоорґанізації. На селах заводить таки само селянство спокій і порядок. Бандитські і большевицькі елєменти розтріляно. Кожде село це немов своя республика, має свою виконуючу (голова громади, староста, комітет), свою законодатну і судову владу (громадські сходини) і своє власне військо, що стоїть на висоті всіх модерних технічних вимог (навіт аеропляни!). Вся продукція (горівка, цукор) находиться під доглядом громади. Панськими лісами і землею порядкує також громада. Про все ведеться докладний рахунок, бо селяне певні, що доведеться колись комунебудь, чи то власникові чи державі здавати рахунок. В разі небезпеки сполучуються і бороняться спільно.

Український селянин, збуджений революцією до нового національного життя, ждав повних три роки на „свою тверду владу“, а, не діждавшися її, з розсудком взявся до самопомочі. Там на українських селах кладе він своїми спрацьованими руками нові сильні підвалини для української державности, спираючися на давні народні звичаї.

Повстанці на Херсонщині. „Хвиля“ подає: До Винниці прибули представники Херсонського Повстанського відділу з Пшоником на чолі. Повстанський рух не вгавав там через цілий час. Большевики займали тільки міста і місточка. В деяких місцевостях, ях прим. в Ананієві приходило до крівавих розправ.

Що до насторїв і бажань селянства, передали такі відомости:

1) За браком інформацій селяне не зовсім уявляють собі завдання польських військ на Україні. Ґазети сюди майже не доходять.

2) Земельне питання очевидно там рахується розрішеним; бажають лише придбати землю у повну власність, себто мати на неї якийсь правний документ. За поміщиків кажуть, щоби вони поверталиᶊ до своїх маєтків і оброблялиби свої 5 десятин, які їм залишені законом.

3) В справі мобілізації пропонують в першу чергу мобілізувати за 3—4 роки молодих, але з тією можністю, щоби у сімї не відбирати єдиного робітника, як то було в попередніх мобілізаціях, що викликало великі незадоволення. Кажуть, що селяне охоче підуть по мобілізації, маючи свою зброю і одяг.

4) В справі постачання армії харчів і збіжжя — пропонуєтсья, як єдиний засіб уникнути якихби то не було непорозумінь між військовими частинами і населенням (особливо сільським), утворити сільські апарати при участи кооперативів, які і будуть провадити справи постачання.

5) Відносно місцевої адміністративної влади — всіх може задовольнити лише своя, відома і поважана особа, яка буде користуватися довірям населення. Таких своїх людей і слід призначати на відповідальні посади, як напр. Повітових Комісарів.

6) Багато говоритсья про відновлення Центральної Ради, або подібної представницької державної установи. Очевидно справа ходить про Передпарлямент або і Сойм. Земля і Воля.

Повстанці на Полтавщині. „Хвиля“ подає: Прибувший до Уряду післанець Кремінчуцького Повстанського відділу от. Скирти оповідає таке: На Лівобережжі нема повіту, деби не було кілька відділів (невиликими ґрупами) повстанців-партизантів. Партизанщина війшла в моду, в звичку. Головним чином в минулу зиму займалися руйнацією колії (так було і за Денікіна) й обстрілом військових ешелонів. Нападали на стації — забирали все, що було можна взяти. Кремінчук здобували кілька разів. (Між инишим залізничий міст, в кільометр довжни, зірваний Денікіном при відступі і досі не полагоджений). З большевиками розправа „серйозна“, як каже оповідач, — в полон не беруть, щоби не годувать. На село большевик краще не показуйся — зараз спізнають і... скінчено. Як попадаються де большевицькі дезертири, тих охоче приймають і перевозять з села до села...

Відомостей з цього боку ніяких. Гніт по містах — кошмарний. Ростріли... кров...

Населення чутко прислухується до подій. Великою популярністю користуєтсья от. Ю. Тютюнник, про якого ходять цілі леґенди. (Земля і Воля.)

Україна для Українців. „Напшуд“ з 7 червня подає такий голос французького часопису „Віктоар“ з дня 10 мая: Брусілов виступає проти польської інтервенції на землях, котрі від давних часів належать до російського народу. Одначе Україна належить від давних часів до Українців, а не до московських Росіян. Ці останні заняли її аж в 1793 р. проти волі її мешканців. А перед тим Україна напротязі 4 століть належала не до Московщини, але до Польщі. Нині Україна належиться Українцям. (Укр. пр. Бюро.)

Ґраф Тишкевич у Пуанкаре. 26. Травня с. р. ґраф М. Тишкевич, Голова Української Делеґації на Конференції Мира, мав побачення з бувшим президентом французької Республики, сенатором Пуанкаре, вплив якого на політику мало чим зменшився і в сучасний мент.

Після того як український представник дав потрібні пояснення про загальне становище на Україні в сучастний мент, звернувши увагу на право України і на фактичну необхідність її самостійного державного істнування, підкресливши, що вже Петро Перший, а недавно Столипін визнавали українців, яко інородців, а Петербургська Академія Наук Українську мову цілком особистою. Пуанкаре

запомітив, що на його погляд — ця різниця між Росіянами і Українцями є цілком певна.

Він з зацікавленням довідався, що Голова Української Делеґації був офіціяльно принятий президентом Дешанелом, Маршалом Фошем, Барту, де Сельвом — президентами закордонних комісcій в сенаті і парляменті.

На прощання після щирої розмови він з охотою приняв і обіцяв перечитати де кілька мемуарів про Україну і її ролю на Сході Европи, представлених Ґр. Тишкевичем аліянтським урядам підчас війни.

Морґан є касієром Українського Ратункового Комітету. „Дж. П. Морган і С-ка", одна з найбільших банкових інституцій в світі, згодилась бути касієром Американського Комітету Ратункового на Україні. Це сталося заходами федерального сенатора Роберта Калдвела, президента Американського Середно-Европейського Товариства і члена українського ратункового комітету, а також п. Мільтона Райта, директора інформаційного бюра Укр. Народ. Комітету і секретара українського ратункового комітету.

Як звісно, річний з'їзд делеґатів Українського Народного Комітету у Злучених Державах постановив закласти запомоговий комітет, який спішив би з ратунковою акцією нашим братам в старім краю. За порадою Американців постановлено завязати такий комітет з 15 членів, з котрих 8 булоб Американцями, а 7 Українців. Цей комітет вже основано і до нього входять від Американців такі визначні люди, як:

Герберт Гувер, голова Американської Ратункової Адміністрації і сильний аспірант на кандидата в президенти Злучених держав;

Чарс Р. Крейн, американський амбасадор до Хін;

Патрик Гаєс, архиепископ в Нюйорку;

Монсініор М. Ж. Лявеллє;

Ганс Ріґ, бувший шеф чужомовного відділу при федеральнім міністерстві фінансів;

Йосиф Гартінґен, бувший комісар ваг і мір в Нюйорку;

Джордж Дж. Калдвел, сенатор, голова промислового відділу екзекутиви републиканської партії, президент Американського Середно-Европейського Товариства:

Мільтон Райт, директор інформаційного бюра У. Н. Комітету.

Цей комітет постановив зібрати між Американцями і американськими Українцями 1,000.000 долярів на ратункову акцію на Україні. (Правда.)

ПОЛЬЩА

Внесок Демського. „Час" з 7 червня повідомляє з Варшави: На однім з найближчих засідань військової комісії варшавського сойму рішено взяти під увагу внесок посла Демського, котрий зміряє до того, щоби амуніція і инші воєнні запотребовання доставлювані були тільки для тих українських формацій, котрі разом з польськими військами займають боєву лінію і щоби це заосмотрування відбувалося на кошт України. (Укр. пр. Бюро.)

Польське Пр. Бюро подає за німецькими денниками, що начальство желізничих німецьких товариств видало росказ своїм членам повстриматися від служби при транспортах війск коаліції до Польщі проти Росії через Німеччину. (Czas.)

Здемасковані. „Наруд", варшавський часопис, зближений до Пілсудського, оголошує тайний документ, на основі котрого бачимо, що відомий провідник вшехполяків Станіслав Грабскі, стояв на услугах ґр. Бобринського і ґен. Брусілова, аґітуючи за прилученням Польщі до Росії. Цей тайний документ, компромітуючий ватажка україно-жерних вшехполяків викликав велике здивованнє серед Поляків. (Укр. пр. Бюро.)

РОСІЯ

Союз большевиків з рос. чорносотенцями доконане діло. Большевицьке радіо з Москви роздепешовує по всьому світу зазив Брусілова до всіх царських ґенералів і офіцерів, деб вони не знаходилися, щоби забули всі обиди від большевиків і приїздили до дому та вступали в червону армію, б о и н а к ш е Р о с і я б у д е п о д і л е н а. (Тепер уже тільки українські „ліві“ думають, що Маркс не дозволяє їм спільно з „правими“ боронити рідного краю перед неволею).

Мирові переговори литовського уряду з большевиками розпочалися в Москві. Офіціяльний комунікат литовського уряду про перебіг переговорів подає: Дня 8. мая розпочалися формально переговори обох урядів. В програмових бесідах не було ніяких ріжниць. Мова Жофра опиралася на таких витичних: Литва не провадить війни з большевиками, отже переговори не будуть доторкати справи миру а радше справи устійнення та поладнання міжнародніх взаємин обох народів. Голошена совітською Московщиною засада права самоозначення дає запоруку, що між нами не виринуть ніякі перешкоди.

Індуси вислали Лєнінові телеґраму з проханням, щоб Росія змилосердилася над 360 міліонами індуського населення й освободила його з ярма англійського капіталізму.

Великий Князь Микола відкрив в Чехії виріб пасти до черевиків. Оповішує його фірму пражський урядовий часопис.

Мирові переговори. Як доносить „Kuryer Lwowski“ Фінляндія розпочинає з большевиками переговори в Дорпаті дня 10 с. м. До пертрактацій пруть фінляндські соціялісти. Переговори Литовців з большевиками правдоподібно розбилися, бо 15 членів литовської делеґації повернуло назад з Москви.

Другий міжнародній конґрес комуністів пічнеться в Москві 15 липня. На деннім порядку: услівя приняття в III. Інтернаціонал.

Міжнароднє життя

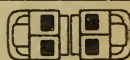

Анґлія не хоче допустити Польщі до конференції в Спа. Як доносить „Kuryer Lwowski“ коаліція наслідком спротивлення Анґлії і Італії постановила не узглядняти польських жадань і не пересувати плєбісцитового терміну на Мазовії і Вармії.

Протест проти торгів Красіна. Як доносить У. П. Б. „Gazette de Lausanne“ з 2. червня помістила заяву Укр. Пр. Бюра в Берні в котрій сказано: По причині намірів Красіна торгувати в Льондоні українським збіжем, муситься сконстатувати, що ані большевицьке, ані жадне инше російське правління не буде в стані розпоряджатись ані одним сотнаром українського збіжа. Міжнародна торговля України находиться в руках українських кооперативів, котрі приобіцяли київському правительству свою повну поміч. Крім того Український Уряд, котрий незадовго прийде до влади і на лівім березі Дніпра, не признасть жадних з'обовязань, пороблених Совітським Правительством Антанті.

Конґрес Сіоністів всього світа пічнеться дня 4 липня в Льондині.

В Вірменії страшний голод.

Литовська Констітуанта ухвалила демократичну республику. Тимчасовим президентом вибраний Стульгинський. Дотеперишній президент Сметана кандидуватиме знов і правдоподібно буде знов вибраний.

Загальний вислід виборів до німецького Reichstag-у. Німецький парлямент буде складатися з 460 послів. В тім числі буде: 110 соціяльдемократів, 80 независимих, 2 комуністи, 44 демократи, 67 центрум, 65 національних Німців (Deutschnationale), 61 німецьконародна партія, 20 баварська народна партія, 1 христіянський федераліст, 4 баварські хлібороби, 5 вельфів. Отже стара коаліція

малаби тільки дуже питайну більшість і утворене з неї правительство залежалоб від того, що баварська народна партія а також независимі не голосувалиб проти неї. З другої сторони правиця навіть з демократами, котрі здається на то не згодяться, не може осягнути потрібної більшости.

З урядових кол Німеччини доносять, що Німеччина[1] не дасть згоди на транспорт французських військ через німецьку територію для допомоги Польщі проти большевиків, покликаючись на свій нейтралітет.

Німці в Чехії домагаються національних округів з тим, щоб мали в них право розпоряжати зібраними там податками.

Новий університет для ґімнастики основали Німці в Берліні.

В Німеччині відкрили крадіж 60 міліонів леїв, які були укрити в цитаделі Шпандав, крадіжі доконала сторожа.

Що Америці коштує Відень? Від марта до мая прислала Америка Відневи 120 вагонів товарів вартости 1,275.000 долярів. Розуміється все це Америка пише і колись зажадає звороту з %.

В чеськім парляменті є 30 комуністів, які щойно тепер признaлися до комунізму. З того 5 сенаторів, 25 депутатів нишої палати.

В Румунії відбуваються баденівські вибори. Стріляють селян і робітників, тортурують кандидатів і т. и.

В Бесарабії вибухло повстання селян. Румунські бояре втікають у Ясси й Букарешт.

В Будапешті перестала виходити найстарша німецька часопись Угорщини „Das Politische Volksblatt" в 46 році — ізза недостачі паперу.

В Будапешті є тепер 1,100.000 людей.

З Будапешту примусово відставляють в Галичину тамошних уроженців, переважно Жидів.

З Риму до Японії перелетів летун Масієро. Він уже в м. О с а к а.

В Анґлії засуджено ґенерала Dyer'a за це що знущався над Індусами. Ніхто не судить тих, що знущаються над українским народом.

В Ірляндії повстання кріпшають. Висилка туди анґлійських військ утруднена тим, що „Сінфейнії" нищать сиґналові станції на морських берегах. Супроти того Гомруль буде систований як все.

Султан Мегмет II. вислав письмо Антанті, в якім заявив, що волить зречися престол й передати владу антанській комісії, чим підписати мировий договір, який нищить Туреччину.

Французькій роман про українських Жидів. В найбільш визначному двохтижневнику „Revue des deux mondes", в якому П у а н к а р е веде нині закордонний відділ, письменники брати Т а р о з першого травня почали друкувати роман з життя Жидів на У к р а ї н і.

Монахи большевиками. Угорский епископат відібрав уряд всім монахам міноритом за те, що в часі революції заявилися за большевіцькою владою. Одного з них засуджено на 4 роки вязниці за підбурювання.

Економічна хроніка

Вигляди жнив на Україні. Після відомостей з України були там вигляди на жнива в місяці марті не цілком вдоволяючі. Але в послідних тижднях зимні засіви в значній мірі поліпшилися. (Великі) латіфундії знаходяться в ліпшім стані як з початку собі представляли. Попереднього року були жнива надзвичайно добрі так, що еще дуже богато засобів збіжа находиться у селян. Також мертвий і живий інвентар селян на Великій Україні знаходиться в ліпшім стані як в Східній Галичині.

Грошеві зобовязання правительства Петлюри польському урядові. „Ілюстровани Курєр Цодзєнни" пише, що в польсько-українськім договорі стоїть точка, в котрій українське правительство зобовязується заплатити польському урядові пів міліярда карбованців за удержання польських військ на Україні.

Українське правительство, щоби не мати багато клопоту з грішми, має намір випустити в обіг банкноти по 10.000, 50.000, 100.000, 250.000 карбованців. Цими грішми малиби бути заспокоєні претензії польського правительства. Така калькуляція дуже обурює польський часопис, бо вона улекшує Україні фінансову ситуацію а рівночасно спричинює упадок польської валюти. (Укр. Пр. Бюро.)

Урожай в Арґентині такий, що хоч управна земля зменшилася о 12% то урожай збільшився о 43% в порівнанню з роком 1914.

Копальні золота відкрили на острові Люссін, признанім Італії.

Паперовий трест оснували канадійські капіталісти з капіталом 60 міл. дол. Він продукуватиме річно 150.000 тон паперу.

Підвищення трамваєвих цін. Як подає „Wiener Mittag-Zeitung“ ціна їзди на мійських трамваях в Відні буде піднесена о 100% так, що одна їзда єлектричкою буде коштувати 4 кор.

З українського життя на чужині

В найвисшім суді дістрікту Колюмбії, перед судією Бейлі, відбувалися 30. цвітня і 3. мая переслухання для вирівнання питання про то, хто має бути головою Української Місії в Вашінґтоні. Справа опинилася в суді за стараннями п. М. Імханицького, який, вернувши недавно з Европи, виступив з претензіями, що він має право перебрати від п. Ю. Бачинського всі фонди і діла Місії. Коли п. Ю. Бачиньский відмовився передати йому фонди і діла Місії, п. М. Імханицький удався до суду за помочею, вносячи просьбу о видання проти п. Бачинського судової заборони (інджьонкшен).

П. М. Імханицький старався доказати, що голова Місії п. Ю. Бачинський зовсім не є головою, а тільки радником і тимчасовим управителем Місії, і що з становища радника, вслід за тим і управителя Місії, відкликала його верховна українська власть а п. М. Імханицькому припоручила, аби він перебрав в свої руки всі фонди і діла Місії. Отсі претенсії опирав п. М. Імханицький на паперах, які мав привезти з собою з Берліна, а на яких був підпис М. Ковалевського, що титулував себе „радником Директорії У. Н. Р.“ хоч такий уряд зовсім не істнує. М. Ковалевський зі своєї сторони покликався на розпорядження якогось безіменного „уповажного члена Директорії“ в Берліні, хоч такого урядника рівнож нема. Папери з підписом М. Ковалевського з Берліна предложив п. М. Імханицький судови, як доказ, що він має право перебрати від п. Ю. Бачинського всі фонди і діла Укр. Місії.

П. Ю. Бачинський у своїй відповіди на позов п. М. Імханицького висказав, що наколи п. М. Імханицький не тільки не має ніякого авторітету, але й в додатку є предложені судови у сфалшованім перекладі. До відповіди долучив п. Бачинский свої повновласти, як правильно назначеного голови надзвичайної Української Дипльоматичної Місії, та цілий ряд документів від уряду Української Народової Републики, в яких постійно називано його головою згадані Місії. Крім цього оборона доказувала, що американський суд взагалі не може судити цеї справи, як справи, що обходить виключно чужу державу.

По перегляненню документів п. Ю. Бачинського судія Бейлі перервав дальше читання його відповіди і відкинув позов п. М. Імханицького.

Організаційні збори надпартійного жіночого товариства „Укр. Жіночий Союз“ відбудуться в пятницю дня 18. червня 1920 р. о год 4. після полудня в залі паспортового бюра, VII, Mariahilferstrasse 88a (Zitahof), Mezzanin двері 3 зі слідуючим порядком дневним: 1) відкриття зборів; 2) вибір президії зборів; 3) реферат; 4) відчитання статутів: дискусія; 5) вибір виділу контрольной комісії; 6) назначення висоти членських вкладок; 7) подання діректив виділові на найближчий час; 8) Внесення: інтерпеляції.

Прохається все укр. жіноцтво безумовно прибути.

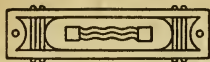

На фронтах

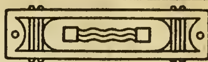

Большевицький воєний звіт за 8/VI. Полоцький район. На південний захід від Полоцька після завзятих боїв наші війська віддійшли на схід і стали на нових позиціях; продовжуються бої з ворогом, який наступає з перевисшуючими нас силами.

Єґорєвський напрям. Напади ворога на південний захід від м. Березина відперто.

Жлобин-Мозирський напрям. Наступ польських частин відперто.

Київський район. Наш наступ на правому березі Дніпра, 65 верстов на північ від Києва, розвивається.

Канівський район. Наш наступ за допомогою фльотілі мав наслідком зайняття Ржищева.

Таращанський район. Наші війська, розвиваючи наступ, зайняли кілька сел, 20—30 верстов від Таращі.

Кримський відтинок. Після гарматньої підготовки, ворог на цім фронті перейшов в наступ, кидаючи в бій танки, авто-броневики і брон-потяги. Коло Перекопу, наші війська з початку були відтиснені, але потім перейшли до контр-нападу, і повернули більші частини страчених позицій.

Дезерція і непорядок. Нові сили, які польський мар. Пілсудський зняв з нім. фронта, здається, кинені в бій. Шляхта уперто відбиває наш наступ, стрімлячись повернути позиції коло Полоцьку, поправити свої справи в цім районі. За могутньої і технічною допомогою Антанти, впираючись на ґарантії незагроження з боку Германії, панська шляхта досі ще має перевагу сил по своїм боці. Совітська Республіка має можливість поставити на фронті перевисшуючі числом сили, і необхідно за яку угодну ціну направити на фронт нездержний потік поповнень. Комітети допомоги західньому фронті, засновані за зразок уральських, зможуть дати червоній армії могутню допомогу, як що їм вдасться виловити і направити на фронт дезертирив, які дуже часто не віддають собі рахунку значіння свого проступства. Совітська республіка осягне переваги сил. У цій праці повинні взяти участь усі свідомі елєменти селянсько-робочої маси. Необхідно, щоби кандидати на командні курси йшли безупинно. Необхідні добровольці, необхідна ліквідація дезертирства. (Укр. Пр. Бюро.)

Лісти до Редакції

Високоповажні панове!

Гадаю, що в ці страшні часи, коли доля України вирішується на довгі роки, повинно надавати велике значіння обєднанню усіх українських інтеллїґентських сил. Не партійність, а єдність, не сектантство, а гуртовання коло однієї великої мети — може урятувати нашу Батьківщину. А та мета — збудовання Української Держава. Гадаю, що ота мета так зрозуміла для всіх, що вона має таке безмежне значіння для всіх українських партій і орґанізацій, — що навіть представники наших найлівійших кол большевицького напрямку, — що й вони схилють голови перед тією метою й погодяться на якомусь компромісові, аби тільки досягти умовин, сприяючих вільному й широкому розвитку українського народу.

Стоючи на цій точці погляду, я написав до редакцій „Боротьби“ й „Нової Доби“ отвертого листа, в якому прохав ясно й точно окреслити сістему радянської влади, щоб наша преса могла обміркувати оту сістему, вказати на її злі сторони, а може й на добрі, — щоб наше громадянство могло віднестись до тієї сістеми цілком свідомо.

Потребу в діскусіях по тій справі я знаходив через те, що більшість нашого громадянства мало чого зна про ту сістему: одні вихваляють, другі лають, — не знаючи, власне, про що йде мова. А найбільша несвідомість нашого громадянства,

що до радянської сістеми, — це її панування в умовинах українького життя, бо на Україні більш, може, 90 процент людности належить до дрібної буржуазії.

Але ж названі редакції очевидно ухилились від публічного обміркування справи, воліючи продавати свого кота у міцно завязаному мішку й не показуючи його покупцеві . . . .

Редакція „Нової Доби“ й відписала мені про те, повідомивши, що вона стоїть непохитно на прінціпі радянської влади й що розводити дискусії в тій справі вважає зайвим.

Друга редакція нічого мені не написала.

А позаяк отой отвертий лист має, з мого погляду, громадянське значіння, — безвідносно навіть до того, чи будуть на його відповідати пани з „Нової Доби“, чи не будуть, — то, може, шановна редакція „Волі“ визнає корисним надрукувати той лист у себе. Через те посилаю його Редакції.*)

З найбільшим та найщирійшим поважанням **Павло Чижевський.**

Вшановний п. редакторе!

В одній з останніх книжок „Волі“ подана вістка про те, що українське посольство в Болгарії переживає надзвичайно критичний момент. По виїзді до Парижу п. Шульгіна його заступав п. Шульга, але недавно він цілком перейшов на сторону добровольців і почав орґанізувати добровольчі відділи в Юго-Славії, цілком закинувши Посольство. Його заступник п. Драгомирецький веде русофільску політику на зразок Суковкіна в Царьгороді.

Вважаю своїм обовязком і справою порядка подати до відома читачів „Волі“ слідуюче:

П. Шульга 6-го вересня 1919 р. подався в відставку, від'їхав з Софії і з того часу я вступив в керування справами Посольства. Я не перечу що, за увесь час дуже важкого тут становища, я може де в чому помилявся, але я ніколи не позволив би собі знизитись до нікчемної ролі зрадника тому ділу, якому свято взявся служити. В справах службових, а особливо дипломатичних, я керуюсь виключно тільки наказами мого Уряду, законним представником якого рахую Директорію і її голову отамана Петлюру. Прийняття другої орієнтації а особливо ворожої справі незалежности України, я рахую для себе, чоловіка стоячого уже над могилою, недопустимим і невідповідаючим ні моеї глибоко прочутої свідомости, ні мому розумінню про чесну службу тому ділу, за яке взявся і котре мені дороге. Я не стою в числі визначних українських діячів, я простий шеренговий, але я гадаю, і в цьому я певен, що українську справу в Болгарії веду гідно і що від українського Уряду, коли він придивиться до моеї роботи ближче, я не зустріну ніякого докіру. Рахуйте мене чим хочете, але зрадником тому ділу, якому взявся служити, я ніколи не був і не буду.

Софія, 15 квітня 1920 р. Драгомирецький.

Високошановний п. редакторе!

В числі 2-му (т. II.) „Волі“ в відділі „З хвиль Життя“ від 6-го квітня вмищено листа, в котрому невідомий мені автор повідомляє наше громадянство про критичне становище Української Республ. Капелі. В цьому листі говориться, що Капеля не поїхала до Америки за недбайлівистю п. адміністратора, та „волею Ради Капелі; а також, що завдяки тому, що диріґент Капелі є „дуже поганий шеф“ — Капеля опинилась в „неможливому становищі“, котре загрожує їй катастрофичним кінцем. Я хочу теж довести до відома Вашого і всього громадянства, що з 19-го жовтня 1919 р. Рада Капелі, яко адміністративний апарат не істнує, бо передала свої обовязки до рук свого уповноваженого п. Олекси Приходька. З тогож часу я веду тільки художню справу і ні в якій „дирекції, чи „адміністрації“ не числюсь. Не вдаючись в діскусію з невідомим автором, що до правдивости його повідомлень, скажу тільки, що в тяжкому становищі Капелі велику ролю відограли обставини, які склались для української справи за послідні часи.

З високою пошаною до Вас Диріґент Укр. Респ. Капелі

Берлін, 1. мая 1920 р. Ол. Кошиць.

---

*) Отвертий лист шан. П. І. Чижевського друкуємо вище — ст. 364. (Ред.)

ВОЛЯ

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК

Т. 2. Відень, 25. червня 1920. Ч. 10.

Віктор Пісначевський.

Без перспективи.

Герцен майже за 50 літ предрік останню війну з її тяжкими руйнуючими наслідками. Герцен був великим публіцистом. Публіцисти і фахові політики мусять „проріцати“, провидіти в даль. Це лікарі народного життя. Як лікарь ставить не лиш діаґноз, але і проґноз, не лиш вияснює слабість і призначає ліки, але й наперед загадує, чи вичуняє слабий чи ні — так і фаховий дипльомат, фаховий публіціст. Лікарі вчаться не на здорових людях, а на слабих. Дипльомати і публіцисти мусять знати нормальний народний орґанізм, але ще краще мусять доглядати за капризними зіґзагами народних хороб.

Розмовляючи недавно в Берліні, а потім у Відні з видатнійшими представниками між иншим і української дипльоматії, інформуючи колеґ журналістів в кінці травня про події на сході, я тяжко помилився: в початку травня я сказав, що польський наступ на Україні розіб'ється через 2 місяці. Я помилився майже на цілий місяць. Я певен був, що коли польська армія береться повторити тогорішній осінній наступ українських війск на Київ, вона використає всі помилки Петлюри. Цього не сталось. І Поляки мусіли так же раптово відскочити, як і наскочили: при найкращих для себе умовах; бо змучене населення давно вже радо ввійти в протибольшевицьку згоду хоч з чортовою бабушкою. Тільки щоб позбавитись большевицького хаосу. Поляки кинули на Україну своє найкраще вісько — познанські полки з бувшої німецької армії, котрі мали вже досвід німецьких помилок на Україні. Але теперішня війна богата сюрпрізами. Для того, щоб не тільки здобувати, але і утримати зараз Україну, треба мати не міліони, і не сотні тисяч війска, а тільки два-три корпуси доброї кавалерії. Про це я казав Петлюрі ще в початку вересня 1919 року. Цей секрет зрозуміли і оцінили большевики. Польські ґазети пишуть, що в кавалерійському загоні Буденного є 30.000 їздців. Можливо. Але цей же самий загон мусів недавно визбігати з Кубані, де проти нього оперували не стілько численні, але краще здісціпліновані кавалерійські загони кубанських козаків.

Цього секрету не хотіли оцінити Поляки. І врізавшись клином аж до Дніпра, залишивши відкритими широкі фланги і цілком відкрите запілля, вони дали змогу большевицькій кавалерії відрізати собі головний нерв армії — звязок з запіллям, дозволили большевикам пролізти в запілля і зруйнувати увесь польський наступ. При величезному фронті майже на 1.200 кіл. у Петлюри-Пілсудського був один раціональний плян — помаленько йти вперед і, опершись на лінію залізниці Казатін - Бердичів - Жмерінка-Вапнярка, пробувати втягувати в себе військові орґанізації Омеляновича - Павленка і січових стрільців, а потім помалу, за допомогою Румун з тилу, посуватись до Одеси. Але разом з тим цементували товарообміном ґрунт під ногами.

Сьогорічня київська авантюра була скандальним повторенням тогорішної спроби Петлюри вїхати „на білому коні“ в золоту браму, хоч на чужому, але вїхати. Ця mania grandiosa довела нас в осени минулого року до повної Руїни. Вона може і тепер закінчитись ще більшим скандалом. Не через те, що майбутнє України звязано зараз з Польщею, а через те, що ми не маємо добре зорґанізованого національного запілля, не маємо перспективи що до найближчої нашої будучини.

На півдні України ми маємо чудесний військовий матеріял, але на жаль в сировому стані. Це кадри січових стрільців, кадри павленковської армії, ворожі до большевиків німецькі кольоністи. При навіть невеликій допомозі зза Дністра зброєю а потроху унтер-офіцерським і офіцерським елементом, ми моглиб на протязі двох-трьох місяців витворити з цих кадрів невеличку, але міцну армію. При невдачі польської офензиви і розлиттю большевицькою хаосу на Польщу і Галичину, ми моглиб вратуватись тою армією не тільки на півдні, але дещо зробити з нею і в Галичині. Але . . . для цього треба було мати нашим громадянам ясну національну перспективу. З міжнароднього боку це діло ще й зараз не втратило деяких виглядів на успіх при умові консолідації наших сил.

Памятаєте, читачу, старі церковні образи: на все полотно стоїть святий; а коло нього, так до коліна, маленький монастир. Ось вам точний образ сучасного розгордіяшу думки серед нашого громадянства. Попереду „святий“ Винниченко, „святий“ Вітик, „святий Онуфрей“ — Грушевський. А десь там внизу коло пят у них маленьке ледве помітне народне діло. І це не тільки у них, але і у більш, здається, тверезих, правих елементів — наших quasi- „буржуїв“, quasi-„монархістів“. Як і перші, вони люблять і голублять свою маленьку ідею більше, ніж живе народне діло. І тому від буденної чорної роботи цілком усуваються. А коли народне діло терпить фіаско, то і ті і другі заявляють urbi et orbi, як казав мені цими днями один галицький теж „не в тім'я битий“ політик: — Ми маємо тепер „сатисфакцію“! Бо ми казали! . . .

Але скілько тих „сатисфакцій“ мали вже ми? А ще більше наші вороги. Підійтиж до діла дружною лавою, з чистим серцем і отвертою душею хоч раз так, щоб через два дні знов не сісти „коло розбитого корита“, на це нас не стає: бо ми ще не до-росли до мудрої консолідованої національної політики на велику скалю!

Видно і справді — „Не приспѣ убо час“ наш!

Степан Рудницький.

До основ українського націоналізму.

5. Націоналізм а терріторія.

Чоловік є частиною земної поверхні.

Модерне землезнання понимає земну поверхню не як математичне, а як физичне тіло, що має значну товщину й зложене з камяної літосфери, плинної гидросфери, ґазової атмосфери й тоненької плінки орґанічної матерії-біосфери. Антропоцентрист, що буяє по безмежному просторі „вселюдських ідеалів“, навіть у сні не снить, яка нікчемна ця біосфера супроти земної кулі, котра знов своєю чергою така нікчемна супроти инших небесних тіл. Колиби ми всі ростини, всіх звірів і людей перемінили в однорідну масу орґанічної матерії й розпостерли її по цілій поверхні земного ґльобу, повсталаби плінка груба на пять мілі-метрів. Людство творить ледви дрібну пайку біосфери: розстелене по землі, воно творилоби плінку безмірно тоншу від одного міліметра! Кожний здорово думаючий чоловік мусить у виду вже цеї одної неспірної дійсности признати, що значіння терріторії для цеї частини людства, що її замешкує, мусить бути непереможне.

Ріжнородність природних умовин поділила землю на ріжнородні ґеоґрафічні одиниці — краї й землі. Положення, простір, межі кожної країни зачеркнені віковічними чертами на обличчі земного ґльобу. Питома кожній країні природа дає їй питому суть і зміст. Своєю знов чергою отся питома природа краю є матірю народу, що в ньому живе. Ріжно вивінувала природа ріжні народи землі. Ескімос дістав у придане вічні леди й сніги на землі й крижане та багате всілякою живиною море, Полинезієць острови з роскішною рістнею, посіяні на теплому морі, Араб посушну пустиню й оази зі стрункими пальмами, Анґлієць свій великий острів з мрачним та мягким підсонням, повний мінеральних скарбів, положений на найбільшому вузлі шляхів світової лучби, Українець свої родючі луги й соняшні степи оподалік від огнищ культури, зате при битому шляхові страшних орд кочової Азії . . .

В оціх природних ріжницях поміж краями землі мають своє джерело тілесні й духові ріжниці поміж народами землі. Кожен нарід звязаний з краєм, у якому живе, безліччю вузлів. Наука землезнання ледви дрібну частину ціх вузлів змогла дотепер розслідити. Та вже й нині допевне знаємо, що природа краю, себто суцільність ґеоґрафічних чинників його: суші, води, підсоння, рістні й звірні має непереможну силу над чоловіком. Природа краю обуслівлює розміщення, густоту й головне зайняття його населення. Будова земної поверхні, впливи підсоння, ростинних і звіринних плодів краю будують тіло народу, що в цім краю живе. Тілесні ріжниці між расами й народами походять тільки звідси (розуміється по шляху еволюції). Через людську психіку усі ці природні чинники обусловлюють ціле духове єство народу, цілу його діяльність. Їхній вплив то виразно видний, то (покищо) таємничий, проявляється навіть у вірі, мистецтві, словесності, літературі й науці народу. Тому, щоби порозуміти духа народу, його політичне й культурне обличчя, мусимо виходити від природи краю, котрий є батьківщиною даного народу від довгих віків. Кожний ґеоґрафічний чинник з цього боку важний „від повітря й світла й від звіздяного неба, що відзеркалюється в душах, аж до перелогу, що його оре хлібороб, і до камяного бруса, що творить причілок храму.“.

Непереможний вплив природи краю проявляється не тільки в єстві кожної одиниці й цілого народу, але й у розвиткові й у всіх силах, що цім розвитком кермують. Господарський розвиток народу на кожному кроці залежний від природи краю. Залежність історичного й культурного розвитку народу від природи краю є таксамо виразна, що правда не в кожній подробиці, але цілком певно й наглядно в головних основах. Навіть великі люде в історичному й культурному розвиткові народу приходять як сума дрібних змагань, які знов мають по більшій части своє джерело у впливах природи краю на його нарід.

З цього, що сказано, виходить отже, що терріторія рідного народу є одною з головних а може й найголовніщою з основ так теоретичного як і практичного націоналізму. Кожний тямучий член нації повинен знати, що таке він має в своїй рідній країні, на чім йому й йому подібним приходиться будувати життя нації. Кожний розумно думаючий чоловік бачить, що всяка державна, економічна, культурна, суспільна чи ще яка політика всякого народу, отже й його рідного, мусить опиратися на докладному й всесторонному знанні терріторії. Кожний крок якої небудь „політики“, що буде суперечний природі краю, мусить скорше чи пізніще важко пімститися на цілім народі.

Крім ціх розумових причин, що велять націоналізмові опиратися на терріторії рідного краю, є ще другі, не менче важні чуттєві причини. Кожен чоловік, кожен нарід повинен любити

свій рідний край. І знати його, бо дійсна любов корініться тільки на знанню.

Погляньмо-ж тепер, як стоять справи взаємин між терріторією та націоналізмом у нас на Україні?

Відповідаючи на це перше меріторичне питання в справі українського націоналізму, відразу підходимо до дуже цікавої для наукового дослідника й дуже фатальної в своїх наслідках для українського загалу дійсности. Вона короткими словами дасться зясувати ось як: український простолюдин, головно селянин-хлібороб показує в цій (і в кожній иншій) справі цілком инше обличчя як український інтеліґент. В українськім народнім орґанізмі нема тієї суцільности, яку помічаємо в инших великих чи малих европейських народів. Цілком инакше ставиться до кожної основи націоналізму інтеліґенція, цілком инакше селянство. Про український робітничий пролєтаріят окремо тут тяжко говорити. Він числом прямо зникаючий супроти селянства й почасти поділює його прикмети, на скільки не підпав винародовленню.

Українське селянство знає свою терріторію. Розуміється, знає по свому, так як може знати невчений селянин-хлібороб. Терріторія його рідного села й найблизшої околиці йому знана дійсно „адекватно“. Уся природа, що її бачить довкруги себе, йому рідна. Він знає й зорі на небі та після них означує пору дня й року, він знає й розуміє по своєму всі явища в повітрі, чудово визнається на проґнозах погоди, знає всі кути й закутини, всі гори, горбки, рівнини, рісочки поземелля, ріки, річки, джерела, ліси, поля, луги, степи, урочища, шляхи своєї рідної околиці як не мож краще. Все те для нього живе, оживлене традицією переказів, овіяне поетичним чаром і релігійним прямо богоговінням. А як любить наш мужик свою рідну країну! Розуміється, по своєму, відповідно до свого загального світогляду. Та любить він її сильніще чім німецький, французький чи анґлійський простолюдин свою Німеччину, Францію чи Анґлію. Мандруючи пішки по цих краях, я мав нагоду до дуже цікавих порівнань і сконстатував цей факт як безсумнівну правду.

Як відноситься до своєї рідної терріторії український „інтеліґент“?

Цілком инакше. Коли наш мужик дорівнує чужому в знанні, а перевищає його в любові до рідного краю, то наш інтеліґент остав під обома поглядами далеко—далеко позаду за всіми чужинцями інтеліґентами.

Від українського інтеліґента муситься вимагати, щоби він основно знав свій рідний край, у його цілому обсягові й всесторонно. Ще більші вимоги муситься ставити до українського „діяча“. Розуміється, ніхто не хоче, щоби вони оба: сірий інтеліґент і „діяч“ були фаховими землезнавцями чи хоч ділєтантами по

землезнанню. Але український нарід має право вимагати від своєї інтеліґенції, щоби вона бодай не грішила безпримірною іґноранцією в справі рідного краю, рідної національної территорії!

А вона грішить і то злочинно грішить!

Слово „рідний край“ дуже часте на устах українського інтеліґента, ще частіще на устах українського діяча, та що воно має за зміст? От пару шумних загальників про богатства незмірні, степи широкі, вітри буйні, ревучі пороги Дніпра, золотоверхий Київ і т. п. А що знає наш інтеліґент пр. про величину України? Нічого. Його кругозір рідко коли сягає поза межі повіту, ще рідше поза межі ґубернії. Не диво, що в нас потворилася така маса ріжних загуменків: галицький, буковинський, закарпатський, київський, полтавський, харківський, одеський, кубанський і т. п. Не диво, що пр. таку Галичину, що творить ледви дещо більше як двайцяту пайку цілої України протиставляється на всіх полях цілій „Наддніпрянщині“. Не диво, що на кожному загуменкові виростають доморослі „патріоти“, котрі величають як єдиноспасительне не тільки мову й звичай, сало й борщ дотичного загуменка, але й його „політичний“ напрямок. Що це обходить „патріота“, що Україна по Московщині найбільша національна территорія Европи! Або він це знає? Він нічого не знає й рахує себе залюбки до поневолених „малих народів“ Европи. „Діяч“ знає звичайно стількиж само про величину й обсяг України, що сірий інтеліґент. Та він хоче показати світові, що він „щось“ знає. Наслідки цього хотіння дуже сумні. Бо „діячі“ безцеремонно нищать усе, що добула бідолашна українська наука на цім полі. „Діячі“ ведуть межі України (в парижському основному меморіялі про потребу самостійности України) так, що полишають поза цими межами 200.000 км.^{2} сутоукраїнської землі з 5 міліонами населення. А потім роздаровують в ріжних „договорах“ землі України на право й на ліво ріжним сусідам з таким запалом, що недавно осягнули рекорд 400.000 км.^{2} з 17 міліонами (переважно українського) населення! Знов „діячі“ галицької України не вміють означити меж своєї-ж таки галицької землі инакше як тільки зазначенням у основному законі цеї новозбудованої держави, що її границі мають слідкувати за границями, поданими на етноґрафічній мапі Австрії Черніна (sic!). Про елєментарне розуміння вартности поодиноких земель України для цілости її українського „діяча“, „дипльомата“ чи навіть міністра (або й ще вище, про ранґи не спорю!) й не питай! Або не відповість тобі нічого, або затягне такої, що хоч святих із хати винось! Даремна річ говорити з такими панами про вартність Закарпаття, Холмщини, Галичини, Підляша, Буковини чи Бессарабії, Криму, Надкаспійської України і т. п. Нічого путнього від них не почуєш. А схочеш такого пана повчити? Дарма! Він усе „краще“ знає. Скажіть же мені,

люде добрі, як такий „дипльомат“ поведе справу української державної терріторії перед форум світової політики?

Та це тільки одна сторона іґноранції нашої інтеліґенції в терріторяльних справах, сторона, що дотичить простору й положення України. Ще гірше стоїть справа зі знанням природи України. Не маю, що правда, смілости вимагати від українського інтеліґента, щоби він так знав природу України (по вченому) як її знає наш мужик (на свій лад). Як можна вимагати від українського інтеліґента, аби він знав зорі рідного неба, воздушні явища, физично-ґеоґрафічні обєкти і феномени так, як їх знає по своєму мужик? Це-ж булаб просто безличність. Нехай Німець, Анґлієць, Француз, Італієць, Чех чи Поляк інтеліґент „повзає“ по своїй землі — ми буяймо по безмежних шляхах „всесвітнього поступу“!

Добре! Але мати добрий загальний образ природи рідного краю це річ потрібна для всякого інтеліґентного громадянина, а вже конечна для діяча. Бо природа краю це головна основа економічного й суспільного життя. Коли її не знаєш як слід, не можеш братися не то, що до розвязання якихсь головних економічних чи суспільних проблємів, але навіть ніодної дрібної справи як слід не розчовпаєш!

Для українського інтеліґента й діяча це все пусте! Українські економісти з завзятістю, гідною ліпшої справи, вичислюють продукцію України до останнього фунта . . . але тільки для 8 чи 9 губерній, значить малощо більше як для половини України. Українські суспільники закладають партії й укладають програми під кутом погляду неминучої індустріялизації України, другі знов „соціялізують“ землю, щоби зробити з цілої землі України так чи сяк одну велику лятіфундію, з цілого-ж хліборобського населення сезонових робітників-батраків і т. п. Виринають величні пляни, на овиді будуччини грає всіма красками веселка величезних перспектив . . .

Папір терпеливий (на друк), повітря теж (на балакання). Та терріторія ні! Вона скаже просто: Я маю поверх міліона кільометрів квадратних простору. Чорного вугля в мене менче як у Бельгії, що поверх трийцять раз менча, білого вугля теж мало, бо моя поверхня невисока й рівна, инших моторів дасть біг! За те верхній шар моєї цілини найбільш родючий може по всій землі. Якже ви можете говорити, що колинебудь зробите з мене промислову країну хочби на лад Німеччини, де виросли ваші доктрини?

А другим скаже:

Ви хочете робити оптом те, що робили в роздріб польські, московські й свої таки пани. Лятіфундійна господарка знищила красу мою, мої ліси й гаї, за цім обміліли річки, висохли джерела, погіршало підсоння, прийшли погані балки-водорні, що бороздять моє обличчя і розривають щорік десятки тисяч десятин найкращої

землі й замінюють їх на страшні пустири. Ведіть тільки дальше політику грабіжних чужинців, а моя родючість, що славиться від тисячліть, щезне за кількадесять років!

Ці слова, що їх вкладаю (хоч і не белєтрист) в уста українській землі, це не поетичні exspatiationes ingenii а „сухі“ науково сконстатовані правди. Думаю їх невдовзі розвинути в окремій розвідці. Та вже ціх пару речень повинно читачеві, що незатуманений універсалістичними доктринами чи впливами чужонародньої психіки, показати, як важне є знання природи рідної землі для всякого інтеліґентного мешканця її. Модерного націоналізму не можна собі просто подумати без основання його на докладному знанні рідної терріторії. Всюди, дослівно всюди потреба цього знання при будуванні модерно національного орґанізму України. Ось одно вирву з багатьох . . . якби це було гарно, колиби наші „діячі“ мали загальне знання терріторії України бодай з військово-ґеоґрафічного погляду в літку 1919 р., колиби вони не перлися наче дітваки конче до „золото-верхого“ серця України, а використали галицьку армію, щоби твердою ногою станути на чорноморських берегах і звідси поволі будувати Україну. Та-ж елєментарні відомости з ґеоґрафії вистарчають, щоби зрозуміти, що в виду вічної грози з північного заходу й північного сходу одинока опора України це чорноморський беріг — заразом одиноке тепер вікно в Европу! Якже инакше виглядалаб нині українська справа, колиб такі елєменти ґеоґрафії рідного краю були в головах цьогочасних провідників України!

З цього всього виходить безсумнівно, що терріторіяльна основа націоналізму у нас поставлена добре тільки в мужика. В інтеліґенції вона ніяк не поставлена, бо її нема. Її треба щойно збудувати й тим покласти головну підвалину під наш націоналізм. Як це зробити, розглянемо в уступі про українську культуру. Тут тільки зазначу, що українська інтеліґенція повинна як найпильніще взятись до пізнавання рідного краю, так лєктурою як і практично, розвивати на Україні туристику й мандрівництво, закладати товариства для досліду краю а, що найважніще, вийти вже раз з цеї півазійської індолєнції, котра відчужує її від рідної природи, не дозволяє прямо війти з нею в ближчі зносини, набирати від неї так физичних як і морально-інтеллєктуальних сил . . . В кого рідний край тільки мрачне теоретичне поняття, той ніколи не потрапить служити як слід рідному народові. Хто натомість дійшов дотого, що цілим своїм єством зіллявся з рідним краєм, пізнавши його як слід, добувши на лоні рідної природи нових великих сил, цей зрозуміє голос рідного краю й поведе рідний нарід дійсно його питомою розвитковою лінією до великої будуччини.

Д-р Я. Окуневський.

Ще про санітарну допомогу Україні.

Заступник Міжнародного Червоного Хреста майор Ледерей, що повіз першу санітарну колонну в вересні 1919 р. на Україну, яка на кошти Посольства З. О. У. Н. Р. була улаштована у Відні, пише в своїм звіті: „На Україні хто ще здоров, той жде на пошестну хоробу, а хто захорів, той жде на смерть“.

Нарід гине і гинуть ті, що йому на поміч ідуть. Головний лікар, що виїхав з п. Ледереєм на Україну, Д-р Денис Новак умер. Умер і господар шпиталю п. Зелисько. На їх місце стали другі, і ця колонна, яка, як перша ластівка, прилетіла на Вкраїну, працює дальше в Винниці і несе поміч населенню, хоч і мала труднощі в своїй праці гуманітарній. Сестра, що на днях вернула із тої колонни, каже: денікінці біля і ліків прислали, большевики свого комісаря дали, харчами помагали. А Поляки сестер німецьких розігнали, санітарне майно зареквірували.

Майор Ледерей, вернувши з України, розвів широку аґітацію на заході Европи. Д-р Фрік, генеральний заступник Інтернаціонального Червоного Хреста для східної Европи, ледви піднявся з постелі, до якої його прикував пятнистий тиф, і уже поїхав до Женеви, де закликає і заклинає, що як поміч на Україну не прийде, то Европі цілій грозить небезпека. Він конферує з Клємансо, з Бальфуром, з Лігою Народів, з Ліґою Червоних Хрестів. А до Українців — з якими він держить тісні звязки, він все каже: „Ви самі мусите робити зусилля і перші дати почин: а відтак уже кличте, а Европа прийде“.

І санітарна допомога почала прибірати конкретні форми.

Санітарне майно було уже закуплене. В Берліні стояло майже на 3. вагони, яке закупив від ім. Українського Червоного Хреста Д-р Холодний. В Швейцарії стояло 3. вагони, закуплених на кошт українського уряду Інтернаціональним Червоним Хрестом. У Відні стояла уже від року зложена в скринях 2. санітарна колонна, що складалася із улаштованого шпиталю на 200 ліжок з бактеріольоґічної лабораторії, із дезінфекційної колонни і приладів до відвушивлювання, що її в свій час закупив галицький уряд, а через політичні відносини не міг вислати.

Розходилося, щоб увесь той матеріял злучити разом і з'орґанізовану поміч вислати на Україну. Яким шляхом? І куда? Шлях польський, чи румунський; котрий ліпший і безпечнійший? Куда висилати, де отаборитись, щоб можна було працювати? Як забезпечитись перед можливими комплікаціями політичними і калейдоскопними змінами влади?

І от вирішено, що поміч можлива тільки від імени Інтернаціонального Червоного Хреста і під його охороною. І цей план і ця поміч як раз виконується. Весь матеріял уже злучений у

Відні. Санітарний поїзд, що має вивезти це майно, уже готовий. З Швейцарії прибули Д-р Стурлер, Д-р Бісс і Д-р де Моль і кілька сестер. З Берліна приїхав приділений до експедиції Д-р Холодний, уповноважнений Українського Червоного Хреста з 60 людьми санітарного персоналу. Дозвіл на вивіз матеріялу, що в Австрії добути не так то легко, уже єсть. Труднощі ще з поїздом — але єсть надія, що енерґія Інтернаціонального Червоного Хреста і це переборе. Щоб відчинити шлях, виїхав курієр Ч. Х. до Праги; а шеф експедиції Д-р Стурлер до Букарешту.

Інтернаціональний Червонний Хрест має з цею експедицією виконати слідуючі завдання:

1) піднявши свій стяг на території України, сотворити базу для праці гуманітарної, аполітичної без огляду на яку небудь зміну влади;

2) отворити шлях для їдучої допомоги з Европи і служити адресом, до якого будуть звертатися і ті, що щось хочуть дати, і ті, що чогось потребують;

3) заложити безпечний склад санітарного майна і ділити його інституціям в краю, які його потребують;

4) подавати автентичні відомости про санітарний стан на Україні; безпартійні, аполітичні;

5) улаштувати свої установи для поборювання пошестей в однім місці; а опісля все дальше їх поширювати.

Головою цілої експедиції єсть Д-р Стурлер, який довгий час працював лікарем в Індіях, а підчас війни мав завдання доглядати табори німецьких полонених в Англії з рамени Швейцарського Уряду.

Як зачуваємо, відозвалися на поклики Інтернаціонального Червоного Хреста, а іменно пп. Д-ра Фріка і майора Ледерея, Англійський і Італійській Червоний Хрест, які також збираютьоя вислати свої санітарні колонни на Україну.

Відень, дня 9. червня 1920 р.

З Києва.*)

„Наш Шлях“ з 27 м. м. подає інформації про переходи українського громадянства в Київі. Інформації подав доц. київського університету Гр. Голоскевич. Ось вони: „Ми, яким довелося перебути в Київі підчас другої гостини большевиків і Денікіна, твердо рішили зоставатись на свойому місці й провадити, оскільки буде можливо, культурну українську роботу. Ми уважали, що при всіх політичних експериментах, це буде завжди тим, на чому фактично базується державна робота.

Гурток наш був не так то й малий, і далі, в процесі роботи, наші ряди остільки збільшалися, що тепер ми твердо й впевнено

*) Передруковуємо ці інформації через те, що вони і зараз ще не втратили свого інтересу. (Ред.)

можемо сказати, що Київ незвичайно з'українізувався. Це в наслідок богатьох умов, що прискорили цей процес. Перша — повна дискредитація большевизму й особливо уряду останнього приходу. Коли раніше були в їх уряді люде зі знанням свойого діла, то цим разом стали коло влади явні спекулянти. Крадіж, спекуляція, крутійство, хабарництво — ось головна їхня праця. Друга причина була та, що московська інтеліґенція ліва й права так скомпромітувала себе підчас короткого панування Денікіна в Київі, що мусіла втікати разом з Бредовим. І я не прибільшу, коли скажу, що їх виїхало понад 60 тисяч. Богато виїхало також з поміж богатших Поляків. Зосталися безсребренники, яким не лишалося нічого иншого, як признати нову владу.

Та це було тільки поверховне визнання нової влади. І коли найшлася можливість стати біля праці цілком української, то люде пішли туди сотками.

Як відомо, денікінці закрили та заборонили українські школи й дозволили вдержувати їх лиш на приватні кошти. Денікінці нищили безпардонно українську книжку. Комісія військово-історична, яка ніби мала збирати матеріяли до історії російської революції, нищила кожду українську книжку, яка тільки попала під руки, між и. повість Грінченка „Під тихими вербами“, надруковану ще за царських часів.

Наші кооперативні орґанізації взяли шкільництво на свій кошт. Субсидії на шкільництво не припинилися і з приходом большевиків, коли вже можна було відчинити українські державні школи, ґімназії, народний університет та инші виклади.

Кооперативні орґанізації крім цього зачали обєднювати круг себе велику кількість своїх певних людей, пр. „Дніпро-союз“ мав 700 душ робітників, „Централ“ 600 і т. д. І все це були Українці, які з повною свідомістю провадили свою орґанічну й державну роботу. Там найшла собі кусок хліба наша краща інтеліґенція (напр. Сергій Єфремов працював у „Книгоспільці“, яко редактор бібліотеки европейських клясиків; А. Ніковський — кермував „Україн-Фільмою“, яка розвинула діяльність на велику скалю і т. д.).

Велику роботу зробили також наші наукові та освітні орґанізації. Пр., університет працював майже нормально. Коли при денікінцях за браком відповідного помешкання були обєднані два університети в будинку на вул. Володимирській, то адміністрація університету св. Володимира — московські професори — всякими способами перешкаджали праці українського університету. Доходило до того, що замикали двері авдиторії. Тепер, коли професори — Москалі вивтікали, університети були обєднані й праця йшла майже нормально, коли не рахувати матеріяльних перешкод: брак дров, світла і т. д.

Академія Наук працювала також майже нормально. Деякі відділи її, як історично-фільолоґічний та природничий зібрали

силу цікавого матеріялу, якого не могли видрукувати раз через те, що була паперова кріза, а друге — через крутійство большевицьких комісарів, від яких це залежало. Але навязано вже певні связки, і матеріял буде надрукований в Німеччині. Кермують цим проф. Багалій, Кримський і и.

В Академії Мистецтв, на чолі якої стоїть професор ґрафіки Нарбут (тепер тяжко хорий), працювали м. и. Кричевський і Бурячок. В Академії большевики казали отворити комічний відділ: „художню майстерню по виробленню плякатів“.

Був також відчинений Народний Університет, кілька ґімназій і вечірних курсів. Все те радо й густо відвідувалося і майже нормально працювало.

Підкреслюю, що український свідомий елємент так збільшився, Київ так українізувався, що можна самопевно сказати: до праці став сам народ, широкі кола громадянства. — Прикладом може бути історія релігійної боротьби.

До денікінців Українці мали чотирі церкви: Миколаївський Собор на Печерську, Св. Софію, Андреївську та одну церкву на Благовіщенській вулиці. Денікінці їх відібрали диким способом: нагайками жандарми вигнали вірних з церкви, перепалося і панотцеві, а вигнавши, замкнули церкву на ключ і заборонили відправляти. За большевиків Українці вернули до своїх церков, а щоби погодитися з Москалями — взяли собі малу церкву Св. Софії, а їм дали великий Собор. Собор, і щож? Українська церква завжди повна, а в Соборі пустка.

Стало соромно Москалям і вони самі запропонували Українцям на Великдень перейти до великого Собору.

Відправлялося і відправляється в Київі в українських церквах українською мовою. Це війшло вже в життя і укріпилося.

Київ не сподівався так скоро бачитися з вами. Нічого не знав про наступ. Але вже за кілька днів большевики почали метушитися і вивозити все, що попало під руки: посуд, меблі, елєктричні проводи, телєфони, шиби з вікон, харчі, одяг, обув.

Вже підчас евакуації українське громадянство почало формувати орґан, який би міг перейняти владу в місті. Після виходу большевиків ніхто не приходив майже два дні. Щойно 7. червня під вечір війшли перші польські частини.

На другий день ми вже бачили досить великі відділи. Вони поставили щось півтораста тяжких гармат біля Лаври, у Царському Саду, але стрілянини не було.

Коли ввійшли польські війська, то в Київі вже функціонувала влада Київського Громадського Комітету. Стрінено перші й дальші відділи військ спокійно й з рівновагою. Характерне відношення місцевих Поляків до Українців.

Після входу на Крещатик, командантові польських військ Поляки запропонували вивісити на Городській Думі свій прапор, але він відповів, що це столиця України і личить вивісити лише

український прапор. А коли до нього підійшли запобігливі Жидки з хлібом і сіллю, він відповів, що приїде головний отаман — президент України — він, як господар цієї землі, може прийняти хліб і сіль.

Не обійшлося й без куріозів. До Гром. Комітету звернувся якийсь польський офіцер з пропозіцією стати йому в допомозі в боротьбі с ворожим елементом. На незрозумілу з початку пропозіцію Комітет не відповів. І почув, що вони кермуються думкою: Польща для Поляків, а Украіна для Українців, і хто буде перешкаджати тому, того зараз відси викинуть. Комітет знову відмовився. „Але ми знаємо, казали військові Поляки, у нас є розвідка й відомости, що тут є багато Москалів і Жидів, ворогів України". „То ваше діло, ми жандармськими справами не занимаємося", — була відповідь Комітету.

Зноваж — на складах „Дніпро-Союза" було багато мануфактури, харчових продуктів і т. и. Польський офіцер, гадаючи, що воно лишилося після большевиків, хотів усе зареквірувати. Йому на те заявили, що це майно українських кооперативів. „Яких Українців? — Таж тут немає Українців. Українці з головним отаманом у Винниці й Україну тільки ми починаємо будувати" — сказав офіцер. Звичайно, на це йому показано, що цей „Союз" має річного обороту 7 міліярдів, обєднує стільки то кооперативів, має такі й такі відділи. Все те здивувало офіцера. Пійшов до команданта армії по інструкції, а цей прибув негайно і з вибаченням ліквідував неприємний інцідент.

Українські частини увійшли в місто днів через три. Їх виглядали всі. Населення нетерпеливилося, а коли українське військо ввійшло, радість була безмежна. Я пережив усі входи і вїзди у Київ і був їх свідком, але кажу, що такого щирого, одностайного і тріюмфального входу, як Українців, я не бачив. Що їх обсипали квітами, витало все населення — це знаєте. А я додам, що інтересні не так ті квіти, як ті сльози, якими зустрів народ „своє військо", „своїх козаків". Баби-перекупки, міщане плакали з радости й сіяли від радощів своїми козаками. Я відчув, що ось тільки тепер між армією й отсим байдужним до всякого уряду населенням сталось внутрішне, глибоке єднання. Вони поріднились,

Справу харчевої крізи поладнано в той спосіб, що заосмотрення міста взяли на себе кооперативи. Польське військо не йде в Київі на села переводити реквізиції.

Київське громадянство під большевицьким ярмом вилічилося з партійного сектанства до ґрунту. Як умову взяти участь у формуванню кабінету київське громадянство поставило гол. отаманові діловий, етичний принціп, і ні в якому разі партійний. Боротьба партій доводила до диктатури одної якоїсь партії, до безладдя, бо ніколи було поза партійними інтересами бачити державні.

Данія і Україна.

Розмова з п. Послом до Данії Дмитром Левіцьким.

1. Яке відношення данського народу і данського уряду до Вашої місії?

Данія це країна, котра не веде ніякої самостійної закордонної політики. Вона вповні невтральна й дбає лиш про уладнання свого внутрішного життя. В цьому напрямкові дійшла вона до найкращих результатів з усіх країв Европи. Поминувши велику матеріяльну заможність всього населення і високий стан хліборобської культури, Данія має наймодернійшу конституцію, найбільш поступове законодавство аґрарне і робітниче, дуже гарно з'орґанізовані фахові школи, народня освіта стоїть безперечно на найвищому щаблі розвою. Не цілих три міліони данського народу має аж 40 народних унїверсітетів, і в Данії рідко знайти людину, котра не малаби повного унїверсітетського образовання. В Данії єсть коло 500 періодичних часописів, з котрих столичні виходять по два рази денно, декотрі по 40 сторін друку. Преса ця загально поступова і относиться дуже прихильно до усіх поступових і визвольних рухів.

Як данський народ так і данський уряд, як невтральний, поступовий і гостинний, поставились до нашої місії прихильно. Преса дуже щиро віднеслась до нашого визвольного руху, перепечатувала дуже часто цілі статті з наших бюлетенів, котрий ми видивали цілий рік як тижневник в данській мові в 3.000 примірниках і поширили знання української справи дуже широко. Вже з початком минувшого року шкільного вчать діти в народних школах осібно про Росію, осібно про Україну, як окрему державу і окремий народ. Громадянство данське відноситься до нас рівнож прихильно головне від часу, коли наша місія з'уміла собі позиськати і війти в дружні зносини з старим Ґеорґом Брандесом. Тепер ліґа скандинавських жінок, котра так богато добра зробила для віденських дітей, вирішила занятись дітьми сиротами на Україні і заявила свою готовність закладати на Україні сирітські приюти, пікловатися, кормити і давати науку дітям, під одинокою умовою, що український уряд дасть на її приюти відповідні приміщення. Для приміру прихильности данського громадянсьтва до нас наведу, що в посліднього часі двох молодих данських поетів пишуть вірші, в котрих оспівують Україну і її визвольну боротьбу, а недавно зголосився до служби в українській армії між другими член найстаршої родини шведської ґраф Дуґляс Гамільтон, котрий за час війни був в французькому штабі, ак специяліст по авіяції, а тепер переживає в Данії. Не менше прихильне до нас і відношення данського уряду. Він не тільки признає всі наші диплеьоматичні, кур'єрські і звичайні паспорти, дає нам всі пильги, котрі признані тільки посольствам признаних держав, приймає і отвічає на всі наші ноти, а в послідному часі мимо протесту декотрих робітничих кол дозволяє, а навіть сам співділає при тому, що ми змогли всіх наших воєнних бранців-Українців примістити по взірцевих господарствах і молочарнях за дуже користними контрактами, так що усім нашим бранцям не лише що добре живеться, але вони і мають змогу багато дечому навчитись.

2. Яке ваше відношення до других закордонних представниців?

Я зараз по мойому приїзді, отже в квітні минувшого року навязав зносини з усіма закордонними послами в той спосіб, що у них усіх я був особисто і усі вони мені віддали візит. З цеї пори я з усіма представництвами удержую постійні зносини офіціяльні, а з представниками окраїнних держав—дружні. Для характеристики подам, що посольства анґлійське, американське і італійське усім горожанам, котрі живуть на паспорти бувші російські або австрійські, не дадуть свого віза на вїзд до їх країв, наколи вони рождені на етноґрафічній територій України без віза нашої місії. Для них міродайна етноґрафічна карта народів „Schöffera“, так що фактично ми у тих держав виконуємо наші державні права на цілій нашій етноґрафічній територіЇ.

3. Що пороблює і яку ціль має місія Літвінова і Красіна в Копенгазі?

Данія, хоть країна невтральна, як раз тому, що вона невтральна, відограє в міжнародних зносинах дуже велику ролю. Вона єсть мостом між сходом а за-

ходом Европи, а докладнійше сказати, між Москвою а Льондоном. Від місяців сидить в Копенгаґені фактичний міністер закордонних справ Радянської Росії, Літвінов, і від місяців зїжаються в Копенгаґен офіціяльні і неофіціяльні представники Анґлії, Франції, Америки і Італії, щоби або познакомитись або і навязати зносини з радянським урядом. Вправді тепер Красін війшов вже до самої Анґлії та він не робить ні кроку без відома Літвінова. З Літвіновим я зносився за посредством анґлійського члена парляментарної робітничої партії Лянсбері і мав нагоду переконатись, що відношення Літвінова до української справи, української державности, дуже вороже. Їх акцію політичну, для нас ворожу, бо непримириму, приходиться нам паралізувати з великим трудом. Можна спокійно сказати, що і велика часть долі України вирішиться в Копенгазі в цих переговорах між Росією а Анґлією.

4. Який Ваш погляд на теперішню нашу ситуацію за кордоном і вигляд для нас на будуче?

Теперішна ситуація Вам звісна. Наш воєнний союз з Польщею зискав для нас симпатії в усіх кругах більше правих, зменшив дещо ті моральні симпатії, котрі ми мали в кругах лівих. Що до виглядів на будуче, то тяжко дещо позитивного предбачить. Ми жиємо в часах революції. Одного дня ми можемо пробудитись і довідатись, що червона армія скинула радянський уряд, або може противно, що большевизм поширився значно на захід. І одно і друге зміняє цілковито наше політичне положення. Но мою думку, ми доперва в початках світового походу революційних етапів цих потрясень.

А. В.

Інтернаціональна худобина.

Колись давно ще на зорі української преси, зі старою Чикаленківською „Радою“, єдиною тоді щоденною українською часописю, трапився куріоз: в редактори ґазети попала людина, що не тільки нічого спільного з пресою не мала, а всією особою своєю була повним „отрицанієм“ ґазетної справи. По цілим дням сидів в кабінеті пан редактор, жвакаючи флеґматично жилаві бублики і виправляючи матеріял; і також флеґматично, як бублики, міг він понівичити вірша Олеся або Чупринки, статтю видатнійшого публіциста і напівграмотного неофіта від журналістики. І в політиці п. редактор не міг відріжнити правої від лівої. Біжучий матеріял систематично спізнювався і появлявся через скілька днів після того, як надрукований був в инших часописях. Колиб грім з ясного неба вдарив в редакцію і запалив її, то й про це редактор „Ради“ надрукував би тільки тоді, колиб читачі його не тільки прочитали в инших ґазетах про подію, але й давно забулиб про нюю. Злі на язик співробітники поясняли помилку видавця „Ради“ Є. Х. Чикаленка не досить цензурною ґіпотезою: — „Пан“ одночасно поїхав шукати редактора для ґазети і бугая для громадської череди. І трохи помилився: бугай попав в редакцію, а редактор в череду.

Оскілько ґіпотеза відносно останнього була правдоподібна, не знаю. Щож до першого, то вона більш менш похожа була на правду. В 1918 році, років через 12 після тої оказії, здибав я „бугая“ на Хрещатику.

— А! „Гора з горою не сходиться!“ Що поробляєте М. Хв....?

— Та редаґую часопись N-ської кооперативної Централі?

— Деж вона?

— Та, бачите, я на два місяці літом виїздив на „зелену пашу“ в село! То і ґазета моя трохи відпочивала!...

Я не міг втриматися від сміху. Повіяло на мене давно минулою старовиною. Цюж історію пригадав я, взявши до рук свіже число „Боротьби“. Який „бугай“ редаґує цю часопись — „громадський“ чи простий, але діло без нього тут напевне не обходиться!

Злі язики кажуть, що редаґує її не безсловесна скотина, а Вітик. Але я в цьому не зовсім певен. Я знав камянецьку „Боротьбу“ Вітика. Вона

повзала на череві перед Директорією і Петлюрою, лаяла на чім світ стоїть галицьку владу, зрідка полаювала большевиків. Правда, вже й тоді видно було, що редактор ґазети стілько ж розуміється в політиці, скілко „безрога худоба“ в помаранчах. Але всеж таки по напрямку вона не похожа була на 9. число віденської „Боротьби“: був твердий курс на Українське Державне Казначейство!...

За кордоном я побачив иншу „Боротьбу“ (до 9-го числа). Був у мене в Петрограді колись великий приятель з „вічних студентів“ — імя йому Микола Стасюк. Дивлячись на нього, я завсігди певен був, що у цього добродія „вся справа“ (штани і прочая) на одному ґудзикові, тай то на вербовому. Потім його Петлюра начальником постачання української армії призначив, від чого армія остаточно загинула. Такеж враження робила на мене і віденська „Боротьба“, в другім періоді. Ґудзик урвався! Але враз Вітик приїхав з Берліну і заявив, що співробітники без його відому переробили орґан у большевицький. Співробітники теж образились і перемахнули в „Нову Добу“.

Після цього з Віт... чи то з „Боротьбою“ трапилась нова Овідієва Метаморфоза! З Петлюровської рептилії вона враз перетворюється в большевицький орґан: „Ґудзик знайшовся!“ На першій сторінці її з'являється Маніфест Вітика. Не до Цісаря Австрійського, не до всіх народів світу, а тільки до „Ради Народніх Комісарів Російської Республіки“. „Ми, Семен перший і останній, нафтовий цадик Великої і Малої України, Голова Трудового Конґресу У. Н. Р. оповіщаємо!...“ А далі іде чергова брехня тим більше, що Вітик добре знає, що 1) неправда, що „Трудовий Конґрес“ не міг досі вже більше як рік зійтись для продовжування своєї праці через імперіялізм російських большевиків... Яж не приклоник російських большевиків, але мушу сказати, що в даному разі вони не більш винуваті, ніж Камянецька Директорія вкупі з Вітиком.

2. Неправда що тільки Петлюра ввів чужу військову силу на Україну; її ввели ті (Вітик, Безпалко und Co.), хто руйнував безглуздою демаґоґією галицьку і наддніпрянську армію.

Зараз Вітик повернувся з Італії, знайшов ґудзик і пропонує російським большевикам почати „мирові переговори з леґітимними заступниками У. Н. Р.“. Само собою розуміється, що „леґітимні заступники“ нещасної Великої і Малої України сидять тільки в редакції „Боротьби“. Далі тон Вітика переходить в надзвичайне crescendo. Як Господь Бог з Сінаю до Жидів в громі і бурі, так і Вітик промовляє до большевиків:

— Всяке проволікання питання про мир з боку совітського уряду Росії після цеї ясно висловленої конкретної пропозіції що до миру... будуть характеризувати політику російського уряду з найгіршого боку!“ „Налякав бабу“ скаже український селянин. „Маю надію, що совітський уряд такого закиду для себе перед усім культурним світом не схоче взяти!“...

Вітик... після десятків тисяч розстріленних большевиками українських інтеліґентів і робітників, після скількох нападів на Україну... має надію!

Ви думаєте, що старий парляментатор австрійського рейхсрату є „невинна 16-літня дєвіца?“ Ні! Не даром казали, що з австрійського парляменту тільки троє не брало хабарів, та й ті троє були Жиди. Вітик не з обрізаних, хоч і повернув фронт на обрізаних. Це старий політичний проститут. Перегорніть ще сторінку „Боротьби“ і Ви побачите його наготу. Це зпереду „блажен муж“ а ззаду „вскую шаташася“, що „на небо поглядає, а по землі пошарує“... Зпереду Винниченко, ззаду Порш. Старий цісарський вірнопідданий, плоть від плоті кров від крови Васильків і Ко.

Він іде „разом з большевиками“, але „стоючи з ними впрочім в боротьбі“. Що значить то „впрочім“ — Алах його відає. Він співає їм акафісти безграмотно, по дурному; бо Вітикові лінь читати ґазети, слідкувати за життям, не то що російським, а навіть українським. Ось скілька красномовних прикладів його безграмотности:

— „Ніхто не може сказати, що московські большевики не є консеквентними революціонерами. Їх невблагана ненависть до буржуазії, яка не допускає ніяких „соглашательств“, дає на це свідоцтво!“...

Це після того, як большевики кожного „буржуя“ за фалду „подобострастно„ ловлять по всій Росії, щоб на роботу йшов; після того, що „Боротьба“ в попередні періоди свого життя ставали проти большевиків. Разом з тим для Українців не бракує у Вітика бруду. Ось характеристика нового кабінету:

— Таліковський, міністр внутрішніх справ — Поляк! Елєментарна порядність вимагає від людини, коли не знає — краще „мовчи глуха — буде менш гріха“: бо не Таліковський, а Саліковський! Не Поляк, а старий всім відомий заслужений український діяч (дивись попереднє число „Волі“).

— Архипенко, звісний з оскілковської авантури! —

П. Вітик знає, що аґроном Архипенко є старий український діяч і т. д., що він був арештований по доносу і після розслідування випущений на волю.

Але він бреше і бреше свідомо!...

— Огієнко — звісний реакціонер!

Вітик теж знає, що ректор університету, член лівої партії, з котрої він вийшов через те тільки, що ввійшов в кабінет міністрів, як фаховець, а не як партійна людина? Але що йому правда?

Багато таких прикладів можно булоб набрати з одної тільки статті Вітика „Кабінет під польським дикретом“. Але не варто — шкода дорогого паперу на Вітиків. Бо це навіть не партійний, не український бугай. Це інтернаціональний проститут. Позавчора він наймався до Цісаря Австрійського славословити його прилюдно, вчора присмикався у Петлюри з Шевцями. А сьогодня служить, як пудель, московському інтернаціоналові. Це інтернаціональний „бугай“ европейської марки, українського заводу.

Старий Журналіст.

З хвиль життя.

24. V.

Українці в найдорожчому ресторані Берліна Adlon випили все вино марки 246 Nuit! Навіть шеф здивувався:

— Найкраще вино було!.... „Губа не дура!“....

Sapienti sat!....

Наука в ліс не тікає!....

27. V.

Довго розмовляв з українським дипльоматом. На прощання почув:

— Дарма стараєтесь! Все рівно на Україні нікому буде судити нас! Всі прокрались!.... Згадаєте моє слово: Лоський і Стаховський там самими почесними людьми будуть!.... І я дійсно згадав, коли почув, що Лоського призначено не то ґенерал-губернатором, не то міністром!....

„Устами твоїми сама істина глаголет“.... казав Премудрий Син Сірахів.

30. V.

Здибав в Берліні старого Дувіда Марґоліна. Нашій нації потрібні не лище Олесі, Винниченки, Грушевські. Нам потрібні і талановиті комерсанти à la КарольЯрошинський і Дувід Марґолін. Старий, дізнавшись про призначення свого сина Арнольда українським послом до Анґлії, ізрек:

— Ну щож? Я ставив на стару фірму дома Романових і прогорів! Мій Арнольд ставить на нову фірму.... Помагай йому Бог!....

1. VI.

Український закон про знищення за кордоном Макаренок, Шевців, Мартосів і Микол Ковалевських не зробив в Meisel und Schaden відповідного враження. Швець згадав про те, що в університеті він „Реве та стогне“ ба-

сом співав. Макаренко пригадав про свою участь в Київському Національному Хорі. Мартос теж відкрив голосові таланти.

І орґанізували капелю!

Цими днями, як сповіщають нас з певних джерел, на Neue Markt перед Meisel und Schaden відбудеться останній прощальний концерт нової української капелі під диріґуванням відомого придворного співака Пасічинського. Капеля виконає „гвоздь" свого репертуара:

„Покину я отцовскій дом,
Травой он зарастет....
Собачка вѣрная моя
Загавка у ворот....

2. VI.

Що б „переплюнути" большевиків, голова Директорії Винниченко наказав був свому міністрові хліборобства виготовити архи-лівий законопроект земельної реформи. Закон було зпечено в 24 години. Через три дні він обмірковувався в Раді Міністрів. Автор закону трохи спізнився і прийшов під кінець читання проекту. Коли скінчили, він попрохав слова і сердито запитав:

— І скажіть, будь ласка, який ідіот написав оту дурницю?

Йому делікатно зауважили:

— То ж Ваш законопроект, три дні перед тим внесений в Раду Міністрів.

Так розповідав мені один із членів того кабінету.

За що купив, за те й продаю!....

3. VI.

І ще один анекдот. Вторік весною під Почаївом, коли Українська Держава починалась на одній горі і кінчалась на другій, рішив міністр хліборобства Ковалевський, що пора почати наділ землею селян. Сів в авто, взяв землемірний апарат, двох директорів департаменту, щоб кілочки забивали, і поїхав міряти. Дядьки якраз орали на зяблю. Підійшли та й дивляться.

— Що отой шулупанок робить?

Запитали врешті директорів....

— Тож — міністр. Землю вам наділяє!

— Та ж вона чужа!....

— То ніц не шкодить!

— Слухайте, паночку! Сідайте у свою чортопхайку та їдьте собі під три дідьки! А то тут як небудь можете ноги собі поламати!.... Порадили добросердечні селяне пану міністру. Так зкінчився перший і останній експеримент з соціалізацією на „лоні природи". Міністр сів у „чортопхайку" та й почимчикував до дому.

4. VI.

В Камянці в генеральному штабі української армії був документ, писаний якимсь „Отаманом", де замість „демаркаціоної лінії" фиґурувала „демокраціона лінія". В той же чае міністр юстиції видав наказ, що б його фамілію писали не Левіцький, а Лівицький. — „Всякая бывает". — Казав Бен Акиба.

5. VI.

Сама революційна, як всім відомо, на світі часопись є „Нова Доба".

І хоч українські часописі большевицького посла в Америці Мартенса і сопричислили новодобистів разом з нами до „української зволочі" (див. ост. „Молот"),

однак „Нова Доба“ рахує себе самою революційною. Але і „на старуху бывает поруха“. Цими днями ми отримали з Царьгороду почтову наклейку з „Нової Доби“ такого змісту в українському перекладі:

— Його Превосходительству.

Агат Пашє!

Довго почтарі царьгородські носили орган Винниченка, поки не занесли в Квартал Агат Паші до української місії в готель Азар'яна (по турецки хан Азар'ян).

А ще кажуть, що наші комуністи в кулак сякаються і рукавом носа втирають!

Поштивний народ сидить в „Новій Добі“. В Константинополі сподіваються отримати далі орґан Винниченка з такою адресою:

— Його Височеству Хану Азар'яну!....

6. VI.

З великою цікавістю читав я в „Новій Добі“ не стілько деклярацію ее-ерів (комуністів також), скільки їх підписи. „Буржуазна Центральна Рада“.... проклята Леніним і Винниченком. І вдруг „голова її“, „заступник голови“. Видно, не плюй в колодець, пригодиться води напиться!“ А ще більш мене зацікавила комбінація Грушевського зі Штефаном (теж колишній міністр „извините за выраженіе“) і Кондрашенком, що по части нумізматики побив всі рекорди: навіть Порша за пояс заткнув....

„Дивны дѣла твои, Господи“!....

От же воістину: „помісь борзого з чамайданом!“....

8. VI.

Цими днями в віденському суді відбудеться дуже інтересний український процес. В одному з віденських німецьких тижневиків, на підставі інформацій Андрія Жука, появилось дві таких злісних звістки, що Мартос субсідірує „Волю“ і що „Український прапор“ редагує д-р В. Піснячевський. Тяжко ображені в найкращих своїх почуттях оба вищепоіменовані добродії потягли Жука до суду, де і покажуть йому maman de Kuzka!....

9. VI.

Віджившлась українська влада. А з нею починають у Винниці відживати і де які орґани преси, що завсігди істнують ad hoc. Один з них—найбільший порозміру, сослужив надзвичайно ганебну службу в Камянці. Його редактор московський репортьор досить просто дивився на свої обовязки:

— На кого працюєте сьогодні!.... питав я його якось.

— А хто більше дасть!....

— Ціник і прохвост брат ти: багато грабуєш. А мало робишь!....

— Революція буває раз в життю, відповів він!.....

Зараз він знов віджився і працює на новий уряд, як працював на скілько попередніх. А передовик його розпинається в „Новій Добі“ на ролях ідейного провідника наших комуністів. “Πάντα ρεῖ“ казали Греки. „Tempora mutantur et nos mutamur in illis“ казали Римляне .... „Примѣнительно к подлости человѣческой“ — добавив Щедрин.

Андрій Чекановський.

Огляд міжнародньої політики.

Вибори в Німеччині. — Як голосували німецькі жінки? — Як вийшли поодинокі партії? — Крізи, крізи і ще раз крізи. — Вибори в Румунії. — Констітуанта в Святій Землі і її доля. — Які партії й який кабінет має гарна Фінляндія? — Небезпечні міжнародні комбінації в центрі Европи, або про три старші і одну свіжу бочку пороху в Европі. — Велика хвиля антисемітизму. — Його арґументи. — Що на це католицький орґан „Germania"? — Як будується одна значна словянська держава. — Коротка історія її влади. — Її внутрішні й заграничні клопоти. — Як руйнується друга значна словянська держава. — Литва не хоче жадної унії з Польщею. — Льорд, що предсказує великий голод. — Дивні дива з Італії. — Що ірляндські жінки виправляли в американськім парляменті і як говорили правду в очі депутатам. — Отемніла столиця.

Калейдоскоп важних політичних подій в ріжних краях і державах обертається тепер з незвичайною скорістю. Мається враження, що старий світ, знесилений зпливом крови, працює в передсмертній пропасниці.

В неділю, 6. червня, відбулися в цілій Німеччині вибори депутатів в державну думу. В столиці держави, яка звичайно буває показчиком настрою, виглядав ей важний день так: Було студено й дощисто. Щойно по полудні випогодилося. Але настрій був весь час понурий і майже тупий. Виглядало, якби партії вичерпали всю свою енерґію й сказали собі вже все, що мали сказати та чим противникам можна дошкулити. А тепер в сам рішаючий мент замовкли так, що майже трудно було пізнати, що відбуваються вибори. Тихо й навіть без натовпу йшли виборці голосувати між шпалірами тих, що роздавали картки — серед дощу. Щойно по полудні східні й північні передмістя Берліна змінили свій вигляд, коли незалежні соціялісти з червоними прапорами почали йти більшими кольонами. І спартакісти виступили теж демонстративно з таблицями, на яких виписано було: „Памятайте про Лібкнехта!" — „Вибирайте Спартака!" Але спокій був до кінця — і в столиці і в цілій державі.

Незвичайно інтересні виборчі цифри оповістило німецьке місто Кельн, яке зарядило, щоб окремо вибирали жінки, а окремо мужчини. Вислід такий: партія центру одержала 32·964 мужських голосів і 49.154 жіночих, соціялісти більшости 36.295 і 24.134, народня партія 17.768 і 15.944, незалежні 18.245 і 8.937, демократи 6.554 і 4.677, християнська народня партія 4.247 і 4.060, німецькі національи 3.190 і 3.422. З того висновок, що жінки прихильніще відносяться до партій правих або таких, що більше акцентують національний момент, чим соціяльний.

Вислід п о п е р е д н і х виборів в Німеччині (в січні 1919) був такий: 1) Селянський Союз в Шлєзвіґу й Гольштині вибрав одного депутата, 2) незалежні 22, 3) соціялісти більшости 163, 4) демократи 74, 5) Центр (і „Гановерці") 92, 6) Селянський Союз Баварії 4, 7) німецька народня партія 22, 8) німецькі націонали 42.

Тепер крім цих 8 партій здобули й инші партії певне число голосів: а саме комуністи й Селянський Союз Віртемберґії. Вислід такий: соціялісти більшости 110 депутатів, незалежні 80, комуністи 2, демократи 44, центр 67, нім. націонали 65, нім. народня партія 61, баварська народня партія 20, Вельфів 5, баварський союз хліборобів 4, християнський федераліст 1. Всіх депутатів 460.

Стара коаліція малаб тільки дуже непевну основу. Супроти того правительство подалося в відставку. Воно могло-б розпоряжати в найлучшім разі 222 голосами, а до більшости треба мати 231. Супроти того наступила важка кріза кабінету.

Подібні кабінетові крізи відбуваються або невдовзі пічнуть відбуватися в Чехії, Румунії, Югославії, Угорщині, Портуґалії, Італії й Польщі. Словом, непевність потрясає щораз більшим числом держав. Скрізь тратять вплив центри а кріпшають крайні праві і крайні ліві. Це заповідає велику, загальну боротьбу з необчислимими наслідками.

Вибори в румунський парлямент дали такий вислід: 1) народня партія (правительственна) 215 депутатів, 2) федеративні демократи 34, 3) Союз бесарабських селян 25, 4) національна партія в Семигороді 21, 5) соціялісти 19, 6) незалежні демократи 6, 7) Саксонці 6, 8) Союз семигородських селян 4, 9) Шваби 2. В 28 округах прийшло до тісніщих виборів. Це т. зв. палата послів. А вища палата (сенат) складається з 86 членів партії народньої, 11 федер. демократів, 1 соціяліста й 1 незалежника. Запротестовані вибори в деяких округах ще не вирішені. Але на загал вигляд обох палат уже основно не може змінитися. Перше засідання рум. парляменту відбулося 10 червня.

В констітуанті Палестини було 80 депутатів Єврейської Партії (найбільшої в ній), що ділилися на три ґрупи: сефардинів, єменітів і букгарів. Сефардини мали проти себе дві другі ґрупи в такій острій форми, що властиво не була це вже одна партія. Зараз по цій партії йшла числом друга: міжнародні соціялісти (большевики) 72 депутатів, з чого 16 християн і 56 магомедан. Позатим були ще маленькі ґрупки старотурецьких, арабських і християнсько-консервативних депутатів. Тепер над Єрусалимом завішений стан облоги. Араби стоять уже перед брамами міста й заняли гору Зґіршення (Джебль ель Гава). Анґлійські влади розвязали палестинську констітуанту „ізза ворожого для Анґлії настрою“.

Гарна Фінляндія має тепер такі партії й такий кабінет: Коли 15. марта уступив кабінет Vennola, став премієром Рафаіл Erich (літ 42), професор державного права. Його кабінет опертий на 4 „правих“ партіях, які одначе ведуть досить лівий напрям. Ось вони: 1) Шведська народня партія; вона вислала в кабінет міністра юстіції Söderblom'а (літ 61) і міністра торговлі Ehrenroth'а; 2) фінська партія з'єдинення (колишня старофінська; це партія монархістична); з неї премієр Еріх (передтим був молодофіном), міністер культів Jegmann (літ 60), міністер фінансів Vartiovaara (літ 45) і міністер війни полк. Jalander (літ 48). Ці дві партії творять правицю. Лівіщі дві другі: 3) Поступова партія, що вийшла зі злиття партії молодофінської й фінської народної. З неї — міністер закордонних справ Holsti (літ 39), журналіст і доцент соціольоґії, бувший член кабінету Vennola, міністер внутрішніх справ, барон фон Hellens (літ теж 39), юріст і міністер шляхів Lavonins, керовник одного великопромислового предприємства. 4) Хліборобський союз. Це партія не тільки селянська, але й дрібноміщанська (пригадує галицьку націоналдемократію). З неї міністер рільництва Rehkonen, що займав цей пост уже в рр. 1917—8, сам хлібороб і розуміється на хліборобстві, міністер суспільної опіки, редактор і учитель, старий провідник партії, міністер харчів Raatikainen і аґроном Hehl. Соціялдемократи мали велику охоту, як доносить „D. Politik“, вступити в цей уряд, але до того не прийшло. (У нас діється наоборот: коли праві хочуть порозуміння з лівими, то ці хочуть самі „правити“ або „диктувати“). За найважніщу свою ціль уважає це правительство: незалежність рідного краю й з'єдинення всіх Фінів. Трудности його три: 1. Справа аляндських островів, які хоче забрати Швеція (на тих островах є партія, яка цього домагається). Фінляндія дає цим островам автономію. 2. Фінанси. 3. Війна з Росією. Фінляндія домагається від неї Области Печенга над Ледовим морем і Східної Карелії. Президентом Фінляндії єсть Stahlberg, по переконанням республиканець.

Угорський міністер Benard вернув з Парижа й заявив, що французький капітал по порозумінню зі своїм урядом всіми силами допоможе Угорщині „відзискати її становище“. Формальні договори докінчить угорський представник Prasznowsky (чисто мадярське імя! — Ред.). Супроти того орієнтація Угорщини на Анґлію щезла, як безвиглядна, „бо безосновна“. А основи французької орієнтації Угорщини дійсно такі, що можуть непокоїти багато держав: має повстати бльок з Угорщини, Румунії, Ґреції й Італії, до якого приступить і Польща, коли границі її зійдуться з границями Угорщини. Бльок цей (в якім тільки Польща

булаб словянська) має бути звернений проти Німеччини, яка може невдовзі взятися до орґанізування словянських народів для нової світової війни й покорення світа. Зі страху перед цею евентуальністю Англія не ставитиме перешкод цьому бльокови, хоч він і не під її еґідою орґанізується. Так пишуть з Будапешту кореспонденти німецької преси. Річ ясна, що треба доповнити висновки б. премієра Нітті про висліди заграничної політики Антанти. Він сказав: „Перед війною була в Европі одна бочка пороху — Балкан, а тепер є три: Балкан, Німеччина й Росія." Привильно, тільки найкраще бухатиме четверта, вірте мені . . .

Велика хвиля антисемітизму йде тепер по Европі. Це також одна з появ, що вертаємо в атмосферу середновічча, на що ми в „Волі" вже нераз звертали увагу. З журналістичного обовязку даємо опис подій на цім тлі у Відні, підчеркуючи, що настрій і арґументація цих подій це поява загальна, яка напр. в Угорщині маніфестується ще більш безоглядно. Велике антисемітське віче на площі перед ратушею зібрало коло 50.000 людей. Ціль його висказав голова „Союза антисемітів" др. Єржабек так: Маємо в'останнє пригадати правительству його обовязок, що довше не сміє терпіти масового приїзду Євреїв. Головним референтом був христ.-сусп. депутат Куншак. Він говорив: Є Жиди західні й східні. Підносимо клич, позбутися східних як чужих нам зовсім і невиносимих. По міжнародньому праву кожда держава має право, позбутися всяких незносних чужинців. Наша влада каже, що це неможливо зробити. Треба признати, що дійсно трудно, бо Жиди мають приятелів в инших державах, яким залежить на скорім зруйнуванні нашої держави. Напр. польське посольство офіціяльно радить Жидами позбутися своїх документів так, щоб не можна їм було доказати, відкіля вони походять. Та цим справа зовсім не полагоджується. Бо коли не можемо прогнати хижаків зі своєї землі, то можемо їх замкнути в клітках (голосні признання): треба їх замкнути в таборах для інтернованих. Інакше населення буде руйноване лихварями й безсовісними спекулянтами. Що до західних Жидів, то супроти них маємо звязані руки. Вони тутешні вже. Але Антанта сотворенням їм держави в Палестині визнала їх окремим нароеом. Мировий договір каже їх трактувати як національні меншости. Значить, даймо їм їх власні школи, але заборонім ходити до наших. Те саме зробім в судах і в адвокатурі. Допустім лиш тільки жидівських юристів, кілько треба до полагоджування справ між Жидами. Значить — визначім $_0/^0$ на університетах. Замкнім їх у вузьких уличках „ґетта", поки час, поки вони нас не можуть замкнути!

Принято резолюції по мисли виводів бесідника з додатками, щоб сконфіскувати майно спекулянтам і не допускати Жидів в армію.

Річ вельми характеристична, що „Germania", орґан центра (великої, католицької партії в Німеччині) перестерігає перед ширенням антисемітизму в Німеччині, кажучи, що цей рух ширять постійно тоді, коли хочуть відвернути увагу загалу від инших важних справ. Тоді Жиди „всему винні". Тепер вони „винні", що Німеччина програла війну. Думку, цю пропаґують ретроградні кола, щоб закрити свої цілі.

Здається, що найменше інтересуються словянськими державами — самі Словяне. А прецінь так не повинно бути, бо це виступають на світову арену зовсім нові, близькі нам сили, хоч сирі й неупорядковані ще.

На Балкані повстала значна словянська держава, сотворена з 3 чи радше з 4 народів. Осередком її стала Сербія, яка в часі війни зовсім щезла була з карти Европи. Перед війною мала вона 2.700.000 душ і 48.303 квадратових км. землі, значить — значно менше чим Східна Галичина. Тепер має вона 4 рази більше населення й 5 разів більше землі, бо до неї прилучено ще Чорногору, Кроатію, Славонію, Босну, Герцеґовину, Дальматію, Країну, частини Стирії, Каринтії й Угорщини. Але коли передтим $99^0/_0$ населення Сербії було одностайного, одної (православної) віри й народности, — то тепер є в новій державі — вона називається Югославія — понад 3 міліони римокатоликів і багато магомедан. Значить зі зростом її на зверх зросла її слабість в нутрі. Історія влади нової держави така: По розвалі Австро-Угорщини утворився дня 30 листопада 1918 в Білгороді т. зв. з'єдинений кабінет Пасіча (здається, що той чоловік невмирущий!). В нім засіли представники всіх партій з виїмком соціялістів і лібералів. В січні 1919

прийшов кабінет радикала Протіча. І він був коаліційний. Повалили його в пів року опісля автономісти ізза непорозумінь в справі централізму, аґрарній і відношення до Ватикану. Прийшов демократично-соціялістичний кабінет д-ра Давидовича, хронічно хворий на реконструкцію, бо не мав більшости в парляменті. В лютім 1920 р. вернув знов Протіч. Цей кабінет хотів перевести децентралізацію, бо радикали все були за нею. Наперед треба було затвердити або утворити національні правительства в поодиноких краях, що й сталося. В Кроатії став баном др. Ляґін'я, а його товаришем вічний опозіціоніст др. Поточуяк, в Дальматії на чолі правительства став др. Іво Крстель, в Любляні др. Янко Брейч, в Босні др. Мілян Скріч (який одначе саме тепер заявив, що хоче уступити). Чорногора ще не зовсім признана Югославії. Там аґітує Пламенач, щоб знов покликати на престол 80-літного короля Миколу (який дальше побирає заграничні допомоги). І для инших країв — їх 8 — приготовано правительства, щоби в той спосіб задоволити їх і ослабити сепаратизм. Бо в дійсности цею автономією хотів Протіч сильніще звязати цілу державу. Та в маю с. р. він уступив, а його місце заняв його партійний товариш Міленко Веснiч. Його кабінет складається з 9. членів Парляментарної Унії і 8. демократів. Протіч і Давидовіч є членами його кабінету, а Трумбіч міністром заграничних справ. Вся заграничнa політика всіх цих правительств опанована справою Адрійського моря, особливож Фюмою. Вона змагає й до опанування північною Альбанією. Угорщина, Румунія, Греція, Болгарія, Італія — все це вороги нової держави. З Австрією теж не добрі взаємини ізза деяких частин Каринтії. При Ватикані має Югославія посла, а в Білгороді сидить апостольський нунцій монсіньоре Херубіні.

Фінанси Югославії в непевнім стані. Видатки ($2^1/_2$ мілярда дінарів) тричі більші чим доходи. Підвищення податків не усуне дефіциту. Тепер заборонено привозити предмети люксусу. Вся надія на заграничну позичку. Адміністрація здезорґанізозана. В центрі мають довіря тільки до сербських урядовців. Незадоволення загальне.

Настрій селянства інтересний. Воно називає себе часто „комуністами", але не є за комунізмом. Держава має монарха, але має й сильні республиканські струї, навіть між селянством. Т. зв. „комуністи" ріжняться дуже між собою: міські говорять, що хочуть комунізму, але не розуміють його звичайно, — а сільські хочуть старого патріярхального життя, поділу землі, розвязання всяких влад і передання суду в руки сільських громад! Жидів між ними нема. Притім твердо обстоюють — приватну власність і хочуть її ще скріпити на свою користь розділом більшої посілости (якоїж там врештою мало).

Друга словянська держава, яка виросла над усяке сподівання скоро — це Польща. Але вона надмірною експанзією на чужі землі — руйнується. Вправді начальний вожд польської армії заявив недавно, що вона „може йти, куди схоче", але здається, що вона схоче йти — на захід.

В 121 ч. берлінського "Der Tag" помістив Павло Ленш інтересну статтю п. з. „Польська війна". Він пише, що Польща це одна з держав найбільш непевних в своїм істнуванні. Вона завдячує своє життя тому, що Антанта не побідила скоро. Бо інакше російський народ бувби забрав Галичину й Познанщину та до решти задавив польську народність. Тепер Польща це оруддя в руках Франції й Англії. Франція це упадаюча держава, яка на все дивиться з провінціональної точки погляду і скрізь бачить тільки свій Ельзас. Польщу підпирає тому, щоб ослабити Німеччину, бо боїться, щоб вона якось знов не відібрала — Ельзасу. Інакше Англія. Вона веде світову політику. Їй треба заанґажувати большевиків на західнім фронті, щоб не перли на Персію й Індію. Так пише Ленш.

Як відомо, Англія взивала недавно большевиків, щоб погодилися з білою армією Вранґля. Це очевидно скріпилоб тільки большевиків. Якже вияснити те, що Анґлія з одного боку робить те, що може скріпити большевиків, а з другого допускає до польської офензиви проти тих: недавно англійське робітництво при транспорті ухвалило (очевидно не без впливу правительства) перепустити муніцію, потрібну Польщі.

З цего мнимого противенства в діланню Англії можна мабуть витягнути тільки такий висновок: Англії треба, щоб оба противники як найдовше боролися й знесилювали себе. Бо тоді вона обом подіктує свою волю. Подібне поведення супроти народів, які свіжо виступали на арену історії, можна студіювати в політиці старого Риму і старої Византії, не Москва стала третім Римом а — Льондон.

Литва відкинула предложення Поляків, щоби плєбісцит рішав, кому має припасти Вільна. Таксамо відкинула Литва їх предложення на федеративну унію, до якої малиб належати як самостійні кантони округи Вільни, Ґродна й Ковна.

Льорд Lee заявив, що світові грозить небувала катастрофа голоду. Арґентина й Австралія не дадуть багато, Росія сама голодує, управаріллі в Америці о цілу третину зменшилася в порівнанню з попереднім роком.

В Італії утворення кабінету доручено Джіолітті'ому. Хто знає минувшину його, той на цю вістку мусить собі сказати: В політиці всякі дива можливі. Бо Джіолітті був тим, який до останка противився участи Італії в великій війні. За це його так травили, що він мусів опустити Рим і виїхати в рідний йому Піємонт. Але й там переслідували його анонімними листами, вироками смерти і т. п. — як „підлого зрадника“. А тепер, коли Італія виграла війну, покликала його на — премієра! Щож це значить? Це значить, що Італії важко стравити свою побіду. Солодка Адрія стала для неї гіркою так, як предсказував їй Джіолітті. Бо в цілій державі соціяльні непокої, бо її фінанси в руїні, бо її гріш упав, бо нещастя, яке лізе зі всіх кутів, годі вже довше закривати. Таким дивом засяде Джіолітті в раді Антанти, чого ні він, ні ніхто не сподівався. Джіолітті заповів, що програма його діяльности буде така: 1) приняти осередні держави в Союз Народів, 2) сконфіскувати маєтки тим, що доробилися на війні, 3) всі цінні папери, які звучать на оказателя, переписати на імена посідачів, 4) дати амнестію всім політичним переступникам і вязням. Склад його кабінету: Джіолітті провід і внутрішні справи; Сфорца — заграничні; Фера — юстіцію; Алясіо — промисл; Тедеско — фінанси; Лябріоля — праці; Райнеро — освободжені области; Меда — скарб; Міхелє — рільництво; Пасквабіно-Вазальо — почту; براномі — війну; Секхі — маринарку; Хрозе — освіту; Солєрі — харчі.

Цей кабінет рішився (мабуть „на злість“ Франції) вести офіціяльні переговори з Крассіном, хоч він заявив, що большевики не заплатять довгів царя. Так бодай доносить трієстенський „Lavoratore“ в дописі з Риму.

Радіо з В а ш і н ґ т о н у доносить: Сотки ірляндських жінок силою вдерлися в парлямент і в залю нарад та чинно зневажили присутних депутатів ізза невизнання Ірляндської Республики. Прийшло до небувалих сцен. Жінки, бючи англійських депутатів, кричали до них: „Труси! Вішателі! Кати!“ Те саме кричали їм з ґалєрій ірляндські пані в елєґантних туалєтах. Вони мали багато зелених прапорів ірляндських, розвивали їх і кидали на залю разом з повіню відозв, печатаних на папері зі знаком конюшини (це знак Ірляндії). З трудністю удалося очистити парлямент від розгніваних жінок. По полудні відбулася велика демонстрація перед англійським посольством. Англійський прапор зірвано, опльовано й прилюдно спалено, а таблицю з гербом Англії потоптано ногами. Президент визказав англійському послові свій жаль ізза цих подій.

Здається, що подібні появи це перші передвістники великого руху і впливу жінок в політичному життю світа. Виступають на арену Словяне і жінки — дві довго упосліджувані сили білої раси. Що вони внесуть в атмосферу нашої культури?

Київ, столицю України, опустили Поляки, знищивши водопроводи, електричні заводи й величні мости на Дніпрі. Чи це було розумно? Бо большевикам від того шкоди мало, а населення без світла й води — в часі, коли там епідемія і так лютує! Атже цего ні разу не зробили большевики в жаднім місті, з якого їх викидали. Чи в той спосіб зискується населення для ідеї „ладу і порядку“?

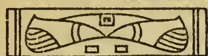

УКРАЇНА

Польська преса про події на Україні. „Час“ з 14 квітня пише таке з нагоди евакуації Київа. Відомість про евакуацію Київа повторювано вже вчора в Кракові. Тому, що большевики кинули на цей бік Дніпра великі сили, удержати це місто і надальше в польських руках було наразі неможливо. Траґічна доля цього гарного міста, котре в останніх роках безнастанно переходить з рук до рук, вияснюється його ґеоґрафічним положенням, котре не надається до того, щоби було можна його довший час удержати. Одначе ця сама причина, котра велить сьогодня Полякам його евакувати, буде утруднювати большевикам вдержати його в своїх руках тоді, коли польські сили знов в більшій скількости будуть пересунені з півночі і заходу в напрямі Київа, що мабуть вже небавом станеться. Як недавно тому большевицький наступ, поведений перед 4-ома тижнями на лінію Березини кількакратно перемагаючими силами, Поляки потрафили в короткім часі опанувати і відперти, те саме, треба мати надію, станеться також на південнім терені бою. Польські сили на сході є значні, хоча розкинені на великому просторі. Іх озброєння є добре, дух жовніра знаменитий, команда стоїть на висоті задачі, є отже вигляди, що змінчива доля війни поправиться небавом на нашу користь, так як вже раз в подібних умовах на півночі поправилася. Підчас 4-ох літ великої війни ми призвичаїлися до того, що всі великі воєнні підприняття, ведені навіть найбільшими силами, довго хиталися і вимагали впертого зусилля. Не инакше мається справа з польським походом на лінії Дніпра. Є це стратеґічно трудне завдання і не може бути переведено без деяких хитань. Наша армія є приготовлена до цього зусилля і досить сильна, щоби його підняти. В хвилі, коли на зусилля польської армії большевики відповіли найвищої напругою своїх сил, мусимо напнути всі свої сили. Спокій нервів, довірря в нашу справу, внутрішна згода і критицізм в оціннюванню всіх пантофльових чуток, котрі в хвиях небезпеки відограють ролю офензиви із внутра — ось до чого треба візвати тепер суспільність. Памятаймо, що Франція побідила не тому, що побивала все Німців на полях бою, але зовсім противно. Побідниками майже все були Німці, одначе Французи побідили тому, що навіть в хвилях великої небезпеки зберігли холодну кров, єдність і віру в себе. Як щоб кожда німецька офензива викликала була там паніку і розстрій, Французи булиби суспільством, недостойном кінцевої побіди. Як Бог позволить, за кілька тижнів будемо знову в Київі.

Армія Павленка отримує велику підтримку від Антанти — зброєю і одежою — через Румунію. Після цього почнеться наступ на південь на Одесу.

Нота голови Української Делеґації до Ллойд-Джоржа. Граф Т и ш к е в и ч, голова Української Делеґації на Мирову Конференцію, надіслав по телеґрафу 10 Ч е р в н я с. р. такий протест до Ллойд-Джоржа:

„Як єдиний офіціальний представник У к р а ї н и на Конференції Мира, маю честь звернути прихильну увагу Вашої Ексцеленції на той факт, який є в звязку з перемовами з висланцем Совітів, що ні Красін, ні инші Росіяне не представляють У к р а ї н и, яка проголосила себе самостійною і нарід якої бореться вже два роки за свою вільність і багацтва проти Росії, котра не має права їх загортувати без її згоди. Українські селяне ніколи не віддадуть большевикам ні свого краю, ні свого хліба. Енергійно протестую проти всякої згоди, підписаної Красіним імням У к р а ї н и“.

У. С. С. приєднались до армії от. Ом. — П а в л е н к а і перейшла в тил большевикам на лівий беріг Дніпра.

Большевики заняли Брацлав і Жмерінку, коли вірити їх офіціяльним комунікатам.

Перед евакуацією Київа большевиками коло 150 галицьких старшин виведено до Москви; а стрільців (біля 1000) переправлено під доглядом большевицької жандармерії через Дніпро. В остатні часи поліцейську службу в Київі несли тільки Галичане.

Большевицькі залоги на півдні України душе невеликі. Українці не турбували їх через брак амуніції, а головне через відсутність відповідної згоди з передставниками Англії, фльота котрої бльокує зараз побережжа Чорного моря.

Управніння Лівобереж. залізниць розформовано большевиками.

На Кубані, кол. Гол. Куб. Укр. Ради Макаренко орґанізує військові відділи, що ведуть пляномірну боротьбу з большевиками. До них перейшли від Денікіна багато військових відділів Таманського, Катеринодарського і Темрюкського військових округів. Командування в них ведеться по українські. Орієнтація — на Київ.

Відділ повстанців на Полтавщині числом до 1000 чоловік знищив під Кобиляками значні відділи большевиків.

Польський ґенер. штаб пояснює свої невдачі на Україні тим, що через розтягнутість фронту (на 1200 в.) большевицькій кавалєрії на чолі з Буденним удалося прорвати польсько-український фронт і перерізати комунікацію Київа з тилом.

Польські ґенерали на засіданню військової комісії сейму спростовують большевицьке повідомлення про те, ніби Поляки при евакуації Київа висадили в повітря Володимирський собор, водопровод, електричну стацію та залізничний двірець. Зруйновано тільки залізничі мости через Дніпро.

Протест проти варварства Поляків. Руйновання Київа Поляками викликало з боку Чічеріна і Раковського протест, який вони відправили до до міністрів зак. справ союзницьких країв. В протесті вказується, що варварства польської військової влади перевищило усі акти вандалізму, вчинені підчас великої імперіялістичної війни. Столицю України, Київ, робиться жертвою нечуваного і безпримірного вандалізму польських панів. Славний Собор св. Володимира, ця незрівняна перлина штуки церковної архітектури, єдиний в своїм роді памятник зі своєю неоціненною стінною окрасою образами художника Васнєцова був висаджений Поляками в повітря. Київський міський водопровід цілком зруйновано, що рівнозначно засудженню населення більш півмілійонового міста на несказані страждання і несучі смерть пошести. Російські і Українські Совітські уряди заявляють самий рішучий протест перед лицем народніх мас усіх країв і передовсім країв Антанти, правительства котрих несуть безпосередню відповідальність за варварства польських військових властей.

Большевицьке радіо доносить, що Поляки палять до щенту села, з яких уступають і винищують цілі околіці.

Ц. к. всеукр. сел. спілок відновив свою діяльність в Камянці. На чолі її стоїть Одинець. Президія ц. к. викликає всіх членів, обраних в Київі 12. IV. 1918 р.

На посаду Нач. Кредитової Канцелярії мін. фінансів У. Н. Р. призначено проф. Синявського.

Д-р Іван Макух призначений тов. мін. вн. справ. Другий тов. мін. призначений подільський Поляк Йозефський.

І. Чопівський, С. Франкфурт і В. Коваль — відомі на Україні спеціалісти по питанням торговельної політики, виїхали до Варшави для заключення договорів з польським правительством.

В інтерв'ю з кор. Gaz. Warsz. мін. зак. справ А. Ніковський попережає польське громадянство, що на Україні його чекають всілякі несподіванки і неприємности; щоб запобігти їх, треба Полякам зрозуміти ті тяжкі умови, в яких розвивається українська державність. А Українцям треба спромогтись на maximum праці.

В. К. Винниченко пребуває зараз в Естонії і від болшевиків не одержав пропуску на проїзд до Харкова.

Союз Українок у Винниці вислав своєю делеґаткою на зїзд жінок у Женеві. С. Ф. Русову.

М. Шадлун, кол. міністер нар. госп., призначений радником тогож міністерства.

В Дорпаті, як нас повідомляють з певних джерел, від імені українського народу почали мирові переговори з большевиками якісь українські комуністи.

Вмер проф. Нарбут, ректор Української Академії Мистецтв.

„Просвіти“ відповляються скрізь по залізницях України.

Студенство Камян. Університету запротестувало проти насильств польської влади, яка послала свою поліцію в будинок Університету.

Чума на худобу з лівого берега Дніпра перекинулась на правий.

Відомі листи Степана Барана, котрими закордонні комуністи оперували як оріґінальними документами, були сфальшовані в Камянці курєром — членом ес-деківської партії.

Аґітація в „Просвітах“. До Миколаєва прибув представник Наркомпросвіти України для орґанізації аґітаційної праці по-над фронтові райони при помочи позашкільних підвідділів, які мають працювати під керовництвом політичних відділів. Крім цього метою приїзду є, закликання робітників Союза Просвіт до праці переведення в життя принципів совітської влади і для боротьби з петлюровською іделольогією.

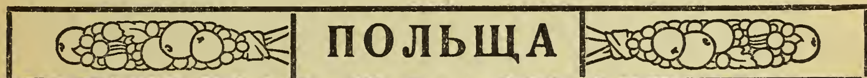

ПОЛЬЩА

Новий кабінет польський утворюється під лозунгом негайного мира з большевиками.

Польська преса одностойно зазначує, що на теренах польської окупації ідея української державности має ворогів тільки серед дуже нечисленної ґрупки російської інтеліґенції та міської жидівської молоді, що всюди складає кадри большевицьких комісарів та аґітаторів.

До центральноьо комітету P. P. S. обрані Недзяковський, Земедський, Чапінський, Дашинський, Квапінський, Морачевський, Арцішевський, Найборковський, Барліцький, Прусова, Сохоцький, Діаманд, Бінішкевич і Шчерковський.

В польській пресі поширилась була чутка, що радник пол. мін. закорд. справ Ст. Домбровський розіслав по закордонним польським місіям повідомлення — нібито з евакуацією польським військом Київа польсько-український аліанс треба рахувати зліквідованим. На це військові сфери повідомляють, що такий ціркуляр був дійсно висланий, але вчасно затриманий на телеґрафі військовою цензурою.

Підготовка до зимової компанії. Польське інтенданство розпочало заготовку 200.000 комплєтів зимової одежі.

Поляки, як доносить „Oberschlesische Ztg.“, мимо наступу большевиків концентрують значні війська на німецькій границі: коло Познані стоїть уже кілька свіжих дівізій і. 2 полки артилєрії (можливо, що бояться спільного ділання німецьких лівих з большевикими. — Ред.)

Литовський міністер справ загр. Вальдемар заявив польському послові Недзянковському, що Литва не може згодитись на плебесціт в Вільні; бо це булоб рівносильно плебісциту Французів в Парижі. Однак Литва раднійше відріклась-би Вільни, ніж згодилась-би на федерацію з Польщею.

Становище військове на польсько-большевицькому фронті, як сповіщають нас з певних джерел, не безнадійне.

Після екстренної наради Патека з Пілсудським і Скульським, Патек виїхав до Парижа. Поїздка бувшого польського міністра закордонних справ стоїть в звязку з подіями на фронті і мировими переговорами Польщі з большевістією.

В звязку з робітничим страйком в Варшаві довший час не ходили трамваї.

Велике число большевицьких аґітаторів арештовано польською владою в Кракові.

Большевики ведуть енерґійну аґітацію серед польського війська як на фронті так і в запіллі.

На кордоні Польщі цими днями польські урядовці сконфіскували у повертаючої на Україну інтеліґенції наш тижневик, як большевицький. Звертаємо на це увагу нашої дипльоматичної місії в Варшаві.

В наслідок страйку робітничого Міністерство праці, по згоді з робітниками, ухвалило, що платня щоденна некваліфікованого робітника підвищується до 137 мар. 40 пф. денно, себто до 3570 мар. місячно.

З Великопольщі в остатні часи виеміґрувало 185.000 Німців. Еміґрація триває далі. В деяких округах німецький елємент за короткий час зменшився на 50%.

В Великопольщі скасовано стан облоги.

Польський фльот по згоді з коаліцією буде складатись з 4 крейсерів і 16 дестроєрів.

Демонстрації проти Польщі майже що дня відбуваються в Льондоні перед польською місією. Демонстрації уладжуються робітничими большевицькими орґанізаціями.

Війс. Пол. Мін. змобілізувало звичайних жовнірів з 1895 р. до 1902 років і офіцерів та підофіцерів з 1890 до 1894 р., унтерофіцерів і фельдфебелів з 1885 до 1894 р.

РОСІЯ

Леніна легко поранив в Москві красноармеєць, що вистрілив в нього з рушниці, але попав тільки в руку.

Москва. 7. VI. До всіх Губкомів Р. К. Ф. боротьба має дуже напружений характер. На місцях далеко, щоб усі орґанізації і установи віддавали собі в тім належний відчит. Підписано: секретар Внутр. Епікадзе.

Внутрішний фронт. Коміт. внут. справ видав такий наказ до всіх Губкомівкомпартії: Дбайте про серіозні відносини до своїх обовязків, що до охорони трудової Росії від злодійських замахів і шпіонів-запроданців, які стремлять підірвати могутність червоної армії ріжними крутійствами і заворушеннями у нутрі.

Брусілов і ще чотирі большевицьких ґенерали арештовані і віддані під суд за катастрофу на Березині, де загинуло сила большевиків.

Смерть Брусілова. „Таймс“ доносить, що Брусілов не усунений, тільки погиб під Молодечном або застрілений большевицьким судом.

Армія Денікіна (тепер Вранґля) зреорґанізувалася й почала наступ, висадивши свої десанти на північнім березі Азовського моря (Радіо з Москви). Большевицьке правительство стверджує, що цю реорґанізацію уможливила Анґлія.

Красін телеґрафував Чічеріну, що нібито Льойд-Джордж катеґорично заявив, що Анґлія не допомагає більше добровольцям в боротьбі з большевиками.

В „Варш. Словѣ“ Родічев спростовує газетні чутки про його переговори з польським урядом відносно орґанізації в Смоленську нового російського уряду.

Добровольчеська армія під командою ґен. Вранґеля заняла Мелітополь, забрала в полон 5000 чол., 27 орудій і 5 бронірованих потягів.

Російська буржуазія в Польщі. Втікачі до Польщі з кол російської буржуазії, помимо всієї готовности служити білій Польщі, терплять голод. Російська інтеліґенція в Польщі зійшла до останнього краю нужди і відчаю.

Переселенці з Германії. До Москви прибула делеґація від ґерманських трудових орґанізацій, які бажають переселитися до Совітської Росії. Орґанізації рахують 100.000 людей. Призначено особливу делеґацію з представників Наркома

Земельних Справ, і Праці, яка має виїхати до Германії для підбору і відправки до Росії, відповідаючих умовам згоди з делеґацією, Німців. Умови переслідують два принціпі: приналежність до працюючих, і приняття російського громадянства.

В Москві обурення на большевицького посла в Берліні Каппа за те, що йому визначено 50 міліонів на пропаґанду в Німеччині, а він провів в берлінський парлямент всего двох комуністів. Домагаються уступлення його.

Російська делеґація під проводом Кервицкого й Берцінака виїхала в Фінляндію в ціли мирових переговорів.

В Рущукові в Болгарії орґанізується новий добровольський штаб для наступу на Україну.

Про армію Вранґля заявив Льойд Джордж в парляменті, що Анґлія не дає їй амуніції. Він старався довести до порозуміння між нею й большевиками, щоб облекшити долю тих денікінців, які попали в руки большевиків. Колиж тепер Вранґель напав на большевиків, то сам понесе відповідальність за цей крок.

Крассін в Льондоні, як доносить „Petit Journal", зробив при першій стрічі добре враження на Льойда Джорджа. Але він при другій стрічі пустою балаканиною викликав недовіря у Анґлійців.

В Совдепію прибуло з закордону 155 ваґонів хліборобського знаряддя — $^1/_3$ частина товарів, закуплених Крассіним.

Ціна в продажу окремого числа ґазети в Совдепії дійшла до 100 карб.

Чеські комуністи в Росії вислали до чеського правительства прохання, щоб постаралося видобути їх з Росії, а за це прирікають здержатися в дома від усякої політичної діяльности.

Большевики заняли вже цілий Туркестан і підбивають Афґаністан.

Не заплатять. Крассін заявив в Льондоні, що большевики не думають платити жадних довґів царя („Таймс"). Французька преса люто пише тепер.

Анґлійці опустять Батум („Таймс").

Крассін винаймив в Льондоні ті самі кімнати, в яких любив мешкати В. Князь Дмитро. За винайм платить 20 ґвінеїв (30.000 корон), а за меблі заплатив 10.000 ф. шт. (800.000 к.)

Міжнароднє життя

Плян Льойда Джорджа. Парижська преса пише, що Льойд Джордж задумує на місце Найвищої Ради віддати всі справи конференції представників 5 держав: Анґлії, Франції, Італії, Німеччини й Росії. Америка, Японія і всі малі держави малиб бути виключені.

Баварський сойм, вибраний тогож дня, що й парлямент Німеччини, має такий партійний склад: 1) Комуністів 2, 2) Демократів 11, 3) Союз хліборобів теж 11, 4) Незалежних 20, 5) Німецьких Націоналів, які вибирали в союзі з Народною партією 21, 6) С.-д. 25, 7) Центр 64.

Баварія видалила з Монахова німецького письменика Фріда, який одержав свого часу нагороду Нобля. Видалення наступило за пропаґування пацифізму.

Литва зарядила мобілізацію, щоб забезпечитися перед заливом большевицької або польскої армії на випадок побіди одної з них.

Протверезіння в Парижі: „Pravo Lidu" пише: В парижських крамницях вже появилися таблички: „Тут говориться по німецьки; ґазети з Берліна й Відня. Навіть сатиричні орґани, в яких висмівається державних мужів і ґенералів Антанти, продаються без перешкоди. А що Німців ще мало, отож тисячі німецьких ґазет і журналів купують вже і читають — Французи. Це знак, що наближаються дійсно нормальні часи.

600 французьких зелізничників, яких звільнено з посад ізза страйку, зажадали паспортів, щоб поїхати на службу до большевиків.

Французькі солдати в Ґлейвіцу на Шлеську напали на німецьких ґімназистів, які висмівали їх мундири і штиками поранили трьох.

Розпачливо боронився 2-ий баталіон 62 піхотного полку Німеччини перед розброєнням його німецькими владами, які мусіли цього доконати по мисли мирового договору. Коли переговори не привели до нічого, взявся уряд силою до розброєння. Та згаданий баталіон боронився, його кулеметчики особливо довго. Офіціяльно подано тільки втрати війська, яке ділало по наказу уряду . . . Так борониться свідомий німецький солдат перед ослаблюванням Рідного Краю. Він в данім важкім становиці зробив зле, бо німецький уряд мусів це виконати. Але це вказує на духа армії.

Для музиків! В. Фон Вальтерсгавзен, славний компоніст і музичний, драматик видав нову книжку п. з. „Ідилля Зіґфріда або поворот до природи" в якій доказує, що космополітична музика убиває всі музичні таланти, й треба негайно вернути до національної музики." „Кожде племя має великі музичні таланти, і Французи, і Німці, і Словяне, і Італійці, і Жиди. Але ці таланти убє інтернаціоналізм".

Політичний хаос а Німеччині. Німецька преса пише, що на основі останніх виборів мабуть годі буде зложити трівку більшість в парляменті. „Це наслідки глупого гасла, киненого в маси, що, мовляв, безхаректерністю єсть, голосувати на партії центра й треба вибирати або лівих або правих. В той спосіб знищено можність мати поміст між деякими групами умірковано лівих з умірковано правими. Здається, що вкінці прийде до — нових виборів . . .

Гробниці Ґете й Шілєра ограбовано з золотих і срібних вінків і инших прикрас.

Анґлія предложила Румунії проєкт будови великих доків біля Констанц, в яких малиб бути також будовані кораби й — танки. Видно, що не дуже серізно думають про розброєння Европи.

Анґлія, Франція й Італія предложили Арґентині оферти в справі закупу хліба. Але здається, що з того нічо не вийде.

Таємний договір мала заключити Франція з Угорщиною, яким мала відступити Угорщині на якийсь час свої фінансово-економічні права на сході. Договір цей має бути звернений проти Анґлії. Можливо одначе, що Анґлія порозуміється з Францією за уступки на сході

Наш „приятель" Вільсон ще не вмер. Операція показалася злишною.

Повістева продукція Америки дає масу воєнних романів. В них пере важно пропаґується думка, що Німеччина знов підніме війну о панування над світом і другий раз уже не зробить цих помилок, що за першим разом не дали їй побіди. Тому накликують до тісного союза Америки з Анґлією.

Що читає лучша американська публика? Американський університет Колюмбія оповіщує статистику, з якої слідує, що американські освічені кола читають таких авторів від найбільше улюблених в діл: грецьких, римських, анґлійських з Анґлії, німецьких, французьких, італійських, найменше російських і еспанських. Американських зовсім не читає — кінчить з жалем.

„Поділ" Дунаю. „Таймс" доносить, що міжнародня дунайська комісія рішила, що Дунай від Ульму по Пассав має бути німецький, до Тебен австрійський, до Паркан чеський, до Панчови сербський, до устя румунський, а всім державам вільно уживати цілої ріки.

Німецькі с.-д. в Чехії, запрошені до співучасти в правительстві, відповіли, що не хочуть в нічім помагати державі, яка побудована на насильстві над їх народом.

В мошеях і коптійських святинях цілого Єгипту проклямовано цілковиту незалежність його від Анґлії („Таймс"). Проти короля Фуада, як ставленника Анґлії, розвинено шалену аґітацію.

Еврей англійським лицарем. Король Анґлії причислив до лицарського стану комісаря для Палестини Самуеля й надав йому інсиґнії великого хреста британського ордену лицарів.

В Берні (Швайцарськім) втраит соціялістили більшість при виборах екзекутивної влади, яку досі посідали. Тепер міщанські патрії здобули 7 місць а соціялісти 4.

Правильно! Місто Льондон вичеркнуло льорда Френша зі списку своїх почесних горожан за те, що вішав Ірланців. В ухвалі городської думи Льондону так і писано: Виключається вішателя Ірландії" . . . А кілько вішателів українського народу займає почесні місця в державах наших сусідів!

Японія мимо війни і в часі війни до тої міри сплатила більшу часть своїх державних довгів, що вона тепер найменше задовжена держава в світі: на голову її населення припадає всього 90 sh. державного довгу („Stock Exchange Official Intelligence.")

Ясно. В віденській „Arbeiter-Ztg.' з 13, червня єсть стаття Карла Кавцького п. з. „Щож тепер?", в якій м. и. пише: „Зараз відбудувати продукцію значить — зараз відбудувати капіталістичну продукцію. Цего не може змінити навіть найміцнійще соціялістичне бажання. Пролєтаріятові лучше живеться під цвітучою капіталістичною продукцією, чим під соціялізмом, який за мало продукує". — До такого додумався визначний німецький с.-д. І по що було літами дурити маси народа тим, що може бути щойно далекою музикою будучини навіть в поняттю самих провідників с.-д.

В Бесарабії знов розрухи. (Уг. кор. бюро).

У Відні появилися фальшиві 50-долярівки.

В Празі починає виходити большевицький часопис в російській мові тричі в тиждень.

Розумний договір. Чеський уряд заключив з австрійським договір в справі чеських шкіл в Австрії, на основі якого австрійський уряд з'обовязаний отворити тілько чеських шкіл з чеською викладовою мовою, кілько буде треба після числа учнів чеської народности. Пересічне число учнів по клясам має бути означене так, як пересічне число в німецьких школах, приблизно кого 40. Приватним чеським школам має бути признане право прилюдности. Такі права мають чеські, школи на чужій землі. Цікаво, які права мають українські школи на нашій землі в Галичині, Холмщині і т. д.

Антанта знов проти Чехії. За вирішеннях границь на Шлеську в користь Польщі наступило вирішення границь в Карпатській Україні (Мараморошській землі) в користь Румунії. Таким чином Чехи, які головно причинилася до розбитя Австро-Угорщини з нутра, не вдержалися довго в ласках Антанти. Польща й Румунія лучше коло неї походили.

Сім чеських дівізій має бути концентрованих на польській границі, як доносять з Льондону через Гаґу. Є це відповідь чеського правительства на охоту Антанти, признати Тешен Польщі без плебісциту. Чеські міродайні круги мають стояти на тім, що мировий договір, в якім говориться про плебісцити, це д о г о в і р, який підписала також Чехія й односторонно без волі Чехії зміняти його не вільно.

Сербська преса доносить, що Кроатія й Славонія задержать автономію, а Босня й Герцеґовина ні. Їм відбереться автономіє, бо кождий шеф босанського правительства слухає центрального правительства тільки тоді, коли йому це на руку, і кождий провадить инакшу релігійну й національну пропаґанду.

Угорське правительство відбирає титули тим докторам і професорам універсітету, які заявилися свого часу за большевицькою владою.

Офіцерські відділі в Угорщини аґітують між селянством проти великих посідачів, чого ніхто не сподівався. Твориться двоєвластя, серед якого трудно з'орієнтоватися, особливо на провінції, де страшно бють Жидів. Дунаєм раз у раз пливуть трупи невідомих людей.

Ессада-Пашу, диктатора Альбанії, убив в Парижі на вулиці 25-літний студент учительського семінара, Албанець Рустем Авені, двома вистрілами з револьверу. На поліції заявив, що зробив це тому, бо Ессад-Паша причинив

Альбанії мук. Він заключив умову з Югославією, на основі якої Альбанія по його смерти мала припасти Югославії.

Італійці приготовляють проєкт міжнародного статуту для торговельної маринарки.

Робітництво Італії заявило правительству, що має вже досить імперіялістичної політики й зажадало забрання військ з Альбанії. Таке становище заняла також робітнича преса. Рівночасно залізниче й корабельне робітництво ухвалило не допустити дальше ніякого транспорту італійських військ проти альбанських повстанців, бо вони боронять свободи Рідного Краю, до чого кождий нарід має право й обовязок.

Дочка Bonar'a Law'a вийшла за ґенерала Sykes'a і відлетіла з ним літаком на незамешкалий остров, де перебудуть медові тижні. Ориґінально!

Ще оден інтернаціонал! Міжнародній конґрес танцюристів відбувся в Парижі. Він ухвалив виступити проти танґа й инших еротичних танців.

В Персії вибухла большевицька революція в ночі на 6 червня. (Petit Parisien"). Анґлійська преса підтверджує це донесення з тим, що на чолі нового перського правительства став революціонер Мірза Кучук. Анґлійські війська поспішно подаються на Баґдад, бо їх індійські частини виповіли їм послушенство під впливом большевицької пропаґанди. Бонар Лоу офіціяльно перечить цим вісткам.

Вже настають нормальні часи, коли судити по тім, чим зачинають журитися учені. Анґлійський учений Colder пише, що відкритий перед самою війною папирус дає можність, устійнити рік уродження Христа. У Луки (2, 1—4,) сказано: „А сталося, що в тих днях вийшов наказ цісаря Августа, перечислити цілу державу. А перепись цю доконано як першу, коли „Киреній" був намістником Сирії. Він був намістнитком в 6. році по принятім році уродин Христа. Тимчасом відкритий папирус доказує, що Киреній був тоді вже другий раз намістником Сирії, а перший раз став намістником в 12 р. перед принятим роком уродин Христа. На основі ріжних комбінацій приходить той учений до висновку, що згадана в св. Письмі перепись відбулася в 8 році перед принятим тепер роком Христа і предкладає поправити нашу еру о 8 літ. Отож варто придивлятися, як на це предложення кинулися німецькі учені! І так замотали справу, що абсолютно з'орієнтуватися в ній — неможливо.

Над цілою Грецією завішено стан облоги. Населення домагається повороту попередного короля Константина.

В норвежськім кабінеті Gunnar'a Knudsena наступила кріза.

З Тіролю доносять, що воля населення, прилучити цей край до великої Німеччині, не дасться довше закривати. (Pester Lloyd.)

В Мюнхені большевики одержали при виборах 25.000 голосів, себто найбільше з усіх міст Німеччини. Німецька преса пише з острахом, що де большевизм раз був, там запустив коріння.

Аксельрод опустив Берлін з транспортом російських полонених.

Економічна хроніка

Об'єднання великих польских банків. 10 великих польских банків проголосило в польскій пресі своє об'єднання в спільний союз під назвою „Łączność Banków" з тим, що індівідуальна самостійність поодиноких банків остається ненарушеною й на далі.

Польща піднесла залізничі тарифи о 125%, хоч думала піднести о 25%.

Порцелянові гроші хоче завести Німеччина. Це залежить одначе від того, чи вишукають спосіб, як дешево виконувати ґлязури, бо інакше не оплатиласяб продукція. Спроби робляться вже.

Анґлійське фінансовання вивозу до східних країв. В Льондоні удалося на спільних нарадах представників уряду, торговельної палати й британських товариств обезпечення виготовити в деталях плян на фінансовання британського вивозу до східних країв, який забезпечує експортуючим підприємствам мінімум втрат. Проєкт спонукує анґлійських експортерів навязати густіші товарові взаїмини зі сходом, які досі через непевність політичної ситуації мляво складались.

Вивозові звишки в Фінляндії. Вибрана фінским урядом комісія для заграничної торговлі ствердила, що в Фінляндії ґотові зараз до вивозу отці товари: машини в вартости 4·5 міл. фінських марок, дерево в варт. 2 міл. ф. м., ріжне насіння в варт. 5 міл. ф. м., тімотсіва 100.000 kg. вівса 200.000 kg. Далі 10.000 коней, 8000 рогатої худоби, окрім того щомісяця 300.000 kg. волового мяса, 50.000 kg. кінського мяса, 10.000 kg. солонин, 7.200 kg. масла.

Металюрґічна індустрія в Фінляндії. По звідомленням фінського металюрґічного союза піднялася металюрґічна продукція в цілій Фінляндії о 30% відносно передрічної. Виробляються головно машини, знаряддя і ріжний товар для денного ужитку. Збут дуже плинний, робота йде жваво. Бракує иноді деяких сирівців, міжтим: вугілля, коксу, сирого заліза. Управильнення ввозу вплинуло добре на розвиток краєвої продукції. Обмеження дня праці на 8 год. накладає фабрикам тягари.

Домова індустрія в Росії. Домова індустрія в Росії, об'єднана від літа 1919 р. в „Кустарзбит"і, розвинулася в останних часах за браком великої індустрії душе значно. Число повітових орґанізації перевишає одну сотню і обіймає поверх 12 міл. членів. Совєтський уряд відносится до них дуже прихильно. На селах вони представляють одинокі робітні, де ще виробляється потрібний крам.

Діяльність залізничих майстерень в Росії за р. 1919. По звідомленням в „Ізвестіях" зготовано в майстернях Сормова, Коломно, Кулібано, Мітнішін, Харків, Іжевск, Брянск: 49 звичайних паровиків, 19 фронтових, 27 панцирних паровиків, 77 пасажирних возів, 1119 грузових, 450 дрезін, 125 цістернових возів. Окрім того 200.000 пуд. резервових частин. Ремонтовано також: 80 звичайних і 12 панцирних паровиків, 141 пасажирних, 1.600 грузових і 26 панцирних возів.

Торгівля в Лятвії. Лотишьке торгове бюро подає за р. 1919, слідуючий звіт: ввіз до Ріґи виносив за час від 8./VII. — 1./IX. 1919: морською дорогою 142.457 пуд. в вартості 8.7 міл. рубл., сухопутною 5.587 пуд. в варт. 614.741 рубл. В серпні виносив загальний ввіз 348·6 тисяч пуд в вартості 16·4 міл. рубл. Вивіз за час від 8./VII. — 1./IX. 1919 виносив 60 тисяч пуд. в вартості 5 міл. рубл.

Росія і Швеція. В Стокгольмі пороблено заходи для об'єднання великої індустрії і банків з метою захоплення всеї шведської заграничної торгівлі з Росією. Досі зібрано капітал 500 швед. корон. Совєтські господарські круги відносяться до цього проєкту відємно, та вони остаточно готові змінити своє становище, наколиб Швеція визнала Сов. Уряд.

Поміщицькі банкові підприємства в Познанщині. В Познанщині заснувався банк поміщиків як акційне товариство з початковим капіталом 2 міл. марок. Метою його є скуповувати землю.

Чехо-Словацьке акц. товариство. Заложене недавно чехо-словацьке пароплавне акц. товариство підвишує свій акційний капітал з 4 на 50 міл. чеськ. корон.

Упадок польскої марки. Польска марка посувається далі вниз. Останні виказн (з кінця травня) нотують: 100 польских марок = 19½ нім. марок = 1·7 франків (швату.)

Експортові і імпортові установи в Литві. Ввіз товарів до Литви дозволений без особливих прохань. Виключається тільки товар, підлягаючий акцізам. Ввіз його однак можливий за дозволом міністерства торгівлі і сплатою певної вкладки. Ввіз заграничних товарів мусить іти через митниці, які при тім накладають за кожний товар налогу в висоті 5—25%. Штучні навози, руда, поживні предмети й книжки вільні від мита.

Переговори між Крассіном а Льойд-Джорджем. До Льондону приїхав недавно економічний диктатор Росії, Красін, для навязання політичних і торговель-

них зносин між обома краями. Переговори ведуться під протестом Франції, яка й далі обстоює своє непримириме становище супроти совітського уряду. Крассін не робить великих надій що до вивозу харчевих засобів і сирівців з Росії, а натомість готов платити за анґлійський товар золотом. Франція противиться вивозові золота з Росії під претекстом, що вона має першенство на російський скарб. Анґлійські круги поділені в своїх сімпатіях зглядом взаїмовідносин з Росією.

Анґлійська залізнича концесія в Росії. Переговори між анґлійською фірмаю Bartlett і сов. урядом відносно побудови залізної лінії Реваль—Москва стоять перед заключенням. Естонське правительство вже дало свою згоду на естонську частину колії. Кошти обчислені на 10 міл. ф. стерл. Естонський уряд тепер заміряє поширити ревальску гавань, щоби з неї зробити перший порт східного моря.

Нафтовий договір між Польщею і Чехо-Словаччиною. Нафтовий договір між Польщею і Чехословаччиною остаточно рішений в головних точках. Після його зобовязуєтся Польща вислати 4.200 кітлових возів нафти. Ціна бензини виносить 7·5 — 8 кор., рівноже підвишені й ціни за палисте оливо. Ціла вивозова скількість обійматиме 180 міл. кор., і буде перевезена до Чехії протяґом трьох місяців. Польща в вимін зажадала 75% машин і гірничих приладів.

Нові джерела бурого вугілля в Лятвії. Латишське інформаційне бюро в Льондоні подає вістку про розслідження нової купчевої площі в Курляндії в розмірах: 5 ступ грубости на 100 верст довжини. Якість знаменита. По приблизним обчисленням дасться новим вугілля покрити запотрібовання залізниць і пароплавства в Лятвії на 10 років.

Відкриття нових рудників в Фінляндії. Нові доходження в копальнях Orijärvi ствердили, що експльоатовання їх принеслоб великі доходи державі. Проєктовані заводи обчислені на 5000 тон руди, головно можна набути там міді, олова й цінку. Фінський уряд робить заходи, щоби перевести експльоатацію в широких розмірах.

Морські фрахти. З Парижа доносять: з кінцем 1920 р. предвиджують в Анґлії й Італії упадок цін морських фрахтів так, що вони виноситимуть всего о $1/3$ часть більше, чим перед війною, бо скількість тоннажі постійно росте.

Німецькій Банк в Берліні оповіщує, що при незміненій дівіденді 12% підвищує зиск з 9·4 на 11·3 міліонів марок. Чистий зиск виносить 62·5 міл. (попереднього року 43·2), з чого урядовці банку одержать 9 міліонів (перше 4·5). Підвишка капіталу банку наступить по фузії з Віртембербським Союзом Банків, про що ведуться переговори.

Наївні. Французські рентієри й посідачі російських державних паперів відбули віче в Парижі, на якім ухвалили, щоб большевики признали їм першенство при виплачуванню довгів. Ухвала ця викличе певно щиру веселість в „совєтах“.

Дворічний хемічний курс для дівчат відкривають у Відні. Записи в понеділок і второк 3—6 по пол. в ляборатор̆ії Австр. Тов. Аптикарів IX, Spitalgasse 31, Mezzanin, Tel. 16.119.

Упадок цін обхопив також діяманти, перли і т. п. Головні торги на діяманти відбуваються в Амстердамі й Антверпій (в Льондоні й Парижі на меншу міру) як і перед війною. Там вони й шліфуються. Але перерібка їх у предмети прикраси відбувається вже в малій торговлі. Що сталося з німецькою й форцгеймською індустрією на цім полі, невідомо. Перли добувають головно в Спокійнім Океані і майже всі звозять на торг у Бомбай, де вони дістаються в руки фінансової консорції, на чолі якої стоїть банковий дім Sassoon. З Бомбаю висилають перли в Льондон, який від давна являється властивим їх ринком. Головним купцем і діямантів і перел була і є Америка. Ціни на них постійно росли, в часі війни збільшилися о 100 до 150% тут і там навіть о 2000% (як у Німеччині ізза упадку валюти). Від часу замаху Каппа наступила стаґнація й упадок цін. І так в усім. 1 kg. плятини коштувало перед війною 4—5.000 марок, в часі війни дішла ціна до 360.000, тепер упала на 100.000. За золото платилося перед війною 2.800 м., в часі війни до 60.000, тепер 20.000. За срібло 35, 2.500, 900.

100.000 ф. штерл. нагороди визначила англійська Академія Наук за вишукання способу на знищення насікомця, який нищить плянтації бавовни.

З 42.000 домів, які має Віденьь, змінило в часі війни 10.000 домів своїх власників! Тепер наступила стаґнація. Купують ще тільки парцелі в надії, що вони підуть в гору, коли пічнеться будівельний рух.

Скілька харчів потребує Анґлія? Анґлійскій міністр прокормлення оповістив недавно статистику харчів, з'ужитих в Анґлії в р. 1919. Спотребовано: пшениці 7,395.000 тон (з того Анґлія випродуковала сама у себе 27%), ячменю 1,956.000 (64%), вівса 4,297.000 (92%), мяса волового й телячого 995.000 (66%), баранини 368.000 (57%), сала й шинок 447.000 (19%), масла 180.000 (58%), сира 145.000 (30%). Тепер найбільше жерело незадоволення 45 міліонів населення матірної Анґлії полягає на тім, що цукор дорогий і що його взагалі дуже мало є і важко дістати. Мрією Анґлійців є, спровадити що тижня з континенту Европи бодай 1 фунт цукру на голову. Мимо всіх своїх кольоній мусить Анґлія спроваджувати цукор з чужої Куби і дорого платити. А на Україні така гарна можливість розвитку цукрового промислу. Щож, коли Анґлія замість бодай раз рішучо підперти будову української держави, підпирала весь час тих, що її руйнували, а нам тільки словами висказувала часом свою симпатію.

З українського життя на чужині

Прибули до Відня новий тов. Міністра Закорд. Справ др. Лукасевич і в. об. посла в Швейцарії М. Левицький.

До нас дійшли чутки, що Капеля виїздить з Берліна до Америки. Ініціативу подорожі Капелі взяли на себе приватні предприємці.

Повісився в тюрьмі ще один український дипльомат — Грановський. Його було заарештовано за крадіжку грошей у атташе грецької української місії.

Проїхала через Відень міжнародна місія червоного хреста для України. В її склад, крім швейцарських лікарів, ввійшло до 60 чоловік українського персоналу.

Місцеве віденське українське посольство одібрало дипльоматичний пашпорт у С. Вітика, котрий по пашпорту міністра У. Н. Р. по справам Галичини їздив за кордон і аґітував проти українського уряду. Посада того міністра була скасовина ще в осени минулого року.

По постанові ц. к. партії с.-р. колишнього міністра хліборобства, а потім голову українського дипльоматичного корпусу за кордоном Миколу Ковалевського виключено з партії в звязку з пропажею частини ґульденів, забраних Ковалевським в Голяндії з рахунку української фінансової аґентури за кордоном.

Будучі артисти. Серед віденської студенської молоді дуже значну ґрупу складають учні віденської Академії сценичного мистецтва. В загальнім числі учнів вищих шкіл, яке близько 50—60 осіб, ця ґрупа рахує коло 10 осіб, що дає відсоток дуже великий. З числа музикальної молоді найбільшу увагу нашу повинні привернути до себе учениця оперного співу, п. Остапчуківна, і ученик по клясі композіції професора Маркса, п. Ніжанківський, син покійного українського композітора. П. Остапчуківна кінчає науку свою за рік, але імя її, яко людини, котра має право на сцену, вже відомо impressario дрезденської опери, котрий пропонував їй анґажемент в дрезденськім театрі на лірично-драматичні партії. Відомий театральний аґент A. Starka, з другого боку, запрошував її на вибір на одну із оперо-

вих сцен Монахова (München), Праги або Аграму. П. Остапчуківна ще не вважає себе в праві прийняти дуже приваблюючі предложення: перше за все, вона хоче закінчити свою формальну музичну освіту, а вдруге, її стремлінням власним є їхати і працювати на ниві заснування української опери.

В січні-лютім ц. р. п. Остапчуківна їздила концертовим турне по Чехо-Словаччині і дала власні концерти, між иншим в Ужгороді і Тренчі. Всюди її було принимано тепло. Impressario був далеко від страт, а ліпшою нагородою для співачки були численні запрошення ріжних чеських клубів і зібрань, які хтіли почути зарекомендовану твердо вже в них українську пісню.

27. минулого травня п. Остапчуківна була запрошена, за відмовленням прімадони віденської опери, п. Jeritzka, взяти участь в збірнім концерті в баденському Курсалоні. Німецькі часописи відмітили успіх талановитої Українки. В маючій бути виставленою протягом ближчих тижнів силами віденської Академії опері „Masken-Bal“ п. Остапчуківна співає партію Амелії. Вистава ця має носити для учасників рекомендаційний характер перед очима спеціяльно запрошеними директорами и професорами ріжних музичних Академій і шкіл, антрепренерами, режісерами та иншими діячами музики . . . .

Згаданий нами п. Ніжанківський є талановита, серьозна і оріґінальна сила.

З инших учнів Академії звертають на себе увагу піяністки п. п. Бржешко і Колеса. Перша, поза вже осягненою високою техникою, ніяк не може здержувати себе в рамках мертвих редакційних вказівок тих річей, які вона виконує, про що свідком служать те захоплення, з яким місцева українська колонія при дуже несприятливих для піяністки умовах, вислухала її і відкликнулася своєю вдячністю, а друга — вже відома віденській широкій публіці, яко багато-обіцяюча віртуозка. b-mol.

Огляд преси

Кріза громадської думки.

Період обопільних обвинувачень в зраді і продажности для Наддніпрянців і Наддністрянців, здається, вже кінчається, коли міркувати по деяким сімптомам. Перед нами лежить інтервю Д-ра Л. Цегельського з співробітником „Свободи“ досить сімптоматичне по свойому змісту в тому місці, де п. Д-р говорить між иншим і про відносини уряду наддніпрянської України до Галичини:

„Я не приїхав вправді до Америки робити політику, а тільки виключно для гуманітарних цілей, але коли Ви мене питаєте, як галицького Українця, яка моя думка про польське донесення з Варшави, що там ведуться польсько-українські переговори, котрі дотикають життєвих інтересів моєї тіснійшої вітчини, себто Галичини, та що Поляки заняли Київ, то я не уважаю потрібним скривати моєї думки. Моя думка така: польські донесення з Варшави треба брати з великою осторожністю, бо в переважній части є вони тенденційні і минаються з правдою. Ось так ще в грудні 1919 р. розтелеґрафовано з Варшави, що правительство східної України, стоячої під проводом отамана Петлюри, зреклося умовою з 2. грудня 1919 всіх західно-українських земель аж по лінію ріки Збруча — отже: Галичини, Холмщини, Підляша і зах. Волині — в користь Польщі. Скоро одначе виявилося, що донесення це не цілком було згідне з правдивим змістом згаданої декляраціі з 2. грудня м. р. В цій декляраціі именно сказано, що західною границею східно-української республіки має бути Збруч та продовжена лінія Збруча на північ аж до Припеті. Щож до укр. земель, лежачих на захід від цеї лінії, то виразно сказано в цій умові, що про будучу долю цього краю має рішати місцеве українське населення в порозумінню з Польщею. Цим робом правительство Петлюри зріклося справді цих земель іменем придніпрянської (східної) України

та полишило ці землі їх власній долі, але також і їх власній волі. Значить, ті землі, отже і Галичина, самі за себе говорять.

„Я думаю, що подібно мається річ і тепер, а то хочби тому, що ані ґен. Петлюра ані взагалі правительства Вел. України не є компетентні (управнені) заявляти щонебудь в справі територій Зах. Укр. Нар. Републіки т. є. в справі Галичини. Вправді дня 3. грудня 1918, заключено у Фастові між Директорією Великої України а Зах. Укр. Правительством трактат, затверджений опісля Укр. Нац. Радою в Станиславові дня 3. січня 1920 р., на основі котрого Укр. Галичина злучилась з Вел. Україною в одну державну унію на федеративній засаді, одначе якраз на підставі тої умови Галичина остала окремим стейтом з власним соймом (Нац. Радою), з власним правительством і президентом, з власною армією і з власним заграничним заступництвом. Ясно з того, що про будучу політичну долю Галичини може рішати тільки її леґальне заступництво, яким є її „Українська Нац. Рада“ і її президент та диктатор др. Петрушевич, які тепер є за границями краю — подібно, як сербський та бельґійський парлямент, сербське та бельґійське правительство пробували за границею, як осередні держави заняли мілітарно Сербію і Бельґію. Така є думка не тільки політичних укр.-галицьких кругів і галицько-української армії, що находиться тепер на території східної України, але таксамо і всього без виїмку українського населення Галичини. Населення Галичини мимо мілітарної окупації цього українського краю Польщею і мимо безпримірного польського терору, не признало і не признає польських імперіялістичних посягань по українську землю та витривало в пасивнім опорі до тепер.

Сподіваємось, що представник Галицької Нац. Ради дійшов до цих поглядів не лиш під впливом свіжого повітря в океані, а і що його колеґи по Національній Раді теж їх в деякій мірі поділяють.

Бентежачий документ про таємні початки большевизму.

Вечірня парижська часопись „L'introsignant“ від 27/IV під таким оглавом друкує ось яке повідовлення:

„Сіоністи“ росказують, як вони керували „величезною отарою російських баранів“.

. . . . Ми мали перед очима страшенно турбуючі документи, „таємний рапорт товариша Рапопорта, київського адвоката і члена могутної революційної партії Поалей-Сіон.

Цей рапорт, датований 1918 р., показує злочинства певних космополітичних банків, які мали на меті все перекрутити на „Полуденній Росії“ і віддати зруйноване й перелякане населення під страшну опіку „сіоністів“, дійсних керовників большевизму.

Людина, яка займала високу посаду при Скоропадському, підтвердила певність цього рапорту що до персон у йому пригаданих, але-ж істнує сумнів про автора рапорту, так як Рапопортів-адвокатів рахують у Київі дюжинами.

Після цієї предмови перейдемо до самого змісту документу.

„Наша головна мета, починає товариш Рапопорт, була прилучити Україну (з Кримом, Бесарабією, західною частиною Донецького басейну і полуденно західною частиною Білорусії) до орбіти нашої діяльности. Потреба засобів на життя повинна була утворити настрій, потрібний нашим проєктам. З цією метою ми захватили під нашу владу велику індустрію через посередство вміло зорганізованого ажіотажу; ми контролюємо також великий торг з допомогою ощадности банків; маленький торг ми тримаємо в своїх руках через посередство синдікатів „труженікі, жізнь“ і. т. д.

Ми легко одержали верх над християнською буржуазією також як і над спазматичним реаґуванням українських національних кооперативів (Україн-Банк, Союз-Банк і т. д.). Цю останню трудність ми перемогли „Синдікатами служащих“, які знаходяться під нашим впливом, непомітним для тих, хто не знає і неповинен цього знати. Після руїни українських кооперативів, український націоналізм зтратив свою базу. Головну ролю в цьому відоґрали позич

ково-ощадничі банки під керуванням наших товаришів: Нацерта, Глосса, Фішера, Крауссаі Шпіндлера. Після визначення товариша Маргуліеса директором Украін-Банк, наш успіх був повним.

Ми заповнили контролю цукрової індустрії, дякуючи допомозі товариша Рудольфа Штолленверкера, директора Інтернаціонального Банку, фінансового діяча з великим талантом і цілком нашого человіка. Його помішники Грубер і Велленрод написали мемуар, доказуючи необхідність повисити нормальні ціні на цукор. Як відомо, товариші Розенблат і Рітґауз пропонували реквізувати цукор (щоб потім його продати по бажанній ціні). Це була також думка товариша Грубера, який і переміг з нею як найбільш пригодною для нашої мети.

„Російській банк для зовнішнього торгу“ (контраґенство „Дойче Банк“) не переставало робити великі послуги нашій справі. Участники Ради: Якобсон, Багак, Каіс, Гамерман і Кадім, маючи великі звязкі в Угорщині, вдатно направили цукрову політику України на вивоз в Угорщину. Ця операція була довірена російському банку для зовнішнього торгу.

В цей час ми зформували комісію, яка без труднощів захватила Центро-Цукер. Т. Вернер презентує там Російській Банк для зовнішнього торгу, Еттінґер і Шульман—Об'єднаний Банк для комерції і індустрії.

Слідуючою добою, ще не зовсім закінченою—продовжує сіоніст—„Торговельний Синдікат“. Дуже легко було розбити опір хрістіанській буржуазії сістемою націоналізації, реквізіції, висилки і ниших засобів із арсеналу т. Цвібака.

Першим ділом ми передали продаж мяса цілком нашему сіндікатові Союзюз. Зажерливість і зрада самих християн допомогли націоналізації фабрик: Бульон, Поляк, Поліщук і и.

Треба визнати, що ковбаси з конячим стервом були причиною богатьох випадків смерти поміж населенням. Але ж в загальному і навпаки опаскам т. Хайкісса, ця операція вдалась.

В останній час нам вдавалось зробити розлад між українськими націоналістами, що доканало цього упертого і рішучого ворога. Окрім того, інтеліґентна українська кляса була терерізована панросійським націоналізмом в такій мірі, що вона не могла шкодити реалізації наших плянів. Сьогодні нам зовсім нічого боятись. Кляса великих російських землевласників, легковажних і глупих, буде слідкувати за нами як овеча стара, яку ведуть на бойню. Яко представник Поалей-Сіон, я повинен констатувати, що на моє велике задоволення наша партія вкупі з Бундом зробились центрами, керуючими отарою російських баранів.

Цітуєма газета є безпартійно-бульварна, маюча найбільший тіраж між парижськими вечірніми часописями. У. П. Бюро.

Як проколоти російську болячку.

Г. Герве пише в „Victoire“ з приводу польської офензиви:

. . . . Чи польща поводиться так як потрібно солдату Антанти? Ні, бо Польща, воюючи проти большевиків, обєдналась з Петлюрою, з чоловіком, який бажає одірвати Україну від Росії, а Антанта не може, не обезчестивши себе, не учинивши злочину, допомагати поділу Росії . . . .

Ми можемо використати весь наш вплив на патріотичну Росію, на єдину Росію, котра була б для нас як патріотична Польща, навіть під ярмом, яка була для нас єдиною Польщею, щоб у завтрішній Росії всі народи не російського походження як Фини, Естоньці, Латиші, Гартвелі користувалися найширшою автономією в урядовому значінні.

Ми допустили б навіть, щоб Литва, котра була колись довго сполучена з Польщею, була б вислухана в той час, як Росія буде відбудована, щоб знати, чи хоче вона, зберегаючи цілком свою автономію, бути приєднаною до Польщі, чи до Росії.

Ми не знаходимось під утисками, бо само собою, ми радіємо з повної незалежності Польщи, котрій сама Росія після упадку царату одночасно надала повну незалежніть; але ми вважали б зрадою Франції відносно Росії, коли яким би то не було способом ми привели б до наслідків одібрання у Росії України. Таке

одібрання нам вважалось би недостойним так само, як би одділити Полудневу Францію від Франції Північної, під притичиною, що наші Полудняники в селах розмовляють підмовою, котра відріжнюється од клясичної французької мови. Це настільки ганебно, як і вчинок поділу Польщі самої при кінці 18 віку.

Чи треба того, щоб Франція не цікавилась боротьбою, виникшою між Польщею й Радянською Росією через те, що Польща пристала до жадання Петлюри.

Такої дурниці ніхто не каже. Але треба, щоб Франція, спільниця й приятелька Росії патріотичної, одержала від приязні Польщі згоду, що Польща приверне порядок в Україні не в користь українській держави, а на користь Росії, котра, навіть зробившися центром сполученних державі, зосталась би в наших очах єдиною, неподільною Росією. Взагалі річ іде, щоб осягнути від Польщі зобовязання, що вона вирятує Полудневу Росію від більшевицької анархії, що їй може легко вдатись, і щоб опісля вона помогла привернути порядок, руській порядок, в новій демократичній Росії на півночі.

Польский прапор в Київі й Одесі поруч з українським оддільницким прапором, це зоставлення більшевизму в Петрограді й Москві; це війна, війна до смерті між Москвою й Варшавою.

Польский прапор в Київі й Одесі поруч з національним прапором єдиної й неподільної Росії, це розвал, через три місяці Леніна в Москві й Петрограді; це польско-російська спілка й братерство, вираховане на завсіди.

Чи може Польща вагатись?

Критика ї бібліографія

Записки Наукового Товариства імени Шевченка. Том CXXIX. Львів, 1920. Ст. 217 in 8⁰.

В цім найновіщім випуску „Записок“ маємо шість розвідок з поля історії й історії письменства. Історично-генеалогична розвідка Михайла Тишкевича: „Василь Тишкевич, воєвода підляшський, маршалок господарський і гетьман дворний В. Кн. Литовсько-Руського (1523—1571)“ подає збір відомостей про цього видатного представника старого українського панства XVI. століття, який так завзято обороняв автономію українських земель підчас люблинського сойму 1569 року. Цю роль Тишкевича в діях сойму, так само як і роль інших литовського-руських магнатів, автор признає „благородною й патріотичною, особливо, коли рівняти її до ролі аристократії Річи-Посполитої в момент її поділу, або української старшини підчас руйновання Гетьманщини“. Нам здається, що шановний автор трохи узагальнює історичні факти: бо як підчас сойму 1569 року протест українського панства був не такий уже загальний і однодушний, та й не конче був подиктованний патріотичними мотивами (це признає й сам автор на ст. 21), так з другого боку й за часів руйнування Гетьманщини знайшлися Полетики й Капністи, котрі, як уміли й могли, проти цього руйновання виступили. В усякому разі, постать Василя Тишкевича, дуже яскрава й харектерна й заслуговує спеціяльного інтересу й уваги. Розвідка п. М. Тишкевича як раз цей інтерес і задовольняє, зіоравші до купи всі відомості, архивні й друковані про особу славного підляшського воєводи.

Студія М. Возняка „Діяльоґ Йоанікія Волковича з 1632 року“ присвячена маловідомій памятці старої драматичної літератури української під назвою „Розмишлянє о муці Христовій і стихирна Воскресеніє Христово“. Це чисто церковна драма, яка заснована на євангельському тексті й присвячена вислову побожної радости з приводу Христового Воскресення. Писана вона під сильним впливом шкільних єзуітських драм, носячи на собі виразні сліди цих драм навіть в мові, дуже рясної на полонізми. Автором її був ставропігійський священник і вчитель братської школи у Львові Йоанікій Волкович. Сама драма була вперве виставлена у Львові на Великдень 1631 року і відограна учнями згаданої школи. Вона не визначаєься якимисть художними прикметами, але має інтерес для характеристики літературних понятів і уподобань свого часу. Текст драми д. Возняк подає в прилозі до статі.

Д-ій Іван Крипякевич в статі „Серби в українськім війску 1650—1660 рр.“

торкається цікавої сторінки до історії українського війська, властиво — спроби українських гетьманів, Б. Хмельницького і його ближчих наступників запровадити наймане військо з чужинців, як орґанізаційну форму постійної, реґулярної армії. Такими чужинцями являлися насамперед Серби, які за часів Виговського й Брюховецького відогравали не аби яку військову ролю.

Тих самих часів торкається і д. В. Щурат в статі „Пісня про повстаннє Мартина Пушкаря“. Пісня ця видрукована була р. 1851 в однім варшавськім польськім альманаху і була до сього часу невідома для наших дослідників. Аналізуючи її зміст, форму й мову, д. Щурат приходить до висновку, що ця пісня є думою, думою забутою й нереєстрованою досі; зміст, настрій і лехка іронія з сатиричним вістрєм зближують цю думу до групи дум із часу Хмельниччини.

В своїх замітках під спільним заголовком „Слідами гетьмана Мазепи“ д. Богдан Барвінський торкається ріжних моментів, звязаних з особою славного гетьмана в сучасній йому літературі, як ось: віршована „Похвала“ гербу Мазепи невідомого автора й панеґіріки йому в писаннях Дмитра Ростовського, Стефана Яворського, Пилипа Орлика; незнаний до свого часу близче латинський панеґірік в честь Мазепи 1690 року, друкований в Київі; в окремій главі розглядає д. Барвінський „Глумливе значіння імени Мазепи в українській, московській, білоруській і польській мові“. Він приходить до висновку, що слово „Мазепа“ зовсім не українського походження, а зявилося на Україні наслідком східніх впливів. Воно, на думки д. Барвінського, було первісно прізвищем, а не назвиськом родини Мазепів. Це прізвище мало глумливий характер для означення особистих прикмет. Мазепина „зрада“ й викликана нею церковна анафема вплинули тільки на збільшення глумливости імени „Мазепа“, сама та глумливість, як доводить автор, має своє джерело і звязана первісно не з особою гетьмана, а з особою його батька Адама Стефана Мазепи, білоцерківського отамана, а в 1662—1665 рр. чернігівського підчашого.

Найбільше місця (ст. 141—217) займає в книзі і має найбільший інтерес монографія д. Івана Брика „Славянський з'їзд у Празі 1848 р. і українська справа“. Цей з'їзд в діях славянського національного відродження і славянської взаємности являється дуже ефектним, хоч і без скільки-небудь значних практичних наслідків моментом. Спеціяльно що до галицьких Українців, які взяли в ньому участь, тим самим у перве виступавши на поле міжнародніх відносин, то цей з'їзд являється одним з яскравіщих моментів прояву їхньої політичної еманціпації й національної свідомости на світанку їх відродження. Д-ій Брик на підставі документальних матеріялів з Чеського Національного Музею і опублікованих досі джерел росповідає ґенезу з'їзду, скликаного яко противовагу німецькому парляментові в Франкфурті за ініціятивого хорватського діяча Івана Кукулевича, історією підготовчих заходів і самого скликання з'їзду, його орґанізації й роботи, перерваної революційними подіями в червні 1848 року. Автор спеціяльно зупиняється на участи українських представників на з'їзді і на становищу, яке заняло на йому українське питання. Підводячи обрахунок роботи з'їзду й його наслідків для української справи в Австрії, д. Брик констатує насамперед, що не вважаючи на угоду, до якої договорилися на з'їзд польські й українські делєгати, з'їзд ні трохи не злагодив польсько-українського антаґонізму, а навпаки, ще його поглубив; з другого боку поглубив приязні відносини між Чехами й Українцями і звязав їх на якийсь час в один фронт на політичнім полі. Та найбільше значіння, на думку автора, мав з'їзд для освітлення українського питання в очах славянських народів і скріплення власної національної свідомости. Завдяки з'їзду українське питання виведено було з тісного галицького закутка на ширший европейський світ. З'їзд глибоко зворушив громадську думку серед самих Українців і значно поширив їх політичний кругозор. Тоді ж було зведено й першу боротьбу за поділ Галичини на польську й українську частини. Живо написана і добре з літературного боку оброблена монографія д. Брика прочитається з інтересом не тільки спеціялістами. Богато в чому має вона й сучасний політичний інтерес.

Д. Дорошенко.

З М І С Т

В о л і Віден 1920 тому 2, ч. І - ІО.

П о е з і ї

О п о в і д а н н я - Н а р и с и

П у б л і ц и с т и к а - н а у к а і ін.

О г л я д и

Віденъ.

Зареєстровано Дирекцією Поліції у Відні ч. 918/19.
Registriert bei der Polizei-Dir. in Wien Nr. 918/19.
Відповідальний редактор Лев Шопак. Друкарня Вальдгайм-Еберле.

Воля

Тижневик.

Квітень 1920.

Том II. Число 3.

Рік видання другий.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 042521697